

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GØR JER PLIGT – GØR JERT VÆRK

John Christmas Møllers dagbøger 1941-45

Udgivet med noter og dokumenter af Erik Thostrup Jacobsen

Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie

... GØR JER PLIGT
– GØR JERT VÆRK

... GØR JER PLIGT – GØR JERT VÆRK

John Christmas Møllers dagbøger 1941-45

*Udgivet med noter og dokumenter af
Erik Thostrup Jacobsen*

*Selskabet for Udgivelse af Kilder
til Dansk Historie 1995*

Forord

John Christmas Møller var politiker indtil marv og ben. Han levede for politik, og han sled sit liv op på politik. Han var en frontfigur i dansk politisk og parlamentarisk virke i 1930'erne og 40'erne, en karismatisk førerskikkelse, der prægede sit parti og en hel generation af konservative, og som under krigen blev et nationalt samlingspunkt for et andet Danmark end det der samarbejdede med tyskerne. Christmas var en politiker med mange ansigter: flamme og inspirator, politisk organisator og indpisker, partierer med et stort forbrug af mennesker – men også en idépolitiker, der i afgørende situationer kastede hele indsatsen ind. Et menneske med voldsomme op- og nedture, og med sorger, for hvem de fleste store projekter gik i skår. En politiker, der kæmpede imod sin rolle – men tabte, og døde ensom og partiløs. Et menneske med skæbne. Måske er det især dette, der fængsler og betager den historiske offentlighed endnu i dag.

I 1993 fik Christmas Møller sin store biografi, baseret på hans omfattende private samlinger i Rigsarkivet. Blandt kildematerialet indtager dagbøgerne fra krigens år en vigtig plads – ikke mindst på grund af deres hudløshed og åbenhed. I 1992 foreslog adjunkt, Ph.D. Erik Thostrup Jacobsen Kildeskriftselskabet at udgive dagbøgerne, et forslag bestyrelsen med begejstring tog imod, og som blev konfirmeret på det følgende årsmøde. Det er med særlig glæde, at Kildeskriftselskabet nu, i 50-året for Danmarks befrielse, og i 101-året for John Christmas Møllers fødsel, kan fremlægge denne vigtige kilde til besættelsestiden og en stor dansk politikers historie.

Kildeskriftselskabet takker Erik Thostrup Jacobsen, fordi han påtog sig udgivelsen og gennemførte den med en hurtighed, der turde være rekord for Selskabets udgivelser. En varm tak går også til universitetslektor dr.phil. Wilhelm Christmas-Møller, Christmas Møllers nevø og biograf, for tilladelse til at udgive dagbøgerne og for stor hjælp undervejs. Tak også til universi-

tetslektor, dr.phil. Aage Trommer, der som tilsynsførende sammen med Hans Kirchhoff har fulgt og støttet arbejdet på nærmeste hold.

Kildeskriftselskabet sender også en stor tak til de fonde og institutioner, der har støttet økonomisk og dermed gjort udgivelsen mulig. Det drejer sig om Christmas Møllers Mindefond og Fonden til Fædrelandets Vel samt det af Statsministeriet nedsatte 5. maj udvalg.

København februar 1995

Erik Gøbel

Hans Kirchhoff

Erik Nørr

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Indledning.....	9
Christmas Møllers baggrund	16
Londonopholdet	23
Hjemme igen	27
Dagbogen og de anvendte udgivelsesprincipper	29
Liste over anvendte forkortelser.....	34
Dagbog 1941.....	35
Dagbog 1942.....	97
Dagbog 1943.....	189
Dagbog 1944.....	243
Dagbog 1945.....	303
Liste over de optrykte dokumenter nr. 1-39.....	325
Noter	459
Personindex	501

Selvom John Christmas Møllers karriere var fattig på politiske resultater, er han én af de mest kendte politikere i den nyere Danmarkshistorie. Et halvt århundrede efter sin død lever han således stadig i den folkelige bevidsthed. Flere kunstnere har malet ham. Her ses Laurits Larsens portræt. (Foto: Det kgl. Bibliotek).

Indledning

“...*Gør jer pligt, gør jert værk!*” var de dramatiske afslutningsord i den konservative politiker, John Christmas Møllers velnok mest berømte tale, den såkaldte “sabotagetale”, hvori han om aftenen 6. september 1942 fra BBC-studiet i London opildnede sine landsmænd og opfordrede til sabotage.¹

Når dette billede trækkes frem, skyldes det, at vi i disse ord møder flere forhold, der er karakteristiske for John Christmas Møllers personlighed og politiske virke. Citatet udtrykker den forbindelse mellem pligt og handling – mellem moral og politik – som siden ungdomsårene havde været afgørende for Christmas Møller. Indsigt i Christmas Møllers personlighed er en nødvendig forudsætning for at forstå hans politik. At sætte sig selv ind for en sag er et ledemotiv i forståelsen af Christmas Møllers dramatiske karriere, og i 1942 havde han netop sat sin egen og familiens personlige sikkerhed ind for den politik, han fandt var den rigtige.

Christmas Møller fremførte sin politik ensidigt og snævert forbundet med sin person, hvilket uvægerlig måtte skaffe ham fjender. “Sabotagetalen” mødte da også modstand. Det var ikke kun de tyske støjsendere, Christmas Møllers ord måtte trodse; radiotalen mødte også modstand hjemme blandt de tidligere kolleger på Christiansborg og blandt borgerlige modstandsfolk. Endelig må det nævnes, at også værtslandet var imod hans udtalelser. Englænderne ville nemlig ikke gå så vidt i kritikken af den danske samarbejdslinje, at man direkte skulle støtte sabotagen, og havde bortcensureret talens afslutningsord. Men den stridbare Christmas Møller gik som så ofte før enegang og oplæste ordene på trods af alle forbud.

I politisk analyse opererer samfundsvidenskaben oftest med en underforstået rationalitet hos beslutningstagerne. Men et sådant analyseapparat, der forudsætter konsekvente og altid rationelle handlinger, svækker forståelsen for personlighedens rolle i historien. Fremlæggelsen af Christmas Møllers dagbøger tjener

et dobbelt formål. Dels bringes der i dagbogen og de tilknyttede dokumenter ny viden til forståelse af besættelsen og af Christmas Møllers vanskelige stilling. Derudover sigter udgivelsen på at tilvejebringe et redskab, hvormed læseren får mulighed for at komme ind under huden på en af den nyere politiske histories mest spændende og sammensatte personligheder.

Offentlighedens billede af Christmas Møller har svinget meget gennem årene. Da han var aktiv partipolitiker i 20erne og 30erne, var meningene om ham bestemt af de pågældendes partitilhørsforhold. Under besættelsen og i tiden efter hjemkomsten fra London stod han nærmest over partierne. Man overvurderede hans indflydelse i London – troede han aktivt sad i centrum for ledelsen af alt engelskinspireret modstandsarbejde. Dette billede er gradvist blevet revideret af besættelsesforskningen.

Jørgen Hæstrups disputats “Kontakt med England” (1954) betonede endnu Londons betydning for det danske modstandsarbejde, men tobindsværket “Hemmelig Alliance” (1959) skildrede Christmas Møllers isolerede rolle, og kildeudgaven “Londonbreve” (1974) dokumenterede yderligere Christmas Møllers egen desperation herover. Der skabtes et billede af, at isolationen kunne han bebrejde sig selv, for han stødte sine politiske støtter fra sig ved sin psyke og ved sin mangel på “security” – den nødvendige forståelse for, hvordan man omgås krigsvigtige fortrolige oplysninger.

Senere udgivelser nuancerer dette billede. Frank Esmann Jensens bog “Da fornuften sejrede” (1972) består i det væsentligste af referater og citater af akterne fra det britiske udenrigsministerium. Her optræder Christmas Møller som en aktør i det spil, Foreign Office ønskede spillet på den diplomatiske scene. Senest har John Christmas Møllers nevø, historikeren Wilhelm Christmas-Møller i disputatsen “Christmas” (1993) yderligere nuanceret billedet af den konservative politiker.

Nærværende publikation gør det muligt at trænge dybere ned i forståelsen af John Christmas Møllers personlighed og politiske virke. Hvor “Londonbreve” fokuserede på Christmas Møllers korrespondance med hjemmefronten og dermed på internt danske problemstillinger, så giver dagbogen og de tilknyttede dokumenter indblik i, hvad Christmas Møller rent faktisk foretog sig både før og under Londonrejsen. På denne måde giver publikationen de forudsætninger, der er nødvendige for at forstå det spændingsfelt af modstridende interesser, som den danske eksil-

Også Christmas Møllers gamle valgkreds ville mindes den afdøde politiker. På dagen for samarbejdspolitikken's fald 29. august 1951 afsløres hans statue i Kongens Have i Odense. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

politikere måtte operere i, og som omgærdede Danmarks udenrigspolitiske stilling i perioden.

Christmas Møller havde ganske rigtigt kun ringe direkte indflydelse på forholdene i Danmark, men han sad ikke med hænderne i skødet. På den diplomatiske scene i krigstidens London viste han Danmarks navn blandt de små nationer, og han forbedrede de danske relationer til Sovjetunionen og til Norge.² Men navnlig må det understreges, at isolationen ikke alene var selvforskyldt, men at den baggrund han skulle virke på – især de britiske institutioners politiske mål – modarbejdede den politik, som Christmas Møller stod for.

For den britiske politik var det afgørende, at der i København stadig sad en lovligt valgt regering, hvis vanskelige stilling briterne havde forståelse for. Regeringens politiske samarbejdskurs blev tolereret, idet briterne ønskede, de systemtro kræfter skulle forblive ved magten. Men selv om dansk eftergivenhed kunne være en politisk nødvendighed, ønskede briterne naturligvis ikke, at Danmark udviklede sig til et direkte kollaborationsregime. Vægtningen i politikken over for Danmark synes at have svinget. Ved årsskiftet 41-42, hvor Christmas Møller forberedte sin rejse, skærpedes politikken, så briterne ønskede mere aktivisme, men allerede i april, da den danske politiker forlod Danmark, svingede politikken tilbage igen.³

Efter Sovjets og det ressourcerige USA's indtræden i krigen havde man nemlig ikke samme brug for en forkynder af sabotagens nødvendighed. Briterne stod ikke længere alene. De allierede skulle nok selv klare arbejdet. Hvis London opfordrede til bred folkelig modstand, risikerede man endvidere blot at destabilisere det traditionelle politiske system, som briterne ønskede at genoptage samarbejdet med efter krigen.

Hvis den danske regering imidlertid skulle blive fejlet til side af besættelsesmagten, kunne det ad åre eventuelt blive aktuelt med et politisk alternativ. Med henblik på en sådan situation kunne danske eksilpolitikere være anvendelige for briterne, men en eventuel dansk eksilrepræsentation måtte være repræsentativ. En enlig konservativ var ikke nok. Som dagbogen og dokumentudvalget viser, ønskede man en socialdemokrat – og helst Hans Hedtoft – til London, og tanken vedblev at spørge ikke mindst hos Christmas Møller, som med en sådan repræsentation ville kunne skabe sig et formaliseret politisk ståsted.

Briternes i Christmas Møllers øjne kyniske indpasning af en

småstat i den overordnede stormagtspolitik skabte gnidninger i forholdet til den iltre dansker. Men derudover var der andre elementer i Christmas Møllers politiske opfattelse, som vanskeligt harmonerede med de allieredes politik. Lige siden Flensborgkampen havde han været *national*. Det var som *dansk*, at han var kommet til London, og som *politiker*. I grunden så han egentlig ned på de andre danske, der arbejdede i London under krigen. For de var trukket i et fremmed lands uniform. Anderledes med Christmas Møller. Han ville ikke fungere som englændernes marionet; han ville arbejde på dansk, for den politiske linje, han selv fandt var den rigtige. Og da dette kun alt for ofte kom englænderne på tværs, forbedrede denne nationale indstilling naturligvis ikke hans arbejdsbetingelser. Han ville heller ikke finansieres af englænderne, hvad der naturligvis gjorde livet sværere og tvang ham til at åbne en kassekredit, som han hæftede for efter krigen.

Til dette kommer forholdet til det officielle Danmarks udsendte diplomater, Eduard Reventlow og Henrik Kauffmann, hvis politiske kurs for begges vedkommende løb parallelt med deres værtsnationers. Christmas Møller repræsenterede ingen regering eller nationalkomite, men var kun sig selv. Dette besværliggjorde hans arbejde blandt eksildiplomaterne, idet han ikke måtte repræsentere "Danmark". Londongesandten, Reventlow, måtte tage hensyn til regeringen i København og kunne se sin position truet ved den tidligere ministers ankomst. Selv Christmas Møllers stilling som formand for Det danske Råd gav ingen formel kompetence. Til Christmas Møllers fortrydelse indskærpede Reventlow således, at Møller ikke burde optræde som Rådets officielle repræsentant, men blot som "en der var kommet over".⁴ Derfor blev det Christmas Møllers lod at optræde som rådgiver, men uden indflydelse på om nogen fulgte hans råd.

Konflikten med gesandterne fik også konkret indhold i spørgsmålet om ledelsen af den danske bevægelse, "De frie Danske". Washingtingesandten, Kauffmann, dominerede blandt danskerne på den vestlige halvkugle og var ikke til sinds at afgive noget af denne centrale position. Da amerikanerne havde ladet ham råde over danske midler i USA, havde han tilmed økonomisk magt bag sine synspunkter.

Det er nødvendigt også at komme ind på Christmas Møllers psyke for at forstå hans handlinger. Han besad en ilterhed, der

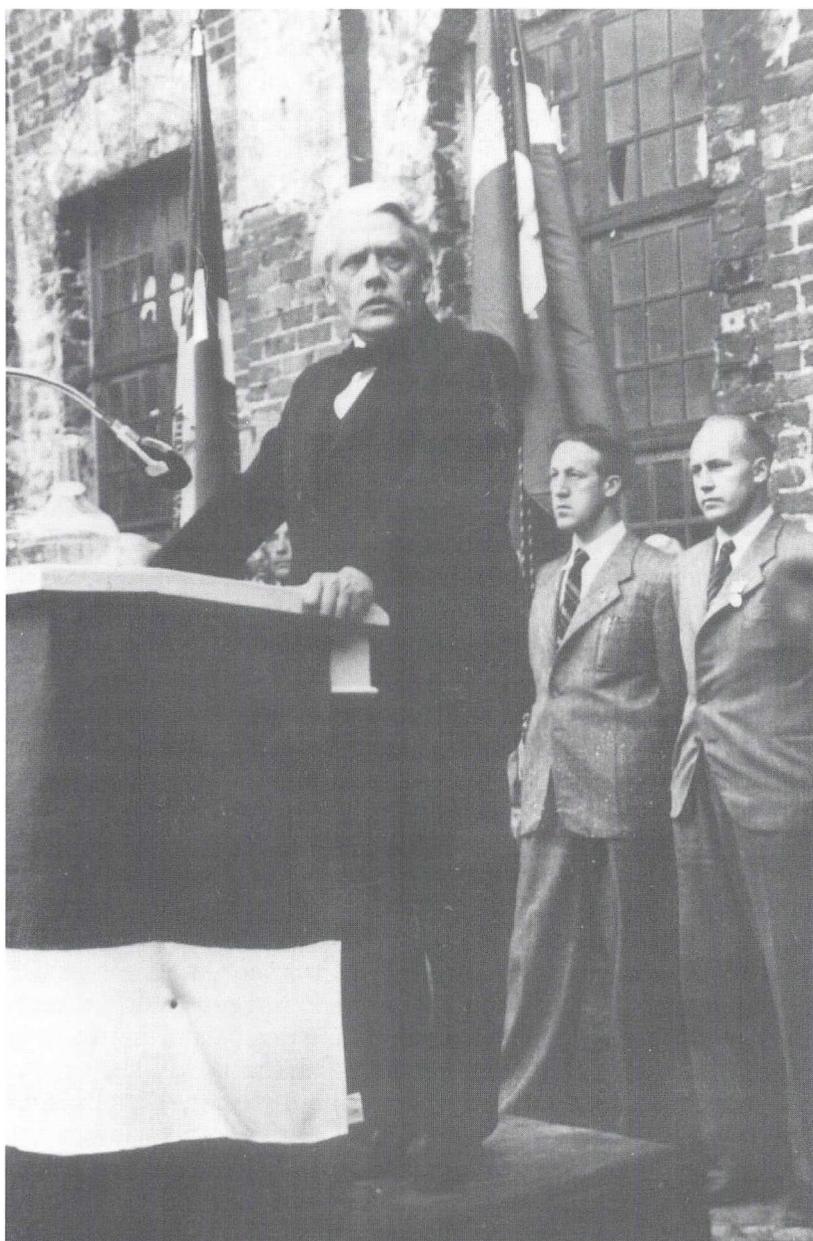
også influerede på hans politiske arbejde. Han var en arbejdsbi, der kastede sig ud i opgaverne med en næsten overmenneskelig indsats, der slet ikke kunne rummes inden for de normale arbejdstider. Disse engagerede arbejdsperioder blev afbrudt af en træthed med en nærmest teatralisk resignation og egocentri – en rytme, der ikke ligger fjernt fra den mani-depressives.

Dagbogen giver indblik i det værdisæt, som influerede på Christmas Møllers politiske handlinger. Vi møder vendinger der afslører en høj grad af værdiorientering hos Christmas Møller. Han taler om værdien af “at gøre det rigtige”, om “ofrets værdi”, om at have en politik, men klager på samme tid over “den dunkelt følte splid mellem tingen som den er og tingen, som den burde være – mellem det at bære byrden og finde byrden alt for svær.”⁵ I grunden er det paradoksalt, at en mand, hvis politiske optik i den grad var værdiorienteret, havde valgt at gøre karriere inden for politik. Den værdiorienterede handler ud fra den “hjerterens renhed”, der som bekendt er at ville ét, hvorimod politik er kendt som “det muliges kunst”, hvilket uomgængeligt indebærer kompromiser.

Men måske giver dette indblik i Christmas Møllers psyke en forklaring på den strategi, han ofte anvendte ved politiske uoverensstemmelser. I en tilspidset situation kunne han vende om og pludseligt gå ind for modpartens interesser.⁶ Ved at kaste sig ud i et fald, hvor det var op til modparten, om den “rigtige” sag og samtidig Christmas Møllers egen person skulle ryge i dybet, opnåede han undertiden en politisk sejr, ved at modparten gav sig. Men sådanne episoder efterlod samtidig en bitterhed i Christmas Møllers sind over, at andre savnede en tilsvarende offervilje over for “sagen”.

I den politiske turbulens havde Christmas Møller brug for et støttepunkt, en stærk person, der kunne yde bistand til at lægge en fast kurs i retning af hvilke værdier – og hvilke personer – den valgte politik skulle orienteres mod. Her var hans hustru, Gertrud, en uvurderlig støtte. Inden Christmas Møllers udskillelse fra det politiske liv havde redaktør Anders Vigen og i nogen grad politikerkollegaen Vilhelm Fibiger også udøvet denne funktion, men i den periode dagbogen dækker, støtter Christmas Møller sig især til sin hustru.

Christmas Møller mente selv, at det var grænsespørgsmålet og forsvarssagen, der havde ført ham til Det Konservative Folkeparti. Sandt er det, at han ikke, som mange andre, var gledet ind

Fra sine helt unge år havde Christmas Møller rejst landet rundt og talt ved møder overalt i landet. Dette slid havde givet ham møderutine og bidrog til at gøre ham landskendt. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

i de konservative rækker ved byrd eller tradition. Tværtimod foragtede han alle former for “kammerateri” eller logementalitet (hvor en afgørelse eller udnævnelse skete med skelen til, om den pågældende nu var “en af vore”). På samme måde havde han ringe forståelse for den lidt distancerede holdning til problemerne, han fandt hos visse velhavende meningsfæller, for hvem politikken jo ikke var et spørgsmål om liv eller død, da de havde deres på det tørre.

Sådanne psykiske elementer bidrog til at gøre Christmas Møller til lidt af en fremmed fugl selv blandt hans egne, for hvem konservative dyder som Gud, Konge og Fædreland pr. tradition var tilværelsens faste grundvold. Som erklæret ateist og republikaner var det kun treleddets sidste del, Fædrelandet, som var Christmas Møllers grundlag, og selv her, i det nationale spørgsmål, skilte han sig ud fra den traditionelle konservatisme, hvad hans særstandpunkt efter krigen i Sydslevigsspørgsmålet var et eksempel på. Men han var insisterende kantet, og næsten selvdestruktivt krævede han omverdenens accept af sig selv og sin politik, også hvor synspunkterne skurrede i meningsfællernes ører. Det at have en politik måtte nemlig aldrig være gratis, man skulle sætte sig selv ind. Der måtte være konsekvens.

Christmas Møllers baggrund

John Christmas Møller blev født 3. april 1894 og voksede op i et vekselærerhjem i gode, men efter vor tids alen, kølige kår. Som ung studenterpolitiker engagerede han sig voldsomt i den sydslesvigske sag. Allerede her blev fundamentale karakteristika for hans politiske credo grundlagt: danskheden samt den personlige konsekvens i politiske spørgsmål. Selvom afstemningen i 1920 efterlod et stort dansk mindretal syd for grænsen, måtte vælgerne dom tages til efterretning. Gammelt vraggoods måtte ikke stå i vejen for nye politiske alliancemuligheder. “Man må have en politik”, hedder det hyppigt hos John Christmas Møller, og efter 1920-afstemningen var den politiske linje i Sydslesvigsspørgsmålet, at grænsen lå fast.

Politik var hans ét og alt, og da han i 1920 – allerede inden den juridiske embedseksamen var i hus – blev valgt til Folketinget, indledtes en imponerende karriere: 1923 blev han partiets forretningsfører og i 1928 formand for folketingsgruppen. I 1932 blev han formand for partiet, og han fungerede som dets flittige og energiske lederkraft 30erne igennem. Med ståsted som ansat

i partiorganisationen havde John Christmas Møller banet sig vej til magten i partiet. Hidtil har historieskrivningen opfattet hans kurs som midtsøgende og socialt bevidst med henblik på at opnå en samarbejdskurs over for Socialdemokratiet, men den nyeste forskning beskriver Christmas Møllers politik som traditionelt konservativ.⁷

Ved grundlovsafstemningen i 1939 havde Christmas Møller sat sin person ind på at opnå et ja. Da vælgerne alligevel afviste forslaget, var den interne partiopposition, som var opstået under opgøret med Victor Pürchel om lederposten, kun alt for tilfreds med at se partiets leder gå af.

Besættelsen førte i første omgang John Christmas Møller tilbage i magtens cirkler, idet han straks 10. april optoges i regeringen som minister uden portefølje, og ved regeringsomdannelsen 8. juli blev han handelsminister. Ministerposterne gav indsigt i besættelsens særlige forhold, og partiet var derudover repræsenteret i det såkaldte "nimandsudvalg" – i dagbogen kaldet "samarbejdsudvalget" – hvor repræsentanter for de samarbejdende partier gennemdrøftede sagerne, før de skulle forelægges Folketinget og dermed offentligheden.

Samarbejdspolitikken var kompromisernes politik. Den sigtede på at bevare institutionerne og administrationen på danske hænder uden fremmed indblanding. Formålet var at bevare landets selvstændighed og skåne befolkningen materielt, hvilket selvsagt kun lod sig gennemføre under udvisning af en vis eftergivenhed over for besættelsesmagten. Kapitulationen 9. april havde chokeret befolkningen og skabte i det første besættelsesår bred skepsis over for regeringen. Selv om Venstre og de konservative nu deltog i regeringen, var det vigtigt at markere, at man ikke hermed tog medansvar for nederlaget 9. april, så i praksis kom de borgerlige partier til at virke som en slags opposition, selvom de samtidig var repræsenteret i regeringen.

Også Christmas Møller havde hørt til dem, der havde ønsket, at hæren skulle kæmpe den 9. april. I slutningen af april 1940 søgte han at skabe en grænse for kompromiserne ved at foreslå, at regeringen sendte den tyske gesandt Renthe Fink en note, hvori man erklærede, at den danske regering ikke kunne acceptere yderligere kompromiser, end hvad man nu var gået ind på. Hans linje var "at holde fast og holde fast – protestere mod ethvert overgreb".⁸ Men resultatet blev en udvandet note om, at man håbede på et gnidningsfrit samarbejde på grundlag af de

tyske løfter fra 9. april om ikke at blande sig i indre danske forhold.⁹ Når han i de kommende år reflekterede over landets situation vendte han tilbage hertil: hvorfor havde man dog ikke kæmpet, og hvorfor søgte man ikke i højere grad at holde besættelsesmagten fast på aprilløfterne og herudfra afvist yderligere kompromiser.

Han kom imidlertid også selv til at mærke samarbejdspolitikens dilemma. Eksempelvis deltog han i opfordringen til danske entreprenører om at bygge for tyskerne, idet dette var at foretrække frem for tvangsudskrivning af dansk arbejdskraft. Dilemmaet forstærkedes yderligere efter regeringsomdannelsen 8. juli. Han modsatte sig ikke Scavenius' berygtede tiltrædelseserklæring, og som handelsminister kom han til at administrere en række af samarbejdspolitikens praktiske spørgsmål.

Sideløbende med arbejdet på Christiansborg deltog Christmas Møller i det almindelige politiske liv, hvor hans udtalelser på nogle offentlige møder havde bragt ham i besættelsesmagts søgelys, ligesom hans telefon blev aflyttet, i hvilken forbindelse man havde optaget nogle drastiske udtryk om tyskerne på plade.¹⁰ Dette gjorde hans stilling uholdbar, og 3. oktober 1940 måtte han gå som minister efter tysk tryk. Forløbet er typisk både for Scavenius' politik og for Christmas Møllers.

Renthe Fink havde forberedt Scavenius på, at der kunne komme et tysk krav om Christmas Møllers afgang. Gesandstens efterfølgende udebliven fra Rigsdagens åbning blev tolket som en demonstration vendt mod Christmas Møller og mod justitsministeren. Helt i tråd med Scavenius' indrømmelsespolitik foretrak regeringen på forhånd at imødekomme dette (mindre) tyske krav, før sagen blev sat på spidsen. Forløbet er også sigende for Christmas Møllers personlige politiske ageren. Dagbogen viser, at han gerne havde set statsministeren træde op for sig.¹¹ Men da hverken Stauning eller Scavenius gjorde dette, og da modstanderne af beslutningen samtidig bebrejdede Christmas Møller de udtalelser, der havde foranlediget det tyske krav, så ville Christmas Møller ikke stå alene som fortaler for *sin egen* sag. Så hellere demonstrere "ofrets værdi" og gå af i smuk positur.¹²

Han forsøgte at ombytte ministerposten med en plads i niramandsudvalget, men allerede den 15. oktober krævede besættelsesmagten, at han forlod udvalget.

Christmas Møllers afgang fra regeringen havde ikke bragt fred i forholdet til besættelsesmagten, der fortsat søgte at få en rege-

ring, der i højere grad var i ideologisk overensstemmelse med landets reelle magthavere. Under den såkaldte nytårskrise fremførte man krav om Staunings afgang og mere tyskvenlige ministre, men uden held.

Christmas Møller stod nu uden for regeringen og kunne formulere sig friere. Han vendte sig mod de udbredte røster om, at parlamentarismen havde spillet fallit – den såkaldte “genrejserbølge” – og appellerede samtidig til befolkningen om at have forståelse for regeringens politik, der vanskeligt lod sig bedømme af udenforstående. Dette skete bl.a. 8. december 1940 i den såkaldte “Forum-tale”. Talen har indskrevet sig i besættelseshistorien, men først nu offentliggøres ordlyden.¹³

Publikum og eftertiden tolkede Forum-talen som oppositionel i forhold til samarbejdsregeringens linje, men i dag vil man have svært ved at finde Christmas Møllers udtalelser fra denne periode udæskende. Det var svært at modstå fristelsen til at polemisere ang. nederlaget 9. april, men den generelle linje i Forum-talen er, at Christmas Møller forsvarer regeringen og demokratiet, der blot skulle fungere bedre. Hans erfaringer fra Sydslesvigsagen fandt anvendelse i den nye situation. Sønderjydernes kamp var et forbillede: De havde trods tysk besættelse formået at fastholde danskheden.¹⁴ Disse udsagn adskiller sig ikke væsentligt fra de holdninger, der var P. Munchs eller regeringens. Accenten ligger i det moralske: Hvor regeringen appellerede til folkets ansvarsfølelse og forventede befolkningens opbakning i blind *tillid* til institutionerne, så fandt Christmas Møller, at man kun kunne fundere befolkningens stillingtagen ved at give dem indblik i de politiske realiteter, så folk selv kunne tage stilling. Konkret oplysning (også om apriløfter og clearingkonto) skulle skabe forståelse for regeringen. Han var enig i samarbejdspolitikens mål, men advarede mod dens tendens til venlighed og imødekommenhed over for tyskerne.

Christmas Møllers mødeaktivitet førte til, at den tyske gesandt Renthe Fink 9. januar 1941 stillede krav om, at han nedlagde sine sidste poster: folketingsmandatet og generalsekretærposten i Det Konservative Folkeparti. Uden disse hverv var Christmas Møller ikke blot berøvet sin politiske indflydelse, men også sine indtægter og måtte trække sig ud af det offentlige liv. Politik havde altid været altdominerende i Christmas Møllers tilværelse, men nu hvor han var afskåret fra aktiv deltagelse, måtte hans rastløse virketrang begrænses til kulisserne og fik bl.a.

udtryk ved det dagbogsskriveri, som han nu kunne fylde tiden ud med.

I den første tid søgte Christmas Møller at fastholde sin indflydelse ved at fjernstyre partiet. Særligt gennem partiets nye formand, kirkeminister Vilhelm Fibiger. Men dagbogen viser, at dette kun lykkedes i beskedent omfang. Samtidig søgte han at fortsætte sit oplysningsarbejde over for befolkningen. Til det formål udsendte han et memorandum "Breve fra Ensomheden", hvor han foreslog tilvejebringelsen af et kontaktnet inden for erhvervene, hvorigennem fortrolige oplysninger om regeringens arbejde skulle spredes.¹⁵ Tanken minder en del om det mere folkelige netværk, der netop havde set dagens lys i Dansk Ungdomssamvirke.

Christmas Møller havde markeret sig som kritiker af regeringen, og han insisterede stadigvæk på sin ret til – i det mindste på lukkede møder – at kritisere tyskernes misligholdelse af samarbejdspolitikens grundlag, aprilordningen, efter hvilken besættelsesmagten jo skulle afstå fra at blande sig i indre danske anliggender.¹⁶ Men kritikken af regeringspolitikken besværliggjordes af myndighedernes restriktioner, bla. kom det til en episode efter et foredrag på Gl. Hellerup Gymnasium.¹⁷

Christmas Møllers synspunkter fandt også udtryk ved bladarbejde. I slutningen af 1941 var han således inddraget i planerne omkring det legale tidskrift, "Fremtiden", hvor man håbede at udnytte aprilordningens garantier til frit at diskutere landets indre anliggender og tiden efter krigen. Da en sådan fri debat reelt ikke var mulig, og da deltagerne blot ville eksponere sig over for tyskerne, samledes kræfterne i stedet om det, der skulle blive til et af besættelsestidens mest udbredte illegale blade, Frit Danmark. Bladet var blevet til på kommunistisk initiativ, men Christmas Møller var fra starten med i ledelsen, og kort inden rejsen til England skrev han lederartiklen til det første nummer.

Også i dannelsen af Dansk Studiering, der under Frode Jakobsens ledelse senere skulle udvikle sig til modstandsorganisationen "Ringene", var Christmas Møller med.

I denne situation fik Christmas Møller berøring med den begyndende modstand. Gennem den centralt placerede organisator, forretningsfører Eigil Borch Johansen, blev de britiske faldskærmsfolk bragt i forbindelse med Christmas Møller (og med red. Nicolaj Blædel, Berlingske Tidende), fra hvem der gik kontakter videre til mange nationalt sindede kredse. Andre kon-

*Christmas Møller i sit rette element - på folketingets talerstol.
Politik var Christmas Møllers hele liv, og hans tilværelse – offentligt såvel
som privat – var indrettet herpå. Da han i januar 1941 blev tvunget bort fra
sine sidste poster, mødte han tomheden og startede på at skrive dagbog.
(Foto: Det kgl. Bibliotek)*

takter gik til efterretningsofficererne Hans Lunding, Sven Truelssen og til bladfolkene Erik Seidenfaden og Herman Dedichen. Om dette arbejde fortæller dagbogen naturligvis intet åbent, men vi kan følge det gennem retoucherende bemærkninger om møder og samtaler (f.eks: “min militære ven” og lignende), indtil brugen af de gængse kodeord bliver almindelig.

Christmas Møller havde en intim berøring med dette arbejde, bla. havde han Rottbøllholdets faldskærmsfolk til middag i sit hjem! Episoden har været medvirkende til Christmas Møllers ufortjente ry for ringe security¹⁸ – men man kan vel hævde, at det først og fremmest var faldskærmschefen, der jo var trænet til illegal virksomhed, der burde have været mere forsigtig. Allerede før afrejsen til London var Christmas Møller således blevet et centralt kontaktpunkt for modstandens pionerer og havde nære forbindelser til agenterne nedkastet af SOE, “Special Operations Executive”, så det var kun naturligt, at han måtte forvente, at når briterne ønskede ham til London, var det bla. for at han skulle fortsætte med tilrettelæggelsen af dette praktiske modstandsarbejde. Men sådan skulle det ikke gå.

Fra Frankrigs fald i juni 1940 til Sovjets og USAs indtræden i krigen 1941 havde Storbritannien stået alene over for den nazistiske krigsmaskine og måtte søge hjælp, hvor den var at få. Derfor satsede man på samarbejde med de europæiske modstandsbevægelser, som skulle forberede opstande, der, når tiden var inde, skulle udløses fra England.¹⁹ I marts 1941 inviterede englænderne derfor fremtrædende danske til at komme til London. Socialdemokraten Hans Hedtoft takkede efter samråd med Stauning nej, ligesom Nicolaj Blædel også afslog, og invitationen til Christmas Møller nåede (efter hvad vi ved) aldrig frem.

Da Christmas Møller i august endelig modtog en invitation, måtte han sikre sig, at afsenderen vitterlig repræsenterede autoritative, højtplacerede engelske myndigheder.²⁰ Selv havde Christmas Møller foretrukket et kort besøg i London, men dette anså englænderne for urimeligt risikabelt, og da rejsen endelig kunne realiseres, var der gået så lang tid, at ideen var forældet. I 1942 rådede de allierede over de fornødne konventionelle militære styrker, så det var fastlagt britisk politik, at officerernes P-plan²¹ og efterretningsarbejde var vigtigere end den civile sabotage. På den baggrund overvejede man helt af aflyse turen, men 30. april 1942 rejste Christmas Møller med Gertrud og sønnen John afsted. Dagbogen fortæller spændende om turen

gennem Jylland til Limfjorden, hvorfra de skjult i en fiskekutter nåede Göteborg, men vanskelighederne var ikke ovre endnu. Meget sigende for den svenske neutralitetspolitik viste landsætningen i svensk havn sig at være noget af det sværeste ved udrej- sen!

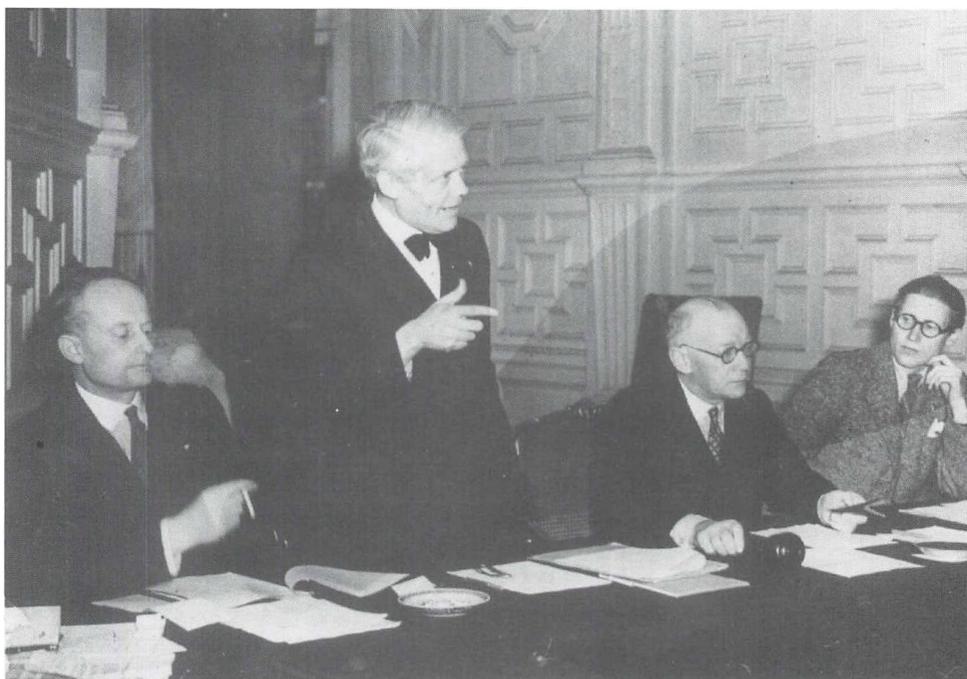
Uheldigvis var Christmas Møllers blevet genkendt på rejsen, hvilket førte til arrestation af skipperen på flugtbåden og af rejsens arrangør, E. Borch Johansen, der derefter selv måtte flygte til England.

Londonopholdet

I London var Christmas Møller chokeret over, at hans ankomst var så dårligt forberedt af de britiske myndigheder, der jo egentlig slet ikke havde brug for hans indsats. Efter at have overvejet sin situation kastede han sig ud i arbejdet i eksilet, hvilket ikke var uden vanskeligheder, idet Christmas Møller kun talte et mådeligt engelsk og optrådte med en ilterhed, der var fremmed for de mere flegmatiske briter.

For Christmas Møller var det vigtigt, at man ikke opfattede Londonopholdet som et bagholdsangreb på hans gamle politikerkolleger. Han var kommet til London for at "forklare og forsvare" landets officielle stilling, en kurs som jo blev fastlagt af politikerne. Derfor tøvede han med at tilslutte sig Det danske Råd, som tysk propaganda havde fremstillet som en af englænderne anerkendt eksilregering. 20. maj 1942 blev han "overordentligt" medlem, men først 5. september blev han formand. Det danske Råd var stiftet 30.9.1940 og arbejdede for, at også danske kunne yde et bidrag til den allierede sag. Dets formelle formål var at genoprette Danmarks frihed.²² Det bestod af 33-46 medlemmer valgt i 10 valgkredse af medlemmerne af den frie danske bevægelse i Storbritannien. Gesandtskabet havde ret til at udpege 3 medlemmer. Rådet havde en række udvalg under sig, hvoraf det såkaldte "arbejdsudvalg" ("the executive committee") var det vigtigste. Det mødtes 1-2 gange om ugen og kan sammenlignes med andre organisationers forretningsudvalg. Hertil kom en række underudvalg.²³ Rådet udgav ugebladet *Frit Danmark*, som redigeredes af journalisten, Emil Blytgen Petersen, og udkom i et oplag på 6.000 eksemplarer.

Rådets medlemmer skulle være danske statsborgere eller i det mindste danskfødte. Den fremtrædende erhvervsmand Krøyer-Kielberg (britisk statsborger) var præsident, men generelt må

1. oktober 1942. Christmas Møller fører ordet ved et møde i det danske Råds ledende organ, det såkaldte Arbejdsudvalg. Fra venstre: K.G. Anker-Petersen, Christmas Møller, Krøyer-Kielberg, Leif Gundel. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

man sige, at medlemmernes navne var ukendte for hjemmefronten og næppe egnede sig til at indgå i en eksilregering, hvad der heller ikke var englændernes politik. Men undertiden fornemmes en splid i den danske bevægelse, hvor en gruppe (af især yngre medlemmer og kommunister) puslede med ideen om at søge rådet placeret mere aktivt og centralt.²⁴ En eksilregering eller blot en nationalkomite var dog en umulighed. De vestallierede ønskede det ikke, og der ville ikke være enighed blandt danskerne herom, og når talen faldt på en samlet ledelse af den danske bevægelse, kunne man ikke opnå enighed med Washingtongesandten, der ikke ønskede at give afkald på sin indflydelse.

Som politiker var det kun naturligt for Christmas Møller at søge ledelse, og i London stræbte han forgæves efter at placere sig som den, der samlede trådene. Som nævnt havde Christmas

Møller haft indsigt i den begyndende organisering af faldskærmsfolkenes arbejde. Dagbogen afslører, at han i starten af Londonopholdet fik kendskab til agenternes telegrammer, men snart skulle SOE frabede sig Christmas Møllers indblanding i arbejdet “i marken”.

Heller ikke på det politiske plan blev der tilbudt nogen position. Foreign Office havde forståelse for den danske regerings stilling og havde i Reventlow allerede en dansk repræsentant. I dagbogen vender Christmas Møller gang på gang tilbage til invitationen: han havde sagt ja til en britisk invitation, men englænderne havde ikke noget at bruge ham til. Måske havde de blot ønsket at have ham i baghånden, hvis udviklingen i Danmark skulle gøre det belejligt med en dansk lederskikkelse på allieret side.²⁵

Selv om man naturligvis måtte tage højde for, at fremtiden *eventuelt* kunne bringe en dansk naziregering til magten på tyske bajonetter, så var en absolut forudsætning for, at briterne engang ud i fremtiden overhovedet kunne tænkes at anerkende nogen form for dansk eksilrepræsentation, at en sådan blev repræsentativt sammensat. Fra starten var det jo socialdemokraten Hans Hedtoft, briterne først og fremmest havde ønsket at invitere, og ideen med at få en socialdemokrat til London blev holdt i live af Christmas Møller, da det var forudsætningen for, at han selv kunne få en mere formaliseret position.²⁶ Men socialdemokraterne ville ikke deltage i en dansk eksilrepræsentation og derved risikere at lægge gift for samarbejdspolitikken. I august 1942 besvarede politikerne hans propagandaarbejde med en henstilling om, at han burde arbejde for at styrke den nationale samling og ikke støtte sabotagen.²⁷

Det var altså uden formel position, at Christmas Møller lagde sit arbejde i den frie danske bevægelse, hvis praktiske indsats bestod i at indsamle betragtelige beløb til støtte for de allieredes krigsførelse.²⁸ Den kunne etablere sit apparat og flyttede i 1942 ind i rummelige lokaler i Det danske Hus i Pont Street, hvor Christmas Møller som formand naturligvis havde sit kontor, hvorfra han førte en korrespondance af imponerende omfang. Rådet forsynede Christmas Møller med en repræsentationskonto – nødvendig for at kunne deltage i diplomatlivets mange frokoster. Boligproblemet fik Christmas Møller klaret ved, at han fik stillet en herskabslejlighed til rådighed i Thorney Court – huslejfrit indtil fremlejen udløb i 1943, hvorefter Christmas

Møller selv måtte betale lejen. Christmas Møllers familie havde ledsaget ham til London. Hans hustru, Gertrud, var ambitiøs også på familiens vegne. Christmas Møller rådførte sig med hende, og var han på rejse, sendte han kopier af dokumenter hjem, så hun kunne følge med i udviklingen. Parrets eneste søn, "Lille John", meldte sig som 18-årig til Grenadier Guards, hvor han blev fører af en kampvogn. Han faldt 9. april 1945 under en opklaringsmission i Nordtyskland.

Som nævnt ville Christmas Møller ikke finansieres af englænderne, der heller ikke ville frigive de ganske betydelige danske midler, som pga. krigen var indefrosne i Storbritannien. I stedet måtte han selv skaffe sig sine indtægter ved taler, artikler og lignende. Hvad han herudover havde brug for, måtte han trække på sin bankkonto. Selv opgjorde han sit underskud på Londonopholdet til knap 148.000 kr.

Til Christmas Møllers store fortrydelse ville englænderne ikke give danskerne lov til at sende deres korrespondance som uensureret diplomatpost. Alle breve til udlandet gik gennem de engelske myndigheder, der hermed kunne orientere sig om indholdet og kontrollere det danske arbejde. Forbindelsen til undergrunden hjemme i Danmark skete via SOE – her krævede man ligefrem en ekstra kopi til søsterorganisationen PWE, "Political Warfare Executive". En anden stor del af den fortrolige korrespondance varetog Udenrigsministeriet, "Foreign Office", der også krævede adgang til at gennemlæse brevene. Den formelle begrundelse var naturligvis krigsforholdene, men denne kommunikationskontrol forringede forbindelsesmulighederne og forværrede Christmas Møllers i forvejen dårlige forhold til de nævnte organisationer. Anstødsstenene var flere. Christmas Møller var forurettet over den magtarrogance, som den engelske stormagt udviste over for småstatens repræsentanter. SOE ville ikke inddrage Christmas Møller i arbejdet, og Foreign Office var efter Christmas Møllers mening løbet fra ansvaret for invitationen til ham og ville heller ikke tillade propaganda for sabotagelinjen i Danmark.

Også Christmas Møllers kendteste forbindelseslinje hjemover, radiotalerne i BBC, var underkastet politisk censur. BBCs linje blev fastlagt på møder med Udenrigsministeriet, og Christmas Møllers talemanuskripter skulle afleveres før udsendelsen, så det kunne kontrolleres, at de holdt sig inden for de fastlagte rammer. Dette gjaldt som anført også sabotagetalen. De vægtige afslut-

ningsord kom kun med, fordi Christmas Møller trodsede et forbud mod at oplæse dem.²⁹

Selv om de indre linjer således var uklare, så måtte man af politiske hensyn udadtil opretholde forestillingen om én samlet dansk front, hvis indsats blev værdsat af hele den allierede familie. Men som dagbogen viser, gnavede denne splid mellem facade og realiteter i Christmas Møllers sind og var med til at opslide den danske eksilpolitiker.

Hjemme igen

I det sidste halvår før befrielsen søgte Christmas Møller at bringe sig i stilling til statsministerposten. Han opfattede sig selv som den, der kunne samle parterne. Han søgte at få Frihedsrådet til at moderere sine krav, men da han i Stockholm erfarede om Vilh. Buhls stærke stilling, fulgte han atter sin taktik med at kaste sig ud på andres nåde og unåde. Hvis der ikke kunne blive enighed om Buhl, kunne han evt. fremstå som en mulighed, parterne ville vælge. Som dagbogen og dokumentudvalget viser, opstod der under samtalerne i Stockholm stor afstand mellem Christmas Møller og Frihedsrådets repræsentanter, og rådet bragte ham aldrig frem som statsministerkandidat. I stedet fik han udenrigsministerposten.

Da Christmas Møller vendte hjem efter befrielsen, opslugtes han atter af den politiske tumult, og arbejdet i befrielsesregeringen levnede ham ingen tid til dagbogsskriveriet. På befrielsesommerens folkemøder var han befolkningens yndling og holdt en række store taler, der opfangede samtidens fornemmelse af politisk tidehverv. Ved Rigsdagsvalget i oktober skulle det dog vise sig, at fornemmelsen var uden bund i virkeligheden. Med vendinger som “Vi er alle socialister” og “Vi er alle under anklage” markerede han en radikalisering af standpunkterne, som af historikerne hidtil har været opfattet som et resultat af Londonopholdet.³⁰

Forholdet til Det Konservative Folkeparti var anstrengt. I Londonperioden havde han følt sig hævet over partierne, og han opfattede sig ikke (hvad også dagbogen viser) som medlem af partiet, hvilket han formelt heller ikke var, idet partiet som konsekvens af flugten havde måttet ekskludere ham i 1942. Men også i grænsespørgsmålet var han uenig med partiet, der agiterede for folkeafstemning for om muligt at få sydslevigerne “hjem”.

Selvom Christmas Møller var psykisk mærket af Londonopholdet og sønnens død, genoptog han sin politiske gerning. Han meldte sig atter ind i partiet, og godt en måned efter blev han ved oktobervalget valgt til folketinget, hvor han igen blev formand for den konservative folketingsgruppe. Den konservative ledelse så velvilligt på den modstandsaura, der via Christmas Møllers formandsskab smittede af på partiet. Men han gjorde sig hurtigt upopulær. Ikke blot med sit synspunkt i grænsespørgsmålet; den handelsaftale, han som udenrigsminister indgik med England, vakte også uvilje. Besættelsens høje landbrugspriser kunne ikke fastholdes, men handelsaftalen bar præg af Christmas Møllers grundsyn om, at politik måtte koste noget. Han havde ved selvsyn oplevet englændernes afsavn, mens de kæmpede også for danskernes frihed, så selvom mangelsituationen umiddelbart efter krigen muliggjorde høje landbrugspriser, fandt han det ikke moralsk rigtigt, at danskerne skulle søge at udnytte situationen til egen fordel. Kritikken fra landbruget og fra regeringskolleger bed han hårdt af og bidrog herved til den isolation, der i stigende grad omslutede ham.

Kravet om grænserevision og opgør med "hjemmetyskerne" var populære standpunkter hos vælgerkorpset. Men Christmas Møllers særstandpunkter på disse områder svækkede partiets vælgertilslutning og skabte afstand mellem Christmas Møller og den øvrige konservative ledelse. Knud Kristensens enegang i Sydslesvigspørgsmålet blev stærkt kritiseret af Christmas Møller, og han gik imod sin gruppe, da han (sammen med Flemming Hvidberg) undlod at stemme for en dagsorden, der reddede Knud Kristensens regering.

Ved valget i 1945 havde partiet ikke kunnet gentage besættelsens kanonvalg, men da partiet ved landstingsvalget i april 1947 på ny gik stærkt tilbage, forlod Christmas Møller posten som gruppeformand og kritiserede åbent sit partis Sydslesvigpolitik. Afgangen som konservativ leder skete efter Christmas Møllers eget ønske. Meget tyder på, at han kunne have fortsat.³¹ Ved folketingsvalget i oktober stillede han imidlertid op som løsgænger i Sønderjylland, men opnåede ikke valg.

Ensom og bitter stod Christmas Møller isoleret i forhold til det parti, han havde arbejdet for størstedelen af sit liv. 6. april 1948 meldte han sig ud af partiet, og en uge senere døde han i en alder af 54 år.

Gertrud Christmas Møller i hjemmet. På væggen et maleri af ægtemanden malet af Laurits Larsen. (Foto: Det kongelige Bibliotek)

Dagbogen og de anvendte udgivelsesprincipper

Til sin dagbog betroede Christmas Møller sig om stort og småt. Dagbogen havde flere funktioner: Af og til er der noteret praktiske oplysninger (tal, adresser og telefonnumre), som Christmas Møller ikke har vidst, hvor han ellers skulle arkivere. Derudover har den haft en dagbogs sædvanlige funktion: at være en støtte for hukommelsen. Endelig har Christmas Møller også noteret sin bedømmelse af de politiske forhold, han var deltager i. Her har han dog været opmærksom på, at man engang ville læse dagbogen, og skønt han ellers ikke er karrig med skældsordene, anfører han direkte, at visse af hans overvejelser ikke egner sig til at blive nedfældet for eftertiden.

Undertiden er der indføjet anvisninger til læseren. Han har altså ikke været i tvivl om, at dagbogen ville få fremmede læsere eller i tvivl om det historisk enestående ved missionen. Eksempelvis havde han de færdigskrevne bind med i kufferten til London, og han slår tilbage i dagbogen, når han reflekterer over sin

gerning. Dagbogsskriveriet fortsættes, selvom han nævner, at han egentlig hader at skrive dagbog. Dagbogen standser reelt 20. april 1945 ved modtagelsen af budskabet om sønnens død.

Christmas Møller var en ildsjæl. Hans arbejdsmetode var hastig: evigt videre til næste sag. Dette kommer også til udtryk i dagbogen ved, at han stedse henviser til sit arkiv. Imidlertid betyder dette ikke altid, at arkivet uddyber den sag, han skriver om. Oftest er dagbogens arkivhenvisninger udtryk for Christmas Møllers rastløse arbejdsmetode: videre, videre til næste sag, og arkivhenvisningen skal forstås som generel: her kan man læse breve om sager, han i øvrigt har arbejdet med den pågældende dag.

Også dagbogens sprogbrug er præget af Christmas Møllers hæsbælende jag. Sproget er ofte ufuldstændigt og i Londontiden præget af angelsaksiske vendinger, hvad udgiveren som hovedregel har bibeholdt. Men hvor syntaksen er brudt sammen eller er direkte meningsforstyrrende, er forklarende ord indføjet i skarp parentes. Oplagte stavfejl og forkert stavede navne er rettet, mens særpræg ved Christmas Møllers stavemåde er bibeholdt. De mange forkortelser er fyldt ud, men hvor der kunne opstå tvivl om identiteten, er det markeret ved efterfølgende skarp parentes. Kodenaevne er overalt suppleret med angivelse af den rette identitet i skarp parentes, medmindre et kodenavn gentages på samme side. For at lette læsbarheden udgives dagbogen med moderne retskrivning.

I originalen fremstår hvert år som én lang tekst. For at læseren bedre kan overskue tekstmassen, har udgiveren indføjet adskillelse ved hver indføring, uanset om den dækker én eller flere dage.

Dagbogen befinder sig i Christmas Møllers arkiv (i noterne refereret til som "arkivet") på Rigsarkivet i København. Rent fysisk består den af 3 brune, håndskrevne kladdehæfter samt et mindre hæfte i sort, stivere bind, som Christmas Møller anvendte under sit Stockholmbesøg i februar-marts 1945. Dette ophold i Sverige var præget af heftig mødeaktivitet, hvorfor notaterne fra denne periode forekommer noget sporadiske. Dagbogen kan for denne periode med fordel suppleres med Christmas Møllers breve til sin hustru. Disse breve er optrykt i dokumentdelen, idet rent privat stof dog er udeladt.³²

Det er ikke altid, at dagbogen er ført hver dag. I reglen er flere dages begivenheder opsamlet inden indføringen. Christmas Møller skrev i dagbogen, efter den lange arbejdsdag var til ende,

det - og i jagt kunne ingen betyde smertelig. Gæster, jule og jule
 brok som ved i landet holdes i den sidste halvdel af året og
 fredag den 1. Maj 1942. Klakken 25-5 rejste Brønden af Hæt
 og kunne til påbegyndelse ved 9-tiden - Skjærsmedens Kæmpe
 det Fyrtårn - og der var ingen ombord - men i søvne på
 det i en færd holdt sejls i landet som lang, i vor i på-
 begyndelse og et stykke tid af den. Vi rejste, som sid af fjorden
 og da vi kunne til Helt køb vi færd i landet i en og stille-
 de os inde og sin begrundelse nogle af de deede, der i det
 Helt havde Fyrtårn som Bord med skafplade Revolution og al-
 til for sig kunne hvide og skulde i den drøje Brønden. De var
 sejls for og optis - helt sejls for den anden. I de den
 tynde Brønden som aflagede i det og for det Brø-
 den og da vi var kunne vi det var Helt Børn fik vi
 alle hos til at kunne vi af og havde som Ruten af Sjæ-
 en jule sigtens - fik da den i Efterretning, som sigtens
 ved påbegyndelse - men den var en vordende og alle jule
 jule - og jule eller til kage i vor i en søvne færd
 Søvnens

fredag den 2. Maj 1942. Kun tidligt om Morgenen i et
 i Skjær som den. Det var en Helt sigtens i den sidste og - det
 jule jule. Kun ind til Talsboden og Talsboden i in-
 drøje og og det jule eller jule. Men i søvne helt
 hvidgen til Midt på det i landet eller i Jagt

Christmas Møllers dagbog er skrevet med fyldepen i almindelige, brune kladdehefter. Her ses et udsnit fra 1. maj 1942, hvor det er udrejsen fra Danmark, der beskrives.

og han træt sad og reflekterede over værdien af sin indsats. Skriften er præget heraf og er meget vanskelig at læse, hvorfor dagbogen først for nylig har fået den anvendelse i forskningen, som ellers ville være naturlig.³³ Trods en ihærdig indsats er det ikke lykkedes at dechifrere alle ord. Hvor ord helt eller delvis er ulæ-

selige, er der tilføjet en stjerne (*) foran. Hvor det har været muligt, er det, der synes at stå, alligevel udskrevet for at give læseren et indtryk af, hvilken type ord der er tale om.

Selvom der således knytter sig vanskeligheder til læsningen af dagbogen, skal der også peges på den forhøjede kildeværdi, der ligger i notaternes umiddelbarhed. Men læseren bør holde sig for øje, at dagbogsnotaterne ofte er foretaget efter en lang arbejdsdag og afspejler den megen modgang, Christmas Møller mødte i de konkrete sager, mindre end overordnede refleksioner beregnet som politisk testamente.

Udgivelse af dagbogen har tidligere været på tale. Efter Christmas Møllers død var der i den brede offentlighed voldsom interesse for hans person, og Gertrud arbejdede med udgivelsesplaner. Til dette formål foreligger ca. halvdelen af dagbogen i en maskinskrevet udskrift formodentligt afskrevet af Christmas Møllers sekretær, Ragna Palmér. Denne afskrift har været benyttet til nærværende arbejde, efter den er konfereret med de originale optegnelser.

Som Christmas Møller hyppigt skriver i dagbogen, skal denne sammenholdes med hans meget omfangsrige arkiv. Som supplement til dagbogen optrykkes et udvalg af dokumenter. Dokumentudvalget illustrerer Christmas Møllers stilling over for samarbejdspolitikken indtil Englandsrejsen og belyser hans arbejde med i praksis at udføre parolen for hans Londonophold: at forklare og forsvare den danske politik. Udvalget giver også indblik i Christmas Møllers usikre stilling som eksilpolitiker, hvor englændernes støtte til de frie danske var begrænset af hensynet til det traditionelle styres repræsentanter hjemme i Danmark: kongen og de gamle politikere. Christmas Møller kunne kun skaffe sig en fastere stilling, hvis han fik noget konkret at repræsentere, derfor fortsatte bestræbelserne på at få en socialdemokrat til England, og på at styrke Det danske Råds betydning.

Materialet er udvalgt ud fra denne eksilpolitiske vinkel. Vedr. Christmas Møllers sideløbende debat med hjemmefronten om de internt danske forhold henvises til Hæstrups brevudvalg i "Londonbreve" (1974).

Til dagbogen er knyttet et personindex. Det har ikke været muligt at identificere samtlige personer, der er omtalt i dagbogens store navnestof. Index'et medtager personer, der nævnes flere gange eller er betydningsfulde i litteraturen om verdenskri-

gen og besættelsen. For at undgå at index'et skulle svulme op til uoverskuelighed, er dagbogens omtale af enkeltforekommende bipersoner identificeret ved en forklarende note.

En tak skal rettes til John Christmas Møllers nevø, Wilhelm Christmas-Møller, der har givet tilladelse til arkivadgang og offentliggørelse. Historikerne Hans Kirchhoff og Aage Trommer har vejledt og givet råd undervejs i udgivelsesprocessen. Cand. mag. Vibeke Bertelsen har læst korrektur. Med særlig taknemmelighed skal nævnes tidligere informationsmedarbejder ved Det danske Råd i London, ambassadør Svend Ebbesen, der har rådgivet angående forhold i den danske koloni i London og hjulpet med at læse de særligt vanskelige passager i dagbogen.

De almindeligste anvendte forkortelser:

BBC: British Broadcasting Corporation

FO: Foreign Office, det britiske udenrigsministerium

MP: Member of Parliament

PID: Political Intelligence Department

PWE: Political Warfare Executive

SHAEF: Supreme Headquarter Allied Expeditionary Forces

SOE: Special Operations Executive

1941

Vente – vente – vente...

1941

Tirsdag den 7. januar – fredag den 24. januar 1941.

Der er nu gået 14 dage siden den 10/1, da jeg nedlagde mit mandat som folketingsmand og fratrådte stillingen som forretningsfører for partiet. Forinden disse begivenheder havde jeg fået referater af Fibiger (navnlig) om begivenhederne i ministeriet og de forhandlinger, der havde været mellem Renthe Fink og Scavenius og [mellem] Renthe-Fink og Stauning (efter mit forslag) og om det besøg Louis v. Kohl og Meissner havde aflagt hos Stauning. Man måtte forstå, at der dels var krav om ministeriets omdannelse, dels om min tilbagetræden fra mine såkaldte nøglestillinger.

Det hele lå meget uklart – også m.h.t. hvad Scavenius virkeligt ønskede, såvidt jeg havde forstået det Staunings afgang. Dette opgaves og for så vidt var Renthe Finks krav et meget betydeligt nederlag både for Renthe-Fink og Scavenius.

Men Renthe-Fink kom altså en af dagene omkring 7.- 8. januar med en note om min afgang fra de omtalte nøglestillinger. Jeg fik meddelelsen først fra Fibiger, og uden at komme nærmere ind på begivenhedernes rækkefølge, som er uden særlig interesse, kan det siges, at hverken i ministeriet eller i samarbejdsudvalget var der nogen virkelig stemning for at gå hårdt imod. Kraft var øjeblikkelig på det standpunkt, at jeg (og Hedtoft Hansen) skulle tage orlov, hvilket jeg fra første færd afviste.

De to konservative ministre havde nok talt imod, og Hendriksen havde tilbudt at gå, men de mente ikke noget med det. Som jeg sagde til Hendriksen: det er vrøvl – og blev ikke modsagt. Jeg havde torsdag den 9. en konference med Stauning, som fremførte kravene – det var ca. kl. 4 om eftermiddagen – jeg meddelte, at der jo ikke var noget at gøre, men forlangte afskrift af noten og tidligere afgiven udtalelse – og en konference med Stauning og Scavenius. Afskrifterne fik jeg 1 time eller halvanden senere.

Den 9. om aftenen havde vi møde i Rigsdagsgruppen; nogen egentlig discussion var der ikke, da jeg ikke ønskede den. I vir-

keligheden var alle klare over, at jeg måtte gå. Og vel lettede over, at jeg tog den stilling, jeg gjorde. Den 10. fik jeg besked om møde med Stauning og Scavenius kl. $\frac{1}{2}2$, partiet havde hovedbestyrelsesmøde – om eftermiddagen med det kommunale udvalg. Fibiger gav en redegørelse ang. min situation. Der var ingen debat. Frokost – kl. $\frac{1}{2}2$, mødtes jeg med Stauning og Scavenius – jeg havde brev med til de to herrer – med udkast til d'Hrr's svar til mig. Med en ubetydelig ændring fik jeg dette svar.

I hovedbestyrelsen var stemningen trykket, og man spurgte, hvad det næste blev.

Lørdag den 11. sagde jeg farvel på hovedkontoret – der er vist ingen som forstår, hvad det vil sige at blive smidt ud af en 20-årig arbejdsplads, som man selv havde skabt – Gertrud forstår det naturligvis – men ingen af de andre på kontoret eller i partiet – det skulle have været dem! Afskeden gik fornøjeligt – og i Rigsdagen – hvor jeg tror de også var kede af det.

Jeg har fået en del breve – og jeg har mødt megen sympati de steder, hvor jeg har prøvet at finde ud af noget at bestille. Gertrud havde en strålende ide om at gå ind i veksellererens gamle firma – men Hansen ville ikke. Hvad jeg kan finde på nu ved jeg ikke. Men – hvad – mange kan have det værre. På den anden side – jeg har set Kraft én gang heroppe og Hendriksen én (i ministeriet), da han skulle bringe mig en hilsen fra Kongen ellers ikke.

Fibiger en smule mere – men man glider jo hurtigt ud. Poul Sørensen er bedst – Foss er jo så brav – og Finnemann orker det ikke. Jeg kunne godt lide, [at] Sven ringede den 11. og ville gå tur om søndagen.

I den tid har følgende været her:

Schoch – for at tale om blad
Langebæk – for at hjælpe mig,
Tersling,
Chr. R. Christensen,
Lindgren,
Gerda Mundt,
Amby,
Hartvig Frisch,
Grunnet,
Aksel Møller,
Michelsen, Odense,
Jørgen Christensen, Odense.

Kraft var her en dag efter aftale – Korsgaard (M.C.) naturligvis flere gange, og Lange har ringet. Jeg har været i Rigsdagen en enkelt gang og talte med Hedtoft Hansen og Alsing Andersen (og Kraft).

Vi havde en lille presseaften hos Martinsen den 18. – meget god. Af politisk nyt siges ministerændringerne at være stillede i bero. Men kravene om skibenes (torpedobådenes) aflevering har man jo efterkommet. Jeg skal ikke kritisere noget – der er jo så nemt – men man må jo nok spørge, hvornår man agter at sige stop.

Holstein³⁴ fortsætter sin sjovertagtige virksomhed. Og stemningen i landet er meget trykket åbenbart – og mere og mere ængstelig.

Den ny straffelov er jo også slem.³⁵

Og ellers er jeg optaget af, at man ikke kan få folk til at forstå, at det hele jo er løgn, svindel og bedrag. Den ny tid taler alle om, og vejrhanen grev Holstein taler om 1660 og 1849 – men det *positive* indhold af “den ny tid”, det er der ingen som kender nogetsomhelst til.

Og man lytter til sin radio den udslagne dag. Ikke fordi – man er andet end dansk – men England kæmper i sandhed for alles frihed og for befrielsen for slaveriet. Og det er jo sandt: at ingen lille nation følte sig truet af Englands såkaldte verdensherredømme.

I dag den 24. var Foss her – og fru Dahlerup Petersen. Foss var som altid forstående. Carl Otto Henriques var meget god, da jeg talte med ham om mine egne ting.

Lørdag den 25. januar – søndag den 26. januar 1941.

Jeg talte lørdag med Carl Otto Henriques, som meddelte mig, at Hansen hos H. C. Møller³⁶ ikke ville [ansætte mig] – vi havde en sammenkomst (frokost) Fibiger, Hendriksen, Kraft, Foss & Poul Sørensen – det kom der ualmindeligt lidt ud af – Tiden var ganske spildt. Og jeg håber det holder op. Kraft havde dårlig samvittighed og var gnaven, hvad man jo som regel er, når man selv har uret. Foss havde talt med Strandgaard, som havde tænkt noget lignende som Gertrud ang. veksellererstilling. Om aftenen hos *Vibes, de var flinke. Kier og Rosenmeier er her. Søndagen gik desværre med ingenting.

Mandag den 27 januar – torsdag den 30. januar 1941.

I tre dage har jeg ikke fået noteret ned disse par bemærkninger; der kan man se, hvorledes tiden kan gå uden at [man] bestille[r] noget virkeligt – blot med at spekulere over tingene og daske rundt og være til rådighed som rådgiver. Jeg har vist ikke fået noteret, at jeg har haft en meget indgående samtale med Poul Andersen, som var som sædvanlig ualmindelig flink og ville hjælpe mig med at finde arbejde på enhver måde, – med Hedegaard på samme vis. Jeg noterer ikke ned alle de nålestik, situationen giver en – mest virker det vel på mig, hvor umådelig vanskeligt det er at finde noget arbejde, og hvor svært jeg har ved at lære min engelske lektie – men man må vel i min alder kunne lære noget nyt. Det er ikke nemt at være udenfor. –

Mandag den 27. var jeg hos Langebæk om formiddagen; han ville gerne yde mig støtte – Hansen ringede, at han ikke ville, talte igen med Carl Otto Henriques, som er overmåde flink – men naturligvis personlig skal være forsigtig³⁷ – hos øjenlæge for at få briller – Max Kjær Hansen var her for at tale med mig – han var meget flink. Løppenthin talte jeg med – han ville også gerne støtte en forretning, jeg begyndte på, og tilsagde mig enhver støtte. Om aftenen kom Schaumann og sad og sludrede et par timers tid.

Den 28. var Poul Sørensen her og gennemgik partiets ting med mig. Vi aftalte fremgangsmåden på forskellige felter. Han tager helt rigtigt på tingene. Jeg skal prøve på at få Foss til at give ham 3000 kr mere i løn – det bliver nok svært. Vigen var her om eftermiddagen, og vi tre havde en udmærket samtale – grosserer Just var her ligeledes og bad mig om råd m.h.t. handelens organisation.

Den 29. talte jeg først med Fibiger, som fortalte om tyskerne nye krav³⁸ – Knutzen skulle være søfartsminister, og Hendriksen ville som følge af dette krav gå af – jeg har ikke tal på for hvilken gang det er sket – men i hvert fald så mange, at alle andre griner af det – man må jo hellere grine end græde. Desuden ville tyskerne have en kultusminister for film, radio og presse i hvert fald. Stauning havde her tænkt på Andreas Møller – og han er jo et fint (måske ædelt) menneske. Men jeg sagde til Fibiger, at det jo gjaldt om stedet, hvor man ville stå fast – finde det rigtige punkt. Dette kunne efter mit skøn gøres her. Men de 3: ministrene og også nimandsudvalget vil ikke stå fast noget sted – og man løber en stor fare for, at man skal stå fast den dag,

man vil Rigsdagen som sådan til livs – og det er jo fortvivlende forkert. Selvfølgelig skal der stå fast på Rigsdagen, men det er bedre, hvis den finder et sted, inden det drejer sig om den selv. Og at tyskerne er udspekuleret djævelske for at få os – det danske styre i samme situation som Norges styre kan ethvert barn sige sig selv.

Vi glider og glider – og det skyldes bl.a, at vi ikke straks efter den 9.april tog et fast ståsted, som jeg foreslog det i ministeriet. Hedtoft Hansen var man ude efter igen. Jeg ringede med hans kone om aftenen – men hun vidste intet. Ak, ja, hvor er menneskene underlige. Stauning gør sig åbenbart de største anstrengelser for at redde Hedtoft Hansen – for mig løftede han ikke en lillefinger – . Hvad er bedst? Hedtoft Hansen var til møde med officererne, som ikke må gå til møde for Gørtz med konservative rigsdagsmænd. De bliver aldrig klogere. Men jeg sagde altså, man skulle sige nej. Tyskerne er også så frække at kræve amnesti for de nazistiske bøller.³⁹ Var dernæst hos veksellerer Strandgaard i en time. Han var umådelig flink – og ville hjælpe mig med mine planer på enhver måde – noget medarbejderskab i en bestående forretning får jeg ikke – men vi kan nok finde en form, tror jeg, som kan gå. Har talt med Foss om forskellige af kontorets ting. Kontorchefen⁴⁰ var her med min gage for resten af året – og jeg satte pengene ind i banken. Dr. Johannes Lehmann var her og pratede nyt – en ganske charmerende fyr. Herdahl var her med oplysning om, at hofkredse ville have prins Aksel til Berlin til orientering. Skjerbæk sad her en times tid – han er et fint menneske, og Lange (Aksel B.) var meget venlig og flink som han altid er, når det ikke drejer sig om forfatning og landsting!⁴¹ M. C. Korsgaard kom og blev til middag.

Krarup havde bedt mig til sammenkomst med landmændene i gruppen + Lange og Kraft, det var meget fornøjeligt – de vidste ikke mere end jeg – Kraft, hvad mon der er i vejen med ham? Knud Kristensen får en omtale i dag i Nationaltidende, så god som ingen konservativ politiker nogensinde har fået den. Sådan er de.

Den 30. Jeg har vist ikke fået nævnt torpedobådene; man afleverer 8. (6?).⁴² Det er så nemt at kritisere – og jeg skal nok afstå derfra – men jeg tror, man skulle have sagt nej. Men der er jo p.t. en eftergivenhedens ånd over det hele. Talte i formiddags med Carl Otto Henriques – intet – Jørgen Jørgensen kom og ville have mig til Fyn til frokost med nogle af vore bedste folk fra Odense

amt. Herdahl var her to gange. Tyskerne har truet med at sende S.A.folk herop og bevogte kyststrækningen mod Sverige, hvis vi ikke selv gjorde det. Aalborghallen skal være bombet.⁴³

Herdal var her to gange til. Derimod hørte jeg intet fra Fibiger, som jeg jo ikke kunne lade være at ringe til, [eller fra] Hendriksen, Finnemann, Kraft osv. Poul Sørensen ringede, men vidste vist ikke ret megen besked, men regnede nok med, [at] Herdahl underrettede mig. Stauning havde talt med Meissner igen. Nu var kravene skærpede. Nu måtte Stauning gerne blive. For nogle dage siden havde man anket over, at regeringen ikke var socialistisk nok – men hvem ville man have? I stedet for Buhl havde man nævnt Bramsnæs, kreditforeningsdirektør Finsen eller Himmelstrup – det skulle jo nok blive [til] mere socialisme! I stedet for Harald Petersen havde Meissner nævnt Popp-Madsen, Rytter, Steincke, eller Gamborg. Fibiger skulle erstattes af biskop Hoffmeyer, Knutzen skulle være indenrigsminister, Knud Kristensen landbrugsminister og Bording skulle gå, og Hartel skulle være kultusminister, og endelig skulle Kjærbøls ministerium deles; og Kjærbøl skulle vist få lov til at blive som socialminister, og en ny (navn ikke nævnt) skulle være arbejdsminister.⁴⁴ Det må dog sikkert til forsvar for de pågældende siges, at de fleste af dem ikke ved, at man nævner dem. Men Hartel og Popp-Madsen, de ved det nok begge to.

Det hele er så puerilt som det kan være. Det er katten, som leger med musen uden hensyn til de højtidelige løfter, som er afgivne.⁴⁵ Mon dog ingen i Tyskland kan se, hvorledes de mennesker, som handler på Tysklands vegne, skader deres lands omdømme. Men naturligvis – vi lever under diktatur – og ingen får det sagt, fordi man ikke tør – eller ikke kan. Vi må have det hele omorganiseret. Hvordan skal den jævne mand klare dette, når han ingen besked må få. Regeringen vil sige nej – Knutzen skal have meddelt Stauning, [at] han ikke vil være minister. Kravene ang. Hedtoft Hansen skærpes. Hvad ministermødet foretog sig, ved jeg ikke – om aftenen var vi hos fru Ulsted og *Ingil. De var forfærdelig søde og flinke og var kede af min udsmidning. Det er anden gang i mit liv, jeg er arbejdsløs – og jeg har ingen ret til at klage – men hvor er det svært. Og hvad skulle jeg gøre – om jeg ikke havde Gertrud.

Helk var her forleden dag og undersøgte, om jeg var arresteret – et af alle de rygter, fordi man fra tysk side bærer sig så tåbeligt ad.

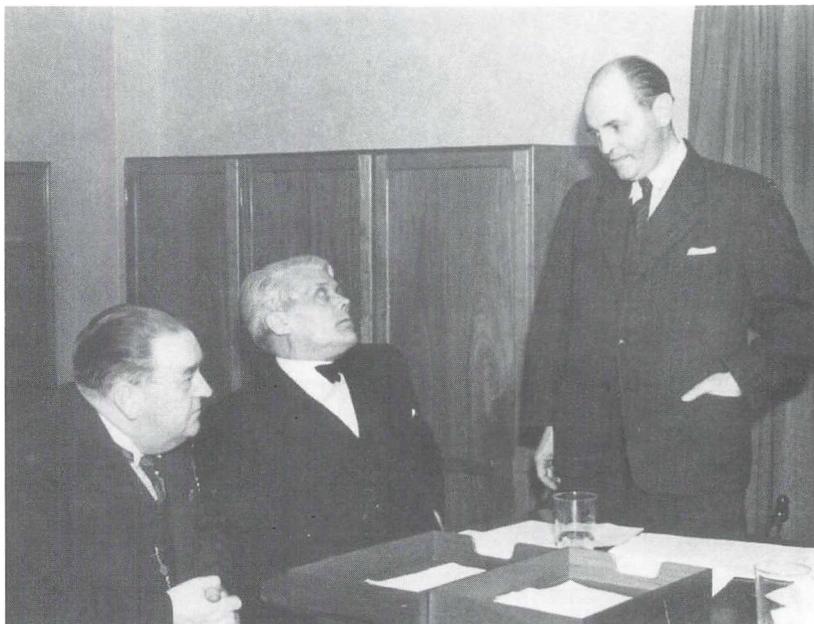
Christmas Møllers hustru var ham en kolossal støtte i de svære år – og han vidste det:”...hvad skulle jeg gøre – om jeg ikke havde Gertrud.” (Foto: Det kgl. Bibliotek)

Fredag den 31. januar 1941.

Fibiger ringede kl. $\frac{1}{2}9$ og meldte sin ankomst $\frac{1}{2}10$ for at tale om den stilling, han og partiet skulle indtage. Jeg rådede ham til at tale med Stauning om alsangen; at man skulle svare nej var givet; ingen anstændig dansk mand kan sidde med Hartel eller Popp-Madsen. Men i det hele var forslaget barnagtigt. Jeg rådede partiet til at sige, at det ville trække sig ud af ministeriet, om Fibiger måtte gå. Man skulle sige nej – Hvis man ville tage en kulturminister, så kunne man jo gøre det – men godt var det ikke. Bindslev og Krag var egnede dertil. Jeg foreslog, at man med-

delte tyskerne, at man agtede at gøre sådan og sådan, punktum. Det var en ide at opfordre Ejsing og Laurits Hansen til at indtræde i ministeriet u.p. [=uden portefølje] under Kjærboels ledelse og evt. med Gunnar Larsen som fjerdemand ordne arbejdsløshedsspørgsmålet.

Jeg havde megen ringe sympati for de to hovedorganisationers henvendelse, synes egentlig den var en dolk i ryggen på regeringen. Men mit forslag var det rigtige svar. Jeg tror, Fibiger forstod det. Han spurgte, om han skulle sende Kraft over til mig. Jeg svarede, [at] jeg ikke selv ville ringe på Kraft. Kraft kom lidt efter. Han var ikke stærk i synspunkterne. Jeg gav ham samme råd, som jeg gav Fibiger og tilføjede, at jeg syntes, [at] han : de konservative skulle forlange nimandsudvalget indkaldt til møde med hele regeringen og finde standpunktet, man ville stå på. I og for sig var situationen jo meget forbedret, da dette klart kunne

Christmas Møller med to af sine efterfølgere. Efter nederlaget ved grundlovsafstemningen i 1939 var Vilhelm Fibiger blevet partiets formand. Og Ole Bjørn Kraft (stående) blev ny gruppeformand, da Haldan Hendriksen overtog handelsministeriet ved Christmas Møllers afgang i oktober 1940. Fra sidelinjen oplevede Christmas Møller nu, hvor svært det var at styre partiet pr. stedfortræder. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

afvises – og det måtte endelig fastholdes. Regeringen måtte også have arbejdsro. Den kunne jo intet bestille på denne måde.

Jeg hørte ikke mere til Fibiger og Kraft den dag. Jeg var hos Henriques, Poul Andersen og Hedegaard. Amby var her til en lang snak om alt muligt – han er en ualmindelig god og trofast fyr, som jeg svært godt kan lide. Herdahl var her og gav mig besked – vi havde talt om en artikel i telefonen. I partimødet havde der været uenighed om mit forslag om hovedorganisationerne. Nimandsudvalget skal først have møde tirsdag – man har god tid. Geill kom og fortalte om, hvor utryg man var ved ikke at vide besked. Nazismen har det ikke godt.

Jeg har ikke fået skrevet, at Gertrud og jeg for nogen tid siden var hos Vigen til en virkelig god snak om tingene.

Lørdag den 1. februar 1941.

Ivar Gudme var her om formiddagen og talte om forskellige spørgsmål – om broderens foredrag,⁴⁶ om hjælp til nogle Finlands-frivillige og om A/S. Var dernæst til frokost med Fibiger, Foss og Finnemann. Regeringen havde bestemt sig til at stå fast og svare nej til tyskerne – og det var jo meget godt – men han har ikke fulgt mit råd og fået det bestemte standpunkt angående ham selv og regeringen gennemført. Jeg talte også med Foss ang. Poul Sørensen og ang pengene til partiet. Vi fik tingene drøftet ret godt igennem. Foss fortalte mig, at han havde talt med Langebæk; der vil blive samlet nogle penge ind til mig – Jeg sagde, jeg ville ikke have penge – men måske gerne som lån. For mig selv kan jeg vel sige, at jeg i 1934 fik ca. 70.000 kr, som jeg alle lod gå til partiet.

Jeg talte derefter med veksellerer Strandgaard, som tilbød mig: selvstændighed og hjælp mht. arbejde fra hans forretning og måske medarbejderskab – men det havde han ikke fast bestemt endnu. Jeg sagde, jeg troede, at selvstændighed var bedst. Det kunne der ikke blive uro om og ængstelse for fra nogen side. Vigen var til the – og vi fik atter en ordentlig drøftelse af tingene. Blot den mand dog ville skrive. Kiilerich kom senere og talte om løst og fast; han er en god og trofast fyr. Om aftenen begyndte jeg på en gennemgang af Greens danske Fonds og Aktier for at se, hvem jeg kan skrive til.

Jeg har fået en forklaring på, at der kommer så få af “partiets store” her – idet det åbenbart er blevet sagt til dem – af Scave-

nius? – at de skal være forsigtige med at være i forbindelse med mig. Men hvor er det en underlig følelse intet at vide, og så ved jeg dog mere end mange ude i landet.

Søndag den 2. februar 1941.

Fortsatte gennemgangen af Greens – og blev færdig med den første gennemgang – der bliver vel 300 personer derfra at skrive til – og så bliver der jo en del flere af private personer. Ellers var der intet. Helga⁴⁷ var her – og der var ingen, som ringede.

Mandag den 3. februar 1941.

Gertrud har foræret mig denne udmærkede fyldepen – var hende hos Carl Otto Henriques og hos Strandgaard – Aftalen var, at jeg skulle begynde for mig selv. Var på rådhuset ang. borgerbrev. Talte med Bramsen – og traf der Sindballe. De var flinke nok, men Bramsen syntes, det var en dårlig idé. Fibiger ringede, at der intet nyt var om ministeriet. Jeg talte i Rigsdagen med indenrigsministeren om Dr. Gundtoft; om det kan blive til noget er højst tvivlsomt. Traf også der Kjærbøl, Ludvig Christensen og Holger Larsen; vekslede to ord med Hartvig Frisch, som snart er færdig med sin doktorafhandling, ak om man kunne noget ordentligt. Havde en samtale med kaptajn Steenstrup, som jeg havde et godt indtryk af – og hvor det var meget nødvendigt at berolige ham, så godt jeg kunne. Blot man kunne gøre noget for de officerer. Godt brev fra John.⁴⁸

Tirsdag den 4. februar 1941.

Gertrud må ligge i sengen også i dag. Havde en stenograf dame hjemme i dag til formiddag. Talte et par timer med Foss, Løpenthin og Bramsen ang. Aksel Møller – om vi får noget ud af det, ved jeg ikke – det lå ikke for godt. Med Poul Andersen, som frarådede mig at begynde for mig selv, så det var jo ikke for godt; og med Foss igjen også om mine private ting – det ligger rigtig skidt alt sammen. Men det skal jo gå.

Chr. Nielsen havde været her – og Vigen – han er vist meget bekymret. Fibiger har ringet, at der intet var af interesse. Og nu havde man sat det hele [dvs. regeringsændringen] i bero.

Onsdag den 5. februar 1941.

Jeg skrev i går en anbefaling til Chr. Nielsen – rektoren til Gösta Bagge. Konsulent Lund var her for at få gode råd angående sine

penge. Hakon Bruhn ang. sine genvordigheder med tyskerne – hvor er de mennesker dog latterlige – og så tror de, de kan regere på den måde. Talte med Strandgaard ang. mine egne sager. Det bliver jo nok ikke til noget. Det var ellers en god idé. Med Foss om mine egne ting – meget ubehageligt. Status og budget vil man have, men jeg må hellere likvidere det hele og se at begynde forfra. Men med hvad?

Drak kaffe med Foss, Fibiger og Poul Sørensen. Nu vil man også have Brorsen ud af regeringen. Det bliver snart ikke fint at være nævnt i den forbindelse. Hedtoft Hansen og H.C. Hansen er man også stærkt ude efter. Tyskerne bliver da aldrig klogere. Regeringen har svaret nej. Man er kommet til det punkt, hvor man ikke tør udsende aftryk af f.eks. svenske aviser til tillidsmænd.⁴⁹ Talte om de kommunale valg og planlagde dem. Poul Sørensen har det ikke nemt.

Frøken Mundt var her, inden hun skulle til Stockholm. Kraft har jeg naturligvis intet hørt fra.

Torsdag den 6. februar 1941.

Talte idag med T.K. Thomsen og Kier, som også havde tænkt på om de ikke kunne give mig noget at bestille. De er overmåde flinke alle – men det er jo [ikke?] til at finde noget af nogen. Om formiddagen var her “politisk salon”!!! Konsul Stenderup fra Kolding, M.C. Korsgaard og Kiilerich, som kom med en mængde gode nyheder. På Holmen og Orlogsværftet, på skibene var flagene på halv i går⁵⁰ – en ordre fra allerhøjeste sted. Tyskerne havde taget det meget unådigt og var fornærmede – Gudbevares hvor de aldrig lærer andres indstilling at kende. De kan måske lige akkurat anerkende tapperheden hos en fjende – men de behandler ham ikke derefter. Quod licet Jovi – non licet bovi [Latin: Hvad der er Jupiter tilladt, er ikke tilladt en okse] er deres anskuelse – man kan også sige, at de har et fuldkommen overeksponeret mindreværdskompleks. Jeg tror, Scavenius, som skal gå for så klog, ikke har spor af forstand på dem. Ellers var der ikke noget særligt.

Det er skidt altsammen – og det er uhyre vanskeligt at finde ud af, hvorledes man skal sammensveje den danske front, også for det tilfælde [at] det går helt galt for os. Det er ubegribeligt, som man kan få tiden til at gå. Forklaringen er den simple, at jeg jo for mig selv gør ganske det samme arbejde som forhen med tal og politik.

Fredag den 7. februar 1941.

Der var ikke særlig meget den dag. Var hos fru Hindsgaul om aftenen; Schaumann og vi to – meget smukt og hyggeligt arrangeret. Hedtoft-Hansen og H.C. Hansen skal gå fra deres stillinger, men får lov at blive som rigsdagsmænd. Pjat og barnestregger. Det er mig ubegribeligt, at der ikke siges nej – men det er jo de andre som skal sige det. Ak – hvor vil Stauning og Scavenius hyle, hvis det virkelig gik ud over dem eller noget, de værdsatte. For slet ikke at tale om adskillige andre ærede medborgere. Poul Andersen ringede og fortalte, hvorledes folk sludrer og sludrer om mine forhold. Det er ikke hans skyld; mit glimrende indtryk af ham er i høj grad blevet bekræftet. Men folk sludrer – og det var jo det, man netop skulle undgå.

Lørdag den 8. februar – søndag den 9. februar 1941.

Til frokost med Fibiger, Hendriksen, Foss, Poul Sørensen og Kraft. Sludrede lidt om tingene – men det bliver unægtelig til meget lidt – en hel del mindre end jeg havde troet. Hendriksen fortalte intet – og Kraft var tavs – bagefter fik Fibiger, Foss, Poul Sørensen og jeg talt om de rent praktiske ting, og det gik som altid glat. Ellers sad man og ventede på John og glædede sig til, [at] han skulle komme. Han var også flink og god – men nok lidt påvirket af begivenhederne og ikke samlet nok. Wm. S. Rasmussen var her for at få mig til at tale i seniorklubben, det ved jeg ikke, om jeg vil, den er lidt blakket. Om søndagen var Knudsen, Dianalund her og talte amtsrådsvalg, senere Stein og talte om tingene, der var ikke noget særligt nyt, men han var meget bekymret og med rette. Veksellerer Strandgaard ringede, at han godt ville tage mig ind i firmaet som medarbejder, så ham skal jeg tale med mandag.

Mandag den 10 februar – onsdag den 12. februar 1941.

Om mandagen var der vist ikke særlig meget af nogen art – angående mine egne sager havde jeg talt med forskellige, men uden resultat. Jeg havde skrevet søndagsbreve til Dessau og Jerichow i anledning af Tuborgs jubilæum og sagt, hvorfor jeg ikke kom. Jerichow var her om mandagen på visit – og var umådelig flink.

Tirsdag den 11. skulle vi have været til middag hos Fibiger – men vi undslog os – og iøvrigt talte jeg med forskellige – med

Poul Sørensen om amtsrådsvalget i Holbæk og kommunevalget forskellige steder. Drak kaffe med Foss og Poul Sørensen.

Onsdag den 12. talte jeg med Carl Otto og Walter Henriques ang. min egen stilling – de mente så ubetinget begge, at jeg skulle begynde selvstændig bankiergerning – Kl. 2 havde jeg en lang samtale med Fibiger, Foss, Poul Sørensen og i begyndelsen [med] Victor Larsen. Først om Lolland Falsters Stifttidende. Dernæst om hele situationen. I regeringen taler de om at offentliggøre noget om torpedobådene, men tyskerne vil ikke have det af hensyn til, at vi vil have med, at Danmark har protesteret. Dernæst er man meget ivrig efter at redde så mange af de nazistiske bøller som muligt – og det bliver de nok – dog ikke dem, som direkte har begået vold.

Renthe-Fink havde nu accepteret, at Hedtoft-Hansen og H.C. Hansen forblev i Rigsdagen, og at Stauning skulle blive, var hævet over enhver tvivl. Man havde helt opgivet omdannelsen af regeringen, men man måtte føre den kurs, Stauning talte. HIPA⁵¹ måtte standses. Stauning havde i ministermødet sagt, at han var jo den eneste, som talte venligt om tyskerne, og det måtte de andre også – Bording sagde dertil, at han kunne nu ikke tale anderledes end han gjorde. Man måtte også være klar over, at der blev meget mere statssocialisme efter krigen – eller rettere, at det blev statssocialisme. Man ville ikke Rigsdagen til livs. Men hvad er løgn og hvad er sandhed?

Der var en hemmelig radiosender i Danmark, og tyskerne beskyldte officielle radiokredse for at stå bag. Tyskerne havde også – Kanstein – talt med Svenningsen, Udenrigsministeriet, om at det var uheldigt med afholdelsen af de kommunale valg – man havde sagt nej til at aflyse dem. Argumentet var, at valgene ville falde midt under forårsoffensiven. Det er naturligvis de nazistiske landsforrædere, som står bag. Justitsministeren skal nu tale med Kanstein. Tyskerne er bange for den nationale tilkendegivelse. Pürchel har også været på krigsstien med et åbent brev til Folkepartiets og Venstres ledelse om – noget sædvanligt vrøvl.⁵²

Wassard havde haft en samtale i Berlin med Draeger, som havde kritiseret Renthe-Fink og havde nævnt, at der naturligvis var en radikalere kurs i Tyskland. Renthe-Finks politik var kaldt en zig-zag kurs. Ændring af regeringen var opgivet, men så havde Stauning også pligt til at holde linjen. Der var også talt med Rigsbankens ledelse, som skulle være imod kronehævning.⁵³

Man forhandlede jo nu om priserne – påstod, at der intet skævt forhold var nu mellem danske og tyske priser. Statsbanernes tilgodehavender skulle gå på Clearingkonto og ikke på Værnemagtskonto. Man ønskede flere arbejdere til Berlin. Regeringen ville nægte fremme af forespørgselen angående kronhævning. Jo, man værner Rigsdagen godt.

Vi talte dernæst om formandsspørgsmålet i partiet. Fibiger havde tænkt på at gå som formand; nu tænkte han ikke så meget på det. Jeg ved ikke, fra hvem ideen er kommet. Man skulle så have enten J.C. Sørensen eller Lange. [Vi talte også] Om officerer og godsejere.

Ingeniør Jørgen Christensen var her en times tid og tilbød os sit sommerhus i april-maj til låns. Talte om forholdene i Odense, som jo ikke var de bedste.

Om aftenen Foss-mødet (hjemme hos ham, af en anden karakter end Foss-møderne).⁵⁴ Fibiger indledede, stor discussion om beskæftigelse, men ikke megen klarhed. Jeg sagde et par ord om de betragtninger, jeg gør mig ang. det arbejde, som skal udføres i den kommende tid.⁵⁵ Talte en del med Poul Andersen på vejen hjem.

Torsdag den 13. februar 1941.

Her er ved at blive helt uudholdeligt med alle de mennesker, der kommer. I dag har jeg brugt 4-5 timer til at tale med folk. Det er jo forfærdelig pænt af folk, og jeg er også glad ved det, men denne følelse af fuldkommen nytteløshed, når dagen er gået.

Jeg har hørt fra – ingen om stillingen. Jørgen Jørgensen, lærer Hansen, Skelskør, Hans Thyge Jacobsen, Hjermind, Frithjof Jensen (tidligere Nationaltidende) har været her. Jeg er nu snart færdig med min gennemgang af mit såkaldte private arkiv – hvor mange tusind breve mon der har været. Jeg har brændt det meste af det. Også interessante breve. Jeg har aldrig kunnet lide dem, der offentliggjorde breve. Der er noget illoyalt ved det – men det man mest tænker på ved en sådan gennemgang er, hvor forfærdelige menneskene er – ak, hvad er der ikke skrevet til mig, når jeg var de pågældende til misbehag – og hvad, når de var utilfredse. Der er mange, mange, som kan være godt tilfredse med, at de breve er forsvundne – og så tænker man på, at den menneskelige naturs skrøbelighed er grænseløs – hvad har jeg dog ikke glemt af alt det, jeg havde med at gøre. M.C. Korsgaard kommer i aften – Helga tillige.

Fredag den 14. februar 1941.

Forleden dag var Viggo Holbech her for at se, om jeg var her. Ved et af mine møder fornylig fik man meddelelse om, at Ribbentrop havde været i Stockholm. I går var der ikke meget. Jeg talte en del med Fibiger, som fortalte, at nu forlangte tyskerne de kommunale valg aflyste, og det bliver de – spørgsmålet skal i Samarbejdsudvalget lørdag. I øvrigt er der jo en voldsom spænding i alle dele af verden – og der tales overmåde meget om den store forårsoffensiv – det er jo helt fantastisk, hvad enkeltmand eller enkeltmænd kan forårsage af ulykker i verden. Tyskerne vil også tage det sidste af vort rågummi – eller i hvert fald det meste af det. Har talt i telefonen med Østerberg ang. situationen i Gentofte. Den må vi jo se at få bragt i orden. Gennemgik i øvrigt gammelt arkiv – et lidet fornøjeligt job.

Lørdag den 15. februar 1941.

Talte (i telefonen) med Fibiger ang. kommunevalgenes aflysning – rådede til, hvis man eller rettere når man vil bøje sig, da at få det frem, at det var tyskernes krav. Men det gør de såmænd ikke. Spiste frokost med Foss, Poul Sørensen, Herdahl og kontorchefen [H.C. Petersen]. Vi drøftede en række forskellige forhold, om jubilæet.⁵⁶ Cyklede derefter til arkitekt Brummer og talte med ham om hans store fæstningsterrainplan. Det er synd, den ikke bliver til noget. Kl 1/25 havde Kraft ringet og fået besked om at ringe kl. 6. Kiilerich havde ringet og fortalt om aflysningen af de kommunale valg. Samarbejdsudvalget holdt møde kl 2. Kraft ringede kl 6, og jeg var unægtelig meget kort og spurgte, om der var noget han ville have besked om. Nej – han ville fortælle mig om de kommunale valg. Ja det vidste jeg forlængst. Så det behøvede jeg ikke besked om. Og så sluttede den samtale.

Kraft startede med endelig at ville holde meget nøje føling med mig. Han har siden den 11/1, altså i de 5 uger, været her een gang (da han trængte til mig), jeg har spist frokost med ham to gange på Poul Sørensens eller Fibigers foranledning, og begge gange opførte han sig som en uartig dreng og skulle haft en endefuld. Kraft må da gerne blive væk – han er jo alligevel henrykt over, som det er gået, men så kan han da ikke få lov til at spille den komedie, at han holder forbindelse med mig.

Søndag den 16. februar 1941.

Var meget lidt; spiste ude om aftenen. Vigen havde fået besked fra Lars [Vigen?] om, at sagen var i orden, så det var jo godt.

Mandag den 17. februar 1941.

Har besvaret en farlig masse breve, og der har været et farligt rykind i dag. Foss (Erling), Herdahl, Amby, pastor Olesen Larsen, Vigen og nogle flere, så hele tiden gik med det. Hvor får man dog umådelig lidt bestilt. Der er en underlig historie med Hasle, om at han skal have søgt føling med visse nazister, i hvert fald lrs. Knud Nordentoft. Det hele ser ikke godt ud. Jeg har skrevet til Fibiger, Kraft og Hasle med afskrift af brevet. Det var jo min pligt og har ikke skrevet andet, end at jeg ikke kunne tro på det. Hasle har jo været en ualmindelig skidt knægt siden sommeren 1939, da jeg gik.⁵⁷ Han har vel altid været det – men skjulte det jo godt – og lod som om han var forfatningspolitikens mand med hud og hår. Ak jo, man har jo haft mange skuffelser – jeg har aldrig brudt mig rent personligt om Hasle – holdt ham egentlig nærmest fra livet – jvr. vor korrespondance, men jeg troede, [at] han var så klog, at han holdt med de kloge. Men hvem dur i en sådan situation som min?

Jeg har gennemgået nogle nye lovforslag for Fibiger og skrevet en tale til ham, som blev holdt mandag aften.

Tirsdag den 18. – onsdag den 19. februar 1941.

Der var ikke noget videre herhjemme. Talte med Fibiger og Poul Sørensen ang. arbejdet og gennemgik det – var hos Oluf Nielsen, Landmandsbanken, som var flink og velvillig over for mine planer. Om aftenen var fru Hindsgaul, Schaumann og kontorchefen [H.C. Petersen] var [her]. Om eftermiddagen Secher og Melchior Hansen.

Onsdag var Foss'es [hos] mig og Kier og Jerichow. Vigen var her om eftermiddagen, og ellers var der ikke meget. Det er meget svært at være helt udenfor og se de andre rode med tingene, men det bliver jo værre endnu.

Torsdag den 20. februar 1941.

Her var en umådelig masse mennesker. Frithjof Jensen for at få en anbefaling; Lerche, Helsingør for at hilse på mig. Korsgård (M.C.) og søn var lige heroppe om formiddagen. Herdahl to gange med meddelelser. Hasle havde jo ikke afgivet nogen god

erklæring – men det må han jo selv om – man [kan] ikke være fejg og blive til noget. Mailand Christensen hilste på os. Erik Blom ang. valuta, hvor jeg talte med Lindgren om sagen. Havde en to timer lang samtale med Arne Sørensen ang. alt muligt. Han er jo et ganske godt hoved. Jeg foreslog ham, at han skulle tale med Fibiger, og det ville han gerne. Helk talte med Gertrud, om jeg kunne komme til et lille møde. Secher om han og Melchior Hansen måtte komme sammen med en rigsdagsmand og fortælle mig forskelligt. Om aftenen var jeg i K.U, Kbh. og talte til en snæver kreds, bagefter med bestyrelsen om, at de ikke måtte udmelde sig af Dansk Ungdomssamvirke. De var meget lidt forstående.

Fredag den 21. februar 1941.

Om formiddagen var en lille deputation fra Sorø amt, Corneliusen, Laur. Hansen, Schy og redaktør Rus Nielsson med blomster og venlige hilsener; senere kom redaktør Jens Nyberg og J.C. Sørensen til frokost for at tale om formandsspørgsmålet. Han ville nok selv – men ville ikke have Lange ud fra en meget fornuftig betragtning. Foss kom og drak kaffe med, og vi gik over for at tale med Fibiger – som nu ikke ville gå [af].

Ellers talte vi om mange forskellige ting. Man skulle nu drøfte kronen med Bramsnæs. Og alt var roligt med tyskerne. Den nazistiske rigsdagsgruppes sprængning⁵⁸ er jo også et godt tegn. Om eftermiddagen var *fru Grandjean, Nygaard og Poul Møller [her]. Om aftenen kom Secher, Melchior Hansen og Erik Eriksen her. Erik Eriksen fortalte om en rejse, han havde haft til Stockholm. Jensen-Stevns havde arrangeret den; S.P. Larsen og en venstremand til havde deltaget i den. Han fortalte mange interessante ting fra besøget, som jo var en god ide. De havde talt med mange svenskere, navnlig med *Overø. Den svenske stemning over for Danmark var god. Norge-Sverige mindre god. Norge ville ikke have hjælp. Krigens udfald var 50 mod 50. [I] Finland frygtede man for ny russisk overfald. Den svenske oprustning var kolossal. Erik Eriksen berømmede Brorsen og Knud Kristensen meget. Navnlig havde Knud Kristensen været god mht. ikke at ville have Knutzen med i regeringen og Brorsen god mht. skibene [=torpedobådene].

Lørdag den 22. februar 1941.

Partiets jubilæumsdag. Der var en hel del mennesker her bl.a.

Schaumann, Lorentzen, Rønhave, fru Kofoed (f. Olsen), ligesom jeg fik en hel del hilsener. Talte med Jerichow, som var meget forstående, om mine egne ting; frokost med medarbejderne – hjemme – John kom. Middag i Borgernes Hus. Jeg talte senere på aftenen. Det hele gik pænt og godt. Helweg Larsen ringede til mig.

Søndag den 23. februar 1941.

Jeg var på kontoret og dikterede en tale for Fibiger, som han havde fået om morgenen – ellers gik vi en tur alle 3, og der var meget lidt af interesse.

Mandag den 24. februar 1941.

Wilhelm og *Fangen Hr. Bech og Knår var her og Helga. Wilhelm og jeg var hos Steglich Petersen ang. boet efter veksellerer H.C. Møller, da Ragna⁵⁹ vil gifte sig igen. Vi fik det ordnet således, da de 3 børn fik foruden legalt 50.000 efter deres far, 50.000 sat fast, således at hvert af børnene har ca. 100.000 kr – det må jo siges at være meget pænt, men de kan jo få det ondt nok endda. Ellers tror jeg ikke, der er meget – vi er meget lidt tilfredse med skolen,⁶⁰ navnlig dens rektor – og det er de to hørere⁶¹ også, og John bestiller for lidt. Men een ulykke kommer jo sjældent alene.

Tirsdag den 25. februar 1941.

Red. Svend Carstensen var her og fortalte mig lidt om den engelske radios omtale. Talte med Foss om Landmandsbanken. John og hørerne rejste tilbage til Herlufsholm.

Onsdag den 26. februar 1941.

Om formiddagen talte jeg med Laage-Petersen, som var meget flink og lovede mig støtte, om jeg ville lave en forretning – og med Carl Otto Henriques, som på sædvanlig klar og forstandig måde gentog sine råd. Jeg tror han er en vældig pæn og god mand. Eilersgaard var her og fortalte om tingene. Havde møde med Foss og Poul Sørensen og Fibiger kom senere. Med Poul Møller talte jeg om møde med studenter. Borch Johansen fortalte nyt (ikke meget) fra Sverige, og Kraft var her (jeg havde skrevet et meget objektivt brev til ham ang. hans stilling til mig) ang. rejsen (interparlamentarikernes) til Norge.⁶² Endelig kom Kiilerich ang. vrøvlet hos nazisterne og de såkaldte danske. Om

aftenen var vi sammen med Korsgaard og hans familie. Fra Erling Foss havde jeg et vældigt pænt brev.

Torsdag den 27. februar 1941.

Dikerede [til] frøken Westh; Jørgen Jørgensen var her ang. søndagsmødet hos ham. Ritmester Rantzau ang. om jeg ville skrive noget om næringslivet til en bog om Danmark, som skulle komme i en svensk bog om kort tid – sagde ja, god idé i øvrigt.⁶³ Herdahl var her flere gange; fra flere sider fik jeg nogle meddelelser om, at der var store undersøgelser i gang ang. nazisternes pengeforhold, og hvorledes det tyske gesandtskab var meget nær indblandet i disse forhold og havde lovet og givet de danske nazister penge over værnemagtskontoen – der var endvidere nogle helt fantastiske fortællinger ang. højst intime sager, som jeg sagde til de pågældende, [at] de ikke måtte fæste lid til.

Grosserer Otto Piper og hans kone var her; Grandjean og hans kone; nogle Finlandsfrivillige, om jeg ville hjælpe dem til at gå i gang med tørveskæring. Frøken Gerda Mundt om sin Sverigesrejse – meget lidt positivt – forholdene i Norge skal være helt fortvivlede. Om Eftermiddagen møde med Foss, Poul Sørensen, Fibiger og godsejer Viggo Nedergaard. Forleden var Finnemann her for første gang – Axelsen var her med blomster, men traf ingen af os.

Fredag den 28. februar 1941.

Havde en hel del samtaler med folk om stillingen – intet af særlig interesse. Mit råd ang. rygterne og [om at] passe på med ikke at stole på dem viste sig at være uhyre rigtigt. Det var en værre svindelaffære.

Ellers er det drøjt at sidde hjemme og ikke bestille noget. Dagen går naturligvis – men håbløst fortvivlet er det jo i virkeligheden allsammen for os. Om aftenen var Kier og Korsgard her.

Lørdag den 1. marts – mandag den 3. marts 1941.

Vi rejste kl. 12 til Odense; på færgen traf vi fru kaptajn Bartholdy, f. Tvede, som fortalte en del om mandens virksomhed. Frits Clausen var med i en dansk K-vogn⁶⁴ – hvor han får benzin fra, må Fanden vide. Vi var om aftenen hos Aage Johansen, her var Aage Jensen, Linto, Kallan, Emma Nielsen, Martin Iversen, Max Dreyer, entreprenør Hansen og Aage Johansens far. Vi hav-

de det meget rart; jeg holdt en lille tale om situationen, og vi sludrede om tingene. De havde, som de andre steder, lavet det vældigt pænt. Om søndagen var vi til frokost hos Borch; her var Lorentzen, entreprenør Hansen, Berstrand, Anton Jensen, Aug. Andersen og Mads Th. Jensen – senere kom Niels P. Sørensen og Chr. Hansen – om aftenen var vi (fra kl. 3 i øvrigt) hos Jørgen Jørgensen, hvor Chr. R. Christensen og Frue, Anton Jensen, Aage Johansen, oberstløjtnanten, Krog-Olsen, entreprenør Hansen, Borch, Jørgen Christensen, Carspersen, Michelsen, Niels Peter Sørensen og Poul Dreyer og muremester Jacobsen og en tid Vald. Olsen var. Her talte jeg om aftenen inden middag – og vi havde en god dag sammen.

Tog hjem mandag – talte i toget med S.P. Nielsen. Det gør jo godt at se så mange, som hilser på een på en sådan tur. Havde en konference med Fibiger og Poul Sørensen og om eftermiddagen en vigtig samtale om landets hele stilling.

Tirsdag den 4. marts 1941.

Havde besøg ang K.U. og plakatsmøneri, idet nogle K.U.'ere skulle have været deltagere – talte med Adam Møller om sagen og aftalte, at såfremt det var rigtigt, var de pågældende ekskluderede med det samme. Og denne besked lod jeg gå videre. Talte med Kraft om hans Stockholm-besøg – intet af særlig interesse. Svenskerne var meget beundrende over for os! Vi talte med frøken Tardieu efter Poul Sørensens ønske – hun gjorde et udmærket indtryk – og ville sikkert passe godt til at være kvindelig rejsesecretair. Nogen besked iøvrigt om tingene fik jeg ikke. Man skulle blot [vide] hvor grusom lediggang er.

Onsdag den 5. marts 1941.

Var hele dagen til frokost hos Vigen med Bentzen for at tale tingene igennem. Om aftenen talte jeg for en forsamling af ca. 100 studenter.

Torsdag den 6. marts 1941.

Var ude at tale med T.K. Thomsen om mange forskellige sager bl.a. Nationaltidende; herhjemme var Gudme, M.C. Korsgaard og Hans Thyge [Jacobsen]; besked fra Oldendow ang. et møde i Odense. Erling Foss har været her. Landstingsmand J.R. Poulsen. Talte med Foss og Poul Sørensen om alle de små besværligheder fra kontoret og andetsteds.

Fredag den 7. marts – søndag den 9. marts 1941.

Om fredagen var Stockholm her til frokost, og vi fik en lang gennemgang af mange spørgsmål. Talte om eftermiddagen med Svanholm; om aftenen var Aksel Møller, Kiilerich, Poul Møller og Poul Sørensen her til middag. Så gik den dag! Vigen var her også. Om lørdagen var jeg hos Foss om aftenen med partiets spidser: Fibiger, Lange, Ole Bjørn Kraft, Poul Sørensen, Erik Finnemann Bruun, Herdahl, kontorchefen [H.C. Petersen], og vi fik vist en meget god snak.

Søndagen var helt uden besøg. Om aftenen hos Erik Seidenfaden, hvor Dedichen, Gudme, Gunnar Seidenfaden, Dr. Schyberg, frøken Bonnesen og Søltøft Jensen var. Det var meget hyggeligt og også interessant.

Ellers har jeg været mest optaget af Staunings tale⁶⁵ og Goebels. Det ser i sandhed ikke godt ud. Og hvad skal det blive til med den ledelse, som man er nødt til at holde på.

Mandag den 10. marts 1941.

Fru Dahlerup Pedersen var her om formiddagen. Hun går jo med meget stor interesse op i sit arbejde. Professor Jørgen Pedersen om eftermiddagen ang. bogen til Sverige, hvori han og jeg skal skrive. Ellers var der vist ikke noget. Det er grusomt at være udenfor og intet kunne udrette. Og der er vist ingen, som ved, hvad det vil sige i 30 år næsten kun [at] have beskæftiget sig med een ting – og eet mål – meget intenst kan jeg vel sige – og så skulle lægge sig om – og begynde helt forfra.

Tirsdag den 11. marts – torsdag den 13. marts 1941.

Talte om tirsdagen med Fibiger uden særlig meget udbytte – når man er udenfor, er man jo udenfor.⁶⁶ Om aftenen hos rektor Chr. Nielsen sammen med et par andre. Om onsdagen talte jeg med nogle af mine nye venner, og med Poul Sørensen og Foss om aftenen hos Ulrichsen. Det er så svært at finde ud af, hvad jeg skal bestille – og på denne måde går det meget dårligt. Torsdag var Jørgen Jørgensen her og frøken Juhl fra Ringsted Kostskole – og en hel del andre, konsul R. Stenderup – om aftenen i en privat kreds af tidligere Regensianere.

Fredag den 14. marts 1941.

Der var ikke meget. Korsgaard kom lige til middagstid og spiste middag med. Talte med Winge, Juhl og Aug. Pedersen ang.

Generalkorrespondancens forhold – og alt det vrøvl, som er der. Om aftenen talte jeg i en meget lille studenterkreds hos J.C. Mortensen ang. stillingen i Danmark i dag.

Lørdag den 15. marts 1941.

Spiste frokost med Fibiger og Kraft og talte navnlig om Stau-nings tale, og hvad partiet skulle gøre her. Vi aftalte, at det var bedst, om man gik imod i Samarbejdsudvalget med en udtalelse, og at Fibiger talte med Stauning og Kraft med Munch. Hed-toft-Hansen var her et par timer, og han mente også, at det var fornuftigt, at de konservative protesterede svagt eller måske end-og ret kraftigt – uden konsekvenser selvfølgelig. Om aftenen var vi hos fru Skjerbæk med hendes familie og havde en god drøf-telse.

Søndag den 16. marts – mandag den 17. marts 1941.

Om søndagen skete som sædvanligt slet intet. Var hos Helga om aftenen. Mandag var her en hel mængde mennesker. Vigen, et par fremmede, Fibiger og så fremdeles. Har læst Hambros bog, interessante ting i den.⁶⁷

Mandag den 17. marts – onsdag den 19. marts 1941.

Var mandag aften henne hos [blank plads] og aflevere Hambros bog. Tirsdag var Herdahl og Secher her og flere andre – også Lindgren. Om aftenen var Hans Thyges, Schous og Ambys her. Onsdag var Aksel Møller – og jeg talte lidt med ham om tinge-ne.

Torsdag den 20. marts 1941.

Talte om forskellige planer, som ikke skal gives nærmere omtale. I Roskilde om aftenen sammen med pressefolk til drøftelse af tidens problemer.

Fredag den 21. marts 1941.

Om aftenen middag for nogle politiske kammerater -

Lørdag den 22. marts 1941.

Frokost med Fibiger, Hendriksen, Kraft, Poul Sørensen, Finne-mann og Foss – fik som sædvanligt ikke talt ordentligt om tinge-ne -

Vigen var her om eftermiddagen – fru Dahlerup-Petersen.

Havde meddelt, at partiet havde drøftet min stilling – og Kraft skulle tale med mig – men det har han ikke gjort – hvad de har talt om er iøvrigt noget vrøvl. John kom hjem.

Søndag den 23. marts 1941.

Havde en god dag med John.

Mandag den 24. marts 1941.

Ordrede forskellige af mine egne ting. Havde en samtale med direktør Langebæk om arbejde. Foss var her til the. Schaumann om formiddagen og frøken Henningsen. Stoffer kom og blev til middag. Hørte ellers ikke et ord.

Tirsdag den 25. marts 1941.

Dikerede om formiddagen. Læste noget. Emil Larsen var her til frokost – skrev taler til fru Hindsgaul og Foss – og læste.

Onsdag den 26. marts 1941.

– Læste, læste, læste – det er et grusomt liv – havde en længere samtale med Poul Sørensen, som var flink som altid. Om aftenen var Amby og M. C. Korsgaards til middag. Om aftenen kom en af mine ny venner her og advarede mig mod tyskerne. Men ellers er der ikke noget – skidt. Det hele glider og glider.

Torsdag den 27. marts 1941.

Der var en hel mængde mennesker her. Var til frokost hos Hedtoft Hansen sammen med Gertrud. Frisch's, H.C. Hansens, Aksel Olsens (*) var der også. Om eftermiddagen var Bech her. Svensson kom til middag. Revolutionen i Jugoslavien,⁶⁸ Kerens og Harrars⁶⁹ fald satte jo humøret nogle grader op – men ellers er det lige trægt.

Fredag den 28. marts 1941.

Om formiddagen kom Peter Gudme, og vi talte om den svenske bog. Jørgen Jørgensen var her – og senere de to Odenseformænd, Borch og Hansen, for at opfordre mig til at stille mig igen. Jeg tog et forbehold om kandidatur andetsteds. Christiansen, Horsens, var her for at slutre lidt. Var til møde med Den Konservative Fonds bestyrelse en times tid. Til middag hos Ritzaus om aftenen. Helweg Larsen var der og Jerichow og *Dyggvis.

Lørdag den 29. marts 1941.

Dikterede lidt, spiste frokost med Poul Sørensen, talte med Allan Vought om stillingen. Talte med Strandgaard om sagfører – han havde lokaler. Vigen var her og Martinsen. Ellers den sædvanlige trædemølle. Borch Johansen var her og bragte mig en hilsen fra svenske Højre.

Søndag den 30. marts 1941.

Spiste ude om aftenen. Og traf Sten Gudme – og gik hjem med ham – og sludrede med ham og Seidenfaden til sent.

Mandag den 31. marts 1941.

Var hos Bording om aftenen – der var Hartvig Frischs og Kjærbøl: Om dagen spiste jeg frokost med J.C. Sørensen, Foss, Fibiger og Aksel Møller. Talte med Strandgaard. Intet af særlig interesse om tingene. Jeg får aldeles intet at vide mere.

Tirsdag den 1. april 1941.

Spiste frokost med Torps. Intet af særlig interesse. Ritmester Rantzau var her ang. bogen; J.C. Sørensen ligeledes og en sergent, som vilde til England, som jeg afviste – og lovede at skrive til.

Onsdag den 2. april 1941.

Var hos ors. Anker-Jensen, om han ville have mig som fuldmægtig, det ville han ikke, men takkede mig for henvendelsen. Secher og Herdahl var her og sludrede ang. tingene, den lille klub går i stykker. Nu har de også haft Wassard – og det synes Herdahl og Secher ikke om. Fru Abildgaard Elling var her med blomster for at takke for mandens stilling i finansministeriet. Fibiger og Kraft ang tysk verbalnote ang. ikke at flage eller gå i sort den 9. – Ak de dumme mennesker. Det havde været i Samarbejdsudvalget – og skulle nu i ministeriet. Jeg sagde til dem, at man måtte indtage følgende standpunkt: helst sige nej til kravet, og det ville vi, hvis der kunne blive flertal derfor, 2) forlange, at offentligheden fik at vide, at tyskerne havde stillet det krav, 3) sende et forbud ud, 4) lade Stauning henstille det i sin tale mandag. Tyskerne havde truet med selv at tage flagene ned, hvis det danske politi ikke gjorde det i løbet af en time. Jeg sagde, [at] jeg mente, man skulle sige nej – men sprænge regeringen på det kan man jo ikke. Men det vil vel virke temmelig godt på befolkningen, at tysker-

ne bærer sig så tåbeligt ad. Om forholdene ude i verden ved man mindre end intet. M. C. Korsgaard var her et øjeblik.

Torsdag den 3. april 1941.

Der var en hel mængde mennesker heroppe i anledning af min fødselsdag – Lange og Kraft bl.a. – Vigen. Fik en del blomster og breve og ellers intet. Fik et godt brev fra John. Spiste frokost med Fibiger, Foss, kontorchefen, Poul Sørensen, og Erik Finne-mann Bruun.

Torsdag den 4. april 1941

var der ikke mange. Var hos Helweg Larsen om aftenen ang. hans situation – måtte råde ham til at træde tilbage og ikke underkaste sig censur.⁷⁰ Erik Finnemann Bruun fortalte mig, at tyskerne nu ikke ville have noget forbud udsendt ang. den 9. – der havde været møde i Samarbejdsudvalget og været stor uenighed, og der var også en sag mht. togfører Lassen i Padborg, som Knutzen havde afskediget,⁷¹ hvor både Justits- og Trafikministeren var imod. Hvor er det underligt, at ingen har fortalt mig noget om det.

Lørdag den 5. april 1941.

Gjorde mit meget dårlige indlæg til Rantzau færdigt. Herdahl var her og fortalte om forhandlingerne med Tysklands repræsentanter ang. 9/4. Nu skulle blot den danske regering udsende en opfordring om at undlade at flage – hvor latterligt det hele. Dernæst var der krav fra Tyskland om skibe til erstatning for dem, USA og flere tog fra os. Også det er jo ganske sindssygt. Men man ved ikke hvad dette bliver til. Også søfolkene foretager man sig måske noget overfor. Det hele forekommer så meningsløst – og hvad bliver enden? John kom hjem.

Søndag den 6. april 1941.

Var kun optaget af Jugoslavien og Grækenland⁷² og Tysklands ny rædselsgerninger. Men knugende angst er man jo over det hele.

Mandag den 7. april 1941.

Talte med Jørgen Jørgensen om Stoffer og fik en god samtale i det hele med ham. Ellers intet. Ak, hvilken tilstand at gå i – og så ringede Fibiger og spurgte, om han kunne rejse hjem [på påskeferie] – det kan han vel godt. Så ville han meddele, at Hen-

driksen ønskede, at Kraft, Fibiger, Lange og jeg skulle ud til ham en aften. Det ville jeg ikke, sagde jeg. Jeg betragtede mig som udenfor – og der ville jeg helst blive – det var jo forbi for mit vedkommende. Jeg hører jo ikke til førerne, som man husker – fordi der er for lidt ånd – eller rettere ingen. Og jeg brød mig ikke om det. Af alle latterlige figurer i verden, er ingen latterligere end den faldne storhed, som vil give det udseende af, at han fortsat spiller en rolle. Og sådan føler jeg det. Blot altså med den forskel, at jeg ikke var nogen storhed, men dog den ledende mand hos os, og som dog havde gjort lidt for samlingen, og at jeg ikke selv ville bilde folk noget ind om min betydning, men at det er de andre, som engang i mellem vil bilde mig ind, at det betyder noget at tale med mig. Beerman var her – det var pænt af ham – den unge indsamler altså – han er dygtig.

Tirsdag den 8. april 1941.

Talte med Fibiger og fik lidt at vide om sociallovgivningens revision og det udvalg, som skulle nedsættes. Endvidere om krigen hvor man var mere forhåbningsfuld. Talte med Foss og Poul Sørensen ang. arbejdet – i tlf. med Schiørring Thyssen og aftalte tid – talte i Seniorklubben i *Stof om aftenen. Ikke mange mennesker, men ganske godt.

Onsdag den 9. april 1941.

Hejste straks om morgenen mit bordflag på halv. Der var meget lidt – spiste frokost med Nyberg. Til Middag var Politikens folk: Gudme, Dedichen, frøken Bonnesen, Seidenfadens og Blædels.⁷³ Om eftermiddagen havde Helge Knudsen fortalt Vigen og mig noget. Men ellers var det jo en ond dag.

Torsdag den 10. april 1941.

Skærtorsdag – intet. Fru Ulsted til frokost – hos fru Grandjean til middag.

Fredag den 11. april 1941.

Intet.

Lørdag den 12. april 1941.

Ole Bjørn Kraft ringede ang. Grønlandssagen.⁷⁴ Jeg henstillede meget stærkt, da han var heroppe, at man måtte understrege tilfredsheden med, at Danmark skal have Grønland tilbage. Men

det blev naturligvis ikke til noget. Som sædvanligt. Talt med Schiørring Thyssen; Det bliver nok til noget. Talte med Fibiger om Grønland – det samme negative resultat.

Talte med Johs. Jørgensen – repræsentanten for partiet om hans egen stilling – frokost med Poul Sørensen, Herdahl og Erik Finnemann Bruun, – senere med Kraft, Fibiger og Hendriksen. Stationsbud Bang, Odense, var her også. Freil var her et par timer – og tale godt om John. Lunn, Göteborg, var her senere – om aftenen hos Foss. Dømmerfuldmægtig Holtin, Lemvig var her også og tilbød sin assistance, såfremt han kunne gøre nytte.

Søndag den 13. april 1941.

Intet – Anna Lise var her til frokost og gjorde ikke noget godt indtryk. Talte ellers med min ven Kiilerich, som er en dejlig trofast fyr. Om aftenen hos Hans Thyge.

Mandag den 14. april 1941.

Intet – Hr. Bech og Helga var her.

Tirsdag den 15. april 1941.

Talte med Schiørring Thyssen og aftalte at begynde i morgen. Med Ors. Busch Jensen, hvis udtalelser var så som så. Havde samtale med Fibiger og Herdahl om Herdahls stilling. John og Hr. Bech rejste. Blot John nu ville blive flink. Han tegner ikke alt for godt, synes jeg.

Onsdag den 16. april 1941.

Begyndte hos Schiørring Thyssen. Der er ikke meget at sige om det; kontoret er flinkt at have med at gøre. Men det er jo svært at sidde uvirksom, når man har levet som jeg. Og begivenhederne er jo hårde. Om Grønland har jeg læst i aviserne.

Torsdag den 17. april 1941.

Jeg begynder nu hos Schiørring Thyssen kl. godt 8 og bliver der til 5 – Sender en skrivelse ud om min stilling. Det bliver nok en skuffelse. Talte med Landsretspræsident Haack – som mente, at England snart brød sammen. Talte med Skjerbæk, som børnehjemsretssagen var ubehagelig for – lovede at tale med Kjærboel om den. Skjerbæk har intet at bebrejde sig selv. Der var tale om, at han skulle gå fra Rigsdagen, hvilket er helt umuligt.

Fredag den 18. april 1941 – mandag den 21. april 1941.

Talte fredag med Kjærbøl om Skjerbæk; meget tilfredsstillende; talte senere på dagen igen med Skjerbæk og gav ham besked. Havde Erling Foss til frokost – udsendte samtlige skrivelser til folk ang. mit arbejde.⁷⁵ Talte om aftenen i K.U. i Gentofte Seniorklubben. Lørdag havde vi Schiørring Thyssens til middag på Skydebanen. Windeløv var hjemme at se til mig. Vogelius og Herdahl var der om eftermiddagen.

Søndag intet – hos Martinsen om aftenen.

Mandag – frokost med Poul Sørensen og Estrup – i Kalundborg om aftenen, til snævert møde hos Tørtzen – vistnok meget vellykket. I byretten i en lille sag om formiddagen.

Tirsdag den 22. april 1941.

Ens sind er jo knugende tungt over udviklingen – men til sidst kan jo kun retten sejre. Men det er en hård belastning ikke at få mulighed for at være med og gøre en indsats. Spiste frokost hos *Kier med Fibiger – intet af interesse. Ekstrabladet har haft en notits om mit arbejde. Eskelund [lederen af Udenrigsministeriets Pressebureau] ringede og ville drøfte det med mig (om den skulle i) – jeg afviste ham. Men det hele går jo meget småt – også for småt – har man lov til at sige.

Onsdag den 23. april 1941.

Intet af interesse.

Torsdag den 24. – lørdag den 26. april 1941.

Om torsdagen var brødrene Gudme og Amby og Kiilerich her til middag, og vi sad og sludrede meget længe om alle de forskellige spørgsmål. Ak, hvor er det svært ikke at kunne være med. Om fredagen var der medarbejdermøde på hovedkontoret – jeg var også til møde i Konservativt Fond og også om aftenen. Havde nogen diskussion med Kraft om Grønland, som skælder ud på Kauffmann – hvorfor må Herren vide. Hvorledes kan man dog dømme Kauffmann uden at vide, hvad han er blevet stillet overfor. Men Kraft er jo en tåbe -. Lørdag var der repræsentantskabsmøde i partiet. På kontoret var Thrane, Grindsted, Mechelsen og Dr. Wilcke – det var pænt af Wilcke – om eftermiddagen var herhjemme *Hesling, Fru Askjær og Holm (Givekredsen) – om aftenen havde jeg * til middag. Det gik vist meget pænt.

Søndag den 27. april 1941.

Jeg har vist aldrig fået noteret, at kontorchef Frederiksen (Handelsbanken) straks efter 10. januar var her og tilbyde sin assistance.

Mandag den 28. april 1941.

Var om aftenen til middag hos Hendriksen, hvor Lange, Fibiger og Kraft også var. Fik som sædvanlig intet at vide og fik ikke noget ud af det.

Tirsdag den 29. april 1941.

Som sædvanlig: intet at bestille på kontoret – Knårs var her til middag – talte med Jørgen Jørgensen om den sociale lovgivning. Vibe-Hastrup ringede, at han fra Sagførerrådet skulle skælde mig ud over min skrivelse til folk ang. klienter, som jeg ville tage fra andre. Jeg sagde, at jeg måtte have det skriftligt. Menneskene er i sandhed små.

Onsdag den 30. april 1941.

Skrev til Vibe pr. bud om at få besked – hans kontor ringede, at han ikke var der i dag. Ellers intet af interesse. Jeg er snart fuldkommen udenfor det hele. Men så er det vel meningen, hvad jeg nu ikke kan forstå.

Torsdag den 1. maj 1941.

Hørte heller intet fra Vibe i dag. Der sludres åbenbart en del om min tagen plads hos Schiørring Knudsen. Herdahl havde hørt, [at] det var dårligt – Hjermin, Manthey Wagner m.fl. sludrer åbenbart – ak, hvor er de små – men jeg kan godt mærke det. Det bliver åbenbart et nederlag. Talte med Hrs. Thorstensson, Østifternes Kreditforening, om Schiørring Thyssen – han lovede intet bestemt – men var meget venlig og synes ikke, jeg skulle gå til Schiørring Thyssen – det er jo let nok at sige.

Politisk skete der intet – der er tale om at kræve bygning af danske arbejdere af Ubådsbase i Trondheim – men man vil vist ikke. Det hele ser jo meget slemt ud.

Fredag den 2. maj 1941 – tirsdag den 6. maj 1941.

Der er meget lidt at fortælle – talte kun med nogle enkelte – spiste mandag frokost med Fibiger, Hendriksen, Poul Sørensen, Foss og Kraft og sludrede lidt, men uden noget positivt resultat

som sædvanlig. Tirsdag aften talte jeg i Lægekandidatforeningen på Kommunehospitalet – det var vist meget godt. Har intet hørt fra Sagførerrådet!

Onsdag den 7. maj – fredag den 9. maj 1941.

Havde torsdag den 8. maj en meget ubehagelig samtale med Fich og andre medlemmer af Sagførerrådet. Fich var højst ufor-skammet og talte om den storm af forargelse, min udsendte skri-velse havde vakt, ikke blot i sagførerkredse men også andetsteds, talte om vinkelskriveri. Jeg sagde blot, at jeg mente ikke, Sag-førerrådet havde nogen ret til at blande sig i den sag – at jeg intet forkert havde gjort ved at skrive til mig bekendte personer, og at jeg måtte forlange at få en skriftlig redegørelse fra Sagførerrådet. Ors. Hans Madsen pippede med og var lige så grov som Fich. Fich nægtede at give mig en skrivelse – jeg svarede blot, at jeg så skriftligt ville forlange en sådan redegørelse. Da der ikke var mere at tale om, rejste jeg mig, bukkede svagt for d’Hrr. Og gik hjem og skrev til Rådet. Om onsdagen havde vi en god samtale med Vigen om mange forskellige spørgsmål – og om torsdagen kom John hjem på St. Bededagsferie.

Lørdag den 10. maj – tirsdag den 13. maj 1941.

Er intet sket af interesse – jeg er jo nu snart helt udenfor og har kun forbindelse med Poul Sørensen og Herdahl og meget lidt med Fibiger. Men det er jo kun, hvad jeg vidste. Med sagføreri-et går det meget småt. Var sammen med Heltborg Niensens søn-dag efter at John var rejst.

Onsdag den 14. maj – fredag den 16. maj 1941.

Onsdag fik jeg Sagførerrådets ufor-skammede skrivelse – hvad jeg vil gøre over for dem, ved jeg ikke endnu. Jeg har spurgt nogle ganske enkelte: Vigen, Carl Otto Henriques, Heltborg Nielsen og Svanholm. Ellers er der vist ikke sket meget af interesse. Men Sagførerrådet vurderer jo åbenbart ens betydning til mindre end 0, og det kan der også være en del om. Politisk nyt – intet, såvidt jeg ved. Det hele dalrer jo af – havde en hyggelig aften hos Rit-mester Lunding sammen med Truelsen og Kaj Johansen. Tyskerne forlanger vore kreaturer tvangsudskrevne. Der går ikke mange dage, hvor folk ikke standser mig på gaden og siger mig et par venlige ord – i dag fredag således: Respekt for Danmarks mandfolk.

Lørdag den 17. maj – mandag den 19. maj 1941.

Der er stadig intet – læser mine aviser – og ser hvad der sker. Men taler meget lidt med folk. På kontoret det sædvanlige, altså intet. Man går langsomt ned ad bakke. Ang. Sagførerrådet talt med Vigen – om søndagen hos Schiørring Thyssen sammen med finlandsk advokat Zittvig. Om mandagen Helga og fru Stilling hos os.

Tirsdag den 20. maj – onsdag den 21. maj 1941.

Skrev om tirsdagen en virkelig god skrivelse til Sagførerrådet.⁷⁶ Det var også Vigen, som havde lavet den. Der er ellers intet nyt. Og med arbejdet går det mere end småt. Jeg er sku' snart færdig. Var hos kontorchefen om aftenen – meget fornøjeligt. Poul Sørensen fortalte mig, at Kraft var meget utilfreds med, at de ikke fik noget at vide. Tyskerne skal have taget nogle skibe – fiskerbåde i Esbjerg – men det ved man ikke bestemt. Om onsdagen intet – Secher var her – og var flink som sædvanlig.

Torsdag den 22. maj – tirsdag den 27. maj 1941.

Ikke meget. Sagføreriet helt skidt. Talte lørdag hos kandidaterne på Rigshospitalet som på Kommunehospitalet. Vist ret vellykket. Nyhederne kan man fra aviserne. Sten Gudme er i London – det lykkelige bæst. John var hjemme torsdag. Han bliver da vistnok præfekt. Jeg ved intet – Sagførerrådet har ikke svaret mig.

Onsdag den 28. maj – lørdag den 31. maj 1941.

Det eneste, der er værd at notere er Hartvig Frisch's doktordisputats og doktorgilde. En mesterlig disputats, smuk, akademisk, ædel, fornem – i alle henseender fremragende. Og et meget fornøjeligt gilde – men [med] en smuk dansk tone. Ellers ved jeg absolut intet. – Det ser skidt ud altsammen.

Søndag den 1. juni – mandag den 2. juni 1941.

Pinse. Jeg burde måske have noteret, at det egentlig er meget bemærkelsesværdigt, så mange mig ukendte personer (politi, sporgovnsstyrere, konduktører, chauffører og andre) som hilser på mig på gaden. Det er jo forsåvidt meget opmuntrende.

Tirsdag den 3. juni 1941.

Intet.

Onsdag den 4. juni – fredag den 6. juni 1941.

Var onsdag hos Foss og drøfte forskelligt – ellers er jeg meget stærkt ved helt at forsvinde fra det hele. Men man skulle jo kunne tage sig sammen til en bestemt opgave. Sagføreriet er den rene ynke.

Lørdag den 7. juni – tirsdag den 10. juni 1941.

Intet af interesse – har talt med nogle enkelte – men bortset fra Poul Sørensen er forbindelsen med partiet næsten helt afbrudt. Fibiger får Schiørring Thyssen knyttet til Lucasstiftelsens bestyrelse, og det er jo meget godt. Havde i går en samtale med en af mine venner om stillingen i landet. Også i dag den 10. talte jeg med vedkommende om stillingen.

Onsdag den 11. juni 1941.

Talte igår med Fibiger ang. tyskerne anslag mod Harald Petersen.⁷⁷ De har allerede ladet ham falde i ministeriet. Det siges at Stamm står bag aktionen, og ham kan man vist vente sig alt af. Jeg har tilrådet at tilbyde at aktionere mod den embedsmand, som havde ansvaret for, at der ikke var nok politi ved fodboldkampen forleden. Hvad skal vi også med de kampe. Det er jo tyskerne som vil have dem. Men jeg tror ikke, man vil optræde særlig stærkt – og det er jo også den sædvanlige trussel med [at indføre] tysk politi i landet, der køres op med.

Jeg havde i dag en samtale med Fibiger og Kraft om det samme emne, og de var for så vidt begge gode nok. Men tyskerne bliver aldrig klogere. Om aftenen var Gertrud i den frederiksbergske konservatismes lukkede møde, hvor Aksel Møller talte godt. Hos mig var min ven, Herdahl og Jørgen Jørgensen. Det er vist givet, at Harald Petersen går – der skal være slået en tysk soldat ihjel ved fodboldkampen. Hvad skal de fodboldkampe mellem danske og tyske også til. Men det er jo grusomt, at folk ikke lader være med nogensomhelst art af uorden. De tyske soldater og de danske piger provokerer dog unægtelig stærkt. Ved siden af de følelser, man har over for den stakkels fyr og hans pårørende, så er det jo statspolitisk meget vigtigt, at intet sker, som kan give mindste anledning til kritik af vor optræden. Tyskerne begår jo det ene brud efter det andet på deres løfter. Vi skal stå stærkt ved i enhver henseende at holde vore – men heller ikke give mere efter.

Torsdag den 12. juni 1941.

Der var intet særligt. Harald Petersen vil vente 2-3 uger med at gå, hvilket jo er noget slemt pjat. Var sammen med fru Hindsgaul og Schaumann om aftenen. Intet af interesse.

Fredag den 13. juni – mandag den 16. juni 1941.

Om fredagen var jeg i Skælskør og talte – det var smukt og godt arrangeret hos dyrlæge Dalsgaard. Noget særligt [indtraf] ikke – om aftenen eller lørdag morgen fik man besked om den dreng, tyskerne eller rettere en tysker har dræbt i Hillerød. Han havde vist drillet ved at sige noget til dem om, at de 3 soldaterne ikke egnede sig til algang. Spiste frokost fredag med Kiers og Fibiger. Lørdag aften var vi hos Vigen sammen med Holm og Larsens. Og fik jo en ganske god drøftelse.

Om søndagen var jeg til studentergilde hos Orla Rode. Om aftenen var Kiilerichs og Martinsens her og vi talte godt sammen.

Tirsdag den 17. juni 1941.

var der ikke noget særligt. Jeg føler mig fuldkommen udenfor – om mine råd ønsker man aldeles ikke at være underrettet. Om aftenen talte jeg i telefon med Jørgen Jørgensen.

Onsdag den 18. juni – fredag den 20. juni 1941.

Om dagen en smule at bestille. Vidne i Jacobsen-sagen – han blev dømt og fik ikke lov til ny realitetsforhandling af sagen. Forkert dom.

Om aftenen var vi hos pastor Schacks – det er nogle dejlige mennesker og nogle fine børn de har. Vi var der sammen med Ambys, Hans Thyges, Glahns og Hal Koch. Torsdag intet af interesse.

Lørdag den 21. juni – tirsdag den 24 juni 1941.

Om lørdagen kom John hjem med ikke alt for fine karakterer. Eksamen havde bødet lidt på det. Men han kom da heldigvis op i næste klasse. Om lørdagen var vi hos H.P. Sørensen, og der var Hedtoft-Hansens og professor Albert Olsens. Vi var naturligvis meget interesserede i situationen, men vidste alle meget lidt. Der vil jo nok også ske noget herhjemme, om Rusland får en vanskelig stilling.⁷⁸ Og vi har nok meget at skulle igennem endnu. Scavenius vil jo også, som hans indstilling nu engang er, få nogle

gode kort på hånden. Men vi danske kan slet ikke klare situationen, medmindre vi holder fast ved nogle enkelte grundlinjer om ret og retfærdighed, sandhed, redelighed og ærlighed. Men Gudbevares, hvilken syndflod af løgn skal vi ikke igennem nu. Om aftenen var Helga hos os.

Om mandagen talte jeg mange gange med Fibiger og Kraft, om den regeringserklæring, som skulle udsendes.⁷⁹ Den var frygtelig. Den blev mildnet noget – men jeg sagde, at jeg ville ikke være med til at udstede en erklæring, som præjudicerede vor stilling. Vi var ikke langt fra at komme ind i krigen på den gale side. Ak, hvilken uforstand af alle de kloge, som går for at være de kloge i nuets politik. Det som sker for tiden, rækker jo ud over nuet. Men min indflydelse er lig 0, og det frygtelige ved livet er jo, at alle dagens mange små spørgsmål interesserer de styrende så meget, at man glemmer de store skelsættende og afgørende spørgsmål i livet.

Onsdag den 25. juni – torsdag den 26. juni 1941.

Man har jo særlig været optaget af Finland-Rusland. Hitler havde nok taget på forskud m.h.t. Finland, men så kom heldet igen til hjælp. Det siges at Finland ville erklære krig onsdag aften – men russerne kom først. Jeg hørte ikke et muk hele onsdagen fra nogen – men det er jeg jo så vant til. Om torsdagen var jeg til Ulrichsens begravelse. Kørte med Kraft ind til byen. Nu vil tyskerne, siger Scavenius, have en meget kraftigere erklæring – jeg tilrådede at sige nej – og hellere [lade de konservative] træde ud af regeringen end at udsende en erklæring, som eventuelt fører os med i krigen på tysk side. Ak, hvilke ulykker kommer der ikke af 9. april. Enhver handling fører konsekvenser med sig – og man kan jo snart ikke holde ud at være i vor situation. Men man sidder lammet og ødelagt og kan intet foretage.

Fredag den 27. juni – onsdag den 2. juli 1941.

Nu gider jeg såmænd snart ikke mere skrive i dagbogen; sådan er jeg udenfor, og så sølle og elendig føler man sig ved slet intet at du til. I går aftes fulgte jeg Gertrud og John ombord til Bornholmerbåden. Blot de nu må få en god ferie, og det vil være godt derovre. Om fredagen talte jeg med Fibiger – og han var jo meget tilfreds med erklæringen ang. Rusland – jeg synes den er forfærdelig. Om lørdagen spiste jeg med Herdahl, Poul Sørensen og Finnemann – intet – om fredagen tror jeg det var, spiste jeg med

Kier (som inviterede), P. Korsgaard, Kraft, Aksel Møller og A.C. D. Petersen hos Wivex og sludrede lidt med dem – der var intet af særlig interesse. Om søndagen intet – var hjemme hele dagen.

Om mandagen var jeg i Næstved og talte med og til Kierkegaards historikergruppe.⁸⁰ Det var meget godt. Om tirsdagen talte jeg med Kraft om Gunnar Larsens forslag fra dagen før i ministermøde om at danne et tredje regiment, som skulle skabes og betales af private, men som skulle have regeringens billigelse.⁸¹ Knud Kristensen skulle være skarpt imod. Jørgen Jørgensen, Hendriksen og Bording også. Kraft var lidt vaklende – jeg frarådede det på det mest indtrængende. Ministermødet lod heldigvis sagen falde. Samarbejdsudvalget var også gået imod. Om aftenen talte jeg længe og indgående med grosserer P.M. Daell, som fortalte, at han havde været plaget af nazister og af Gunnar Larsen. Han var som altid rigtig. Gunnar Larsen havde påstået, at hele regeringen var stemt for det – det havde han sagt i forrige uge – hvilket var løgn – og Gunnar Larsen havde også misbrugt Kongens navn. Han er blevet en grusom karl. Jeg undersøger nu sagen nøje, – men der er slet ingen tvivl om, at det her nævnte er rigtigt.

I dag onsdag intet. I toget igår traf jeg Seidenfaden, Udenrigsministeriet,⁸² som det var interessant at tale med, og som er helt rigtig.

I aften spiste jeg middag med Jørgen Jørgensen: om socialreformen.

Torsdag den 3. juli 1941.

Der er vist ikke meget at fortælle. Det går jo sin skæve gang alt sammen. Og regeringen lader det glide og glide. Og hvor meget mon de enkelte ministre får at vide om det hele. Det er vist ikke meget. Gudfaderbevares hvilken ulykke, at Scavenius blev minister – han går fra det ene nederlag til det andet – og Stauning lader åbenbart stå til. Han har ikke gjort sig fortjent til den goodwill, han får hos os og har fået. Nå, vi gav den jo også kun, fordi vi mente, at den var rigtig – ikke for mandens skyld – for ham er der rent karaktermæssigt mange B'er at gøre ved. Det er et forbandet vejr – og skønt jeg nu har drevet som aldrig før i et halvt år, er jeg dødtræt. Men der er slet ingen, der ved, hvad dette Helvede vil sige.

Fredag den 4. juli 1941.

Havde i dag en samtale med Kraft, som, hvad grunden nu end kan være, er blevet flinkere til at sættes sig i forbindelse med mig. Han har vel mindre at bestille, og så bliver der tid til mig. Det var jo ikke gode efterretninger, han havde. Regerings-erklæringen om de to Holbækofficerer havde ikke været i ministeriet.⁸³ Man var vist enige om, at de to enten skulle træde udenfor nummer eller have orlov – men erklæringen gav jo netop den stilling som vi ikke måtte få. Ligeledes erklæringen om de amerikanske konsuler her i landet.⁸⁴ Man var vist enige om, at man skulle henstille, at de blev trukne tilbage, men formen havde man ikke billiget. Scavenius truer gang på gang med at gå – og jeg sagde, at man jo ikke kunne blive ved med at finde sig i ham. Renthe-Fink havde været hos Scavenius og krævede nu Hedtoft-Hansens og H.C. Hansens udtræden af Rigsdagen. Foreløbig var der sagt nej. Hartvig Frisch må ikke holde møder, og man havde lavet en liste over læger, professorer og kunstnere, som skulle være kommunister. Hvad man ville med den, vidste man ikke.

Der var brev med Johns håndskrift i dag – men det var med ernæringskort til ham fra Herlufholm, så det var jo en skuffelse. Kraft gav iøvrigt også svar på mine spørgsmål ang. Gunnar Larsens forskellige meriter ang. det tredje regiment. Ellers var der vist ikke noget; men det er jo også nok.

Lørdag den 5. juli 1941.

Spiste frokost med Poul Sørensen, Herdahl og Finnemann. Intet særligt – ej heller i andre henseender.

Søndag den 6. juli 1941.

Martinsen ringede og var her og sad og sludrede et par timers tid. Han fortalte om pressemødet i går i Udenrigsministeriet, hvor Eskelund havde været meget ivrig for at få pressen til at tage meddelelser om oberstløjtnant Kryssings skandaløse regiment.⁸⁵ Presse mændene havde været meget lidt ivrige derfor – men der var som sædvanligt truet med tysk politi o.s.v. Det er Scavenius, som presser på – regeringen har vist ikke taget stilling til sagen – men den er jo præjudiceret – og de finder sig vel i det. Det er frygteligt, at de dog ikke lader Scavenius gå. Lidt mere dristighed kunne jo nok tiltrænges. Mødet på Angleterre⁸⁶ bagefter er refereret meget godt i aviserne. Man skulle ikke synes det var meget tillokkende for danske. Men nu må vi jo se. Martinsen

fortalte derefter om sin egen stilling og Nationaltidende, og jeg rådede ham så godt jeg kunne.

Ellers var jeg kun ude med et brev til H.O.H. og har ikke oplevet noget som helst.

Mandag den 7. juli 1941.

Der hviler en underlig tung urolig luft over al ting. Jeg ved ikke, hvad det bliver til herhjemme – modstanden er for ringe i Udenrigsministeriet. Jeg skulle være gået af, dengang jeg fik mit forslag forkastet om at sende tyskerne en note straks efter 9. april for at angive, hvor vi holdt⁸⁷ – for så begyndte det hele at glide. Om hæren siger man, [at] den er god nok – og det er officererne vist i det hele taget – men de danske aviser er jo slemme at se på, og hvor længe kan befolkningen holde til det tryk – jeg tror nu, det kan gå meget længe. Men selv forsumper man jo i uvirksomhed. Jeg havde et meget godt brev fra John. Om begivenheder af interesse ved jeg intet. Drak kaffe med Kiilerich, Secher og Jens Nyberg.

Tirsdag den 8. juli – søndag den 13. juli 1941.

I regeringen var der en ikke ringe spænding pga. Scavenius' selvrådighed – det kryssingske regiment og hele den måde, på hvilken Udenrigsministeriet havde tvunget det omtalt i pressen vakte megen harme – navnlig da man bestemt havde vedtaget det modsatte. Om onsdagen var der ministermøde, og Scavenius gik af – men det er jo sket nogle gange før.⁸⁸ Og ministeriet havde den sædvanlige strid. Det var Thune Jacobsens første ministermøde; men han sagde ingenting. Om torsdagen havde de 9 politiske ministre møde og var enige om, at Scavenius hellere måtte gå. Mht. efterfølgeren havde Stauning tænkt på Munch eller Mohr. Og Stauning foreslog, at alle ni skulle rette en henvendelse til Munch og bede ham indtræde. Hvilket de gjorde. Det var jo ikke svært for Fibiger – men voldte Hendriksen, som havde været så ivrig efter at få Munch til at gå i juni-juli 1940, lidt besvær; som dog overvandt lykkeligt. Jeg havde nogle samtaler de dage med Kraft og Fibiger. Kraft var imod Munchs genindtræden. Tog til Bornholm torsdag aften – og har haft det glimrende. Søndag kom Poul Sørensen herhen om aftenen – og fortalte at hele ministerkrisen vist ikke blev til noget. Munch mente, [at] det ikke var rigtigt.

Mandag den 14. juli – torsdag den 17. juli 1941.

Var på Bornholm til og med tirsdag. Talte tirsdag den 15. juli i Rønne – fløj hjem. Mødet var vist ganske vellykket. Havde onsdag-torsdag flere samtaler med Fibiger og Kraft ang. ministerkrisen. Munch mente, [at] det var uforsigtigt at skifte. Ængstelig var man overalt. De 9 ville dernæst have en erklæring fra Scavenius om loyalitet osv; men den blev lavet så grundigt om, at den blev et tillidsvotum til Scavenius, som alle tiltrådte efter dog at have erklæret, at de ikke mente noget med den. Barnepjat det hele, og at Scavenius bryder sig om det, er jo ikke til at forstå. Men nu var der ro i “passet” så længe det varer. Andet ved jeg ikke. Om krigen intet – man får jo næsten intet at vide.

Fredag den 18. juli – søndag den 20. juli 1941.

Intet – talte søndag med Geill om hans private sager – som jeg jo må se at finde en ordening på. Ellers talte jeg ikke med nogen.

Mandag den 21. juli – tirsdag den 22. juli 1941.

Spiste om mandagen frokost med Fibiger, Hendriksen, Poul Sørensen, Kraft og kontorchefen. Meget lidt af interesse. De vil jo nu forbyde det kommunistiske parti, hvilket er en fejl – men den begår de jo nok, og Thune Jacobsen vil også rode Rigsdagen ind i de ca. 3-400 arrestationer, som er mere eller mindre ulovlige. Jeg har frarådet dette. Men ministeriet taler vist ikke meget sammen for tiden. Om tirsdagen drak jeg kaffe med M. C. Korsgaard og traf også et par andre i Rigsdagen. Talte om aftenen i telefonen med Hedtoft-Hansen og H. P. Sørensen. Det skulle være afgjort med H. P. Sørensen;⁸⁹ og krav er nu stillede ang. Frisch, Hedtoft og H. C. Hansen.⁹⁰ Hvor megen modstand de vil gøre, ved jeg ikke. Stauning er jo en løjser, når det gælder andre. Foriøvrigt er stemningen mange steder optimistisk. ang. krigen.

Onsdag den 23. juli 1941.

Jeg hørte intet om begivenhederne, i ministeriet eller andetsteds, – var om aftenen hos Mailand Christensen i Ringsted sammen med Poul Sørensen og Herdahl. Havde det hyggeligt og fornøjeligt. I toget talte vi bl.a. med Erik Eriksen, som meddelte, at Knud Kristensen ikke ville være med mere til regeringens politik – og var den eneste, som havde taget forbehold over for den. Det må dog vist undersøges noget nærmere.

Torsdag den 24. juli 1941.

Poul Sørensen og jeg talte med Fibiger om Venstres formodede aktion, og aftalen blev, at Fibiger skulle undersøge stillingen hos Stauning og Bording og derefter give mig besked. Spiste frokost hos Hedtoft Hansen sammen med H.P. Sørensen – det var jo de gamle krav som var kommet ang. Hedtoft-Hansen og H.C. Hansen. Denne gang i form af en formelig note med en række beskyldninger om samarbejde med kommunisterne o.s.v. – altså fuldkommen usandfærdigt nonsens. Man havde også forlangt kommunisterne forbudt. Hedtoft-Hansen ville kæmpe så længe som muligt. Men sandheden er iøvrigt den, at Stauning ikke duer – han er ligeglad med, hvem han skal ofre, blot han selv bliver hængende. Det er et meget lidt tiltalende billede, man efterhånden får af Stauning.

Ellers intet.

Fredag den 25. juli – søndag den 27. juli 1941.

Jeg har tilrådet Fibiger, at Venstres krav om møde skulle efterkommes, men at det måtte være Stauning, som indbød til mødet. Venstre havde selv indbudt de andre partier til møde – tænk at de Venstremænd gider i en sådan situation lave en sådan lille politik – ak ja hvad skal det hele blive til. Spiste fredag frokost med Kaj Johansen og Truelsen og talte om, at vi jo måtte etablere en front den dag, tyskerne skulle ud af landet. Men den ene dag går efter den anden, og intet bliver gjort. Havde fredag samtale med Jens Nyberg og Petersen om det nye blad⁹¹ – om lørdagen talte jeg lidt med Kiilerich – ellers skete der intet i disse tre dage.

Mandag den 28. juli 1941.

Spiste frokost med Hr. og fru Guldborg, som fortalte mange interessante enkeltheder fra Berlin, men intet om de meget store ting. Vigtigst var problemet om fru Guldborgs hund. Ellers tror jeg ikke, jeg fik noget særligt at vide.

Tirsdag den 29. juli 1941.

Var i Rigsdagen og talte med nogle journalister. Talte med Fibiger om situationen. Nimandsudvalget vil nu holde møde om stillingen og indkalde samtlige bestyrelser. Den form kan jo gå. Jeg gad nok vide, hvad Venstre egentlig tænker på. Men det tænker aldrig en sag helt igennem. I hvert fald ikke mere. Jeg gav Fibiger en disposition til, hvad han skulle sige – og det kan vi tale

videre om siden. Mødet skal først være onsdag den 6. august. Regeringen vil forbyde det kommunistiske parti – jeg har i aften skrevet til Fibiger og frarådet dette skridt. Jeg er nu mest ængstelig for, at regeringen farer for hårdt frem mod småfolk. Man bliver jo mere og mere mægtig betaget af, hvor fremragende menigmand er. Socialister er vi jo alle; som jeg engang sagde. Men ellers går jeg rundt som rovdyr i bur – frem og tilbage – frem og tilbage og kommer slet ingen vegne. Og drømmer vel som rovdyrene gør det i Zoologisk Have om at komme ud i det fri og leve livet, som det er naturens mening, [at] man skal det.

Onsdag den 30. juli 1941.

Intet af særlig interesse. Dagen gik, som dagene hele tiden er gået.

Torsdag den 31. juli – søndag den 3. august 1941.

Tog torsdag morgen med Fibiger til Hindsgaul. Fik snakket en del med Fibiger om tingene og kom til Hindsgaul ved 2-tiden. Der havde været en del uro mellem Poul Sørensen og Svensson om min nærværelse på Hindsgaul, idet Svensson ville have, at jeg aldeles ikke måtte tale ej heller i discussionen om aftenen.⁹² Og de, der vidste det, var jo meget fortørnede herover. Jeg kan heller ikke forstå Svenssons standpunkt, men jeg bøjede mig naturligvis for det i en samtale, vi havde herom, og lovede om aftenen at sige, det var en aftale, [at] jeg ikke skulle tage ordet. Men situationen stod altså på højkant. Om aftenen indledede så Fibiger og Stein – og forskellige tog ordet og appellerede til mig om at tage ordet. Jeg meddelte så, hvad aftalen var, og efter lidt debat fik jeg det i orden, så der intet vrøvl mere blev. Men Svensson var rasende og ville tage afsted den næste dag. Det fik jeg forhindret, og det hele gik derefter meget pænt. Jeg tog afsted lørdag med Fibiger, og i København lørdag-søndag skete der absolut intet. Men jeg skulle aldrig være taget til Hindsgaul.

Mandag den 4. august 1941.

Spiste frokost med kontorchefen, Poul Sørensen, Finnemann og Herdahl og sludrede rart med dem. Ellers intet. Hørte intet i nogen retning. Jeg må jo se at tage mig sammen og få noget ordentligt bestilt – men der er slet ingen, der aner, hvor forfærdelig denne uvirksomhed er. Og det kan jo ikke nytte at give efter – men det er meget, meget svært.

Tirsdag den 5. august 1941.

Havde en samtale med Kraft og Fibiger ang. partibestyrelsesmødet onsdag og forklarede, hvad jeg mente, der burde siges – og om de punkter, på hvilke der ikke kunne gives efter. Talte også noget med Kraft bagefter. Ellers intet.

Onsdag den 6. august 1941.

Skrev et brev til Fibiger, af hvilket jeg har kopi, ang. den tale, jeg mente, han skulle holde ved mødet i dag – og var nede hos ham med det kl. 11 – om partibestyrelsesmødet fik jeg ikke noget særligt at vide den dag. Men der var vist ikke sket alt for meget.

Torsdag den 7. august 1941.

Herdahl kom her straks om morgenen og aflagde beretning om mødet onsdag. Kl. $\frac{1}{2}$ 10 kom H. P.⁹³ for at tale med mig om Peter Grau og om Grænseforeningens kaptajn Sand, som var blevet nazist – kl. 12 spiste jeg frokost med Martinsen – kl. 2 konfererede jeg med Torpe ang. hans egne personlige forhold – og lovede at hjælpe ham med at bringe dem i orden – Kl. 3 havde jeg møde med Kraft og Fibiger og Poul Sørensen. Jeg fik dels referat af partibestyrelsesmødet, som var forløbet meget harmonisk – og der var ikke sket noget særligt. Dels fik jeg besked om, at general Prior på egen hånd i december 1940 havde talt med tyskerne om at få flere danske soldater ind. Dette havde man ikke reageret overfor da, men nu var tyskerne kommet og havde sagt, at vi jo kunne stille med et regiment i Finland. Dette havde man dog bestemt sig til at sige nej til. Men dermed er den sag vel ikke endt. Gørtz havde været mellemmand og regeringen altså intet vidst. Det er jo ikke godt. Man talte endvidere om, at Prior skulle gå – nu siges det af denne grund – men oprindelig var det på grund af, at vi selv skulle beskytte nogle danske virksomheder og derved jo komme i krig med England. Om aftenen spiste jeg et stykke mad med Lehmann.

Fredag den 8. august – søndag den 10. august 1941.

Om fredagen var der ikke noget særligt – jeg har fået at vide, regeringen har sagt nej til regiment til Finland; så må vi jo se, hvor længe, det kan holde. Vi har også talt lidt om partiets sager; hovedbestyrelsesmøde og landsrådsmøde. Men ellers intet. Lørdag kom Gertrud og John heldigvis hjem – det har været en lang tid, og lørdag og søndag havde vi et par gode dage sammen. Blot

John ville bestille noget ordentligt. Om samtaler lørdag noterer jeg ikke noget.⁹⁴

Mandag den 11. august 1941.

Intet særligt – intet på kontoret; intet i politik – intet – intet – intet. En ny indholdsløs dag. Talte naturligvis med forskellige – men intet af særlig betydning.

Tirsdag den 12. august 1941.

Talte om formiddagen med forskellig på kontoret uden enhver interesse – med Peter Gudme om hans rejse til Finland og gav ham gode råd. Sidste aften John var hjemme inden skolen.

Onsdag den 13. august 1941.

Talte med Arne Sørensen om formiddagen – rådede ham til at appellere dommen.⁹⁵ Kom yderligere ind på situationen og forklarede mit syn på, hvad der skulle foretages – blev enige om, at vi skulle fortsætte drøftelserne snarest. Fulgte John til toget – og ellers intet af særlig interesse.

Torsdag den 14. august 1941.

Havde en rar fødselsdag.⁹⁶ Talte med Wisse, Sønderborg, med *Knud Vejlev og med forskellige andre. Var optaget af Roosevelts og Churchills erklæring,⁹⁷ som jeg synes er god – nu kan tyskerne jo se, om de kan angive lignende mål af tilsvarende høje moralske standard.

Fredag den 15. august 1941.

Talte med Fibiger om forskellige spørgsmål – af mindre interesse, ellers intet.

Lørdag den 16. august – tirsdag den 19. august 1941.

Om lørdagen spiste Gertrud og jeg frokost med Fibiger, Poul Sørensen, kontorchefen og Finnemann – man kan ikke sige, man fik meget at vide, eller rettere slet intet. Søndagen gik på samme måde uden nogetsomhelst. Om mandagen var Arne Sørensen og la Cour hjemme, og vi fik en samtale om tingene, og hvad man skulle gøre. Det ene var, at regeringen måtte stå fast, om der kom tyske krav om at mobilisere danske tropper til tysk aktion, det andet var, hvad vi skulle gøre, når tyskerne tabte, og vi da skulle ordne vore sager selv. Man kan ikke sige, [at] vi kom langt

– men på visse områder var der en enighed. Jeg hævdede meget stærkt, at der måtte handles i overensstemmelse med rigsdagen, og at man på ingen måde måtte forsøge noget i retning af kup. Rigsdagen ville dog sikkert også forstå, at ny mænd krævedes, den dag, vi venter på, kommer. Men et meget vigtigt punkt er det naturligvis, at det danske folk lærer af, hvad som er sket, og det vi frygter, er jo, at folket intet lærer. Var til Magius' begravelse – pastor Rothe kom venligt hen og hilste på mig, skønt jeg slet ikke kender ham. Var hos Kiilerich om aftenen. Talte med Fibiger om en tale, han skulle holde på søndag.

Onsdag den 20. august 1941.

Fibiger ringede og var her omme på kontoret om morgenen i anledning af den [erklæring], Stauning ville afgive i Tinget i dag om Island og USA.⁹⁸ Jeg gennemgik erklæringen med Fibiger, og den er helt forkert – og burde ikke afgives – men det er der vel ikke noget at gøre ved. Jeg rådede Fibiger til nogle rettelser, som han skulle foreslå i ministermødet i dag – men helst skulle han forhindre den; men det kan han jo ikke. Jeg tilrådede ham endvidere, at han i ministermødet skulle sige, at det var jo klart, som vilkårene var, kunne man i givet fald sætte sit mandat ind på, at en sag ordnedes på en bestemt måde. Altså sprænge regeringen. Det måtte blive ens eget ansvar, når man ville det – f.eks. ville han det, om problemet om danske tropper officielt til Tyskland opstod. Hvis man spurgte, om man ville det her (hvis han gik alene), måtte han sige nej (men han så gerne, at alle samlet sagde nej). Det kunne man ikke. Jeg rådede Fibiger til at sige dette nu, for at han klart kunne fastslå, hvorledes stillingen var mht. hans forhold – at man måtte vide, han sagde nej, om man gik for vidt. Blot han nu siger det! Jeg gav ham endelig en tilføjelse til hans tale, som, uden at nævne Stauning, klart gik imod hans forfærdelige udtalelser i svensk "Aftonbladet", men den tør han vel ikke benytte.⁹⁹

Kl. 1/211 talte jeg med Fibiger igen. Han havde jo ikke fået det sagt, om at holde fast ved enkelte, bestemte krav – ak ak – men iøvrigt havde ministermødet været meget godt mod en sådan erklæring. Fibiger havde desværre talt med Kraft om sin tale – så bemærkningen om tvungen arbejdstjeneste var gået ud. Talte i telefonen med Fibiger om Island-sagen. Men ingen besked endnu. Det er forfærdelig, så svært det er at sidde udenfor og prøve på at få dem til at gøre det rigtige. Det lykkes næsten aldrig. Og

Fibiger fortæller nu ikke sådan, at jeg i hvert fald kan forstå det. Og få ham til at sige tingene, som de skal siges, kan jeg ikke. Om aftenen talte Gertrud og jeg om indtægterne fremover – det er jo ikke godt, og flytte må vi aldeles omgående. Men hvad jeg skal få at bestille, aner jeg ikke. Om eftermiddagen Kier, Herdahl og Oluf Jensen her.

Torsdag den 21. august 1941.

Havde en lang samtale med Poul Sørensen og Foss om de forskellige spørgsmål, som nu meldte sig. Om Island sagde Kier, at de var gået hårdt imod regeringen i partiet.

Fredag den 22. august 1941.

Havde en samtale med Bording og Wilcke – Niels Peter Andreasen og jeg ang. Knas' sager. Det endte meget negativt. Bording var mere optaget af, at tyskerne forlangte rug til Norge, hvor der sultes, og af Island, som han heldigvis er helt rigtig indstillet overfor – Bording bekræfter i enhver henseende, hvor god jeg altid har anset ham for at være. Han havde jo unægtelig ret i, at hans spørgsmål var vigtigere. Han var åbenbart også utilfreds med Stauning – men sagde jo loyalt intet. Ak, om man straks efter 9. april havde fulgt min indstilling – alting hævner sig her i verden.

Dr. Bonnichsen har været her, og vi havde en god samtale om tingene. Jeg talte med Fibiger kl. 4 – han fortalte, at Hendriksen havde gjort meget ud af, at han havde protesteret i det islandske navn¹⁰⁰ – men i ministeriet var han jo gået med – ak hvor er menneskene dog vanvittigt små i de største situationer. Jeg sagde til Fibiger, at han måtte sørge for at samle de 8 ministre (Buhl, Bording, Kjærbøl, Brorsen, Knud Kristensen, Jørgen Jørgensen, Fibiger og Hendriksen) mod Staunings eneråden. Det måtte være givet, at man kunne have undgået dette, hvis man havde stået sammen. Man måtte fra de 8 ministres side forlange, at hele ministeriet aldeles omgående fik at vide, når tyskerne mødte med det ene eller det andet krav, og ikke først 1 minut inden afgørelsen skulle falde.

Vi talte dernæst om, hvorledes der skulle handles, om Stauning gik, eller hvis Kongen og Stauning stod sammen mod de 8. Hvis Stauning gik, så måtte man forlange, det skete i statsråd, og der måtte man så tilråde Kongen at tage et ministerium, som det nuværende med en socialdemokrat som leder. Og partifor-

mændene måtte sige det samme. Hvis Stauning fik Kongens tilslutning mod de 8s vilje, så måtte det naturligvis komme an på, hvad sagen drejede sig om; men var den aldeles afgørende og principiel, så kunne man jo ikke handle mod sin overbevisning, fordi Kongen ønskede det. Hvis t.eks. tyskerne forlangte støtte af danske tropper, måtte der siges nej, og også Kongen måtte sætte sin stilling ind derpå. Med andre ord: det kan kun ske ved tvang, fængsling osv. fra tysk side – og danske måtte gøre modstand mod tyskerne i det tilfælde.

Lørdag den 23. august – torsdag den 28. august 1941.

Var til medarbejdermøde om formiddagen – intet særligt. Kraft gav en ganske god redegørelse for stillingen – og fortalte iøvrigt nogle ting, jeg ikke vidste. Skulle have været med Fibiger i bil til Odense; men Fibiger kunne ikke komme af sted på grund af ministermøde. Tog så alene – Gertrud og jeg – hos Aage Johansen om aftenen – meget godt – disposition til min tale dér og hos Jørgen Christensen har jeg.¹⁰¹ Hos Jørgen Christensen altså om søndagen – meget glimrende ordnet og en værdifuld sammenkomst. Fibiger kom ikke med hjem, som jeg havde forlangt! Ak! Ak! -

Mandag aften var jeg hos Secher sammen med andre journalister og sludrede godt om tingene. Talte med forskellige om Gørtz som kommanderende general. Talte tirsdag morgen med ham selv – og rådede ham indtrængende til at sige ja. Han ville ikke – jeg formoder af to grunde, dels mente han ikke, han i tilstrækkelig grad havde officerskorpset bag sig, dels mener han, at han må yde det offer at sige nej. Talte derefter med min officerskammerat, som sætter sig i sving for at overtale Gørtz. Har også talt med Bording om sagen. I Næstved hos Bakke og talte. Helt udmærket og fik lige hilst på John. Onsdag og torsdag intet særligt – lidt på kontoret – men det bliver jo ikke til noget. Det er gået i orden med Gørtz – så det er jo rart. Talte med Steen-Christensen om penge og fik nogle, men ikke nok – altid for lidt – altid kritiske – aldrig, aldrig anerkendelse af det udførte arbejde. Talte også med Rudolph Schmidt ang. partiets hovedbestyrelse. En anden af mine officerskammerater¹⁰² var her for at advare mig mod tyskerne, som havde mig i kikkerten.

Fredag den 29. august 1941.

Torsdag aften skrev jeg et brev til Fibiger og gav ham en opstil-

ling om, hvad der skulle foretages i den økonomiske situation med løn, priser osv, herunder gav jeg ham naturligvis også det råd, som jeg havde givet allerede ved pressesammenkomsten om mandagen, om formue afgift. Talte et par ord med kontoret; hørte af Grunnet om Finland. Om aftenen holdt vi Helgas 50 års fødselsdag med nogle af hendes bekendte.

Lørdag den 30. august 1941.

Hørte lidt om partiets hovedbestyrelsesmøde – som var meget ængstelig over formueafgiften.¹⁰³ J. C. Sørensen var her på en kort visit. Tog til Dedichen, hvor Erik Seidenfadens også var.

Søndag den 31. august 1941.

Fik talt en del med Dedichen og Seidenfadens ang. hvad vi skulle gøre i London. Og havde i det hele en god dag der.

Mandag den 1. september 1941.

Kom hjem fra Dedichen. Spiste frokost med Winge, Fibiger og Poul Sørensen og sludrede om tingene. Winge er god i denne situation. Det var også ham, som havde inviteret os. I ministeriet intet særligt. Om tirsdagen intet. Om aftenen var amtmand Refslund Thomsen og Svensson her og sad og talte om tingene. Det er jo meget svært at forstå Svensson. Om hans redelige vilje til at gøre det rigtige, tvivler jeg ikke. Men han er med sin fortid meget eftergivende. Onsdag drak jeg kaffe med Vigen og Strøm og gav Vigen et memorandum ang. problemerne – om aftenen var vi hos Alex Christiansen, sammen med nogle af journalisterne.

Torsdag den 4. september – søndag den 7. september 1941.

Intet særligt. M. C. Korsgaard var til middag – og vi spiste et stykke smørrebrød om aftenen. Jeg fik referat af partimødet, hvor de fleste havde været meget vrede på Fibiger for hans formueafgift. Fibiger var selv syg – så de havde boltret sig. Sven havde talt om bagmand for Fibiger. Han er en sød fyr – så skulle han hellere have ladet være at telefonere, da jeg blev smidt af – Hendriksen og Kraft og Grønning havde naturligvis heller ikke forstået et muk af ideen. Det kan jo ikke nytte, at alle taler om at yde ofre, men når det kommer til stykket, er der ingen der vil – og det er kun de fattigste som rigtig ofrer noget. Men jeg passer åbenbart ikke i det parti – men det har jeg jo aldrig gjort. Og alt som tiden går, bliver jeg da også mere og mere uafhængig af det.

At jeg har fået gage 1941 ud kan da ikke gøre meget – efter 18 års tjeneste var det vel ikke urimeligt. Men det hele er alligevel gået hurtigere, end jeg havde tænkt mig. Blot man havde lidt penge, så var det ingen sag – eller lettere. Og med sagføreriet går det jo ikke.

Fredag talte jeg lidt med Fibiger – han er jo ikke vant til sligt – og det passer ham ikke – om aftenen hos Einar P. Foss med nogle erhvervsmand. Poul Sørensen indledede og gjorde det godt. Lørdag hos Kaj Johansen med Lundings og Truelsens. Fik dog talt om tingene. Søndagen gik med ingenting. Friis-Hansen var her om formiddagen – og mente, det gik ganske godt med John. Vi var begge sløje – men det er nok hele situationen som gør det.

Mandag den 8. september 1941.

Der var intet særligt. Bortset fra min daglige telefonsamtale, som jeg i det mindste har med Poul Sørensen – intet. Om aftenen talte jeg med Blædel om en del forskellige spørgsmål.

Tirsdag den 9. september 1941.

Intet – intet – intet. Forpagter Lunn (tidl. Knabstrup) var her på visit. Talte lidt med Knar om hans sager. Med Fibiger, Finne-mann, Poul Sørensen og Foss. Tyskerne har forlangt de danske handelsskibe armerede – i hvert fald de skibe som sejler på Rotterdam. Men regeringen vil ikke¹⁰⁴ – jeg sagde til Fibiger, at han skulle være meget forsigtig med noget sådant. Det var jo givet, man måtte sige nej – men han skulle passe på, [at] Scavenius ikke ordnede sagen, så de andre ministre intet fik at skulle have sagt. Om eftermiddagen var Vigen hjemme, så vi fik talt tingene godt igennem. Og må jo nu se, om vi kan få noget ud af vore planer. Talte om aftenen i telefonen med Fibiger, som fortalte lidt om ministeriets planer ang. priser. Det hele bliver jo noget rod – men det vidste man i forvejen.

Onsdag den 10. september 1941.

Om dagen skete der intet. Om aftenen var jeg hos Martinsen sammen med Gertrud – den unge Schiøtz Christensen og Kraft var der. Og vi fik talt godt om tingene. Jeg blev unægtelig noget forfærdet over, hvor gammelkonservativ Kraft var. Men ellers havde vi det meget godt. Spørgsmålet om bevæbning af vore handelsskibe spøger stadig.

Torsdag den 11. september 1941.

Stadig intet på kontoret. Den sædvanlige trædemølle. Om eftermiddagen talte jeg med en stor (international) industrimand, som tilbød mig noget arbejde. Han var uhyre optimistisk ang. krigen – havde nylig været i Tyskland og havde kun gode oplysninger at berette. Fik samme dag at vide om de tyske mord på de norske fagforeningsfolk¹⁰⁵ – det gjorde jo et overvældende indtryk. Og hadet til tyskerne vil jo blusse mægtig op. Jeg tror, begivenheden vil få en enorm betydning, og det er helt ufatteligt, at tyskerne kan handle således. Men vi sidder herhjemme med hænderne i skødet og foretager os intet. Det er frygteligt – om Danmark dog blot var i den norske situation.

Fredag den 12. september 1941.

Roosevelts tale – med dens uerklærede krigserklæring er kolossal – men begivenhederne i Norge er så tæt inde på livet. Havde i dag besøg af Dedichen og Seidenfadens. Og fik talt godt med dem. Om eftermiddagen talte jeg med Fibiger om tingene; ak, om han vidste, hvilken chance han havde. Men man tvivler jo på, om det konservative parti duer til noget. Om eftermiddagen talte jeg med Foss, Knud Lauritzen, T.K. Thomsen og Bramsen og Løppenthin om at udarbejde en afhandling om Norden. De vil tilbyde mig et stort beløb derfor. Jeg er ikke meget stemt for det. Det er jo bedst at stå helt alene og helt uafhængig. Talte også med en af mine ny venner om, hvad vi skulle gøre i situationen.

Lørdag den 13. september 1941.

Havde lørdag frokost med Poul Sørensen, Finnemann, Bruun og Herdahl – intet af særlig interesse og intet ellers.

Søndag den 14. september 1941.

Var på Herlufsholm og hilste på John. Talte i toget med Løje, som skulle til baneindvielse på Lolland – og sludrede noget om Krag, Madsen-Mygdal, Knud Kristensen m.fl. John kunne uden skade være noget flittigere.

Mandag den 15. september 1941.

I dag for 129 år siden holdt Napoleon sit indtog i Moskva – og krigen da begyndte også den 22. juni. Mon det dog ikke er et godt varsel? Har talt med Poul Sørensen, som havde haft en lille debat med Kraft, om at denne ville se møder, som var holdt

og møder, som skulle holdes. Ak, hvor er de dog latterligt små. De skulle hellere, de gode rigsdagsmænd, passe deres arbejde. Om aftenen intet. Jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre hverken med Foss-aktionen eller med den anden henvendelse jeg har fået.

Tirsdag den 16. september 1941.

Dagen begyndte som alle dagene – grå, grå, grå. Nu har jeg været hos Schiørring Thyssen i 5 måneder og intetsomhelst haft ud af det. Talte om aftenen i *Farum i Realskoleforeningen der – det var vist meget godt. Formanden, ingeniør Vagn Møller hos F.L. Smidth gjorde et vældig godt indtryk.

Onsdag den 17. september 1941.

Intet – en tur i Boligretten for at beramme en sag er den nytte jeg har gjort i dag! Begyndte engelskundervisningen! Ak, men man er for gammel og kan intet lære mere. Skrev i går til min udenlandske bekendt, at jeg ikke ville være stille medlem af en bestyrelse.¹⁰⁶ Om aftenen hos Dahlerup-Petersens.

Torsdag den 18. september 1941.

Var sammen med partiets kvindeudvalg, hvor fru Hindsgaul holdt en smuk tale (for smuk), og jeg sagde et par ord om situationen. Talte derefter først med Herdahl om partimødet, dernæst med Fibiger – der var jo intet sket – man kunne såmænd i forvejen have konstrueret det hele. Spiste middag med Kier, Finnemann, Poul Sørensen og Amby. De forstår ikke meget af den ny stilling. Om aftenen var *, P.A. Poulsen, Chr. R. Christensen, Poul Sørensen og senere Krarup hos os. Og vi fik talt tingene meget godt igennem.

Fredag den 19. september 1941.

Misse Grau-Hansen og Peter Bendix var her til frokost, og vi fik talt om Peter Grau og Sønderjylland. Nogle steder synes bolshevikfrygten at være en del større end nazifrygten – ak de tåbelige mennesker. Om aftenen var min militære ven her meget længe. Og vi fik tale om alle ting særdeles godt – og fik en del at vide, om hvorledes man så på tingene. Det er vidst bedst ikke at skrive noget derom, men det er jo også til at huske.

Lørdag den 20. september 1941.

Talte med Fibiger, Foss, Finnemann og Poul Sørensen. En hel

del om den måde, på hvilken Kraft er – Fibiger er jo for svag. Om eftermiddagen var fru Læge *Grost her og fortalte en del om A.C.D. Petersens holdning, som unægtelig var mindre god. Han talte meget nedsættende om mig. Jeg fik penge af partiet uden at arbejde for dem; Herregud jeg har fået min gage året ud – mon det er for meget efter 18 års tjeneste. Men sådan er de allesammen. Ak – man skulle forlade det rådne parti. Skjerbæk var her også. Om aftenen intet.

Søndag den 21. september 1941.

Et kort besøg af min militære ven, som rettede lidt i forklaringerne af i fredags. Ellers intet – Norup ringede ang. forfremmelserne i hæren; men det kan jeg jo intet gøre ved.

Mandag den 22. september 1941.

Havde en længere samtale med Poul Sørensen alene. Jeg sagde til ham, at han jo måtte forstå, at jeg faktisk var gledet helt bort fra partiet, og at han måtte passe på, at hans nære forbindelse med mig ikke skadede ham. Han måtte sørge for, at jeg ikke var hans “bagmand”, og at han fik sin egen selvstændige stilling i partiet helt uafhængigt af mig. Jeg talte endvidere med ham om forskelligt arbejde, jeg er interesseret i uden at nævne navne og uden at angive andet, end at man måtte jo have landet så godt organiseret som muligt. Iøvrigt var der et par personer her – men det var uden særlig interesse.

Tirsdag den 23. september 1941.

Intet – som sædvanlig intet – talte med Seidenfaden om forskelligt – og ellers intet – det hele er ikke til at udholde.

Onsdag den 24. september 1941.

Havde om formiddagen en samtale med Fibiger og Poul Sørensen ang. Roskilde-sagen med [Thune] Jacobsens meget dårlige rolle. Men vi fik da aftalt noget meget fornuftigt. Fibiger fortalte, at regeringen havde sendt en note til tyskerne om armering af skibe – man havde i og for sig været villig, men vi havde hverken våben eller uddannede folk – det er et meget dårligt svar, og det fører os nærmere krigen på den forkerte side. Det er rædsomt, som regeringen bærer sig ad. Kristeligt Dagblad har [fået] for-censur-kravet rejst igen pga. en Helweg-Larsen artikel – Fibiger ville bøje sig – Jeg sagde, man skulle sige nej. Derimod ville man

stå fast mht. landbrugsforhandlingerne. Det går værre og værre. Og man sidder og kan intet foretage sig – men det kommer nok.

Adam Møller var her med en politisag. Fibiger ville have jeg skulle tale med Kraft. Jeg har jo aldrig sagt nej til at tale med nogen, men jeg gider ikke på den måde, de fyre bærer sig ad. Og det er jo heller ingen nytte til – for de vil jo kun blive hængende – men når året er gået, er det jo i hvert fald forbi. Herdahl fortalte mig, at Bindslev naturligvis også faldt mig i ryggen ved møder – at det var min egen skyld, at tyskerne smed mig ud.

Torsdag den 25. september 1941.

Generalkonsul Lange var her i går med en sag – han spurgte om det var sandt, at Kongen havde givet tilladelse til, at Regiment Danmark førte Dannebrog. Har talt med Fibiger om tingene.

Fredag den 26. september – onsdag den 1. oktober 1941.

Har sagt til Fibiger, at jeg syntes, Laur. Hansen havde ret i sin kritik af regeringen og dens langsomhed, men der sker stadig intet. Spiste om lørdagen middag ude med Gertrud. Traf Stensballe og sludrede med ham. Om søndagen var Friis-Hansen og Knår her. Og om mandagen talte jeg for en mindre kreds i Roskilde. Det var trist med Drachmann – og de to børn.¹⁰⁷ Men han var jo kommet meget ud af det hele. Hørte af Foss, at det var Drachmann, som skulle have forhindret Mønt- og Toldunionen. Og at Hartz fortalte, at jeg egentlig oprindelig var stemt for den. Ja, der er unægtelig frit slag på mig, må man sige. Vi har nu sagt vor lejlighed op – det er vist ikke så forskelligt fra at skulle rejse fra ejendommen, man holder af. Det er til at blive syg af. Og Gertrud er mere trist over det, end jeg havde troet. Har talt adskillige gange med Fibiger om de politiske spørgsmål. Var hos Aksel Møller onsdag aften sammen med Poul Sørensen og Jørgen Jørgensen og talte lidt om Socialreformen og andre spørgsmål.

Torsdag den 2. oktober – fredag den 3. oktober 1941.

Om torsdagen var der meget lidt. Om fredagen spiste jeg frokost med Kjærbøl i Rigsdagen og hilste på forskellige – dog ikke på andre konservative end Fibiger. De andre holdt sig på fornem afstand. Kjærbøl var flink som altid. Talte senere med Fibiger om åbningstalen – det menes, at Scavenius vil have noget ind om Rusland i talen. Og det skal man gå imod. Men ellers er de jo svært glade for alt det hele.

Lørdag den 4. oktober 1941.

Talte med Poul Sørensen og Herdahl; og senere med Fibiger, som skulle have en tale til om søndagen; om aftenen kom John, og vi havde det meget rart.

Søndag den 5. oktober – mandag den 6. oktober 1941.

Om søndagen udarbejdede jeg den tale; talte med Fibiger senere. Og ellers var der jo ikke meget af nogen slags. Om mandagen havde Fibiger, Kraft og jeg et lille møde, men det kom der intet ud af; hvad Kraft ville tale om, ved jeg oprigtigt talt ikke. Han talte om Krag's afrustningstale og kæmpedeforsvar for 9/4 og Venstres hele mærkværdige holdning – og jeg rådede til, at han forstandigt i Finanslovstalen tog afstand. Ellers var det jo ikke af megen interesse.

Kl 1/24 kom Erling Foss – og vi talte om mange forskellige ting. Han fortalte mig, at Hartz sagde, det var Drachmann, som havde forhindret Mønt- og Toldunionen og mig, som var stemt for den til at begynde med. Ak ja – hvad skal man ikke høre. Men der tales jo på mange måder for tiden. Ak, hvor man mærker det. Om aftenen kom Lehmann og sludrede og fortalte interessante ting.

Tirsdag den 7. oktober – onsdag den 8. oktober 1941.

Har ikke fået særligt af interesse; Kongen havde været glad ved, at vi havde undgået armeringen af handelsskibe. I partiet og andre steder – talte med min ven og med Banke om en plan, han har.¹⁰⁸ Tyskerne forlanger flere danske arbejdere. Terbovens tale i Norge viser, hvilke forbrydere tyskerne er – og hvad de vil gøre ved alle undertrykte lande. Lejlighed kan vi ikke få.

Torsdag den 9. oktober – søndag den 12. oktober 1941.

Fredag den 10. oktober var jeg i Korsør til et lille møde hos redaktør Bundgaard – det var såmænd meget godt. Særlige oplysninger har jeg ikke fået. Jeg kan mærke, hvorledes man fra mange sider søger at nedsætte min stilling – nu også har Hendriksen sagt, at man i Handelsministeriet har sagt, at jeg var stemt for en Mønt- og Toldunion til at begynde med. Jeg har i den anledning været til konference med Foss og Poul Sørensen. Og jeg har udarbejdet et brev til dem.¹⁰⁹ Jeg har også i den anledning læst partiprotokollen igennem for tiden 1938-40. Ak, hvor er det nogle forfærdelige mennesker – særlig Hendriksen. Men

jeg skal jo heldigvis intet have med dem at gøre. Men når jeg tænker på, hvad jeg har gjort for ham – lige til han blev minister. Men sådan er de jo omtrent alle. Jeg skriver intet om mine forhandlinger af ganske særlig vigtighed og mit brev til [blank plads] om hvad vi skal gøre.¹¹⁰ Traf i lørdags Poul Andersen og hans kone og var hjemme hos dem om aftenen. De var meget flinke.

Mandag den 13. oktober 1941.

Mon dette ikke er værre end at sidde i fængsel – fri og ufri – og får intet ud af dagen. I fængslet er der dog en begrundelse for, at man ikke får noget ud af det. Jeg ved faktisk ikke hvad jeg skal gribe til. Jeg føler mig slået helt ud. Men det var jo også meningen – at man dog ikke kan tage sig sammen til at få noget reelt bestilt. Der skete intet idag – aldrig noget.

Tirsdag den 14. oktober 1941.

Jeg har skrevet til redaktør Jacobsen og sagt, at jeg ikke ville have hans avis mere. Hans såkaldte redegørelse ang. Poul Sørensen må der reageres overfor. Talte med Fibiger, som fortalte, at tyskerne nu gjorde vrøvl ang præsterne. Kaj Munk må jo ikke skrive mere; Geismars rigsdagsprædiken og meget andet. Og det skal nu pålægges præsterne at være forsigtige.¹¹¹ Jeg rådede Fibiger til dels at få ordren eller henvendelsen skriftligt fra Udenrigsminister og Justitsminister og dels tage mindst muligt hensyn til det. Det kan jo ikke nytte at give efter her. Ellers intet.

Onsdag den 15. oktober 1941.

Havde kun en enkelt telefonsamtale med Fibiger og Poul Sørensen og sagde, at man under ingen omstændigheder måtte give efter på noget punkt. Havde besøg af entreprenør Hansen, Odense, som inviterede til middag om aftenen sammen med konen. Sendte Foss og Poul Sørensen mit brev ang. mønt og toldunionen.

Torsdag den 16. oktober 1941.

Om aftenen talte jeg i elevforeningen på Gammel Hellerup Gymnasium, og var om aftenen til te hos rektor Hartvig Møller, hvor Knud Lauritzen og Sven V. Knudsen også var. Der var intet af særlig interesse; mødet gik vist meget godt. Om dagen havde der intet af interesse været.

Fredag den 17. oktober – mandag den 27. oktober 1941.

Tænk 10 dage er gået, hvor jeg ikke har fået skrevet. Fredag aften døde Fibigers kone – og jeg talte lidt med ham i telefonen. Og spurgte om han ville ind til os. Lørdag kom John hjem, og Kirkegaards, Bechs og Stoffers var hos os. Intet særligt. Om søndagen var vi hos fru Grandjean, og om mandagen havde vi Frischs til middag. Tirsdag og torsdag var jeg på rejse til fru Fibigers begravelse, hvor jeg talte og om aftenen talte [jeg] på Tøtturupgaard for ca. 30 mennesker. Fredag havde jeg forskellige meget interessante samtaler, som ikke kan refereres. Lørdag havde jeg samtale med Fibiger og Hendriksen ang. den ny henvendelse, som var kommet til Udenrigsministeriet mig vedrørende. Det var ang. mit møde i Gammel Hellerup Gymnasium. Jeg fik papirerne og må jo svare på dem. Alt i arkiv.¹¹² Søndag rejste John hjem. Blot han måtte blive lidt flittig. Mandag må jeg se at få tingene ordnede – men det er jo nederdrægtigt, at man ikke kan skrive om noget vigtigt. Man ved jo ikke, om tyskerne en dag laver husundersøgelse.

Tirsdag den 28. oktober – torsdag den 30. oktober 1941.

Jeg har skrevet til Fibiger ang. den tyske henvendelse og senere skrevet et nyt brev i hvilket jeg godt vil love ham ikke at tale i skoler eller for gymnasiaster – naturligvis således, at jeg eensidigt kan tage løftet tilbage. Krafts tale, som jeg synes var alt for spagfærdig, havde Priemé, Sven og Hendriksen haft betænkeligheder ved – ak, bevares hvor er folk dog underlige. Men det hele er jo som en flok forvildede får. Men det kommer altsammen af, at der ingen linje er i noget af det. Jeg er snart så træt og led og ked af det hele, og dagene går – og den indre forrådnelse skrider rask fremad. Jeg føler det sådan, at man slet ikke duer til noget mere. Onsdag var jeg til møde, hvor jeg talte i en privat kreds. Jørgen Jørgensen har ringet, at jeg burde sige ja til tyskernes krav. Om fredagen var Blædels, Seidenfadens, Schaus [=Schochs?], frøken Bonnesen og Dedichen her.

Fredag den 31. oktober – tirsdag den 4. november 1941.

Fredag var jeg sammen med et par andre hos bibliotekskonsulent Banke ang. dannelsen af en studiering.¹¹³ Om aftenen var M. C. Korsgaard hos os. Søndag til frokost hos H.P. Sørensen, hvor også Franz v. Jessen og Helweg Larsen var. Det trak meget længe ud – men vi fik for så vidt en god samtale. Mandag kom

Lehmann og fortalte om samtaler i Udenrigsministeriet og Scavenius hele indstilling. Og i dag tirsdag var Fibiger her om formiddagen. Jeg må forstå, at der er intet nyt om mig. Han har noget besvær mht. en mindesmærkesag i Sønderborg, hvor tyskerne mod aftalen har lagt kranse med farver og mærker på mindesmærket.¹¹⁴ Disse er fjernede – og nu vil tyskerne have en undskyldning. Provst og menighedsråd vil ikke give den i rigtig form. Så nu kan der let blive en sag ud af det. Men den må Fibiger jo se at klare. Mht. smør og pristal går det rigtig skidt. Jeg prøvede på at give nogle råd.

Onsdag den 5. november – lørdag den 8. november 1941.

Har haft et par møder ang. det konservative landsrådsmøde og givet Fibiger et udkast til resolution. Var til medarbejdermøde fredag på partiets hovedkontor og har et par gange talt også der med Hr. Kraft, som jeg jo aldrig taler virkeligt med. Geills forhold har jeg arbejdet med. Om min ny sag med ministeriet har jeg intet hørt. Var hos Himmelstrups til middag torsdag og traf general Priors, som gjorde et overvældende indtryk på een af sorg – selvom de holdt sig godt; men de er meget medtagne. Blædel var her fredag aften og sludrede tingene omkring 9. april igennem. Nu vil jeg blot håbe, der ikke kommer for mange til mig i anledning af landsrådsmødet. Talte med Korsgaard, Tøttrupgaard. Om dagen var Holm (Give), Corneliussen, *Hastrup, Bagge (Fredericia), M.P. Sørensen, Chr. Hansen, fru Skjerbæk, Larsen, Vangsgaard, Hansen (Haslev) og Marcher her. Om aftenen var jeg sammen med nogle Kerteminde- og Odensefolk.

Søndag den 9. november 1941.

Var hos Vigen om aftenen sammen med Kamphøvenner. Og talte godt om tingene. Fibiger og min ven var her.

Mandag den 10. november 1941.

Talte med Fibiger om Hendriksen-konflikten og gav mine "gode råd"; han er jo et stort barn – men også en skidt knægt.

Tirsdag den 11. november – torsdag den 13. november 1941.

Renthe-Fink har været hos Scavenius om det telegram, landsrådsmødet sendte mig – da Scavenius fik ordlyden, at det kun var en almindelig hilsen, blev han beroliget. Ak, at de gider.

Om tingene har jeg ellers intet hørt – det ser lidt lysere ud –

hele situationen. Jeg har talt om de forskellige planer¹¹⁵ – og jeg synes det skrider rask fremad – så det er jo ikke så galt.

Fredag den 14. november 1941.

Talte med Fibiger om forskellige spørgsmål og om hans møder. Noget særligt for tiden er der ikke. Men det hele går jo helt forfærdeligt for mig – det er slet ikke til at se, hvad det skal blive til, når 1942 er gået.

Lørdag den 15. november 1941.

Om aftenen var Vigens, Kiilerichs, H.P. Sørensens, Secher og Poul Sørensen her – sidste gang i den gamle lejlighed, og vi fik en god og lang snak. Om dagen intet. Jeg ved nu næsten ingen ting.

Søndag den 16. november 1941.

Intet.

Mandag den 17. november – tirsdag den 18. november 1941.

Intet – havde en samtale med Fibiger og Poul Sørensen om forskellige små spørgsmål – men det var uden interesse. Med tyskerne: intet. Samtale med min ven.¹¹⁶

Onsdag den 19. november – søndag den 23. november 1941.

Var ude at tale med Hedtoft-Hansen og så Stjernen.¹¹⁷ Ellers ikke noget af særlig interesse om onsdagen. Torsdag var jeg i Sorø og tale, om fredagen hos Bonnichsen. Det vil ikke være muligt for mig at give en samlet fremstilling af Anti-Komintern pagten¹¹⁸ og Danmark forhandlingerne fra torsdag aften til søndag aften; idet jeg jo nok har talt med Fibiger og lidt med Kraft og enkelte andre. Men en sådan samlet fremstilling må andre jo også give, og jeg har henstillet til Kraft og Fibiger om omgående at udarbejde en redegørelse.

Torsdag eftermiddag er der ministermøde, hvor Scavenius er med og meddeler, at Renthe-Fink har forlangt vor tilslutning til Anti-Komintern pagten. De fleste af ministrene er imod. Kun Gunnar Larsen og Scavenius siger ja; og Stauning ingenting. Fredag formiddag taler jeg med Fibiger – Kraft og Hendriksen er i Aalborg og kaldes hjem til lørdag. Renthe-Fink presser stærkt på. Ved det afgørende ministermøde om lørdagen om

man skulle svare ja, stemte fem for: Stauning, Scavenius, Gunnar Larsen, Thune Jacobsen, Kjærbøll – de andre 7 imod. Stauning og Scavenius truede med at gå. Der havde også været statsråd kl. 11, hvor Kongen fik dette at vide.

Der var møder med Samarbejdsudvalget og alle ministre – og det lå på samme måde hele lørdagen, til møderne var forbi. Derefter har der åbenbart været et møde imellem de 4 socialdemokratiske ministre og Alsing Andersen og H.P. Hansen, Slagelse, og de var åbenbart blevet enige om, at man ikke kunne sprænge regeringen i luften på dette. Det fik Fibiger at vide lørdag aften. Et forsøg, som om lørdagen blev gjort af Jørgen Jørgensen, i henhold til hvilket vi skulle afgive en erklæring i stedet for at tiltræde pagten, blev ikke til noget.

Der er ingen tvivl om, at de 7 absolut ville have svaret nej – men at de blev ængstelige for at sige nej samtidig med, at regeringen sprang i luften, og det standpunkt kan man forstå – om ikke billige – men ingen som sidder udenfor kan dømme helt rigtigt og uhildet. Men jeg tror, jeg selv havde svaret nej, og det var også det råd, som blev givet. Natten mellem lørdag og søndag fremsatte Renthe-Fink sine trusler over for Scavenius – om at ophæve løfterne af 9.april og forlangte i det hele svar straks – Som følge heraf blev møderne søndag fremskyndede, og ministeriet besluttede at gå med kl. 2. Samarbejdsudvalget holdt møde kl. 1/23 og måtte jo også gå med. Om aftenen var der statsråd – alt har jeg i en meget udførlig redegørelse, jeg har fået og vedlægger mine papirer om hele situationen. I en stor situation sagde Baldwin en gang: Jeg vil ikke dømme. Vi er ikke dommere, og der er jo bagefter så mange helte, som ville have stået fast. Men nu kan situationen ikke tage mere, og den skal benyttes til at gøre det klart.

Mandag den 24. november – lørdag den 29. november 1941.

Dagene er gået i een køre med mange forskellige episoder. Nogle demonstrationer af studenter og andre – meget godartede så vidt jeg ved. Uklarhed om de fire punkter,¹¹⁹ som ikke blev til punkter men til nogle almindelige bemærkninger i erklæringen. Frygt for at tyskerne ville komme med ny krav – foreløbig ikke opfyldt. Men ingen ved, hvad der kan ske. Ak Gud – hvor er vi dog små. Jeg var hos frøken Dr. Ammundsen og tale med nogle læger om torsdagen, hos Frode Jakobsen om tirsdagen, talte om tidsskrift om onsdagen. Men jeg sidder jo udenfor – og det er

frygteligt, at man ikke kan udrette noget. Og nu skal vi tage fat på flytningen.

Søndag den 30. november – fredag den 5. december 1941.

Alt har ligget i flytteroderiets tegn.¹²⁰ Og Gertrud har haft et vældigt arbejde. Og det hele er jo blevet forsinket ved ejerens utrolige udygtighed.

Jeg har talt med Fibiger – han tror ikke, [at] der er nye tyske krav, men de kommer jo nok. Jeg har talt med ham om at få Stauning erstattet med Buhl – men det mener han ikke kan lykkes. Hvis Scavenius kræver en linje lagt med at give mere efter, har jeg sagt, man må sige nej – nu kan vi ikke tage mere, og man må gå i oppositionen, om det sker.

Jeg har talt med Døssing, Astrup, Fog, Helweg-Larsen og Kiilerich om at lave et tidsskrift, som skulle sige sin mening – med en kreds, om hvad man kunne gøre – Med Hal Koch m.fl. om D.U. – de Ældstes Råd og hvad man kunne gøre. Med Foss og Fibiger om de almindelige sager. Men foriøvrigt føler jeg mig lukket helt ude og stiler også stærkt mod at kappe enhver forbindelse af.

Rosenmeier¹²¹ har været her – han bliver ikke rektor – naturligvis – som Højberg Christensen er – men hvorfor kan folk dog aldrig være mandfolk. Talte med en lotte, frøken Nyberg – meget interessant – og navnlig hendes omtale af tyskerne. Danske blade har endnu intet måttet skrive om grev Reventlows afgang¹²² som Kauffmann – men den engelske radio fortæller det. Det var godt grev Reventlow handlede, som han gjorde. Men situationen bliver mere og mere knugende. Og i Rigsdag og regering synes de vist, de har gjort det svært godt – ak hvor kort de husker. Og enkeltheder glemmes, som den sne som faldt i fjor.

Og nu må jeg jo se – hvis jeg ikke kommer andetsteds hen – at få taget fat med noget virkeligt arbejde. Det er jo også for sløjt dette – men jeg føler ingen evner – og det kan jo være meget godt med at klage over, at ingen har hjulpet mig mht. at få forretninger i gang, men det er jo min egen udygtighed, som jeg først skal tænke på. Og det er jo nogle slemme nederlag, jeg har fået i år – i alle henseender.

Jøderne er meget bange.

Lørdag den 6. december – mandag den 15. december 1941.

Dagene er gået med flytningsroderiet. Det er jo ikke mig, som

har haft besværet – men tiden er gået. Og der har ikke været meget at gøre af anden slags. Nogle vigtige spørgsmål kan jeg jo ikke notere ned, således som jeg gerne ville det.¹²³ Jeg har været på Hasleveggen at tale. Var til redaktørmøde lørdag aften og hørte Kraft tale til redaktørerne. Det var efter min opfattelse forkert. Thi han forsvarede tilslutningen til Anti-Komintern pagten og glemte ganske, at stod det til ham, ville man jo have sagt nej. Jeg har også et indtryk af, at de i samarbejdspartierne synes, at de egentlig har klaret situationen meget godt. Ak, hvor den 9. april dog hævner sig. Og her havde Stauning haft en chance for at rehabiliterer landet og sig selv. Men jeg føler så stærkt, at jeg ikke hører hjemme i laget mere.

Har arbejdet en del med studiekredssagen og med tidsskrift – og må jo nu se, hvad det bliver til. Tyskerne har i anledning af grev Reventlows stilling gjort ophævelser over Kongen og trokabsløfterne til ham. Og det vil man også udsende noget om. Jeg fik det først at vide som en fastslået kendsgerning. Og kunne intet gøre ved det. Og for os ser alting sort ud – sort i sort. Men der må vel komme en dag. Det er forbavsende så hurtigt sådanne 9 dage går. På kontoret er jeg holdt op – men har nogle småsager at afvikle. Jeg har mødt Sven – der handlede som om der intet var, og han havde ganske glemt sin indbydelse straks efter den 10. januar 1941! Talt med A.P. Møller.

Tirsdag den 16. december – onsdag den 31. december 1941.

Jeg har denne gang forsøgt at lade 14 dage gå og så skrive i dagbogen – for at se hvor lidt der blev tilbage af interesse at notere. Og når jeg nu tænker tilbage, er det jo i sandhed ikke meget. Nå, nu har det været Jul – og som følge deraf stilhed på så mange måder. Jeg har jo talt med alle de forskellige på samme måde, som jeg plejer, afbrudt af den række fridage, Julen skabte i år. Vi har haft det vældig godt med John – blot han nu ville være lidt flittig. Politisk har der været, siges det, en strid mellem Knud Kristensen og Scavenius om at skabe klaring – men det løb ud i sandet, og der blev ingen klarhed. Der kan dog næppe være nogen tvivl om, det de 8 ministre eller måske de 9 vil stå fast mod 1) tropper, 2) tilslutning til Tremagtspagten, 3) jødelovgivning – navnlig mht. det sidste punkt tror jeg, Scavenius er i orden. Renthe-Fink har været hos Scavenius og forlangt handelsskibene armerede; men det har man afvist – søfolkene vil ikke – og det er, så vidt jeg kan se, foreløbig stillet i bero. Iøvrigt

har der været meget stille. Beretningerne fra Tyskland tyder på store vanskeligheder, og Hitler som overgeneral tyder jo derpå. Jeg har jo fået mange breve til Julen. Nogle meget værdifulde. To adresser har jeg fået – fra ca. 600, som Poul Møller, Ehnhuus og Viggo Rasmussen var med og en Garberg kom med fra to københavnske kredse.

Jeg har set min militære ven – og alt er planlagt med mit arbejde, som det skal – for at holde den danske front. Vi har fået talt godt med John,¹²⁴ og han er parat til at gøre, hvad han skal. Og så er tiden løbet. Vigen 6 havde vi til frokost nytårsdag. Fibiger havde vist en god tale til den 1. januar.

Og iøvrigt går alt sin dunkle gang, og rigtig få taget fat på noget får jeg ikke. Den ene dag efter den anden går med at vente på, at noget skal ske – og der sker intet. Og så forlader man da det mest forbandede år, vi har haft – det næste bliver måske værre – men i 1943 sker det vel, som det skal – blot man aktivt kunne være med på den rigtige side.

1942

*....Blot jeg kunne få lov til
at udrette noget rigtigt.*

1942

Fredag den 1. januar 1942.

John ville alligevel holde nytårsaften, da klokken var blevet over 12 – og vi holdt den så vi tre efter Vorherres tid kl. 12 (altså den rigtige klokken 12). Vi var til frokost hos Richard Petersens og fik en mængde ny breve. Spiste om aftenen til middag med Poul Sørensen.

Fredag den 2. januar 1942.

Talte med Fibiger om en række forskellige spørgsmål – der var stadig den største ro, og han troede ikke, der blev noget foreløbig.

Lørdag den 3. januar 1942.

Var til medarbejdermøde, som forløb godt. Jeg gav en udvikling af mit syn på Scavenius; det var vrøvl at kalde ham Quisling eller landsforræder – sandheden er jo, at der føres to sæt udenrigspolitik – Scavenius' og de politiske ministres og så dingler Stauning midt imellem. Havde dernæst en samtale med K.U.s forretningsudvalg. Inger Gelling og hendes kæreste var her på visit.

Søndag den 4. januar 1942.

Oldenburg var her til frokost – Richard Petersens for at se lejligheden – intet.

Mandag den 5. januar 1942.

Intet.

Tirsdag den 6. januar 1942.

Om dagen intet. Om aftenen en del telefoner i anledning af den danske stemme i den engelske radio havde sagt, at der forberedtes jødelovgivning i Danmark. Talte med Fibiger, som kategorisk benægtede det. Det er også det punkt, hvor regeringen vil stå bedst sammen og stærkest vil sige Nej. Jeg ringede også rundt

nogle steder for at berolige. Om formiddagen var Peter Gudme [her] og fortalte interessant fra Finland. Finlændingene hader tyskerne, foragter dem som soldater, og han mente, at man havde været lige ved at få fred. Nu var finlændingene solgt til tyskerne – men han var bange for at de forblødte. Om mine egne ting har jeg intet hørt, mærkværdig nok.

Onsdag den 7. januar 1942.

Var på Schiørring Thyssens kontor for at afvikle forskellige forretninger. Var på partiets kontor og talte med Foss og Poul Sørensen om tingene, navnlig om økonomien i 1942. Her kom Fibiger, som meddelte: 1) Benzinen var det rent galt med, 2) Gunnar Larsen havde talt med Renthe-Fink om forskellige spørgsmål: jodelovgivning havde han ganske bestemt afvist og sagt, at ingen danske regering kunne gå med hertil, og det måtte R-F sørge for ikke blev rejst. Scavenius og Styhr skal i forvejen have sagt det samme til Renthe-Fink. Ringvejen omkring København ventede man på; den havde Gunnar Larsen lovet gennemført i denne måned, 3) Landstingets finansudvalg havde været betænkelig ved færgefarten, det var der jo ikke noget at gøre ved, 4) Thune Jacobsen krævede mere politi, 5) Regeringserklæringen om [“Kauffmann” overstreget] Reventlow;¹²⁵ den skulle man se på. Den er jo ganske forfærdelig i flere henseender. Få halve timer efter vi havde talt med Fibiger, blev erklæringen offentliggjort – og jeg rasede med Fibiger, at han måtte handle meget kraftigt; Det er jo også muligt, at Venstre vil reagere. Men det må jo nu vise sig, om man får noget ud af det. Men man kan jo nok blive trist i sindet, som det går. Jeg har skrevet to breve til Fibiger om, hvad han kunne gøre – et, som jeg ville handle, et som han vil!

Jeg havde besøg af en af mine militære venner, som gav beretning om, hvordan det stod til i Tyskland. Og så gik den dag med det.

Torsdag den 8. januar – torsdag den 15. januar 1942.

Der har såmænd været meget lidt i denne uge. Jeg har været til et par småmøder den 8. og 9, hvor der ikke var meget af interesse; den 10. holdt jeg 1 årsdag som udsmidt, og vi har været til Trollebal.¹²⁶ Jeg er knugende angst for, at John gør det for vor skyld – og at det hele skal blive til ulykke – men et menneske kan jo ikke gøre mere end, hvad han anser for rigtigt. I ministeriet

har der vist ikke været meget. Skibenes armering er der ikke givet besked til tyskerne om endnu. Jeg hørte forleden, at man via Venstres pressetjeneste fortroligt havde fået at vide, at tyskerne havde fået at vide, at de skulle forlange 1) jødelovgivning, 2) tropper, 3) toldunion; det er forhandlingerne i ministeriet om, at man vil nægte at gå med til 1) jødelovgivning, 2) tropper, 3) tilslutning til tremagtspagten, som er blevet til dette rygte. Der kan man se – hvordan skal det gå: med det grønne træ går det sådan! Grev Reventlow skal have taget sin afsked – det er jo ikke så godt – men jeg venter og venter. Og tingene går så langsomt.

Fredag den 16. januar – søndag den 18. januar 1942.

Intet særligt. Talte med forskellige om tingene. Men ved iøvrigt intet. “Keiner von uns ist sicher”; “Die Gerechtigkeit ist das Fundament des Staates”; sådan talte biskop Clemens August, Graf van Galen in Münster og sagde meget andet i en tale (3 ialt), han holdt sommeren 1941 – efter den tysk-russiske krigs udbrud. Talerne var voldsomme mod Gestapo og de tyske overgreb.¹²⁷ Grev Reventlow har alligevel ikke taget sin afsked. Det var jo godt. Ellers er der vist ikke noget. Nationaltidende siges at ville have Stein til redaktør – det kan han jo ikke være bekendt. Men nu må vi se, om det er rigtigt. Schoch¹²⁸ har jo visse svage punkter – men det er ubegribeligt, bestyrelsen ikke kan se, at dens eventuelle utilfredshed med ham i denne forbindelse lige-gyldige andre spørgsmål ikke kan og må bevirke, at den ikke af al magt støtter sin redaktør mod tyskerne. Det er fortvivlende så lidt forstand der er.

Mandag den 19. januar – onsdag den 21. januar 1942.

Har talt med Poul Sørensen og meget med folk om Nationaltidende. Det siges, at tyskerne intet har mod kronehævning.¹²⁹ Kier har været her. Gunnar Larsen har skrevet en dum skrivelse til folketingsvalget ang. ringvejen:¹³⁰ ”Jeg har været nødt til at meddele dette til det tyske gesandskab her”! Ak, ak.

Og ellers er der vist intet. –

Jeg har talt med Sindballe, Stauning og Andreas Møller om Lehmanns ridderkors – det er tosset, han gerne vil have det – og han får det vel heller ikke. Onsdag aften var der ministermøde, og rygterne svirrede – det drejede sig vist om en mindre kronehævning. Men jeg har ikke hørt fra nogen. Svensson har ringet og ville inviteres herhen en aften. Jeg har nu mest lyst til at være

alene. Foss og Poul Sørensen talte jeg langt med i dag – og Foss bad jeg om at få nogle penge. Det var han ikke meget villig til – og det er jo unægtelig meget ubehageligt – men det bliver værre; meget værre. Jeg mødte bankdirektør Hedegaard på gaden. Han spurgte, om jeg ikke så op en dag – jeg svarede, at jeg ikke kom til nogen af mig selv, og jeg var meget skuffet over, at mit sagsføreri ikke havde ført til noget. Der kunne man have vist mig en vis velvilje.

Torsdag den 22. januar 1942.

Det meddeles, at nu skal Sydsvenska Dagbladet også forbydes at komme ind i landet. Jeg hørte i går noget om kronhævningen. Gud ved, hvor meget regeringen har haft med det at gøre. Og hvor er virkningen bortset fra, at man vel nu kan holde arbejds-lønningerne. Men der er ingen som ved noget. En klog mand – og en dygtig – Himmelstrup, sagde, at der var et princip, som skulle reddes igennem, nemlig at man kunne manipulere med kronen. Op og ned som man ville. Om Schoch har jeg ført en række samtaler, og rådet det bedste, jeg kunne. Og måske redder vi ham.

Fredag den 23. januar 1942.

Talte lidt med Poul Sørensen og spiste til middag med ham, Vigen var her – men forøvrigt går det slet ikke med mit arbejde. Men jeg må jo nu se at få taget fat. Om de politiske ting har jeg hørt meget lidt – og om mig selv intet. Og stakkels Salomonsen – hvad skal jeg gøre for ham?

Lørdag den 24. januar 1942.

Har intet særligt været. Jeg må tilstå, at klarhed over, hvad der er sket mht. kronen, og hvad der skal ske, har jeg ikke. Men det kommer vel en dag – eller det gør det vel ikke – men nu må jeg selv gætte mig til det – og det er jo heller ikke så svært. Men der er for meget lyst til at vise sin styrke i dette. For lidt tanke på fremtiden, helheden og de fattige. Ak – om man kunne få lov til at lave noget. Og nu skal de nazistiske landsforrædere også udnytte denne situation.

Søndag den 25. januar – onsdag den 28. januar 1942.

John er jo hjemme. Intet – jeg tror, han er helt all right. Meget lidt nyt. Har haft en mængde telefonsamtaler den sidste tid om

ridderkors til Lehmann med Sindballe, Vigen, ham selv og adskillige andre. Af politik intet. Kulden behersker sindene stærkt. Og nu må jeg jo tage fat på det arbejde. Talte med Fibiger, som var for tilfreds. Man taler om, at tyskerne vil lave en ubådsstation i Esbjerg. Tyskerne har også krævet ens porto med Tyskland som med Norden; foreløbig er regeringen dog imod det – ja foreløbig. Men ellers er nu snart også denne måned gået med at vente – vente og kun vente. Og den tilstand af åndeligt armod, i hvilken man er, er frygtelig, ja andre skulle kun vide, hvordan jeg har det. Den menigste soldat på engelsk side har det bedre. Ak – at man slet intet kan.

Torsdag den 29. januar 1942.

Talte i telefonen med forskellige. H. P. Sørensen fortalte mig, at nu var "Arbetet" (den socialdemokratiske avis i Malmö) også forbudt [at føre] ind i dette land. Og blot krigen gik lidt bedre. Om mig selv hører jeg intet.

Fredag den 30. januar – torsdag den 5. februar 1942.

Der er jo sket meget lidt herhjemme i de 6 dage. Har været i Odense og på Fyn hos Kloster og Chr. R. Christensen¹³¹ og har talt om mandagen på Turebylund, talt med Fog og sådan noget småpilleri.¹³² Politisk er jeg mest optaget af skændselsdåden i Norge¹³³ og de forbandede tyskeres fremfærd – mon der aldrig bliver ret i verden. Og krigen går jo forbandet dårligt. Politisk herhjemme er der mig bekendt intet af interesse og intet at notere. Jeg har også talt noget med Kraft – men det bliver jo ikke til noget. Iøvrigt går man jo og bliver radikalere og radikalere i sin tankegang. Og jeg må håbe, jeg snart kan tage fat på noget virkeligt. Der må jo komme lidt mere plan over det hele.

Fredag den 6. februar – søndag den 8. februar 1942.

Har talt med Fibiger, Poul Sørensen, Kraft, Herdahl og Finne-mann. Var til møde fredag aften; hos Vigen søndag og hos Kiilerich, hos godsejer Acher på Ødemark til et af de små møder lørdag. Af nyt var der jo særlig Frits Clausens "dagsbefaling", hvor han med udgangspunkt i et attentat på et af landsforrædernes kontorer på Kultorvet meddelte, at han og partiet nu selv overtog beskyttelsen af deres folk. Det var en åbenlys provokation, og Fibiger havde talt med Thune Jacobsen om sagen – der var lovet, [at] der ville blive skredet hårdt ind. Problemet er jo,

om Renthe-Fink og tyskerne stod bag eller ikke. Men det gør de vel nok.¹³⁴ Dernæst hørte jeg en rystende skildring ang. presse-censuren. Hvordan Eskelund forlangte at se bøger, inden de udkom og så fremdeles. Soya og hans forlægger har hver fået 40 dages hæfte for Ørentvist-bogen.¹³⁵ Knud Kristensen kludrer i det med bosættelseslånene.¹³⁶ Og krigen går ikke godt. Og her-hjemme strammes båndene mere og mere.

Mandag den 9. februar 1942.

Herdahl ringede og meddelte, at politiet mente, nazisterne selv havde lavet bomberne for at provokere.

Tirsdag den 10. februar 1942.

Talte med Poul Sørensen om forskellig mindre spørgsmål; med Fibiger om Kraft og BT og den uheldige meddelelse om selvmord. Der var jo også klaget over Kraft mht. hans private økonomi – jeg rådede det jeg kunne. Kraft tænker også på sig selv som redaktør af Nationaltidende, hvis Schoch ikke kan reddes. Ellers intet.

Onsdag den 11. februar – lørdag den 14. februar 1942.

Jeg har talt mindre end sædvanligt med de forskellige – men det er jo ganske efter planen. Der er vrøvl om Knud Bindslevs soldi i kommunen. Han er foreløbig på den høje hest – men den stilling tror jeg desværre ikke han kan holde. Jeg har forsøgt at tale med ham – men havde ikke meget udbytte deraf. Og hvis der er noget forkert, må man jo prøve på at redde ham, så han ikke også ryger fra banken.¹³⁷ Nå – nu må vi se.

Fibiger fortalte mig i går, at nu var regeringen gået med til ens porto med Tyskland som til Norden. De æder sig ind på os, og vi gør ingen modstand, Knud Kristensen og bosættelseslånene er ikke godt – og i det hele synes jeg, stemningen er sløj – de A. P. Møllerske dumheder er jo legio. Men jeg kan intet udrette. Og vinteren bliver ved.

Søndag den 15. februar 1942.

John og Peter Malthe var her – og Dr. Malthe talte jeg med 3 timer ang. fremtidsproblemer. Ellers hørte jeg lidt om Knud Bindslev-sagen; de 3 brødre er vist ikke gode, når de rådslår. Singapore!¹³⁸ Ak, gid man var med på den simpleste plads.

Mandag den 16. februar – torsdag den 19. februar 1942.

Der er sket meget lidt – mine forberedelser skrider frem – politisk er der intet. Jeg har rådet Poul Sørensen til at gå ind for i hvert fald lønforhøjelse til de lavest lønnede og til at undersøge om Eskelunds og Kansteins besøg hos nazisternes såkaldte ønskekoncert. John var jo hjemme – men han er vist meget doven, desværre.

Fredag den 20. februar – søndag den 22. februar 1942.

Havde Korsgaard og Fibiger her torsdag – fredag var jeg ude til et lille møde; vist meget godt. En officer eller kornet er dræbt i sit hjem ved bombeeksplosion selv lavet – mener, det er ophavsmanden til attentatet mod nazi-kontoret. Tysk flyvemaskine på Læsø ødelagt af befolkningen. Den tyske krigsret på Hotel Kongen af Danmark havde ved den danske statsadvokatur indkaldt 3 danske vidner mod la Cour.¹³⁹ Hvorledes den danske statsadvokatur har ladet denne ordre passere, ved man ikke. Reglen er, at kun i tilfælde, hvor medlemmer af den tyske krigsmagt har forset sig, træder denne ret i virksomhed, og kun her kan danske indkaldes som vidner. Men de mødte for den tyske krigsret og blev truede på forskellig måde: med ikke længe at skulle se deres pårørende, ringe til Vestre fængsel etc. Nå, tyskerne fik ikke meget ud af det. De ville have besked om et møde la Cour havde holdt i Rødovre. Det er ej heller blevet opklaret, at eller om der er en sag mod la Cour. Tyskerne havde også villet arrestere la Cour – men han var ikke hjemme – så det fik de intet ud af. Thune Jacobsen havde lovet at tage hårdt fat på sagen.

Jeg hørte Fibiger give en oversigt over, hvad der var sket siden 3. januar. Om Sverige ved de indviede intet – men luften er jo fuld af rygter om at tyskerne vil overfalde Sverige.

Løntillæg – såre beskedent. Og nu går vi og venter for alvor. Hos Blædels om aftenen.

Mandag den 23. februar – onsdag den 25. februar 1942.

Det mest interessante herhjemme og det mest sørgelige, ja forfærdende, er la Cours anholdelse. Han blev altså anholdt lørdag den 22, og det er endnu ikke nemt (for mig i hvert fald) at få fuld klarhed over sagen. La Cour blev anholdt af dansk politi; han kom i grundlovsforhør næsten lige i sidste øjeblik. Anklagen mod ham er jeg ikke klar over – man sagde, den end ikke måtte fortælles i ministeriet!!! Hvilket jo er helt usandsynligt – og jeg har

også sagt, at det måtte de ikke finde sig i. Det viser sig imidlertid at være meget værre, idet la Cour er ført til den tyske afdeling på Vestre fængsel, og at undersøgelsen foregår ved tysk ret – forhørsdommer ell. lignende. Så vidt jeg ved, har la Cour ikke været afhørt, uden [at] der har været en dansk embedsmand til stede. La Cour kunne dog ikke få sin sagfører med. Hvor der evt. skal fældes dom, ved man endnu ikke – ved dansk eller ved tysk ret. Ja, det hele glider ned ad bakke – mindre hurtigt end andetsteds – men fast og sikkert den forkerte vej. Vi måtte hellere have norske tilstande end dette. Jeg har talt med Fibiger om sagen, og jeg har ringet til Gamborg, at Fibiger stod til rådighed, om han kunne hjælpe noget. Men det er utroligt så svært, det er at få nøjagtig besked. Talte også med Kraft, som var meget optaget af sagen og naturligvis vil gøre, hvad han kan. Om Nationaltidende intet. Om mit eget kun negativt. Havde et interessant møde forleden aften, men det er det vist bedst ikke at skrive om!¹⁴⁰

Torsdag den 26. februar – tirsdag den 3. marts 1942.

Dagene har været mest optagne af la Cour-sagen. Den viser på en uhyggelig måde, hvor vanskeligt det er at få virkelig første klasses besked og rigtig oplysning. Det er givet at la Cour blev taget af det danske politi og af dette overgivet til det tyske retsmaskineri, hvilket er helt fantastisk. Det står endnu hen i det uviste, om la Cour skal dømmes ved dansk eller tysk ret. Jeg har talt med Fibiger og lidt med Kraft – med Arne Sørensen om sagen – og jeg tror og håber, [at] der bliver gjort hvad gøres kan. Men man er jo meget ængstelig – thi klares sagen, bryder det hele jo sammen og *skal* bryde sammen. Der er så vidt jeg kan skønne et minus i sagen, og det er, at la Cour måske nok har været lidt uforsigtig med en enkelt udtalelse. Den var rigtig nok, men det er jo ikke alt det rigtige, som siges i denne tid. Sommetider er det bedre at handle. Hvad anklagen går ud på, ved jeg endnu ikke – og kan ikke få at vide.

Tyskerne har nægtet mig pas til Bornholm (over Sverige),¹⁴¹ så det er jo godt, man ikke har forsøgt at få rigtigt pas. Ellers går jeg og venter den udslagne dag. Har talt med en hel mængde, men det må hellere ikke noteres. Har talt med Fibiger og Arne Sørensen – besked er gået videre til fru la Cour. Var til “Gengangere” – det var en fortrinlig forestilling.

Onsdag den 4. marts 1942.

Har kun fået bekræftelse på, at la Cour-sagen skal være i god gænge. Talt med Foss og Poul Sørensen om partiets penge – såvel S. som D. har skåret deres bidrag ned med 20.000 kr p.a. – ak de dumme mennesker: Har iøvrigt ingen besked fået. Talte igår med Nationaltidendes ny redaktør Gunnar Nielsen, som gjorde et godt indtryk. Har fået et kedeligt brev fra Svensson ang. Poul Sørensen, som han beskylder for at beklukke hans nationale ære – jeg har sagt Svensson, at han burde tale med Poul Sørensen, men det vil han ikke – så bebrejder Sv. mig min stilling til det nye Tyskland. Det har jeg svaret temmelig bestemt tilbage på.

Torsdag den 5. marts 1942.

Fibiger telefonerede og meddelte, at la Cour nu var overført til dansk fængsel og takkede mig for den støtte, jeg havde været for ham i sagen for at han var blevet ved med at tage fat på den. Meddelelsen var forhastet – men en gang i eftermiddags blev la Cour ført over til Vestre Fængsels danske afdeling, og danske myndigheder siges også at have forlangt, at de måtte foretage en selvstændig forundersøgelse – så det synes jo at være nogenlunde. Talte iøvrigt med Jørgen Jørgensen og Chr. R. Christensen om forholdene i Odense amt og opstillingen der. Fibiger fortalte mig om en aktion, regeringen vil foretage, for at man er mere forsigtig ved møder, og den er jeg unægtelig meget betænkelig ved. Der glides og glides. Men det har jeg jo ingen indflydelse på. Jeg har læst Pürschels såkaldte bog.¹⁴² Den er i enhver henseende forfærdelig. – og hvis man svarede ham: Norge – hvad mon den stakkel så ville svare.

Fredag den 6. marts – mandag den 9. marts 1942.

Det eneste – men det er i sandhed også nok – er følgende: talte med Fibiger lørdag og spurgte, om der var noget mht. Reventlow og Gustav Rasmussen; han sagde de talte lidt om det i ministermødet, men om hvad og hvordan fik jeg ingen besked – og så ser jeg erklæringen¹⁴³ i bladene søndag morgen fra Udenrigsministeriet om de to diplomater – det er jo unægtelig lidt andre vilkår at arbejde under end dem, jeg har været vant til. Og endnu et bevis for, hvordan det hele går – nedad – nedad – langsomt men konsekvent lules det hele herhjemme i søvn, og alle, – sådan føler jeg det – er optagne af deres egne små fuldkommen

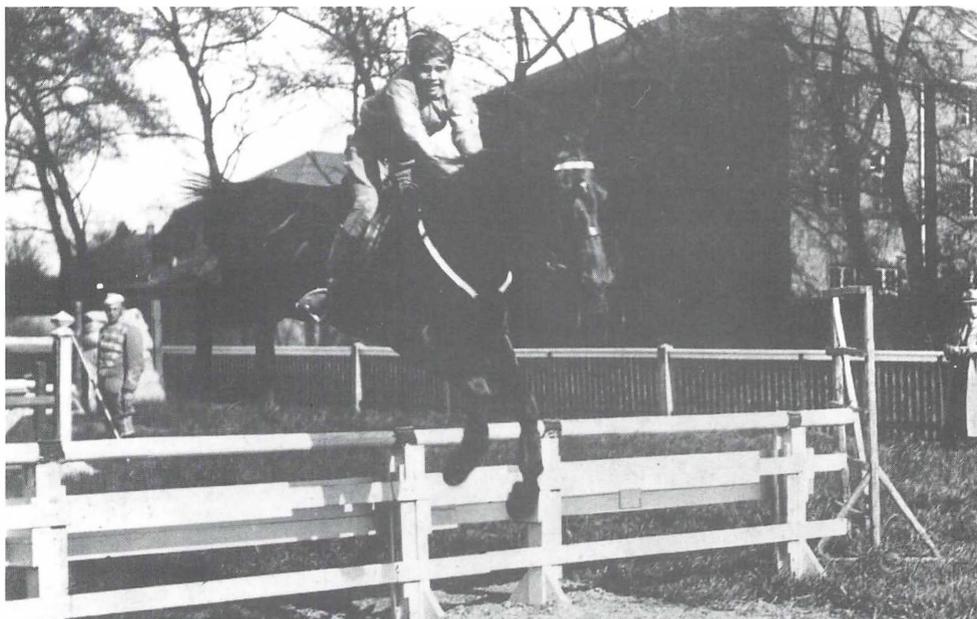
ligegyldige ting. Og besked, besked, besked – det får jeg ikke. Og Lehmann er henrykt – Ak Gud forbarme sig – ak Gud forbarme sig. Jeg har lavet noget arbejde mht. navne til indsamling til partikontoret – så må jeg også have aftjent min værnepligt der. Jeg er da heldigvis helt fri af partiet nu – helt – helt fri. John var hjemme – var sød og flink – men hans karakterer er jo forbandet slette.

Mandag den 9. marts – tirsdag den 10. marts 1942.

Om aftenen var Borch Johansens her, og vi talte om mange forskellige spørgsmål. Talte idag med Krarup, Kiilerich og Kraft. Men hel og fuld opklaring på, hvad der skete og var sket i la Cour-sagen kunne jeg ikke få. Sådan er det – og så sidder man og venter videre.

Onsdag den 11. marts – lørdag den 14. marts 1942.

Der er ikke sket meget at notere ned. Vigen var her en dag til frokost – og Svensson om aftenen. Der var jo ikke den gamle kon-

Lille John blev opdraget efter angelsaxiske forbilleder. Ud over kostskolegang (der indebar et Englandsophold i foråret 1940) inkluderede opdragelsesprogrammet også ridning. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

takt mellem Svensson og mig – dertil er vore anskuelser for forskellige – vi fik en lang samtale – men vort syn på, hvad vi skal gøre er jo meget forskelligt. Nogle interessante besøg har jeg også haft. Og talt med Fibiger og Kraft. Rigsdagsgruppens bestyrelse indstillede naturligvis Bindslev til Radiorådet. Ak ja – de bliver værre og værre. Og så havde den vedtaget at spørge Industrirådet, om hvad de skulle gøre ved valget af Drachmanns efterfølger – om Aksel Møller ville være tilfredsstillende. Det er jo rent ud sagt fortvivlende. Og jeg må se at få det forhindret – men det kan jeg jo nok ikke. Fibiger fortalte mig, at Hendriksen havde været meget optaget af, at jeg havde holdt møde for en uges tid siden med mange af partiets folketingskandidater i Roskilde for at planlægge en ny politik. Og han var meget ophidset i den anledning, men ville ikke fortælle noget om, hvorfra han havde det. Men Hendriksens indstilling er jo ikke til at tage fejl af. Nå, det var jo intet andet end, hvad jeg vidste. Jeg svarede blot, at det måske var en god ide at holde et sådant møde. Men hvor er de ubrugelige alle sammen. Om aftenen var fru Hindsgaul her.

Søndag den 15. marts 1942.

Vi var i Næstved og talte med John om hans hoved og om hans dårlige karakterer og læsning. Jeg er egentlig meget ked af det med ham.

Mandag den 16. marts – fredag den 20. marts 1942.

Jeg har oplevet meget lidt, som kan skrives.¹⁴⁴ Den opblussende isvinter har lammert en hel del – men iøvrigt går det jo ikke godt med nogen ting. Om la Cour har jeg intet hørt – og hel klarhed over, hvorledes han er flyttet over fra den danske til den tyske afdeling ved jeg ikke, om man nogensinde får. Jeg har i hvert fald ikke fået det endnu. Jeg har været ude hos Fibiger – sammen med Falk-Hansens – han gjorde et godt indtryk – fortrinligt endda – og det gælder dem begge. Om Norge hører man mere og mere rædselsfulde beretninger – og det er næsten ikke til at tro. Den officielle meddelelse om biskoppernes afsked er naturligvis løgn.¹⁴⁵ Biskopperne har frasagt sig deres verdslige gerning, fordi staten begik overgreb imod dem. Men iøvrigt må man jo snart til at handle – dette er jo simpelthen et Helvede ikke at være med, hvor der arbejdes for den rette sag. John har været hjemme til undersøgelse hos Fog – der er heldigvis intet i vejen af betydning.

Lørdag den 21. marts – mandag den 23. marts 1942.

Stauning skal være mere syg, end bladene giver besked om – Der går jo mange tanker gennem ens hoved i den anledning. Jeg har holdt på Stauning under disse forhold (siden 9. april) stærkere vel end de fleste. Men – men – men han har jo skuffet så uendelig dybt. Det værste, han gjorde var overrumplingen den 8. juli 1940 med Scavenius, og jeg har siden haft den dybeste mistillid til ham – men lade ham gå har aldrig været rigtigt – hvem fik vi i stedet. Da Hendriksen særlig og Kraft og andre i deres tåbelighed ville af med Munch, fik vi Scavenius – og det var en frygtelig ulykke. Nu kan man vel håbe, [at] det bliver Buhl eller Bramsnæs eller H. P. Hansen. Den sidste er den bedste, og Buhl den sandsynligste. Om alle mine forskellige spørgsmål intet – – om industri og parti intet – Kraft skulle have telefoneret til mig tirsdag – nu er der gået 6 dage – sådan er det altsammen. Og ellers ved jeg intet at skrive – nu begynder man at slette forfattere – Nexø, Kirk, Soya på finansloven – langsomt giver man efter – det er fortvivlende. Rektor Friis-Hansen var her søndag – og vi havde en god eftermiddag, han vinder meget ved nærmere bekendtskab. Fra Kraft hører jeg stadig intet, skønt han skulle ringe tirsdag. Nå, hvorfor skulle den smule jeg har lavet med partiet, ikke også blive ødelagt.

Tirsdag den 24. marts – torsdag den 26. marts 1942.

Der er sket meget lidt, som kan noteres. Jeg har kun i telefonen talt med Poul Sørensen og en enkelt gang personligt med Fibiger: der var intet om la Cour; Sverige er i ro; Stauning er meget syg – jeg rådede ham til at tale med Buhl om sagen og have alt i orden, om døden skulle komme. Der må handles straks, så tyskerne ikke kan blande sig i sagen. Tyskerne er atter ude efter Kaj Munk, jeg rådede Fibiger til at tale med ham og støtte ham bedst muligt. Og så var der en række af de sædvanlige små spørgsmål, som viser menneskenes lidenhed i det, der foregår.

Fredag den 27. marts 1942.

Der er stadig intet at notere. Tænk, at man ikke engang kan skrive alt i sin dagbog.

Lørdag den 28. marts – mandag den 30. marts 1942.

John kom hjem. Vi var til Ingers bryllup. Og ellers kun uheld. Talte med Foss og Fibiger om den eventuelle nye statsminister

“Vi var til Ingers bryllup”. Brylluppet blev holdt i Classensgade. Bruden var datter af en søster til H. C. Petersen, der var kontorchef på det konservative partikontor og mangeårig bekendt af Christmas Møllers. 28.3. 1942 blev datteren, Inger, gift med en lette, der var flygtet fra Baltikum efter Sovjets indrykning året før. I 1944 døde hun i barselsseng. (foto: Det kgl. Bibliotek)

og rådede Fibiger til at få forhandlingerne sat i gang. Erik Scavenius og Gunnar Larsen skal være meget forstandige, vil have en socialdemokrat, hvilket jo også er det eneste rigtige. Men hvem vil de så have. De gør nok vrøvl ang. Buhl.

Tirsdag den 31. marts 1942.

Jeg har intet hørt af interesse at notere. Jeg har aflagt en del besøg og talt om situationen – ja – hvad har jeg ikke spildt af tid i disse 5 fjerdingår – og udrette noget kan man ikke. Ak, ak, hvad skal det hele blive til.

Onsdag den 1. april 1942.

Jeg har haft en længere samtale med Fibiger om, hvad der skal gøres i tilfælde af Stauning dør – og sagt ham, at jeg synes, ministeriet skulle have det hele forberedt og navnlig også binde Scavenius og Gunnar Larsen, men jeg ved ikke, om det sker; men jeg vil skrive et brev til Fibiger om sagen, så han kan have det helt klart, hvor nødvendigt det er at handle. Men denne umådelige forgudelse af Stauning, som socialdemokraterne har praktiseret, hævner sig nu. Ellers var der jo nok noget at skrive, men det må jeg vist hellere lade være med. Blot jeg dog kunne få taget rigtig fat med noget arbejde, om hvad der skal gøres – men det er jo så ulideligt ikke at være med til at bestemme om ens eget lands skæbne. I går var jeg i en tolvmandsforening og hos Seidenfadens.

Torsdag den 2. april – fredag den 3. april 1942.

Endnu intet godt nyt. Kontorchefen og Poul Sørensen havde inviteret os til middag den 3. på min fødselsdag. Raft kom med sit instruktionskursus ca. 30 [deltagere] og hilste på mig – det var en pæn og fin idé af ham. Fibiger var her og Lunding og Kiilerich. Og jeg fik en del telegrammer og blomster – heldigvis intet fra partiet.

Lørdag den 4. april – onsdag den 8. april 1942.

Der er ikke meget, som kan noteres – og skrive har jeg jo aldrig kunnet – tale foriøvrigt heller ikke – Jeg har blot haft min energi og vilje – og den har jeg ingen udløsning for nu. Man sidder jo og ser tilbage på disse to år. Ak, hvor skulle de have formet sig helt, helt anderledes. Havde vi forsvaret os, så var resten kommet af sig selv, og så ville vi have kunnet gøre det samme som det norske folk. Men nu. Hvor gør præster, bisper, Berggrav det pragtfuldt – mon dog ikke mange kan se, hvad vi skulle gøre. Som en løgn føder nye løgne, således med den fundamentale fejl. Jeg er nødt til at gøre en personlig bemærkning. Jeg tænker tit på, hvor lidt jeg har kunnet samle mig sammen til i modsætning til andre. Og det er naturligvis fejl – men jeg må forsvare mig lidt. Jeg har så gerne villet hjælpe de andre – og jeg har jo dog været til rådighed for Fibiger, Foss og Poul Sørensen – har jeg ikke været dem en god rådgiver? Jeg har ærligt stræbt efter det.

Og alle de andre – jeg hører praktisk taget aldrig et ord – og

alt hvad jeg råder – mon det egentlig bliver fulgt. Ja, ja – fem fjerdingår for mig personligt – sagførervæsenet slog fejl – det spildte 1 år – og så befinder jeg mig i en ventesal – og hvad bestiller man i en ventesal: vente, vente, vente.

Jeg har sagt til Fibiger, at Scavenius og Gunnar Larsen ville have Kjærbøl til statsminister – og det er forfærdeligt – for min kombination slog naturligvis til – nedad, nedad. Kjærbøl er jo flink, siger man. Ja, men uden enhver forståelse for det, det nu kommer an på. Jeg har hørt nogle rystende historier, bl.a. om Studenterkredsen, som Thune Jacobsen troede var De danske Studenter. Og det danske politi arresterede de to ledende, fordi de havde meddelt i deres medlemsblad at de intet ville have med tyskerne at gøre, så længe Danmark var besat. Man siger, at tyskerne intet har haft med den sag at gøre.¹⁴⁶ Og Thune Jacobsen svinger som et siv for åbent tæppe – for øjnene af Fibiger og Kraft. Hvad mon en figur som Thune Jacobsen tænker. Hans oprindelige intention var dog god – men hvad er det dog, som sker med dem allesammen. Jeg har været i Slagelse.

Torsdag den 9. april – fredag den 10. april 1942.

Jeg har advaret H.P. Hansen mod Scavenius og Gunnar Larsen. Jeg hejste mit flag på halv for anden gang. Kaj Munks [skuespil] Niels Ebbesen skal være forbudt, eller trukket tilbage. Jeg ved det ikke. Men jeg ved i øvrigt intet mere. Hvorfor sloges vi dog ikke den 9. april. Hvorfor, hvorfor, hvorfor. Og hvorfor kan man ikke få kræfter til at gøre det rigtige – og udrette noget.

Lørdag den 11. april – torsdag den 16. april 1942.

Vi var i Odense om lørdagen. Der var middag hos Jørgen Christensen, hvor Aage Johansen, Chr. R. Christensen, Michelsen, entreprenør Hansen og Jørgen Jørgensen var med. Man stillede mig en kassekredit på 50.000 kr. til rådighed. Pengene er ikke mine, men jeg kan altså låne op til 50.000 kr. Det var vældig smukt og godt arrangeret, som alt hos Jørgen Christensens. Og det var jo også en smuk idé. Men jeg må se at få noget arbejde, som kan betyde noget økonomisk. Jeg har skrevet et længere brev til de pågældende og har lagt kopi i arkiv om min mening om det. Hvad er der ellers sket i disse dage – jeg husker det ikke – og det er ej heller interessant nok til at notere – og det interessanteste kan man ikke notere. Jeg har talt med de forskellige – og givet Fibiger mine råd ang. ministeriet. Kaj Munk har været her

på visit – og jeg syntes godt om ham. Har talt i * konservative – det var vist meget godt. Og så går man og venter og venter og venter. Foss og Poul Sørensen har jeg også talt med om de forskellige ting.

Fredag den 17. april – tirsdag den 21. april 1942.

Om fredagen talte jeg for fru Quists studiekreds om eftermiddagen; om aftenen var Ambys, Schochs og Hans Thyges her til middag. Lørdag var vi hos Martinsens; søndag, mandag hos Lars Vigens sammen med redaktøren – en udmærket tur. Gertrud havde et kid med til Karens og Lars' dreng, Anders.

Jeg har talt lidt med Fibiger om ministerproblemet – han skulle have ringet fredag aften – men det gjorde han ikke – og om de andre spørgsmål. Men jeg ved intet. Jeg løb tilfældigt på Kraft i Rigsdagen i fredags – og han ville gerne høre noget om Kjærbøl og socialændringen.¹⁴⁷ Og det lovede jeg naturligvis at se på. Og ellers er der vist intet, som kan noteres. Politiet er på spor af 3 faldskærmsfolk, som er sprunget ud ved Jyderup. Man ved vist ikke meget om det endnu. (Bemærkning 20/3-43: Vidste alt om de 3 faldskærmsfolk).

Onsdag den 22. april 1942.

Jeg har talt med Kraft og givet ham et udkast til, hvordan man skulle tage på Kjærbøls udtalelse. Nu kan vi jo se, om han tør bruge det. Ellers talte vi lidt om tingene. Talte også med Foss og Poul Sørensen om repræsentantskabsmødet og gennemgik de forskellige ting der. H.V. Salomonsen fortalte mig i går, at han af det danske politi var blevet afhørt (efter tysk krav) om sin afstamning. Det er jo frygteligt, hvad de går med til. Ellers er der vist ret roligt. Justitsministeriet siges at overveje at få la Cour til at gå ind på en frivillig internering. Det siger han forhåbentlig nej til. Om aftenen var Borch Johansens, Fogs og Kiilerichs her til en meget hyggelig aften.¹⁴⁸ Men ellers ved jeg intet.

Torsdag den 23. april – lørdag den 25. april 1942.

Jeg har talt med Fibiger, Kraft og Poul Sørensen om repræsentantskabsmøde, om resolution osv. Spiste frokost med J.J. Sørensen, som havde været her. Havde nogle vældig flinke folk til aften torsdag – var et andet sted fredag. Folk er meget optagne af luftalarmerne og af Kalundborg færgens minesprængning. Men det meste kan jo ikke noteres. Det er underligt at sidde her og intet

kunne. Bakke fra Næstved var her på visit og Wisse fra Sønderborg. Højskoleudvalg fredag aften. Og så ved jeg intet. Vigen blev til middag i går. Det konservative repræsentantskabsmøde gik godt, blev der sagt. Der var adskillige oppe at hilse på mig. Fru Askjær og Holm fra Give, Bakke, Næstved, Kjeld Jensen, Niels Peter Sørensen, Anthon Jensen fra Kertemindekredsen. [Blank plads] Nielsen, Bogense, Kontorchef Wisse, Sønderborg, som jeg talte med om forholdene i Odense amt. Om aftenen var Jørgen Jørgensen, Poul Sørensen, Aage Johansen, Poul Møllers og Aksel Møllers her. Beretningerne man får om amtmændenes møder om ro osv. lyder ret groteske. De har varet 20-30 minutter, og så var det forbi.¹⁴⁹ Sydsvenska Dagbladet er igen tilladt indført.

Søndag den 26. april 1942.

Ringede til Aksel Møller og sagde ham, at vel havde vi spøgt med hans helbred og hans ængstelse – men jeg syntes, [at] han så dårlig ud, og [at] han burde lade sig undersøge ordentligt. Var hos Rich. Petersens til frokost sammen med Harald Bohrs. Og ellers intet.

Mandag den 27. april 1942.

Harald Nielsen var til Nazisternes såkaldte store møde i går. Han må jo være gal. Senere har jeg fået at vide, at oplysningen var forkert – så gal er han altså ikke; men hans bog er jo slem.¹⁵⁰

Tirsdag den 28. april – onsdag den 29 april 1942.

Var hos Amby tirsdag. Borch Johansen var hos os om onsdagen, og vi forberedte alt. Jeg skrev en lang række breve om den forestående begivenhed, og gav dem til afsendelse. Pakkede – alle papirer lod vi forsvinde osv. osv. John kom ind, og vor ny tid skal begynde. Vigen var hos os, og vi tog en bevæget afsked.

Torsdag den 30. april 1942.

Om natten pakkede vi altså vort tøj – 2 med papirer, 2 kufferter med vort tøj. Jeg skrev breve til justitsministeren,¹⁵¹ Fibiger, Poul Sørensen, Einar P. Foss, Erling Foss, Friis-Hansen, Kierkegaard, Bech, Freil, Helga, Wilhelm, Borch Johansen, Küilerich, *, Fru Etty Kofoed, Jørgen Jørgensen, Vigen. Jeg meddelte, at jeg havde forladt landet, bad fru Kofoed om at se efter vore ting, bad Jørgen Jørgensen hjælpe hende, betale skat, husleje m.m. og

Det var en tung beslutning for ægteparret Christmas Møller at drage i landflygtighed. Rejsen var ikke ufarlig og skæbnen uvis. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

trække på min kassekredit. Jeg sendte Einar P. Foss en check på 13.000 kr. til at betale de 12.000, jeg havde fået fra folk, tilbage, og 1.000 kr. jeg havde fået til udlæg. Fru Hansen, som havde hjulpet os, fik 10 kr. (mere end vi skyldte hende, inden hun udeblev) og skrev et ekstra brev til rektor om, at John var blevet syg – det blev postet lørdag den 2. maj. John skrev til et par kammerater. Alt var i orden i huset.

Gertrud og John tog en bil med den store kuffert med papirer, som Borch Johansen skal opbevare til banen og et par andre. Jeg tog i sporvogn til banen. Morgenmad der. Og med toget. Mødte naturligvis mange, vi kendte, men sagde intet bestemt om, hvor vi skulle hen. Traf Bollerup-Madsen i toget, som henstillede til mig at tale med Gunnar Larsen ved lejlighed, hvilket jeg lovede at overveje!!! Vi stod af i Middelfart, hvor Østergaard hentede os. Kørte til Fredericia, hvor Gertrud tog alene til posthuset og postede brevet (NB) til fru Hansen og hentede et par kufferter. Kørte over Kolding til Vejle. Spiste på Hotel Royal – gik ad Horsensvejen, hvor Østergaard hentede os og tog ind i landet – kørte udenom Løgstør, stod af på Aggersundvejen – Østergaard til Løgstør og hente brændsel; tog os på igen, kørte til Aggersund og så ved 9-tiden på stedet, hvor vi skulle stå af. Kørte videre rundt et par timer – og kom kl. 11 (præcis 5 minutter i) til det aftalte sted. Stod ud af vognen; traf en mand, som straks så helt “all right” ud. Christian, sagde jeg, Den Tiende, sagde han. Og så var det i orden. Det var skipper Schmidt fra Kolding fjord – som aftalen var. Vi gik alle 3 om bord, og Schmidt og Egon (medhjælperen på skibet) hentede bagagen. Der kom straks den dårlige meddelelse, at Østergaard ikke kunne starte vognen (men det er nok gået for ham); der kom gang på gang dårlige meddelelser af den art – og alt gik.

Om bord på skibet var Schmidt og hans kone, deres barn på 2 år og Egon. Alt var indrettet på det mest glimrende. Vi fik os straks en kop rigtig kaffe og aftalte turen. Rum for os var indrettet i lasten, som vi kom ind i fra skibsmandens lukaf – lukkedes indvendig, så det ikke kunne ses fra lukafet. Det var så godt indrettet, som det overhovedet kunne ske. Vi tog en pæn afsked med Østergaard – han skal nok klare det – og vi gav ham ingen underretning. Gertrud, John og jeg krøb så ned i lasten, lukkede indvendig fra og lagde os.

Fredag den 1. maj 1942.

Kl. 1/25-5 sejlede båden afsted og kom til Aalborg ved 9-tiden. Skipperen hentede Schein¹⁵² hos tyskerne – og der var ingen ombord – men vi måtte naturligvis pænt blive inde i lasten, så længe vi var i Aalborg havn og et stykke ud af den. Vi sejlede så ud af fjorden, og da vi kom til Hals, krøb vi pænt ned i lasten igen og lukkede os inde, og nu begyndte nogle spændende minutter. Ved Hals kom tyskerne om bord med skarpladte revolvere og alt til faget henhørende og skulle undersøge båden. De var nede for og agter – helt nede på den anden side [af] den tynde bræddewæg, men opdagede intet og forlod båden, og da vi var kommet vel over Hals Barre, fik vi atter lov til at komme op og havde så resten af dagen en god sejltur – fik dårlige efterretninger om vejret ved Sverige – men disse var overdrevne og alt gik godt – og gik atter til køjs i vort ny, snart gamle sovested.

Lørdag den 2. maj 1942.

Kom tidligt om morgenen ind i skærgården. Det svenske kystpoliti undersøgte os – det gik godt. Kom ind til toldboden, og toldvæsenet undersøgte os, og det gik atter godt. Men vi måtte hele lørdagen til midnat være enten i lasten eller i Egons kahyt og viste os aldeles ikke på dækket. Og timerne sled sig afsted, langsomt, langsomt. Hen på aftenen lagde en svensk fiskekutter sig på siden af os – og det gjorde jo ikke situationen nemmere. Told og politi skulle også ombord der – og vi krøb sammen i vor last. Skipperen var i land og undersøge terrainet. Der var en mægtig afspærring – strængere på grund af den såkaldte norske båd-bevæbnings-affære,¹⁵³ og det så lidt mørkt ud. Skipperen var i land og talte med konsul Christensen,¹⁵⁴ danskfødt, engelsk, som skulle hjælpe os – men man vidste egentlig ikke, hvad man ville. En overgang var der den plan, at vi skulle sejle op ad elven om søndagen og så springe i land ved kajen et eller andet sted – men det blev forkastet – og tiden gik – og de andre forhandlede – og vi sad nede i kahytten. Det blev så langt om længe bestemt, at Gertrud skulle gå ind som fru Schmidt sammen med Schmidt på hendes identitetskort, og så hentes af Christensen – så var Gertrud ude – men Gertrud var ked af at vi var skilt.

Gertrud kom ud ved 1/210 tiden om aftenen – og John og jeg fik besked om, at det var gået godt. Og vi ventede og ventede. Og vi lagde mange planer, og Egons var den bedste. Vi ventede på Schmidt, og han kom ikke – og det var jo temmelig enerveren-

Efter krigen genså Christmas Møller atter mandskabet på skonnerten, "Argo". (Foto: Nordfoto)

de. Så endelig kl. 12 – ½1 fik Egon besked fra Schmidt, og så realiserede vi Egons – den bedste plan – mens Schmidt ved snak holdt den svenske vagts opmærksomhed fangen, listede først Egon hen til skibets agterstavn og tog den svenske fiskekutters båd og lagde imellem vort skib og kajen. Derefter listede John og så jeg derhen – ned i båden og uden årer ved at skyde os frem langs kajen, fik vi båden de små 100 meter om hjørnet uden om afspærringen på land – hen til kajen udenfor afspærringen ved færgetrappen. Egon kikkede først over kajen. Klokken var nu ½21-1 om natten. Der var ingen mennesker at se undtagen konsul Christensen og frue, som gik rundt – de skjulte sig. Så krøb John og jeg over kajen og stod på Göteborgs grund. Vi gik ca. 5 minutter frem og tilbage – så konsul Christensens – var ikke helt klar over, [at] det var dem – gik lidt frem og tilbage, fik et nik fra Christensen, og John og jeg fulgte så efter de to.

Noget oppe i byen tog vi en bil – til en anden adresse, og ikke så langt havde vi at gå til vi var hos konsul Christensen – dvs. de boede hos en engelsk herre, mr. Green. Og der var Gertrud – og så var vi kommet så langt. Vi fik kaffe, lidt mad, sludrede og gik i seng – Gertrud, John og jeg gik i een seng. Jeg havde givet Schmidt 50 kr. til at købe noget for til Egon, og jeg gav senere konsul Christensen 100 kr. til at købe noget for til Schmidts. John havde været aldeles fortrinlig. Man kan ikke have lovord nok for Schmidts og Egon.

Søndag den 3. maj 1942.

Vi sov jo ej heller meget den nat – og jeg holdt mig inde hele søndagen. Gertrud og John gik en tur. Det meste af dagen gik med spekulationer over, hvorledes vi skulle få vore kufferter bort fra båden. Mange planer blev udklækkede, og ellers havde jeg ikke meget med det at gøre. Men i løbet af dagen fik vi dem i hvert fald, og efter en lang dag tog vi natekspressen til Stockholm. Der blev heller ingen søvn. Jeg hørte om Staunings død – det faldt jo ikke for heldigt for mit foretagende.

Mandag den 4. maj 1942

kom vi til Stockholm med konsul Christensens, som havde gjort alt det de kunne. Turnbull [SOEs repræsentant i Stockholm] hentede mig på banen, og efter adskillige spadsereture hentede vi endelig en bil og kørte til legationen, og jeg kom ned i et lille værelse. Nogle timer senere kom John og Gertrud sammen med Christensen. Så var vi så langt. Og overvejelserne begyndte. Gesandten Mallet var der ikke.¹⁵⁵ Vi skulle så have falsk pas – og fik et fra englænderne på købmand Barr, frue og søn. Turnbull¹⁵⁶ var vældig flink. 1. legationssekretæren hilste vi på: Pollock, og spiste frokost hos ham i nærheden. Passet kom i orden, og flyvemaskinen var i orden – og ud til Bromma. Mowinckel¹⁵⁷ var med – og det var jo ikke så godt, og han kendte mig ikke. Pas og told gik godt – mine papirer var sendt med kurérpost. Og vi ventede. Maskinskade – og så måtte vi tilbage til legationen kl. 10 om aftenen. John tog med Turnbulls hjem og sov. Gertrud og jeg blev i det lille værelse og sov dårligt.

Tirsdag den 5. maj 1942.

Lang ventedag. Gertrud og John tog en tur til byen; var oppe at hilse på Ebbe Munck – intet særligt. Løb i hovedet på prins

Aksel og en damebekendt af Gertrud; men de [=Gertrud og John] undgik dem. Jeg blev inde hele dagen, og den var lang. Kl 8 om aftenen atter ud til Bromma; Turnbull havde været storartet. Pas og told gik godt igen. Og nu gik maskinen med os kl 9^{3/4}. Mowinckel var med. En tysk flygtning kendte mig på Bromma – men holdt mund, sagde de.

Onsdag den 6. maj 1942.

Kl. 4^{3/4} eng. tid (sommertid) landede vi i Leuchars Scotland – 6 timers rejse (det var 1^{1/2} time mere end normalt) – og så var den værste tårn jo overstået. Vi fik en glimrende modtagelse i Leuchars. Hurtig igennem alt og umådelig hjælpsomme. Jeg bekræftede til en gammel fin officer, at Barr var CM, og alt gik glimrende; fik en dejlig morgenmad – og englænderne var umådelig hjælpsomme i alle retninger; blev kørt ned til toget. Forinden havde jeg givet mig til kende over for Mowinckels og bedt dem holde deres mund, hvad de lovede. En lang jernbanetur over Edinburgh til London. Med tog nr. 2 – og en 2-3 timers forsinkelse. Ingen mad og drikke. I Stockholm havde jeg fået 50 svenske kr. og £ 3. I Leuchars fik jeg £ 21, som jeg senere tilbød at betale tilbage. Men de gik jo til rejsen. I London tog Terkelsen imod os og var vældig flink – og vi kørte 47 miles ud på landet. Til Gudme og Knudsen. De 3 (men det var vel mest Mr. Stone og Knudsen (Stone er Gudme [og Knudsen = Ejvind Knauer])) havde lavet en meget festlig modtagelse for os – mad, vin osv, og vi havde en meget hyggelig aften og gik dødtrætte i dejlige senge – den første rigtige søvn i ugen. Stedet, vi var kommet til, er en meget hemmelig adresse – W.P.F. (Wavendon Park Farm).¹⁵⁸ Det er meget svært (i hvert fald for mig) at opfatte navnene – både på personer og steder – men det kommer vel.

Fredag den 7. maj 1942.

Det er nødvendigt at gøre den almindelige bemærkning, at vi i ugen til den 14. havde det aldeles glimrende hos Stone [Steen Gudme] og Knudsen [Knauer]. Det vil altid stå for mig som noget meget godt og lykkeligt, at vi startede der, og jeg skrev senere til Stone, at jeg håber, at det gode venskab, vi knyttede i de dage, må holde ikke blot under dette arbejde. Dernæst må jeg sige, jeg benyttede tiden til at læse "Frit Danmark"¹⁵⁹ fra første til sidste nr, og selvom der naturligvis er nogle fejl, synes jeg, at det er aldeles glimrende gjort – og at Blytgen Petersen virkeligt

har ære af det. Tiden blev iøvrigt benyttet til at få så mange oplysninger som muligt om alle mulige forhold. Vi levede aldeles glimrende – dejlige værter – og der var virkelig god underretning i Wavendon Park Farm. Om Torsdagen kom Mr. T. G. Barman på besøg, og vi fik talt en del om, hvad der skulle ske. Barman er fremragende – og jeg tror, vi kan godt sammen. Det bliver meget svært at få ordentlig besked om, hvorledes hele organisationen er tilrettelagt.

Fredag den 8. maj 1942.

var Gertrud, Gudme og jeg til frokost på Crowhole. Til stede var Leeper (Bowes Lyon er næstkommanderende, dronningens broder var der ikke), Barman (erstatte Bowes Lyon p.t.), Hollingworth, Wiskeman, Gaythorne Hardy. Jeg prøvede på at fortælle dem en del ting om forholdene hjemme. I Wavendon Park Farm læste vi nogle glimrende radioaflytninger.

Lørdag den 9. maj 1942.

En rolig dag – på kro hos Clark – Gertrud gennem parken.

Søndag den 10. maj 1942.

Barman kom ikke om eftermiddagen – derimod Mr. Thomas, som væsentligt beskæftiger sig med økonomiske problemer. Om aftenen var Gertrud og jeg til middag på Crewhole med Sir Charles Hambro og Lady Hambro, Barman and Bobby, Mr. Adams, Wiskemann. Efter middagen talte herrerne noget sammen om de praktiske ting, uden at bestemte aftaler blev truffet. Hambros gjorde et godt indtryk – og det gælder iøvrigt dem alle. Den engelske modtagelse har i det hele været excellent.

Mandag den 11. maj – tirsdag den 12. maj 1942

gik vi og var ret utålmodige mht. såvel besked hjemmefra, om hvad reaktionen havde været og mht. planerne i fremtiden. Barman kom på visit og gav besked om, hvad jeg (vi) skulle foretage onsdag og torsdag. Jeg læste i de foregående dage Gudmes bog, som jeg fandt god.¹⁶⁰

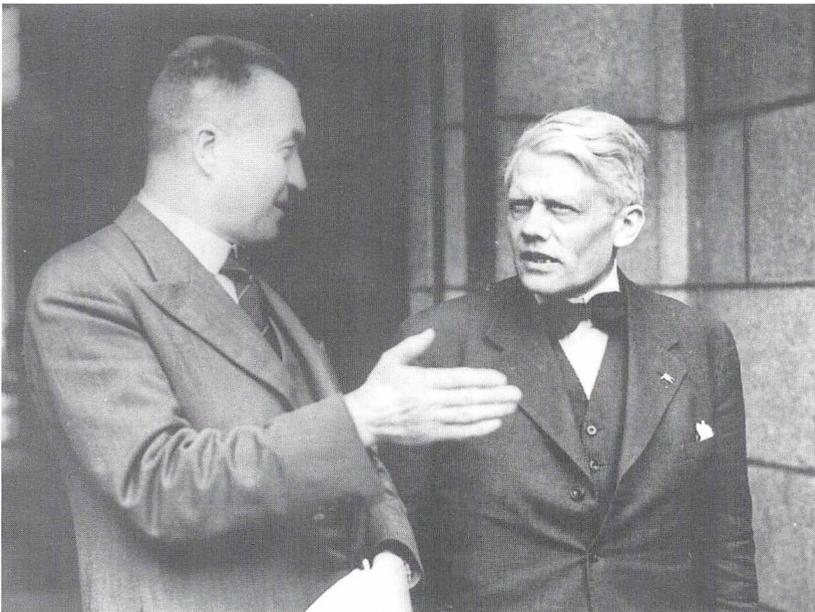
Onsdag den 13. maj 1942.

Tog alene til London i auto. Direkte til Dorchester og talte først med Krøyer-Kielberg og spiste lunch på værelset med ham og grev Reventlow. Grev Reventlow og jeg havde en udmærket sam-

tale, som viste overensstemmelse i alle afgørende punkter. Jeg tror nok, [at] grev Reventlow havde været lidt bange for min ankomst – hvilket jo for så vidt ikke var underligt – og navnlig ængstelig for, at jeg skulle have et for skarpt standpunkt mht. forholdene hjemme – og måske var ængstelig for, at jeg skulle have ønske om at danne regering osv. – men vi så altså aldeles ens på forholdene. Senere talte jeg med Bang-Jensen, Kauffmanns legationsråd – jeg vil hellere vente lidt med at udtale mig om ham. Han er meget sikker – og jeg er meget usikker. Tog i auto tilbage til Wavendon Park Farm, hvor Stone – Knudsen havde arrangeret en meget fin afskedsmiddag for os.

Torsdag den 14. maj 1942.

tog Gertrud, John og jeg til London – Stone var med – til Great Western Railway Paddington Hotel og indlogeredes der. Jeg tog til Dorchester – til Krøyer Kielberg, og Gertrud og John var ude

Den nyankomne Christmas Møller skulle introduceres til de britiske institutioner og præsenteres for offentligheden. Her er han fotograferet udenfor Informationsministeriet 14.5.1942 sammen med Ernest Thurtle, der var medlem af Parlamentet og parlamentarisk sekretær i omtalte ministerium. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

i byen. Krøyer-Kielberg havde en større lunch for the Buffs (Kongens æresregiment) i anledning af Kongens 30 års jubilæum. Ved slutningen holdt Krøyer-Kielberg en tale til mig i anledning af min ankomst (vi havde nu aftalt det modsatte), og jeg svarede, da jeg var uforberedt, på dansk. Tillge-Rasmussen oversatte det. Fra Dorchester tog Barman og jeg til præsentation for pressen. Jeg havde i forvejen givet den adskillige oplysninger – og der blev stillet en lang række spørgsmål, som jeg vist besvarede i et frygteligt sprog – men de andre var så høflige og sige, det var gået meget godt. Barman og jeg derfra i hans klub til te – og derfra til Bush House til Broadcasting til Danmark kl. 6,15; hilste her på en række af de danske medarbejdere. Talen gik pænt igennem, sagde Gertrud. Med Stone, Tillge-Rasmussen til den danske klub, hvor der var middag i anledning af Kongens jubilæum. Gertrud og John var der. Middag, velkomst, æresmedlem – meget smukt – talte med en hel del – hjem.

Fredag den 15. maj 1942.

og følgende dage fik vi en del hilsener fra Kauffmann og mange andre (arkiv). Blev hentet af major O'Reilly til ordning af papirer, hvilket han gjorde glimrende, hurtigt og meget elskværdigt. Dermed afløste Mr. Barr! Var færdige til lunch. Så på fru Graaes lejlighed, som var alt for stor og flot til os; det var sammen med Peter Lind, idet han havde tilbudt os den gratis, og troede fru Graae ville mene det samme. Var i den danske klub – og deltog lidt i et arbejdsudvalgsmøde. Havde møde med [blank plads]. Om aftenen middag med Bang-Jensen og derefter hos Gustav Rasmussen.

Lørdag den 16. maj 1942.

Talte med Bang-Jensen og senere om mange ting. Klokkeren 10 kom Blytgen-Petersen. Kl. 10 1/2 Helle Frijs – og derefter kom Gertrud med commander Stagg, som Gertrud havde truffet hos Hollingworth. Stagg havde en flat til os, og den skulle vi se på sammen. Så den – god beliggenhed – ellers jævn, men jeg tror, det er fornuftigt at bo beskedent. Havde også talt med Vejbye Johansen om radio til the Empire.¹⁶¹ Tog med grev Knuth og Rasmussen til grev Reventlow til frokost og middag; der var også Aagaard, Moltesen; havde en god samtale – og jeg gav så mange oplysninger som muligt.

Selv om Londonopholdet generelt var fattigt på politiske resultater, så lykkedes det Christmas Møller at forbedre forholdet både til russerne og til nordmændene. Her et efterkrigsbillede af Christmas Møller og Norges udenrigsminister, Trygve Lie. De to mødtes ofte i Londonperioden. (Foto: Polfoto)

Søndag den 17. maj 1942.

Gudstjeneste i Sct. Martin-in-the-Fields Trafalgar Sq. i anledning af Norges grundlovsdag. Til møde i Colliseum i samme anledning. Kong Haakon, Alexander, Trygve Lie talte. Kongen gjorde det aldeles glimrende – helt fantastisk godt. Hilste på Lie m.fl. Om aftenen var jeg til middag hos Krøyer-Kielberg sammen med Anker-Petersen og Bang-Jensen. Vi aftalte, jeg skulle være overordentligt medlem af Det Danske Råd med ret til at komme i de udvalgsmøder, jeg selv bestemte. Også mht. mine penge talte jeg – men det blev helt uafgjort. Jeg vil jo hverken betales af englænderne eller af danskerne. Talte med Blytgen-Petersen fra 10 til 1.

Mandag den 18. maj 1942.

Blev om formiddagen interviewet af islandsk journalist til Morgunbladid (arkiv). Var hos Terkelsen kl. 2 og gennemgik en række spørgsmål med ham. Talte kl. 4 med n. [=norske] udenrigs-

minister Lie, som fortalte mig meget om norske forhold, bad mig komme igen, og sagde iøvrigt følgende: foruden at fortælle om politikken 9/4-11/4 (Hambro talte han på samme måde godt om, "det var kun en Hambro, som i den situation kunne have fundet på fuldmagtslovene",¹⁶² men man sagde, [at] han sikrede sig for meget selv. Gamle partier ville være væk. Og det interessanteste var hans planer om den atlantiske blok af Norden¹⁶³ (Finland nævnte han ikke), også Island, Grønland, Færøerne, Storbritannien og USA og staterne på Europas vestkyst. Han ville meget gerne tale de ting igennem, og aftalen var, at vi snart skulle mødes igen. Mødte Gudme, som Gertrud og John havde aftalt møde med kl. 1/2 5, spiste middag på Royal, Regent Str. – og havde det rart – en dejlig dansk tjener. Havde møde med de danske journalister om aftenen fra 8 til 1 og holdt foredrag for dem.

Tirsdag den 19. maj 1942.

Om aftenen var John og jeg blevet interviewet. John var hovedpersonen. Kl. 1/2 10 grev Brockenhuus-Schack, kl. 10 Vejbye Johansen og møde i BBC ang. erfaringer. Skrev min Empire-tale på dansk. Kl. 1/2 3 møde med Terkelsen. Kl. 1/2 5 langt møde med grev Reventlow, som havde indrettet et dejligt kontor til mig i legationen. Og samtalen var meget god. Bryllupsdag og middag (dyr) på Grosvenor House.

Onsdag den 20. maj 1942.

Kl 10 med major Merry til [Ministry of Economic] Warfare og redegjorde for stillingen i Danmark økonomisk og transport. (Navnene var: Owen, [blank plads]). Sproget går ikke godt – men jeg tilbød at give dem skriftligt svar på spørgsmål. Til kong Haakon, hvem jeg talte med 1 time. Kongen fortalte meget interessant om 9. april og andre begivenheder i Norge; om sin stilling til Arbejderpartiet ved ministerkrisen, da arbejderne dannede regering. Om hans hensigter efter krigen og om hans synspunkt ang. tyskerne, som ikke måtte have våben og fly. Han ville hjælpe Danmark det bedste, han formåede og ville gerne tale med mig senere.

Frokost med Stagg og Krøyer-Kielberg – ordnede pengene således: Jeg får en kassekredit på £ 4.000 i Hambros Bank og låner pengene. Jeg får £ 250 i kvartalet til møder osv. – jeg vil gøre regnskab for disse sidste penge. Og kan måske tjene noget

ved BBC og presse. Gennemgik min radiotale med Stagg, som var umådelig venlig. Holdt tale – hjem – Hollingworth var her, gennemgik Arthurs [faldskærmsagenten Mogens Hammers] telegrammer – og vi planlagde formen for arbejdet. Men det kommer jeg til senere.

Torsdag den 21. maj 1942.

Tog først til Warfare og talte med Mr. *Fnat. Dernæst til den danske klub, hvor rådet holdt ekstraordinært møde og optog mig som ekstraordinært medlem med ret til at komme i alle udvalg. Grev Reventlow bød mig velkommen, også Krøyer-Kielberg og Anker-Petersen og gjorde det overstrømmende venligt. Jeg sagde et par ord om retningslinjerne, således som jeg så på dem. Det hele forløb højtideligt og smukt. Derfra til legationen og dikterede, talte med Barman om tilrettelæggelse af alt, og så interview til Nya Dagliga Allehanda. Det må være nok at notere for i dag. Men der er meget mere, som burde noteres – men det er jo ikke muligt med det alt sammen.

Fredag den 22. maj 1942.

I Africa House¹⁶⁴ hos Gundel; hos tysk radio til interview; frokost hos Reventlow; Lord Leathers, Sir Charles, Warner, som jeg talte en del med, Stagg og nogle flere samt de ledende danske eller rettere nogle af dem. Lang samtale med Max Jensen (F.L. Smidth); dikterede en hel del; skrev artikel til Frit Danmark.

Lørdag den 23. maj 1942.

Det er svært at få det rigtige tempo over tingene – men det må vel komme til slut. Havde en længere samtale med Gundel i Africa House – jeg synes han er dygtig og flink. Talte så med Blytgen Petersen – talte interviewet på tysk; frokost med Gertrud – og nu er der gået holidays i folk; talte med Chr. Larsen ØK, dvs. United Baltic; jeg skal tale med ham senere. Nu må jeg se på det. Dårlige efterretninger fra Danmark, om at tyskerne er ved at opdage vor rejserute. Østergaard skal have fortalt, hvor vi blev sat af – og vi er meget bange for Borch Johansen og Schmidt. Hvis dette går galt – hvad så med alt hjemme. Der er jo ingen til at ordne noget. Spiste middag sammen. Forøvrigt er jeg ved at blive idiot af, hvor svært det er at følge med i sagerne hjemme. Men jeg får vel orden på det.

Søndag den 24. maj 1942.

Var hos Peter Lind sammen med den danske klubs bestyrelse. Jeg kunne ikke rigtig få dem til at forstå, at der måtte mange penge til bevægelsen – men det kommer vel. Lind bor pragtfuldt – der er jo i det hele taget meget smukt i England. Ind om aftenen og arbejdede lidt.

Mandag den 25. maj 1942.

Møde i Cardiff – tog derved, Gertrud og jeg med pastor Jensen – godt modtaget af Christensen (skibsproviantering). Frøken Rohde var der – ombord i to danske skibe. Godt møde med 100 mand og lange samtaler. Det var en oplevelse med det første møde.

Tirsdag den 26. maj 1942.

Ind fra Cardiff – besked om at søge Kong Haakon straks – han talte om Grønland, og jeg lovede at tale med Reventlow og Kauffmann om sagen. Enige om, at suveræniteten ikke måtte berøres – men praktiske spørgsmål; lovede den bedste forhandling. Danmark og Norge kunne ikke strides. Møde med svenske journalister i Klubben. Meget godt. Talte med Stone [Gudme]. Møde på Dorchester, hvor jeg talte – vist meget godt. Og har talt med enkelte andre. Men nu må vi have orden på tingene.

Onsdag den 27. maj 1942.

Læste engelsk med Stagg – arbejdsudvalgsmøde det meste af dagen. De er meget grundige. Spiste frokost med Wiskeman og Sporborg – han fik lidt at vide. Hos Gustav Rasmussen om aftenen. Vældig flink.

Torsdag den 28. maj 1942.

Arbejder en del på legationen. Frokost med Aagaard og engelsk søofficer. Gav middag for Robert Jørgensen om aftenen og talte tingene igennem med ham.

Fredag den 29. maj 1942.

Arbejdede meget med mine ting. Var hos Oluf Kjær til middag – Boeck H. var der også, og jeg fik talt en del om penge til bevægelsen. Men forståelsen er lille.

Lørdag den 30. maj – søndag den 31. maj 1942.

Var hos Stone om weekenden og fik lavet noget arbejde. Jeg har måttet skrive en masse artikler, og det er meget svært at få tiden til at slå til. Men det må vel også komme. Vi fik desværre dårlige efterretninger fra København om, at tyskerne havde opdaget min rejse. Østergaard havde fortalt, hvor jeg var sat af, og det hele gik ad Helvede til. Tog ind. Min radiotale blev aflyst. Hvorfor ved jeg egentlig ikke. Men det er meget kedeligt altsammen.

Mandag den 1. juni 1942.

Økonomiudvalgsmøde i Klubben. Det står dårligt til med finanserne. Frokost i den svenske legation, Prytz og frue, Reventlow og jeg. De var vældig flinke og tilbød al mulig hjælp, hvis jeg havde det behov. Om aftenen middag med Stagg, stortingsmand Wright, admiral Danielsen (også norsk), Krøyer-Kielberg og jeg. Nordmændene fortalte: Mange sælsomme historier. Danielsen havde været tilbage i Norge (skjult) og [var] så tilfældigt løbet i armene på sin kone. Wright havde sin kone og søn (måske datter) i fængsel, og beskrivelserne om hvad der foregik, var meget imponerende. De ville gerne have møde sammen med os i Newcastle – hvilket jo er et glimrende tegn, og jeg tror nok, vi kan få meget ud af samarbejdet med nordmændene, og jeg må se at lave noget med dem og svenskerne.

Tirsdag den 2. juni 1942.

Arbejdede. Reventlow og jeg hos Maisky, som var meget flink – og meget spørgende. Frokost med Stagg, Scotland Yards *, O'R [O'Reilly], [blank plads] og John – meget flinke – også mod John. Så bladet¹⁶⁵ igennem. The med fru Mygind og frøk. Smidth ang. forholdene hjemme. Navnlig fru Mygind var meget opreven over mandens død og over stridighederne blandt de danske og behandlingen af hendes mand.¹⁶⁶ Hos Terkelsen om aftenen og havde en dejlig aften og fik meget besked om tingene.

Onsdag den 3. juni 1942.

Talte med min ven Mr. Jules og navnlig om Benjamin [Borch Johansen]. Arbejdede. Lunch med Ingram. Tale i Ministry of Information, gik vist nogenlunde. Talte med Soloveytchick, med Palmér, Tillge, Gudme og forskelligt, blad, planer osv. Klokker 6 møde i informationsudvalget. Det tager meget lang tid – for

lang. Middag med Hambro, Wiskeman, Barman, Hollingworth i Devonshire Club. Vi talte en del om pengene, og det forstod de vist. Jeg har jo givet mit memorandum til d'Hrr. Og jeg forlangte at få penge af de danske til legation osv.¹⁶⁷ Nu får vi se.

Torsdag den 4. juni 1942.

Talte med kaptajn Broholm Jensen fra Africa ang. 18. januar loven og sømændenes stilling – jeg gav et skriftligt svar (arkiv).¹⁶⁸ Kl. 1/2 11 Enander, lovede bog til Bonnier og måske også artikel. Interviewet af svensk blad. Om aftenen til middag hos Buckley, som havde været i Vejle m.m. siden 9. april og nu var kommet hjem. Vi fik talt en del.

Læste en lille grundlovshilsen til Imperiet.

Kl. 4 til 5 i Foreign Office og talte med Warner og Sir Orme Sargent – om denne samtale følgende: Jeg gav først en fremstilling af Danmarks situation, politisk og økonomisk. Fortalte, hvad der var sket hjemme i store træk, og navnlig interesserede de sig meget for den økonomiske side af sagen. De spurgte, om jeg mente, at andre politikere ville komme over, og jeg svarede først, at jeg troede, det blev vanskeligere i den kommende tid at komme af sted, (og så måtte jeg jo understrege dette stærkt, da jeg er bange for, at ingen vil følge mig, men det kan jeg jo ikke sige til englænderne) – men hvis det var nødvendigt, måtte vi jo have besked over. Og så skulle de nok komme. Vi var også inde på spørgsmålet [om] at danne [eksil]regering. Det var englænderne vist (sikkert ikke) ej heller stemt for – men jeg afviste det ganske bestemt, så længe vi har Konge, regering og rigsdag – og tilføjede, at selv i det tilfælde, at tyskerne rev alt omkuld hjemme i Danmark, ville jeg være meget betænkelig ved det. Vi måtte meget hellere bygge på Det Danske Råd og stille sig mest muligt venskabeligt til det og give det beføjelse. Men regering af så få ville være forkert. Man forstod betragtningen. I samtalens løb – først og sidst og midt i den – understregede jeg, at alt måtte føje sig og bøje sig for den militære nødvendighed. Hvad England mente nødvendigt at gøre for at vinde krigen, måtte gøres, selvom det gik ud over Danmark – selvfølgelig. Og min hjælp til alt ville fås ud fra dette synspunkt.

Fredag den 5. juni 1942.

Jeg fik ikke noteret, at jeg i går også talte med Johns rektor fra Bromsgrove. Og vi takkede ham meget for alt.¹⁶⁹ Arbejdsud-

valgsmøde fra 10 til 3. Referat, foreslog nordisk udvalg, penge, bevæbnet dansk bemandedt skib. Grundlovs møde om aftenen, meget godt vist – og flinke folk. Var sammen med mange forskellige af dem.

Lørdag den 6. juni 1942.

Arbejdede og havde forskellige småsamtaler. Spiste lunch med grev Brockenhuus-Schack, som gerne ville være min secretair – jeg lovede at tænke over det – og vil gerne bruge ham, men nu får vi se. På BBC og talte om impressions fra England. The hjemmme med Hollingworth og Dr. Bruhns Enke.¹⁷⁰ Hun var meget tiltalende, og vi lovede at tage os lidt af hende. Manden døde jo den 28. december 1941 ved udspring med faldskærm i Danmark. Middag med Gundel og talte tingene godt igennem. Alt det skal nok gå.

Søndag den 7. juni 1942.

En tur i City (min første fritid her) og arbejdede. Middag med svenske journalister, som var utilfredse med mødet forleden i den danske Club. Tilstede var: Dr. Enander, Bolander, Linde og frøken Haakonsson – vi talte meget godt.

Mandag den 8. juni 1942.

Gennemgik bladet med Sven Ebbesen, Danish Councils kontor. Knud Petersen fra Færøerne talte jeg lidt med – men skal fortsætte. Kl. 11¹/₄ hos Kong Haakon, som jeg svarede ja til at tale med om Grønland og norske interesser. Lunch med Palmérs og Victor Larsens datter. Hjem at telefonere. Så radiomeddelelserne igennem. Bladet igen. Middag med Stagg, Lie og frue og major Munch og Krøyer-Kielberg. Vi aftalte, Lie og jeg, at tale videre og talte også lidt om samtalen med Kongen. Jeg burde måske have noteret, at Kong Haakon talte meget interessant om bombardementerne, og hvorledes han havde talt på slottet om luftkældre osv. Kong Haakon gør et glimrende indtryk. Jeg får også hver gang den bedste modtagelse i legationen (den norske).

Tirsdag den 9. juni 1942.

Jeg synes ikke, det går godt. Man får jo intet ud af sit arbejde og kommer ingen vegne. Og forbindelsen hjem er helt, helt afbrudt. Men man skal jo have tålmodighed i dette land. Var om formiddagen ude at tale med Mr. *Jake og fik som sædvanligt intet ud

af det. Og kan slet ikke få dem til at gøre noget. Talte senere med Britanova – et bureau for udenlandske aviser, hvor mange ved jeg knap, og aftalte med dem, at jeg skulle være deres skandinaviske korrespondent for en månedlig gage af £ 50. Spiste frokost med Wright og Danielsen, Krøyer-Kielberg, Stagg i den norske Club. Havde en længere samtale med Anker-Petersen, Hollingworth, Wiskeman og Karsten om rekrutteringspørgsmålet. Og var om aftenen til middag med og hos Robert Jørgensen og Anker-Petersen og Gallop (den engelske legationsråd i København op til den 9. april). Intet af særlig interesse – men en god samtale om forholdene.

Onsdag den 10. juni 1942.

Havde om formiddagen arbejdsudvalgmøde. Det varer jo altid lidt længe. Og det er meget svært at få fart i dem – men det kommer vel. Kl. 3 havde jeg en samtale med Barman om, hvad jeg skulle have for BBC. Talte med en anden, som tilbød mig £ 25.- om måneden. Det accepterede jeg, idet jeg sagde, det var en lille smule mere, end de normalt betalte for et ugentligt foredrag og mindre, såfremt jeg talte mere. Hvilket netop passer mig særdeles vel. Jeg er godt tilfreds med, at jeg dog er kommet så langt nu mht. at skaffe mig indtægter. Vi var om aftenen hos Anker-Petersen og havde en god samtale om tingene. Der var også frøken Rohde, Lembcke, Krøyer-Kielberg, Bang-Jensen og Hertel.

Torsdag den 11. juni 1942.

Var om formiddagen hos Lord Robert Cecil, som var blevet meget gammel og huskede – meget lidt. Overbragte hilsen fra Niels Bohr, men det gjorde ikke noget indtryk. Spiste frokost med Charley Hansen; (recordede til søndag. Hos Stagg om aftenen med den ny norske konsul fra Færøerne. Han skal være ret dårlig stemt mod danskerne – men var flink. Havde også en samtale med Knud Petersen fra Thorshavn. Englænderne er ved at pine livet af dem med deres langsomhed). Omstående i () hører til fredag den 12. juni.

Havde om aftenen Gustav Rasmussen til middag og fik en hyggelig samtale.

Fredag den 12. juni 1942

En lang række forhandlinger om formiddagen – spiste med

Anker-Petersen og havde en god samtale med ham (se iøvrigt under torsdag den 11.). John kom hjem fra Wales.

Lørdag den 13. juni 1942.

Talte med Dam, Færøerne om tingene. Frokost med Krøyer-Kielberg – og af sted til Newcastle. Havde en meget fornøjelig tur der. Men man mærker ikke meget til, at folk ved en sådan lejlighed taler om krigen. Og den går vist rigtig dårligt. Og man er helt hjælpeløs! Og ikke engang besked hjemmefra kan man få. Og jeg bliver holdt helt udenfor de meddelelser, englænderne får hjemmefra. Det er i virkeligheden helt fortvivlende, som der arbejdes. Og jeg havde mest lyst til at gå fra det hele. Men det kan man jo ikke. Men jeg er meget, meget utilfreds.

Søndag den 14. juni – mandag den 15. juni 1942.

Om formiddagen var vi til flagdemonstration i Newcastle, og Krøyer-Kielberg havde sørget for, at Dannebrog var med, og Danmarks navn blev udråbt sammen med de allierede. Modtagelse hos Lord Mayor – de var umådelig flinke og venligt indstillede. Til frokost hos de to danske hovmestre; og dernæst til møde, hvor der var god tilslutning vel en 300 mennesker. Frøken Rohde ledede mødet aldeles udmærket. Krøyer-Kielberg talte smukt til indledning, og fru Karsten (første gang) nydeligt. Derefter talte stortingsmand Wright, og det var virkeligt en oplevelse at høre ham – en ganske sjælden oplevelse endda. Han talte om pinslerne i de norske fængsler og den tortur, som tyskerne havde indført – fuldkomment bestialsk og gjorde det i en fortrinlig form. Det var ikke nogen behagelig opgave at følge efter – men jeg søgte at løse opgaven, og det gik vel også. Om aftenen til møde med sømændene hos pastor Jensen til at besvare spørgsmål og drikke kaffe med dem.

I Whitehaven om mandagen. Det var ikke så godt. Og fiskerne¹⁷¹ var ikke så sympatiske som sømændene. De tjener for meget. Hjem om natten.

Tirsdag den 16. juni 1942.

Kom hjem om morgenen efter at have rejst hele natten i toget. På legationen. Frokost med Dam, Færøerne. Enighed i synspunkter. Samtale med kaptajn Iversen om rekrutteringsspørgsmålet.¹⁷² Finanskomitemøde. Talte med Dr. Bo Enander, som lovede mig at hjælpe mig med at skaffe mig forbindelser i Dan-

mark. Middag med Hammarling (sv. presseattaché), som lovede det samme. Og krigen går dårligt, og man hører intet om den. Og Turnbull er kommet. Og hvornår ser jeg ham? Og jeg kan ikke hjælpe Borch Johansen og de andre det mindste.

Onsdag den 17. juni 1942.

Arbejdsudvalg det meste af dagen. De er meget længe om det. Og det tager for megen tid. Og så passer de meget nøje på sig selv og deres gamle magtområde. Redigerede blad med Blytgen-Petersen. Havde Gudme og Tillge-Rasmussen til middag.

Torsdag den 18. juni 1942.

Talte i Royal Institute for International Affairs. Talen gik vist nogenlunde. Svarene var meget slemme. Havde grevinde Frijs og frøken Rohde til middag.

Fredag den 19. juni 1942.

Kun det almindelige arbejde. Havde en længere samtale med Turnbull og Hollingworth. Den var meget utilfredsstillende. Det er helt umuligt for mig at trænge igennem med mine synspunkter og få lov til at gøre noget. Jeg ved ikke, hvad man har villet med mig. Mon jeg nogensinde kan få noget udrettet. Jeg tvivler. Men skal jeg gå til grunde i dette, så er der jo intet at gøre ved det. Jeg kunne jo ikke lade være at rejse, når englænderne bad mig. Men der er vist ingen, der forstår, hvad dette vil sige. Og krigen går skrækkeligt. Men det tager englænderne mærkværdigt roligt.

Frokost hos Reventlow. Talte med Mr. Orcutt (USA).

Lørdag den 20. juni 1942.

Fik lidt arbejde fra hånden. Frokost med Dr. Sven-Erik Bergh, som gerne vil have en bog af mig. Det var forlaget Ljus, som jeg havde været i forbindelse med gennem Rantzau. Jeg lovede at gøre hvad jeg kunne. Tog ud til Stone [Gudme] og havde en meget hyggelig aften med Barman – men fik ikke meget ud af det. Ej heller om

Søndag den 21. juni 1942

skete ikke noget af interesse.

Mandag den 22. juni 1942.

Var på Rådets kontor om formiddagen. Med Stagg om aftenen sammen med nordmænd (Wright, fylkesmand Utheim (tidl. minister), og finansminister Hartmann (tidligere borgmester)). Det var meget interessant og godt.

Tirsdag den 23. juni 1942.

Havde et formandsmøde, som var ganske spildt – da det ikke kunne beslutte noget. Jeg kan ikke få orden på den organisation. Jeg aner i hvert fald ikke, hvad jeg skal gøre med dem. Talte med Greenwood fra Britanova – det er et krigsforetagende – som altså lønner mig – og det synes jeg, man skulle have sagt til mig – men jeg har da været så forsynlig at sende brev om, at jeg har fjorten dages opsigelse. Var i Parlamentet og hilste på enkelte, bla. på Sir Stafford Cripps. Til møde med Hollingworth (Krøyer-Kielberg, Anker-Petersen, Karsten). De vil af med Iversen – og det kan jeg jo ikke blande mig i. Om aftenen middag med Bang-Jensen, som snart skal rejse til USA.

Onsdag den 24. juni 1942.

Var om formiddagen på Det danske Råds kontor og derefter på legationen. Det er helt forfærdeligt, som man skal bese rundt, og der kan jo aldrig blive noget ud af det, og krigen går forfærdeligt. Arbejdede med fru Palmér, som er vældig flink og dygtig. Frokost i Den danske Klub med Gertrud og John. Talte med Ingerslev – altså 10 timer før han blev dræbt ved automobilulykken.¹⁷³ Det var overmåde trist.

Var først hos Warner og så hos Eden kl. 3½. Jeg var der ½ time, og han var meget venlig. Mit sprog var den dag om muligt dårligere, end det plejer at være – og det var jo ikke så godt. Mr. Gallop var til stede. Jeg havde udarbejdet en kort redegørelse over mine synspunkter (arkiv),¹⁷⁴ som jeg gav Eden, og han lovede at støtte os alt, hvad han formåede. Men jeg kan jo så nok komme tilbage til problemerne overfor Eden eller i hvert fald Warner.

Var derefter i en afdeling af League of Nations, London International Assembly, i Gas Industry House og holdt min engelske tale med spørgsmål. Frøken Rohde hjalp mig. Gundel var der også. Og var om aftenen til dinner hos Barman i Devonshire Club. Der var grev Reventlow, Gudme og Wilson Harris (Observers og Spectators redaktør), Max Donald (Times' diplomatiske

medarbejder) og Ritchie Calder (egtl. Daily Herald medarbejder, nu med i arbejdet for Europas genopbygning). Det var meget interessant og sikkert godt at få forbindelse der.

Torsdag den 25. juni 1942.

Var til informationsudvalgmøde, som dog gik nogenlunde hurtigt. Tog til Oxford med commander Stagg. Og traf en del interessante folk. Sir Alfred Zimmern, professor Toynbee, Mr. Bell, som alle havde med Danmark at gøre. Foredraget gik vist nogenlunde, og spørgetimerne (der var 3) også. Boede hos Sir Alfred om natten.

Fredag den 26. juni 1942.

Havde spørgetime i Oxford om morgenen; til London; forskelligt arbejde; hos Gustav Rasmussen om aftenen.

Lørdag den 27. juni 1942.

Spiste i 2 timer frokost med kaptajn Iversen. Recordede, og Gertrud og jeg tog til Glasgow med nattoget.

Søndag den 28. juni 1942.

Blev i Glasgow modtaget af kapt. Knudsen og ingeniør Moltesen og var ombord i "Erria" og "America" (Ø.K.) og "Gudrun Mærsk" (A. P. Møller), og selvom det ikke helt var arrangeret, som jeg ønskede det, fik vi dog en vis samtale med hele mandskabet om bord. Mange spørgsmål.

Møde kl. 3 – 200 mennesker – mange spørgsmål – presse-møde senere – middag – Gertrud blev – jeg hjem.

Mandag den 29. juni 1942.

Talte med Stagg og afgjorde¹⁷⁵ mine engelsk-studier til 2.-11. juli. Danske Råd, legationen, Ingerslevs begravelse – meget ejendommeligt; typisk engelsk. Kisten står på en forhøjning; præsten beder bønner og læser af den hellige skrift – imod slutningen går et par døre lydløst op – og kisten glider langsomt bagud til det store intet! – dørene lukkes – og højtideligheden er ovre.

Spiste frokost med Blytgen-Petersen og talte længe med ham om tingene; Ak! Ak! De forstår sig ikke på organisation. – Hos udenrigsminister Lie – vi var enige om, at vi skulle have en lille dansk-norsk komité til at drøfte problemerne. Lie mente ikke,

man kunne få noget virkeligt lavet med svenskerne her. Arbejdede. Spiste middag med Palmérs – og hjem om aftenen og arbejdede.

Tirsdag den 30. juni 1942.

Var på kontoret og “redigerede”; på legationen og fik interview med en svensk journalist, fru [blank plads] til Göteborgs-Posten. Derfra med Reventlow til Hambros Bank, hvor der var frokost, Olav Hambro, Sir Charles, Jules, Hambro, d’Abo, Reitzel, Krøyer-Kielberg og jeg. Det var usædvanlig flot. Talte bagefter: Olav Hambro, Teitzel, Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og jeg ang. penge til legationen og til den frie bevægelse. Det var ikke alt for optimistisk. Men løfte om penge til legationen for 1943 fik vi dog – og det var jo noget – men det hele er helt fortvivlende. Men hvor er vort spørgsmål lille i sammenligning med, hvad der sker i Ægypten.¹⁷⁶ Det gør åbenbart et stærkt indtryk på englænderne; men de tager jo også dette roligt. Men hvor ville man gerne kunne lave noget mere.

Derfra til Bush House¹⁷⁷ og fik oplysninger om stillingen hjemme. Det var den samme (helt nøjagtig), som jeg for 10 dage siden havde fået af Hollingworth. Nu fik jeg dem af Terkelsen. Det er en ganske urimelig organisationsmetode, de har. Og man kan fortvivle, og besked om tingene får jeg ikke. Og hjemmefra intet.

Til arbejdsudvalgsmøde. Fik dog taget livet af to udvalg – og mht. mine egne økonomiske forhold bad Børge Møller om oplysninger, og jeg sagde følgende: Jeg har nægtet at modtage nogen stilling hverken hos danske eller hos englænderne. Jeg har sluttet aftale med BBC om £ 25.-.- om måneden for mindst 1 foredrag om ugen. Det er reelt ikke mere, end hvad andre får. Har sluttet aftale med Britanova om at skrive artikler – men jeg kan sige aftalen op med 14 dages varsel, hvis den ikke passer mig. Dernæst har jeg fået et lån, som jeg kan trække på. Og mht. min repræsentation, rejseudgifter osv. har jeg fået et beløb stillet til rådighed af Krøyer-Kielberg – men det er en gave til Det Danske Råd og ikke til mig, og dette beløb vil jeg aflægge regnskab for. Jeg synes ikke, [at] ordningen er tilfredsstillende for mig – men det er der jo intet at gøre ved. Men jeg lever altså på mit eget og af mit eget – og det vil jeg også blive ved med. Jeg har således ofret alt, hvad jeg kunne. Og føler mig helt frit stillet. Der var ingen uenighed i dette. Jeg slog meget stærkt fast, at det må-

te være kontoret og arbejdsudvalget, som var det faste punkt i bevægelsen.

Onsdag den 1. juli 1942.

Til Rådsmøde det meste af dagen – og det er jo lidt langt, men det er der vel intet at gøre ved – der skete intet af særlig interesse. Hentede Gertrud fra Glasgow og arbejdede. Havde en længere samtale med grev Reventlow, Krøyer-Kielberg og Gustav Rasmussen om penge til legationen, og aftalen blev, at først grev Reventlow skulle tale med Warner og så Krøyer-Kielberg og jeg. Men nu får vi jo se, hvad det bliver til.

Torsdag den 2. juli 1942.

Rådets kontor. Recordede, gav fru Palmér besked og afsted med Stagg til Abbotsbury nær Weymouth. En smuk lille landsby. Og nu håber jeg, vi må få noget ud af det. men jeg må jo også læse noget.

Fredag den 3. juli – lørdag den 4. juli 1942.

Var sammen med Stagg i Abbotsbury, så Swannery – meget interessant, 5-600 svaner, vilde, men holdt til der. Og talte engelsk. Lørdag morgen så en stor privat botanisk have og tog over til Corbett.

Søndag den 5. juli – mandag den 6. juli 1942.

Der er meget lidt at fortælle herfra. Mr. og Mrs Corbetts er vældig flinke at være gæst hos. Meget dannede folk med megen viden af almen karakter. Meget lidt om Danmark – eller rettere intet. Smukt gammel hus. Og meget interessant at se dagligt liv i et sådant hus. Mad og hjælp meget præget af krigen. Særlig typisk er huset nu nok ikke – det er i alle henseender bedre. Jeg har talt meget med Stagg. Og sommetider går det engelske godt. Men oftest ad Helvede til. Så er vi meget optagne af krigen – og det er jo frygteligt, selvom ingen tvivler på slutresultatet.¹⁷⁸ Det er også mange interessante oplysninger, Stagg har givet mig. Han er meget åbenhjertig ang. de engelske fejl – den for ringe hjælp til Norge den [9. april] og [i tiden] efter 9. april. Og om alle de andre fejl, som er begåede. Men mest optaget er jeg af, hvor lidt danske alligevel forstår af, hvor meget mere vi skal gøre. Jeg mener, at Norge ved sin indsats har en førsteplads, som det i høj grad skal have. Jeg mener at Norge skulle have hele Østgrønland,

om det ønskede det. Men det kan ikke lade sig gøre. Vel først og fremmest af hensyn til USA og dernæst er der jo ingen dristighed i politikken her blandt danske. Grev Reventlow er et forfærdelig fint menneske – men man kan jo ikke leve af finhed. Der må mere til, og vi må jo prøve på at lave noget nyt og anderledes end andre. Men det kommer vel allsammen. Men jeg er en stor idiot. Jeg kan så lidt engelsk. Og at jeg gav dem så megen tid, mens jeg kunne have forberedt mig. Ak, ak alt det spildte.

Tirsdag den 7. juli – onsdag den 8. juli 1942.

Har været i Weymouth og skal op at se Mr. Corbetts landbrug. Har skrevet en lang og god artikel til Frit Danmark. I dag er det 2 år siden jeg skulle have forladt ministeriet. Men det vil jeg skrive udførligt om i bladet.¹⁷⁹

Torsdag den 9. juli – lørdag den 11. juli 1942.

Var stadig hos Corbett – og gjorde, hvad jeg kunne, men jeg kan intet mere. Det er helt håbløst – det er den dunkelt følte spild imellem tingen, som den er, og tingen som den burde [være] – mellem det at bære byrden og finde byrden alt for svær. Nå, landbruget var jo godt ang. korn hos Corbett, når man ser på tiden. Og der arbejdes somme steder. Tog ind om lørdagen. Middag med Stagg.

Søndag den 12. juli 1942.

Arbejdede; i kirke; med Gustav Rasmussen til Rottbølls – meget smukt hjem; middag med Gustav Rasmussen.

Mandag den 13. juli – mandag den 20. juli 1942.

Der er gået en uge – men udrettet noget har jeg ikke. Og krigen går unægtelig meget dårligt. Og det er næsten umuligt at trænge igennem med nogen ting. John går stadig og drysser, og det hele er unægtelig meget miserabelt, og jeg ved aldeles ikke, hvor jeg skal gribe fat og få noget ud af det. De er vanvittigt udygtige de englændere – i hvert fald dem, jeg træffer. Men man er jo nu en gang ude i det og må prøve at få det bedst mulige ud af det – men det er unægtelig til at fortvivle over. Og jeg kan aldeles ikke se, hvad jeg kan udrette. Det er ganske utroligt ansvarsløst handling af dem. Men det skal jeg se på senere. Men det ender nok med en katastrofe for os.

Nå! Spiste om mandagen frokost med Heymann og talte med

ham om pengene. Det var en flink mand – men meget kritisk – og blot der er nogle småting, de er imod, så er det galt. Ak – at menneskene aldrig kan blive klogere. Tirsdag spiste jeg lunch med Krøyer-Kielberg og talte tingene igennem med ham. Han ville gå som præsident, hvilket jeg frarådede. Spiste middag med Anker-Petersen og gennemgik tingene med ham. Jeg ved som sagt stadig ikke, hvad det bliver til. Om onsdagen talte jeg med nogle kulfolk sammen med konsul Jacobsen. Om torsdagen talte jeg med nordmænd: Wright, Sverdrup og [blank plads]. Og havde Rob. Jørgensen til middag om aftenen og fik en god samtale om radioen. Om fredagen havde vi Tillge og Gudme om morgenen og fik talt lidt om tingene.

Talte med *Lion, journalist ang. danske forhold; hos grev Reventlow til lunch og fik talt lidt med nogle englændere. John tog på landet. Kopi af brev til Stagg (se arkiv).¹⁸⁰ Talte med svensk journalist Alvar Andersson og gav ham et interview. Lunch med Stagg om lørdagen med viceadmiral Sir John Cunningham, K. B. C, Paymaster capt. Millar (Whitehall 9000) og capt. Simpson. Fortalte alt hvad jeg kunne. Om morgenen havde jeg været i Krigsministeriet og talt med nogle, også chefen for den hemmelige tjeneste. De var ganske uinteresserede. Hollingworth fortalte, at 3 ny mænd skulle til Danmark og Lunding til Stockholm. Jeg har nu skrevet til Hollingworth, at jeg ikke kan arbejde sammen med ham mere.¹⁸¹

Om søndagen arbejdede jeg. Middag med Gustav Rasmussen. Og endelig om mandagen den 20. lunch med Stagg og Hans Bang, som nu slet ikke kan disponere over svinepengene. Stagg er meget nedbøjet over de triste resultater. Har endvidere talt med adm. Sir Gerald Dickins, Principal Naval Liaison Officer og Paymaster Comm. H.N. Studdart (secretary) Abbey 1262 – ex. 143 – og talte om korvetten,¹⁸² også med Mr. Moss-Blundell – men intet resultat. Aldrig noget resultat. Det er fuldkommen håbløst. Spiste om aftenen med Stagg. Og har talt meget med ham ang. den helt vanvittige behandling, englænderne har givet ham (og mig). Jeg er meget oprørt over hele denne sag, som i det hele over den engelske administration og dens hensynsløshed. Hvor trængte de dog til at få en ordentlig opdragelse.

Tirsdag den 21. juli – fredag den 24. juli 1942.

Så på huset – og tror vi kan få det godt indrettet.¹⁸³ Talt med Carl *Major Wright (broder til Karsten og noget til [entrepre-

nørfirmaet] Wright, Thomsen og Kier) fra Folkeforbundet – nu i USA på besøg ang. boligplan her. Lunch med grev Reventlow, Colban og Blankensteiner – den hollandske journalist, som kan noget, men talte hele tiden om det nordiske spørgsmål og de andre mindre lande. Finanskomité – og fik lagt lidt af et budget – og det var meget godt. Arbejdede. Om onsdagen arbejdede jeg noget om formiddagen; talte med Boeck Hansen om torsdagen om penge; han lovede at sende nogle. Havde frokost med Krøyer-Kielberg og Holdthusen i Den danske Club om fredagen ang. Korvetten og andre spørgsmål. Om onsdagen havde jeg arbejdsudvalgsmøde hele dagen. Det var drøjt. Havde lidt af et sammenstød med Krøyer-Kielberg ang. Hollingworth. Det er meget slemt det hele. Jeg gik ikke til Anker-Petersens frokost, men til Stagg med Skelton fra Daily Telgraph, og vi talte om John og mange andre ting. Meget flink.

Onsdag den 22. om aftenen havde jeg middag for Sir Charles Hambro og Lie; endvidere var Krøyer-Kielberg, Stagg, Wright og Nagel, grev Reventlow, Gustav Rasmussen, Anker-Petersen, Gertrud og jeg der; det var vist nogenlunde vellykket – og vi fik da talt en del sammen, og jeg fik da også det ud af det, at jeg nu skal have et møde med Lie og nogle danske. Sir Charles var meget flink – men de har ingen tid nogen af dem. Om torsdagen tog vi til Stone [Gudme], Knudsen [Knauer] med Terkelsen. Wiskeman var med i vognen. Jeg var senere til middag på Crowhall: Barman, Gudme, Terkelsen, Tillge-Rasmussen, Gertrud og John samt Wiskeman. Jeg beklagede mig en del over behandlingen og fik sagt min mening – men det var meget utilfredsstillende. Nå, vi er jo også små og har aldeles ingen betydning. Men der er ikke nogen god overensstemmelse mellem at bede mig komme, og det som sker. Havde en fortrolig samtale med Wiskeman ang. mit brev til Hollingworth. Den var meget skarp. Jeg sagde min mening ligeud, om at det var ganske uforvarsomt, således som man bar sig ad – og jeg måtte tro, at jeg skulle med i alt. Han nægtede pure at sende min besked hjem. Så nu må jeg tænke over, hvad jeg skal gøre. Men det er simpelthen ad Helvede til.

Og samtalen med Barman førte ej heller til noget. Men man skal arrangere det selv. Og jeg må se at få noget etableret. Men hvordan. Om fredagen tog jeg ind. Havde frokosten med Holdthusen. Til receptionen i gesandskabet ang. Gudmes bog. Det var meget godt. Og middag for Gudme om aftenen.

Lørdag den 25. juli 1942

var jeg kl. 12 hos Warner i Foreign Office. Og jeg havde en lang og god samtale med ham. Vi talte om Faroe Islands, og der skal nu være møde, når amtmanden kommer hened. Jeg bad om, at min rejse derop måtte blive hurtig frem og tilbage, hvilket han lovede mig. Vi aftalte, at jeg skulle rejse til USA i slutningen af september. Også hurtigt, da man vil helst have mig her. Jeg spurgte, om man havde noget ønske i Foreign Office ang. bevægelsen [den frie danske]. Dertil sagde man nej – men nu skulle vi tale om det. Vi talte om Fensmark – og sagde, vi kunne ikke lave nogen udvidelse. Jeg bad ham om at tage sig af Corvettespørgsmålet. Det lovede han. Om pengene skulle han gøre en indsats – og jeg lovede at skrive til ham.¹⁸⁴ Krøyer-Kielberg og jeg skal så have møde med ham på fredag. Jeg forsøgte forsigtigt at nærme mig militærspn. og Sneum¹⁸⁵ – men det ville han ikke have noget med at gøre.

Kl. 1 1/2 frokost med kapt. Broberg, som lovede at skrive til mig. Han var (med rette) meget utilfreds med englænderne. Og det er jo heller ikke godt. Arbejdede noget. Til middag hos Stagg. Munthe og hans mor og Lister [blank plads] var der. Munthes er meget tiltalende.

Søndag den 26. juli 1942

arbejdede jeg hele dagen fra 9 morgen til 3 nat (dog lang tid til at spise lunch og dinner). Jeg skrev 3 artikler, breve, opråb osv. Men jeg er færdig. Jeg kan aldeles ikke arbejde mere.

Mandag den 27. juli 1942

begyndte jeg min rejse med Stagg. Jeg var den dag i Hayes og besøgte en stor fabrik, som fabrikerede mindre kanoner, maskingeværer osv. Den var helt ny – åben mark for 18 måneder tilbage. 3000 arbejdere hvoraf 2500 kvinder. Det var ufaglært arbejdskraft. Maskinerne fortrolige [=fortrinlige?]. Tempoet godt. Spirit god; Canteen og mad excellent. Opdelt i dele, således at hvis en del ødelagdes, kunne resten arbejde videre og lave det færdige produkt. Det var meget opmuntrende at se. Og jeg blev umådelig godt modtaget. Talte også med en del af arbejderne. Tog over London til Swansea.

Tirsdag den 28. juli 1942.

Besøgte om morgene Baldwins stålværk og tinværk og så den

store produktion der. Det var gode virksomheder. Mange kvinder i tinværket. Var sammen med Mayor om eftermiddagen; så byen, umådelig hårdt ramt af bomber. Hele byens centrum meget medtaget – næsten borte. Også i omegnen på højderne mange huse ramt. Tog derfra til Cardiff, hvor vi om aftenen havde dinner med H. Kristensen, som er umådelig hjælpsom og flink; talte om dagen i morgen og tilrettelagde den. Mødte også nogle af informationsministeriets folk og så på byen.

Onsdag den 29. juli 1942.

Var om formiddagen – først modtagelse hos Lord Mayor, meget fint og smukt, gammel embedsmand – på Curzons Factory, hvor der produceredes granathylstre. Mægtig virksomhed og glimrende indrettet. Havde en del danske søfolk med mig; lunch på fabrikken – god og meget bedre end de fine hotellers mad; kørte derefter til kulmine i Wales (se senere) og var nede i den, en lang spadseretur – lidt hård for Stagg – meget interessant. Luften meget bedre end man havde ventet. Og umådelig flinke ingeniører. Tilbage til Cardiff. Kl. 6 ombord på et af de danske skibe – der lå to i havnen – og holdt tale på $\frac{3}{4}$ time til dem. Var vist nogenlunde – men deres interesse for tingene hjemme er jo ikke stor. Ind om aftenen, pressekonference og sad og talte lidt om tingene.

Torsdag den 30. juli 1942.

Til Bristol og så Fallow Flyvemaskinefabrik. Den var kolossal – 12.000 arbejdere – aldeles glimrende bygninger og meget velorganiseret. Det er det mest opmuntrende, jeg endnu har set. Pressemøde og modtagelse hos Lord Mayor. Hilste på danskeren Frederiksen (gammel skolekammerat) og tilbage til London, hvor Gertrud modtog os og havde arrangeret noget mad hjemme, hvilket jeg var meget taknemmelig for.

Jeg har skrevet og takket følgende for de interessante dage: [14 navne og adresser udeladt]

Fredag den 31. juli 1942.

Arbejdede noget om formiddagen og mødte amtmand Hilbert i legationen og fik lidt af en samtale med ham; om aftenen mandag skulle vi tales nærmere og langt ved. Jeg har jo læst amtmandens dagbog igennem og synes godt om den stilling, han har taget, navnlig straks englænderne kom og den 25. oktober 1941

(se arkiv). Jeg har jo altid ment, at Konservative og Venstre og amtmand holdt for nær til Sambandspartiet, og her er det jo også Samuelsen, som har for stor en indflydelse, og jeg tror hverken, han er dygtig nok eller kan nok bortset fra personlige sympatier til at have så stor en indflydelse. Men naturligvis er det svært for en dansker ikke at tage det største hensyn til Sambandspartiet – men det behøver jo ikke at være rigtigt at gøre det.

Var om eftermiddagen hos den amerikanske ambassadør Winant, som gjorde et godt indtryk – men det kom der iøvrigt ikke meget ud af. Kl. 4 var jeg i Foreign Office sammen med Krøyer-Kielberg – jeg kom pga Winants upræcished desværre 5 minutter for sent. Der var Warner, Sir Charles, Coote og en stenograf. Mødet fik i flere retninger et meget slet forløb. Krøyer-Kielberg rejste således spørgsmålet om ledelsen af bevægelsen – han ønskede at trække sig tilbage, og han måtte “desværre” meddele, at søfolkene havde telegraferet til ham, at de var forfærdede herover og ikke ville have Christmas Møller, da han var tidligere konservativ leder. Jeg sagde, jeg kunne ikke tro det; men hvis det virkelig var rigtigt, ville jeg under ingen omstændigheder tage imod det. Iøvrigt syntes jeg ikke, det var et spørgsmål, vi burde drøfte med og i Foreign Office, da det var klart nok – men vi kunne spørge Foreign Office, [om] – som jeg mente – at det burde være en dansk, som var leder, eller [om] man stadig var tilfreds med en britisk statsborger. Foreign Office ønsker en dansk. Jeg tror, jeg fik sagen rettet lidt op – se iøvrigt breve til Krøyer-Kielberg, Warner og Sir Charles. Det var jo nogenlunde det værste, Krøyer-Kielberg kunne gøre – og jeg kan være nødt til at samarbejde med ham, men jeg stoler absolut ikke mere på ham. En mand, som handler således, er jeg færdig med. For iøvrigt er det hele mig modbydeligt – tænk, at man skal have sådanne småting i en situation som denne. Og det eneste, man må undgå, er den offentlige skandale. Og det vil det jo blive, når folk er [som] Krøyer-Kielberg og Anker-Petersen. Jeg har sagt, at jeg blot ønskede at gøre mit arbejde så godt som muligt, så måtte man lave, hvad man ville. Til dinner traf jeg Helvard (se senere).

Om aftenen havde jeg møde med Lie. Jeg havde indbudt legationen, en del af Rådet og en del udenfor. Lie holdt en tale om sin Atlanterhavspolitik og ville have Danmark med. Jeg svarede, at jeg var enig i, at Danmark ikke og Norden ikke kunne være sig selv nok, og jeg derfor i det store og hele var enig – men jeg

ønskede, [at] vi skulle *operere på alle små stater og på non-agressionsmagterne. I Danmark ville vi aldrig have den 9. april om igen. Tyskland – den store fare. Vi ville gerne også have Sverige med. Mødet forløb vist meget godt.

Jeg glemte at notere om Warner-mødet, at der var en fuldstændig afvisning af at give os nogle af de danske midler. Men man ville eventuelt låne legationen beløbet – hvilket jeg synes er godt. Krøyer-Kielberg søgte at spænde ben for, [at] den frie danske bevægelse skulle have penge, men det lykkedes ham ikke, idet man lovede, at vi kunne få penge, om vi trængte til dem. [Hvad angår] Færøerne sagde man ja til [min] rejse og ligeledes [ja ang. min rejse til] USA.

Helvard – han fortalte mig, at han var gået over isen med Sneum den 27. marts (se arkiv) – været i fængsel i Sverige, havde siddet 37 dage i Brixton. Sneum var der endnu. Dårlig behandling, og det var den Sneum, jeg bad om lov til at tale med. Jeg er aldeles rasende på Hollingworth og Wiskeman. Og det er mig ganske ubegribeligt, at englænderne vil give folk den behandling. Jeg må jo nu se at tage mig lidt af Helvard. Det var min tanke den aften. Gudme, Tillge-Rasmussen og Knauer var inde hos os, og vi sad og sludrede længe om aftenen.

Lørdag den 1. august 1942.

Jeg var først hos Brinley Thomas og talte om den næste rejse, så på legationen. Lunch med [Turville-]Petre, Stag og Crowther. Talte med Vejbye-Johansen og gav ham en erklæring. Kl 5 Helvard og fik hans historie – men det var jo hverken gået værre eller bedre end, at jeg om morgenen havde fået brev fra major Merry, om jeg ikke *senere kunne skaffe dem forbindelse med Helvard. Det må vel nok siges at være en fremragende administration. Og jeg vil også benytte lejligheden til at søge at slå hul i muren. Men megen tro på godt resultat har jeg ikke. Knauer var blevet inde hos os – og vi havde middag.

Søndag den 2. august 1942.

Arbejdede – tog os af Helvard – ligesom Knauer, som vi synes ualmindelig godt om, blev inde. Arbejdede længe den aften.

Mandag den 3. august 1942.

Arbejdede en del; grev Reventlow, Krøyer-Kielberg, Anker-Petersen og jeg var hos Kong Haakon med de 5.000 £. Folketo-

get og mødet.¹⁸⁶ Middag med Gustav Rasmussen – men han er ikke meget mobil. Jeg forstår det ikke, så dygtig han er – men han er overloyal.¹⁸⁷

Tirsdag den 4. august 1942.

Tog med Terkelsen til Saffron Walden og så en fighterstation. Glimrende indrettet. Meget god modtagelse. Ung, glimrende captain Peet. Tog til Cambridge, hvor vi fik at vide, at vi ikke kunne se bomberstationen; men så godt landbrug på University Farm og modtagelse med dinner hos vice-president ved et af Colleges.

Onsdag den 5. august 1942.

Pressemødtagelse; så Short Factory – reparation af bombemaskiner, og det var imponerende stort – mange kvinder – vældige maskiner. Tog over London til Manchester, hvor Sejrup modtog os – smukt og venligt.

Torsdag den 6. august 1942.

Havde om formiddagen møde med fiskere fra Fleetwood, som gerne ville give 1/2% til Det danske Råd af indtægten; gerne ville have en repræsentant særlig valgt i Rådet – og ville vælge mig og ville have et møde en gang i januar på et par dage. Jeg lovede at gøre, hvad jeg kan. Men jeg kunne jo ikke blive deres repræsentant i Rådet. Men nu skulle jeg se på det. Kl. 11 pressemøde – det varede 1 1/2 time, og varigheden viser vel, at det gik meget godt – men mit sprog, mit sprog! Møde kl. 3 – talte 7 kvarter – vist nogenlunde; et par spørgsmål – så lidt på byen. Hårdt ramt. Middag – dansk tjener – overtjener Hansen, flink, kl. 1 A og fik en fornøjelig sludder med ham – og så er der vist ikke mere.

Men hvor er jeg led og ked af den måde på hvilken menneskene optræder. Blot man var ung nok og uden hensyn og kunne blive bombeflyver – men man kan jo ikke få alt; [både] få Gertrud og John og så ville sligt. – Ja, Ja! Det er den dunkelt følte splid imellem tingen som den er, og tingen som den burde være – imellem det at skulle bære og finde byrden alt for svær. Jeg ser, jeg har glemt at notere, at jeg mandag var hos Merry med Helvard; introducerede ham og gav Merry et brev til Sneum, som jeg sagde, jeg gerne ville have besørget.

Fredag den 7. august 1942.

Fra Manchester over Leeds (Pressemøde) til Newcastle; så Swan skibsværft, meget stort; spiste middag med nogle af disse B.C.[=British Council] folk og møde med søfarende; vist meget godt. Var også i Poolen¹⁸⁸ og i de ny lokaler, som bliver pæne. Talte med Bentzon og Børge Møller, som ikke forstod, at Krøyer-Kielberg havde benyttet deres telegram således og [som] var meget flinke og rigtige. Og jeg var meget glad ved, at de havde talt med mig. I sovevogn til London.

Lørdag den 8. august 1942.

Var på BBC; talte med Gundel; rekordede min første tale. Lunch med Griffon om almindelige ting. Så kongefilm på legationen med søfarende. Talte med Hilbert. Middag hos Utheim og Holder sammen med Stagg – fornøjeligt og interessant. Talte med Reventlow, som også vil beholde Krøyer-Kielberg – Ak!

Søndag den 9. august 1942.

Var på landet med Stone og Knudsen [Gudme og Knauer]. Fik sammen med Tillge skrevet et memorandum til Barman (arkiv).¹⁸⁹ Og fik talt en del om tingene. Også med John om, hvad han vil. Om aftenen hos Tillges med Barman og fik talt godt med ham. Jeg tror, jeg kan sige, at mit besøg hos Eden har virket godt. Det har jeg en del vidnesbyrd om. Traf også Svart, som kan meget, er lidt ung. Men jeg synes egentlig ganske godt om ham. En lang snak da vi kom hjem.

Mandag den 10. august 1942.

Tog ind; i Det danske Råd; legation; lunch med Crowther (captain) og admiral M [blank plads] Smith – og derefter Themsen-tur, så skolen i Greenwich, som var meget smuk. Om aftenen middag for Crowther og Petre.

Tirsdag den 11. august 1942.

Om formiddagen møde med militærkomiteen – forinden Hollingworth og Wiskeman om alting nu var i orden – jeg sagde blot min mening – se [i mit] arkiv brev til Hollingworth.¹⁹⁰ Frokost med Barman ang. memorandum m.m. Meget godt. Og også ang. Knudsen, hvor jeg håber at få en ordening som er tilfredsstillende. I arbejdsudvalgsmødet beklagede Krøyer-Kielberg sin optræden i Foreign Office og fortalte, hvorledes han havde taget

fuldstændig fejl, men mente den sag var i orden nu. Det blev bestemt at foreslå Rådet i morgen, at jeg skulle være formand for Rådet og arbejdsudvalget, og Krøyer-Kielberg betragtede kun præsidentstillingen som honorær. Krøyer-Kielberg har en meget dårlig samvittighed. Til middag med Robert Jørgensen om aftenen. God samtale.

Onsdag den 12. august 1942.

Havde en lang dag med Rådet – blev valgt til formand for arbejdsudvalget og til (senere) formand for Rådet. Det gik vist meget pænt og ellers ikke noget særligt. Havde frokost med Gudme og Tillge-Rasmussen og middag med Gustav Rasmussen – vi må jo se at få noget lavet – men det er umådelig svært.

Torsdag den 13. august 1942.

Skrev en hel masse – John kom ind fra landet – men vi fik ikke talt meget sammen. Nu må jeg jo håbe, at Gertrud og John får talt John-problemet igennem. Det ligger os så meget på sinde – og John vakler en del frem og tilbage.¹⁹¹ Havde skrevet to taler til Danmark, som jeg recordede; en om besøg på maskingeværffabrik og en om besøg i kulmine. Man fortalte mig senere, at englænderne på BBC var meget glade for dem, og at de ville bruge dem i European Service. Havde egentlig ikke været tilfreds med dem selv, og der har ikke været tale om noget skønmaleri. Skrev også en tale til Finland og recordede noget af den på dansk. Vi 3 holdt mors fødselsdag – og Gertrud og John skulle i den ny lejlighed i aften. Tog med Toget sammen med Mr. Petre i sovevogn til Edinburgh. Det var trist ikke at være hjemme på Gertruds fødselsdag – skrev et lille brev, som skulle besørges med blomster i morgen. Og jeg fik jo ikke skrevet det så godt, som jeg gerne ville og ikke sagt tak for alt, hvad Gertrud er for os. Ak, hvad i alverden skulle jeg have gjort, om jeg ikke havde haft Gertrud til at hjælpe mig.

Fredag den 14. august 1942.

Kom til Edinburgh kl. $\frac{1}{2}5$ om morgenen. Petre og jeg kørte i en taxi ind til konsul Schacke, som tog glimrende imod os. Fik bad, morgenmad og en snak og en tur op ad en af højene. Tilbage, hvor Hilbert var stået af og tog fra Edinburgh kl. ca. 8 til Inverheitling. Kørte i en navy bil til flyvepladsen og tog derfra i maskine til Kirkwall kl. 10, hvor vi var $\frac{1}{4}$ i 12 – tog så kl. $\frac{1}{2}1$ med en

dejlig nybygget destroyer, hvor vi fik en glimrende modtagelse, til Færøerne. Vi så intet andet end 3 miner på vejen. Men dem fik vi ikke skudt ned. Kom til Thorshavn red kl. 1/211 og blev på kajen modtaget af fru Hilbert og børnene, af kommandanten (Corbett), Hammerby, Hjorth Nielsen, Knud Petersen, Mason, Laursen og hjem til amtmanden og drikke the og sludre lidt med dem. Consul Mason er af Hollingworth-typen, og det er vist ikke så godt; men man må nok råde amtmanden til at holde sig ang. varer til ham.

Lørdag den 15. august 1942.

Tidligt op og noget rundt. På besøg hos dommer Bonnevie og talte 1 times tid med ham og søgte også politimesteren, som var syg, og som jeg ikke talte med. Var også på visit hos Corbett og talte noget med ham også om nedrejsen. Fik talt en del med amtmandens, som ikke ved, hvor godt de vil gøre det for mig. Talte med en hel del folk og om aftenen middag i amtmandsgården, hvor Samuelsen, fru Muller og Knud Petersen var. Ringede også rundt til forskellige for at aftale tid ang. besøg. Bonnevie spurgte, om han kunne dømme soldater ang. barnefaderskab.

Søndag den 16. august 1942.

Var først hos telegrafbestyrer Ingerslev, som var flink – men vel nok dansk i forhold til og syn på færingerne. Derefter hos fru Brend og gik den samme tur som i '39¹⁹² på lageret! Frokost i amtsgården: Masons – han virker bedre ved nærmere bekendtskab – og er meget velvillig over for os, Sonnichsen, Laursen. Til te (chokolade) hos Husted-Andersen, hvor også Anker Jørgensens var. Vi fik en lang samtale om tingene, og det afspejler jo alt, hvor lille et samfund det drejer sig om. De er jo ikke medlemmer af Frit Danmark, men bliver det vel. Man kritiserer jo meget rigeligt og ræsonnerer meget om, hvem der nu vinder krigen. Og det påvirker også stillingen. Anker Jørgensen er russisk gift – og det giver ham også en særstilling. Om aftenen til middag hos Hammerbys, hvor Masons, Ingerslevs, den ældre og den yngre Samuelsen, apoteker Juuls, Ludvigsens, Knud Petersens og amtmandens var. Meget godt og meget, meget venligt arrangeret. Og en smuk stemning. Der blev holdt et par korte taler. Og det blev som alt på Færøerne sent.

Mandag den 17. august 1942.

Drak morgenkaffe hos Juhlerts kl. 8 – og sludrede med dem. De var bange for den engelske indflydelse – og var meget *politiske – men alt er jo ikke lige godt. Kl. ½ 10 hos postmester Danielsen – hvor jeg fik en god samtale om tingene – Kl. godt 11 et lille møde om mødet i aften og frokost, hvor folketingsmand Poulsen var til stede, og hvor vi fik talt om tingene. Frokost hos amtmanden, hvor Poulsen var. Talte med Kaaber kort og med Patursson, som jo var meget flink som altid mod mig personligt, og vi fik talt lidt om politiken her – Patursson sagde selv, at han jo var gammel nu og ikke kunne følge helt så godt med mere. Amtmanden havde ikke kunnet handle anderledes, end han havde gjort, men nu havde de også enevoldskonge. Han var egentlig ked af udviklingen, og han mente til den anden side, at det færøske samfund skulle have lov til at prøve at stå på egne ben. Jeg gav udtryk for, at Færøerne selvsagt måtte have have lov til til sin tid at bestemme sin skæbne. Men England kunne jo ikke foretage sig andet end at holde sit ord om at levere Færøerne tilbage til Danmark. Han ville jo have tingene afgjort nu. Jeg kan ikke sige, om der havde været nogen mulighed for at nå til en forståelse med Patursson, men jeg tror ikke, han spiller nogen afgørende rolle i Folkeflokken. Det er sikkert andre, yngre og ikke så sympatiske kræfter, som har magten nu.

Gik derfra om til Mitens på kontoret og fik en samtale med ham. Jeg tror vi stort set ser ens på forholdene. Han gav udtryk for sine betænkeligheder mht. Frit Danmark på Færøerne, og det forstår man jo nok, men det kan jo ikke være andet, at man må blive ved, når man er begyndt. At amtmanden ikke er medlem er givet rigtigt. Det er en meget væsentlig dansk interesse, at amtmanden ikke bliver afskediget. Det vil jo skabe en mængde komplikationer på øerne; at Hilbert derfor skal være meget forsigtig er givet. Var hjemme hos Mitens et øjeblik.

Spiste hos amtmanden og gik til mødet. Så mange der kunne være. Talte i 2 timer – og var vist nogenlunde heldig, og der var en god og velvillig stemning. Det vanskeligste for mig er jo, at okkupationer ligner hinanden. Der er en aldeles udmærket stemning mellem befolkningen og de engelske militære myndigheder, men naturligvis tager militæret ind imellem sig selv til rette, og i sine økonomiske virkninger er forskellen måske ikke så stor (og kan ikke være det) mellem den forskellige måde at tage varer og bygge på. Det er jo som alt her i verden, at når to gør det sam-

me, er det ikke det samme. Censuren er meget stræng, og jeg har også hørt noget om, at selv amtmanden kan få breve (eller anden post) understukket. Ja, tiderne er ikke gode for de små. Besættelsen er noget helt andet end hjemme i Danmark. Men besættelse er besættelse. Og den engelske soldat, som virker så sympatisk på mig hjemme i England, virker ved selve sin nærværelse (fordi han ikke hører til her) ikke på samme måde her. Og naturligvis spiller de fremmede en overvældende rolle, og der er barakker og alt til faget henhørende. Men når alt det er sagt, skal det også siges, at der er en kæmpeforskel mellem den tyske og den engelske besættelse. Det ene er fjendens – det andet er vennens. Navnlige til Vaagø er censuren stræng – der skal pas til Vaagø osv. – altså til vort eget område. Mødet sluttede godt 11, og var så til aften hos Knud Petersen med mange mennesker, og det blev meget sent inden jeg kom i seng – kl 3.

Tirsdag den 18. august 1942.

Tidligt op (kl 6) og drak morgenkaffe hos Kaaber og fik talt lidt om tingene. Man ville navnlig gerne have danske aviser. Gik en tur på havnen – fulgte K. til * med fru K. og hilste på min gamle bilven fra '39. Skrev og læste lidt. Kl. 11 hos Peter Jensen (folk er så sent oppe også her) og sludrede med ham og hans søn. Han er gammel nu og døv – men han har jo været meget dygtig og har en stor forretning. Søgte den norske konsul Wendelboe (forh. Vendelbo-Jensen), men fik ikke fat i ham. Hjem til frokost og talte så med Samuelsen, Zachariassen og Dam og talte også om amtmandens bekymring mht. de for store bestillinger [fra den engelske forlægning], som kan forvolde, at vi slet intet får til øerne, og hvad man skulle foretage heroverfor. Vanskeligheden er jo her som andetsteds, at man skal have købmændenes medarbejderskab, men at disse ikke er alle organiserede og jo kæmper om kunderne og derfor ikke kan blive enige. Men nu må der altså tales med dem, og så må sagen jo udvikle sig. Men det gælder nok om at presse noget på med at få fart i forsyningsspørgsmålet.

Kl. 3 medlemsmøde i Frit Danmark, hvor jeg besvarede en række spørgsmål til klokken 5 og fik hilst på en god del. Hilste indenfor på Bech, C.B. administrationen – en broder til dyrlægen. Og talte så med konsul Wendelboe og det meste af tiden også med konsultssecretair Ihlen. Det var en ejendommelig samtale. Der er noget vrøvl heroppe med Wendelboes akkrediteringsskrivelse.¹⁹³ Og han kommer ikke hos amtmanden. Tænk,

at man i disse tider skal have vrøvl mellem norske og danske her – men mange danske føler det stærkt, at de norske holder sig til Folkeflokken og vil søge at udnytte situationen. Og forholdene er så fortvivlende små; alle er hverandre så tæt inde på livet. Og amtmanden skal gøres til syndebuk for alt – også for englændernes fejl. Og så ville jeg altså ikke have knyttet min skæbne til Samuelsens i et og alt. Samuelson har gjort et fortrinligt arbejde og været Danmark en god og trofast søn. Men de andre færingere føler det, som drages der et skel mellem dem. Noget urimeligt i retning af første- og andenklasses mennesker. Jeg vil jo søge at få det med Wendelboe helet. Men det bliver svært.

Ihlen udtrykte sit standpunkt således: Vi tænker kun på Norge. Vi bryder os Fanden om Danmarks sydgrænse eller Finlands østgrænse. Vi vil kun tænke på Norge. Og derefter gik de og særligt Ihlen over til at tale om Danmarks stilling og skældte ud over, at vi ikke havde norske tilstande – fremkaldt af os selv den 25. november 1941 – det var ham en mægtig skuffelse, at Danmark havde handlet således. Nå! Så havde han misforstået min tale, at 98% var imod regeringens politik, og han kunne ikke forstå, at vi ikke talte meget stærkere imod regeringen osv. Jeg vil ikke påstå, han virkede sympatisk – ingen af dem. Og jeg kan forstå, at danske bliver vrede på typen. Men det er jo blot det dumme man kan gøre. Og vi blev enige om at fortsætte samtalen – jeg må jo se, om jeg kan få fuld klarhed over deres hensigter og tanker. Og på en måde er det ganske forfriskende at få talt ligeud om tingene. Men jeg kan godt forstå, at man kan tro, der ligger bagtanker bag – og det gør der måske også.

Om aftenen var der reception hos amtmanden. Og det var nydeligt og godt arrangeret. Fru Hilbert har megen ære af den måde, på hvilken hun leder sit hus. Folk er glade ved at komme der – og det repræsenterer Danmark smukt og godt. Der var vel 70 mennesker. Og jeg fik talt med mange – også med de engelske officerer, som måske vil flyve mig ned. Jeg har noteret så meget – det er et fint og godt embedsmandshjem. Datteren hjælper moderen godt, og drengen er en flink og rask dansk dreng.

Onsdag den 19. august 1942.

Det er den 19. – hvordan mon det går for Gertrud og John. Det er ikke en uge siden, jeg tog af sted – men hvor er det længe siden. Og hvor hører man lidt om krigen. Jeg skrev en hel del i morges og havde derefter en god og lang samtale med consul

Mason og senere med ham og captain Larsen. Jeg drøftede en række spørgsmål. Med Mason om forsyning, salg af skibe, besøg igen. Nordmændene og vi var enige i synspunkter. Jeg fik f.eks. lejlighed til at sige til ham, at enhver besættelse is bad – og at England måtte sørge for, at deres besættelse ikke kom til at ligne den tyske økonomisk. Med captain Larsen drøftede jeg spørgsmålet om rekruttering, som vi var enige om at undgå, og at jeg skulle give besked om, hvorvidt vi kunne få nogle færing, som ønskede det, ned til England til A. T. S,¹⁹⁴ Buffs and so on. Aflagde visit hos apotekerens – Juul – frokost hos Mortensen (amtsforvalter – kontorchef) sammen med amtmand, Juuls, Bonnevis, Nicolajsen, Joachimsen; derfra til spørgetime for ikke-medlemmer. 100 mødt – lidt træg forhandling. Det var som folk ikke turde spørge. Visit hos fru Müller. Middag hos Masons, hvor amtmand, captain Corbett og colonel Mackley også var. Jeg holdt en tale til Mrs. Mason – men de forstod vist ikke meget af den. Hjem og arbejdede. Og jeg skal op kl. 6 i morgen, og jeg ved ikke, når jeg kommer hjem. Blot Gertrud var her og John på skole.

Torsdag den 20. august 1942.

Drak morgenkaffe kl. 7¹/₄ hos konsul Valdemar Lützen. Han er jo meget kritisk, som så mange af dem er – og sagen er jo den, at alle vil tages med på råd. Jeg vil jo ikke på nogen måde kritisere amtmanden og kan ej heller nok til det mht. hvad der rent faktisk er foregået – men jeg har jo aldrig haft den højeste tillid til Samuelson, og naturligvis bliver amtmanden let noget selvbevidst. Det er jo også gået så godt – fordi der er tjent alle de mange penge. Og noget, eller rettere meget, klikevæsen er der jo. Kl. 8 hentede Husted Andersen mig på motorcycle og viste mig sit landbrug – gode svin – og god svinestald – og også havre, som dog ikke kan blive moden.

Fra Husted A. (som meget gerne ville bort fra øerne og have en stilling ude og mest have interesse i økonomi) tog jeg til Peter og talte en times tid med ham. Jeg tror det er mægtigt godt, at jeg har fået ham så godt indstillet, og han vil tale med mig, inden han afleverer sin indstilling. Derfra til konsul Wendelboe og Ihlen. Vi fortsatte vor oprigtige og ligetil samtale. Jeg talte først alene med Wendelboe og sagde, jeg var ked af, at han ikke var kommet til receptionen, og jeg kunne oprigtigt talt ikke forstå, at der i en tid som denne skulle være sådant tøv. Ja, han kunne ikke

udtale sig om tiden, før han kom, og Thorstein Petersen var i London for at ordne de sager. Jeg bad ham om at ordne sagerne – jeg troede ikke, hverken den britiske eller den norske regering ønskede sligt vrøvl nu. Når Mason kunne aflevere akkrediteringsskrivelse, kunne han vel også, og det var også rimeligt at forlange opholdstilladelse. Nordmændene havde jo egentlig også okkuperet øerne! Jeg sagde dertil, at det vidste han godt de ikke havde, og at de norske skibe var under britisk overkommando. Ak, hvor er det tåbeligt! Nå, vi fortsatte så vor samtale om de almindeligste problemer. Og nogen venlig indstilling har de ikke. Men det kan da også være ligegyldigt. Men de syntes altså, at vi var for sløje, og at jeg skulle danne regering osv. ude.

Gik der fra til Mason, og han lovede at gøre sit bedste i alle retninger. Talte med fru direktør H. O. Hansen om Effersøes barn osv, hilste på Vilh. Nielsen på Skansen, hvor Jens Dam var. Jeg er ikke helt sikker på, at hans indstilling er god nok. Ordrede et foredrag på engelsk (det fra Royal Institute of International Affairs); besøgte politimesteren, som var meget reserveret, og navnlig så han meget medtaget ud. Frokost hos Hammerby; dikterede breve, the hos Ingerslev, hvor sysselmand Djuurhus var. Møde i Sjouleiharhusid (igen) kl 5, hvor der måske var en lille smule færre folk end i mandags. Hilste her på Zachariassen fra Hesteir. Telefonerede til Kjølbro og sagde, at jeg ikke kunne komme denne gang. Middag hos postmesteren og til damperen. Der var en del at sige farvel til på kajen og blev så taget i en lille motorbåd ud til destroyeren Oakley – den samme som sidst. Og man regnede, det var bedre at være her end på Tjaldur, som har tropper med ned. Fik kaptajnens kahyt og gik i seng.

Fredag den 21. august 1942.

Sejler frem og tilbage foran Tjaldur – har en bombemaskine over og balloon på Tjaldur. Har forløbig kun set een mine. Captain Pack Beresford R.N. [=Royal Navy]. Der er intet hændt; har hørt noget radio. Og ellers ikke foretaget meget. Det var vist godt, Gertrud ikke var med. Det går jo pga. Tjaldur meget langsomt. Jeg har tænkt meget på nordmændene. De siger jo egentlig det, jeg mener og også har sagt – men man kan ikke lide at høre andre sige det. Og der er jo også forskel på, hvad man selv skal sige, og hvad andre skal sige. Og nu kommer Big Ben. Det er dejligt at høre den. Jeg har også tænkt meget på Hilberts. Jeg kan jo godt se deres besværligheder, og jeg vil egentlig nødig sige

noget kritisk. Måske spiller småting en for stor rolle i deres bevidsthed. Forholdene er jo så fortvivlende små, og alting høres med det samme. Vi kan nu se Orkney Islands.

Lørdag den 22. august 1942.

Sejlede videre og så lidt, meget lidt, af Skotland. Mens jeg sad i min kahyt og skrev til Warner hørte jeg et mindre brag og en rystelse i skibet. Det var en dybvandsbombe, som blev smidt ud. Jeg så det altså desværre ikke. Men man var ængstelig for, der skulle være en ubåd. Og vi sejlede for fuld fart frem og tilbage – men det var vist kun et vrag. Sejlede videre og kom til Aberdeen red kl. ca. 2. Kom i en motorbåd afsted til havnen. Efter 1 times tid! mine papirer i orden. Telefonerede hjem – talte med miss S.¹⁹⁵ Telefonerede til Rasmussen og talte en times tid med ham om tingene og om nordmændenes mærkelige handlemåde i Aberdeen, hvor de søger at kapre færingerne. Ak! Ak! hvor er menneskene små.

Søndag den 23. august 1942.

Tog med tog til London, hvor jeg var kl.8 om morgenen. Og kom til det ny smukke hjem.¹⁹⁶ Men det er jo blot alt for fint til mig, og mon jeg nu har råd til det. Ja, der er mange problemer i tiden. Så på en hel mængde ting. Men intet særligt.

Mandag den 24. august 1942.

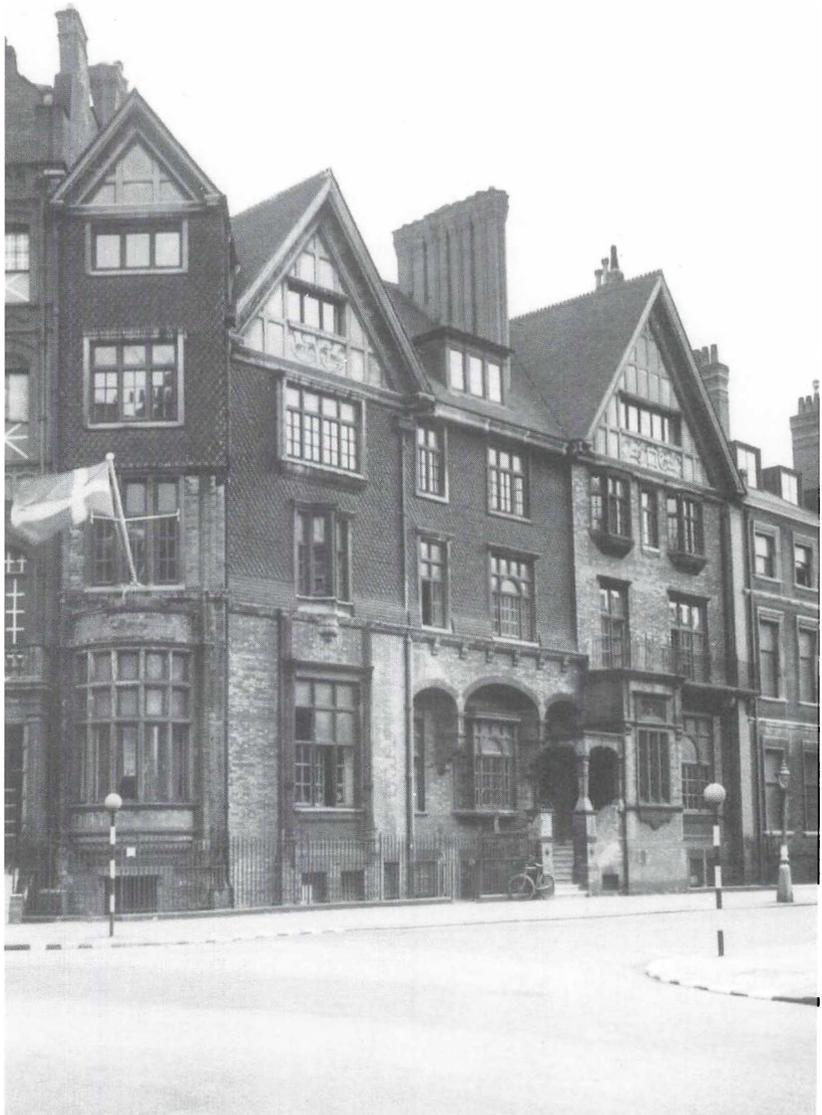
Havde arbejdsudvalgsmøde om formiddagen; frokost med Stagg og fik en mængde gode råd som sædvanlig. Rekrutteringskomitémøde. Forskellige forhandlinger og arbejdede hjemme. Hvor går det småt altsammen.

Tirsdag den 25. august 1942.

Søgte at få lidt orden i tingene på kontoret og arbejdede det meste af dagen der.

Onsdag den 26. august 1942.

Havde Tillge, Stone [Gudme] og Knauer til frokost og middag. Talte med Brinley Thomas om fremtiden og med Krøyer-Kielberg om forskellige spørgsmål og arbejdede iøvrigt videre det bedste jeg formåede, men det er som bekendt ikke særlig meget. Har nu fået en nogenlunde ordning ang. mit arbejde, idet jeg har frøken Muller fra legationen hver formiddag fra $\frac{1}{4}$ i 9 til $\frac{1}{4}$ i 10.

Fra august 1942 holdt den frie danske bevægelse til i Det danske Hus i Pont street – samme gade som den danske legation. I dette rummelige hus, hvor Christmas Møller fik kontor, var der god plads til bevægelsens mange aktiviteter. (Foto: Frihedsmuseet)

Men jeg har jo også meget, jeg skal indhente. Men det kommer vel – men det er blot svært at få noget virkeligt lavet med de englændere. Var i går ude at hilse på fiskerne fra de 14 dvs. de 17 fiskerbåde og havde en god samtale med dem. Fik dem valgt [=til at vælge] en tillidsmand, gav et par cigaretter, de var henrykte. Ville helst blive her i landet og kunne vel egentlig ikke svare på spørgsmålet, om de var taget herover frivilligt eller ej. Lovede at gøre for dem, hvad jeg kunne. Lang samtale om aftenen med de 3 om, hvordan vi skulle lægge fremtiden til rette.

Torsdag den 27. august 1942.

Arbejdede. Frokost med Grønning (Ole); møde ang. oplysningscentral – arbejdede videre og fik ikke udrettet, hvad jeg skulle gøre.

Fredag den 28. august 1942.

Arbejdede som sædvanligt med alle disse småsager. Havde Stagg og O'Reillys til lunch. Finanskomitémøde kl. 4. Og det er vel ved at komme i en vis gænge. Konfererede med Hans Bang om Vejbye Johansen.

Lørdag den 29. august 1942.

Peter Linds til lunch. Terkel M. Terkelsen til dinner i klubben og hjemme og talte hans strid med Gudme igennem med ham og får nok en ordning på det. Bildsted! Svart ang. hans lecture.

Søndag den 30. august 1942.

Gik en tur for en gangs skyld – har unægtelig ikke set meget af London. Jeg har vist ikke været eet eneste sted for at se noget. ej heller i teater osv. Jeg har gerne villet fastholde, jeg er kommet her for at arbejde. Blot jeg kunne få lov til at udrette noget rigtigt. Havde Olaf Kier til lunch – alene – og vi fik en god lang samtale med ham om alt. Han vil gerne være med. Men disse store folk er jo tit tilbageholdne. Talte i radio. Dikterede til fru Palmér. Og hjem. Gertrud i KFUK.

Mandag den 31. august 1942.

Havde en lang samtale med Mr. Warner ang. Færøerne (jvf. mit brev til ham)¹⁹⁷ og talte også om besværlighederne med at skaffe øerne skibe. Warner sagde, at Eden ville se mig, inden jeg tog til USA.

Om formiddagen havde jeg en længere samtale med Hollingworth ang. alt i Danmark – om ændringen i politik til en stærkere – Arthur [Mogens Hammer] var lige ved at blive taget – men undslap. Borch Johansen ville måske komme herover. Vi aftalte, [at] jeg måtte skrive til Foss (se afskrift). Og vi skulle arbejde meget nær sammen. Arbejdede hele dagen og havde Crowther, Stagg og Wright til middag.

Tirsdag den 1. september 1942.

Havde samtale med Halley ang. fru Schou Palsgaard m.fl. Krøyer-Kielberg, Iversen og jeg havde møde i Foreign Office ang. rekruttering, og man vil hjælpe os med at få gang i den bedst muligt og måske også få britiske penge til at rekruttere for. har ellers forsøgt at gøre lidt rent bord. Skrev en artikel til tysk pamphlet (arkiv).¹⁹⁸ Skrev udkast til en række af de fortrolige breve som Knudsen [Knauer] skal skrive i aften.

Onsdag den 2. september 1942.

Besøg af Knauer ang. hvordan vi skulle lægge arbejdet mellem os til rette. Talte med Krøyer-Kielberg i telefonen om forskellige ting; med Brinley Thomas om arbejdet og alting og en masse andet arbejde. Talte med Bech om udstilling. Med Bang og kl. 4 med Terkel M. Terkelsen om hans lille affære – Ak, Ak! Hjemme om aftenen at skrive breve til en hel del.

Torsdag den 3. september 1942.

Var først på Rådets kontor som sædvanligt. Kl. 10 hos Brinley Thomas og bad om at få breve til Bahnsen og Ebbe Munck – hvad han lovede. Derefter på cycle hele tiden nu til Hollingworth med breve til Foss og Arne Sørensen (se Arkiv),¹⁹⁹ og dem lovede han at sende afsted. Lang samtale med Lie ang. den hele situation. Han talte som altid meget, men var meget flink, og jeg sagde ham, at jeg gerne ville have det udvalgsmøde. At jeg syntes, han burde være tilfreds med min udtalelse om Norden.²⁰⁰ Jeg mente som han, at Norden ikke kunne være sig selv nok, og at vi måtte ind i en større sammenhæng. Om aftenen havde jeg Brinley Thomas til middag og fik forklaret ham tingene godt, tror jeg. Men det hele er jo en sæk uld.

Fredag den 4. september 1942.

Talte med Vejbye Johansen; det er i orden med ham. Mange for-

beredelser til mødet. Himmelstrups broder var på besøg. Anker-Petersen.

Fredag den 4. september 1942.

Arbejdede med Rådets sager det meste af dagen og havde besøg af Gudme, Knauer osv.

Lørdag den 5. september 1942.

Mødet (se avis);²⁰¹ middag om aftenen for arbejdsudvalg m.fl.

Søndag den 6. september 1942.

Intet særligt. Arbejdede. Sendte en radiotale hjem til Danmark af en vis betydning.²⁰²

Statsminister Buhls formaninger om at modarbejde den danske sabotage blev modsagt af Christmas Møller i den såkaldte sabotagetale 6. september 1942. Da de to kombattanter mødtes med feltmarskal Montgomery under dennes besøg i København 12. maj 1945 markeredes en ydre tilslutning til sabotagesynspunktet. I baggrunden Ole Bjørn Kraft. (Foto: Nordfoto)

Mandag den 7. – torsdag den 10. september 1942.

Har arbejdet med alle tingene det bedste jeg kunne. Og der har ikke været noget af særlig interesse. Har haft Worm-Müllers til frokost og drengene²⁰³ og har skrevet en hel mængde. Krigen lægger jo et pres på, og i denne situation er jo alt ens arbejde så uendelig småt.

Fredag den 11. – mandag den 14. september 1942.

Det samme. Får intet ordentligt bestilt. Havde lørdag aften en god sammenkomst med de svenske journalister, som er her på besøg – og talte vist godt. Talte i radioen om Færøerne osv, osv. – Var sammen med Stagg om aftenen og den norske justitsminister og direktør Arne Ellingsen og fik en meget god samtale om tingene.

Tirsdag den 15. september 1942.

Havde arbejdsudvalgsmøde om formiddagen og mange forskellige andre ikke meget interessante forhandlinger. Havde om mandagen talt med Bruun om lovene [for Det danske Råd] og fik det i orden. Skrev artikel til Gudmes magasin²⁰⁴ og havde en mængde vrøvl med de spørgsmål, og navnlig om den engelske politik over for Danmark. Ak, man skulle vide, hvor fortvivlende små vi er – og man kan aldeles ikke få lov til at udrette noget. Nå, til sidst går man vel også nedenom og hjem. Men så er der jo ej heller sket stor skade ved det. Men jeg er ked af det for Gertruds og Johns skyld. Om aftenen var vi alle 3 hos Sir Charles Hambro. De var umådelig elskværdige, og jeg gav Hambro mit memorandum, men det får jeg såmænd heller ikke noget ud af. Blot de englændere kunne sige, at de egentlig helst var fri for os. For man føler, man kun er til besvær. Var også på en kort og betydningsløs visit hos Mazaryk. Men han håbede vi sås senere. Talte lidt med Hjorth-Nielsen fra Færøerne og med Hollingworth om John.

Det var ikke kun i BBC, at Christmas Møller orienterede den danske offentlighed om sit virke. Også via de af Sten Gudme redigerede flyveblade søgte han at påvirke landets politiske kurs. Her et flyveblad fra august 1942. I Danmark blev de fundne flyveblade indsamlet af politiet og indsendt til Udenrigsministeriet, hvor embedsmændene (som det ses) indstregede de særligt interessante passager. (Udenrigsministeriets arkiv)

FOR DANMARKS FRIE FREMTID

Christmas Møller Om sit Arbejde for et frit Danmark

Danske Studenter!

HVOR er vi Danske dog lidet egnede til at sige en Situation og Forbød, som dem vi lever under i Dag! Det er egentlig det første, jeg føler Trang til at sige til jer. Thi hvis vi først gør os dette helt klart, vil maasske mange Misforstaaelser, som hersker imellem os, blive ryddet af Vejen. Hvor var vi ikke tidligere vant til at vide at om hinanden? Det mindste politiske eller saglige Angreb blev besvaret omgaende og derefter endevendt en halv Snes Gange. Aviserne vidste længe i Forvejen, hvad denne eller hin Bevægelse vilde. All laa i det gamle, frie, demokratiske Danmark — Danmark for 9. April — fuldkommen saabent for alle.

Og nu!
Nu ved I hjemme meget lidt om, hvad vi herovre i England arbejder med og for — og dog ved I maasske noget fra Radioen og paa anden Maade. Men vi herude i den frie Verden ved for lidt om, hvad der foregaar i Dag hjemme i Danmark og hvad der rører sig i Befolkningen. Vi lytter og søger at finde ud deraf — men det er sværere end mange skulde tro.

Men, jeg mente det hjemme, og jeg har sagt det samme herovre:
Vi maa — alle vi Danske, ude som hjemme — have Tillid til hverandres Tro paa, at vi gør hver vort Arbejde ud fra en eneste Hensyn: at gaae vort elskede, af Fjenden besatte Land.

Og vi tror mest af alt paa de danske Studenter og deres Indsats.

Underrettet England

MEN ved jeg maasske kun lidt om, hvad der er hændt i Danmark i den sidste Tid, saa kendte jeg dog mit Land godt, da jeg rejste. Jeg ved derfor, at I gerne vil vide om, hvad der sker herude, og jeg skal gøre mit til, at I hjemme faar det forakt. Ogsaa den Bedømmelse, som man her giver af Danmark, skal I blive underrettet om.

Min første Opgave herovre var at slutte op sammen med den danske Bevægelse og som den 'sids' ankomne Forstille om Tilsaandens hjemme. Jeg har gennem Interviews, Artikler, Radio, danske og engelske Medier foralt om Danmark. Jeg har sagt, hvorledes vi i enhver Henseende havde det bedre end andre af Hunnerne besatte Lande; men at Tyskerne ikke i nogen Henseende har opfyldt deres Løfter af 9. April. Jeg har foralt, at de danske Landsforfattere med Fritz Clausen i Spidsen paa enhver Maade blev støttet af Landets Fjender, men at 98 pCt. af Befolkningen var imod dem. Jeg har forsvaret og forklaret den danske Regering og Rigsdags Holdning og foralt om Kongens og den enkelte personlige Indsats, om hvad der er hændt i Regering og Rigsdag, om den haarde Medfart, der er blevet la Cour til Det, og om alle de mange fra de forskellige Kredse og Sider af vort Samfundsliv, som I kendt Navnet paa ligesaagodt som jeg. Og jeg har — uanset min egen Ansættelse — forklaret, hvorfor vi har handlet som vi har, og at alle i den frie Verden kunde være helt ombeviset om, at Danmark og det danske Folk ikke vilde sælge sin Sjæl. Saa gik det hellere ud i Kampen som det norske Folk.

Og jeg har fundet Forstaaelse for vor Stilling; Sympati med os; og Tillid til os, at vi ikke giver Bære Indrømmelser.

Jeg mener, at jeg med Rette har kunnet sige, at vel er Danmark ikke en Allieret, men at vi har en Allieres Sind og at vi frie Danske vil gøre, hvad vi formaa — saa lidt det end er — for at hjælpe til en Sejr over Danmarks tusindaarige Arveløse. England og dets Allierede kan naturligvis kræve af os det samme som det kræver af sit eget Folk og som saa mange andre Nationer yder.

Vi bliver fortsaet. De Danske her havde

Christmas Møller, fotografert i London

udført et fortrinligt Arbejde, som herer Frugt. Men selvsagt beror først og fremmest det meste paa, hvad I gør derhjemme; derfor maa der paa enhver Maade ydes Modstand mod Tyskerne: af Elstygghed eller af det onde.

Samtaler med Eden og Malsky

JEG har haft Lighed til at tale med mange forskellige Repræsentanter for Englands politiske, økonomiske og sociale Liv. Jeg har foralt Udenrigsminister Anthony Eden om Danmark og har modtaget et stærkt Indtryk af den engelske Regerings Sympati for os.

Jeg har forklaret den russiske Ambassadør Malsky, at det danske Folk ikke stod bag Forfølgelserne af Kommunisterne og Forbudet imod Partiet, men at det skete under tysk Pres. Og jeg har foralt ham, at vi ingen Interesse havde i Anti-Komintern-Pagten, og at faktisk alle var imod den, men at det alene var den modbyldelige Tvang fra tysk Side, som bevrkede, at vi underskrev, og den Dag, Krigens vundet, er alt dette ikke en Gang en Lap Papir.

Det nordiske Samarbejde

DET fremtidige nordiske Samarbejde drøftes ogsaa her i England. Og det giver sig selv, at Kontakten er stærkere mellem Nordmænd og frie Danskere end mellem Svenskere og Die Danske. Sverige er neutralt, og dera Repræsentanter her handler i Overensstemmelse hermed.

Jeg har mødt Kong Haakon, adskillige Medlemmer af Norges Regering og andre fremtrædende Nordmænd. Jeg har et meget stærkt Indtryk af Norges veltige Position her og i hele den frie Verden og jeg er meget glad ved at kunne sige jer, at der er det bedste Forhold mellem Norge og den frie danske Bevægelse.

Norges Indsats er kolossal, og Norge kæmper i Dag en Kamp for hele Nordens frie Fremtid.

Vi hæver om den norske Hjemmefronts heltemodige Kamp og de utrolige Beretninger om Tyskernes Grausomheder og Fortøjlelser. Alle vi andre saa lære af det tapre norske Folk, lære hvad Modstand betyder og hvorledes Kampen skaber et Folk.

Vi Danskere tror paa en selvstændig Fremtid for hvert nordisk Folk, men vi tror tillige paa et næjre Samarbejde og at dette skal blive et Led i den Samvirken, som alle fredselskende Slægt maa udføre efter Krigens til Genopbygning af Verden — til Højnelse og Forbering af alle Nationens Forhold.

De danske Sømænd

VI skal ikke tale for meget om os selv; vi er kun faa og svage! Men den danske Sømænd, som jeg har mødt i saa mange Havne, udretter en stor Gerning for Danmark. Respektet og Æbren er hån, og — som jeg har sagt det i Radioen — ofte gaaer hans Tanker hjem til Fædrelandet. Vi frie Danske gør, hvad vi kan for at udføre et Arbejde for Danmark, saa vi ikke bliver glemte, og jeg ved, at vort Arbejde vil lykkes.

Fæbørerne og U.S.A.

JEG kan ikke fortælle meget om Fæbørerne, men haaber at kunne gøre det senere. Jeg kan dog sige, at Amrmanden og Gæstgælden sæt et stort Arbejde for at tjene Befolkningen og at intet bliver forsmået for at gøre Forholdene saa gode som muligt. Jeg haaber et ikke for fern Fremtid at komme til U.S.A. og tale med Danskere der. Jeg haaber da at kunne give Bekked hjem om, at der der findes den samme Følelse for Danmark som her og at kunne berette om Kaufmanns store Indsats i Amerika og for Grønland.

Ingen Tvivl om Sejren

HVORDAN er nu Stemningen og Ansættelser her i England? Jeg har jo ikke været her i Englands haardeste Tid, men jeg har faaet levende Skildringer af Landsmænd; og jeg har ogsaa oplevet svære Dage, da Nederlag ramte haardt.

Der er kun eet at sige: som i den haardeste Tid, saaledes ogsaa nu: Der er ingen, som tvivler om den endelige Sejr. Det kan blive svært og langvarigt — men ingen anden Mulighed foreligger. Man er saa urokløvelig faa i denne Overbevisning: 22 Milljærer besættede et udskejeligt. Det er omfrent Halvdelen af Landets Befolkning, England i Dag er et Land i Vaaben, et Folk i Kamp.

Der er ingen Tvivl i vore Hjerter. Som Churchill sagde det den 3. September 1939, da Krigen var erklæret: Udenom os kan Stormene rase, men i vore Hjerter er der denné Søndagsmorgen Fred.

Thi alle ved her, at denne Kamp maa føres til Ende for at Verden kan blive fri og vendt at leve i.

Og vi maa alle — hver paa vor Plads — gøre vor Indsats. Det lille Folk som det store. Studenter som alle andre Borgere i Landet.

Tag da denne Hilsen fra Landsmænd til Landsmænd.

Vi vil det samme.

Vi arbejder for det samme Maa!

Vi stolte paa hinanden.

Og vi helmer ikke, for Sejren er vundet, den sidste Tysker ude af Landet, den sidste FN og stærkt i vort Fædreland, i Norden, og i Verden.

London, August 1942

Christmas Møller

Onsdag den 16. september 1942.

Det vigtigste var mit besøg hos Sneum. Jeg lovede at gøre, hvad jeg kunne for ham. Han gjorde et meget trist indtryk – og det er jo også en frygtelig behandling, han har fået. Og om jeg kan gøre noget for ham, ved jeg ikke. men jeg skal gøre mit bedste. Middag hos Gallop om aftenen. Det kom der ikke meget ud af. Han vil gribe ind i den danske politik uden at have forstand på det. Og nogen besked kan han ikke give.

Torsdag den 17. september 1942.

Frokost med Wellies og konsul Jacobsen. Underlig mand – men åbenbart meget dygtig forretningsmand. Middag med Deputy 1st Sea Lord Sir Charles Kennedy-Purvis og en del andre. Greenwood kom ikke. Talte med Rob. Jørgensen om radioen og det idiotiske forhold, at jeg ingen indflydelse har på nogetsomhelst. Sir Archibald Sinclair taler om sabotage; jeg taler; Børge Møller bliver opfordret til at tale – og så standser han det hele, uden at der bliver talt med een om det.²⁰⁵

Fredag den 18. september 1942.

Talte i det norske Ungdomslag om aftenen. Lie, Wright, ambassadøren var der. Det gik vist nogenlunde. Frokost med Graucob. God samtale med Krøyer-Kielberg om tingene. Og gennemgik alt, hvad der var.

Lørdag den 19. september – søndag den 20. september 1942.

Tog med direktør Chr. Larsen til Liverpool og havde et par meget interessante dage. Besøgte M/S “Kina” (Himmelstrup), M/S “Peter Mærsk”, “Tomsk” og “Asbjørn” og talte om bord på Kina – godt. Var sammen med så mange af de danske søfolk som muligt. De fleste steder gik det godt, og direktør Chr. Larsen var en fortrinlig vært. Men på “Asbjørn” skete der det, at bådsmændene meddelte, at folkene ikke ønskede at tale med mig. Jeg søgte at overtale ham, men han ville ikke. Det gjorde ondt, at landsmænd ville behandle mig således; se iøvrigt arkiv.

Mandag den 21. september 1942.

Havde en længere samtale med Rottbøll ang. hans egen stilling og den kedelige stilling, han var kommet i til Frie Danske.²⁰⁶ Jeg sagde ham, at jeg ville gøre, hvad jeg kunne, for at han kunne

komme ind i Rådet. Havde Hjorth-Nielsen fra Færøerne til lunch og fik løjtnant Schaumburg som gæst hjemme. Han var kommet herover ved flugt i en jernbanevogn og ville nu joine op – og jeg synes, det var rigtigt at tage ham hjem til os. Spiste middag med Stagg om aftenen og count Oxenstierna. Talte med Terkelsen og fik Knauer ind [for] at hjælpe mig med foredrag på engelsk.

Tirsdag den 23. september 1942.

Arbejdsudvalgsmøde; talte med Robert Jørgensen og informationsudvalget. Arbejdede med Schaumburgs sager. Og med mit engelske.

Torsdag den 24. september 1942.

Det vigtigste var en virkelig god og åben samtale med Mr. Warner i Foreign Office om tingene. Jeg talte om udenrigspolitikken og Warner lovede mig, at der ingen ændring skulle ske om Danmark, forinden jeg blev underrettet af ham. Jeg beklagede forbindelsen hjem, og at jeg intet fik at vide. Jeg omtalte rekrutteringen, som ikke blev til noget. Bad om papir til udvidelse af bladet. Fortalte om Schaumburg og talte ganske frit og åbent om alle spørgsmål. Og gav ham til slut mit memorandum, som han lovede at vende tilbage til.

Fredag den 25. september 1942.

Kom til Aberdeen om morgenen. Blev modtaget af Rasmussen. Var ude hos Claeson Gordon – i mange henseender en dejlig farm. Og en smuk modtagelse – svensker, giftet sig med denne engelske fideikommissbesidderinde. Hos Lord Provost; møde med de danske til high tea og talte lidt for og til dem og foredrag på en god time på engelsk om aftenen. Godt besøg og gik vist nogenlunde. Flinke folk.

Lørdag den 26. september 1942.

Talte i Edinburgh – engelsk. Nogenlunde. Meget god modtagelse af konsul Schacke. Møde i Dano-Scottish Society. Om aftenen møde med danske – lidt forhastet. Hjem.

Søndag den 27. september 1942.

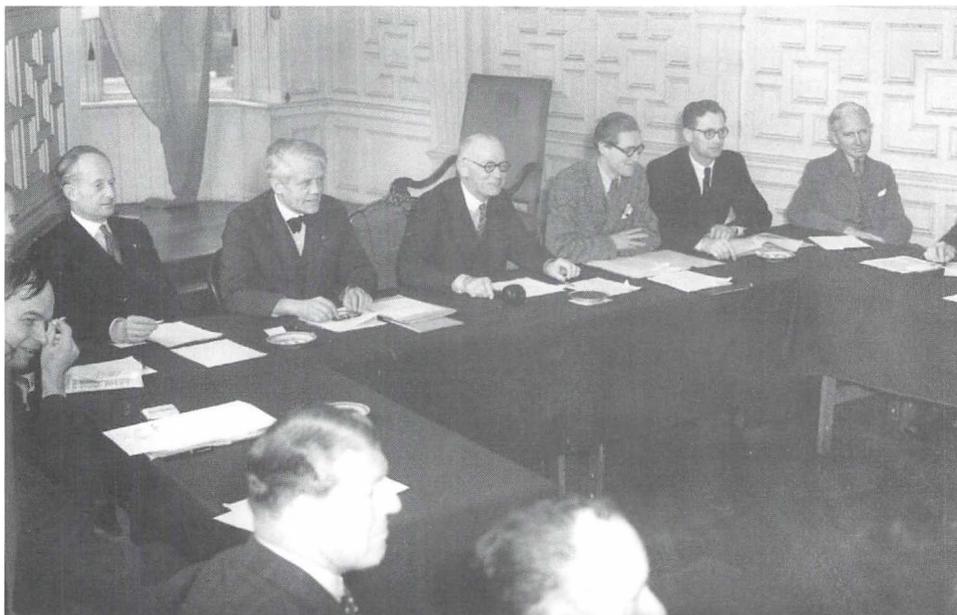
Intet særligt – arbejdede. Talte i radio.

Mandag den 28. september 1942.

Havde om mandagen en samtale med Krøyer-Kielberg – men intet særligt. Han er jo nærmest kommunist nu. Han er klog – måske snu. Men han kan ikke siges at have særlige mål. Men på en måde kan jeg godt forstå hans succes i livet. Tirsdag frokost med Duvier og hans chef og den polske nationalbankdirektør; onsdag lunch i House of Lords med Lord Davies og middag om aftenen med Skelton m.fl. på Savoy, hvorefter vi så Daily Telegraph. En meget interessant og udbytterig aften. Om torsdagen Rådsmøde og frokost til afsked. Og om aftenen middag med Starup, som jo kender lidt til Danmark, men som ikke kan fortælle ret meget.

Fredag den 2. oktober 1942.

Talte med Laursen fra Færøerne. Så på møbler til mit kontor hos Peter Lind. Lunch med Reincke m.fl. – godt – og tog på landet for at tale tingene godt igennem.

Det danske Råd samlet til møde 1. oktober 1942.

Fra højre mod venstre: Gustav Rasmussen, Grev Reventlow, Børge Møller, Leif Gundel, Krøyer-Kielberg, Christmas Møller, K. G. Anker-Petersen. I forgrunden Peter Lind. (Foto: Frihedsmuseet)

Lørdag den 3. oktober 1942.

Barman kom ikke.

Søndag den 4. oktober 1942.

Barman kom 1 time for sent. Og vidste intet. Han har jo ikke interesse af os mere. Og er iøvrigt en stor lort, som jeg helst er fri for at se mere. Jeg har ofte tænkt på, at sådan en dagbog er egentlig en underlig ting. For jeg kan alligevel ikke lide at skrive min inderste hjertens mening i den. Og slet ikke om englændernes helt utroligt hensynsløse og unfair behandling af mig. Jeg søger jo altid fejlen hos mig selv, og det må jo være, fordi jeg ikke er dygtig nok. Og det er jeg heller ikke. Men jeg kan nu alligevel ikke forstå det.

Mandag den 5. oktober 1942.

Arbejdede – hvor er det svært at få orden på det kontor. Frokost med Stagg, grev Reventlow og * og Reincke. Ganske godt.

John har fået afslag fra sit regiment – er det ikke helt fantastisk utroligt.²⁰⁷

Ellers intet – men det er jo også nok. Arbejdede med Knauer.

Tirsdag den 6. oktober 1942.

Havde frokost med czechoslovakker, nemlig: statsminister M. Prokop Maxa, minister Max Lobkomies, indenrigsminister Slavik, chef i udenrigsministeriet Dr. *, chef for skand. sektion, Hejret.

Om aftenen middag for John i anledning af de 18 – Stone [Gudme] kunne ikke komme pga. begivenhederne i Danmark.²⁰⁸ Jeg er jo meget bekymret for John og føler ansvaret meget tungt. Men det kan jo være, det går bedre, end jeg formoder i dag. Vi havde en meget god samtale med czechoslovakkerne.

Onsdag den 7. oktober – mandag den 12. oktober 1942.

Om onsdag gav jeg John Bull et interview. Og havde kl. $\frac{1}{2}$ 12 samtale med Warner sammen med Anker-P. ang. rekruttering og om situationen i Danmark. Han vidste intetsomhelst. Jeg burde jo have skrevet om alt det, vi talte om og tænkte på situationen i Danmark, og hvor bange vi er for, at de kompromisser endnu engang. Men vi ved umådelig lidt om situationen. Og fra Hollingworth, den lille slyngel, hører jeg ikke et ord. Vi bliver jo ikke

behandlede godt. Og det er en frygtelig mængde skuffelser, man lider. Jeg forstår ikke, at englænderne vil være deres stilling bekendt, men det kan jo intet ændre i den stilling, man har til dem. Men det er svært for et ordentligt menneske at finde sig i. Men vi er jo utroligt elendigt små; men man lader os i sandhed også mærke det. Jeg gider ikke mere skrive noget om alt det. Og om den utrolige behandling, jeg er genstand for. Verden har ikke brug for folk, som beklager sig.

Om aftenen var Sir Alfred Zimmern og Lady Zimmern til middag. Og jeg forsøgte at få ham til at interessere sig lidt for os – meget flinke. Torsdag talte jeg med Observer, Robert Jørgensen og Newsome. Mødeudvalget. Og kan nok få en vis kontakt med BBC. Om fredagen lunch med Mynderup og svensk gæst og Andresen. Talte med Walls. Talte til Danmark og til Empire. Lørdag med Sir Charles [Hambro]; det fik jeg intet ud af – jeg havde fået brev fra Borch Johansen (arkiv),²⁰⁹ og han ville ikke have forbindelse med mig. Det er helt fantastisk! Og Sir Charles vidste intet om nogenting. Jeg aner ikke hvor jeg skal gribe fat. Borch Johansen har senere ringet – og jeg har lovet at gøre hvad jeg overhovedet kunne for ham. Men kan jeg?

Recordede til Danmark og Home Service. Middag hos Boeck Hansen og til Leicester – sov der om natten. Hollingworth ringede ikke. Og Wiskeman har været 3 uger i Stockholm, og jeg har intet fået at vide om nogenting. Om søndagen tog vi til Melton Mowbray og havde møde med 43 af fiskerne. Vi var en hel del som tog derop. Godt møde tror jeg. Grev Reventlow er rystet over, at Kauffmann har sendt budskab til Danmark om situationen.²¹⁰ Om mandagen samtale med Brinley Thomas, som var mest optaget af sit departements rettigheder. Jeg ved ikke, hvad det er for mennesker, de bruger. Stagg og Ole Grønning til aften om søndagen. Ellers fortvivlede anstrengelser for at få orden på kontoret.

Tirsdag den 13. oktober 1942.

Gav forskellige interviews og talte med mødeudvalg osv. Havde også en god lang samtale med Krøyer-Kielberg om alle ting. Og var ved at gå ud af mit gode skind mht. Borch Johansen, som ringede, men stadig blev holdt interneret,²¹¹ og Hollingworth havde ringet til mig om søndagen 4 gange, skønt han fik at vide 1. gang, at jeg ikke var hjemme. Min forklaring på Hollingworth's og Wiskeman's underlige optræden er den, at de ikke vil være

bekendt, hvor dårligt alt nu er organiseret i Danmark.²¹² Man må se at komme noget højere op i graderne og få de rigtige forbindelser – men hvor er det svært.

Onsdag den 14. oktober 1942.

Forbereder USA rejsen og prøver på at få noget i gang. Borch Johansen kom endelig fri – og kom hjem til os – og det var rart at se ham. Hans flugt har været ganske æventyrlig²¹³ – og han er meget dygtig. Jeg har bedt ham give en rapport om den. Havde om aftenen middag hos Hans Berg, den norske legationsråd sammen med Wörm-Müller, Gustav Rasmussen, Ording – meget interessant og godt. Kom hjem til Borch Johansen og fik en lang samtale med ham. Intet særligt at fortælle.

Torsdag den 15. oktober 1942.

Jeg skulle måske have nævnet, at Sir Charles Hambro telefonerede om Borch Johansen i går og lovede ham fri. Frokost hos grev Reventlow. Kong Haakon, Colbans, belgiske ambassadør, Warner og miss W. [Warners søster], Sir Orme Sargent og Linds, Kiers og Knuths, adjudanten Nordlie, lady Beauchamp, Wulffs. Kong Haakon er jo strålende, og vi fik en god samtale om tingene. Om onsdagen havde jeg været i Foreign Office og talt med Warner. Jeg spurgte meget privat, om det var rigtigt, at man ikke satte stor pris på [generalkonsul] Rottbøll, og der blev svaret, at Warner kendte ham kun lidt. Men hvis jeg ønskede ham i Rådet, mente englænderne også, det var rigtigt. Grevinde Frijs render nu rundt og sludrer for meget. Men det må vi se at få en stopper for. Talte om USA og andre spørgsmål.

Om torsdagen var greven og jeg i Foreign Office ang. Færøerne. Der var kommet en meddelelse fra Mason, at Hilbert og Lagtinget ville vedtage at sige sig fri fra Danmark på grund af forholdene hjemme. Om disse har vi jo nok hørt rygter, men egentlig ikke fået klar besked. Jeg ved lidt fra Justitsråden [Erling Foss] og tror, det mest er armeringen af skibene, det drejer sig om; se iøvrigt arkiv om begge sager. Grev Reventlow og jeg var enige om, at man måtte henstille til Hilbert, at man ikke traf nogen bestemmelse nu. Det ville være at falde dem i ryggen hjemme; således ville de føle det. Og det kunne jeg ikke tilråde. Alt naturligvis under hensyntagen til, hvad var nødvendigt for ham at gøre på øerne. Talte også lidt med Højgaards broder; intet af interesse.

Christmas Møllers evigt rastløse energi fik også udtryk ved, at han kørte til arbejdet på cykel. Her er han på vej til møde i Foreign Office 14.10.42. I baggrunden ses Cenotaphen i Whitehall. (Foto: Det kongelige Bibliotek)

Fredag den 16. oktober 1942.

Dagen gik med alt arbejdet. Og jeg synes, det går så uendeligt dårligt. Havde en længere samtale med direktør Svend Andersen og var om aftenen til middag hos ham, hvor også Sir Cecil Weir var. De var, som de alle er, meget flinke – men med deres grufulde administration bliver ingenting til noget. Men det må man vel finde sig i. Talte med Dohm om at invitere Attlee og håber, det bliver til noget. Havde en lang (og vistnok god) samtale med [Minister of Economic Warfare] Lord Selborne om alting og talte navnlig med ham om pengene, som jeg gerne ville have til bevægelsen. Men det får jeg heller ikke.

Lørdag den 17. oktober – søndag den 18. oktober 1942.

Havde Grønlandsmøde lørdag aften – og jeg talte senere og gav en redegørelse for situationen. Det er egentlig forfærdelig lidt, man ved. Arbejdede med tingene hele søndagen og intet særligt. De briter – eller rettere nogle af dem – er jo helt forfærdelige at have med at gøre – får ikke besked om noget som helst. Og man mærker modbydeligt, hvor uendeligt små vi er. Borch Johansen har jeg haft en del gode samtaler med – og nu må jeg jo se, om jeg kan få ham i den rigtige stilling. Men når vi ingen penge har, kan vi jo ikke udrette nogetsomhelst – og vi bliver hindrede i at få penge. Jeg ved jo i virkeligheden ikke mine levende råd med det hele – og jeg kan jo ikke gøre andet end at blive ved med at arbejde og arbejde, så må der vel engang komme et resultat.

Mandag den 19. oktober – onsdag den 21. oktober 1942.

Havde også Knauer inde med alt hans trouble. Og det ved jeg heller ikke, hvad kan blive til. Begyndte på at få mit pas til USA; det bliver også meget besværligt. Om det overhovedet lykkes. Om tirsdagen Anglo-Danish Society – talte – Nogle sagde mit engelske gik nogenlunde. Havde Reincke til lunch. Meget flink og hjælpsom. Finanskomitémøde om onsdagen og en farlig mængde unyttigt arbejde.

Torsdag den 22. oktober – lørdag den 24. oktober 1942.

Vi er naturligvis meget optagne af Kongens sygdom²¹⁴ og ved ikke, hvilke følger døden kan få. Jeg har fået en tåbelig rapport fra Foss – jeg svarer udførligt på den (arkiv begge dele).²¹⁵ De synes ikke at forstå meget af tingene hjemme. Var til frokost hos den islandske minister, som er meget tiltalende. Talte med Lie,

som vist heller ikke var alt for tilfreds med behandlingen, og syntes, at englænderne gjorde megen stads af den svenske førstemand i Udenrigsministeriet, Boheman. Nå, man kan jo heller ikke sige, at englænderne gør for meget ud af andre. Men – Imperiet er i fare, og så må man tage det, som det er. Havde grev Reventlow, Rottbølls, Gustav Rasmussen, Linds, Anker-Petersen og Chr. Larsen til frokost fredag. Var hos Todd om formiddagen. Og hos Warner lige inden jeg rejste til Buckie. Samtalen med Warner var ikke god.²¹⁶ Han var irriteret over, at jeg talte om pengene og ville ikke hjælpe med rejsen.

Lørdag den 24. oktober – tirsdag den 27. oktober 1942.

Jeg har ikke fået skrevet, at jeg havde en ganske unyttig middag hos Brinley Thomas torsdag. Der var Sir Charles's, Wiskeman, Hollingworth, Barman og Sporborg. Det var ganske spildt. Har også haft et par vigtige samtaler med Max Jensen om penge til Danmark, da han havde talt med Lord Selborne om noget lignende. Gunnar Larsens rolle er jo ejendommelig – men [det] ligner ham.²¹⁷ Og de tror på ham. Nej – det er frygteligt altsammen. Tog fra London fredag aften – kom til Buckie med Holdt-husen og konsul Schacke lørdag morgen. Var ombord i en række skibe og talte med folk. Om aftenen sammenkomst, hvor Schacke var en udmærket vært. Jeg talte en time. De diskuterede meget forening og ikke-forening. Og også om penge til D.R. [=Det danske Råd] – det var unægteligt lidt forvirrende, og de var noget uenige. Schacke var meget imod en forening – hvorfor kan jeg ikke sige – men det må være rigtigt, at de har en forening. Nå, det glider vel nok!

Om søndagen rundt igen og tale med fiskerne. – Om aftenen holdt jeg foredrag i Skandinavisk Læseværelse om Norden. Der var god tilslutning, og det gik vist meget godt. Tog om mandagen fra Buckie og kom til Aberdeen, hvor jeg var ombord i Thyra II, capt. Larsen, som var vældig flink, og havde en fornøjelig tid ombord. I sovevogn til London. Gertrud havde været hos Sneum, som jeg jo nu havde fået fri – og det var gået godt, og Sneum skal vi nok få noget ud af. Havde en hel del arbejde på kontoret og havde arbejdsudvalgsmøde om eftermiddagen og var hos Dohm om aftenen, hvilket var meget fornøjeligt og glimrende arrangeret. Borch Johansen talte og blev hyldet stærkt.

Onsdag den 28. oktober – mandag den 2. november 1942.

Om formiddagen talte jeg med Warner i tlf. – med generalkonsul Østerberg fra Dublin – havde Rådsmøde om formiddagen; det gik godt, og der var en god stemning. Om eftermiddagen var jeg hos Eden, som var i højt humør ang. krigen, og som jeg forklarede mit syn på situationen i Danmark, og hvad jeg mente, vi skulle gøre. Der var absolut overensstemmelse i synspunkterne. Blot jeg måtte få forbindelse med de rigtige folk, skulle jeg nok kunne lave noget.²¹⁸ Men den forbindelse får jeg jo ikke. Om aftenen havde vi alle de arbejdende fra BBC, legation og Råd til aften; ca. 50. Det gik godt, og jeg tror, man i høj grad var glad ved at være sammen. Om torsdagen arbejde. Lunch med Iversen; Brinley Thomas hos mig ang. Knauer m.fl. ting. Talte med Kier om Borch Johansen. Med Steincke om Iversen, som er velvillig, men roder for meget rundt i det. Om fredagen i Cardiff Business Club på engelsk! – nogenlunde. Om lørdagen i Lea Valley, nogenlunde. Og møde i London om aftenen. Havde samtale med forskellig, Pertho. Om søndagen arbejdede hele dagen. Sidste danske radiotale hjem²¹⁹ – og om mandagen lunch med Max Jensen, grev Reventlow, Krøyer-Kielberg, Lord Selborne og Lord Leathers. Kan måske få noget ud af det! Om søndagen Stagg til middag. En masse vrøvl – dvs. tidsspilde ang. passet. Vaccination. Ny samtale med Brinley Thomas – som nu er faldet til ro ang. Knauer. Arbejdede meget.

Tirsdag den 3. november – fredag den 6. november 1942.

Dagene gik med at gøre klar til rejse – og [fik] samtidig intet [at] vide, om hvad der skete i Danmark. På det tidspunkt var vi ganske uden underretning. Havde mange møder. Talte med Warner og med Max Jensen om evt. at låne penge af Stig Nielsen. Med Peter Lind osv, osv.

Og så tog jeg af sted [til USA] den 6. uden illusioner af nogen art. Og uden at tro på, at noget kunne lykkes – og ked af at lade Gertrud blive tilbage i det hele og uden endelig afgørelse ang. John.

Fredag den 6. november 1942.

Det kneb med at få det portugisiske visa – men det lykkedes, takket være Gustav Rasmussen, og jeg fik lige derefter besked om, at jeg skulle rejse allerede fredag aften kl. 7. Fart på mht. at få papirer til Censor, ordnet mine ting osv. Jeg tog så lidt med som

muligt, da man jo ikke skal give autoriteterne for meget besvær. Mit regnskab blev hjemme. Hævede £ 100.-.- Gertrud fik de 80.-.-, 5 + 10 tog jeg med på rejsen og til taxi osv. anvendte jeg 1 £. Og så må jeg lave regnskab, når jeg kommer hjem til London. Sagde farvel til Gertrud hjemme – vi var kede af det og ventede os meget lidt af turen, og jeg er i det hele umådelig pessimistisk mht, hvad jeg kan udrette. Nå, det kan jo intet ændre i den beslutnings rigtighed at tage afsted, når englænderne ønskede det. Men det kan jo nok synes, at man skulle have haft meget mere hjælp, og at mange vanskeligheder skulle være ryddede af vejen. Tog om aftenen (fulgt til toget af John og Knauer) af sted. Jeg er glad ved, jeg har fået Knauer som secretair – ham stoler jeg på – egentlig mere end jeg har gjort på nogen anden medarbejder, jeg har haft. Kom til Bristol om aftenen, telefonerede hjem og gik i seng.

Lørdag den 7. november – lørdag den 14. november 1942.

Sov altså i Bristol om natten og tog tidlig derfra til flyvepladsen og fløj til Shannon i Eire på 2 timer. Jeg havde allerede talt med den norske leder af Kringkastningen, Finn Moe, og talte på hele turen en del med ham. Han er tidligere redaktør af det norske Arbejderbladet og var den udenrigspolitiske redaktør. – Vi talte meget om den 9. april, om forholdene i Norge osv, og jeg fik en hel del at vide, som var nyt for mig. I mange synspunkter stemte vi overens. I Shannon fik vi den ubehagelige meddelelse, at vi måtte vente til næste dag med at komme videre og tog ind til Limerick. Det var meget fattigt. Langt, langt fattigere end noget, jeg har set i England. Sov der om natten.

Tog Søndag den 8. fra Faynes til Lisbon (seven hours), hvor vi kom kl. ca. 11-12 om aftenen. Sov. Havde den 9. mandag en kort samtale med Minister Boeck og Høeg Guldborg. De var begge helt alright – og Boeck gav en beskrivelse af sin egen stilling, som jeg syntes var rigtig. Derfra 3,45 – og fløj 16 timer til Bolama – sov godt om bord. I Bolama kl. 8 den 10. Breakfast i land og derfra til Fishermans Lake i Liberia, 3 timer – hvor vi var til antagelig kl. 7, og fløj (12 h.) til Natal. Den 11. spiste vi breakfast i Natal og fløj til Belem Para 6½ h. – hvor vi var til om natten kl. 1 – op altså den 12. 3,15 a.m. i Trinidad (Port of Spain) kl. ca. 11½ – 8½ timers flyvning. Fra Port of Spain til Puerto Rico (St. Juan) 4½ h, hvor vi var kl. ca. 5. Om timerne nu helt svarer til de rigtige, tør jeg ikke sige. Fra Puerto Rico til Ber-

muda (*)²²⁰ 7 timers flyvning og der var vi den 13. kl. 2¹/₄ om natten; fløj videre kl. 4³/₄, men måtte vende om tilbage til Bermuda – en flyvetur på 8 timer. Sov i Bermuda om natten og tog fra Hamilton, Bermuda den 14. kl. 7,20 og var i New York kl. 2¹/₂. Jeg blev modtaget af generalkonsul Bechs og Bang Jensen og var hjemme hos Bechs til middag og tog med toget til Washington.

Søndag den 15. november 1942.

Har haft nogle lange samtaler med Kauffmann. Der er god overensstemmelse i vore synspunkter. Jeg er blot så uendelig forundret over, så selvoptagne mennesker kan være i denne tid. Det er mig straks klart, at forholdene her er helt anderledes end i London. Men også dér er det jo legationen, som spiller den afgørende rolle, og som der må tages hensyn til. Men man har en håbløs følelse af vor lidenhed, og at de små ikke kan trænge igennem med deres tanker, selvom de er lige så gode som de store. Ak ja, man skulle blot have været menig flyer og gjort lidt nytte. Men det er nu ikke min lod. Og jeg kan dog sige, at jeg har gjort alt dette ud af et ærligt sind. Det er også meget svært for mig at være borte fra Gertrud og ikke have hende at tale tingene igennem med.

Nå! jeg tror altså, Kauffmann og jeg ser ens på tingene. Og derfor så vidt ingen tvivl. Jeg tror, vi måske ikke bedømmer, hvad der skal gøres aktivt, ens. Og her er der jo ingen, som vil ofre alt – og det var det, de skulle. Men det bliver jeg jo aldrig klogere mht. Jeg kan i og for sig godt forstå, at Kauffmann med det store arbejde, han har fået (Grønland), er så optaget af sit eget. Men jeg kan ikke helt forstå det alligevel. Og hans egne teorier interesserer ham jo unægtelig mest. Men som sagt enige i det væsentlige. Jeg har sagt, at jeg mente, vi måtte arbejde så nær sammen som muligt. Om en almindelig verdenssammenslutning af alle frie danske mener jeg det samme, som jeg hele tiden har ment, at det er vi for små til og for få, og at det ville få lidt komisk over sig. Nej – nært samarbejde – nær kontakt – og hertil kommer forskellen i måden, på hvilken vi er organiserede i de forskellige lande. Jeg har fået en overmåde venlig modtagelse hos Kauffmanns. Men enhver er så optagen af sit eget. Og ikke mindst her i USA åbenbart. Der tænker man ikke så meget på andre lande. Om aftenen var jeg hos C. A. C. Brun, hvor Bang-Jensen og Rechendorff var. Meget hyggeligt og fornøjeligt. Blev meget sent.

Mandag den 16. november 1942.

Havde lange konferencer med Kauffmann og begyndte en god gennemgang af hele stoffet, og det er jo ikke så lidt at tale om. Men det skal nok gå altsammen, selvom der er mere i det ord hemisfære, end man måske tænker på i Europa – eller jeg i hvert fald tænkte på. Jeg var til frokost sammen med prinsesse (kronpr.) Märtha og Boheman, den svenske kabinetssecretair, og de var overmåde flinke. Svenskerne havde haft et farligt vrøvl [på grund?] af mig – men Boheman er alright, og han var meget optimistisk i alle retninger. Kronprinsessen havde ikke hørt fra sin mand i 14 dage. Og Morgenstierna havde ikke haft brev med fra London.

I State Department og talte med Mr. Berle, som har de danske sager – og åbenbart er meget dygtig. Vistnok en ganske god samtale. Så lige akkurat Det Hvide Hus og Capitol. Til middagen var Berles, Reams og Lammings, og jeg havde en fortrolig samtale med Berle, som var meget spirituel, fra hans side altså – og hvor han forklarede mig sit syn på Danmark og verden nu. Jeg sagde, at London og Washington måtte holde nær kontakt og handle hver for sig. Kauffmann har sagt, at han mente, han (K.) fortalte mere, end grev Reventlow fortalte.

Tirsdag den 17. november 1942.

Fik nogen samtale om formidagen og tog toget op (til London [overstreget]) (ak!) fra Washington til New York kl. 1. I toget hilste jeg et øjeblik på Sumner Welles (underudenrigsministeren), som indbød mig til at se ham, når jeg kom tilbage. Fra Banen tog jeg til grev Ahlefeldt (søn af den tidligere udenrigsminister) og var hos generalkonsul Bech om aftenen sammen med adskillige danske, som jeg fik sludret lidt med. Der var den unge Mærsk Møller, Stig Nielsen, Halvor Jacobsen, Christiani, Hasselriis, Sand, Bang Jensen og adskillige andre, jeg vist skulle have nævnt. Det blev sent.

Onsdag den 18. november 1942.

På generalkonsulatet – havde lidt besvær med at få et telegram til Blytgen-Petersen. – Jeg mente det var petitesser – men det karakteriserer situationen. Gik derfra til Danish Luncheon Club med ingeniør Hauglund som formand. Jeg talte en halv time, og man sagde mig af sig selv! fra flere sider, at jeg havde fundet tonen, så det var jo godt. Tilbage til generalkonsulatet – talte

med Leisticow og gav ham en del oplysninger – med Mærsk Møller, som var utilfreds med mine udtalelser i Frit Danmark om faderen.²²¹ De tænker kun på deres skibe og på deres penge. Med Undergrund (ikke nær så god som i London, men billig) – skrev noget og gik til svensk middag – der skulle overrækkes 100.000 \$ til lille Norge.²²² Fin middag. Så Sigrid Undset – som er ved at blive gammel.

Torsdag den 19. november 1942.

Konfererede med Kauffmann; det blev ikke til meget, Lunch med Friends of Denmark – Stig Nielsen havde arrangeret den. Jeg fik lidt – meget lidt – at vide. De brugte det udtryk, at Danmark var en allieret. Og jeg spurgte Kauffmann senere, om han ville bruge det udtryk, og det ville han ikke. Broadcastede hjem (record) til Danmark. Talte med Dr. Braatoy, [dagbladet] Socialdemokratens tidligere medarbejder. Om aftenen middag for at hædre russerne. Mange. Traf desværre ikke Litvinov. Men det vil jeg se, hvad jeg kan gøre noget ved. Og tog med toget til Montreal.

Fredag den 20. november 1942.

I Montreal blev jeg modtaget af generalkonsul Holler, som var meget flink, og sad og sludrede lidt med ham. Ordrede pas. Lunch i Hollers Club, hvor der var både svenske og norske med – så det var helt godt. Så også Wright, som *førte ned til Phelan (Winants efterfølger i Arbejdsbureauet). Middag med ca. 100 danske – godt – så kirken, smuk – møde, hvor der var ca. 300 til stede. Nogenlunde, men havde for lidt tid til at tale i, men de var vist glade for det. Præsten holdt ved middagen en meget smuk (altfor) tale til mig. Blev fulgt på banen af en hel mængde og tog toget til Toronto.²²³

Lørdag den 21. november 1942.

I Toronto blev jeg modtaget af konsul Klein, * og Reinert m.fl. Pressesammenkomst, besøg på Little Norway, hvor jeg blev vel modtaget, lunch hos Klein, hvor jeg traf forskellige – Dr. Wilhelmssen – Dr. Engelberth m.fl, tog derfra til hotellet for en time alene. Fin middag med mange mennesker. Tale af Mayor – overrækkelse af en hilsen, medlemskab af Clubben. Og møde om aftenen med 400 – som gik fortrinligt. Har på turen truffet Borup (Montreal), som jeg har haft meget udbytte af at være sam-

men med. Tog om aftenen til hotellet og havde en mængde arbejde. Jeg får sovet for lidt. Og hvordan det skal gå med min stemme i denne hede, ved jeg ikke – men jeg må jo prøve at klare det.

Søndag den 22. november 1942.

Fra Toronto til Detroit – sammen med Borup. I Detroit modtaget af konsul Iversen, John Hansen, Mikkelsen m.fl. Fik straks at vide, at man egentlig ikke vidste, hvorfor jeg skulle til USA, og at jeg jo ikke var dansk, men engelsk statsborger. Nå, man skal jo have sine skuffelser. Efter at vi havde sludret lidt om tingene, gik vi til middag i Broderselskabets Hus. Overvældende flot mad. Talte med mange mennesker og talte ved middagen på engelsk. Møde – 600 – gik godt. Samtale med en enkelt pressemand. Og gik hjem og arbejdede.

Mandag den 23. november 1942.

Til Chicago. Modtaget af konsul Bauman m.fl. Så restaurant Kungsholm. Pressemøde, har ikke set resultatet. Te hos Bauman, middag med danskere, talte på engelsk til dem. Møde 2000, mange til Roll Call, med tog til Des Moines. Har haft nogle gode samtaler med John Hansen, som jeg synes svært godt om.

Tirsdag den 24. november 1942.

Modtaget – talte med danske; Pressemøde. Modtaget af Governor. Kendte ikke meget til Danmark. Lunch med danske – spørgsmål. Talte på skolen (Knudsen) på engelsk en time. Blot man dog vidste noget fra Danmark. Hilste på alderdomshjemmets beboere. Talte for 3-400 – min stemme er slem, men det gik – om end med noget besvær. Mødet lededes af pastor Jensen. Kaffebord med spørgsmål. Gik vist nogenlunde – trods stemmen. Og hvor ville jeg gerne vide noget fra London. Men man skal også bevæbne sig med tålmodighed og tænke på, at de er sig selv nok – her som overalt. Ak ja.

Onsdag den 25. november 1942.

Ak, hvor ville jeg dog gerne vide noget fra London og Danmark. Tog med auto (pastor Jensen) sammen med John Hansen til Omaha. Ikke meget at se på den tur. Og kom til Omaha Kl. ca. 1. Min stemme er meget slem, og jeg er virkelig bange for den.

Jeg fik en behandling hos den danske læge, Holst, Vicekonsul. Og tog med bil til Dana College (Indre Mission) – måtte lave en tale halvt på engelsk og halvt på dansk – så det var jo ikke så nemt. Dana College ligger en 30 miles fra Omaha. Tilbage, middag med en del danske, som var meget flinke. Men der er jo den forskel på USA og England at Danmark for de danske i USA er H.C. Andersen, om jeg så må sige – ikke digteren – men æventyret – det er mere en realitet i England. Og så er jo spørgsmålet om statsborgerretten det aldeles afgørende. Talte for en 400 – vistnok nogenlunde. Og var hjemme hos Dr. Holst til natmad. Tog fra Omaha næste morgen til Los Angeles. Jeg glemte at notere, at der var interview, og at jeg efter mødet måtte lave (rekorde) et radiointerview til W. O. W. (hed den vist).

Torsdag den 26. november 1942.

Gik i toget i Omaha – hvor jeg skal være de næste to døgn. Og nu håber jeg at kunne få noget lavet. Jeg er alene nu – og det er jo rart; og har taget mig et bedroom for mig selv. Men intet har jeg hørt hjemmefra. Og hvad med Gertrud og John! Og jeg har kørt og fået skrevet noget – men ikke noget virkeligt. Jeg så egentlig ikke noget særlig interessant. Meget stort, meget øde – bygningerne afgjort dårligere end i Danmark. Togene ikke nær så hurtige som ventet – men det er nok krigen. Men meget comfortable og med en udmærket service. Og [blank plads]

Fredag den 27. november 1942

gik på samme måde.

Lørdag den 28. november 1942

kom jeg til Los Angeles og blev meget vel modtaget af Jean Hersholt. Pressesammenkomst – hjem til Hersholts, som var ualmindelig tiltalende. Og jeg havde nogle gode samtaler med Hersholt om tingene – og han er den bedste jeg har truffet. Frokost for få på Bit of Sweeden – meget for flot, og talte der noget med de forskellige. Kørte en tur til havet med Kauffmanns (broder til ministeren), Hersholts og deres danske svigerdatter. Spiste middag hos Hersholts. Møde 500 – gik vist godt. Fælles kaffebord. Og hjem og talte fornuft med Hersholt.

Søndag den 29. november 1942.

Tog fra Los Angeles til San Fransisco, hvor jeg blev modtaget af

Under sit besøg i Amerika modtoges Christmas Møller af den kendte skuespiller, dansk-amerikaneren Jean Hersholt, der var formand for NADA (National America Denmark Association) – den danske bevægelse i USA. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

Sporon-Fiedler ud til Kaysers Shipyard. Det var imponerende stort og kolossalt – skibe på transportbånd, kan man næsten sige. Havde frokost med de danske – der var meget fornøjeligt, sludrede lidt med Sporon-Fiedler og tog med færge – tog kl. 5 p.m.

Tirsdag den 1. december 1942.

Kørte hele dagen lige til kl. g.[=godt] 6 p.m, da jeg kom til Seattle – fik lige lidt mad og talte 1½ time og tog så med tog til Minneapolis den 3. kl ca. ½1 med to timers forsinkelse. Til pressekonference straks og hjem til entreprenør Heinberg, hvor der var kaffeselskab og skrev så nogle breve og kom meget sent i seng. Den næste dag (den 4.) til pressekonference – talte (recordede) på engelsk i radioen. Lunch for nogle danske – talte kort – besøg på alderdomshjemmet – smukt – talte kort – middag for mange danske – talte kort – talte 7 kvarter i kirken, godt, og tog med toget til Milwaukee, hvor jeg ind til nu blot har haft en pressekonference. Jeg har ikke fået noteret, at jeg en dag så en Chi-

cago-avis' søndagstillæg med en gættekonkurrence: Under billedet af Chr.X stod omtrent; Konge i det land, som gjorde det lettere for tyskerne at invadere Norge. Så vi må jo ikke bilde os ind, at alting er så godt som visse folk tror. Ak, nej, – det er meget dårligt – altsammen. Og jeg hører intet hjemmefra. I Milwaukee talte jeg ved en lunch. Nogenlunde. Tog med John Hansen til Racine – talte godt for 600. Hentet af Nich. Clausen og boede hos ham. Flot – men hyggeligt – og meget flinke. Og kørte om morgenen den 6. tilbage til Chicago i auto.

Søndag den 6. december – tirsdag den 8. december 1942.

Talte i den danske Club til lunch på engelsk. Nogenlunde. Og kørte 18 timer til New York. Den 7. fik jeg endelig brev fra Gertrud. Lunch med Hasselriis. Alderdomshjemmet i Brooklyn – talte. Sichel gav mig breve fra Foss og Munck. Frygtelige.²²⁴ Middag om aftenen i Friends of Denmark. Cigaretetui. Om tirsdagen dikterede breve. Lunch med Orcutt. Shop'ede. Middag hos Bech. Møde i Brooklyn – 1100 – jo såmænd. Og sov om natten hos grev Ahlefeld.

Onsdag den 9. december – søndag den 13. december 1942.

Tog om morgenen ned til Washington til Kauffmann med Bang-Jensen. Og havde i hele denne tid mange samtaler med Kauffmann, men det skriver jeg hellere i min beretning²²⁵ og gemmer for mig selv. Selvoptagetheden er enorm. Men hans stilling er også god og stærk, og han er i den lykkelige situation at have mere at gøre end før. Skibsproblemet, Grønland og pengene er jo meget store spørgsmål for ham, og jeg tror, han har gjort det dygtigt. Troen på, at der er penge i USA til danske formål er en fejltagelse. Der er ingen. Lånet er ikke fornyet naturligvis, og renter er kun delvis betalt – og kryoliten kan måske ikke blive ved med at give penge. Så den svenske minister – Broström – kun en høflighedsvisit. Møde om aftenen i Washington – nogenlunde – ikke mange.

Torsdag den 10. så jeg Lord Halifax, den norske ambassadør Morgenstjerne. Var 11,30 hos Berle, som jeg talte godt med, og som forstod min tankegang om, at man ikke må få alting forærende. Et land ej heller sin frihed. Så Atherton, som sagde nogle meget venlige ord til mig og Sumner Welles. Frokost i Metropolitan Club med de tidligere Chargé d'Affaires, minister Thors, ambassadører. Donald Hall, Sichel. Intet særligt. Købte

et par ting. Walther Christmas hentede mig. Cocktail hos John [Hansen]s kone. Om aftenen middag i legationen. Bowes Lyons', Hofmannthals, Athertons, Signe Toxvig og hendes mand. Fik talt lidt med Bowes Lyon. Vi var ganske enige. Der var noget mystisk både med Gudmes rejse og med at jeg ikke straks havde set ham. Senere på aftenen skrev jeg et brev til ham og fortalte, at jeg havde opsøgt ham straks.

Fredag den 11. så jeg Litvinov – som ikke kendte noget til forholdene i Danmark, mindre end jeg troede. Frokost i legationen, polske legationsråd eller hvad de nu kalder ham; svenske legationsråd m.fl. – intet af interesse. Og tog alene til banen. Og tog til New York. Hotel Pennsylvania. Skrev og så Hasselriis om aftenen kl. 11. Og sludrede med ham et par timer.

Om lørdagen var jeg sammen med Hasselriis hele tiden. På rederiets kontor; hos Censor; sejltilladelse, farvel til generalkonsul Bech og tog kl. 2 ud til skibet og fik mine ting ordnet og gik om bord kl. 4 – 1/25. Kl ca. 11 sejlede vi fra New York – og der var meget lidt at se. De siger om bord, at turen vil tage 15-16 dage, så det er jo længe. Men jeg gør jo ingen nytte alligevel. Så det kan være ligegyldigt.

Søndag op – deler kahyt med 2 andre, og vi sejler meget langsomt i en konvoj på 37 skibe i alt.

Mandag den 14. december 1942.

I går søndag havde vi instruktion i, hvad vi skulle foretage os i tilfælde af torepedering og flyveangreb. Og om eftermiddagen lød alarmen – men det var kun en prøve. Det er blæst en del op i løbet af natten. Men det er jo også nær juletid, og det går meget småt frem. Vi når såmænd ikke England før i 1943. Og så er denne dag gået. Hvor jeg dog savner Gertrud. Men det er vist godt at Gertrud og John ikke er med. Det er et modbydeligt vejr. Og det er jo unægtelig ikke en passagerbåd. Og så er varmen gået i stykker, og her er hundekoldt. Vi har alle frosset med stor anstand hele dagen – de få, som var oppe. Og nyt hører man intet af – intet. Det bliver en modbydelig tur. Men den får vel også ende. Men de siger den vil vare 3 uger – det er til den 2. januar. Men det værste er, intet at få at vide. Og jeg har kun det ene brev fra Gertrud. Det er ikke meget i snart halvanden måned, og en fjorten dage til. Nå; mange kan have det værre. For lidt siden faldt en dybvandsbombe. Men det skete jo også sidst jeg var i konvoj. Og i morgen er det altså

Tirsdag den 15. december 1942.

Jeg glemte at notere, at jeg i går faldt og slog mig nederdrægtigt på begge ben. Sådan gynger det altså. Stadig ikke besked om noget som helst. Men nu må jeg se at bestille lidt. Så er denne forbandede spildte dag gået. Det er en nederdrægtig tanke – ond – hvis dette går galt, hvad der så skal blive af de to. Jeg synes egentlig, vi løber en hel del risiko, og jeg får som sædvanlig intet-somhelst ud af det. Det er den manglende dygtighed. Men hvad, jeg er jo også den talentløseste af alle. Men jeg har en rigtig vilje og hensigt.

Og så er det *Onsdag den 16. december 1942* i morgen. Man bliver mere og mere trist af at gå i sine egne tanker – jeg har jo egentlig ikke haft andet end nederlag siden folkeafstemningen den 23. maj 1939. Og hvorfor skulle det ikke blive værre – men hvordan skal man få noget reelt gjort, når der intet er nogetsteds, hverken i Danmark, i England eller andetsteds. Og hvordan mon Gertrud og John har det. Ak ja – hvordan – og der er så længe, til at jeg skal se dem. Der skete intet – vi har admiralen (afsk. [=afskediget?]), som har meldt sig til flyvertjeneste) om bord, som leder af konvojen. Man får absolut intet at vide. Kl. 11 (London kl. 4 a.m. torsdag) hørte jeg radio. Den lød godt, men er meget kort. Skibet hedder “Jamaica Planter”. Det er kun et lille skib. Hvor stort det er, ved jeg ikke, og som altid er tallene man hører meget forskellige. Vejret er som helhed fantastisk godt for årstiden. En gang imellem gynger den lille båd godt.

Torsdag den 17. december 1942.

Nu er denne dag ved at gå også. Det er snart det 5te døgn. Men måske skal hele turen vare 3 uger – hvis vi nøjes med det. Vi går meget langsomt, og vejret er dårligt – med snestorm. Og jeg hører intet – men det gjorde jeg jo heller ikke i USA, så det kan såmænd blive det samme. Det hele er skidt, og jeg duer ikke til noget – så det var måske i det lange løb bedst for alle parter, om det var forbi. Blot man havde haft nogle penge. Jeg har læst Hambros bog: *How to win the Peace* – der er meget glimrende i det. Men nogle afsnit kommer han unægtelig let til, og det centrale – den økonomiske politik efter krigen kommer han slet ikke ind på – eller næsten ikke. Og så er det dog her, slaget skal stå.

Fredag den 18. december 1942.

Der er blevet en hel del sø – men heldigvis den rigtige vej, så man lever jo stadig i håbet om de 14 dage. Men man får intet at vide. Til morgen var uret stillet en time frem, og det skal stilles fem gange, så den beregning er jo ikke så god. 5 døgn om en time giver 25 døgn om fem timer!!! Hvor mon Gertrud skal være juleaften – John har jo næppe fri – og man ved intetsomhelst. Og jøderne hører jeg en del om i radioen og United Nations erklæring²²⁶ – og Danmark ikke med, og så laver Scavenius²²⁷ jo nok et kompromis, og vi skal i alle retninger have det bedre. Det er simpelthen ad Helvede til. Men kunne man blot finde noget aktivt, vi kunne gøre. Jeg har aldrig syntes, at alting var så aldeles forfærdeligt som nu. *Aldrig*. Og så har vi haft middag – og der er beskidt og væmmeligt – men det kan jo ikke være anderledes. Og personalet er vældig flinkt, og jeg får kun læst lidt – men jeg kan nok ikke skrive noget, således som jeg havde håbet. Det gynger for meget, og intetsteds er man alene. Jeg taler en del med mine kahytsfæller. Charles, en de Gaulle-mand og Blum en US-official. Og det går som sædvanlig ikke godt med sproget. Men blot jeg vidste, hvordan man skulle lægge arbejdet til rette. Og man er jo som altid naiv og spørger, hvornår vi kommer ind – og det er der ingen, som giver besked om. Nu er der gået 6 døgn snart – og vi må være tilfredse, om vi er inde lørdag eller søndag i næste uge – dvs. 26. eller 27, og så tager det vel en farlig tid at komme til London. Så jeg skal nok ikke stile højere end at være hos Gertrud den sidste dag i det gamle år. Blot vi nu kan være alene, og ingen plager hende med at være der og der. Og jeg vil så gerne have nogle dage til at sætte mig ind i de to måneder, og jeg tror såmænd ikke Knaur har ordnet arkiv osv, mens jeg var væk. Når de først har skrevet den 17. og 21, og jeg rejste den 6, så er de ikke indstillede til at ordne tingene, som jeg vil have det. Nå – nu bliver jeg trist igen –

Og det er den 19. i morgen – Der ville jeg gerne have været hjemme. Og jeg ved jo ikke, om Gertrud har fået mine breve. Der bliver jo intet hensyn taget til mig. Gud ved, hvad de mennesker har tænkt sig, da de bad mig komme til England. Det er nu ikke nogen god behandling. Det er mig ubegribeligt, at folk kan handle sådan – men det kan jo ikke forandre min mening og mit arbejde.

Lørdag den 19. december 1942.

Nu er denne dag da også snart til ende – heldigvis – og så er der gået en hel lang uge, og der skal i hvert fald gå en eller vel snarere halvanden til – hvis vi slipper med det. Jeg har indtryk af, at vi er blevet slemt forsinkede. Vi gik en lang tid ikke mod Nord. Men man ved som sagt mange gange ikke noget. Og kan jo kun vente. Og Gertrud har det sikkert ikke for godt – men det gør det jo ikke bedre. Og ingen oplysninger om nogetsomhelst. Det er ejendommeligt, så vejret skifter, sne – storm – sne – ikke se en skibslængde frem, og til tider er bølgerne kolossale. I dag skulle vi have prøve på at gå i redningsbådene. Men den var cancel'et på grund af storm og sne!!! Og måske kommer John hjem til Gertrud til Julen. Men jeg tror det ikke. Nå – jeg kan jo intet udrette. Men Gertrud har altid godt kunnet lide Julen, og det er synd for hende. Åh, hvor ville jeg gerne være sammen med Gertrud. Og så er det i morgen da:

Søndag den 20. december 1942.

Intet – intet – intet.

Mandag den 21. december 1942.

På 9. døgn (så er da 8 gået!), vi har stadig kun ændret uret 1 time frem af de 5, så det er jo ikke noget godt tegn. Vi kommer såmænd ikke en gang ind til Nytår, vinterstormene er begyndt, og det lille skib (det er på 4.000 t.) ruller stærkt. Og så har jeg kun mine egne triste tanker om alt, man skulle have lavet anderledes. Ak, ak! Men dog også Gertrud og John at tænke på.

Senere: det blev sagt af en af passagererne, at den sidste tur, denne båd havde over Atlanten, varede 27 dage! Så det er jo uhyggelige udsigter – og det var oveni købet kun fra Halifax. Om passagererne er ikke meget at fortælle. De to jeg er på rum med er meget flinke. Der er 4 damer, en kristelig, en med mand, en nurse og en fra en af de mange ny organisationer. De to viser sig aldrig eller næsten aldrig. Den kristelige (fra USA) har jeg talt lidt med. Jeg taler en del (lidt) engelsk, og det går skidt. Der er 3 hollandske flyvere – spiser rædsomt. En USA official, Brightman, flink, og nogle jeg ikke kender. Admiral, Kaptajn og officerer flinke – men siger ikke et ord. Det må de vel ikke. Og nu er der gået 9 døgn! Og i morgen er det

Tirsdag den 22. december 1942.

En smuk morgen – sov for en gangs skyld nogenlunde. Og det trængte jeg også til. Og så er mennesket jo så forbandet et lavts-tående individ, at det personlige velbefindende indvirker på sjæ-len – for man ser jo lysere på tingene, når man er rask og udhvi-let. Og tit tænker jeg på, at egentlig ved jeg ikke, hvor godt jeg har det: Med Gertrud og det helbred. Nå. Der er nu vist allige-vel langt igen. Men mere end 5-7 dage skulle det ikke tage. Men der kan jo ske så meget, som man ikke ved. Men vi kunne jo være heldige. En af ledsage-korvetterne var klods inde på os den-ne morgen, og noget hemmelig besked åbenbart blev ved en line sendt fra dette skib til korvetten og vice versa. Men få noget at vide, kan man jo altså ikke. Og så må vi håbe, at dagen går. Ak, Gertrud og John.

Senere: Og så tænker jeg meget på vor (vi tre's) fremtid, og hvad det mon altsammen skal blive til. Og også der er jeg pessi-mist. – Vi havde imorges øvelse med kunstig tåge, og skibene prøvede A.A.guns [=antiluftslyts]. Og jeg synes, vi sejler mod nord hele tiden eller meget mod nord – for meget – og man får stadig ingenting at vide. Om det vil vare 5, 7 eller 10 dage end-nu. Ingen besked. Lidt mere radio – men kun om krigen, som jo går småt – men godt. Og jeg spekulerer mig sindssyg på, hvad vi få danske skal udrette. Og i morgen er det

Onsdag den 23. december 1942.

Der er stadig ingen besked at få. Jeg forsøger det jo så godt jeg kan. Men det lyder på søndag-mandag. Og ingen ved noget eller vil sige noget. Men kan vi klare os med søndag, må vi vist også være glade. Det er det 11. døgn, vi er på, og 5 igen lader sig jo høre. Wait and see. Og i morgen er det Jul hjemme i London. Uret har vi atter stillet en time frem; det var anden gang, og det skal ske 3 gange til – så det er jo et dårligt tegn.

Torsdag den 24. december 1942.

Så er det altså juleaftensdag. Og det er første gang siden 1920, Gertrud og jeg ikke er sammen den dag. Og det bliver forhåbentlig også den sidste. Jeg ville så gerne have været hjemme til Jul – det er nu ikke Julen, men blot at være hos Gertrud – men det er der jo ikke noget at gøre ved, og det kan vel ikke vare så længe, inden vi er inde. Blot Gertrud (og John) har det nogen-lunde. Men tænk, hvor man ved lidt. De sagde i går, at de for-

skellige beretninger gik ud på, at vi ville være i Belfast en gang søndag, og så ville vi være i London mandag eftermiddag – og nu må jeg se. Og man ved jo aldrig, hvad der kan ske, og man skal aldrig glæde sig for tidligt. Og jeg har aldeles ingen forventninger til arbejdet, jeg kommer hjem til – og der er såmænd ikke ordnet noget, således som jeg gerne ville have haft det. Og jeg ved ikke hvorfor – men jeg er i et rædsomt humør i dag – så jeg nedlægger pennen.

Senere: Kl. er lige ved 4 her, dvs. 7 i London – mon Du er hjemme hos os selv, eller hvor – og John – hvor er han? Er du alene, har du gæster – har du været nødt til at gå nogen steder – hvad ved jeg om to lange måneder. Nå, glædelig Jul, Du – og tak for alt. Tak fordi du tog med herover – og for alt, hvad Du har været for mig – hvad skulle jeg have gjort uden dig. Ak, Du kan tro, jeg har tænkt meget herpå.....

Vi har kortene, vi skal bruge, når vi skal i land, udleveret allerede i dag – man kan ikke tro det gøres 4 dage før tiden. Så det må jo være et godt tegn. Ak ja, sådan går det op og ned. Der kom lige nu besked om, at uret i løbet af natten skal stilles en time frem igen – det er tredje gang, så det lyder jo godt. Men samtidig bliver det sagt, at kun englændere og USA-borgere må gå fra borde i Belfast. Vi andre skal pænt vente til Bristol. Det er en forsinkelse på 2 døgn! Det vil såmænd ikke undre mig. Sådan behandler England jo nu en gang fremmede. Men det står jo ikke godt til, at man har inviteret mig til at komme fra Danmark.

Senere: Nu er klokken altså 11 her, dvs. 1 nat i London (12 Greenwich time), og jeg vil sige godnat Tottepige og tak for i dag. Det var jo en sløj jul, jeg gav dig – som sædvanlig – og hvor mon Du er – min elskede, elskede Tottepige, jeg længes så uendelig meget efter dig. Og i morgen er det

Fredag den 25. december 1942.

Der er ikke meget at sige. Jeg tænker ikke på andet end Gertrud, John og arbejdet. Og jeg er i sort humør over alting. Jeg glæder mig meget til at komme hjem – uendelig meget. Og jeg håber, vi dog må finde ud af noget. På skibet. Det er et Herrens vejr – navnlig har været. Natten mellem juleaften og i dag særlig. Og spisningen foregår på den ejendommeligste måde. Og der spildes osv. I går aftes sent spurgte Chief Engineer, om nogle af os i rygesalonen ville ned hos ham og have et glas, og det var umuligt at sige nej eller havde været uvenligt. Desværre blev en af

USA'erne mægtig fuld – men ellers skete der intet, udover at hollænderne troede, de havde mistet deres ene mand – men det havde de ikke.

I dag er spisestuen pyntet med flag og julestads – ingen danske naturligvis. Og der foregår så vidt jeg ved intet, udover at julemiddagen er bedre. Maden er iøvrigt god nok, men bliver maskinmæssigt lavet. Radioen er fortsat meget dårlig, og om Danmark ikke et ord. Ak, lille Tut – hvor er du i dag? Julemiddagen var meget fin, visende alt, hvad “huset” formåede – men man skulle vælge – ikke bestemte retter. Først cocktail i Smoking Room. Ellers intet af interesse. * er vist svært godt. Og så er snart den 13. dag gået, og i morgen er der gået hele to uger, siden jeg forlod New York. Hvor er det langt. Og hvad mon man kommer hjem til.

Lørdag den 26. december 1942.

Det er umuligt her på skibet at få at vide, om jeg kan komme fra borde i Belfast. Det er andre autoriteter. Altid andre autoriteter. Ak, hvor dagen er lang. Nu har det snart været 14 dage. Så i dag sammen med andre passagerer skibets maskine m.m. Men ellers sled dagen sig af sted, og nu i aften advance`de vi uret 1 time til – så nu har vi GMT. og mangler kun 1 i den engelske tid, og den tager vi vel først i Belfast – men så skulle det da snart høre op. Og så er det i morgen:

Søndag den 27. december 1942.

Så skulle det være den sidste dag, hvis jeg ikke skal med til Bristol. Jeg har skrevet telegram til Gertrud, som kan blive sendt fra Belfast af Dr. Blum. I morges fik vi at vide, at vor destroyer havde sænket en ubåd og taget 6 fanger. * var der stor jubel. Thank you very much, lød det til den i højttaleren. Og det var jo også bedre end, om vi var blevet ramt. Destroyeren havde hele stævnen bøjet. Den havde løbet U-båden ned. Og så fik vi senere at vide, at vi i nat skal forandre uret for sidste gang til BST [British Standard Time]. – så er vi da så langt. Men hvorfor skulle vi egentlig til England?

Mandag den 28. december 1942.

Da jeg vågnede i morges, lå vi på Belfast red – men man må ikke komme i land. Ikke nogen af os. Og vi går alene nu til Bristol, hvor vi skal være tirsdag noon. Og så kan vi forhåbentlig komme

op til London samme dag. Men det ved man intet om, ej heller om man kan få sine papirer med igennem. Man kan jo ikke sige, legationerne gør meget for at lette rejsen. Nå, Nord-Irland kunne man se meget lidt af. Og nu har vi Man til øst – og den kan man heller ikke se. Gud ved, hvad jeg kommer hjem til af triste ting. Men jeg har da Gertrud og John. I vore dage er det kun stær, som kan lave noget. Kauffmann er takket være USA en stat – men kan og vil kun lave lidt. Vi i London har ingenting at have vor vilje og gode hensigt i.

Tirsdag den 29. december 1942.

Kom til Bristol ved 10-tiden (havnebyen) og kom efter 4 timers undersøgelse i land. Gertrud var ikke hjemme, da jeg ringede. Kom til London $\frac{1}{2}$ 7-7, og vi var meget glade. John var alright, og alting var godt personligt. Men tingene lå jo ikke godt, og det var meget vanskeligt at fri sig for den tanke, at man visse steder ikke ønsker for meget arbejde udført. Men nu må jeg jo se på det. Og det er jo ingen nytte til at skrive alle triste tanker ned.

1943

...Det er war-effort – det drejer sig om.

1943

Fredag den 1. januar 1943.

Tiden gik med at tale tingene igennem og prøve på at orientere mig. Men det hele ligger jo så fortvivlende småt. Var til Nytårsfrokost i klubben. Talte noget med Karsten om rekonstruktion.²²⁸ Ellers ikke noget særligt. Radio

Lørdag den 2. januar – mandag den 4. januar 1943.

Havde en længere samtale med grev Reventlow om forholdene. Ikke meget tilfredsstillende. Men det skal jeg såmænd nok ordne. Blot vi kunne lave noget war effort. Det er det, det gælder om. Har talt med greven osv. Var hos Krøyer-Kielberg om mandagen og havde en god samtale med ham om alle sager. John var hjemme lørdag og søndag og var i højt humør. Søndag aften var Stagg og Crowther til middag. Mandag var jeg hos Kong Haakon og gav referat. Og til frokost med Aagaard og Meiss [blank plads] og Gertrud. Lørdag var der dansk-norsk julefest, hvor jeg bød velkommen.

Tirsdag den 5. januar – torsdag den 7. januar 1943.

Tirsdag var der arbejdsudvalgsmøde med gennemgang af sagerne. Kl. 4 var jeg hos Warner, som takkede for mit memorandum (til Eden, se arkiv).²²⁹ Om aftenen middag hos Anker-Petersen med referat til ham. Onsdag rådsmøde. Gudme hjemme. Og arbejde. Torsdag Knauer syg og arbejde. Lunch med Brinley Thomas. Og meget, meget pessimistisk ang. de danske sager.

Fredag den 8. januar 1943.

Arbejde – men til hvilken nytte? Helvard var her. Han flyver ikke nok, synes han. Var til frokost i The Knights of the Round Table Club. President: Lord Finlay, søn af den berømte. Prins Bernhard var der og gjorde et udmærket indtryk, Sir Charles, grev Reventlow, belgiske ambassadør, Norges ambassadør og mange flere. Jeg sad mellem to englændere, som kendte lidt til Danmark. Det var den meget hjælpsomme Stagg, som havde arran-

geret det. Vi havde Tillges kone og børn. Knauer i seng og arbejdede fredagen igennem.

Lørdag den 9. januar – mandag den 11. januar 1943.

Om lørdagen arbejdede. Frokost med pressefolk og tog til Glasgow. Dansk-norsk-svensk møde der med professor Winsness, redaktør Martin og jeg selv som talere. Vist meget godt (se referat). Om aftenen talte jeg for 1000 – 1200 arbejdere på engelsk. Moltesen, Glasgow, var en udmærket vært og gør et godt arbejde. Om mandagen begge i seng og alting som sædvanlig trist; begge er Gertrud og Knauer, som jeg iøvrigt er meget glad ved. Spiste middag med Stagg, men det fik jeg for lidt ud af. Det får jeg altid.

Tirsdag den 12. januar – fredag den 15. januar 1943.

Havde møde i mødeudvalget; spiste frokost med min amerikanske rejsefælle Blum; flink og dygtig tror jeg. Har talt med Reuters korrespondent og lovet ham hjælp om oplysninger. Onsdag middag med nordmænd: Hartmann, Keilhau, Karsten, Gudme, Blytgen, Moltesen, Utheim – gik vist meget godt. Torsdag søgte jeg at arbejde, det jeg kunne. Om aftenen traf vi prins Bertil på en restaurant og havde ham med hjemme. Fredag havde jeg to samtaler med grev Reventlow. Det viste sig igen, hvad jeg ofte har tænkt på, at egentlig slipper sådan en mand alt for godt fra alting – og han får jo aldrig rigtig ens mening at vide om tingene. Han har jo gjort det ad Helvede til og har ingen forbindelser, og vi har intet. Og vi må gøre gode miner til slet spil – ak hvor er det hele umuligt. Fredag aften talte jeg med Borch Johansen – intet. Og alt går skidt.

Lørdag den 16. januar 1943.

Intet af særlig interesse; talte om aftenen i Det Danske Hus (se referat).

Søndag den 17. januar – søndag den 24. januar 1943.

En hel uge er gået – og mest optaget har man været af krigsbegebenhederne. Og personligt af at man kan udrette så lidt. Det er som at slå i en sæk uld. Og jeg mærker, at man ikke fra nogen side har interesse af mig og mit arbejde. Men jeg må jo blive ved med at gøre min pligt – Og se at få det bedste ud af det – selvom jeg vel egentlig slet ikke har været ønsket herovre. Og det

næsten kun er en fejltagelse, jeg kom her!!! Sådan forstår jeg i hvert fald Turnbull.

John var inde om søndagen, og det går fint; talte i radio. Om mandagen arbejde. Om tirsdagen H.P. Pedersen til lunch, finansudvalgs møde; om onsdagen arbejdsudvalgs møde. Eden har skrevet (se arkiv), at han ikke har tid til at se mig. Havde Stone [Gudme] og Tillge inde. Om torsdagen presselunch som Tillges gæst – med Kong Georg som taler. Turnbull til middag om aftenen og havde en god samtale med ham. Han er pæn og korrekt, men jo ingen stærk mand. Og det hele er jo så svært. Fredag talte jeg med Rob. Jørgensen. Og lørdag-søndag arbejde og havde John inde. Han er vældig god for tiden.

Mandag den 25. januar – torsdag den 28. januar 1943.

Havde samtale med grev Reventlow og Moltesen om Reconstruction og spørgsmålet om formandsskabet. Talte med Turnbull om sagerne. Brev til fru Graae og Justitsråden [Erling Foss]. Og arbejdede iøvrigt med tingene. Man får jo meget lidt ud af tingene. Havde om tirsdagen Aagaard til lunch; talte med Anker-Petersen om, hvad der skulle gøres. Arbejde. Onsdag grev Knuth til lunch og arbejdede. Så den belgiske udstilling – ganske god. Om torsdagen havde jeg en længere samtale med pastor Jensen; jeg synes svært godt om ham. Havde frokost med Velfærdsudvalget og ca. 18 fiskere, som heldigvis snart bliver anbragt i arbejde. Det har også varet længe nok.

Talte om eftermiddagen med Krøyer-Kielberg – mest i almindelighed – men jeg sagde til ham, at vi ville ikke have lejligheden som gave fra Det Danske Råd, og jeg troede aldeles ikke fru Graae ville synes derom. Knaur ville ikke ansættes af Rådet – men af mig – og når jeg fik de repræsentationspenge, kunne det vel gå. Men det kunne vi jo se på. Ellers en meget fornøjelig samtale.

Fredag den 29. januar 1943.

Aagaard, som jeg egentlig synes (sammen med Moltesen) er den dygtigste, havde lunch med os, og miss Killray og Mr. [blank plads] fra Board of Trade [Handelsministeriet]. Ganske interessant. Var hos Trygve Lie og fik en del at vide om hans besværligheder og al den trouble, nordmændene har. Ak, ja. Nogle af nordmændene vil have et råd (som det danske). Lie havde ikke altfor stærk forbindelse med russerne, så der kan intet gøres.

Mistænksomheden er meget stor, og russerne ved man meget lidt om. Africa vil først være færdig om 2 måneder, engang i marts. Han ville godt have de norske samtaler i gang. Havde en samtale med Hollingworth om alt arbejde. Den var meget tilfredsstillende. Hvis det da bliver til noget.

Lørdag den 30. januar – torsdag den 4. februar 1943.

Lørdag og søndag arbejde. Søndag Stagg (se arkiv) med mange gode råd. Iøvrigt gælder det hele min dagbog, at den skal læses i forbindelse med mine breve, og deraf vil oftest ses spørgsmål belyste, som jeg ikke får tid til at nævne i dagbogen. Mandag havde jeg lunch med Hans Bang og samtale med Reventlow ang. rekonstruktion. Tirsdag arbejdsudvalgsmøde. Onsdag Rådsmøde. Udtalelse ang. det meget vellykkede bombardement af Copenhagen.²³⁰ Fik ikke lov til at komme på Patriotic School, som først lovet for at se danske. Det er en frygtelig behandling, man får. Om aftenen møde med Gudme, Honnybony, Tillges. Talte med Caspersen. Torsdag lunch for Krøyer-Kielberg, Max Jensen, Anker-Petersen, Peter Lind og Olaf Kier. Lang samtale med Warner.

Fredag den 5. februar 1943.

Talte i går med Rottbøll om reconstruction. Meget tilfredsstillende. Samtalen med Warner var god. Knauer var med og gør det som alt andet meget dygtigt og tilfredsstillende. Warner fik et længere memorandum (arkiv)²³¹ og dagen efter et forslag om militærhjælp (liason) (arkiv).²³² Warner ønskede, at Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og jeg så ham en gang imellem. Og han sagde, at når vi havde nogle fortrolige ting, måtte jeg komme. Men det er jo småt alt sammen. Havde fredag besøg af Halley. Lunch hos Svend Andersen i den danske Klub. Admiral Corneliusens meget flinke. Møde i militærudvalget.²³³ Er begyndt at læse engelsk. Samtale med grev Reventlow og Iversen ang. de frivillige.

Lørdag den 6. februar – søndag den 7. februar 1943.

Lunch med Stagg og Lembcke. Norsk aften (se bladet),²³⁴ middag inden, hvor vi havde statsminister Nygaardsvolds, Lies, Torps m.fl. også de ledende danske. Om søndagen kun Sir Alfred Zimmern til lunch. Ellers ro og arbejde. Jeg er ikke helt klar over, hvorledes situationen ligger. Men englænderne forbe-

reder åbenbart nu en basepolitik over for de mindre lande.²³⁵ Og den kan man jo nok være lidt ængstelig for. Men udover at yde noget, kommer man ikke, og skal man ej heller. Friheden bliver ikke den samme som før! Men også af den grund er situationen så farlig for Danmark. De lande, som har kæmpet, får en bedre stilling er jeg bange for. Arbejdede iøvrigt hele søndagen.

Mandag den 8. februar – lørdag den 13. februar 1943.

Havde lunch med Holdthusen, Karsten og Mr. Winder – havde en samtale ang. rekonstruktion, og Mr. Winder lovede at hjælpe os. Ellers intet særligt mandag. Om tirsdagen samtale med admiral King ang. søofficerer, som skal være kommet og om Knauers militære forslag (se arkiv). Lunch hos/med grev Reventlow – Attlee, Maisky, Butler m.fl. – som sædvanlig får man meget lidt ud af en sådan sag. Og jeg får det i hvert fald aldrig. Håbløs samtale med A.V. Sørensen om eftermiddagen. Med min engelske undervisning går det rædselsfuldt dårligt, og her på kontoret går arbejdet rædselsfuldt. Fra Hollingworth hører jeg intet. Og vi bliver aldeles ikke taget med ind i arbejdet, således som jeg synes, vi skulle. Men det er nok, fordi de er så udygtige. Om onsdagen lunch med The Editor of Free Europe, hvor jeg lovede at skrive en artikel. Havde en god samtale om at prøve på at få tingene til at gå noget bedre.

Torsdag havde Gertrud lunch for Miss Cripps og jeg med Lindsay Carlow, og vi fik at vide, at Kiilerich var her i London, hvad vi var meget lykkelige over – og bad om, [at] han hurtigst muligt måtte komme hjem til os. Han kom kl. 6 – 1/27, og der var stor gensynsglæde, og han bor nu hos os. Fredag hos Richard Law (fiasko), mødeudvalg – mange og lange samtaler med Kiilerich om alting. Om lørdagen lunch med Benediktsson og vil søge at få en invitation om at tage til Island.

Søndag den 14. februar – mandag den 22. februar 1943.

Kiilerich om søndagen. Stagg om aftenen til middag. Om mandagen den 15. var Reventlow og jeg hos Alexander om corvetten. Intet bestemt om, hvad det bliver til. Skrev Covenant-selskabet under hos Anker-Petersen.²³⁶ Onsdag arbejdsudvalgs-møde. Torsdag meget vrøvl om Kiilerich og presse (se arkiv Warner).²³⁷ Om lørdagen besøgte vi Sneum, hvilket gjorde god nytte. Søndag Wright til frokost. Talte i radio. Mandag alt muligt vrøvl. Ad Helvede til [med] alting.

Tirsdag den 23 februar – torsdag den 4. marts 1943.

Har haft så meget arbejde, at jeg ikke har kunnet nå at skrive her i dagbogen, men det er såmænd ej heller så interessant, og alt arbejde her er meget, meget utilfredsstillende, men krigen går jo godt, og det er det vigtigste. – Men forholdene hjemme i Danmark kan man jo nok være trist i sindet over – men hvad skal det hele dog blive til – Ak, at man aldeles intet betyder.

Om tirsdagen havde jeg frokost med Anker-Petersen og Dohm og Lunø ang coopteringsspørgsmålet.²³⁸ Jeg har sloges meget med Borch Johansen for at få ham til at få en god stilling – man er jo så glad i alt secret og secret arbejde, så det er meget svært; har talt med Carter ang. Sneum og også angående de andre folk. Om onsdagen havde vi arbejdsudvalgsmøde. Har talt med grev Reventlow, som jo er frygtelig ænstelig for ikke at være med nu. Det var da også Krøyer-Kielberg for meget, da greven havde sagt, at nu ville nok Krøyer-Kielberg og jeg hjælpe ham med corvetten. Hvor man tænker på den stilling, jeg har hørt ham indtage, og da han ikke ville komme i Det danske Hus! Bang Jensen har jo skrevet nogle frygteligt taktløse artikler til Frit Danmark,²³⁹ og jeg hjælper selvsagt grev Reventlow til at de artikler ikke kommer frem uændrede. Men han er ikke loyal til [=overfor] mig. Og det er mig så inderligt imod, at vi skal slås om disse ting. Jeg vil næsten altid hellere give efter, end at englænderne skal se, hvor små vi er. Ak hvor er meget modbydeligt her. Godt jeg har Gertrud – Knauer er flink!

Kiilerich og Hollingworth og jeg havde sammen med Borch-Johansen konference om tingene. Jeg lovede at hjælpe som altid – men loyale er Hollingworth og Wiskemann ikke, og de kommanderes vel til det. Og det strider ikke mod deres natur. Torsdag havde Kiilerich, Knauer og jeg frokost med Wendelboe, den norske konsul på Færøerne. Han ville have min hjælp og ville akkrediteres, ikke Hilbert men mig. Det er jo noget snak. Men de nordmænd kunne godt være lidt skikkeligere. Middag hos Wright om aftenen. Med mange gode nordmænd – vel “oppositionen” – men det blander jeg ikke mig i.

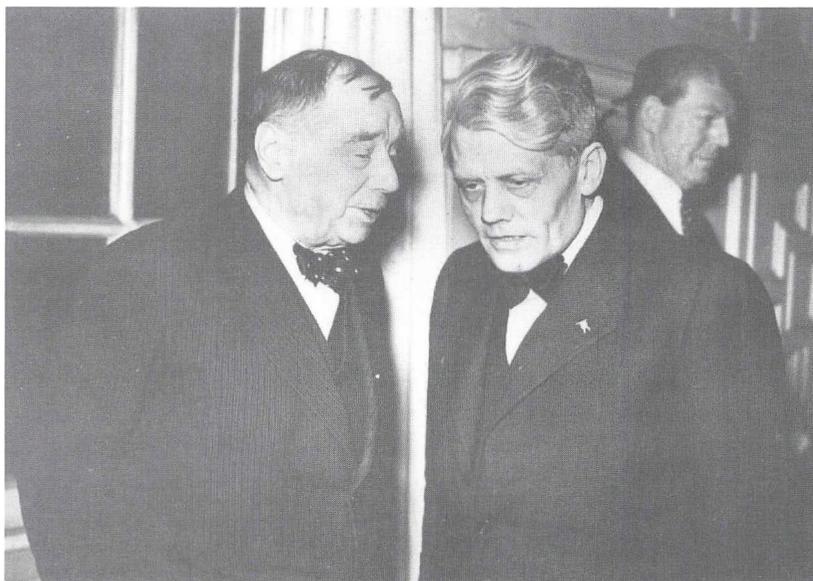
Tog til Newcastle med Kiilerich. Var der fredag, lørdag, søndag. Grev Reventlow ville absolut med og tog vicekonsul Jacobsen med. Så jeg kunne ikke tage Gertrud med. Jeg er imod disse besøg af mange. Fredag på hospital. Navnlig en ung dødsyg dansk (hjerter) gjorde et stærkt indtryk og trist – Talte i Rotary Club om fredagen. Det gik vist nogenlunde. Besøg hos Lord

Mayor, Admiral Maxwell og flere. Greven gav middag om aftenen. Om lørdagen på konsulatet om formiddagen, hvor der kom meget få. Møde med officererne – ikke meget tilfredsstillende. De var meget utilfredse og skældte meget ud – navnlig over at de skal betale deres træk.²⁴⁰ Men det kan jo ikke hjælpe noget. Det samme gjaldt søfolkene. Men jeg tror møderne gjorde nytte og vil rense luften – og jeg skal blot der op noget mere. Men det er jo ikke min skyld, at jeg ikke har fået lejlighed dertil. Men der er så meget *Folter [=sludder?] og vrøvl i bevægelsen, så det næsten ikke er til at udholde.

Om søndagen i kirke og møde for alle, hvor greven ledede og jeg talte og vist var nogenlunde.

Og tog så hjem om natten og var i London kl ca. 3 – og rejser altså nu på den sædvanlige måde.

Jeg har stadig ikke fået Küllerich fri [fra Patriotic School]. Mandag møde i Norsk-Britisk-institut og bagefter sammen med nordmænd (se bladet).²⁴¹ Tirsdag finanskomité. Wright og Harald Gram om aftenen. Det var fornøjeligt og godt at se

Christmas Møller 3.3.1943 sammen med den amerikanske diplomat H. G. Wells ved Det danske Råds reception for britiske venner heriblandt hertuginde af Kent. I baggrunden den danske forretningsmand Peter Lind. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

*Alemberg og tale med Gram. Onsdag (se bladet).²⁴² Torsdag frokost for Lord Inverforth (sønnen Morton Weir, Grev Reventlow, Krøyer-Kielberg, Gustav Rasmussen, Chr Larsen, Karsten og Anker-Petersen). Hollingworth aflyste sit møde. Onsdag var altså: arbejdsudvalg, Råd, informationsudvalg. Reception med Duchess af Kent, generalforsamling.

Freitag den 5.marts 1943

Lang samtale med grev Reventlow og Krøyer-Kielberg om tingene. De er bange for udviklingen og for at de skal være for krasse. Det skal nu nok gå. Men det er war effort det drejer sig om.

Bagefter talte jeg et par ord alene med grev Reventlow, som meget voldsomt beklagede sig over manglende samarbejde. Jeg må tilstå, jeg forstår ikke, hvad han mener. Han beklagede sig over, at han ikke havde fået at vide, at jeg talte i radio, men det plejer jeg da ikke at fortælle folk. Jeg prøver efter min egen mening at få gesandtskab og generalkonsulat med i alt, men jeg møder ingen forståelse. Nå, det er den slags vrøvl, der må være, velsagtens. Men, hvor er motiverne små og usle. Havde en god samtale med Robert Jørgensen om eftermiddagen ang BBC og information.

Lørdag den 6.marts 1943

Arbejdede en hel masse og havde fru Palmér om eftermiddagen. Om aftenen var Borch Johansen hos mig alene. Og jeg havde sammen med Gertrud en lang og indgående samtale. Det var en stor tragedie – for han vil ikke tale åbent og ligeud til mig om sit arbejde – måske er det blevet ham forbudt – men jeg kan ikke arbejde på den måde og har aldrig kunnet det. Jeg sagde til ham, at jeg syntes vi skulle holde alt det arbejde ude – og så være fælles om det politiske. Og jeg har jo sørget for at han ikke behøver at tage fremmede penge.

Søndag den 7.marts 1943

Havde håbet at få en lang og god arbejdsdag, men det hele blev spoleret af slet humør og alle disse tåbeligheder. Og i hvert fald gik alting forkert, og så gik vi i kirke og pastor Jensens var på visit bagefter. Flinke folk. Skrev til Reventlow og Borch Johansen (se arkiv).²⁴³

Mandag den 8. marts – tirsdag den 9. marts 1943.

Jeg fik ikke noteret forleden, at grev Reventlow tænkte på at gå således som forholdene var. Men det er jo kun noget han siger. Havde en lang samtale med Gustav Rasmussen om situationen, men det blev som sædvanlig ikke til noget. Samtale med Hollingworth og Wiskemann – intet som sædvanligt. Ak, hvor er det mange små forhold – om man kunne blive menig. Og ellers intet. Tirsdag – absolut intet – nu vil de smide Iversen ud²⁴⁴ – og det lykkes dem jo også. Grev Reventlow vil have en militærattaché (luft- og marine) og skal spørge Kauffmann, om han må. Jeg forstår ikke de mennesker. Ak – og man havde troet, der var lidt idealisme i hele denne kamp. Det hele er ganske fortvivlet – blot man kunne gøre som Wright.

Onsdag den 10. marts – mandag den 15. marts 1943.

Arbejdsudvalgsmøde med drøftelse af programudtalelsen²⁴⁵ – jeg havde lavet et nyt forslag som bedre kan vinde tilslutning og havde arbejdsudvalget til middag. I det hele er det jo let nok at lave noget, om der ikke var så meget underjordisk arbejde. Torsdag var vi om aftenen til middag hos Colban; umådeligt flinke og ganske interessante mennesker. Havde om torsdagen møde med Wiskemann til hvem jeg talte om at tale lidt med Krøyer-Kielberg om de hemmelige ting, dog naturligvis ikke de hemmeligste – men [om] Ebbe Munck – og det fik jeg lov til. Men komme ind på livet af dem således at man virkelig kan hjælpe, og således at man virkelig kan vide, hvilke danske, der er med, det gør man ikke. Men så må man jo se at klare sig uden. Men hvor er det hele svært.

Talte lidt med grev Reventlow som pt. er meget svingende og uligevægtig. Den ene dag vil han gå, den næste dag er han stor på [den] og bryder alle aftaler og forhandler med Warner om sager, vi har aftalt at forhandle i fællesskab. Ak, grev Reventlow, som nu er så ivrig og som ikke vidste sine levende råd for 1½ år siden. Sandheden om Lembcke er den, at Admiralty vil af med ham, fordi han ikke dur, og det er der jo intet at sige til. Og så skal grev Reventlow ansætte en flyve- og marineattaché for at det kan ske. Og det lader grev Reventlow sig tvinge til. Han skulle have været henrykt og slået til med det samme.

Var hos Gustav Rasmussen om fredagen med Kiilerich og Knauer. Det blev ingen success; Gustav Rasmussen sagde, [at] jeg ikke kunne *høre – jeg spurgte hvor – og det er jo også kun

for at skjule den dårlige samvittighed. Om lørdagen arbejdede jeg hårdt hele dagen, og med Kiilerich synes jeg ikke, det går så godt, som det skal. Men det er også svært at få de unge mennesker i sving. Søndagen blev helt spildt. (God frokost med Stagg). Broadcaster til Danmark (arkiv), men ellers intet. Mandag havde jeg møder hele dagen. Svenske journalister, Bruun, Ejnes fra Færøerne til frokost, Ungdomsmøde, grev Reventlow som fortalte, at de små lande ikke ville have os med til nogenting, og om aftenen fik vi en gevaldig sludder. Om eftermiddagen en lang og frygtelig samtale med Iversen som har fået £ 750.- fra SOE. Det er unægtelig ikke godt. Og jeg kan godt forstå, at vort renommé ikke er højt. Men det er jo englændernes egen fejl, at de ikke tager de rigtige folk!

Tirsdag den 16. marts 1943

Havde en mængde forskelligt arbejde; lunch med Flight Lieutenant Schalburg – meget flink; mødeudvalg. Svensk journalist Svanström. Havde en lang samtale med Krøyer-Kielberg om mange små og store spørgsmål og fik en ordening om penge til disposition. Havde en virtual meget vellykket middag med nordmændene: Hans Berg, Worm-Müller, Ording og fra dansk side: Gustav Rasmussen, Tillge og jeg. Vi fik talt lidt til en begyndelse om samarbejdet. Gustav Rasmussen har lavet et kort referat (arkiv).²⁴⁶ Det var vist nogenlunde.

Onsdag den 17. marts – lørdag den 20. marts 1943.

Onsdag den 17. kom Sneum her til os. Det har været en lang historie, inden vi nåede så vidt, men hvad! Småfolk bruger jo deres tid på småting. Og jeg har jo i hvert fald hermed gjort noget godt mod en dansker.²⁴⁷ Havde Petri og hans kone til lunch i den danske Club – arbejdede i øvrigt. Havde en kort konference med Wiskemann og Krøyer-Kielberg ang. Lembcke, Iversen og penge til fortrolige formål. Og det var vist nogenlunde. Men virkelig tillid gives der jo ikke. Om torsdagen spiste jeg lunch med Peter Lind, og det var greven, som havde haft fat i ham for at få ham til at sige noget imod aktivisterne. Han er sød, den greve. Han er så kæmpe illoyal. Når jeg tænker på, hvor godt jeg har behandlet ham. Men ingen streg fra hans eller Kauffmanns side skal få mig til at fravige min linje. Forøvrigt er jeg jo uenig med ham og så mange andre. Jeg ønsker at være med i krigen for at være med på den rigtige side – for Danmarks skyld

være med. Derfor er jeg måske den hårdeste modstander af politikken hjemme. Der er kommet et skrækeligt brev fra Kauffmann (se arkiv).²⁴⁸ Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og jeg var om aftenen kl. 5 hos Warner. Greven havde to dokumenter med, han ikke havde vist mig i forvejen (kun lige omtalt) – det er hans form for loyalitet! Men det gør jo ikke noget, nu er han så ivrig. Ak, Ak, Ak! Jeg talte lidt om Reconstruction – og vor stilling er meget, meget svag. Og det er de små lande som ikke vil have os med. Det er ikke meget storsindet – men det er forståeligt. Og vi gør jo ej heller nok selv. Egentlig er det temmelig håbløst – men jeg er jo vant til at arbejde under håbløse forhold. Jeg gav en lille skildring af den politiske situation også.

Fredag den 19. arbejdede jeg det meste af dagen. Var Kjærs gæster ved Ingeniørforeningens middag – det var et rent studentergilde, og det syntes jeg unægtelig ikke om. Men det er måske min fejl, men jeg føler det mere og mere således, at blot man var menig soldat, var det meget bedre. Var lørdag til frokost hos Lord Snow for the – det var et mægtigt hjem. Det største privat-hjem jeg har set. Lorden og hans to døtre var meget elskværdige; var sammen med maleren Salisbury, som fortalte morsomt om sit [=det] billede, han malede af undertegningen af den engelsk-russiske pagt.

John kom ind fredag som Cadet – og var i extra fin form. Og det var dejligt at se ham. Sneum er meget exalteret, og det er vist ej heller så underligt – men meget kedeligt og meget svært. Han bliver meget svær at hjælpe. Og Iversen er helt tosset og skulle have haft et spark – men den skandale kan vi ikke tage, så jeg må se at bringe det bedste ud af det. Borch Johansen (se korrespondance) er det gået galt med, og jeg forsøgte dog at få ham som dansk og for danske penge knyttet til arbejdet. Men han er så optaget af det hemmelighedsfulde arbejde, at alt andet viger og jeg har ingen indflydelse på ham. Det er trist, [at] det er gået således, jeg synes jeg har gjort mit bedste.

Knauer (som hjælper mig fortrinligt (blot jeg havde noget mere manuel hjælp)) og jeg var hos Colonel Williams om fredagen og hos general Pigott. Vi gav ham et forslag (se arkiv), og han ville godt lade Iversen og frøken I. S. [Scavenius] blive i uniform – og det ønskede vi. Rekrutteringskontoret er nu hos os, og al forbindelse til SOE er ophørt. Men hvor har Iversen dog båret sig rædselsfuldt ad.²⁴⁹ Og ladet sig betale! Det er som at røre ved snavs – men vi må jo finde os i det. Og så slutter denne triste

beretning for denne gang. Godt jeg har Gertrud og John. Hvad skulle jeg gøre uden?

Søndag den 21. marts 1943.

Arbejdede det meste af dagen, talte i radio hjem til Danmark ang. valget.²⁵⁰ Hvordan mon det går. Opstillingen i KF [det Konservative Folkeparti] huer mig ikke Bøgholm, Bindslev, Stangerup – godt man ikke er medlem af det parti. Og Herdahl har vel ødelagt en del med sin fjollede Knud Kristensen artikel,²⁵¹ som jeg forstår, [at] han kunne fristes til at skrive, men som jeg ikke kunne forstå, [at] han kunne skrive ud til bladene. En dagbog er bedre. Men hvor mon Krafts berømte censur var? Og Poul Sørensen! Spiste ude – John er vældig flink og glad – men jeg er ked af, at vi ikke kan lave lidt mere for ham, nu han er på ferie.

Mandag den 22. marts 1943.

Har været meget travlt beskæftiget hele dagen med valgskema, arbejde osv. Og kontoret og navnlig damerne er komplet umulige. Det er absolut ikke til at udholde. Og jeg ved ikke hvorledes man skal få orden på dem. Nå, det er jo det mindre – men når ånden på et kontor er dårlig, er det meget slemt for mig at arbejde der. Talte med grev Reventlow om forskellige spørgsmål. Han fortalte mig at Lembcke intet vidste om, at han skulle være marine- og luftattaché igen, og fru Bannister og Lembcke havde fortalt Knauer det hele. Ak ja! Vi talte om Iversen, som jeg sagde, der nok skulle komme orden på. Sagde et par ord om hans skrivelse til Warner. Talte om en mand til den norske marine ang. hvorledes man skulle forholde sig; om gesandtskabet direkte skulle ordne sagen med de norske myndigheder, som havde henvendt sig, eller med rekrutteringskontoret. Store ting vi beskæftiger os med! Talte med Reuter og Daily Express ang. valget i Danmark. Var hos Anker-Petersen med Kier, Dr Burgen og Krøyer-Kielberg ang. Covenants. Og talte lidt med Kiilerich, som var sur og gnaven.

Tirsdag den 23. marts – søndag den 28. marts 1943

Tirsdag havde vi Carter til at se Sneum – og det gik fortrinligt. Carter er en vældig fin fyr – som jeg synes mægtig godt om. Det var jo valgday i Danmark – og det var en underlig følelse at være helt uden for og så tænke så meget på det. Og tillægge det den

betydning. Havde finanskomitemøde m.m. ang. det ny selskab osv. Middag hos Peter Lind i klubben. Oppe hele natten og hørte valgresultatet. Dejligt. Udsendte redegørelse ang. valget, se arkiv. Middag for Warner med grev Reventlow og Krøyer-Kielberg og Gustav Rasmussen. Om aftenen arbejdsudvalgsmøde. Havde også Hollingworth til lunch og fik talt lidt med ham om alt, hvad jeg har lavet ang. valget, se arkiv. Om torsdagen talte jeg med Lembcke om hans arbejde; talte i den norske sømandsklub om aftenen; Gertrud hos fru Lie. Fredag lunch for Mr. Coffey. Reliefmøde med Rottbøll – og en hel del indbudte; talte i norsk radio. Middag for fiskere. Lørdag arbejde. Møde om aftenen; de unge officerer talte og Kiilerich og jeg såmænd. De unge officerer slemme. Havde et helt fantastisk telegram fra Kauffmann, som jeg har svaret på (arkiv).²⁵² Søndag lidt arbejde. Man kan jo ikke sige, [at] en krig forskønner menneskene.

Mandag den 29. marts – torsdag den 8. april 1943

Hvor tiden dog går, og hvor er der meget unyttigt, og hvor man kunne lave noget, om man blot havde en smule medgang. Men det er trist altsammen, og nogen som helst betydning har vi jo ikke. Mest har man jo været optaget af det dejlige valg, og jeg har da også sagt et og andet om det. Om affæren med Kauffmann gider jeg ikke skrive. Han er mig for modbydelig – og så skal han være diplomat. Ak – Gud bedre det, mere om ham og hans slyngelestreger, se arkiv.²⁵³ Mange betragtninger kunne man jo også fremsætte om valget, og hvorledes de bar sig ad – men er det ikke for småt i denne tid? Ak Gud – om man blot havde den sløjeste og mindste stilling i RAF eller hær eller flåde. Så gjorde man da nytte. Men når jeg engang er begyndt på en ting, plejer jeg jo at blive ved, og jeg må vel også fortsætte med min dagbog.

Om mandagen havde jeg een af disse kedsommelige samtaler med grev Reventlow, som der aldrig kommer noget ud af. Og ellers var der vist ingen ting. Tirsdag rejste jeg til Manchester, hvor jeg talte onsdag. Bechs var gode værter. Talte i Manchester Luncheon Club; der var 250 mennesker og det gik godt – sagde de. Kom hjem til en temmelig syg Gertrud – det hele er jo også temmeligt rigeligt, og havde man (vi) ikke så stærke nerver, så ved jeg ikke, hvordan det gik.

Torsdag den 1. april 1943. Arbejde. Fru Lie til middag i den danske Club. Gik vist nogenlunde. Fredag lang samtale med grev Knuth om Færø-flyvepladsoverenskomst, hvor jeg har gi-

vet mit råd skriftligt. Derefter Krøyer-Kielberg om forskellige spørgsmål – mest om Kauffmann, som ikke får en flatterende position. Fik desværre ikke talt med Stagg. Den 3. arbejdede jeg hele dagen og ingen vidste, [at] det var min fødselsdag, hvilket jo var rart. John var rejst fredag og havde haft en dårlig ferie. Søndag intet. Stagg til aften.

Mandag lunch med Lord Finlay og Sir Neville, den engelske ambassadør til Holland, hvor vi vil søge at få forbindelse. Det gik vist godt. Havde en interessant samtale med kaptajn Christensen ang. forholdenen i fransk Marokko: Kiilerich har taget en record af det. Tirsdag talte med grev Reventlow, holdt foredrag for Børsens ang. Danmark fra 1864 til nu. Og havde iøvrigt meget at bestille og alt det irriterende vrøvl. Onsdag Rådsmøde – som vist var nogenlunde. Frokost hos greven – som altid nydeligt arrangeret. Og havde Tillge og Gudme til Dinner – men det kom der som sædvanligt for lidt ud af for Gudmes vedkommende. Jeg synes jo at Tillge ikke bliver brugt efter sine evner. Torsdag arbejde og arbejde – ak alle de skønne spildte kræfter. Jeg tænker mest af alt på Kejser Karl, da han havde trukket sig tilbage. Men jeg er snart ajour med mit arbejde.

Fredag den 9. april – Mandag den 12. april 1943

Den 4. 9. april! Ak, Ak! Vi havde et godt møde på Dorchester (se bladet)²⁵⁴ og vi havde Himmelstrup og Stagg til middag. Jeg talte på BBC hjem til Danmark om aftenen. Lørdag den 10. kunne jeg arbejde hele dagen – og jeg har nu fast fru Palmér 4 morgener og det er en vigtig hjælp. Jeg sendte vor resolution til Foreign Office og fik et pænt brev fra Warner om den (se arkiv).²⁵⁵ Men vigtigst af alt – krigen går jo fortræffeligt.

Søndag arbejdede jeg på kontoret om formiddagen. Vi havde Sneum inde nogle dage – men det var ingen succes, og jeg er alvorligt bange for ham. Der er jo ingen alvor i det hele. Med Gudme har jeg haft alvorlige kontroverser om den tillid, vi skulle vise hinanden. Ak, hvor er det altsammen sørgeligt. Borch Johansen er forsvundet fra min horisont. Det er også trist. Det er – bortset fra krigen – trist altsammen. Søndag aften talte jeg i BBC om Churchill. Tale.

Mandag den 12. *Meget arbejde* – men også meget vrøvl – Knauer er blevet tosset, og så holder det vel op. Han var meget værdifuld i mange retninger – men en krukke som ikke kan tåle, [at] man siger et ord til ham. En mængde sludder om bazar. Jo,

det er vigtige ting man beskæftiger sig med. Men jeg har jo kun eet at gøre i den situation i hvilken jeg er – at gøre mit arbejde bedst muligt. – og så se at få det bedste ud af en forbandet situation. Og fra Justitsråden [Erling Foss] hører jeg ikke et ord. Og jeg tror nu ikke, jeg kan tage fejl af situationen hjemme. Jeg tager det for et aldeles glimrende tegn, at [Einar] Foss blev valgt i stedet for Lange og ikke Holger Andersen, som var med i henvendelsen til Kongen i november 1940, hvor jeg forhindrede, at der kunne ske ulykke derved.

Tirsdag den 13. april 1943

Havde haft og havde en hel del at gøre med en bazar, Gertrud hjalp nogle damer med. De havde selv intet foretaget. Havde en lang samtale med grev Reventlow og kaptajn Iversen ang. rekrutteringskontoret og hele spørgsmålet om samarbejde. Jeg stillede mig på det klare standpunkt, at nu skulle rekrutteringskontoret være Det Danske Råds og underlagt dette, og man skulle samarbejde bedst muligt – men al rekruttering skulle gå gennem Rådets rekrutteringskontor. Grev Reventlow talte noget om, at Lembcke ville rekruttere, når han atter blev marine- og air attaché, og det kan man jo nok sige er en kovending, der batter noget. Og iøvrigt ikke godt, hvad jeg sagde. Var til lunch i Elektra-House hos Lord Inverforth og flere. Direktøren var der og Peel – men jeg fik ikke alle navnene. Havde en lang og god samtale med Krøyer-Kielberg om tingene. Han er jo både klog og dygtig – men vi er jo en hel del forskellige.

Onsdag den 14. april – lørdag den 17. april 1943.

Havde Anker-Petersen til frokost og fik fortalt ham en hel del – og han er jo bedst på tomandshånd. Anker-Petersen havde ca 80 til middag om aftenen, hvor 2 englændere talte. – Capt. Tauer-ras om Frankrigs fald og Major Gayre om hvad der skulle gøres med Tyskland. Vi kom i en ret kraftig diskussion, og mit engelske er jo for sløjt – men jeg fik skarpt præciseret, at vi danske ikke ville have Tyskland skåret i stykker, at vi ikke ville have mere af Slesvig, at jeg mente at Tyskland skulle afvæbnes, ingen flyvemaskiner, ingen ubåde – intet – intet – intet, men skulle behandles økonomisk og socialt godt. Hele forsamlingen var nærmest imod mig – men det er jo hændt før. Og jeg anser det for meget vigtigt, at vi siger vor mening. Hr Krøyer-Kielberg gjorde nogle højest uheldige bemærkninger.

Torsdag intet særligt. Middag med Duvier, Forbes og den polske statsbankdirektør. Fredag intet særligt på kontoret. Hos Sv. Andersen om aftenen at tale. En hel del kedsomhed med Knauer – det skulle vi have været sparet for! – Ind lørdag og arbejdede på kontoret hele dagen. Og John kom heldigvis hjem – han ser godt ud.

Søndag den 18. april 1943.

John var altså hjemme og vi havde som sædvanlig en for lidt god dag for ham. Han var flink og sød. Men jeg er jo ikke god til det mere fornøjelige. Nå! Knauer forlod os uden at sige farvel til Gertrud og nedenunder. De er underlige, de unge mennesker nu til dags. Men det må han jo selv om. Jeg synes, [at] han har haft nogle gode sider – og det er han også [blevet] behandlet efter. Men ellers er han jo knippeldoven og ikke så god en karakter, som jeg troede. Nå, jeg bliver jo altid skuffet.

Mandag den 19. april 1943.

Havde en hel del arbejde på kontoret og måtte altså vænne mig til de ny forhold med Knauer. Nu må man se, hvor længe det holder. Lunch med Lord Finlay, Sir Neville Bland, Stagg og van Kleffens – den hollandske udenrigsminister for at se at få nogen forbindelse med Hollænderne. Det gik vist meget pænt, og Lord Finlay er storslået venlig – men hvad der kommer ud af det, ved jeg ikke. Havde en lang samtale med Borch Johansen, og jeg forsøgte virkeligt at få noget ud af den – men det mislykkedes totalt. Det eneste man lærer hver eneste dag, er at man ikke dur til det – og at de andre er så dumme og frække som nu Iversen, som jeg også talte med i dag. Gud bevares, hvor er det svinsk det hele. Det er trist men sandt, og grev Reventlow er den værste og mest illoyale af dem alle.

Tirsdag den 20 april 1943.

Havde en hel del på kontoret. Carter kom og ordnede Sneums ting. Jeg fik en check på £ 462,7,- – og anvisning på senere til långiveren at betale £ 517.-.-. Og flyvemaskiner ligeledes efter krigen. Talte med greven – intet – frokost hos grev Reventlow – landbrugsminister Hudson m.fl. – ikke særligt interessant. Ellers synes jeg det hele går ad Helvede til, og vi får intet ud af noget som helst – men nu må jeg jo prøve på om jeg kan lave et memorandum om, hvordan jeg mener vi skal bære os ad. Og det

får jeg heller ikke noget ud af. Der er ad Helvede til, at jeg overhovedet kom herover. Var hos hr og fru Hallis om aftenen.

Onsdag den 21. april – torsdag den 22 april 1943.

Om Onsdagen var der vist ikke meget andet end arbejde; havde frokost med Moltesen (P. A.) – som jeg synes er meget dygtig og meget flink. Kl 4 kom kapt. Remlapp (v. RAF) ang. den samtale vi tidligere havde haft ang. Østgrønlandsaftalen. Jeg sagde at vi her – Legation og Råd – mente at Østgrønlandsaftalen skulle holdes i alle enkeltheder, og at vi danske ville gøre, hvad vi kunne for at der ingen gnidninger blev mellem Norge og Danmark. Det vidste den norske Konge jo også. Remlapp meddelte at han nu havde hørt fra eller om udenrigsminister Lie, at denne havde talt med Kauffmann, og deres samtale var helt tilfredsstillende. Så var der ikke mere at tale om. Han var tilfreds.

Torsdag havde jeg lunch med Knauer og Anker-Petersen og fik talt tingene igennem. Havde forskellige besøg. Nej på den patriotiske skole. Om aftenen kom Krøyer-Kielberg, til hvem forskellige havde sagt, at forholdet mellem gesandtskabet og mig ikke var godt. Jeg sagde, at der skulle intet vrøvl blive. Vi skulle nok holde sammen. Men gesandtskabet viste mig ingen tillid. Jeg forstod ikke dets stilling i Kauffmannsagen. Jeg havde aldrig kunnet gøre noget tilsvarende, og der var ingen tvivl om, at Krøyer-Kielberg selv havde ret, når han sagde at Reventlow ikke kunne lide den fri danske bevægelse. Men Reventlow var ingen leder og kunne ikke bruges. Han sagde aldrig noget og sagde aldrig en mening. Rådet *var* anerkendt såvel som gesandtskabet. Der var ingen forskel.²⁵⁶ Jeg vil gøre alt for samarbejde og har intet at bebrejde mig. Men Reventlow spillede alt i hænderne på Kauffmann, og det var hverken dansk eller britisk interesse. Krøyer-Kielberg talte om at gå, hvad jeg frarådede ham. Men flink er han. Men Gud bevares, hvor er det hele småt og ækelt og modbydeligt.

Fredag 23. april – tirsdag den 27. april 1943

Jeg fik ikke noteret, at jeg igår havde en samtale med v. Kleffens om at tale hos os. Det ville han ikke. Der er i virkeligheden ingen, som vil have med os at gøre. Og det hele er helt ad Helvede til. Og så begyndte Påsken, hvor jeg har fået en del bestilt og har været på kontoret hele tiden og ladet de andre have fri. Der er vist ikke meget at notere. Det er jo ikke godt, at man intet

udretter. Og så går man rundt med denne følelse af illoyalitet omkring sig.

Søndag var vi hos Linds – flinke – om mandagen hos Karstens – flinke. Og havde det ellers rart alene. Om mandagen havde jeg Soloveytchik til frokost – han kan meget og kender mange. Og jeg bad ham hjælpe mig med nogle forbindelser, hvad han meget beredvilligt sagde ja til. Og ellers går det lige skidt. I dag kom 9 fiskere ud fra den patriotiske skole. Og ingen af dem ville joi-ne.²⁵⁷ Ak, Ak!

Onsdag den 28. april 1943.

Havde et meget langt arbejdsudvalgsmøde med mange sager – men fik da rekrutteringen ordnet under Rådet. Frokost med Arbejdsudvalget. Havde professor Keilhau til middag. Han er jo en meget fascinerende personlighed.

Torsdag den 29. april – søndag den 2. maj 1943

Meget arbejde – og meget lidt hændt. Jeg tænker ikke på det månedlige vrøvl med Iversen, hvor han trækker sig tilbage og skaber sig. Det er kun for at undgå skandalen, at man finder sig i hans pjat og hans slubbertstreger. Vi kan sku ikke være bekendt at have affærer i vor lille affære. Men hvor er det trist altsammen. Knauer er altså et fjols også. Borch Johansen er gået i engelsk tjeneste. Sneum er smidt ud. Hvor han var, og hvordan jeg nu skal hjælpe ham, ved jeg virkelig ikke – det er fuldstændig ad Helvede til altsammen og ikke een tænker på hjemme at give støtte. Hvor bliver man bitter i denne stilling. Gud Fader bevares, hvis jeg ikke havde Gertrud – hvad skulle jeg så gøre. Havde Sichels til middag fredag. Om søndagen hos Peter Lind.

Mandag den 3. maj – søndag den 9. maj 1943

Tænk en hel uge er gået – og i sandhed en god uge – begivenhederne i Africa er jo vidunderlige.²⁵⁸ Det er ganske ejendommeligt, at krigens medgang er jo dog det vigtigste, så blegner alle ens egne små besværligheder. Men jeg kan jo ikke sige, at dette år har været nemt, og så alt det meningsløse vrøvl. Og noget virkelig får man jo ikke udrettet.

Mandag samtaler med mange: *Madal, Iversen!, grev Reventlow osv. Tirsdag en mængde økonomiske møder. Talte med Lord Selborne, som var lige så afvisende som Sir Orme [Sargent]. Der er aldeles intet at gøre. Men man må jo se at gøre det

bedste ud af det alligevel. Men nogen tro på at kunne udrette noget har jeg ikke. Men jeg mener om mig selv, at jeg er et af de få mennesker, som arbejder lige så godt i modgang. Jeg har jo også nogen træning. Om tirsdagen skulle jeg til middag hos Mr. Raikes, M.P. – men han må have glemt det. Faderen var død – og der var ingen hjemme. Onsdag havde jeg Sneum til samtale – han bor her igen jo – og jeg aner ikke, hvad jeg skal stille op med ham. Hollingworth til frokost – det kom der som sædvanligt intet ud af. Informationsudvalgsmøde.

Torsdag den 6.maj – Årdsagen for vor ankomst – var Gertrud og jeg hos Stone [Gudme]. Flinke. Knauer er blevet helt skør og opfører sig rædselsfuldt overfor Gertrud og mig. Han skal giftes fredag. Fredag frokost med Karstens; *Menfeldt kom ikke. I Ingeniørforeningen til middag med foredrag af capt. *Borchgrewinck. Lørdag lunch for Claesen Gordon og frue. Og arbejdede så i øvrigt. På kontoret. Om aftenen intet. Om eftermiddagen kom på kontoret hr. Faurskou fra ØKs "Meonia" fra Afrika. Jeg hjalp ham det jeg kunne. Om søndagen intet. Til te hos Terkel M. Terkelsen og på radiøen om aftenen.

Mandag den 10. maj – lørdag den 15. maj 1943

Havde frokost med major Mitchell ang. Sneum – han bliver svær at klare så lidet disciplineret han er, og jeg har allerede megen besvær af ham. Har haft besøg af Fauerskov, som kom fra Afrika – Chr. Larsen satte jeg mig straks i forbindelse med – men han har ikke ladet mig høre et ord. De er søde alle sammen. Og jeg har vist aldrig været ude for en sådan illoyalitet som i dette tilfælde med Kauffmann og Reventlow – men det kan jo alt sammen være ligegyldigt – blot de så var dygtige nok til at ordne tingene. Men det er de i sandhed ikke. Tirsdag talte jeg med grev Reventlow. Nu er han ved at gå over på Iversens parti: – Ak! Ak! Ak! – – –

Forsøger at få Stagg til at gøre noget for Sneum – Men det er vist håbløst. Havde ham, Helvard og Sneum til middag. Onsdag middag med Keilhau, expeditjonschef Schmith og minister Frighagen til middag. – Men det fik jeg ej heller noget ud af. Det er helt umuligt at få oplysninger om, hvad der foregår. I disse dage er der kommet to danske over: Preben Møller og Løndahl – hvad vi kan gøre for dem, ved jeg ikke. Udenom os og det hele er gået Ibsen og Juncker. Og Hedegård og Juhl sidder på skolen endnu. Og jeg tænker på mit gamle forslag om at lade mig være central-

stedet for det hele. Men der er jo ingen tvivl om det hele. Englænderne har villet have mig i baghånden, og da intet skete, så har de ganske stille droppet mig.

Torsdag frokost med Ronald Draden. Fredag the new-arrivals som der ikke var alverden ved. Og så alt det sædvanlige arbejde. Grev Reventlow og Kiilerich er taget til Færøerne. Og jeg har givet grev Reventlow brev med ang. min mening om stillingen. For iøvrigt er der vrøvl på alle leder og kanter, nå, krigen går jo godt – og så må alt andet jo tages. Og det kan det jo også.

Og så i aften lørdag, Kongens tale²⁵⁹ – det er ad Helvede til. Og Gallop har holdt en tale (Se arkiv)²⁶⁰ den 9.maj – men min sabotagetale var de imod.²⁶¹ Det er nogle frygtelige mennesker. Det er ikke politik. Det er alene deres egne små interesser – og jeg lærer vist aldrig at mestre dem. Men jeg bliver jo ved. Det er den eneste fordel, jeg har. Men den er jo også noget værd.

Søndag den 16.maj 1943

John kom hjem på leave, og vi havde nogle rare timer sammen. Det er godt vi har John. Han er vældig flink og allright og det eneste lyspunkt i en grå og modbydelig tilværelse, når vi kun tænker på dansk. Der var vist ellers intet. Men Kongens tale, Kongens tale.....

Mandag den 17.maj 1943

Var til Norges Albert Hall-møde – det var en knugende fornemmelse som dansk at være der. Og blot jeg vidste, hvorledes vi skulle gribe tingene an. Men englænderne yder ingen støtte. Det er jo ingen sag for Kauffmann med den hjælp han får. Ja, verden er underlig. Når man tænker på hvilken slyngel og slubbet han rent menneskeligt er (se bl.a. arkiv)

Tirsdag den 18. maj 1943

Jeg fik en gang nogle tal fra Iversen om, hvad der var i de engelske og andre styrker af danske. Det hele er jo så umådelig småt og frygteligt. Men jeg må jo hellere have tallene et sted. For Gud ved, hvilken orden Iversen og frøken Scavenius har i deres ting. I RAF skal der være 28 pilots og 7 ground staff = 35, i flåden 714, 23 i norsk AF,²⁶² 1 i norsk flåde (intet om de 9 fra Consulate), 5 i Canadian Forces, 1 i CAF,²⁶³ 1 Free French, 68 i The Buffs²⁶⁴ m.m. 15 ansøgere – i alt 125 + de 15 ansøgere (Tallene er nogle uger gamle); ca 40 i det hemmelige arbejde – men

der er jo nok flere, i alt 165 – 142 fra England og 23 fra Canada. Af kvinder 56 i ATS, 25 WAAF og i WREN,²⁶⁵ i alt 82 – Ak, Ak, Ak. Gud bedre det. Hvis vi ikke havde vore søfolk – hvad så?

Onsdag den 19. maj – lørdag den 22. maj 1943

I går tirsdag spiste jeg frokost med Anker-Petersen og Krøyer-Kielberg – Anker-P var egentlig utilfreds med det hele. Og alle skal, siger man, være utilfredse. Ja, Ja. De er jo nok også klogere end jeg. Men de forstår efter min opfattelse ikke, hvordan sagen må tages. Om aftenen havde vi Gallop og Hollingworth til middag, og Hollingworth talte noget, og Gallop lovede al mulig hjælp – men hvad betyder han. Og mon han egentlig fortalte sandheden til os. Det tror jeg ikke, hvis han i det hele taget ved den. Onsdag havde vi arbejdsudvalgsmøde med meddelelse om, at Iversen gik, og de følgende dage har vi haft et vrøvl med ham af den anden verden. Han er skrup, rivende, ravende gal. Og har gjort megen skade. Man kommer forhåbentlig af med ham nu. Han har i sandhed trukket veksler på bevægelsen. Og man må håbe, at hans historie aldrig kommer helt frem. Havde Stagg, Gudme og Tillge til middag.

Torsdag talte jeg i International Lawyer Lounge – nogenlunde vist. Og fredag gik med Iversen. Frokost med colonel Williams som heldigvis forstod os. Og i øvrigt er der kun sludder og vrøvl på alle leder og kanter. Ak, vi er ikke dygtige nok. Om lørdagen havde jeg møde med Carter om Sneum – al vor trouble med ham har jeg ikke haft megen glæde af. Frokost med Worm-Müller og Gustav Rasmussen. Worm-Müller skal til Shetlandsøerne og Færøerne og holde foredrag: grev Reventlow mente som jeg, at man ikke kunne følge Hilberts tåbelige henstilling om at lade ham stoppe. Det samme mente Foreign Office naturligvis. Og grev Reventlow havde sagt til Gustav Rasmussen og mig, at vi nok ville tale med Worm-Müller, inden han rejste. Jeg havde altså en anledning. Og jeg sagde til Worm-Müller, at han burde tale i vor forening for Færøerne, og det sagde han ja til, og at han måtte tale i Det Danske Hus om sin rejse, når han kom hjem. Og det sagde han også ja til. Vi telegraferede til Thorshavn om at få en indbydelse og den fik vi senere. Vi var hos Palmérs om aftenen.

Søndag den 23. maj – lørdag den 5. juni 1943

Tænk 14 dag er gået, uden at jeg har fået skrevet, og der var sik-

*Christmas Møller med den tjekkiske udenrigsminister og vicestatsminister, Jan Mazaryk, der talte i det danske hus om aftenen torsdag den 27.5.1943.
(Foto: Det kgl. Bibliotek)*

kert mange interessante enkeltheder, jeg burde have på papiret. Men det er jo altsammen så uendeligt deprimerende. Og vi betyder ingen ting – jeg i hvert fald ikke. Søndag var der intet særligt. Jeg fik som sædvanligt bestilt for lidt. Mandag arbejdede jeg og havde en samtale med Dohm om Iversen. Tirsdag den 25. tog jeg over Iversens kontor, og han og frøken Scavenius forlod os, uden at hun sagde forvel. Ak ja – Scavenius'er er altid ens.

Frokost var vi til hos frøken Rohde og sludrede godt om tingene. På Dorchester hos fru Sichel om aftenen med Karstens og hendes 2 drenge. Frøken Rohde var [her] onsdag. Sir Cecil Weirs havde vi til middag onsdag (og Sv. Andersens). Og han lovede at hjælpe mig bedst muligt (se korrespondance). Torsdag Mazaryk-aften (se bladet).²⁶⁶ Vi havde dem hjemme bagefter. Det gik vist meget godt. Fredag kom Carter ikke om Sneum. Vi var hos fru Knuths om aftenen sammen med nogle danske og Sir Oscar Dawsons.

Lørdag den 29. og Søndag var vi i Newcastle. Der var meget at notere om det. Men det er bedre at lade være. Mødet gik godt. Men forholdene er jo små og usle. Havde jeg tid, burde jeg nedskrive søfolkenes 'historier. Om hadet til tyskerne – navnlig omkring sænkningen af "America".²⁶⁷ Præsterne er vældig flinke deroppe. Jeg fik også set til de syge.

Mandag var der kun en masse arbejde. Tirsdag den 1. juni. Arbejdsudvalgsmøde. Forhandling med Iversen, som blev bedt om at blive i Rådet. Og det var vist meget fornuftigt, men forkert moralsk set. Men vi kom da heldigvis af med ham og får så Knauer som leder af kontoret. Onsdag Rådsmøde – se blad m.m. – Jeg tror jeg holdt en god tale. Samtale med Sir Alfred Zimmern om aftenen, hvor han sagde: I *må bringe Danmark in the map!²⁶⁸ Finansselskabsmøde. Torsdag meget arbejde, fredag ligeledes. Til Christoffersens bryllup.²⁶⁹ Også om *Sven og Sneum var der en hel del at skrive, men alt det må vist vente til efter krigen. Til middag med Stagg om aftenen torsdag. Og hvor er det hele en rodebutik her.

Søndag den 6. juni – lørdag den 12. juni 1943

Jeg fik intet noteret om Grundlovsmødet – se bladet.²⁷⁰ Søndag den 6. var der vist ikke noget særligt, men jeg fik som sædvanligt bestilt for lidt. Mandag møde i militærkommiteen – og i mødeudvalget. Ellers gik mandag, tirsdag onsdag med noget så latterligt som en R. K. [=Røde Kors?] Bazar. Men hvad, når man ikke

John Christmas Møller taler ved det danske grundlovs møde 5. juni 1943 i Netherhall Garden, arrangeret af Det danske Råd. (Foto: Frihedsmuseet)

dur til andet end at beskæftige sig med sligt, så er der jo intet at gøre ved det. Vigtige breve til fru Graa, Skipper [Ebbe Munck], Justitsråd [Erling Foss] se arkiv – Telegram til Fibiger og Kraft se arkiv.²⁷¹ De var i Stockholm og jeg fik mulighed for at sende telegram til dem. Men det hele er jo ganske håbløst.

Tirsdag informationsudvalgs møde ang. hvorledes tage på registreringer, når den kommer.²⁷² Onsdag Stagg til Lunch at få Reincke til at hjælpe os. Sir Cecil Weir havde sørget for samtale med Dalton om eftermiddagen. Han (Dalton) var såmænd meget flink – men utvivlsomt uden enhver indflydelse. Det var jo Dalton, som havde kaldt mig over – men det følte han intet ansvar for. I det hele må jeg sige at jeg kunne vist ikke være blevet dårligere behandlet end sket er. Torsdag var jeg i City og frokostede med Bendix, som jeg syntes godt om. Fredag møde ang. informationen og i øvrigt alt muligt vrøvl. Tog ud til Stone [Gudme] med Gallop.

Søndag den 13. juni – onsdag den 16. juni 1943

Var altså hos Gudme og fik nogle meget gode samtaler med Stone og Gallop. Hans tale dækker jo hele hans mening, og hvis den igen dækkes af den engelske regering, er tingene jo ikke så gode. Men det må jo vise sig. Om lørdagen talte jeg i radioen til Sydamerika. Tog ind mandag. Og prøvede at lave mest muligt arbejde mandag (Bank-holiday). Tirsdag møde med velfærdsudvalg og trustees, og en masse sludder. Og det samme i sandhed om onsdagen med arbejdsudvalg og det hele – Men nu kommer John hjem. Grev Reventlow er kommet hjem – Kiilerich bliver på Færøerne – og det er også det bedste.²⁷³ Jeg ville aldrig have fået nytte af ham her.

Torsdag den 17. juni – søndag den 20. juni 1943

John kom hjem og var flink og god som altid. Hvor har vi egentlig været lykkelige med den dreng. Og man skønner jo aldrig nok på, hvad man har. Jeg havde en lang samtale med Moltesen (og med Tillge) og senere på dagen var vi hos Maisky, som jeg spurgte, om han ville tale i Det Danske Hus. Det ville han naturligvis ikke. Derimod afviste han ikke mit forslag om at få en mand eller to til Rusland. Jeg sagde vi var meget ivrige efter at forklare Danmarks holdning over for Rusland, som vi havde behandlet så ilde. Jeg tror, det var nogenlunde vellykket. Og vi må jo blot blive ved. Gud Fader bevares, hvis man var gesandt –

hvad kunne man så ikke udrette. Men der er jo intet initiativ –

Om fredagen samtale med Krøyer-Kielberg og Arnold Haverlee som ville have en artikel af Fog, hvad jeg foreslog ham. Talte med Reincke, som også ville have memorandum, og om lørdagen talte jeg med kong Haakon, som naturligvis ikke ville skrive i Dansk frit [Frit Danmark]. Beck-Friis var en halv foranstaltning, så længe kongen ikke havde minister i Stockholm.²⁷⁴ Vi kunne ikke høre tale om alt det sludder om skandinavisme. Norge ville det ikke! Havde dernæst en lang samtale med Hollingworth om mange spørgsmål – men det vil efterhånden findes i brevarkiv. Han har samme standpunkt som Gallop – og jeg kan jo nemt henvise til, hvad jeg har sagt allerede i september i fjor – men da blev jeg jo skældt ud. Vi talte om mange ting (se arkiv). Søndag gennemgik jeg Grundtvig-pjece med Svart. I øvrigt i fred og ro. Og det har været ganske dejligt at have John hjemme.

Mandag den 21 juni – fredag den 25.juni 1943

Så er der gået fem dage igen og hvad får jeg udrettet. Nej, man dur ikke mere og besked får jeg ikke fra Danmark og intet kan jeg udrette. Det er en frygtelig lidelse. Og Helvard er missing.²⁷⁵ Det var en af dem jeg har hjulpet – ja, ja. Liv og død bliver noget andet nu. Døden gør ikke samme indtryk som før – Havde prins Felix og prins Jaan til frokost. Talte med Grev Reventlow – Åh hvor han dog er en lyselukker; med Lie som var meget flink. Roste Kauffmann stærkt, og det gjorde jeg også. Var tirsdag til Mazaryk – deres modtagelse. Havde onsdag middag for Colban, Nordahl Griegs, Hartmann m.fl. Og de blev meget længe. John havde vi meget fornøjelse af – han gør sig megen umage, og nu er det jo meget spændende, om han får sin commission. Og ellers har jeg arbejdet det bedste jeg kunne. Men det er ikke meget. Og man vader kun rundt i alle disse små ting. Frokost med Reincke i dag – han vil gerne hjælpe mig, men han kan ikke meget. Se brev til ham. Og så går vi videre – Jeg må have skrevet en rapport. Talte til Africa.

Lørdag den 26. juni – mandag den 28.juni 1943

Frokost med Østerberg og hans kone. Triste breve fra John, som ikke mener han får sin Commission. Men hvorfor skulle det lykkes. Arbejdede en hel del uden synligt resultat. Lørdag hos gartner Christiansen. Mandag frokost med Commander King Hall – som var meget interessant og flink – og alt det sædvanlige vrøvl.

Se korrespondance med Justitsråd [Erling Foss], Fog, Chievitz, Skipper [Ebbe Munck] osv. Har skrevet et langt brev til Mai-sky.²⁷⁶ Men vi kan ikke komme ind noget sted.

Tirsdag den 29. juni – lørdag den 3. juli 1943

Havde en samtale med grev Reventlow og de andre om Reconstruction – men det bliver jo aldrig til noget. Talte med Sir Frederick Leith-Ross og har måske en mulighed for at få lidt mere at vide og få Karsten med i et udvalg. Men meget bliver intet af det jo til. Var hos Noseks til en afternoon-tea, og havde Dohm til middag. Onsdag arbejde – jeg må se at ordne Knauers ting. Havde Dawson, Forbes, Burding, Knuth, Duviers, fru Sichel og Hartmann og Stagg til middag. Og det var vist meget fornuftigt. Havde nogle meget spændte breve fra John. Men lørdag kom brev om, at han havde fået sin Commission. Og det var vi jo meget glade over. Havde torsdag besøg af Captain Husom fra Færøerne – om Kiilerich og om udsendelse i BBC på færøsk, hvad jeg anbefalede stærkt. Har fået fat i Skovboe og hjulpet ham godt. Fredag arbejde, lørdag do, men hvad kan alt blive blive til – se iøvrigt korrespondance.

Lørdag den 4. juli – onsdag den 14. juli 1943

Tænk, 10 dage gået igen. Og gang på gang foresætter jeg mig at skrive hver dag i min dagbog, og gang på gang bliver det ikke til noget. Og det er jo for så vidt en skam, som mange interessante enkeltheder mistes, også påpegningen af menneskenes lurvethed – for dagen efter synes man, det hele er så småt, så det kan være ligegyldigt for det afgørende i krigen og alt det store. Men man kan ikke andet end blive deprimeret over greven (se hans referat af 5/7. 43)²⁷⁷ og hans fantastiske illoyalitet. Han har lukket Rådet og mig helt ude fra Foreign Office og englænderne har totalt svigtet mig. Men jeg er jo sejt at få bugt med. Og jeg må tilstå, at jeg kan ikke forstå, at man vil bære sig ad som man gør. Lyspunktet er Krøyer-Kielberg, som er så langt den bedste af dem alle. Og som vel er forsigtig – og naturligvis også – har store interesser at varetage og må tænke på – men han er den kloge og også den bedste.

Hilbert er kommet herved, og stillingen på Færøerne er meget farlig – og det går vel galt som alt for Danmark. Men vi må jo blive ved med at gå på jorden, selvom den er gloende. Jeg forsøger at gøre hvad jeg kan. Jeg har skrevet et stort memorandum

til arbejdsudvalg m.m.²⁷⁸ Og jeg forsøger at få noget at vide om englændernes stilling. Men mine succes'er er jo efterhånden meget, meget små. Jeg har min Gertrud og John – og det er jo som det har været hele livet. Nå!

Søndag intet. Mandag den 5. lagde budget. Det kan komme til at knibe med pengene. Tirsdag den 6. Arbejdsudvalgsmøde og Finansudvalgsmøde. Og jeg tror vi kan holde sammen på det – Men krigen – Rusland tager jo i dag al interesse. Også spørgsmålet om invasion i Danmark, og om vi kan hjælpe hermed. Men det får vi jo nok ikke lov til. Og jeg får næsten ikke ro eller tid til at skrive noget.

Onsdag havde vi rådsmøde med et forkastet forslag til resolution af Terkelsen. Jeg måtte jo standse den, ellers var det hele sprængt i luften, men man skal jo leve her længe for at forstå, hvorledes man kan trænge igennem. Og så kan man vel endda ikke – og grev Reventlow er jo forfærdelig – illoyal, bange – se arkiv om hans samtale med Warner, som han ikke fortalte mig om før efter mødet. Nej, han er ikke til at holde ud. Men man skal jo – for vi har ikke råd til at have vrøvl indbyrdes. Vi er såmænd små nok. Ak, Ak, om man dog var noget dygtigere.

Onsdag aften havde vi medlemsmøde, og det gik vist meget godt. Torsdag talte med Haverlee om forbindelse til Danmark. Middag hos C.J. Smith med en del nordmænd – meget godt. Fredag talte med Sir Frederich Leith-Ross sammen med Reventlow og Rottbøll ang. eksperter på komiteen. Godt nu. Pressefolk og Gundel til middag. Fredag frokost hjemme – Fru Graaes fødselsdag med fru Chr. Larsen og Peter Lind. Onsdag havde vi Reconstruction møde (se arkiv). Lørdag den 10. samtale med Carter og noget arbejde.

John meget flink og forventningsfuld. Men hvor er livet underligt. For mig er krigen og krigens gang næsten et og alt. Men nu John. Interessen for den [er] ikke levende, som man ville tro. Interesseret i sine ting – og i rigtig udgang af krigen. Men ikke spændt fra trin til trin. Nå, det er jo nok mig, som er forkert. Søndag arbejde. Mandag talte med Lembcke. Konference Hilbert. Hollingworth telefonerer aldrig. Gud fader bevares, hvis det var hjemme, man fik den behandling. Til pressefrokost Aagaard – Savoy og hørte Alexander. Grev Reventlow konference – det var Krøyer-Kielberg, Anker-Petersen, Gustav Rasmussen, Knuth og Hilbert. Men hvor bliver man trist i sindet over den greve.

Møde i Arbejdsudvalget juli 1943. Fra venstre: Børge Møller, der repræsenterede handelsflådens søfolk, H. T. Karsten, R. Geisler (også rep. for søfolkerne), fru Elli Karsten, der var formand for Rådets velfærdsudvalg, Gustav Rasmussen, Christmas Møller og Leif Gundel. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

Onsdag den 14. besøg af Capt. Huron fra Færøerne, Petri har jeg talt med. Om aftenen middag for Hilbert. Grevens, Lies, Gustav Rasmussen, Krøyer-Kielberg, Anker-Petersens, Benediktson, Prytz's. Ak, alle de frokoster og middage. Men lidt kan man vel nå ved dem.

Torsdag den 15. juli – onsdag den 21. juli 1943

Grev Reventlow lunch for Hilbert. Møde om eftermiddagen med Rottbøll, Myndrup, Karsten, *Holger Madsen om at skaffe varer til Danmark. Fredag havde vi Hilberts alene. Talte med Olau Hambro om at få penge – men intet resultat – jeg er jo intet – og der bliver intet hensyn taget til mig. Det er en lidelse af den anden verden at have med det hele at gøre. Lørdag dejligt meget arbejde og John inde. Og søndag. Mandag 19. arbejde. Til møderne tirsdag og onsdag 20. og 21. hvilke møder vist gik meget godt. Se arkiv. Forslag rettelsers osv. Men Gud Fader bevares hvilken tid for noget så simpelt. Og greven er næsten

ikke til at have med at gøre. Umulig, udygtig, illoyal, men beskeden ind til det vanvittige. Frokost for Warner og Hambro og arbejdsudvalget. Havde Stagg til middag og Knauer og hans kone! Der var og informationsudvalgsmøde samtidig med råds-mødet.

Torsdag den 22. juli 1943

Torsdag samtale med Dr. Karin Koch fra Sverige. En del arbej-
de i Allied Circle²⁷⁹ til foredrag –

Fredag den 23. juli 1943.

Arbejdede en del. Godt krigsnyt. Palermo, Catania og Rusland – og det er jo det vigtigste.²⁸⁰ Gertrud har været lidt sløj – og ser træt ud. Nå, det hele er jo ej heller godt. Og det er jo meget svært at få det hele til at gå. Jeg fik forleden tallene fra Frit Danmarks oplag: 2000 indenl, 448 British Council, 364 salg, 338 skibe, 685 Rekrutteringskontor, 449 gratis. Vi var til lunch i den svenske legation og traf adskillige. Prytz er jo dygtig.

Kl 5 til 6½ havde Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og jeg en samtale med Warner.²⁸¹ Man må nærmest sige, at den gav grev Reventlow medhold i hans betragtninger. Der var ikke nogen egentlig ændring i den britiske politik. Og henvisningen til Gallops taler gjorde intet indtryk.²⁸² Den britiske regering ønskede formindskelse af hjælpen til tyskerne. Også nok sabotage – men ikke så megen at ændring skete i stillingen. Det bliver svært at forstå. Man overvejede stillingen, og Brinley Thomas udarbejdede [en] plan i detaljer og ville så tale med mig. Jeg sagde, at når man var tilfreds med stillingen i Danmark, hvad man jo ellers ikke så tegn på, så måtte man ikke lade det komme Danmark til skade, at der ikke blev gjort mindre. Warner fik Rådets fortrolige udtalelse. Vi talte så om min eventuelle rejse til Stockholm og det ville han tænke over – men det bliver der ikke noget af.²⁸³ Diplomaternes Fagforening (Warner, grev Reventlow, Kauffmann) har åbenbart delt problemer op. Jeg er meget bitter over grev Reventlows grænseløse illoyalitet. Se fx. hans skrivelse om Hollingworths besøg.²⁸⁴ Men de kan jo gøre hvad de vil. Sandheden er, at man nærmest er ked af, at jeg er kommet herover – det er besværligt. Og hjemmefra får jeg ingen støtte.

Om aftenen hos Robert Jørgensen. Borch Johansen var der også. Sagde intet. Og opførte sig bestemt uærligt. Jeg er ikke dygtig nok.

Gertrud Christmas Møller fotograferet under Londonopholdet. Ved ankomsten havde intet været forberedt, så ægteparret havde selv måttet kæmpe for at skabe sig en position. De ydre besværligheder og hyppigt fravær af mand og søn indebar både en fysisk og psykisk belastning. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

Lørdag den 24. juli 1943

Arbejdede hele dagen og fik en del fra hånden. Men hvad bliver det hele til. Jeg laver memoranda på memoranda – ak – ak. Gertrud har været lidt sløj og jeg er sommetider lidt bekymret. – – –

Søndag den 25.juli – tirsdag den 27.juli 1943

Arbejdede hele dagen – broadcastede. Hjem kl $\frac{1}{4}$ i 11 og nogle minutter senere den store nyhed.²⁸⁵ Ja det kan gå rask nu. Og man kan være bange for at der gives italienerne for gode vilkår. Men det er jo en stor ting, der er sket. – og ingen kan endnu vide, hvad det bliver til. Jeg sover næsten ikke af spænding og af græmmelse over, at vi danske kan så lidt. Og jeg er jo blevet snydt i alle ender og kanter. Jeg har ikke fået noteret, at jeg talte med Brinley Thomas søndag – og han vil komme tilbage til situationen i Danmark. Men det er jo unægtelig lidt småt, at Danmarks fremtid ikke skal eller af mig kan diskuteres højere op end Brinley Thomas og Hollingworth. Og der er ikke gang i noget.

Om mandagen ikke meget. Havde en samtale med Lie. Han var meget forundret over den stilling, jeg havde (min slette pla-

“Lille John” og Rådets rekrutteringsofficer fra 1943, Christmas Møllers hidtidige sekretær, Eyvind Knauer. Christmas Møllers eneste søn levede op til faderens værdiprægede opfattelse af personlig konsekvens inden for politik, da han lod sig hverve til at yde en indsats for Danmarks befrielse. Selv var han indstillet på at komme ud at slås på et eller andet tidspunkt. Helst ville han have været flyver, men hvis der ikke var anden udvej, måtte det blive som officer ved garden. (Foto: Frihedsmuseet)

cing). Jeg sagde ham, at jeg ikke ønskede, han talte med nogen om den. Jeg sagde, jeg havde sagt hjem, at jeg mente, man skulle lade Norge efter krigen indbyde til en nordisk konference, og det takkede han for. Og så gav jeg ham Rådets resolution²⁸⁶ og forklarede ham vor stilling. Til middag hos Stagg om aftenen sammen med exborgmesteren fra Larvik, Brochs og Evang. Flinke – meget flinke endda. Og så hjem. Om tirsdagen den sædvanlige trommerum. Talte med Carter om Sneum, fordi Knauer og jeg er bange for at Sneum kan gøre dumheder. Havde adskillige andre møder og en hel del arbejde.

Onsdag den 28. juli – lørdag den 31. juli 1943.

Havde Dr. Karin Koch til lunch. Middag hos Krøyer-Kielberg. Og havde forhandling om Færø-erklæring med grev Reventlow og Kiilerich (se udkast i arkiv).²⁸⁷ Det er frygteligt irriterende. Torsdag var vi nede at hente John til hans parade. Og det var meget højtideligt og smukt, og John blev altså løjtnant. Jeg synes, det er vældig godt gjort af ham. Og han har sig selv alene at takke for det. Jeg havde bedt om (eller rettere Knauer) at få en militærtærvogn stillet til rådighed, og det fik vi. Det kan vist ikke siges at være for meget. Om eftermiddagen var vi hos Warner, Hilbert, grev Reventlow og jeg, ang. Færøerne, og den engelske politik er ganske klar. Der kan intet statsretligt ske, før sejren er vundet. Men om man nu kan få det lagt godt til rette, er jo et spørgsmål. Færøemøde om aftenen med Hilbert. Ja, ja!! Fredag arbejde og arbejde og en længere samtale med Hilbert, specielt det politiske, og Kiilerich. Broadcastede. Lørdag intet særligt.

Søndag den 1. august – tirsdag den 3. august 1943.

Atter krigen og Italien og atter håb om fremgang. Men hvad med os? Og Hamborg²⁸⁸ som er dejligt (Så frygteligt det lyder) – ! – og så 5000 danske over grænsen. Det er ikke nogen god reklame, tør man sige. Ak, hvor er vor situation forbandet. Blot man dog derhjemme ville forstå, hvor forbandet den er: Personligt var det jo glimrende med John. Men intet tæller. Talte med Hilbert, og viste ham brev til Kiilerich. Og så laver vi den plan med Niclasen (se arkiv).²⁸⁹

Mandag, tirsdag, onsdag meget arbejde. Registrering af danske. Lunch med Blum, og Capt. (?) Liver-Sidge og mrs. Liver-Sidge. Fra Hambro afvisning. Det er egentligt underligt, at briterne giver deres venner en så dårlig behandling. Men det

afgørende for mig: ingen vrøvl. Det skal ikke kunne sige om os, at vi få danske lavede besvær. Men når man så gerne vil gøre noget, er det svært – meget, meget, meget svært. Det hårdeste job jeg nogensinde har haft. Og så synes man ikke, man er sejere end de andre. Tja – Havde lunch onsdag med Dir. Herbert, DBC [Danish Bacon Company], om at give støtte til Rådet. Det var godt. Og jeg får nok noget ud af det.

Onsdag den 4. august – tirsdag den 10. august 1943

Om aftenen onsdag var jeg hos Raikes, M. P. – ganske interessant. Men det er måske på grund af min udygtighed, at der ikke kommer noget ud af det. Jeg duer i hvert fald ikke. I denne uge meget optaget af Kauffmanns sjofelheder (se arkiv).²⁹⁰ For ham er krigen kun noget for at komme frem selv. Kauffmann slutter jo alliance med amerikanerne, som de værste hjemme med tyskerne. Men han får vel sin straf en gang. Torsdag og ugen ud meget arbejde. Men intet udbytte. Havde John hjemme, og det var godt. Og så har jeg egentlig været meget sløj.

Havde Stagg, O’Raley til lunch en dag. Broadcastede søndag. Og mandag rejste John. Han havde fået at vide, at han kunne komme *om *søud om 2 måneder! Og havde selvfølgelig sagt ja. Tirsdag arbejdsudvalgsmøde. Ganske fornuftigt ang. Kauffmann, som er helt spiltosset og sætter vrøvl alle steder. Og han skal kaldes diplomat! Se arkiv og alle hans frygtelige dumheder.

Onsdag den 11. august 1943

Rådsmøde og arbejde og mere Kauffmann-vrøvl. Arbejde. Stone [Gudme] og Tillge hjemme. Tirsdag [havde] vi fru *Same Kjær & til M [=Middag]. Fru Morten hjemme til en drink for at se at få fat i nogle M. P.’ere. Men det får jeg nok ikke noget ud af.

Torsdag den 12. august 1943

En hel masse Kauffmann-vrøvl. Jeg begriber ikke, et menneske vil bære sig således ad. Men det hævner sig vel også. Breve af en vis vigtighed til Stagg (se arkiv).²⁹¹ Hos Stagg om aftenen, men var for træt, desværre. Det har nu været en meget hård *prøve og så denne kæmpe-illoyalitet. Men det er der jo intet at gøre ved.

Fredag den 13. august 1943

På Patriotic School til lunch – intet af særlig interesse og arbejde og arbejde. Og jeg har intet til Gertrud til imorgen.

Lørdag den 14. august – mandag den 23. august 1943

Hvilken tid der er gået igen, og jeg har ikke fået skrevet og får aldrig lavet en ordentlig dagbog – for hvor der er meget, som [der] burde være skrevet om – tingene hjemme, og så optaget man har været af dem. Men se min radiotale 22/8²⁹² og se Frit Danmark. Det er jo ikke nogen god erklæring, regeringen udsendte den 21.²⁹³ – men den er indtil videre sluppet vidunderligt heldigt fra den. Men hvad skal det hele dog blive til – kan vi aldrig komme med på den rigtige side. Nej; vi er fordømte til ikke at komme det. Og hvor kommer man langt fra dem hjemme. Og hvad skal dog hele fremtiden blive for vort stakkels ulykkelige folk. Og jeg siger virkelig ikke dette for at være farisæisk. Man går og overvejer og overvejer – hvordan. Og den 9. april hævner sig på det frygteligste.

Og man føler nu sine evners begrænsning. Og hvor ville jeg gerne være dygtig.

Lørdag den 14. Gertruds fødselsdag – Intet særligt. John kom ind, og han er vældig all right. Søndag intet. Mandag Hos Duvi-er og arbejde. Tirsdag samtale med Krøyer-Kielberg, som altid er flink og med Anker-Petersen, som altid er kontrær, og som synes han har Sydamerika som sit domæne, og som synes, at han skal spille med, når der er noget ved Kauffmann, og man er ved at brække sig over sig selv og mest over det hele. At man i en tid som denne skal rode rundt med alle disse småting. Og jeg har ellers fået en hel del fra hånden i denne uge. Torsdag den 19. islandsk aften med Benediktsson – godt, synes jeg. Fredag hos O.J. Brun. Lørdag kom John ind til – Han er lyspunktet. Søndag og mandag arbejde og en spildt, spildt dag. Åh, hvor ville jeg gerne gøre nogen nytte.

Tirsdag den 24. august – fredag den 27. august 1943

Også denne gang er der gået for lang tid. Var jo meget spændt på Færøvalget – men fik onsdag telegram om, at det var gået bedre end ventet.²⁹⁴ Og flertal er jo flertal, og det sparer os jo i hvert fald for en mængde besvær, men skidt med det – nej – Nu kan Danmark, om det er dygtigt, knytte en ordentlig forbindelse til Færøerne. Så det var meget opmuntrende. Ellers har man jo mest været optaget af begivenhederne hjemme (se bladet) – og hvad mon det bliver til, og det åbenbart spændte forhold som er mellem de allierede. Jeg kan ikke forstå, man ikke gør meget mere ud af Rusland.

Jeg har talt med Warner om Tillge Rasmussen – og han kommer nok af sted. Og jeg får ham også nok knyttet til legationen. Kauffmann fortsætter sin velsignelsesrige virksomhed og tænker kun på sin egen position. Jeg tror ikke, jeg nogensinde har set noget så simpelt og tarveligt som hans optræden. Og grev Reventlow er jo så svag, så svag – og dur aldeles ikke. Jeg har talt med Sir Stafford om flyvemaskiner – haft en lang samtale med Krøyer-Kielberg om Rådets stilling og aftalt at han, grev Reventlow og jeg skal have en samtale. Men jeg stoler ikke på grev Reventlow. Ak, om man dog blot var hjemme.

Fredag den 27. august – fredag den 17. september – onsdag den 22. september 1943

Ja, jeg måtte jo til det – for nu er man én gang begyndt på denne forbandede dagbog, og lidt hjælper den jo også på en gammel mands hukommelse, som også er blevet ad Helvede til – som det meste andet. Så må jeg altså til det. – Næsten 4 uger – så det kan ikke blive godt. Jeg har aldrig kunnet lide dagbøger – og når jeg er særlig optaget af begivenheder, vil jeg virke og handle og søge at gøre noget – men ikke skrive dagbog derom. Men som sagt – når man er begyndt så... Og så i disse store situationer – alle disse små mænd! For i øvrigt kan man jo, hvis det engang får interesse, både i Frit Danmark og i min korrespondance se det meste af, hvad jeg har ment og mener. Og af mine radiotaler og hemmelige papirer, som jeg håber ikke bliver taget fra mig. Men jeg kan ikke lide at skrive om mig selv, og det bliver en dagbog jo.

Jeg tror, der er noget meget historisk korrekt i, at jeg standsede den 27. august, thi da følte vi, at nu var der ved at ske noget hjemme, og vi vidste egentlig ikke rigtig besked. Jeg kan ikke rigtig huske, hvad der skete den 27. – men denne umådelige spænding og den – det kan ikke nægtes – enorme ængstelse for, at det ej heller skulle gå denne gang. At de atter skulle give ind. Men det gik –

Om lørdagen frokostede jeg med Hørsholt-Hansen, som heller ikke vidste noget – talte med Sir Alfred om den danske situation og talte til U.S.A. (arkiv). Det var lørdagen. Søndag den 29. august udløstes så tidligt om morgenen spændingen, og det var jo aldeles vidunderligt. Jeg har slet ingen følelse af, at det er til (som man siger), når man er udenfor. Tværtimod. Jeg tror, jeg med sandhed kan sige, at dette er politik, hvor man må ville mid-

lerne og målet. Der er jo en masse arbejde – talte i norsk radio og kunne da sige lidt.

Mandag den 30. talte vi med Warner – vi er Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og jeg – og det var meget godt.²⁹⁵ Vi må jo nu se at blive en af The United Nations. Kauffmann har udsendt nogle tåbelige erklæringer²⁹⁶ – men det var jo ikke andet end, hvad man kunne vente. Og den karl tænker kun på sig selv og sin egen position. Jeg tror aldrig jeg har truffet en sådan sjover. Han skriver til Warner!²⁹⁷ Til Krøyer-Kielberg og vel til mange andre og taler nedsættende om mig. Jeg kan blot henvise til, hvad jeg har gjort over for ham. Og Gud, hvor er det hele ligegyldigt – men han slipper for billigt.

Og så har man i hele denne lange tid gået og ventet på besked fra Stockholm, og fik ingen. Englændernes optræden er i det hele over for mig under enhver kritik. Men det kan jo ikke nytte at gøre vrøvl over det. Mit princip med alle – grev Reventlow, Foreign Office – med alle: ingen vrøvl – Det kan vi jo simpelthen ikke være bekendt – og vi må se at klare dette job. Så må det bagefter gå, som det kan. Jeg ved helt bestemt med mig selv, at jeg har gjort alt af redeligt sind og aldrig har tænkt på andet end at gøre det rigtige. Store ord måske, men de er nu sande.

Tirsdag den 31. Arbejdsudvalg, Stagg lunch, middag fiskerne, hos Dr. Raistad om aftenen. Havde en længere samtale med Krøyer-Kielberg om Rantzaus beskidte angreb på Knauer,²⁹⁸ skønt det åbenbart er et brev til mig, og skønt det bliver fortalt, at kun jeg får det – så har de folk vist Krøyer-Kielberg det først og Borch Johansen kender det! Og de er så fulde af løgn og svindele og deres egne affærer – de folk (dvs Hollingworth og Wiske-man) – men jeg skal nok vogte mig for at lave en eneste dumhed, skønt man unægtelig fristes dertil – altså til at skælde dem huden fuld og fortælle, hvor meget man foragter dem. Jeg har intet at bebrejde mig i forhold til englænderne – jeg har været overkorrekt – men de gør det ikke nemt, og tænke sig, hvad de kaldte en over til!

Onsdag den 1. september havde vi Rådsmøde – se bladet²⁹⁹ – og generalforsamling, se bladet og arkiv. Og jeg fik fuld tilslutning til den politik, som skulle føres. Frokost Hollingworth og Krøyer-Kielberg ang Knauer – Jeg sagde, [at] således kunne man ikke bære sig ad, og Krøyer-Kielberg støttede bravt. Mødets resultat: to breve til Rantzau og Hollingworth ang. Knauer – se arkiv.³⁰⁰ Begravede fru Rottbøll. Generalforsamling -

Torsdag den 2. september talte jeg med Ray, som intet vidste. Og [ind]til nu har jeg ikke fået andet at vide, end hvad der står i bladene (til nu betyder 22/9). Havde en af disse frygtelige samtaler med grev Reventlow. – Han er helt utålelig; frokost med USA-journalister. Fredag den 3. Sir Alfred – vil så gerne hjælpe – men der er jo intet at gøre. Englænderne vil jo ikke give os nogen stilling, og så er der intet at gøre. Ak! hvor er det frygteligt at være en sådan lus. Og når man så gerne ville udrette noget. Lørdag den 4. talte jeg i radio (arkiv). Alt hjemmefra tyder jo kun godt. Men man ville jo gerne være hjemme. Talte med King (admiral); stor vrede hos Lembcke og grev Reventlow over at de (som intet har gjort) ikke kun alene taler med de fine folk. Ak! Ak! Ak! Søndag den 5. Intet! Arbejde!

Mandag den 6. hoš Duvier. Var inviteret af frk Rohde til at møde stortingsmand Hambro (stortingspræsidenten) – han har ikke svaret mig på mine breve og ikke søgt mig. Der må jo være grænser for, hvad selv vi små danske skal finde os i. Så jeg sagde nej.

Men det går jo stadig godt i Danmark – alle meddelelser – (se bladet) og News Digest tyder på fast holdning. Og naturligvis kan det *measte, at mange eventuelt skal lide hjemme. Men der er jo intet at gøre ved det. Der må jo være mening i tingene. Tirsdag den 7. en alt for flot frokost med nogle engelske forretningsfolk og grev Reventlow og Rottbøll – Kaffen var vort [bidrag]. Skrev en af disse dage artikel til Gudme til Danmark – se arkiv.

Onsdag den 8. frokost med Schalburg. Torsdag den 9. Arbejdsudvalgsmøde – og man taler jo om intet andet end situationen og får stadig intet at vide. Skuffelsen over Bramsnæs var jo enorm – men hvad mener man om hans begrundelse.³⁰¹ Og arbejdet er kollossalt – og ingen hjælp. Gertrud er vidunderlig. Fru Palmér hjælper mig ganske fortrinligt. Jeg ved slet ikke, hvad jeg skulle gøre uden hendes hjælp. Fredag den 10. arbejde, lørdag den 11. arbejde, søndag den 12. arbejde. Talte en gang i radio. Arkiv. Men jeg har ikke evner til at skrive så godt, jeg gerne ville om den stilling og stemning, vi er i. Og så som krigen går. Mussolini har jo nok optaget folk en del – ikke mig.³⁰² Jeg tror ikke, [at] den omstændighed at han er blevet fri, har nogen vidererækkende betydning. Han har for mig altid været noget latterlig – og jeg har aldrig troet på hans betydning. Og været imod den sympati, som visse kredse havde for ham.

Mandag den 13. En af disse frygtelige samtaler med grev Reventlow. Talte med Villingsen fra Svend Andersen ang. tillæg til gifte. Tirsdag den 14. Arbejde. Onsdag den 15. havde grev Reventlow, Krøyer-Kielberg og jeg samtale med Wiskeman og major Threlfall. Det var rædselsfuldt. Det var om Knauer. Rantzau's brev. De troede ham ikke – og kunne ikke fortælle mig alt, fordi han var min sekretær. Jeg tror ikke eet ord af, hvad de siger. De er gale over, at Knauer blev major udenom dem. Og de vil genere os, hvad de kan. At englænderne kan bruge sådanne folk! Men Krøyer-Kielberg er svag, når det drejer sig om en British Official. Og greven – Ak denne forfærdeligt svage mand. Jeg var så skarp, som jeg kunne være. Jeg ville ikke være med til noget justitsmord. Jeg er jo ingen ven af Knauer – men han har været loyal og dygtig i sine råd. Og han har været absolut loyal til [=overfor] englænderne. Så det er meget slemt, hvad de vil lave. Telegram fra Holck, som er i Stockholm. Jeg glemte: der blev ingen afgørelse truffen [om Knauer]. Nu vil vi tænke os om!

Torsdag den 16. Arbejde. Fredag den 17. Arbejde Lørdag den 18. talte med Sir Alfred om, hvad vi kunne udrette. Men vi kan ikke udrette noget. Talte med minister Hans Berg ang. at spørge i Stockholm. Jeg svarede, at jeg skrev kun gennem engelske myndigheder, men sagde lidt om, hvad jeg gerne ville have, [at] han skulle sige til Torp Pedersen. Ham har jeg heller ikke hørt noget fra! Er det hele til at forstå? Man forstår sandelig, hvor ubetydelig og sløj en person, man er. Søndag den 19. – talte i radio og arbejde.

Mandag den 20. frokost med Lindsay Carlow – kul – *Pjeos ven – flink mand. Middag hos Stagg, nordmænd og hollændere. Tirsdag den 21. meget arbejde som sædvanligt. Samtale med Commander *Kinderlein – som vil hjælpe mig med at skaffe forbindelser – ak Gud bedre det – det har jeg prøvet på i halvandet år. Møde med Krøyer-Kielberg, Karsten og Anker-Petersen om situationen. Middag for svenskere (Torsten Nielson [og] Öman) Fagforeningsfolk i klubben og hjemme med dem hos mig! De var ualmindelig tiltalende – det var (og er) Kurt Andersen.

Men et helt kapitel for sig selv er affæren: Gesandtskab – Tillge-Rasmussen. Og jeg vil håbe at Tillge Rasmussen har noteret en del ned om det – for jeg orker det ikke. Jeg har længe arbejdet på at få Tillge-Rasmussen ansat på legationen til arbejdet. Og det har været helt fortvivlet som grev Reventlow har kørt rundt i det. Ja og nej og aldrig ordentlig besked. Og ikke tur-

dende tage et standpunkt. Der var også mange lange forhandlinger om at få Tillge til Stockholm. Og det mislykkedes som alt andet. Vi skal være i et bur og kan ikke røre os. Om aftenen havde vi en lille velkomstmiddag for Kiilerich, som det var rart at se igen. Men han er jo lidt sløj, og så blev det da endeligt bestemt mht. Tillge – og nu må man jo håbe, han kan få noget ud af det. Om onsdagen arbejdsudvalgsmøde også

Torsdag den 23. september – fredag den 24. september 1943

Arbejde. Lunch med kronprins Olav hos grev Reventlow – sad mellem grevinde Friis og grevinde Knuth. Mon det er et hint om, at man ikke skal fortsætte med at komme? Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og jeg var hos Eden i Foreign Office kl 1/25.³⁰³ Eden var meget velvillig og lovede at tage os med til så meget som muligt. Han sagde f.ex. om hvorfor en af os ikke kunne joi-ne udenrigsministermøderne og lovede os ligeledes, at vi skulle komme med i andre komiteer osv. Jeg sagde til ham, at jeg mente man måtte gå lidt langsomt frem og se tiden an en 14 dages tid, idet tiden mellem 26.september (Kongens fødselsdag) og tirsdag den 5. oktober (da rigsdagen normalt skal træde sammen) kunne blive kritisk, og først efter 5.oktober kunne man bestemt skønne, at der ikke blev et tilbagefald. Jeg tror, [at] rådet var godt, og de var taknemmelige for det. Eden ønskede ganske åbenbart at fremhæve mig og mit arbejde,³⁰⁴ og det må han jo have fået at vide af andre – af hvem ved jeg ikke. Men jeg kan også sige, jeg har givet dem gode råd mht. Danmark og i øvrigt også mht. USA. Om aftenen så jeg endelig Ray, som ikke vidste meget. Men som jeg iøvrigt synes godt om. White man. Terkelsen var på en kort visit.

Om fredagen talte jeg længere med Terkelsen, som var imponeret af Kauffmann – meget endda. Og det kan man jo også godt forstå, fordi Kauffmann har skaffet sig en smuk position i USA. Det er kedeligt, [at] han er en så skidt karakter. Talte med Reventlow om Knauer og det brev, han havde skrevet – såmænd – og ellers om tingene – men det er jo en lidelse. Om aftenen til middag hos Lie – Krøyer-Kielberg, Worm-Müllers og oberst Helseth var der. Lie var uhyre imødekommende – lovede at låne os alle de penge (150 eller 100.000 £), vi ønskede. Jeg skulle tale med Nygaardsvold. Men som sagt de var meget imødekommende. Og så flyttede Kiilerich, og *Juul (løjtnant) flyttede ind.

Lørdag den 25. september 1943

John har været inde en af de foregående dage med to kammerater til morgenmad. Han skal et nyt sted til en skrap uddannelse. Om lørdagen stod huset på den anden ende, da så mange frivillige kom i anledning af Kongens fødselsdag: Knauer fik megen ære af arrangementet. Jeg bød velkommen til middagen om aftenen og tog til Griegs, hvor Lies også var og et par andre, professor Sverre Petersen. Og tog afsted til Newcastle.

Søndag den 26. september – torsdag den 30. september 1943

Krøyer-Kielberg, Gustav Rasmussen og jeg talte altså i Newcastle om søndagen. Krøyer-Kielberg var alt for overstrømmende om mig og min betydning. Det gik godt. Mandag, tirsdag, onsdag, torsdag meget arbejde. Men ellers intet særligt tror jeg – lidt besked hjemmefra – men intet af den store interesse. Det ser ud til at gå godt hjemme. Om Kongens fødselsdag, se bladet.³⁰⁵ Fra englænderne hører jeg intet – fra grev Reventlow ej heller – men nu er han jo også ovenpå, tror han – og det er han også – blot han så vil bruge sin stilling rigtigt – men det er jo det, det drejer sig om. Tillge-Rasmussen er jo ansat på legationen – og det er meget værdifuldt.

Og krigen går langsomt – men godt. Var en aften hos Stone [Gudme], som skal bort fra sit arbejde – man kan ikke sige, at englændernes behandling er god. Mandag aften hos Sir Cecil Weir, som er vældig flink og hjælpsom. Og ellers går dagene så slideligt. Om torsdagen kom Stone for at bo en overgang hos os.

Fredag den 1. oktober – søndag den 3. oktober 1943

Talte med Trygve Lie ang. at låne penge til bevægelsen. Han lovede at hjælpe os, om det blev nødvendigt, men han ville helst se tiden an og ikke have nogen henvendelse lige nu. Ak! Om jeg var i hans situation, så vidste jeg nok, hvad jeg ville.

Både om fredagen og lørdag meget arbejde. Om aftenen møde med Tillge Rasmussen og Gudme. Valgresultatet³⁰⁶ forelå. De 14, jeg foreslog til valg i Arbejdsudvalget, blev valgt samt Dohm. Og det var meget godt.

Og så er jeg jo mest optaget af jøderne i Danmark.³⁰⁷ Hvor er det forfærdeligt. Og det er jo dem, som [er] sindssyge. Og man kan slet ikke forstå, hvad tyskerne overhovedet tænker på. Men det er jo frygteligt at tænke på. Og så virker det svært at tænke

på, at det dog vel kan have den virkning, at nu gives der intet tilbage. Søndag arbejde og BBC.

Mandag den 4. oktober – onsdag den 6. oktober 1943

Straks da jeg om morgenen hørte, at Niels Bohr var kommet til Sverige, ringede jeg både til Krøyer-Kielberg og grev Reventlow, om vi ikke skulle telegrafere til ham. Og bede ham herover. Krøyer-Kielberg sagde straks ja, grev Reventlow var selvfølgelig betænkelig og ville tale med Warner! Og så kunne man være sikker på, det ikke blev til noget, – hvad det ej heller blev. Englænderne havde inviteret ham selv. Og blæser som sædvanlig os en lang march. Og grev Reventlow synes, [at] det er glimrende. Jeg talte med grev Reventlow om mandagen – men det fik jeg naturligvis intet ud af – ellers arbejde. Samtale med pastor Rash om kirkens stilling.

Tirsdag den 5. Arbejdsudvalg – og Finanskomité. Med al småtskåretheden. Onsdag Rådsmøde (se bladet).³⁰⁸ Tale for Sales Manager Organization. En del optagen af, at tyskerne har ophævet undtagelsestilstanden. Men jøderne har de jo forfulgt. Men jeg tror ikke, [at] der sker noget hjemme, som er galt. Men efter de rapporter jeg har, kan man jo kun være bange. Ak, hvor er nogle af de ledende (Bramsnæs, Troels Jørgensen)³⁰⁹ dog sløje. Det er trist ikke at være dygtig nok. Og så går dagene, og man ville så gerne gøre noget rigtigt.

Torsdag den 7. oktober – lørdag den 16. oktober 1943

Så er der da gået en halv snes dage igen. Det interessanteste var samtalen med Bohr og Reventlow, hvilken ikke var interessant. Bohr lignede helt sig selv og ville ikke have med noget at gøre. Han havde jo en verdensmission – om behandlingen af tyskerne efter krigen osv. Måske også en fysisk opgave – hvad ved jeg – men det bliver altså ikke til noget med ham. – Det er nu ikke fornuftigt af ham. Men jeg skal ikke trænge mig på. Jeg vil skrive et brev til (det tredje) til ham, og så kan jeg ikke gøre mere.

Har spist frokost hos Wells og med madame *Lit, hvor jeg talte med Sir Thomas *Moore, MP, som måske vil invitere mig til at tale for parlamentsmedlemmer. Søndag den 10. barnedåb hos pastor Jensen. Kiilerich hjemme om aftenen. Om mandagen talte (tre ord) i Rotary – United Nation – Tirsdag Rotary Glasgow – Council. H. P. Pedersens vældig flinke. Og folk siger, [at] talerne går nogenlunde – men det er nok løgn. Onsdag Pressemøde

om Danmarks dagen. Torsdag besøg af general Scarlett (flink) – lunch med brigadier Hansen og general Lumby om liason arbejdet, som åbenbart kun er i sin vorden. Fredag med minister Benediktsson og Stefan Stefanson (Arbejderpartiet). Havde besøg af Ray, som fortalte en del om det fremtidige arbejde; om Muus, Gyth,³¹⁰ Roland Olsen. Men nu får jeg vel lidt at vide også om Frihedsrådet. Og så gider jeg ikke skrive mere. For det bliver altsammen så småt ved siden af det store, man skulle være med i. Lørdag arbejde.

Søndag den 17. oktober – fredag den 22. oktober 1943

Nu bor både Kiilerich og Gudme hos os – vi må jo næsten alene tage af os alt. Og vi er egentlig i døgn drift. Men lad det nu være – blot vi fik lidt mere resultat ud af det hele. Det er altid spliden mellem, hvad man synes man burde udrette, og hvor lidt, man får gjort. Mon nogen ved, hvilken lidelse dette arbejde har været. Søndag havde vi besøg af styrmand Reinald Nielsson – radioede. Mandag i audiens hos Kong Haakon – venlig og forstående som altid. Lunch med Crowther og den ny engelske konsul i Malmø, Bishof. Militærudvalg med Lembckes sædvanlige illoyalitet. Jeg synes selv, jeg er blevet aldeles glimrende til ikke at lade mig mærke med noget som helst.

Tirsdag lunch med den polske nationalbankdirektør Bazouski. Onsdag *Maf. Samtale med Reventlow. Aldrig noget positivt resultat. Torsdag Arbejdsudvalg og meget arbejde – osv, osv – og stadig Kauffmanns dumme breve og skrivelser.³¹¹ Og ikke et ord fra Stockholm. Bohr var på en kort visit og vil komme igen. Jeg har givet den besked, at det er både en dansk og britisk interesse, at han aldeles ikke omtales, og at vi ikke ved, hvor han er. Vi håber, at vi får lidt med ham at gøre – men det må vi jo nu se. Hvad han har med at gøre, ved jeg ikke – men det er jo ikke nær så svært at regne ud både på den ene og den [anden] måde. Og han bør holdes i ro og fred. Fredag den 22. havde vi besøg af Peter Benediktsson og de 3 islandske fiskerikonferencerepræsentanter (Stefanson, Bjarkæson og Frederichson).

Lørdag den 23. oktober – fredag den 5. november 1943

Ja, så er der gået lang tid igen med meget arbejde og intet rigtig godt. Og mange af de sædvanlige situationer. Men jeg må jo se at skrive lidt om det. Lørdag den 23. og søndag den 24. gik mest med arbejde. Og med at se at få nogen besked hjemmefra om

forholdene. Captain John A. Ray, som nu er den, som holder forbindelse med mig, er jeg godt tilfreds med. Han er flink og udmærket – og jeg tror, [at] der er et godt tillidsforhold imellem os.

Så nåede jeg ikke videre og nu er vi ved – *Mandag den 15. november 1943*. Og jeg må desværre tage det i brede træk – men man glemmer jo heldigvis alle de små enkeltheder. Jeg er jo hverken skuffet eller forundret over Niels Bohr – det er jo helt, som jeg havde ventet det. Det samme gælder Garde og Gyth. Men hvordan skal der blive en nation af en sådan samling mennesker. Og hvor vi får lov til at løbe i alle retninger – og ingen af dem forstår, at det kun er ved stærkt sammenhold, at vi danske kan betyde en lille smule.

Men man kan jo ikke andet end prøve på at gøre sit arbejde bedst muligt – og så må alt andet gå som det kan. Men hvor er det en rædsom kreds mange af dem. Og de “hæderligste” er de norske, greven, Terkelsen osv.

Nå, jeg skriver jo kun dagbog nu, fordi jeg er begyndt derpå, og jeg holder jo nødigt op med en ting, når jeg først er begyndt. Men det er for deprimerende alt sammen. Se iøvrigt korrespondancen om Kauffmanns dumheder og Fensmarks (som de fine i Underigsministeriet jo ikke regner med) virkelige klogskab og dygtighed.³¹² Jeg har haft mange samtaler med Reventlow – med det sædvanlige negative resultat. Og jeg er spændt ud – lagt helt på is af englænderne trods Edens venlighed, og jeg kan intet foretage mig, men må gøre gode miner til slet spil, fordi jeg vel alligevel betyder noget for sabotagefolkene og undergrundsarbejdet hjemme og dog har lidt af et navn og ikke vil have, at englænderne skal have noget virkeligt vrøvl med os danske. De har såmænd vrøvl nok, og de gør det alligevel bedst.

Var hos minister Hartmann – meget flink. Var en dag til frokost i et gammelt vinfirma – Berry & Rudd – meget morsomt og stilig, men man bliver ked af det bagefter, når man aldeles intet kan udrette. Og havde en hel del arbejde måneden ud. Havde frokost med Schmiegelow i Conservative Club og talte penge med ham. Intet af speciel interesse. Lørdag den 30. – svensk aften. Med hjemme bagefter – meget vellykket, tror jeg gjorde et godt indtryk på svenskerne, hvad der blev sagt fra dansk side.

Mandag den 1. talte jeg i en Rotary Club i Overseas League – intet særligt. Havde en længere samtale med Krøyer-Kielberg

om alle emner. Garde, som var hjemme hos mig i lørdags, ser jeg intet til – Tirsdag den 2. Arbejdsudvalgsmøde – kl 4 ¾ Warner med vore ønsker – Men det bliver jo nok ej heller til noget. Onsdag Rådsmøde. Turnbull – Samtale – ikke alt for værdifuldt. Middag om aftenen: Sir Eric Mieville (Kongens sekretær), Stagg, Hambros, grev Reventlow, Sir Neville Bland, viscount Finley, Krøyer-Kielberg, var vist meget fornuftig. Torsdag den 4. frokost for Herbert med Krøyer-Kielberg, Karsten og Anker-Petersen; Finanskomitemøde, fredag den 5. flyvere til middag; lørdag den 6. og søndag den 7. intet særligt.

Mandag den 8. frokost med Captain Matzen, se arkiv, om hans bedrift.³¹³ Tirsdag Rothstein om at tale med Gusev om introduction. Og en umådelig mængde sikkert meget værdiløst arbejde. Var også til middag med Clason Gordon. Onsdag den 10. samtale med Lie om penge til bevægelsen. Med Robert Jørgensen om BBC; så Perch og tog os lidt af ham. Talte med Lord Huntington, 3 Trevor Place SW 1, om at give instruks om Danmarks stilling til forespørgsel i House of Lords.

Torsdag den 11. møde med Chr. Larsen, grev Reventlow og Rottbøll ang. skibe og opgørelse over, hvad vi har til gode.³¹⁴ Intet at gøre !!! Aldrig noget at gøre. Skrev en mængde breve til Skipper [Ebbe Munck], Albert Olsen, Videnskabsmand [Erling Foss], Magister [Frode Jakobsen] osv, osv. Artikler etc. Og var umådeligt optaget af at få ordnet, om Gudmes rejse kunne blive til noget. Det ser ud til at gå. Og det vil jo være meget formålstjenligt, om det kan ordnes. Men alt vigtigt kan ses af arkiv. Frokost hos Krøyer-Kielberg med Lie og Reventlow.

Fredag den 12. Lunch for Perch, som gir et godt indtryk – han er fløjet direkte fra Tirstrup i sin egen maskine – godt gjort – men hvad kan vi få ud af ham – Lige så meget! som af alt andet. Kiilerich er på hospital igen – og vi har håb om, [at] det går godt for ham. Lørdag den 13. til Austrian Democratic Union til fejring af Østrigs 25 års dag. Sjællandsk aften – meget net. Gudme gav frokost i anledning af forestående afrejse.

Søndag den 14. møde med Tillge-Rasmussen, Blytgen Petersen og Stone [Gudme] ang. information og samarbejde med Stockholm. Ude at se til Kiilerich, Radio. Perch her om aftenen.

Mandag den 15. En hel del arbejde. Lunch med Godwin-Gunnar Engberg³¹⁵ – nevø af Gunnar Engberg – engelsk – ked af ikke at kunne joine bevægelsen. ½7 et lidet party med Emil Opfer, Huston fra USA, Vejbye Johansen, Blytgen Petersen – og

så ham John – den laban – med oppasser (Gud hjælpe mig!) – og var flink og god som altid. Og stadig over for os helt den samme. Og jeg fornemmer, at der er ved at ske noget både hjemme og i den store verden.

Tirsdag den 16. Forskelligt. Møde i Militærudvalget, som ej heller bliver til noget som helst.³¹⁶ Men englænderne kunne jo godt forklare, at de nu blæser den frie danske bevægelse en lang march. Det er dog lidt dumt at gøre det så stærkt. Forholdene hjemme tyder jo ikke på, at det samme sker der. Onsdag arbejdsudvalg og middag for John med Sir Alfred Zimmern m.fl.

Torsdag den 18. november – tirsdag den 23. november 1943

Og der skete såmænd ej heller meget her. Interessantest var en samtale med Ray og Hollingworth om Gyth, som havde nogle frygtelige planer ang. korps til at bekæmpe kommunister.³¹⁷ Gyth har jeg set en gang, og han har ikke meldt sig til bevægelsen. Jeg gik skarpt mod Gyths planer. Jeg vidste ikke, hvad greven vidste. Han, greven, taler med Gyth, Bohr, Garde osv, osv. i een uendelighed, og det er jo hans ret. Men bundsjofelt, [sådan] som jeg har behandlet ham. Men det er jo, hvad jeg er vant til.

Mandag den 22. så jeg Gusev, som egentlig gjorde et godt indtryk. Han virkede som en frisk, ny fagforeningstillidsmand, nyvalgt til rigsdagen; klog, forsigtig osv. Kommunisterne i Danmark interesserede ham ikke. Danmark vil [=vel?] ej heller. Vi har begge været sløje. Gertrud i seng. Kiilerich kom hjem fra hospitalet søndag, og det går da vist bedre. John rejste mandag, og det varer nok længe, inden jeg ser ham igen. Og alting går så inderligt småt.

Tirsdag havde jeg møde med Krøyer-Kielberg, Anker-Petersen og Karsten. Og jeg bragte orden til veje for Stone og Knaur – Jeg fortalte om grev Reventlows illoyale optræden. Men sagde iøvrigt, at der efter min mening ikke var noget at gøre ved alt dette. Vi kunne ikke have vrøvl med englænderne, og jeg ville i hvert fald ikke være skyld i, at det kom. Så i den forstand fandt jeg mig i, hvad det skulle være. Det var nødvendigt for landets skyld. Om aftenen kom Ray og var meget outspoken. Og fortalte også om de Gythske planer. Bohr har jeg ikke hørt fra – og det må han jo også ganske selv om.

Onsdag den 24. november 1943

Som sædvalig intet af interesse. Major Spange havde jeg frokost med – men det kom der intet ud af. Stone sagde nu, at Terkel M. Terkelsen og Brinley Thomas gik stærkt imod Gudmes rejse.

Torsdag den 25. november – fredag den 26. november 1943

Så lykkedes det alligevel Terkelsen og Brinley Thomas at ødelægge Gudmes rejse – sandheden om den danske position er den, at vi altså ikke engang kan få en mand til Stockholm, så vi kan få noget at vide og kan blive holdt underrettet. Jeg må tilstå, at jeg hellere ville have været foruden Edens venlige ord, når man skal finde sig i dette. Men de er ens alle – de misbruger alle den magt, de har. Ak, og jeg bryder mig ikke engang mere om at få hævn. Jeg har blot så inderligt ondt af de sølle mennesker, som gider. Stone ringede her i aften (fredag) og fortalte, [at] han havde fået besked om at tage tilbage.³¹⁸ Og han var jo ked af det. Ray havde fortalt mig det hele i forvejen, men som en stor hemmelighed.

Havde frokost med Lady *Hyde *Parker og manden ang. hendes fader (Ditlef Nielsen). Torsdag middag Worm-Müller og Ording – ganske god.

Men ellers? – ellers – ellers Gud Fader bevares – at man kan holde det ud.

Grevens fødselsdagschokolade og Bohrs tale. Det er næsten for sindssygt.

Men således er det jo nu engang. Og det er der intet at gøre ved. Der er kun een ting at sige til det hele, at vi ikke er dygtige nok. Og specielt dur jeg ikke til jobbet. Men modstanden er også for stor – og sandheden er, at englænderne har ladet Det danske Råd fuldkommen i stikken. Men man må jo gøre gode miner til slet spil. Landets interesse kræver det, og så er der intet at diskutere. Men det frygtelige er, at greven er så passiv. Ja, vi er velkørende. Men han passer nok godt til Buhl og det, det skal blive til hjemme.

Lørdag den 27. november – torsdag den 2. december 1943

Lørdag var der meget lidt. Gudme kom om aftenen. Nogen besked om Gudme fik jeg ikke officielt – og har til dato ikke fået! Man er sgu en lus. Og greven er vel kun godt tilfreds med det. Men han har jo haft succes med at sørge for, at vi kan intet bringe frem. Gudme kom hjem og vi diskuterede situationen. Søn-

dag var Ray og hans kæreste her, og han er stadig flink. Radiotale. Robert Jørgensens kone døde. Meget trist.

Mandag den 29. og tirsdag den 30. meget stof – se arkiv. Noget ganske interessant, men meget nedslående. Arbejdsudvalgsmøde, ak ja, men vi kan intet udrette. Tirsdag Ray, *Kjørset og Dr. Varley, den ny mand for Brinley Thomas. Han – den ny – er en hvid mand. Men nu får vi se. Onsdag Rådsmøde og medlemsmøde – megen diskussion og liden realitet. Frokost: Lord Finley. Irlands 25 års dag.

Krøyer-Kielberg og jeg havde møde med grev Reventlow om liason corps, United Nation, Gudme og Knauer. Greven havde sørget for at tale alene med Warner, så ved man, der ikke sker noget. Og nu skal Eden til Anglo-Danish Society lunch. Det er lavet af greven, Krøyer-Kielberg – så Rådet er da udenfor. Men Gud bevares, at man ikke blev hjemme – så havde man vel været skudt – og havde gjort lidt nytte. Nu!!! Men Krøyer-Kielberg er jo også forfærdelig. Han lyver ikke – men han fortæller aldrig *alt* – han siger ikke alt, hvad englænderne mener, der skal gøres – og navnlig *ikke gøres* [indskudt: Det kan han måske ikke – men...]. Jeg tænker tit på, om det kun er mig selv, jeg tænker på, når man føler sig så skidt behandlet. Jeg tror, jeg virkelig er fri for enhver fornemmelse og personlig ambition – men jeg synes landet bliver så rædsomt behandlet. Og det er, tror jeg da, vreden herover som nager mig. Og så også, at man ikke kan få lov til at udrette noget.

Torsdag. – En mængde arbejde. Men så grusomt spildt. Og så det hele. De danske mænd, de norske studenter – Ak for et liv. Blot man var pilot.

Fredag den 3. december – mandag den 13. december 1943.

Fredag samtale med Ray om alt – han skal jo til Stockholm – og det er jo godt. Middag med Mortensen, Hartmann og Bruun. Lørdag den 4, søndag den 5, mandag den 6. blot arbejde. Havde en samtale med Hollingworth – men det kommer der såmænd ikke noget ud af. Han tænkte mest på business efter krigen! Tirsdag den 7. Round Table lunch – Staggs arbejde – Danmark meget smukt placeret.

Finanskomitemøde; Keller – Palmér om *aftenen. Meget flinke og dygtige folk. Onsdag den 8. samtale med Anker-Petersen – en lille samtale med Høeg-Guldberg om Hvass' besøg.³¹⁹ De forsøger fra Udenrigsministeriet stadig at få det til at gå og få

gesandtskaberne til at lave så lidt som muligt – Ak! hvor er det hele luset. Torsdag til lunch i Lloyds Bank. God modtagelse – men intet bliver der jo af det hele.

Fredag den 10. havde jeg en lang samtale med Gyth om hele hans stilling – men det var jo meget hemmelighedsfuldt – og jeg fik meget lidt at vide. Og det er jo ganske sindssygt at tænke på, at en hr. Gyth tror, han kan gå på egen hånd. Men sådan er det jo med alting i den danske sag. Havde Robert Jørgensen om aftenen; ham sætter vi megen pris på.

Om lørdagen den 11. talte jeg med Colonel Wilson, Hollingworth og Ray ang. Gythsagen.³²⁰ Gyth ville ikke give sig ind under den allierede kommando. Og de bad nu mig – officielt, men fortroligt at hjælpe dem og få Gyth til at give den skriftlige meddelelse, som var nødvendig. Gyth har vist i det hele opført sig så tåbeligt, som han kunne. Han har gået her i 2 måneder uden resultat. Jeg lovede at hjælpe dem. Lunchede i Den danske Klub i anledning af 80 årsdagen. Forfærdelig! Spekulerede meget på Gyth. Skrev søndag brev til ham (arkiv). Broadcastede.³²¹ Fik endelig fat i Gyth om aftenen – og fik ham hjem. Gav ham brevet. Han lovede at tænke over det. Han meddelte, at han i Sverige havde lovet de danske *ikke* at tale med mig eller fortælle mig noget! Ja, det er kønne forhold at arbejde under. Gyth lovede at tænke over det brev. Og jeg var meget indtrængende. Kopi af mit brev har jeg sendt Ray – eller rettere han fik det søndag til lunch og billigede det. Så nu må vi se.

Mandag den 13. havde vi colonel Blunch til lunch. Møde i Militærudvalg og alt muligt arbejde.

Tirsdag den 14. december – fredag den 17. december 1943

Fik tirsdag brev fra Gyth, som accepterede (se iøvrigt arkiv).³²² Det var et frygteligt brev. Den idiot. Jeg svarer ikke. Lunch hos Dodds. Holdt en lille tale, såmænd. Høeg-Guldberg om aftenen. God nok, men for venlig. Arbejde, arbejde. Og de gesandter er jo svage. Onsdag en frygtelig lang samtale med grev Reventlow – møde med Brinley Thomas (i st. for Dr. Varley (syg)) og Terkel M. Terkelsen ang. radioprogrammet. Jeg frarådede meget stærkt Gallops tale. Gallop havde lavet en frygtelig dårlig tale mod Alsing Andersens brev af 2. sept.³²³ Det var ud fra ethvert synspunkt forkert – og jeg tror, jeg gjorde noget godt ved det. Mit hovedargument var, at Buhl måtte have billiget brevet, og hvis det så kom frem. Og hvad skulle stakkels Agerbak sige, og

så synes jeg også, Gallop blander sig for meget i indre danske folk.

Torsdag fornøjelig samtale med Stagg og [Marschall overstreet], som er lt. Com. og måske har nogle forbindelser. Og fik noget post. Og så sejrede vi da endeligt med Gudme. Vi er nogle vældige karle – vi – som knap kan få en mand til Stockholm. Og fredag var der vist ingenting. Nu skal pressen hjemme altså også skrive tyske artikler.³²⁴ Det er forfærdeligt det hele. Men vi må jo stadig se at gøre det bedste ud af det.

Lørdag den 18. december – søndag den 19. december 1943

Lørdag tog så Gudme afsted. Og nu håber vi det lykkes ham. John kom hjem på en kort weekend. Han var flink og god og gør sig vist ganske godt. Arbejdede noget med min tale til onsdag. Jeg dur ikke. Te hos A. W. Pedersen; radio, og Churchill har det heldigvis bedre. Ingen er jo uundværlig, men alligevel – det ville være en ulykke.

Mandag den 20. december – fredag den 31. december 1943

Havde Stagg og Riiser Larsen til Dinner. Riiser Larsen var meget tilbageholdende og Wright, som hver gang jeg ser ham, lover at kalde på mig, gør det aldrig. Men (og) den norsk-svenske konsul sagde (og mente), at jeg havde gjort mere end nogen anden for at få et godt forhold mellem de 3 lande. Det var jo ikke rigtigt – men mennesker er jo underlige, og medvind klæder dem ikke. Tirsdag arbejde. Onsdag arbejdsudvalgsmøde. Var til lunch i DBC [Danish Bacon Company] og talte lidt.

For iøvrigt kan vi ikke få ret meget mere ud af noget. Jeg bliver jo altid regnet for utålmodig. Men jeg tror ikke, mange havde taget den behandling, den engelske regering og den danske greve har givet mig, med en sådan tålmod. Men jeg mener, det er rigtigt – og så må det jo gøres. Og Reventlow kæmper jo nu for sin position – så der er vel ikke noget at sige til det. Og dette kan jo altsammen være ligegyldigt – blot det rette sker med landet. Hjemme tænker de åbenbart så meget på hvem, der skal til. Ak, Ak, Ak. Talte om eftermiddagen ved British Council – Danish Council Meeting. På engelsk i 3/4 time. Det var måske nogenlunde. Men jeg er jo bundet til mit manuskript – og det dur ikke. Men det var for første gang, lidt af en tale.

Og så var der trods alt jul i folk, men ikke i os. John kom ikke. Og vi havde nogle folk til jul. Ikke (mærkeligt) Kiilerich, som tog

Christmas Møller som selskabets centrum. I London deltog Christmas Møller i selskabslivet som et led i bestræbelserne på at placere Danmark på det diplomatiske verdenskort. Hans søgte at få landet med i så meget som muligt. Her er han fotograferet ved en sammenkomst 22. december 1943 i Danish Bacon Company, hvor danske og britiske direktører mødtes med ministerielle repræsentanter. (Foto: Christmas Møllers arkiv pk. 17, RA)

til grevens i stedet. Ja, ja. Han kunne ikke få sig til at sige, om han ikke måtte vente, til han fik at vide, om vi inviterede ham.

(Nu fortsætter jeg først den 6/1 44): – og det er ikke så meget, man så kan huske – men jeg har jo sagt, at jeg hader at skrive dagbog – men nu er jeg een gang begyndt – og så bliver jeg jo ved. Jeg kan ikke huske det mindste fra 1.juledag – Vi var i Huset – vist de eneste som holdt det åbent. Søndag julefest – intet. Ang. Borch Johansen – se arkiv. Mandag arbejde. Gudme er kommet til Stockholm. – Men nu hører vi ikke noget fra ham. Jeg forstår kraft stejle mig ikke et ord af menneskene.

Tirsdag tog jeg (den 28. december altså) til Cardiff. H. Kristensen havde arrangeret alt godt. Skandinavisk lunch – den eneste, som ikke var der, var den umulige danske konsul (han er heldigvis englænder). Talte der. Modtagelse hos Lord Mayor. Svensk-norsk-dansk møde om aftenen. Talte (arkiv) – taget på plade. H. Kristensen er en af dem, som skal huskes – han gør et fortrinligt arbejde. Tog hjem om natten, så det var som jeg rejste i gamle dage.

Onsdag den 29. Estrid Danes selskab – godt. Og Krøyer-Kielberg glimrende. Mit ugentlige møde ang. retningslinjerne til BBC. Nu kommer Terkel M. Terkelsen og Dr. Varley til mig hver uge og gennemgår dem med mig. Varley er 1. kl. no. 1. Og en umådelig masse arbejde. Havde omkring denne tid nogle samtaler med Hollingworth – de lover godt.

Torsdag den 30. samtale med grev Reventlow – det kom der som sædvanligt intet ud af – men nu skriver jeg snart til ham – så jeg har det på print. Han dur ikke. En mængde arbejde – alene at få det kontor til at virke er en lidelse. Middag hos minister Beck Friis – meget flinke folk. fredag den 31. lunch med col. Wilson og Hollingworth – talte også om Kiilerich og hans tilknytning til arbejdet. Robert Jørgensen og Kiilerich om aftenen.

1944

...at komme hjem og være med.

1944

Lørdag den 1. januar – torsdag den 6. januar 1944

Havde Varley og Hollingworth til lunch lørdag – det var meget godt. Varley er en hvid mand og Hollingworth forstår åbenbart snart lidt af det.³²⁵ Søndag den 2. arbejde og radio. Var jo meget optaget af Kraft-attentatet – som er helt sindssygt ubegribeligt.³²⁶ Men helt uberettiget, at det rammer Kraft, er det jo ikke. Har haft nogle frygtelige breve fra Skipperen [Ebbe Munck] om Hedtoft Hansen og Alsing Andersen.³²⁷ – Ja, hvis man gad skrive, så kunne man vel nok skrive sin mening om de svin. Jeg hader og foragter dem – men jeg skal, jeg *skal* jo optræde helt anderledes. Åh Gud – at man dog ikke er dygtigere. Jeg synes jeg har så 100 % ret, og så kan man ikke trænge igennem. Mandag den 3. en hel masse arbejde. Jeg tror lidt på somme tider, [at] jeg kan lave noget. Intet af interesse. Tirsdag den 4. en lang række møder uden interesse.

Onsdag den 5. det samme – dog god lunch med Krøyer-Kielberg – dvs *maden [egtl:madin] var for en gangs skyld *sådan – men Krøyer-Kielberg er en meget interessant mand. Måske den interessanteste jeg nogensinde har truffet. Og så kom meddelelsen om Kaj Munk³²⁸ – ubegribeligt – Ugerningen har jo dem modsatte virkning. Men Kaj Munk har gjort stor – meget stor – nytte. Og efter 9.april havde han været meget dygtig. Og – ? – er det indledningen til noget mere – så vil jeg hjem til Danmark. Og torsdag den 6. talte i International Understanding om Danmark. Og en hel mængde andre ting – og jeg vil hjem – hjem til Danmark.

Minister Prytz ringede igår eller i forgårs og fortalte mig, at jeg var inviteret til at tale i Sveriges interparlamentariske gruppe, Jeg sagde straks ja. Hvis jeg kan komme til Sverige på den måde *hurtigt* – kan jeg måske endnu få mulighed for at udrette noget – Men det sker nok ikke

Varley sagde forleden til mig, at han ikke mente, Eden ville sige noget særligt³²⁹ – det er jo trist – men til at forstå. Ellers er

jeg meget optaget af Polen-Rusland, og den mægtige betydning det vil have, om dette bliver ordnet rigtigt – ellers vil indtrykket i de små lande blive slemt.³³⁰ Christiani har været i Stockholm på *vegne *Best – og stillet forslag, [om] at Sverige garanterede Norges og Danmarks neutralitet, når tyskerne rømmede de to lande. Han blev begribeligvis pure afvist.³³¹ Det er underligt så dum Christiani kan være. Sverige i krig med Norge blev jo resultatet!!! Som man sagde i Rigsdagen Den *Nielsen må være en klog mand.

Fredag den 7. januar 1944

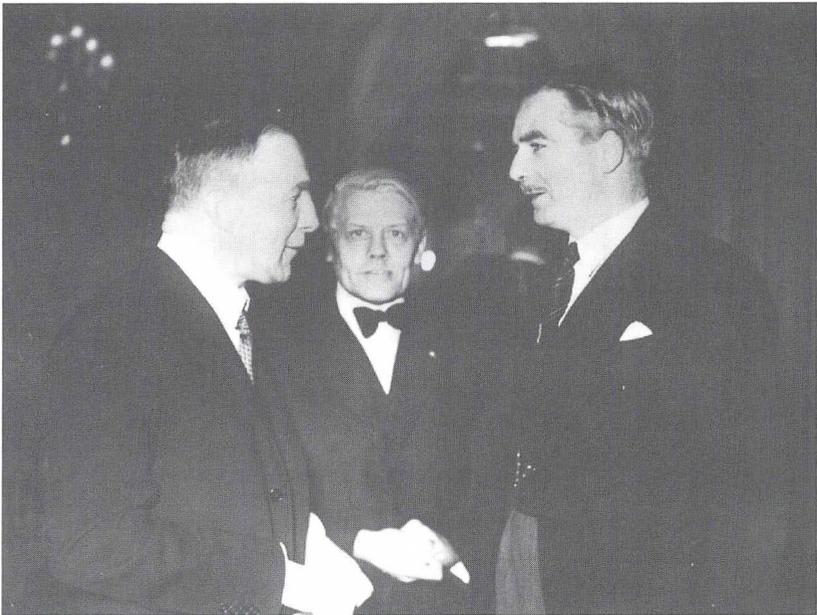
Havde frokost hos Vejby Johansen sammen med en del andre danske og to Americans og professor Bergensen. Ellers var der en mængde arbejde og den sædvanlige ståen-stille. Og så forsøger jeg iøvrigt at arbejde, det jeg kan. Men det er rent ud sagt en modbydelig tilværelse.

Lørdag den 8. januar – torsdag den 20. januar 1944

Der er stadig ikke meget at fortælle – og det meste kan man se af min korrespondance. Man må altid huske, at min dagbog er kun et supplement til min hele korrespondance og mine artikler. Var hos Utheim om aftenen også *Hyssing Olsen var der. Han er vældig flink og dygtig. Vi talte om flyvning – men jeg kan jo ingen vegne komme med den legation. Jeg bliver mere og mere gal på den institution. Om søndagen vist intet. – Kan ikke huske det. Radio.

Mandag den 10 talte jeg i Forum Club. Har skrevet en del om Kaj Munk. Om tirsdagen Arbejdsudvalgsmøde. Krøyer-Kielberg og jeg talte med grev Reventlow – det blev om lunchen! men dog også noget om: Warner havde sagt til Reventlow, at vi kunne ikke blive anerkendt som allierede, så længe vi havde en gesandt i Berlin, og [at] man havde tænkt at rette henvendelse til Danmarks Frihedsråd derom. Måske også til Kongen om at få Mohr trukket tilbage: Reventlow og jeg var naturligvis enige om, at man måtte henvende sig til Kongen først. Vi var mindre enige om, [hvorvidt] vi skulle anbefale. Reventlow holder jo på Svenningsen, svenskerne, de gamle partier, navnlig Socialdemokratiet og *Hasle! Ak ja, det er en køn kop te! Måtte svigte Finanskomitemøde. Og Covenant-yderne var også blevet enige om, at de skulle sidde på pengene! Ak, ak.

Var hos Warner om min rejse til Sverige, som Prytz havde

Christmas Møller med SOEs øverste chef, Lord Selborne og den britiske udenrigsminister Anthony Eden ved Det danske Råds frokost på Dorchester hotel 12. 1. 1944. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

skrevet om.³³² Warner var meget venlig over for tanken. Og han kom også ind på andre spørgsmål. Polen må stort set finde sig i Curzonlinjen – Finland var der håb for. Warner kom af sig selv ind på spørgsmålet Berlin – Anerkendelse som allieret.³³³ Grev Reventlow havde glemt at fortælle os, at det først og fremmest drejede sig om, at de hjemme (Kongen, partier) ikke gik imod de allierede, hvis de anerkendte os. Og det kan man jo forstå.

Onsdag den 12. Rådsmøde – intet særligt. Anglo-Danish Society's lunch med en velvillig tale af Eden.³³⁴ Min egen gik godt sagde folk. Om eftermiddagen møde med Dr. Varley og Terkel M. Terkelsen. Jeg synes for hvergang bedre og bedre om Terkel M. Terkelsen [overstreget] Nej sku! Om Dr. Varley. Han er åben og i orden. Og jeg står i det bedste forhold til ham. Han fortæller mig også meget vigtige spørgsmål. Og arbejdet med ham er en stor tilfredsstillelse. Torsdag meget arbejde. Fredag lunch med Garrett og middag hos Benediktsson, som skal til Moskva. Island kommer først – de er dygtige. Lørdag kan jeg ikke huske.

Men se noget i korrespondancen. Søndag alene med arbejde. Radio.

Mandag den 17. Møde i Militærudvalg, hvor tingene heller ikke bliver til noget, og det drukne svin til Lembcke er så bange for, at noget skal gå fra ham. Tirsdag intet uden en samtale med Woolf [om] afbetaling af renter for fonds, og [om] ærgrelse i England over intet at få. Middag med Christiansens og *Borchgrewink. Onsdag tale i Huset. H A. Reinicke – godt – middag med Sir Cecil Weir og flere om aftenen. Torsdag international pressefrokost. Minister of Food Llewelin talte. Møde med amerikansk professor Goodhart i engelsk organisation. Jeg var Solo-veitchik's gæst ved lunch. Sad ved siden af Amerikansk stockbroker – flink. Om aftenen middag hos Sir Bertram H. Jones. Der var også Air Marshall Sir Peter Drummond og Chief General Managaer National Provincial Bank Ernest Cornwall. Meget flinke.

Fredag den 21. januar – søndag den 23. januar 1944

Havde fredag sammen med Hollingworth en meget interessant tur til en af skolerne, hvor der var 14 danske til uddannelse til arbejde i Danmark.

Jeg fik et godt indtryk af skolen og ledelsen og heldigvis også af de danske – meget flinke. Jeg holdt en lille tale til dem og gjorde vist et nogenlunde indtryk.³³⁵ Jeg sagde jo nok noget mere, end jeg mente om mit gode forhold til afdelingen. Men det er der jo ikke noget at gøre ved. Jeg må jo se at trænge igennem, det bedste jeg kan. Og Danmark er nu en gang overladt til de folk. Og iøvrigt er det jo blevet meget bedre i den sidste tid. Men, men, men.

Man må vel tilgive dem med de erfaringer de har haft andre steder. Og nu må jeg se, om vi kan få noget udrettet i Sverige. Om aftenen til et (kort) bryllup og til middag hos Arthur [Mogens Hammer]. Lørdag den 22. januar havde jeg en samtale med Tryggve Lie og fortalte om min forestående Sverige-rejse. Han takkede for mine ord til Norge ved Eden-lunchen og lovede at låne os penge og anviste, hvorledes vi skulle bære os ad. Så det er jo mægtig godt. Til lunch med Iversens og mrs. Pears (Helgas veninde). Havde en lang samtale med capt. Winkelhorn ang. vor politik osv. Han er fra US – og skal have Danmark under sig.³³⁶ Flink synes jeg. Søndag intet om morgenen. På kontoret om morgenen. Radio –

Mandag den 24. januar – søndag den 30. januar 1944

Ja, så er der gået en uge igen. Og jeg må vel se at få noteret lidt. Men spøgefuldt er det i sandhed ikke. Min Sverige-rejse er gået i vasken; hvorfra det så end stammer. Prytz var hos mig en af dagene og fortalte, at der var visse vanskeligheder – han antydede, at den danske regering var imod det – (“men der er jo ingen”!) – så det er nok de sædvanlige kræfter, som har været på spil. Og Prytz gav mig ikke hele forklaringen. Og jeg var for høflig til at spørge. Og Reventlow ved også mere, end han fortæller mig. Jeg har intet at bebrejde Prytz – men det er jo sløjt. Om mandagen var vi sammen med Th. *Hejsen Olsen og [blank plads] – jeg synes svært godt om *Hejsen Olsen. Havde en længere samtale med grev Reventlow. – Det blev som sædvanligt ikke til noget. Tænk at den mand kan være gesandt – og hvilket eftermæle vil Aage Friis og den øvrige radikalisme ikke give ham.³³⁷ Tirsdag – kl 4 møde – captain Kai Winkelhorn. Om aftenen til en lang snak.

Onsdag den 26. – Dr. Varley – i Oxford og tale i The Dryce Club. Torsdag den 27. Krøyer-Kielberg og grev Reventlow om formiddagen. Jeg først alene hos Warner – dernæst alle 3. Warner ville gerne have, [at] jeg søgte at komme afsted. Grev Reventlow var betænkelig!!! Talte om Liason Corps, som Warner lovede at undersøge. Danmarks stilling – Vi forsøgte at få lov til at frafalde gesandt (Berlin) kravet – men mest undersøge, at der ikke blev nogen protest fra Konge og nimbandsudvalg ang. quasi-allieret stilling. Det gik meget godt. Velvilje overfor min ide mht. danske læger til Rusland. Ideen er at tilbyde Rusland nogle af de danske læger. Men det ved jeg jo ikke, om det kan blive til noget.

Fredag hos kong Haakon – som sædvanlig umådelig flink og meget åbenhjertig. Vil ikke møde det gamle Storting, som bad ham gå. Vil have valg hurtigst muligt og talte om Sverige. Og meget andet. Gustaf kan han sku’ ikke lide – derimod nok Kallio.³³⁸ Taler ikke meget om broderen [Christian X]. Ikke meget optimistisk mht. krigen. Havde et langt møde om eftermiddagen med col. Wilson, Hollingworth og (senere) Garrett. Borch Johansen har lavet dumheder ved at tage papirer med hjem.³³⁹ – Jeg sagde, [at] de måtte tale med ham selv om det. Deres security-folk stolede ikke på ham. Den torsk! – Og hvad han kunne bruges til. De ønskede også i høj grad, [at] jeg skulle tage til Sverige. Erling Foss har skrevet til Gyth, at han dog vist burde tale med mig om tingene nu, bla. for at jeg ikke skulle sige noget for-

kert i radioen!!! Gyth havde ikke selv fået brevet endnu. Det er næsten håbløst med mennesker, som bærer sig således ad. Men hvad skal jeg gøre. Jeg ønsker at fuldende dette job og gøre min pligt – men så er jeg egentlig helst fri for at have med nogen at gøre. Det skulle lige være Fog og Magisteren [Frode Jakobsen]. Talte om vanskelighederne Gørtz-Flemming [Juncker?].³⁴⁰

Lørdag havde vi Roland Olsen til en lang eftermiddag og fik [talt] en del om tingene i sin tid hjemme.³⁴¹

Søndag arbejde – radio – lunch for F. O. Sørensen m.fl. – Gertrud er egentlig meget sløj, og det bekymrer mig en del – men Gertrud vil tage en ferie nu.

Min anmodning til R. [=Reventlow?] om at få kurersæk afslår han stadig.

Mandag den 31. januar – tirsdag den 8. februar 1944

Ja, det lyder helt latterligt, at jeg har så meget at gøre, at jeg knap kan skrive denne sølle dagbog. Hvor ville jeg gerne være dygtig – og have lidt ånd, men det kan jo ikke nytte noget. Og ikke engang dagbogen bliver så værdifuld, som den burde være, fordi mange ting, som burde med, nok ikke kommer det.

Mandag havde jeg frokost for nogle fat-war-trade folk – det var ikke så særlig interessant. Mandag, tirsdag, onsdag talte jeg til Percy Hansens folk om finans, alm. stilling og kommunal administration. Tirsdag Arbejdsudvalgsmøde – intet af særlig interesse.

Onsdag Rådsmøde. Min gode ide om at lade læger gå til Rusland bliver ikke til noget med den idiotiske, forbandede, for vigtige, lortede greve. Men jeg har valgt min politik – og ingen skal få mig fra den. Men det er frygteligt. Torsdag har jeg glemte. Fredag lunch med Soloveytcik. Gertrud rejste på en hårdt tiltrængt ferie. Lørdag lunch med Mynderup og svenskere (også *Coap!) *Ohds – flink mand. Middag hos Worm-Müller – godt. Men havde navnlig en meget tilfredsstillende samtale med Hollingworth om tingene. Obl. Hvalkof vil komme herover for Gørtz og med fuldmagt, og det lyder godt – Jeg har jo – se arkiv – givet mine råd. De bliver sandelig ikke fulgt. – men det går efter den linje. Brev fra Gudme med meget ondt og galt. Frygtelig. Oplysninger om hvordan de arbejder i København. Svenningsen som leder – Gud Fader bevares. Jeg er næsten så nedbøjet som jeg aldrig har været. Og H. M. [Hans Majestæt = Foreign Office] velsigner naturligvis det altsammen. Det er jo ikke politik –

det er pjat og fjolleri. Men hvordan Satan kan de dog tænke sig, [at] det kan blive ved. Jeg har bedt om at komme hemmeligt hjem.

Søndag arbejde, Radio. Mandag i Oxford og give råd. Til Council møde i Allied Circle. Fru Karsten og greven slås om 2 tuberkelpatienter. Fru Karsten har ret. Og greven bærer sig frygteligt ad. Den lille idiot. Tirsdag lunch med Plucius og den polske vicepremier. Meget sympatisk. God (o: fornuftig). Middag hos Krøyer Kielberg med col. Arthur Evans, Stagg og en til om den tale, jeg skal holde i deres interparlamentariske gruppe den 15. Og så har jeg vist glemt det meste. Men se iøvrigt den uhyre korrespondance. Netop i denne tid.

Onsdag den 9. februar 1944

Jeg glemte vist igår at skrive, at grevv Reventlow sagde noget om, at svenskerne sagde, jeg ingen indflydelse havde hjemme. Se iøvrigt breve jeg har fået idag – fra Secher, fra de 3 landsmænd [pseudonym for Aksel Møller, Ole Bjørn Kraft og Poul Sørensen] og mange andre – Øv. Jeg gider ikke. Og så Reventlows storsnudethed. Han har aldrig en ide – og stjæler andres. Jeg kan sku'ikke fordrage den type.

Arbejdede meget strængt. Nygaardsvold (se arkiv) – om penge – meget venlig.³⁴² Garrett om Hvalkof – indbød ham. Militærudvalgsmøde om Schalburg og andet småt. Dr. Varley. Talte i Allied Circle. Vist nogenlunde.

Men alt det stof jeg har fået idag forfærder jo en. Dog godt. Brev fra Aksel Møller og Poul Sørensen – og også med andre lyspunkter.

Torsdag den 10. februar – torsdag den 17. februar 1944

Nu er der igen gået en lang tid, hvor jeg har været ude af stand til at skrive i dagbogen. Der har været så umådelig meget. Og jeg kan vel knap huske det hele – Men mit arkiv er jo også godt. Hollingworth ringede og fortalte (een af dagene), at de nu havde talt med Borch Johansen, og det var afgjort, at han skulle bort fra afdelingen.³⁴³ Hollingworth havde fortalt Borch Johansen, at han ikke havde talt med nogen om hans stilling. Og Borch Johansen boede her i London nu. Ak, hvad skal det mon blive til – man må jo håbe, han ikke begår dumheder – men det er jo nok en frygtelig situation for ham, sådan som han jo nu en gang er. Om torsdagen (den 10.) havde jeg Blytgen, Kiilerich, Tillge-Ras-

mussen, Winsnes og professor Bergensen til lunch. Havde møde om aftenen hos mr. Colon (180 Sloane Street, flat 8) med den russiske councellor ved ambassaden for de små nationer. Det var meget værdifuldt. Jeg har sendt ham en del materiale og skal se ham senere. Vi må jo se at komme ind med de russere.

Om fredagen gennemgik jeg min tale til Interparliamentary Group med Sir Alfred Zimmern. Han var vist nogenlunde tilfreds med den. Havde en mængde møder og en mængde korrespondance med Sverige; (se denne). Lørdag møde i Huset om aftenen med Krabbe som taler om Grundtvig og England – et aldeles fortrinligt foredrag.

Søndag – på kontoret – arbejdede med arkiv hjemme. Radio. Mandag den 13/14 det samme, det samme, det samme. Arbejdede en del med Dalhoff sagen³⁴⁴ – men vanskeligt at få det til at glide. Tirsdag tale i Interparliamentary Group Union i Parlamentet – Talen (se arkiv)³⁴⁵ – gik vist nogenlunde – nogle gode svar. Forskellige møder – også hos lady Zimmern og hørte om indtryk af Danmark – ganske interessant. Onsdag intet af interesse. Havde møde med Dir. Skylstad, norsk Udenrigsministerium, som sagde, at nu havde man sagt ja til penge (£ 50.000.-) til den danske bevægelse, se min skrivelse til Nygaardsvold. Skrev til Krøyer-Kielberg og grev Reventlow – som begge var imod og Reventlow ville under ingen omstændigheder være med. Det er fuldstændigt fortvivlende altsammen. Ingen penge, ingen indflydelse, og så venter man en hel del af mig (os). Nej – jeg vil aldrig have med nogen overklasse at gøre. Besøg af Winkelhorn – Hvalkof kommer i aften og skal bo hos os. Nu må man jo se, hvad det bliver til. – Men jeg måtte jo skrive til Lie, Nygaardsvold og Skylstad og takke og bede undskyldte ulejligheden. Det er en køn skandale. Hvalkoff kom sammen med Garret og Winkelhorn, og jeg tog så godt imod ham som muligt. – Han gør et meget ubetydeligt indtryk (og det blev bekræftet senere) – sludrede lidt med ham. – og så kommer Gertrud i morgen.

Fredag den 18. februar – mandag den 28. februar 1944

Om fredagen, tror jeg det var, afviklede jeg Dalhoff og tog så fat på Hvalkof (Mogensens hedder han). Kort udtrykt: han gør en til Hørupper. Og Gertrud kom hjem, og det var godt. Jeg tænker tit på, at min dagbog måske ofte var for klynkende og klagende. Det er ikke et rigtigt indtryk. Det er vreden over, at jeg ikke kan

udrette noget, man skal læse ud af den, intet som helst andet. Jeg synes selv, jeg er meget sej og god til at slås for livet. Men det er et modbydeligt job. Og så alle de fantastiske små mennesker.

Om lørdagen (den 19.) havde vi middag med Himmelstrup i Klubben (vi kunne jo ikke have nogen hjem). Jeg havde haft besøg af Bork Andersen og fik lov til at have ham og Gyth søndag den 20. Ellers var der intet andet end arbejde. Dvs. om lørdagen havde jeg frokost med colonel Wilson, Hollingworth og Mogensen. Og senere møde i Chiltern Court.³⁴⁶ Den første planlæggelse af Mogensens [Hvalkof's] arbejde – men det kommer nok til at gå langsomt. Mandag havde jeg frokost for Rohtstein og Tchitchaiev – den var ret vellykket. Og jeg prøver på at få en god forbindelse der til russerne. Tirsdag den 22. lunch med Stagg og major Grasset, som leder noget mht. dansk administration. En mængde møder. Hos Sir Cecil til middag om aftenen med nogle englændere. Så også Tchitchaiev. Onsdag den 23. Varley og arbejde. Torsdag den 24. kom John, og han gør et ualmindeligt godt indtryk. Ja, længere kom jeg altså ikke, og i dag er det

Fredag den 10. marts 1944.

Talte torsdag den 24. februar hos østrigerne og var til middag for Benediktssons i den islandske forening og talte også der!!! Vi havde umådelig megen glæde af Johns besøg – blot han var lidt forstandigere i pengesager – men det har han jo ikke fra fremmede! Allied Circle om aftenen. Har talt med Lie om småligheden med pengene og om at skrive brev til Hedtoft Hansen.³⁴⁷ Han har billiget mit brev. Lørdag frk. Rohde til Lunch – om hendes rejse. Havde stadig Mogensen hjemme Ak! Ak! Lørdag aften (altså 26.2.) Wilson og Winkelhorn til middag.

Søndag – intet. Mandag Hollingworth og Taylor. Frokost med Haverlee. Tirsdag den 29. februar talte jeg hos Lady Zimmern. Arbejdsudvalgsmøde om formiddagen. Og middag for John (Kiilerich, Gudme og Blytgen). Jeg har ikke fået noteret, at John kom hjem som full lieutenant, og det er jo ganske godt gjort, synes jeg.

Onsdag den 1. marts Rådsmøde (se referat), lunch for Frederiksen. Minebådshøjtidelighed ved Edinbrough – Grev Reventlow og Lembcke var der – og Rådet blev knap omtalt – Holdt-husen og Blytgen Petersen var der også. Men det svarer jo godt til den interesse Råd og legation har lagt for dagen – men jeg er

da flintrende lige glad. Når folk vil være små – så lad dem dog være det. Men det er frygteligt, at det spiller en rolle for dem i sådan en tid. Om aftenen møde med Gudme og frk. Rohde. Udtalelse om Finland (se arkiv). Afskedsmidag med Benedikts-son. Torsdag, fredag, lørdag meget arbejde. Hr. Mogensen [Hvalkof] forlod os på en temmelig uhøflig måde tirsdag – men det var rart at blive af med ham. Fredag kom frk Saxild eller måske tidligere – og hun ser flink ud. John havde mødt sin oberstløjtnant, som gav ham fri til søndag. Søndag 5/3 talte jeg til jøder om Kong Christians *skov.

Mandag den 6. intet. Tirsdag den 7. hos Wright og Irgens. Onsdag den 8. med Stagg. Torsdag den 9. havde vi frk. Saxild og Bork Andersen hjemme; lunch med Hejret og Slavik. Og ellers går alting så slideligt – og korrespondancen vil jo vise, hvor frygteligt små folk er. Så det behøver jeg jo ikke spille min tid med. Havde idag besøg af major *Spange, som også er ved at fortvivle over langsomheden.

Lørdag den 11. marts – mandag den 27. marts 1944

Havde en længere samtale med grev Reventlow. Særlig om at få en udtalelse fra de tre store (se arkiv)³⁴⁸ – men det går vel også i vasken, som alt det andet. Søndag meget arbejde og talte i radioen. Mandag den 13. besøg af konsul Wendelboe; lunch for det ny magasin Europe – og talte med en del nyankomne. Men det hele er så småt. Tirsdag hjalp engelske myndigheder med forskelligt arbejde. Men hvor man savner at have en regering, så man kunne sige noget og bestemme noget. Og al den orden jeg trods alt har fået på arbejdet her – hvad er det værd? Ak, når man så gerne ville udrette noget for sit land og det hele. Gyth og Mogensen [Hvalkof] ser jeg aldrig noget til – det er et par kønne fyre.

Onsdag den 15. Varley – Arbejdsudvalgsmøde hvor Kauffmann kom på visit. Han (Kauffmann) havde været her før og set mig. Han gør jo et godt indtryk, og vi har talt sammen mange gange – og naturligvis ikke et ord om hans gemenheder. Det er min vilje, at det hele skal gå pænt og ordentlig, og at englænderne ikke skal mærke noget. Og jeg plejer jo at kunne gennemføre en linie. Og det vil jeg her. Og så må alting siden gå, som det kan. Om torsdagen lang samtale med Kauffmann, grev Reventlow, Krøyer-Kielberg, og Gustav Rasmussen og gennemgik hele stoffet – eller rettere en del af det.³⁴⁹ Navnlig denne udtalelse –

og Kauffmann var i forhold til sine breve overraskende fornuftig. Så det tegner godt.

Fredag den 17. Frokost med amerikansk major Spange. Talte med to nyankomne Kjølbye og Strømberg. Lørdag den 18. så jeg de 4 fiskere fra "Aladdin" med skipper Thomsen – de er jo kaldt herover. Havde frokost med dem. Hvad mon de skal bruges til. Var til middag hos squ.leader *Revered Vit (czecoslovak). Ganske interessant. Og havde i disse dage middage osv. med de hemmelige folk, som var kommet. Og sådan er jeg altid til rådighed – Mr Gruth og Sørensen. Men de skal straks i aktivt arbejde.

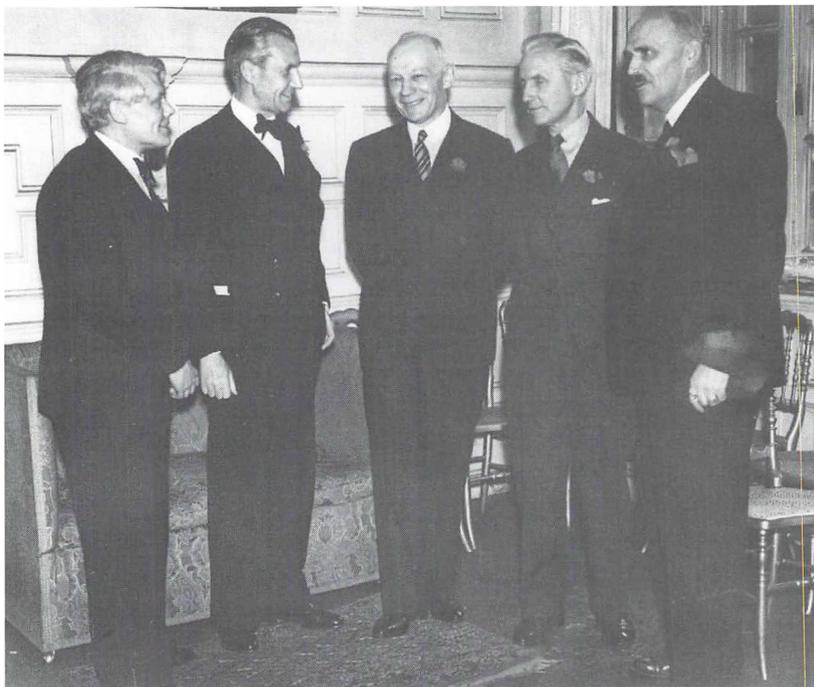
Søndag den 19. talte både i dansk og norsk radio. Så Robert Jørgensen efter hans sygdom. Mandag arbejde og hemmelige folk. Tirsdag den 21. frokost med Duvier og Forbes og czecisk finansminister (Feuerabend).

Onsdag den 22. Arbejdsudvalgsmøde med Kauffmann og lunch efter. Det var en rigtig god forhandling – lidt for selvoptagen – men hvad, Herregud – han har jo gjort det godt og tænker meget på sin stilling bagefter – og så bliver man altså gemen, som Kauffmann har været mod mig. Men Reventlow er jo ikke et hår bedre. Møde om skibssituationen. Varley – intet af interesse noget af stederne! Middag for Kauffmann om aftenen (Lord Selborne, Krøyer-Kielberg, Sir Bertram Jones og Lady Jones, Stagg, islandsk minister Thorvaldsson's, Lie's, Gudme og Robert Jørgensen. Torsdag den 23. parlamentariskmiddag hos Krøyer-Kielberg for Kauffmann – åh jo. Fredag den 24. Trade World people. Talte med Die Zeitungs redaktør, Dr. Mende. Ordrede Blytgen Petersens leave for træning til presse-invasions officer. Det har jo været rimeligt at Blytgen fik det job – og det er gået pænt. Godt vi har Gudme. Lørdag den 25. en hel mængde arbejde. Ny mand ud. Talte med skipper Thomsen, som føler sig dårligt behandlet af englænderne. Den gamle historie. Jeg må jo se at klare det – men det bliver meget svært. Og som sædvanlig sætter Hollingworth sig ikke i forbindelse med mig. Men der skal megen selvbeherskelse og vilje til at klare den sag. Søndag den 26. arbejde på kontoret. Radio, Robert Jørgensen. Og endelig mandag møde i ungdomsforeningen. Talte med grev Reventlow, som lyser af dårlig samvittighed. Ak, at folk gider være så små i disse tider. Havde et møde med *Boschius, Danielsen, Sven Lindberg og flere om nær nordisk samtale. Jeg sagde, at det måtte afhænge af, om Norge mente, man kunne gøre det nu. Så vilde jeg gerne. Havde lunch med Mackeprang,

hvis fader kaptajn Mackeprang er dræbt hjemme. Grev Reventlow talte jeg en smule med – men som sædvanlig meget utilfredsstillende. Han er et af de mest uærlige mennesker, jeg har mødt. Men jeg skal nok holde gode miner til dette modbydelige spil. Garrett så mig for at bede mig sørge for, at Torp Pedersen så ham aldeles omgående (for ikke at se Gyth først). Gid man var død. Hjemme to amerikanske officerer Thomas og Whitefield – flinke.

Tirsdag den 28. marts – lørdag den 1. april 1944

Havde en god lunch med (hos) Krøyer-Kielberg for Kauffmann på Dorchester. Krøyer-Kielberg er jo dygtig til at arrangere noget sådant. Sad ved siden af Richard Law og sagde til ham, at jeg ikke forstår, [at] Great Britain ikke havde en kabinetsminister for de små nationer. Det samme havde jeg sagt til Selborne – og

Store smil mellem officielle og selvbestaldede danske repræsentanter. Her er Christmas Møller, Henrik Kauffmann, Krøyer-Kielberg, grev Reventlow og Fr. de Fontenay samlet ved Det danske Råds reception 28.3.1944 i anledning af minister Henrik Kauffmanns besøg fra USA. (Foto: Frihedsmuseet)

det gjorde vist noget indtryk på dem. Jeg mener, at Great Britain skulle gøre alt for at få så megen magt som muligt samlet omkring sig. Men det bliver vel heller ikke til noget. Men ideen er fra begge parter synspunkt rigtig. Kauffmann gjorde sig godt. – Ja, verden er underlig. Arbejdsudvalgsmøde. Finanskomitemøde. British Council møde med Kauffmann. Det gik godt. Kauffmann meget kedelig, men gør sig vældig godt. Hos Stagg om aftenen med *Mam. og Sir Alfred m.fl.

Onsdag den 29. Kauffmanns dag. I rådet – gik fint. Lunch med Hollingworth. Og det går meget bedre med ham. Jeg prøver i hvert fald at gøre mit bedste med de mennesker, og de fortæller også hvorledes de har tillid til mig. Men Gyth m.fl. opfører sig jo forfærdeligt. Varley-møde – denne gang med Hørsholt Hansen alene. Medlemsmøde med Kauffmann; pænt. Meget vellykket middag for Kauffmann, hvor jeg holdt en god tale, som desværre ikke blev stenograferet.

Torsdag den 30. lunch hos Reventlow, hvor Gusev ikke kom og paymaster Garral ej heller, og jeg sad ved siden af den tomme plads! Tog om aftenen ud til drengene og havde en god aften med dem. Der er mange flinke folk imellem. Men man kan nok frygte for deres fremtid efter sejren.

Fredag den 31. kom ind fra landet. Til frokost (Carlton Grill), hos kong Haakon med Reventlow og Kauffmann. Ellers en mængde arbejde. Lørdag den 1. april. En mængde arbejde. Interview til Observer [Indskudt:] (som ikke kom!!!). Havde om aftenen Kaufmann alene til middag og fik talt noget med ham. Hvad han og Reventlow taler om, ved jeg ikke. Og jeg spørger ikke – og englænderne har jo ladet os forstå, at det er gesandterne, de holder sig til. Dem om det. Men en virkelig politik har de ikke – men det har jeg – Nå, “Tungen lige i munden, Tobiesen”, og det får man i min stilling kræve.

Søndag den 2. april – søndag den 9. april 1944

Det har været meget værdifuldt at have Torp Pedersen her i disse dage. Han er flink, loyal og et fint menneske. Og det har været meget nyttigt at gennemgå tingene med ham. Jeg sagde, at jeg mente, at Cohn m.fl. bar ansvaret for, at vi fik oplysninger om, hvad man ønskede. Centrum for økonomiske problemer var nu Stockholm, og jeg håbede på stor vekselvirkning. Jeg bad om at få besked hjem om, hvad man ønskede af os. Fortalte om office-ernes idioti. Skaft³⁵⁰ byggede han ikke så meget på. Om nogle

politikere ønskede at komme over. Og vi var jo enige om at holde meget nær kontakt. John var inde og var vældig flink, men meget alvorlig, synes jeg.

Mandag den 3. var det jo desværre min fødselsdag; men jeg havde sørget for, at så få som muligt vidste det. Intet i bladet osv. Men lidt var jo ikke til at undgå. Grev Reventlow, Fontenay, Aagaard, Gustav Rasmussen, Tillge m.fl. var på visit her. Om aftenen havde Gertrud inviteret nogle til middag på Rembrandt. Tirsdag den 4. hos Warner om *Skaftes brev³⁵¹ osv. – og fik meddelelse om at tale med col. Wilson om det. Skrev til Wilson (se arkiv). Det er et farligt rod altsammen og frygtelig svært, når man er så *diminutiv lille og betydningsløs og synes, man havde den bedste hjerne til danske sager. Frokost hos Lie – middag for 4 drenge med Taylor.

Onsdag den 5. april forhandling med Kauffmann og Reventlow ang. erklæringen.³⁵² Det går vist nogenlunde. *Steplere til Dr. Varley, som var meget vred på Warner ang. spørgsmålet til Kongen³⁵³ – hvad vi mente. Jeg sagde, at vi helst ville undgå et sådant spørgsmål. Og jeg så hele erklæringen og alt! Og Reventlow og Kauffmann havde ikke set den hos Warner eller hos Winant. Frokost hos Mazaryk, som er meget, meget sympatisk. Arrangeret møde med Hollingworth og Torp Pedersen, som skulle referere til Nordentoft. Gyth, den idiot og løgnhals, havde sagt, vi sås ofte.

En lille smule ro om aftenen! Torsdag den 6. Besøg af dansker. Karl Jensen med breve fra Stockholm. Lunch for Torp Pedersen. Middag med Kauffmann, Reventlow, Torp-Petersen og Fontenay om aftenen. En vældig masse arbejde; men ak, de skønne spildte kræfter. Fredag talte jeg noget ved lunch med Gallop og havde en dejlig rolig arbejdsdag på kontoret. Lørdag det samme. Talte med Bech, som jeg jo må se at hjælpe. Og så kommer vi til den forbandede 9.april. Var på kontoret om formiddagen. I kirke. Og til fællesmødet (se bladet).³⁵⁴ Havde Stagg hjemme om aftenen.

Mandag den 10. april – søndag den 16. april 1944

Havde en hel masse arbejde og holdt kontoret åbent som sædvanlig, men der var mange, som havde fri – Men fru Palmér arbejder jo vidunderligt godt.³⁵⁵ Men frk. Saxild bliver ikke til noget. – Men det gider jeg ikke skrive noget nærmere om. Tirsdag den 11 talte jeg med Spaak – meget flink og med professor

Selvom 9. april var en fælles sørgedag for norske og danske var det først efter 29. august 1943, at danskerne fik accept hos nordmændene. Nu kunne overfaldet mindes med et fællesarrangement, hvor Christmas Møller talte i overværelse af kong Håkon, kronprins Olav, grev Reventlow, og de besøgende danske gesandter Kauffmann og Fontenais. (Foto: Det kongelige Bibliotek)

Borchnius ang. Finland. Det er så trist. Om aftenen havde jeg col. Wilson, Hollingworth, Winkelhorn, Garrett og Lembcke, Reventlow, Gyth og Mogensen [Hvalkof] til middag. Det gik vist meget forstandigt. Men der kommer jo aldrig noget ud af det.

Onsdag talte jeg til officerer om Danmark. Men hvad de laver får jeg ikke at vide, og danske kan ikke komme med.³⁵⁶ Og en hel masse arbejde. Torsdag så jeg nogle af drengene igen. De havde inviteret mig 9.4. Flinke. Og en umådelig mængde arbejde i denne tid. Og stor korrespondance hjem. Talte fredag for officerer igen. Lørdag med Lie, som havde sagt til Eden og Churchill, at Eden ikke burde gå! Ak, ja! – Ellers berømmede Lie Kauffmann meget. Menneskene bliver aldrig klogere. Han havde sagt, at de (Kauffmann og Reventlow) skulle give mig diplomatisk status.

Og give os penge. Men de kan tro nej – jeg skal sku' ikke have diplomatisk status i forbindelse med de to fyre.

Og man venter og venter på krigen. Og hvad alt skal blive til? Men det må vel komme snart. Søndag en del arbejde. Jeg kan forstå, at Kauffmann har talt med mange indflydelsesrige mennesker – med hvem ved jeg næsten ikke – og noget referat (end-sige prøve på at føre mig sammen med dem) har jeg ikke fået. Hvad Reventlow har fået, ved jeg ikke. Og hvilke aftaler de har truffet, ved jeg ikke. Bedst t.eks. synes man dog, det burde være af dansk interesse, at så mange af os som muligt *så [=deltog i arbejdet og så aftalerne?]. Kauffmann sagde i går (dvs den 20.), at han talte meget med Gyth. Ja – det er sgu' også et par kønne fyre Kauffmann og Gyth og Mogensen [Hvalkof]! Det er mig fuldkommen ubegribeligt, at folk kan bære sig så sjovertigt ad i en sådan situation for landet. Kun tænkende på sig selv og på deres egen fremtid. Nej – jeg kan ikke skrive noget, således som la Cour (se korrespondance) ønsker det.³⁵⁷ Det ville blive for afslørende. Og det er landet jo ikke tjent med.

Søndag den 16. april ringede 5 unge søofficerer, som var kommet direkte til Greenwich fra Patriotic School. Jeg fik dem ind og havde dem til middag, og de gjorde et udmærket (ganske udmærket) indtryk.

Mandag den 17. april – fredag den 21. april 1944

Mandag og tirsdag meget arbejde – men til hvilken nytte. Onsdag møde i Arbejdsudvalget. Møde i Danske Hus med admiral King, som taler godt. Talte med Spong, intet nyt; med Hørsholt-Hansen om direktivet.³⁵⁸ Ak! Ak! En umådelig mængde korrespondance til alle sider. Admiral King møde om aftenen, og middag for ham og flere snese i klubben – Nå, det har jeg jo skrevet; det kommer af ikke at føre dagbogen regelmæssigt. En ganske ejendommelig situation er jo indtrådt med forbudet mod diplomaters kurérsæk og rejse.³⁵⁹ Så nu står kolonien på den anden ende, om vore to kan komme af sted. Men det gør de nu nok. Men et par kendsgerninger kan have interesse. Warner i Foreign Office vidste således ikke, at forbudet ville komme. Og åbenbart ej heller Winant, thi så kunne han da have sendt Kauffmann af sted. Ak, måske bliver små lande for små, og vi kender hinanden for godt. Men store landes administration er en forfærdelig ting. Kauffmann er selvsagt ganske hysterisk, (og hvad med hans mange fine venner, Lord Cranborn f.eks.) som intet

har sagt ham! – men det er jo værst for Fontenay, som *må* være hjemme til folkeafstemningen.³⁶⁰ Kauffmann har jeg iøvrigt ikke set ret meget til – og hvad nytte Reventlow har haft af ham, ved jeg ikke. Jeg **viger*. Og det må da vist være en fejl. Men skulle jeg skrive om alle de frygtelige ting, man oplever, så kunne jeg ikke bestille andet.

Torsdag den 20. hos Gusev med Kauffmann og Reventlow. En lang samtale – Gusev ikke alt for venlig – men forsøgte at forstå os. Se iøvrigt memorandum under grev Reventlow-korrespondance. Gusev hæftede sig stærkt ved, at Danmark ikke sloges den 9. april. For russerne er det kun handlingen, som tæller, og det er der jo ikke så meget at sige til. Om vi får noget ud af det for Skov,³⁶¹ er ikke til at sige. Og de store har jo unægtelig også andet at tænke på. Luften er egentlig ladet med spænding. John har sendt sit tøj hjem og fået skjult adresse. Det er nu lidt svært for Gertrud – men hun tager det tappert. Fredag kun arbejde og en konference med Dr. **Ubel* John Lindgren.

Lørdag den 22. april – mandag den 24. april 1944

Havde nok at bestille hele dagen med diktat af breve. Bjøl havde jeg en aften – søndag det samme. Om aftenen da [=med?] frøken Dr. Grethe Olsen kom Mogensen [Hvalkof]. Han har haft en mængde konferencer sammen med Gyth med Kauffmann og også med Reventlow – han er noget af det mest utiltalende og sølle, jeg har kendt. Gud tilgive Hørup i hans grav. Jeg gør det med det kendskab, jeg efterhånden har fået til danske officerer – bortset fra de ganske unge, som gør et lidt bedre indtryk. Men han kunne eller ville ikke fortælle noget. Men – sommetider er det vel også for at skjule, hvor lidt de ved. Men måske sommetider har jeg det indtryk, at de har fået en eller anden besked med hjemmefra. Det kunne ligne Buhl, Hedtoft Hansen, Alsing-Andersen og i hvert fald Hendriksen. Kraft vil jeg tro bedre om og også naturligvis Poul Sørensen og Aksel Møller. Men de synes vist hjemme, at de er alene om det. Og jeg ved jo nok, hvad det vil sige at blive glemte.

Mandag havde jeg lunch hos Sir Cecil Weir (som er umådelig hjælpsom). Til stede var Sir Cecil M. Weir, Sir Frederick Leith-Ross, Mr Kenneth Osborne, Mr Feonov (USSR), Mr F. Wamburton, viscount Templetown, Mr H. S. Abrahamson – Og jeg lovede at skaffe oplysninger om medicinindustrien. Havde en samtale med Kauffmann. Warner havde de været hos (uden mig,

se senere). Kauffmann fortalte ellers intet. Erklæringen vidste han intet om, og militærmissionen ej heller.³⁶² Og så sagde han ikke mere. Og jeg fulgte min linje – den yderste høflighed og venlighed. Han har overhovedet intet at beklage sig over – tværtimod – men at det skal være en diplomat. Gud Fader bevarer.

Hos Krøyer-Kielberg og talte en hel del igennem med ham. Om penge – i orden – Knauer – gav ham forslag ang. bevægelsens fremtid (se arkiv) og fik som så ofte før en god snak med ham. Han fortalte om Kauffmanns hysteri og hvorledes Kauffmann ikke ville miste sit venskab for England trods *Rådet !!! Han var åbenbart meget skuffet over, at jeg ikke havde været med Kauffmann og Reventlow i Foreign Office – men han siger jo meget lidt i en sådan situation. Har ordnet Kiilerich til attaché hos Fontenay. Det må jo kunne hjælpe ham senere i livet. Og det må jeg jo også tænke på med de andre. Krøyer-Kielberg sagde, at han holdt sig i baggrunden nu, da det blev så stærkt dansk. Og klog er han jo. Men tænker vel også en del på fremtiden. Han havde samme bekymringer som vi ang. drengene og *Ingeson. Ak ja, Hjalp P. Bech om aftenen ang. hans forhold og må se, om jeg kan lave noget.

Og så venter man. Tyrkiet er et godt tegn. Rusland stadig. Ubåd. Flyveangrebene. Men [med] Finland er [det] frygtelig trist.³⁶³

Tirsdag den 25. april – lørdag den 29. april 1944

Havde en hel del arbejde. Og havde et par småmøder. Talte om aftenen i St. Albans. Uden manuskript. Det gik vist nogenlunde. Jeg øver mig på det nogle steder, fordi jeg *må* over til det. Onsdag samtale (nej) torsdag med Varley som jeg synes vældig godt om. Også om Kelvin Lindemann.³⁶⁴ Lang samtale med Terkel M. Terkelsen om Stockholm, fortalte nogenlunde det samme som Gudme – og bedyrede mig sin uforandrede tilslutning.

Torsdag hos Sir Salmon-Taylor; talte bl.a. meget med Beechman, M.P. i Board of Trade. Meget nyttig samtale, tror jeg – håber jeg. Fredag og lørdag meget arbejde. Med frk. Saxild gik det altså ikke. Korrespondance fra Stockholm. Kiilerich modtager legationens tilbud i Reykjavik om at blive attaché – ak, hvor bliver de fine alle sammen. Havde en ny samtale med Terkelsen om forholdene hjemme. Han tror på *sammenrotningen [måske = sammensætningen?]. Og det gør jeg desværre også. Og de er

umådelig optagne af ministerlister og om at holde mig ude. Føj for Satan – hvor er mennesker (i stillinger i hvert fald) beskidte. Nå – jeg har gjort min pligt hele tiden. Jeg ved, jeg har handlet alene efter, hvad jeg anså for rigtigt – og så kan man jo ikke gøre mere. Men man bliver ikke bedre af at have med tingene at gøre under disse forhold. Man skal tage sig selv i nakken for ikke at lade sig smitte – men synes egentlig selv, jeg har klaret den. Men man ser jo altid sig selv bedre. John kom i morges på en kort leave. Han gør et godt indtryk. Men meget alvorlig. Og i dag er det 2 år siden, vi pakkede for at starte rejsen den 30.april.

Søndag den 30.april 1944

Arbejdede på kontoret om formiddagen. John var flink, men meget alvorlig og åbenbart meget optaget af, hvad der skal ske – men taler jo ikke meget om det. BBC. Talte i Anglo-*Palstian Club. Ellers intet. Søofficerer hjemme om eftermiddagen.

Mandag den 1. maj 1944

Intet. En mængde arbejde. Holck og Borch Johansen her om aftenen. Se korrespondancen fra disse dage. Gyth og Mogensen [Hvalkof] havde besøgt Holcks skole – med et pauvert resultat. Ak, hvilke officerer.

Tirsdag den 2. maj 1944

Haft en meget ond dag. Fået at vide, at sømændene i Newcastle ikke ville underskrive V.artiklerne, således at de forpligter sig til at sejle med hvilket skib, det bestemmes.³⁶⁵ M. of W. T. [Minister of War Transport] er meget gal – og det er der jo ikke noget at sige til. Jeg kan naturligvis ikke få lov til at gå derop og tale med dem, da det vil gøre skade! Jeg er jo konservativ! Ja, de skulle vide, hvad jeg er. Og hvordan jeg tænker mig fremtiden, om der er nogen for mig, hvad der vel ikke er. Nå, man kan blive syg af så uendelig lille, man er. Men jeg skal vel igennem meget værre ting. Men greven – det skrog – beder man tage derop og snakke dem til rette. Jeg har givet det råd, at en engelsk fagforeningsmand skal tage jobbet. Men frk. Rohde siger, [at] de er bedre! Ak, Ak! Nå – ja – og jeg ser meget nødigt, at grev Reventlow har et bedre tag her – efter det som var hændt.

Frokost med Hollingworth, som fortalte om sin rejse til Stockholm. Og om alle forberedelser. Og jeg forlangte, eller tilbød eller bad om, hvad man vil, om at komme hjem snarest

muligt. Men det vil jeg skrive et brev om.³⁶⁶ Hollingworth fortalte, at Kauffmann havde forlangt Bang Jensen på militærmissionen – med mig har Kauffmann ikke talt et ord. Han er en snu slubbert. Og så siger man, at jeg ikke har været tålmodig, når jeg har fundet mig i hans svineri. Men jeg har intet andet at gøre end at holde gode miner til slet spil, og intet skal få mig til at ændre min holdning. Englænderne skal intet vrøvl få af mig. Hollingworth havde et godt indtryk af Nordentoft, og det regner jeg for meget værdifuldt, så kan idioten Gyth da ikke gøre så meget skade. Hvis Gyth laver for meget vrøvl, skal Nordentoft nok ordne ham, har denne lovet. Arbejdsudvalgsmøde.

Men ellers venter man og venter man på invasionen. Og er i det hele meget tænkende på lille John. Ja, Gud ved, hvor vi alle er, inden dette er forbi. Gid man selv skulle ned og slå nogle tyskere ihjel.

Onsdag den 3. maj – lørdag den 6. maj 1944

Rådsmøde, lunch med statsråd Nielsen, Morgenstjerne og Beck-Friis – hyggeligt men uden interesse. Vi er for meget udenfor. En række møder og BBC-middag om aftenen, hvor vi fik det ordnet til forbedring af BBCs danske stemme. Torsdag havde vi Fisker hjemme; han fortalte noget. Fredag talte jeg med norske Evar Boysen (skoledirektør) og Vinsness. Boysen var venlig at fortælle mig, at man var glad ved mig i Norge. Lørdag: Gusev har ringet og bedt om samtale med Kauffmann, Reventlow og mig. Havde den [samtalen] lørdag – altså Reventlow og jeg. Gusev sagde, at Moskva nu vil modtage repræsentant for Frihedsråd og kæmpende Danmark, og kun Skov [er] kandidat, derfor ham. Så han kunne få en lignende stilling i Moskva som jeg i London. Det er dog altid et resultat. Så nu håber jeg, det bliver til noget. Kongens islandske udtalelse meget kedelig og dum.³⁶⁷ Kongen har svaret ja til spørgsmålet om en erklæring.³⁶⁸ Og det er jo godt, se korrespondance 5/5, memorandum ang. Rusland.

Søndag den 7. maj – mandag den 8. maj 1944

Lørdag gik som sædvanligt med arbejde på kontoret og BBC. Mandag lunch med Karsten ang. at skaffe materiale, så vi i hvert fald ved besked. Møde med Hollingworth, Varley, Garrett, Spink og Terkelsen ang, hvad de skulle broadcaste til Danmark, når invasionen kommer. Jeg foreslog, at det skulle være en kendt stemme og Terkelsen – hvilket det bliver. Talte om det russiske

og korrespondancen der (se denne). Havde om aftenen en samtale med grev Reventlow, som havde talt med Warner. Kongen havde nu svaret ang. Deklarationen,³⁶⁹ at han satte megen pris på, at man havde vist ham den først. Buhl, Vedel og Gørtz var indforståede. Dette bekræfter, hvad jeg hele tiden har tænkt mig, at der foregår en hel del hjemme – i den forbindelse både godt og ondt. Jeg er ked af, at Frihedsrådet har så ringe forbindelse med nogle af disse. Men hver bevæger sig i sine egne cirkler. Nå, jeg vidste det hele fra Hollingworth i forvejen – men det sagde jeg intet om selvfølgelig. Ak, lille Kauffmann, som var så vred over, at Kongen skulle spørges – og i realiteten havde han ret – men Hull og Eden ville naturligvis ikke løbe nogen risiko³⁷⁰ – så hvad hensyn tager de store til Kauffmanns, Reventlows og min mening. Og stakkels Fontenay, som ikke kan komme af sted. Greven fortalte derefter om Rusland. Warner ville helst have Skov – og jeg præciserede, at når man var begyndt med Skov, måtte man fortsætte, om han var Frihedsrådets kandidat. Der kan jo også let komme en vis splittelse og vrøvl med Kauffmann – men nu får vi se. Det vigtigste er jo, at der kommer een af sted. Men hvor er det svært at influere rigtigt, når man ikke er noget. Endelig fik jeg grev Reventlows memorandum.³⁷¹ Det er jo mest et forsvar for ham selv. Men vel egentligt ganske fornuftigt til dem, det er stilet til.

John kom hjem på en kort leave. Han så vældig godt ud. Men jeg er bange for fremtiden med ham. Men der vil jo blive mange, denne krig ødelægger. Han tænker kun på sit job nu – og sådan må det vel også være.

Tirsdag den 9. maj 1944

Helgolandsdagen. Blev vicepræsident i Knights of the Round Table – sammen med Reventlow – det er Staggs skyld. Jeg kunne ønske, man en gang ville opfylde det ønske at give Stagg stor-korset hjemme. Ingen har gjort så meget for Danmark og for at holde vort navn oppe som han. Dette er måske en ubetydelig ting – men jeg noterer det her, fordi jeg gerne ville have det sagt. Og han har været Danmark en mægtig hjælp.³⁷² Kl. 4 mødet – og til møde med unge i Allied Circle. Talte i Round Table (arkiv).

Onsdag den 10. maj – søndag den 14. maj 1944

Middag med Gallop og Haig og John Holmes (From Canada)

og arbejde, arbejdede også torsdag. Hos Herbert i DBC [Danish Bacon Company] – flink og dygtig – også Hicks der. Fredag og lørdag blot arbejde.

Søndag den 14. havde Hakon Christiansen til aften og fik en god samtale med ham. Ellers går alting jo småt.

Mandag den 15. maj – søndag den 21. maj 1944

Det interessanteste i denne tid har været G5-erklæringen,³⁷³ som dog er lidt af et resultat. Og vi nærmer os da en vis stilling – Men Gud hvor går alt småt. En del korrespondance (se arkiv)³⁷⁴ af interesse – men det hele er jo ikke til at få ordentlig hold på. Og jeg har aldrig truffet så mange illoyale mennesker som her – mest grev Reventlow – se blot hans skrivelse til hans kolleger.³⁷⁵ Nå – der er jo ikke tid til at ærgre sig – og det gør jeg heller ikke. Men man havde nok lyst til at være fri og sige sin mening.

Talte mandag i Friends International Centre. Tirsdag og onsdag arbejde. Arbejdsudvalgsmøde. Sagde, om vi ikke skulle henvende os til Foreign Office om G5. Men det gør adelsmanden Reventlow jo nok alene! Militærmiddag – Torsdag russisk aften – god. Hvad mon det bliver til med repræsentant i Moskva – jeg får intet at vide.

Fredag de unge søofficerer til middag – Lørdag-søndag arbejde. Men hvor mon man skal gribe ind. Italien er jo godt³⁷⁶ – og der må jo snart ske noget. Det er jo vigtigere end alt andet. Og det er jeg mere optaget af, end denne fjollede dagbog viser. John har været hjemme for et par timer. Han så flink og rask ud. Det går ham vist godt.

Mandag den 22. maj – onsdag den 31. maj 1944

Alt for lang tid er gået, og ingen lyst har jeg til at nedskrive mine bemærkninger. Det er vist for så vidt en skam, som der kunne blive noget af interesse for eftertiden. Thi det lærer man jo i en sådan tid, at historie og historie er to (måske flere) ting. Mon egentlig sandheden om denne tid nogensinde vil komme rigtig frem. Jeg tror det ikke – og der var måske heller ikke alt for meget mistet ved det. Ellers er alt jo gråt i gråt. Vi havde i går en meget lang og god samtale med Flemming Juncker, som gjorde et udmærket indtryk, om forholdene i Danmark. De er jo blevet meget strænge nu, og slet ikke til at overse, hvad sker. Hvor ville jeg gerne være hjemme under jorden i stedet for det liv herovre. Men det kan nok ikke blive til noget – det så lidt som alt

andet. Og hvor er det grusom at føle evnerne svigte så totalt. Og for dem hjemme kan man intet gøre. Og hvis Danmark ikke får det for hårdt, bliver det en slem suppedas, man vender hjem til. Nå, krigen går jo godt – og det er det vigtigste.

Mandag den 22. var jeg i Oxford og tale – og det gik vist nogenlunde. Med Heckscher har jeg sluttet aftale om at lave noget arbejde for os, således at jeg dog kan komme hjem med lidt oplysning.³⁷⁷ Tirsdag den 23. forsøgte jeg at tale i Danish Council – British Council-møde om Education. Det gik desværre meget dårligt. Også dårligere end jeg havde ventet, meget; ventet noget godt havde jeg ikke. Onsdag den 24. havde jeg en lang samtale med Dr. Varley og Terkel M. Terkelsen (Nu er det blevet onsdag – og jeg har ikke fået skrevet og må se på, om jeg kan få stunder til at rekapitulere det hele).

Altså onsdag den 24. maj – tirsdag den 6. juni 1944

Det var samtaler med Varley – jeg havde også een onsdag den 31. maj. Det var stadig denne ulykkelige erklæring. Sandheden er, at tyskerne vel derom har fået noget at vide om det gennem den amerikanske radio (se arkiv),³⁷⁸ og denne har sendt en meget tåbelig meddelelse ud om den. Russerne har ikke accepteret den i den oprindelige (grevelige) form – se arkiv: mit udkast osv. – den var for venlig mod Kongen, Buhl osv. Så gør man den fejl fra Warner at man spørger russerne en gang til om det samme. Det er Warners fejl. Og russerne svarer nej igen – og så ved jeg ikke mere – og nu – D-dag – bliver det hele vel ikke til noget. Jeg kan jo ikke forstå, at Warner, greven skal kaldes diplomati: Det er helt utroligt. Greven får intet at vide af Foreign Office – men Terkel M. Terkelsen, Varley og en masse ved besked. I hvert fald siger Reventlow intet til mig. Vi begynder at høre om de islandske resultater, og de er, som man kunne vente dem. Enstemmigt for.³⁷⁹ Hvem Fanden har mon rådet Kongen? Om fredagen den 26. (torsdag intet) samtale med Reventlow og Hakon Christiansen om at lave en lille komite ang *økonomiske spørgsmål – det har jeg talt om for mere end halvandet år siden – vel – om det nu bliver til noget, ved jeg ikke: Men der er jo intet som kan blive [til] noget med Reventlow. Han er en af de værste lyseslukkere, jeg har kendt. Og så ved jeg med mig selv, at jeg altid har været absolut loyal imod ham.

Om lørdagen den 27. var vi ude at se John i Redhill – han var flink og alvorlig – og vi havde en god 2 timer sammen. Mon det

er sidste gang, vi ser ham. Vi tænkte alle meget derpå, men talte ikke om det. Han må ikke fortælle, hvor han er, og vi spørger ikke – det kan jo være ligegyldigt, som vi siger – når vi stoler på hverandre. Om aftenen var jeg til middag hos Colonel Wilson, hvor hans kone og Colonel Lisle også var. Den sidste er US-colonel og skal have med Danmark at gøre. En hel del tror jeg; men det er svært at hitte ud af hvordan. En del af Rådets medlemmer (Krøyer-Kielberg, Anker-Petersen, Blytgen, Schalburg, Gundel og jeg – og grev Reventlow) har fået indbydelse til middag hos Lisle (se arkiv). Det er første gang vi hører om “Danish Country Unit”.³⁸⁰ Hvor er det modbydeligt ikke at have en regering, som dog kan tale på landets vegne. Man føler, der bliver leget med en. Det bliver der vel egentligt ikke. Men intet har man at skulle have sagt.

Søndag den 28. arbejde og radio. Mandag den 29. talte med Skobelev ang. oplysninger til Russerne, og de følgende dage meget arbejde – men intet af særlig interesse. Vældig spændt på Italien.³⁸¹ Ny samtale med Dr. Varley. Se arkiv om Skov.³⁸² Det bliver ikke ham, som går til Rusland – jeg er utilfreds med den behandling, han er blevet givet. Torsdag den 1. Heckscher om arbejdet, han skal lave. Det håber jeg kan blive noget godt. En stor korrespondance. Fredag den 2. den nævnte middag hos Lisle. Det var egentlig kun Rådet, man tænkte på, og det var for så vidt et godt udtryk for, at arbejdet ikke har været gjort forgæves. En smuk tale af Lisle³⁸³ og en nogenlunde af mig. Om de nu vil leve op til det og give Rådet den position, er jo ikke til at sige og afhænger af så mange faktorer. Ingen brev fra John. Flemming Juncker burde nævnes. Haft lange samtaler med ham. Flink osv. – men politisk meget tåget. Ja, det bliver noget slemt rod, man kommer hjem til. Søgt at gøre mit arbejde nogenlunde færdigt. Så jeg hele tiden kan have rent bord. Søndag den 4. juni hos Gordon Schmiegelow – til lunch – var meget meget flinke og fik en god samtale med ham ang. at få lån til Danmark. Radio og International Youth Organisation om aftenen. Vist nogenlunde. Og så faldt Rom. Og så plejer jo store ting at ske.

Grundlovsdag – tale (se blad og arkiv) – sammen med Stagg Tirsdag *INVASION*. Dejligt men frygteligt bliver det nok. Men vi skal jo igennem det. Og mange tanker går til John. Og man har ingen ro på sig. Og tænk, at jeg ikke kan få lov til at være aktivt med. John ringede om aftenen. Og han ventede vist at skulle afsted en af dagene. Og det er ikke let for Gertrud. Men som vi

Forældrene var naturligvis stolte af deres søn, der blev engelsk officer i Grenadier Guards. Efter D-dag blev Johns regiment sat ind i kampene i Normandiet. (Foto: Det kongelige Bibliotek)

har det, har jo millioner af mennesker det. Vi gør jo i hvert fald, hvad vi kan. Og har givet vor eneste dreng. Men det *er* svært at tænke på. Dagen var meget hektisk. Måske bliver de i Danmark og Norge sparet for tvangsudskrivningen nu. Ja, hvad mon sker?!

Onsdag den 7. juni 1944

Nej tirsdag havde jeg møde med Colonel (US) Bernt *Balchen, Commander Vetlesen, Capt. Brogger og Major Winkelhorn – arrangeret af den sidste. Glimrende folk alle. Det blev tilbudt at få dem over, man lystede, fra Sverige. Winkelhorn og jeg talte så med grev Reventlow – om læger, minesweeper og frivillige over. Ja, lidt nytte har jeg nu gjort. Om Onsdagen Arbejdsudvalg. Hørte kong Haakon i International Press Organization. For første gang i Interparlamentary Group. Og hørte Louis *Morue. Men spændt, spændt, spændt. Og nu tror jeg, John er i Frankrig.

Jeg har ikke fået noteret Tchitchaiev (og frue), Schiborie, Sko-belev, Lizen og Rothstein til den russiske aften 18. maj.

D-dag – mandag den 19. juni 1944

Det er gået helt galt i disse næsten 14 dage og jeg må prøve at give mere en fremstilling af de vigtigste ting, som er at notere, og som alligevel trods alt bør noteres. Det er jo mere, når jeg nu er begyndt på denne forbandede dagbog, og for iøvrigt vil jeg nu gerne have, at det skal stå nogenlunde ordentligt, hvad der virkeligt er sket på vort lille beskedne område. Men invasionen har jo overskygget alt. Og det har egentlig kun været en lettelse. Vi tænker naturligvis meget på John, som vi så sidst den 27. maj. Han er, så vidt vi ved, stationeret ved kysten, og han har været flink til at ringe, også efter at invasionen startede, og fra Reitzel hørte vi, at han var i høj spirit og gjorde sig udmærket. Torsdag den 8. juni og siden ringede han – men torsdag den 15. ringede han ikke – ej heller fredag, lørdag og søndag – så der kan ikke være nogen tvivl om, at han er med nu. Jeg misunder ham. Og det er lidt svært – navnlig for Gertrud – men hun er tapper og flink. Men det bliver frygteligt for hende, om han bliver dræbt – eller værre uhjælpeligt invalid. Ja, sådan roder jo tankerne rundt i hovedet på en. Men John har gjort os ære og været flink i sit “Grenadier Guards”, og jeg mener også, han har gjort landet ære. Og jeg synes det svarer godt til os alle 3, at John er med. Og så må det gå for os, som det kan.

Torsdag den 8. havde jeg som hele denne tid overmåde meget arbejde. Var hos Colbans om aftenen. Havde møder med Lembcke osv. Blytgen havde den store sorg, at hans frøken Lauritzen blev dræbt ved en automobilulykke. Han flyttede hjem til os foreløbig. Fredag den 9. var jeg hos den islandske minister – Thorvaldsson og forklare situationen (se korrespondance), og hvorfor vi ikke kunne lade Rådet repræsentere. Han forstod det udmærket, og det går nok nemt.

Tog om fredagen med Hollingworth ud på landet og tilbragte en meget interessant dag der og så nogle af “drene”. Jeg havde en meget lang samtale med Hollingworth om alting og kan i hvert fald nu forstå det, og hvordan det er. Men særlig megen indflydelse på noget af det får man jo ikke. Og det er jo i det hele en rædselsfuld behandling, man får. Men der er intet andet at gøre end at gøre gode miner til slet spil, se at få det bedste ud af det, ikke at lade sig påvirke af, at man har [med] den slags mennesker at gøre – være absolut loyal – have en linje, som jeg mener, jeg har det. Det er i hvert fald den eneste måde, man kan gøre det på. Og ingen får mig til at vige fra min linje.

Stillingen er følgende (efter hvad Hollingworth altså fortalte): Danish Country Unit har kun med Civil Affairs at gøre. Leder [er] nu Colonel Clifton Lisle. Der skal have hele det civile, når besættelsen er sket i en del af landet – og jeg håber, vi kan få med det at gøre. Jeg synes godt om Lisle – men noget egentligt har vi kun drøftet een gang. Hollingworths egen organisation, som har som den nr. 1 jeg kender, Colonel Wilson (men nok nogle højere), har alt militært i Danmark, så længe der ikke er allierede tropper i Danmark. Den har både sabotagen, resistance groups osv. I det øjeblik allierede lander og besætter Danmark eller en del af Danmark, har Eisenhower og hans generaler naturligvis ledelsen (og magten) i kampzonen (og vel også formelt magten videre). Men så kommer Danish Country Unit ind i billedet i det befriede område, og Hollingworths organisation har kun noget bag fronten. Det var ikke helt nemt at finde ud af, hvorledes Gyth og Mogensen [Hvalkof] kom ind i billedet – men de skulle eventuelt gå med (altså Mogensen) en militær Mission, som skulle knyttes direkte til tropperne. Det var ikke blevet til noget. Og hvad det blev til, vidste Hollingworth ikke. Han havde intet brug for dem og vidste ikke, hvad de lavede! Jeg ser naturligvis aldrig nogen af dem (Jfr. også Gyths idiotiske brev til mig, da jeg havde reddet ham).

Grev Reventlow har for længe siden sagt, at han mente, vi skulle have et møde. Men det bliver ikke til noget! Grev Reventlow må jo endelig *skrive for *akterne – ak, hvor er menneskene modbydeligt små. Men jeg vil under ingen omstændigheder fravige min linje, som er, at englænderne, de allierede, ikke på nogen måde må mærke, hvor små de folk er, og ikke skal nogen have lov til at hovere over uenighed eller splid og splittelse. Jeg er helt overbevist om, at jeg handler ret ved at give efter og finde mig i tingene. Men det er modbydeligt.

Hollingworth fortalte, at Kauffmann havde søgt at få Bang Jensen på militærkomiteen. Jeg bad om lov (også) til at sige det til Reventlow – men det får jeg ikke. Ja, det er nogle kønne planter – vore to ledende såkaldte diplomater! Og så havde han naturligvis fået nej. Jeg spurgte: ”Kauffmann har herover sagt, at han var kommet til London for at få ”deklarationen” om Danmarks stilling i orden og for at overbevise mig og Reventlow om det rigtige heri. Vi skulle være imod den.” Sandheden er som bekendt den, at vi var ivrigst i London for en erklæring og har gjort arbejdet med den. Det hele startede længe før, som bekendt; hver ser jo mest på sit eget. – og jeg synes nu, at det rigtige i en vis grad dog også skyldes mig. Men det er fortvivlende at se Kauffmanns og Reventlows arbejde kun for dem selv. Hollingworth havde intet hørt, og jeg spurgte ham kun om det i gåseøjne – selvfølgelig. Når jeg tænker på alle de halve og helt løgnagtige beretninger, de laver, synes jeg dog også, at sandheden skal stå et sted. Selvfølgelig er det i og for sig ligeegyldigt. Men jeg vil nu nødig se den type have indflydelse i Danmark bagefter – men det får de jo nok.

Et par ord bør også siges om Flemming Juncker – han har været meget dygtig i Danmark og gav et ganske godt indtryk – men han er jo i engelsk tjeneste. Nej – man skal ikke overvurdere eller få fornemmelser i den retning her. Island – jeg kan henviser til arkiv og min egen stilling. Kongen får jo en smuk succes. Ja, verden er grinagtig.

Om Rusland – har talt med Gusev og givet ham (også i brev)³⁸⁴ klar besked om stillingen; se i øvrigt korrespondance med mange forskellige om den stilling, der herfra er indtaget; men det er jo rart at det gik i orden med D. [Thomas Døssing] – men jeg kan altid lide orden i sagerne.

Lørdag den 10. Heckscher og hans arbejde. *Hot. Sq leader Vit og. Czechoslovakisk forening, som blev stiftet – se bladet: Det

er vist meget godt ³⁸⁵ og det er flinke folk. Søndag og mandag arbejde. Men vist intet særligt at bemærke – egentlig mest optaget af krigen og dens gode forløb. Tirsdag begravedes frøken Lauritzen. Var sammen med Stagg og Mitchell om aftenen ang. Beck. Det får jeg intet ud af. Englænderne behandler ikke deres hjælpere vel. Jeg har ikke fået skrevet, at Hollingworth havde haft noget vrøvl med Frihedsrådet og med Magisteren [Frode Jakobsen], som ikke havde adlydt ordrer – det var helt vanvittigt. Jeg tilbød at skrive til dem, hvis man ønskede det.³⁸⁶

Onsdag den 14. en mængde forskelligt arbejde. John ringede, og det var sidste gang, han har ringet. Torsdag den 15. lunch med mr Pearce og Birkholm fra National City Bank of New York. Talte lidt om, hvad der skulle gøres efter krigen og havde om aftenen middag for 14 nyankomne søofficerer. fredag den 16. arbejde og arbejde – og hvad får man så ud af det. Lørdag til den islandske modtagelse. Søndag blev 6 mennesker dræbt praktisk taget lige uden for vor dør. For en ordens skyld bør jeg vel bemærke om de flyvende bomber.³⁸⁷ En del tåbelige folk er nervøse – men de betyder aldeles intet. Og den slags gør jo ikke indtryk på os. Vi tænker meget på John og på, hvorledes det mon går ham.

Mandag det sædvanlige. Havde Hollingworth og Garrett til middag og fik sagt om mig selv. Jeg gav dem (eller rettere Hollingworth) denne gode ide: Kronprinsen skulle tages ud af landet medbringende et budskab fra Kongen, i hvilket denne sagde, at han nedlagde kronen i samme øjeblik, han blev ført til Tyskland. Det måtte godt sive ud, at Kongen havde sagt det, thi så havde tyskerne ingen interesse af at føre Kongen bort. Man kan ikke råde Kongen selv til at rejse, thi han “bør dø i sin rede” – det vil passe bedst til ham at blive *nu*. Hvis planen blev realiseret, ville vi få gevinst i alle tilfælde. Hvis Kongen bliver, har vi Kongen i landet. Hvis Kongen føres ud af landet, har vi en dansk konge uden for landet. Det samme om Kongen skulle dø. Jeg har senere sagt et par ord til grev Reventlow om ideen og til *Merne M.P, som lovede at sige [=fortælle] en af Churchills sekretærer om den. Men det bliver nok heller ikke til noget. Ingen indflydelse, ingen magt, intet. Og nu ville man så gerne gøre noget. Jeg synes, jeg har lov til at sige, at jeg har opnået et vist resultat med at få Danmark nogenlunde anerkendt. Men det har været et hårdt slid. Og det er jo væsentligst hjemmefrontens skyld – men lidt kan man vel udrette

Tirsdag den 20. juni – torsdag den 22. juni 1944

En mængde forskelligt arbejde. Møde hos grev Reventlow ang. hvad vi skulle foretage os. Det var den gamle foranledning fornyet af Hakon Christiansen. Der var denne, Chr. Larsen, Karsten, O.E. Nielsen osv. (se arkiv). Men det bliver der heller ikke noget ud af. Men man må jo se, om man kan forberede noget. Men Gud, hvor er det trangt. Ellers en mængde arbejde. Middag med Stagg og Wiatt Green (Councillor for U.S. til Norge). Han var meget forstående. Onsdag den 21. Arbejdsudvalgsmøde, hvor der fremkom ikke så lidt kritik mod Reventlow, og hvor vi jo altid er i den ubehagelige situation, at det hele rapporteres til Reventlow af Gustav Rasmussen og *T-R [Tillge-Rasmussen?]. – det var jo den hele gamle historie, som interesserer mig meget lidt, som jeg for så vidt synes er rigtig og som Reventlow kunne mestre, om han var lidt mere loyal mod Råd og mod mig. Men, never mind, når folk er slået til en To-øre er der jo intet at gøre ved det.

Jeg havde senere på dagen en samtale med Reventlow (og Gustav Rasmussen), og det hele bliver ikke til noget – og jeg må naturligvis være meget venligere, end min mening er. Det er det hele resultat! Ikke personligt, thi der er jo intet personligt – men politisk, stillingsmæssigt. Ellers det sædvanlige. Havde Lisle og hans officerer til en meget vellykket middag hjemme. Der kan dog måske komme lidt godt ud af det. Lisle og de folk synes jeg svært godt om.

Gav om tirsdagen Stagg og *Merne, (M. P.) min ide med Kongen og kronprinsen – den sidste ud af landet, lade tyskerne [vide] om det, som så var påtænkt, og de vil betænke sig nogle gange på at tage Kongen ud af landet, idet Kongen skulle abdicere i samme moment, han var ude af landet, og kronprinsen skulle have ret til at sige det og handle derefter. Døssing (se arkiv).³⁸⁸ Torsdag den 22. frokost med hollændere: Zwaerenberg og Broch (minister en af dem, men det *tror jeg – det er så svært med at klare navnene). Meget venlige. Hollænderne er i det hele venligere – og det gælder også de andre mindre nationer. Paul P. Bechs forhold bliver vanskelige at ordne (arkiv).

Fredag den 23. juni – fredag den 30. juni 1944

Fredag det sædvanlige. Frokost med Terkel M. Terkelsen og Dr. Varley og Bennett i D. C. [Danish Club]; den sidste ny, og [det

var] første gang, jeg talte med ham. Ganske klog. Lørdag og søndag helt det sædvanlige. Mandag talte jeg med Wold (norsk justitsminister) om at få adgang til at se de norske aftaler med US, UK og Rusland. Han var som altid meget forstående og flink og lovede, at jeg skulle få lov til at tale med en af hans medarbejdere – så nu får vi se. Jeg må selv prøve på at skaffe mig oplysningerne. Ellers får vi dem sgu ikke. Og ellers blev vi ved på den sædvanlige manér. Ja, og så er der tragedien Roland Olsen.³⁸⁹ Jeg vader jo rundt i den slags tragedier. Det er frygteligt, som englænderne misbruger folk – men vi må jo finde os i det, som i så meget andet. Alt må jo vige for det større mål. Men danske er jo også selv skyld i det med det manglende sammenhold, og hvor umådeligt hver enkelt er optagen af sit eget. Men Roland Olsen får jeg vel anbragt.

Grev Reventlow har endelig fået henvendelse fra general Grezott (se arkiv), og det er jo godt. Linjerne er jo også hermed trukket klart op. De allierede holder sig til ministeren og kun til ham – og efter dette må jo enhver rette sig. Vi havde i tirsdags møde hos Reventlow – Mogensen [Hvalkof], Gyth, Gustav Rasmussen, Lembcke og jeg (Reitzel var der ikke) om, hvordan vi skulle tage på sagerne ved mødet. Og det kan jo kun gå på een måde. Jeg har ikke noteret, at jeg havde møde med Winkelhorn og colonel Brewer (US) søndag, og så Truelson med Juncker – men de holder sig naturligvis også for sig selv – onsdag den 28. talte med Manchester Guardian-mand. Økonomisk møde hos Reventlow og hvad ellers!

Torsdag den 29 talte jeg med van Kleffens som sagde noget om Hollands aftale med de allierede: Der var administration 2) Liason 3) currency – og man var navnlig ivrig med hensyn til det sidste. Van Kleffens var uhyre elskværdig og imødekommende, og jeg sagde til ham, at jeg kunne ikke forstå, at han ikke gjorde mere for at samle de mindre lande. Han mente, det var for tidligt. Fredag den 30. juni kl. 11 havde vi i Norfolk House møde med G5 (se referat). Det var et meget smukt forløb, det havde, og fra et dansk synspunkt kan man kun være overordentligt tilfreds med det. Grev Reventlow var ordfører og havde en meget heldig dag. Der er igen vrøvl med hensyn til DPT [Dansk Pressetjeneste] og BBC – at der skal være vrøvl om sådanne ting er uforståeligt.³⁹⁰

Vi var om aftenen hos Dr. Sommerfelt og *Dvisuns med

adskillige andre. Danmarks stilling er efterhånden smuk. Blot alle de hjemme ville forstå, hvor heldige og ikke hvor dygtige vi har været -

Lørdag den 1. juli 1944

Major Mitchell var her med Kiertzner – åbenbart en af tragedierne igen. Jeg lovede naturligvis at hjælpe det bedste jeg kunne. Og vil nu se, hvad jeg kan gøre. Kl 11^{1/2} kom colonel Lisle, som jeg talte godt med om arbejdet, og som var vældig flink og ønsker gang i foretagendet. Lang samtale med Robert Jørgensen – om aftenen Winkelhorn og Brewer – fornøjeligt – men for lidt udbytte. Nå, tålmodighed.

Og hvor mon John er. Det er snart længe siden, vi har hørt fra ham. Aviserne idag taler om Montgomery's 2. hær – og jeg tror, John er med ved Caen.³⁹¹ Men hvad ved vi – intet. Det er lidt svært, men vi taler ikke om det. Og de ny bomber gør det meget lettere.

Søndag den 2. juli 1944

Ikke meget – talte for en gangs skyld igen i radio – men vil ikke gøre det fast. Kontoret. Winkelhorn til middag kl 1 – for at tale om Oranges [Mogens Fogs] brev³⁹² og forskelligt andet. Ellers intet særligt. Og John! Og kampene i Frankrig. Det er underligt intet at vide. Og sommetider bliver man knugende angst. Begivenhederne i København³⁹³ ved man for lidt om endnu. Men hvis det er sandt, at det er tyskerne, som har lukket for gas, el og vand – Gud Fader bevares. Og slige tåber vil regere. Og hr. Willesen – ak – og en præst -

Mandag den 3. juli 1944

Havde en samtale mere med captain Carter om Børresen.³⁹⁴ Men der er intet at gøre – og han kan ikke forlange, at der navnlig på dette tidspunkt skal gøres noget. En lang samtale med Hollingworth. Tilbød, ja bad om at komme hjem og være forbindelse, men det får jeg jo ikke lov til. Jeg kan jo ikke andet end tilbyde min hjælp – men bruge mig vil man jo ikke. Men så må man jo gøre det arbejde, som er, så godt som muligt.

Tirsdag den 4. juli 1944

Fru Smith har taget sin afsked – hun kan ikke udholde bomberne! Jeg har haft besøg af hr og fru Kiertzner, som jeg har hjulpet

lidt. Og fru Kiertzner får jeg nu på kontoret. Havde frokost hos norsk minister Smith og Foreningen ang. forståelse af tysk "ånd" (se arkiv),³⁹⁵ hvor jeg skal være med. Det er jo meget venligt gjort af Smith og rart, at vi danske er med. Møde hos Reventlow kl. 3 med Mogensen [Hvalkof], Gyth, Gustav Rasmussen og Lembcke – med referat af, hvor langt vi er kommet – jeg har lavet en liste over tolke-navne. Ellers intet her.

Men jo så meget desto mere hjemme. Det er en helt fantastisk sejr, de har vundet og et stort nederlag for tyskerne. Det er mig ikke helt klart, hvor partierne står – men jeg håber, [at] de har fået tilsagn, inden de talte.³⁹⁶ Og det vil jeg tro, de har. Men for Danmark er det, som er sket, mægtig godt.

Onsdag den 5. juli 1944

Møde om formiddagen med G5-folk,³⁹⁷ som forlangte en del oplysninger til i morgen. Jeg lod det straks skrive af (se arkiv) og give til Gustav Rasmussen til, at generalkonsulatet ville hjælpe mig med besvarelsen. Rådsmøde – Indledning om situationen (se arkiv). Rådsmødet præget af Peter Linds negativitet. Lunch med Pearce og Bradley ang. Ungdomsarbejdet, hvor vi jo ikke har samme organisation som englænderne. Andre møder.

Torsdag den 6. juli 1944

kom Døssing om morgenen og bor hos os. Han er den samme som altid – og fuld af energi. Og vi ser heldigvis ens på de fleste ting. Havde møde ang. propaganda mod tyskerne hos Dr. Borell.³⁹⁸ Efterhånden kommer vi dog med i noget. Men det har også været en lang rejse.

Fredag den 7. juli 1944

Har haft lange og gode samtaler med Døssing, som viser en komplet overensstemmelse. Jeg håber, han snart må komme til Rusland og synes, det er noget af et resultat også af mit arbejde. Nu vil jeg ikke håbe Reventlow og Kauffmann ødelægger det med deres betænkeligheder og lyst til at gøre sig bemærket og deres modvilje mod hele sagen. I dag begyndte også møderne for alvor ang. G-ordningerne (se arkiv om den sag). Havde haft et møde før ang. økonomi – gik straks til Rottbøll med det. Han vil ikke hjælpe og var sur, og så puttede jeg hele sagen hen til ham. Havde frokost med Wilson og Hollingworth, som fortalte

Christmas Møller og Thomas Døssing. Ved udnævnelsen i 1944 af Thomas Døssing til Frihedsrådets gesandt i Moskva var der endnu en vis forståelse mellem Døssing og Christmas Møller. Som Møller var også Døssing outsider indenfor diplomatiets, og i London gav han sin mission tilpas politisk bredde, så politikerne ikke udelukkedes. Men i Stockholm i 1945 kunne de to ikke finde hinanden. Døssing søgte at skaffe forståelse for modstandssynspunktet og for Sovjet. Christmas Møller talte for samling og samarbejde med de gamle politikere. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

mig om den anerkendelse, man ville yde Frihedsrådet.³⁹⁹ Det synes jeg er en udmærket ide.

Kl. 4 var Døssing, grev Reventlow og jeg hos Gusev, som intet havde hørt fra Moskva. Efter Døssings meddelelse er sagen jo i orden i Stockholm og Moskva. Men de har vel andet at tænke på! Vi bad Gusev om at fortælle, at Døssing er her, og om at instruere ham og gesandten, altså Gusev, om erklæringens offentliggørelse. Det gik meget godt – men grev Reventlow ville hele tiden tale om tåbelige og idiotiske ændringer. Nå – tilbage – og grev Reventlow lavede sine to telegrammer (se arkiv) – det ene til Kauffmann læste han op – det kan endda gå. Men det andet til Stockholm sendte han uden videre også med min anbe-

faling af hans tåbeligheder.⁴⁰⁰ Jeg har bestemt mig til ikke at sige et ord om sagen til ham. Men jeg har aldrig truffet (Nå, aldrig sige aldrig!) en så illoyal person. Garret kom om aftenen, og jeg bad om at få en besked til Stockholm om, at vi mente, man skulle se at få russerne til at handle hurtigst muligt. Jeg er ked af at gøre det, men hvad Fanden skal jeg gøre over for al den illoyalitet. Alene med Døssing og drøftelse. Vi har haft besøg af major Thomas (US).

Lørdag den 8. juli 1944

Møder ang. G – lunch med Dr. Varley – en mængde arbejde. Fik den gode ide med Fredericia. Juncker og Truelsen her om aftenen. Og skal se Truelsen igen. Havde et aldeles glimrende brev fra John fra Frankrig. Hvordan mon det går ham idag – – –

Søndag den 9. juli – lørdag den 16. juli 1944

Så er der igen gået en uge, og jeg har ikke engang kunnet gennemføre at skrive hver dag. Men jeg har heller aldrig ro – og det hele er unægtelig meget utilfredsstillende. Jeg kan sikkert hverken huske det ene eller det andet – men jeg vil prøve at sammenfatte det hele i nogle hovedpunkter.

Døssing har vi begge fået et godt indtryk af, og han kan se en *smule af det hele.⁴⁰¹ Han har gjort et godt indtryk de forskellige steder, og vi har arbejdet godt sammen på at få erklæringen om ham ud. Reventlow og Kauffmann har gjort, hvad de kunne på stadig at sinke den, og navnlig har det åbenbart generet dem meget, at russerne i det fastsatte udkast havde nævnt mig. Og det lykkedes dem da også endeligt at få det ud under foregivende af, at Foreign Office helst ville have det. Grev Reventlow gjorde sig de voldsomste anstrengelser for at bevare det! Og jeg svarede kun, at jeg ønskede, man rettede sig efter Foreign Offices ønske, men Haig i Foreign Office var efter grev Reventlows udsagn til mig utrættelig. Det var også bedre (se arkiv) at udelade kommentarerne.⁴⁰² Gud Fader bevares, hvilken komedie. Men der er ingen, som kan sige andet, end at jeg har optrådt strengt korrekt.

John. Gode breve fra ham. Det sidste desværre ikke så lidt trist.

Military Mission. Vi har haft endeløse forhandlinger om den ne. Hr. Mogensen (∩: Hvalkof) og Gyth har udnævnt sig selv til oberst og major og til ledere. Hvis det ikke var så sørgeligt, at

Danmarks skæbne skal ligge i sådan et par dumrianers hænder, er det højkomisk. Jeg har trukket mig helt ud af det og har intet med det at gøre. Men noteres bør det, at hædersmanden Mogensen forhandler med Rasmussen, Gustav Rasmussen, Gyth og mig under udtrykkelig aftale, at forslag om missionens dannelse ikke skal vises SHAEF, og så har han forlængst gjort det. Men han er jo både hellig og hæderlig. Jeg har foreslået Reventlow at tage Gustav Rasmussen til chef – men det tør han ikke for Kauffmann og for Kongen (siger han), og vel ej heller af misundelse. Forhåbentlig kan man en dag få hævn over de stymper, som hver tænker på sig selv. De har vel også været bange for, at jeg skulle være med, som om de kan tro at jeg vil hjem i fremmed uniform, skulle adlyde en fremmed. At folk dog altid dømmer fra sig selv. Og at de kan tro, at jeg vil lave spor af vrøvl, som kan komme englænderne og amerikanerne for øre. Men Reventlow er en vante og Kaufmann en slyngel – Ja, Danmark er vel rejst.

Mandag havde møde om den agreement, som skal laves⁴⁰⁵ – Arkiv – gik godt – havde møde om *råd osv. Om aftenen Wilson, Hollingworth og Lisle, og havde en god samtale med dem og Døssing. Ak, ja! Døssing og tage til Washington er også [et] særligt kapitel⁴⁰⁴ – Kauffmann vil jo have det, og tænke sig, at hans personlige forfængelighed er så stor, at den går forud for, hvad der er i Danmarks interesse – thi det ville jo være en afgjort fejl, om Døssing ikke haster til Moskva. Men Kauffmann er jo Eduards ven, og ham må der ikke siges noget ondt om. For nogle svin de alle er. Jeg foreslog Lisle et møde “omkring et rundt bord” af alle de ledende – og det fulgte han. Baylin ringede den næste dag – men jeg henviste til Reventlow – for han ville jo blive helt skør, om det ikke blev hos ham.

Kl. 5 var Døssing, Reventlow og jeg hos Warner og Døssing fik en venlig modtagelse. Warner sagde bagefter til mig, at han da gerne ville have, at jeg søgte ham alene! Om min plan om Kongen skulle han hilse fra Eden og sige, at de ville give kronprinsen en venlig og god modtagelse – men de kunne slet ikke blande sig i et sådant spørgsmål – og det er jo forståeligt.

Tirsdag den 11. igen en række møder, men nu holder det jo snart op, når hr. Mogensen skal være alt Danmark vedrørende. Jeg var til møde i en komite ang. udbredelse af forståelse af, hvad tyskerne i virkeligheden er for nogle slyngler. Vansittart kom ikke! Om aftenen talte jeg med Truelsen, som gav mig et godt

indtryk af arbejdet hjemme. Onsdag var det vist, jeg fik besked om, at Cohn skal til Washington – hertil ville han ikke, fordi han ikke kunne forlade Stockholm.⁴⁰⁵ Om aftenen hørte jeg foredrag af Sir Frederick Leith-Ross. Og meget arbejde. Og overalt er det dejligt at høre om Danmarks glimrende stilling – og det er jo det vigtigste. Så må det gå med alt det andet, som det kan – men derfor skal sandheden dog alligevel stå et sted. Torsdag havde vi Døssing til møde og frokost i Arbejdsudvalget – vellykket. Møde med grev Reventlow, Gustav Rasmussen, Mogensen, og Gyth – hvor jeg sagde min mening, og hvor Mogensen altså ikke havde mod til at sige, hvad han har gjort.

Fredag lunch med Gusev hos grev Reventlow – og alt det vrøvl – og lørdag var også spildt. Jeg synes selv, at jeg er for flittig og dygtig til ikke at blive benyttet. Men der går jo så meget til spilde – så det er vel tåbeligt at være ked af det. Ak, ja!

Søndag den 16. juli – søndag den 23. juli 1944

Tænk, nu er der igen gået mere end en uge. Men det er jo ej heller meget interessant, mit, i forhold til forholdene ude i verden. Truelsen og Juncker har jeg haft lidt med at gøre. Flinke – men naive – men langt de bedste. Søndag var Winkelhorn her for at møde Døssing, og om aftenen havde vi Stagg, og ellers var der ikke noget særligt. Mandag og tirsdag var Døssing-dage – og det tog jo tid. Desuden en sag med 4 af faldskærmsfolkene, som er blevet afskedigede. Og jeg synes, englænderne gør den slags meget lidt tiltalende og meget ansvarsløst. Men det er jo ej heller folk af høj kvalitet, de har til disse job. Og kan jo ikke være det. Jeg må nu prøve, hvad jeg kan gøre for de unge mennesker. Hos den islandske minister om aftenen med Døssing. Tirsdag den 18. hos Gusev med Døssing og Reventlow – og det var jo lidt af en triumf, at vi er nået dertil.

Onsdag den 19. rejste Døssing, og så blev vi jo i de følgende dage mest optagne af begivenhederne i Tyskland⁴⁰⁶ – blot man nu ikke er for forhåbningsfuld. Torsdag talte jeg i London University (se arkiv) og gav om formiddagen nogle råd til G5 ang. finans. Hos Truelsen og Juncker om aftenen. Fredag og Lørdag arbejde og havde nogle af de udskudte til middag. Lørdag, Søndag arbejde. Blytgen Petersen er kommet igen; og ellers er der jo kun alt det sædvanlige arbejde. Vi har haft endeløse forhandlinger ang. Military Mission (se arkiv)⁴⁰⁷ og ledelsen af den. Jeg har støttet Gustav Rasmussen bedst muligt – men Reventlow har

støttet Mogensen!⁴⁰⁸ Og Chiltern Court vil have Mogensen, fordi de vil have en svag mand. Ak, ja, hvor er verden beskidt.

Mandag den 24. juli 1944

En hel masse arbejde. Talte med Dr. Varley ang. Ebbe Muncks besøg⁴⁰⁹ og også om hans egen fremtid. Han er en ualmindelig fin mand, som jeg sætter meget højt. Det er snart længe siden vi har hørt noget fra John – men man må jo være tålmodig.

Tirsdag den 25. juli 1944

havde jeg en lang snak med Worm-Müller. Han kom fra Stockholm og havde jo talt med en mængde danske der. A.P. Møller var lige så idiotisk som altid – imod sabotage – Tyskland starter igen om 10 år; osv. Christiani havde han også talt med osv. Som sædvanlig flink. I Finansselskabet forsøgte man at begrænse udbetalingen til Danish Council – mislykkedes.

Onsdag den 26. juli 1944

En mængde forskelligt arbejde – men alt sammen uden interesse.

Torsdag den 27. juli 1944

Hos greven til lunch med G5-folkene. Og så det sædvanlige vrøvl på kontoret.

Fredag den 28. juli 1944

Holdt foredrag for nogle af de officerer, som skal hjem til arbejdet (resistance) – det er nogle flinke folk.

Lørdag den 29. juli 1944

Arbejde og arbejde – men forfærdeligt ørkesløst. Var hos Truelssen og Juncker om aftenen sammen med hele staben i Chiltern Court. Men jeg er i øvrigt meget uden for det hele. Og sådan må det jo også være. Men det er svært. Meget svært. Jeg ved nøjagtig, hvorledes tingene skulle gøres, men det er fuldkommen håbløst med den greveidiot. *Fuldkommen.*

Søndag den 30. juli 1944

Intet. – En hel del arbejde.

Mandag den 31. juli – onsdag den 2. august 1944.

Havde min ugentlige lunch med Hollingworth. Jeg er meget ivrig

efter at komme hjem og har tilbudt mig til hvilket arbejde, det skulle være. Men det bliver vel heller ikke til noget. Møde med grev Reventlow – og G5-folkene. Det er en underlig situation at være sådan udenfor – og kun give råd. Men jeg har i hvert fald gennemført en smuk enighedslinje for Danmark. Og krigen går jo vidunderligt – og det er det vigtigste. John har vi ikke hørt fra en uge.

Tirsdag havde vi en hel del arbejde med fiskere. Og om onsdagen var der Rådsmøde (se bladet).⁴¹⁰ Om eftermiddagen møde mellem arbejdsudvalget og grev Reventlow – og det gik naturligvis pænt og rigtigt. Man siger jo aldrig sin mening ved sådan en lejlighed. Havde en del af de officerer, som skal over til middag. Jepsens søn var imellem og Holck.

Torsdag den 3. august 1944

Spiste frokost (i går) hos Beck-Fris med Nygaardsvold, Lie og Worm-Müller. Havde håbet, at Ebbe Munck var kommet. Havde norsk middag (Lies, Winsness, Worm-Müller, Brade), og det gik som altid bra.

Fredag den 4. august – søndag den 6. august 1944

Fredag havde jeg en masse arbejde af ikke særlig interessant art. Havde Dr. Varley til middag – ham synes jeg bedre og bedre om, og han fortalte mange ting – og var vældig optimistisk. Lørdag morgen kom Ebbe Munck, og vi begyndte vore konversationer. Men det må jeg hellere samle lidt senere. Gode breve fra John. Se Reventlow-korrespondance 5/8 – !

Mandag den 7. august – mandag den 14. august 1944

Atter en lang, lang tid – Men den ene dag løber efter den anden – gode breve fra John – og det betyder jo så uendeligt meget for os. Ebbe Munck farer rundt i London, og jeg ved egentlig meget lidt om, hvad han laver, men jeg spørger aldrig. Tiden er gået med alt det sædvanlige arbejde – og jeg har haft en samtale med Wilson om at komme hjem; om det lykkes, ved jeg ikke. Jeg har også mandag den 7. talt med Hollingworth derom. Tirsdag havde jeg min samtale med Wilson og med general de Baer ang. behandling af krigsforbrydere, og lovede ham noget stof. Onsdag var jeg hos Lie – traf 3 nordmænd. Halvorsen, Schilding og Biering – vældig gode undergrunds- eller hjemmefrontfolk – jeg traf dem nogle gange senere. Lang samtale om aftenen med Krøyer-

Kielberg – han tænker kun forretning nu. Torsdag i Llandebie, Wales og talte. Ganske ejendommeligt og interessant folkeskuespil.⁴¹¹

Fredag frokost hos kong Haakon. Lørdag en mængde arbejde. Søndag arbejde. Mandag var det Gertruds fødselsdag. Møde med colonel Lisle. Se korrespondance Grev Reventlow om UNRRA.⁴¹² Tirsdag møde med Karsten, som fortalte mig om Hakon Christiansens anstrengelser ang. penge osv. – og hans forsøg på at få greven til at gøre noget. Talte senere på ugen med Hakon Christiansen om det samme. Håbløst med en gesandt som Reventlow. Onsdag d. 16. havde vi den første af forskellige sammenkomster for Ebbe Munck. Men det har jo ingen interesse. Cohn er også kommet, men ham får jeg først talt med søndag.

Torsdag den 17. – fredag den 18. august – torsdag den 24. august 1944

Alt det samme. Lang god samtale med Varley om hjemrejse til Danmark, men det bliver nok heller ikke til noget. Hvorfor skulle det lykkes. Jeg føler mig mægtig udenfor det hele. Men min opgave er jo også endt. Var hos den islandske minister og havde en god tale med Wilson og Lisle om aftenen. Med Ebbe Munck får jeg ikke talt – han er en løjerlig fyr. Han er optaget hele dagen, men fortæller intet. Det tør ikke siges, at sådanne forhold, som dem vi lever under, forskønner menneskene. Det er såmænd ikke fordi han ikke vil sige noget – men de er så indlevet, tror jeg, i deres hush-hush – og forbindelsen hjem er rædselsfuld.

Lørdag den 19. Havde Cohn et par dage og fik snakket noget med ham. Men han er for ubestemt, og det er ikke blevet bedre. Søndag radio. Mandag samtale med Dr. Varley, som snart skal rejse til Sverige. Tirsdag, onsdag og torsdag arbejde. Kauffmann – se brev til Ebbe M.⁴¹³ – Kauffmann kommer selvfølgelig herover. Men alt overskygges jo af krigen. Paris, Rumænien, Marseille,⁴¹⁴ det er vidunderligt, og man har vist lov til at være optimistisk her. Har haft en lang og god samtale med Wright. Gode breve fra John. Har sagt nej til Reventlows tilbud om UNRRA. Jeg vil ikke repræsentere ham – se brev til Ebbe Munck iøvrigt. Torsdag talte jeg for nogle af dem, der skal til Danmark (Holck osv.).

Fredag den 25. august – torsdag den 31. august 1944

John stadig godt nyt. Ebbe Munck ved jeg ikke, hvad foretager sig. Et par samtaler med Cohn. Hilst på Kauffmann og haft ham til middag. Mest optaget af problemet: Danmark og tysk kollaps og ingen tropper i Danmark. Har henstillet til Gustav Rasmussen at få generaldrøftelse af alle spørgsmål, således at vi kunne være forberedte og sikre os, at de allierede er det. Men intet sker. Og jeg har en følelse af at være uden for det hele. Men jeg vil fortsætte min linje og gøre mit bedste, hvor mange vanskeligheder der end er. Har også haft en lang samtale med Hollingworth om disse problemer. Men kan man trænge igennem med noget forstandigt? Ellers afvikler jeg bedst muligt. Søndag den 27. havde jeg nogle af de officerer, som skal til Danmark, til middag for at sige farvel til dem. Lykkelige bæster!

Mandag den 28. Grev Reventlow-møde. Tirsdag den 29. august radio – arbejde. Kauffmann bærer sig lige sådan ad som sidst.

Onsdag den 30. se bladet⁴¹⁵ – Møde i komiteen ang. propaganda om Tyskland. Middag for Cohn. Sir Alfred, Stagg, osv. Der er nu kommet 5 læger herover. Også de skal på Patriotic School! Brevveksling med grev Reventlow ang. frivilliges tjenestetid for hele krigen eller kun den europæiske. At han vil – og han spørger ikke i forvejen. Han er noget af det mest illoyale, som kan tænkes. Lunch (torsdag) med forh. M. P, Lockwood. Læger om aftenen.

Fredag den 1. september 1944

Jeg har mange gange i den sidste tid forsøgt at få en ordentlig debat om: Danmark fri af tyskerne men uden allieret landing. Det nås vel – men hvor er det umuligt at have noget fast, når man ikke har et bestemt sted alting koncentrerer. En dårlig regering er bedre end ingen regering. Og jeg må vel nu se om jeg kan få nogen klarhed på det. Fredag holdt jeg foredrag for folk, som skal hjem. Vi havde grev Reventlow møde (se arkiv)⁴¹⁶ ang. alle tænkte situationer.

Lørdag den 2. september 1944

Nyt møde hos grev Reventlow (se arkiv)⁴¹⁷ ang. de forskellige muligheder, som kunne tænkes. Og ellers kun det sædvanlige arbejde.

Søndag den 3. september – tirsdag den 5. september 1944

Har i disse dage haft en lang samtale med Hollingworth, som betroede mig lidt mere om forberedelserne i Danmark. Men det er svært at få et klart billede. Hollingworth siger, at Danish Mission kun skal have at gøre med [situationen under en] egentlig landgang – men i alle andre tænkte tilfælde: [tyskerne trækker sig] ud i orden, anarki, kollaps [for-]bliver SOE (Hollingworths organisation altså – Juncker og Truelsen). Ved den egentlige landgang vil det jo gå nemt nok – thi så er der en plan. Men for de andre jo meget sandsynlige tilfælde (seks) skal der laves planer i denne uge. Jeg bad om at få dem at se – og det lykkes vel.

Hvad Mogensen [Hvalkof] og Gyth laver, ved jeg ikke. Og der bliver aldrig sagt noget til mig. Jeg har haft en længere samtale med Reventlow, Kauffmann og Gustav Rasmussen ang. hele spørgsmålet. Jeg mente, man skulle have en, helst lille og kortvarig, besættelse – også af sikkerhedsgrunde, hvis vi ikke selv kunne klare det – men det er Reventlow (og Mogensen) vist imod. Jeg foreslog at orientere russerne, men det tør man heller ikke – bange for, at det er en indbydelse. Ak, ak – Russerne skal der vises tillid – det er den eneste vej. At vi helst ikke skal have russiske tropper alene i Danmark er jo en helt anden sag. Det ville blot ødelægge den smule, vi har bygget op m.h.t Rusland. Men vi må jo se at lave noget med Rusland. Men det er ikke godt at være i en stilling ikke at kunne bestemme.

Cohn er rejst. Og nu må han jo tage ansvaret for, at vi ikke får noget at vide om vore egne forhold. Og Ebbe Munck er rejst – det var et underligt besøg. Meget charmerende og en god dreng – men meget lidt fast og bestemt, synes jeg i hvert fald.

Søndag havde jeg fem ny af dem, som skal hjem til lunch – flinke folk. Tirsdag lunch hos Sir Bertram H. Jones – Kong Haakon, Kong Peter og Mazaryk. Meget fornøjeligt – men heller ikke andet. Møde hos Reventlow og med Kauffmann og Gustav Rasmussen, only! Jeg udviklede mine ideer mht, hvad der skulle gøres, når Danmark skulle befries og i de forskellige tænkte situationer: 1) landing, 2) kollaps, 3) anarki, 4) tyskerne ud i orden, og jeg fremhævede meget stærkt, at jeg syntes de to gesandter måtte se at få klarhed, hvad de allierede i virkeligheden tænkte på. Det kunne ikke nytte, som Reventlow havde gjort forleden, blot at sige, at det tog Juncker og Truelsen sig jo af. De

to var uhyre flinke og gode, men det var jo ikke nok. De ansvarlige måtte jo dog se at få besked. Fortalte om min plan med Kongen,⁴¹⁸ som ikke blev bifaldet.

Onsdag den 6. september – tirsdag den 12. september 1944

Onsdag en mængde arbejde. I denne tid har der været meget arbejde med lægerne, som kommer over, og som Gertrud og jeg prøver på at tage imod det bedste vi kan. Men det tager jo en masse tid – men de er for iøvrigt overmåde tiltalende folk. Og så alt det sædvanlige arbejde. Og legationen tager jo over og meddeler kun, hvad den har lyst til – men også det skal man jo finde sig i – for vrøvl må vi under ingen omstændigheder have. Men det er jo ikke så nemt at finde sig. Sådan nogle undermålere. Men værst er al den hemmelighed. Og jeg kan ikke (og får ikke besked) finde ud af, hvilken besked der er fra Buhl og de andre. Men dem om det – jeg bliver blot ved med at gøre mit arbejde. Onsdag konsul Wendelboes til middag.

Torsdag en mængde arbejde, men ellers intet. Fredag den 8. havde jeg en længere samtale med Kauffmann. Den eneste gode jeg har haft – og hvor jeg udviklede, hvad han skulle gøre efter mit skøn i de forskellige situationer. Han er det mest tiltalende, jeg har set til ham, og jeg må erkende, at jeg lidt forstår det gode indtryk, han gør på folk. Ret skal jo være ret. Til frokost med Kauffmann og Warner og Juncker og Truelson hos Reventlow. Lørdag så John (Christmas) (general i US Army) med Spange – det var der ikke meget ved. Han kunne intet huske om Danmark. Om aftenen sammen med madam Lisle. Og så kom Külerich – rask heldigvis, lidt tyk – men den gode gamle dreng.

Søndag radio – og Hambro til middag om aftenen. Han fortalte interessant om vanskeligheder i USA – om Stortingets sammentræden og hvordan man ville bære sig ad i Norge. Ny regering ventede han. Hjemmefrontsfolk osv. Han mente, det var absolut nødvendigt at få allierede soldater i Danmark. Mandag – frokost med Hollingworth – se brev til ham af 12. det var det væsentligste vi talte om.⁴¹⁹ Men mon jeg får noget ud af det? *Nej*. Og der kommer stadig fiskere, som desværre er for lidt værd og læger, som er fortrinlige.

Tirsdag lunch med Mynderup, som jeg synes vældig godt om. Jeg tilrådede ham at se at få alle de (ikke luksus) varer, han kunne få fat i. Jeg ville af al kraft støtte, at kooperationen skulle have

dem og hjælpe ham bedst muligt. Men forstandigere varer skulde det være. I mødeudvalget foreslog jeg at standse mødevirk-somheden. Det var for uvirkeligt.

Onsdag den 13. september – torsdag den 14. september 1944

Onsdag havde vi Arbejdsudvalgsmøde, hvor Gustav Rasmussen blev opfordret til at udtale sig om arbejdet,⁴²⁰ hvilket han pure nægtede – men så må det jo også klart fremgå, at vi intet ansvar har. Om aftenen havde vi middag hos Juncker og Truelsen. Jeg kan ikke fordrage *Farver.⁴²¹ Men de har åbenbart et nært forhold til Buhl, og Buhl skal vel i land osv. Ak, Gud! at de gider.

Torsdag talte jeg for G5-officerer af Danish Country Unit. Jeg tror jeg kan tale uden manuskript på engelsk nu. Ellers et mægtigt arbejde med alt muligt, som vel ikke er megen nytte til. Allied Circle. Besøg af cand.polit. Erling Kristiansen og grev Moltke Huitfeldt – senere af professor Fredericia – meget flinke alle – meget flinke alle. Og ellers kan det meste ses af mit arkiv. Som jeg tidligere har sagt: Jeg hader at skrive dagbog – det hele bliver så modbydeligt småt i forhold til, hvad der foregår. Og så er der vel også mange små mennesker der. Men en og anden sandhed er der vel i dette. Gode breve fra John – fra Belgien! -

Fredag den 15. september – søndag den 17. september 1944

Frederiksen var her og hjemme med sin kone i Week-end'en. Intet særligt – men jo en pudsig (men dygtig) type. Læger og fiskere. Og alt det sædvanlige. Men særlig meget får man jo ikke ud af det. Nå, nu holder det vel snart op. Lørdag en lang og god samtale med Truelsen og Juncker. Aftalte møde hver torsdag kl. 5 for at holde kontakt, så kan vi jo se, hvad det fører til. Men man må jo håbe på det bedste hele tiden. Talte om proklamatio-nen, se arkiv med mine forslag evt. under Gustav Rasmussen.⁴²²

Mandag den 18. september 1944

Et glimrende brev fra John – virkelig godt. Bryssel er han i nu og i højt humør. Var en af de første i Brussel. Hilbert er kommet hened. Havde en kortere samtale med ham om forskellige forhold Færøerne vedrørende. Er nu tilhænger af folkeafstemning⁴²³ – ja, ja – Havde om aftenen grev Moltke-Huidtfeldt og Erling Kristiansen hjemme.

Tirsdag den 19. september – mandag den 25. september 1944

Tirsdag og andre dage forhandlede jeg proklamation – se iøvrigt arkiv.⁴²⁴ Havde møde med Holck, som endnu ikke er kommet af sted. Onsdag talte jeg med Wilson om min egen stilling. Havde ham, Crowe og Lisle til middag onsdag. Og har i denne uge haft en mængde arbejde med at forklare stillingen hjemme. Politiets opløsning osv. Det er meget alvorligt og ikke nemt at se, hvad det kan blive til. Havde en velkomstmiddag for Fl. Barfoed. Var hos Kielland Smith. Læger, fiskere osv. Fredag lunch hos Lloyd. Lørdag kom prins Jaan (af Luxemborg) og fortalte lidt om John, som han havde mødt i Frankrig. Og ellers alt det sædvanlige arbejde – men vi nærmer os vel tiden. Meget vigtigt brev fra Wilson om hjemrejse, se arkiv.⁴²⁵ Talte sidste gang i radio. Fik noget ud af en samtale med Hilbert om situationen, osv, osv. Mortensen, Duvier (se arkiv) og andre havde inviteret mig til en lille sammenkomst for at sige mig et par venlige ord. Og det var jo meget pænt. Havde en længere samtale med Erling Kristiansen, som gav et fortrinligt indtryk.

Tirsdag den 26. september – onsdag den 27. september 1944

Var i Newcastle til møde, se bladet.⁴²⁶ Besøgte syge osv. og alt det sædvanlige. Men Arnhem interesserer mig jo mere, og det vil nok sætte det hele tilbage måske nogle måneder.⁴²⁷ Man skal aldrig være for optimistisk. Det har jeg aldrig været ved valg. Og fra John har vi ikke hørt længe. Men han har det også nok hårdt.

Meget vigtig korrespondance med Wilson (se arkiv)⁴²⁸ – men det kan jeg hverken skrive om (som i sin tid 9/8)⁴²⁹ eller tale med nogen om nu. Men om det skulle lykkes. Havde ellers en hel del arbejde. Fra John stadig intet nyt. Om aftenen middag med Haigh – og fik talt en del med ham om planning. Og nu må jeg se om jeg kan få noget ud af det. Hvor ville man gerne være hjemme. Hollingworth fortalte en del om, at missionen ikke bliver en militær mission – men kun skal knyttes til legationen som en rådgivende militær-attache-mission. Mogensen [Hvalkof] har gjort for dårligt et indtryk til, at man kan bruge ham. Men det kunne man jo sige sig selv. Ak, at de dog aldrig vil følge ens råd.

Torsdag den 28. september – fredag den 6. oktober 1944

Torsdag havde jeg en længere samtale med norsk skibsreder Thomas Olsen ang. luftfart. Jeg sagde, at han jo måtte holde sig til legation og Lembcke (Gud bedre det) om det – da jeg jo intet

havde med det at gøre. Jeg ville gerne høre alt – men jeg var ikke inde i sagen. Jeg var enig i hans synspunkter om de 3 skandinaviske lande med 1/3 hver⁴³⁰ og takkede ham for hans gode støtte. Han lovede ligeledes at tænke på os, når der var forhandling om skibene og fremtiden. Her ville Norge komme med på den snævre komite. En hel del arbejde de følgende dage og søger at lægge alt klar, hvis noget pludseligt skulle indtræde. Fredag og lørdag intet særligt. Jeg holder mig for mig selv, og ingen skal sige, at der har været vrøvl pga. den særlige situation med Råd og legation. Men morsomt er det ikke at se, at så meget arbejde ikke bliver gjort. Om lørdagen havde jeg en længere samtale med Gruth, som rejser til Stockholm som min og Informationens repræsentant. Det er nærmest et dække, jeg hjælper med. Men noget han vi vel få at vide af ham. Søndag den 1. oktober lang samtale med Gudme om at Dansk Presse Tjeneste ville have ham til Stockholm, hvilket vi begge ikke syntes, var nogen god ide. Og vi må se at få det forpurret. Haft en hel mængde vrøvl med Knauer, penge – det er også forbandet.

Mandag den 2. grev Reventlow-møde med Lisle og Crowe – se kort referat. Om aftenen var *Erling Kristiansen [her], inden han tog til USA. Der kommer stadig fiskere over – men nederdrægtig få af dem vil ind i flåden. Det hele er jo meget elendigt. Men vi få må jo holde skindet på næsen – og der er jo så meget, som verden ikke får at vide. Havde møde i komiteen ang. [det] tyske problem, se arkiv. Det er lidt vel løst. Jeg vil prøve på at gøre et forslag til dem. Men meget af forhandlingen går på fransk. Og jeg kan jo ingenting af sprog. Jeg har altid været en stor idiot.

Fra John havde vi ikke hørt i meget lang tid – men han er jo også nok der, hvor det går hårdest til. Og det kneb jo lidt for Gertrud. Tirsdag den 3. havde jeg en ejendommelig oplevelse. Tirsdag den 3. læste jeg som sædvanlig dødslisten i Times over officerer. Der stod Moller, Lt. S.A. Grena. Gua. – nu sættes det jo ikke i, uden det først er meddelt de pårørende – men fejltagelser kan jo ske. Jeg så så efter i avertissementerne og så, det var den anden Moller – Ak ja – de stakkels forældre – og ejendommeligt nok ringede Johns oberst om eftermiddagen, colonel Goulbreze, at han var i London og havde en hilsen fra John, og ville se os kl. 6 og fortælle lidt. Og han var meget rosende om John. Vi havde om onsdagen (den 4.) et par udmærkede breve fra John – han havde reddet en såret amerikansk soldat – fået en mekanisk rifle and so on. Så det var jo godt.

Onsdag rådsmøde og fiskerimøde og lang samtale med Gustav Rasmussen, som jo er for pæn til at sige sin mening. Torsdag lunch hos van Kleffens, hvilket vist er en stor kompliment. Hollænderne har jo ikke set på Danmark med venlighed. Og Stagg om aftenen – se arkiv, hvad han har forstået ang. mig – men det kan nu og skal nu ikke blive til noget. For lang tid siden kunne det have været en ide – og dog – jeg må helst alene arbejde som en ener.

Torsdag havde jeg også en lang samtale med Reventlow om en række spørgsmål: 1) Proklamationen fra Kongen (Buhl) til russerne;⁴³¹ det var meget pudsigt, hvis det ikke var så trist. Det var uhyre hemmelighedsfuldt. Reventlow vidste ikke hvorledes Foreign Office havde fået dokumentet, men de havde det altså strengt hemmeligt til ham. Men han havde dog fået lov til at sige det til Kauffmann og mig. Men kopi kunne jeg ikke få. Jeg sagde naturligvis ikke, at jeg kendte hele sagen, havde været med til den og vidste, at vi herfra havde foreslået det hele til Kongen. Ak, Gud ja – det er mig for så vidt ubehageligt, men jeg havde jo ingen ret til at sige noget;⁴³² 2) Proklamationen, når Danmark er frit – jeg gad ikke sludre mere med ham om den, og den kan jo også gå i denne ny skikkelse (se arkiv);⁴³³ 3) Jeg talte om den danske Mission; der er stadigt ikke noget virkeligt nyt. Mogensen [Hvalkof] er i Frankrig – alene – hvilket er ganske uforsvarligt. Men Reventlow synes så godt om ham. Han er jo også hellig. Som om Vorherre har noget med krigen at gøre. Endelig talte jeg om lån til fiskere og om ny-ankomne i det hele, hvor jeg jo stadig råber vagt i gevær.

Lørdag den 7. oktober – fredag den 13. oktober

Har haft besøg af Viggo Jensen fra Bryssel – gør et godt indtryk – ingen ørn, men dem er der jo også så få af. Men vist dygtig – og meget ivrig – altså god. Han vil lave lidt frit Dansk i Belgien. Lørdag Vit og czecker. Søndag i Brighton min ferie – Mandag Hollingworth – og meget arbejde og gode breve fra John. Hjemme går det jo fortsat godt. Som det skal. Og krigen går også godt. Jeg hører ikke til de overoptimistiske. Arbejdet trægt. Man kan aldrig trænge igennem med noget. Tirsdag hos Lies, onsdag Lies, Mazaryk, Beck-Friis's, Slavik, Colbans og minister Smiths til middag. Samtale med Carter om Børresen – der er intet at gøre. Og ellers alt det sædvanlige arbejde. Forstandigt møde ang.

søfarten hos Reventlow (se referat). Og så sidder man og venter og kan ikke være hjemme.

Nævnes bør lige visit hos general Dewing, som gjorde et fortrinligt indtryk. Prøver på at lære en smule fransk – men hovedet er for ringe. I militærudvalget har jeg stillet forslag om, at vi skulle undersøge, hvad vi kunne gøre for vore frivillige efter krigens ophør – jeg tænker mest på de fortrolige folk, som kan få meget svært ved at finde sig til rette i en ordnet tilværelse. Nu skal vi behandle problemet i arbejdsudvalget.

Lørdag den 14. oktober – tirsdag den 17. oktober 1944

Var igår sammen med Dewing, Holt, og Lisle. Bad Viggo Jensen give mig en beretning om, hvorledes det var gået i Belgien. Lørdag og Søndag fm. [=formiddag] arbejde og en del breve fra Stockholm at svare på. Havde en god søndag i fred og ro med Gertrud. Den første omtrent herovre.

Har talt med Winkelhorn, som sagde lidt, så man kunne forstå, at samarbejdet englændere – amerikanere ikke var alt for godt. Mandag det sædvanlige arbejde. Lunch for nyankommen Hurwitz – som er en stor gevinst. Har fået at vide, at Gunnar Larsen (flygtning i Stockholm) vil herover – han har jo nu været så og så glimrende. Gør gennem Hollingworth, hvad jeg kan for at forhindre det. Det vil jo være et slag mod al velanstændighed, om han nu skal gøres til en helt. Hurwitz ser på Svenningsen som jeg. Også, tror jeg, mht. Bramsnæs. Jeg sagde ham, at jeg synes, det var meget forkert, at Wilcke ikke kom over – han henviste til Wilckes standpunkter ang. Slesvig – antagelig at få land for vort pengetilgodehavende i Tyskland. Tirsdag en længere samtale med Anker-Petersen om alt. Han er jo på en måde flink nok – men så grusom påvirkelig. Om aftenen fejrede nordmænd Stagg (og hans kommandørkors) og havde inviteret os med. Meget festligt og fornøjeligt. Men hvor er John?

Onsdag den 18. oktober – tirsdag den 24. oktober 1944

Det sædvanlige arbejde. Et godt og et alvorligt brev fra John – Ja, hvordan mon det går ham? Hvor lidt man ved om det hele. Robert Stærmoser er kommet – har meldt sig alle andre steder end hos mig – pudsigt. Fik mandag brev fra ham og skal se ham onsdag den 25. – Meddelelserne hjemmefra meget alvorlige.⁴³⁴ Fog et frygteligt slag – ham havde jeg som en af de få glædet mig til at se igen og arbejde sammen med. Men der er måske håb,

hvis han ikke allerede er dræbt. Ak, ak. Altid de bedste. Buhl og Kongen vil have Reventlow til udenrigsminister – det er, hvad jeg hele tiden har sagt. Det vil simpelthen være sindssygt, om det sker. Han er uduelig og fejt – og der kan intet godt ske med ham. Men for øvrigt tror jeg heller ikke på Buhl – men han er jo ikke til at undgå. Krigen går jo godt – mange synes lidt langsomt – men hvad [ved] vi om det hele.

Havde en middag for Herbert og Iversen fra DBC [Danish Bacon Company]. Jeg har sagt til Reventlow, at det ikke kunne tåles, at Gunnar Larsen fik lov til at komme til England. Reventlow sagde, han var enig. Møder om skibsfarten og forberedelse hjemadtil. Arbejdsudvalgsmøde – men meget lidt af stor interesse. Haft nogle gode samtaler med Hurwitz.

Mandag den 23. Czekoslovakisk møde – se bladet antagelig⁴³⁵ og arkiv. Lidt post hjemmefra – gid man var hjemme. Og så slider vi os afsted.

Onsdag den 25. oktober – mandag den 30. oktober – onsdag den 1. november 1944

Ja, skidt er det jo hele tiden med at få tiden til at slå til. Onsdag havde jeg endelig en samtale med Rob. Stærmosé og så ham nogle gange mere. Jeg tilbød ham medlemskab af Rådet og med i alt, hvad han ville. Han ønsker dog at arbejde noget på egen hånd⁴³⁶ – og nu får vi se. Han gør et godt indtryk – meget partipolitisk – men med hjertet på det rette sted og han skal få al min støtte. Ordne han blev taler fredag (se bladet).⁴³⁷ Stærmosé fortalte, at biskop Øllgaard var blevet medlem af Frihedsrådet. Og at man bad mig komme hjem hurtigst muligt. Jeg har svaret ja direkte. Samtale onsdag, torsdagen med Truelsen og Juncker. Fredag generalforsamling (se bladet). Om aftenen middag for SHAEFs højere officerer: Dewing, Crowe, Holt, Lisle samt Wilson og Hollingworth, som jo er mine nærmeste venner! Ellers meget optaget af Fog og situationen hjemme.

Lørdag arbejde – og søndag lang samtale med Stærmosé; meget tilfredsstillende. I denne tid er også kommet en del læger – havde lunch for dem. Såre venlig. Mandag intet særligt. Men tirsdag en meget lang samtale med Warner i Foreign Office.⁴³⁸ Jeg sagde ham, at hjemmefronten ville ikke forstå, om Gunnar Larsen og Thune Jacobsen kom herover. Og det måtte forhindres. Havde en lang samtale om udenrigspolitik, som viste nær forståelse i synspunkter og hvor Warner klart sagde, at U.K.

ønskede en snæver forbindelse med Danmark – og om jeg ikke mente, det var godt, det blev sagt. Vi talte så om min rejse hjem, som han billigede (lovede ikke at sige noget til grev Reventlow). Lovede mig, at jeg skulle tale med adskillige af de ledende, inden jeg tog hjem. Jeg nævnte Churchill (Warner: Eden) Ministers og Supply, Production, War Transport etc. Samtalen var som skrevet god. Gav navnlig gode løfter om aktiv britisk interesse. Talte også med Mr. Goldsmith fra Ministry of Production og skal fortsætte med at høre, hvad de vil.

Onsdag Arbejdsudvalgsmøde ang. fremtiden. Grev Reventlow komplet uforståelig. Krøyer-Kielberg som rige folk nu engang er – i en sådan situation er han værst; se arkiv og udkast om fremtiden. Jeg vil blot stille mit forslag, så må de andre selv om resten. Var til medical examination – fin – og kan bruges. Skulle jeg få mit livs store ønske opfyldt og dog blive lidt af en soldat?

Torsdag den 2. november – lørdag den 4. november 1944

En samtale med Hurwitz om reglerne for straffeloven har vel ingen interesse. Jeg er jo dog helt udenfor det hele. Hvorfor greven og Gustav Rasmussen egentlig ønskede det, forstår jeg ikke – men lad dem dog rode. Jeg ville blot så gerne have gjort noget godt i denne situation. Torsdag så jeg lægerne. Fredag havde jeg samtale med Hollingworth – han sagde, at jeg havde fået en fin lægeattest – så blot jeg dog kunne komme afsted. Hjem og udrette noget. Det er det, vi vil. Lørdag havde Friedberg og jeg en lang samtale med [blank plads], som lovede at hjælpe os med at få Friedberg til Rusland.⁴³⁹ Og så er der alt det sædvanlige rod mht. de danske og nu er det Gunnar Larsen (se arkiv: Max Jensen)⁴⁴⁰ o.a. som skal reddes. *Men nej.*

Søndag den 5. november 1944

Fred og ro – i går et godt lille brev fra John, men man ved jo meget, meget lidt om ham.

Mandag den 6. november 1944

En mængde forskelligt arbejde. Ordrede nogle pengesager med Dalhoff. Havde en samtale med grev Reventlow, om jeg var enig(!) i, at man skulle se at lave en overenskomst med russerne som Norge. Reventlow havde glemmt, at jeg havde foreslået det for måneder siden. Om jeg var enig i, at man skulle søge at skabe en henvendelse, som Døssing kunne give. Og jeg gav som

sædvanlig mit råd, så godt jeg kunne det og gad ikke fortælle Reventlow, hvilken idiot han var ved at komme på de tanker nu. Ellers intet særligt. John har skrevet, om han skulle tage til Burma!

Tirsdag den 7. november – onsdag den 8. november 1944

Var i Sovjetambassaden til 27årsdagen. Umådelig mange mennesker – det var noget andet i 40 og 41, siger man. Udstilling og hørte Stærmose – pænt. Og så det sædvanlige. Onsdag arbejdsudvalg og Rådsmøde – med en mængde sludder, og det er rart, man snart bliver fri af de mennesker. Ellers intet af interesse. Jeg vil hjem eller til New Zealand – helst det sidste.⁴⁴¹ Nogle meget dumme breve hjemmefra.⁴⁴²

Torsdag den 9. november – søndag den 12. november 1944

Torsdag møde hos grev Reventlow ang. de danske krigsfanger – med Juncker, Truelsen, Hurwitz, Moltesen, Mørch med flere – gennemgang af listen. Nogenlunde enighed ang. fremgangsmåden. Allied Circle. Truelsen og Juncker. Fredag møde hos grev Reventlow ang. kurs – sedler (se notat).⁴⁴³ Rædselsfuldt. Lørdag og søndag – modtagelse af svært gode fiskeskippere. Dr. Friedberg kommer til Rusland, og det er jo godt.

Frøken Graa ankommet. Gør et godt indtryk. Jeg har meget bestemt sagt til hende, at jeg synes ikke forholdet mellem Gyth ([og] Mogensen [Hvalkof]) og mig var, som det skulle være. Det var efter min opfattelse ikke min skyld, men det ville jeg slet ikke tale om. Hvis hun boede her, ville hun aldrig blive spurgt om noget som helst i nogensomhelst retning og var helt frit stillet. Hun kunne også kun få en ret begrænset viden af mig, da jeg ingen tillid havde til Gyth og ikke ville fortælle ham alt. Jeg havde holdt mig tilbage og holdt mig tilbage, fordi jo mit hovedsynspunkt var: ingen uenighed og ingen splid. Jeg sagde det netop så pænt – men vil ikke sige min mening stærkt til hende.

Mandag den 13. november – lørdag den 18. november 1944

Dagbogen min er jo bare et supplement til min korrespondance og er jo ikke tænkt at skulle offentliggøres. Jeg skriver derfor intet om Døssing, Friedberg; om tre landsmænds breve og meget andet – det må man finde i korrespondancen. Har ført en del forhandlinger med Heckscher ang. at finde ud af Belgien-Holland og lære deraf. Møde hos Dr. Borel ang. den antityske pro-

paganda. Det går for småt. Og her savner man i meget høj grad sprogkundskaber. Talte med Atlee om hans åbningstale⁴⁴⁴ (se arkiv brev til) Lang samtale med Friedberg, som jeg tror, Døssing kan få fornøjelse af. Og også samtale med Hollingworth ang. min træning til at komme afsted. Besøg på kontoret af de 4 danske officerer: Bjarkov, Jegstrup, Ramberg, Florian Larsen. Sørger for fiskere (og officerer) og alt det sædvanlige arbejde.

Ang. proklamationen se Kauffmann – det mærkelige individ, som nu vil have mig til at skrive direkte. Onsdag *Kæmil *Ston m.fl. – navnlig Foss, som er kommet og som jeg har haft timevis af samtaler med.⁴⁴⁵ Han er så brav og ved jo også besked. Og vidunderlig usnobbet. Han bor hos os og skal videre snart. Torsdag åbnedes udstillingen (se bladet).⁴⁴⁶ Middag for officerer, Mogens [Hvalkof], Gyth, Juncker. Gode folk de 4 sidste, som er kommet over. Fredag Foss og arbejde og rejste her til Newcastle ang. de søfarendes stilling. Og nu skal jeg til møde.

Lørdag den 18. november – søndag den 10. december – torsdag den 14. december 1944

I Newcastle lørdag den 18. november. Møde ang. de søfarendes hjemrejse. Så kom jeg altså ikke længere, da jeg begyndte den søndag. Det er frygteligt.⁴⁴⁷ Jeg har aldrig i mit liv før været træt, men det forbandede ben har ændret så meget, og træt er jeg altså, men tager mig i det (tror jeg), så godt jeg kan.

Altså, var i Newcastle ang. søfarendes hjemrejse. Det blev der som sædvanlig ikke meget ud af. Tog hjem om natten. Jeg burde måske have nævnt, at jeg torsdag den 18. november, da udstillingen åbnede, havde lunch med Krøyer-Kielberg, som aldeles ikke forstod Kauffmanns optræden ved uden om Reventlow at skrive til mig, og sagde det så skarpt, at i forretningsverdenen vil man jo ikke tolerere den slags ting.

Om søndagen (den 19) havde jeg lang samtale med Foss – jeg må hellere straks skrive om tragedien med Foss. Hans indflydelse og hans medvirken i disse sager havde åbenbart steget ham til hovedet, jeg havde nogle gange meget kraftigt bebrejdet ham, at han og Ebbe Munck havde givet besked hjem om Frihedsrådet udenom mig. Og da han nu hørte, at jeg ville hjem (og forstod at han ingen indflydelse kunne have på disse forhold), så ville han gang på gang blande sig ind i, hvorledes det skulle arrangeres. – Samtidig med disse samtaler førtes, fik jeg Ebbe Muncks rapport, som viste (se arkiv), at han til Kauffmann og Reventlow

Christmas Møller sammen med den sovjetiske ambassadør, Fedor Gusev ved åbningen af den danske udstilling 16.11.1944. (Foto: Det kongelige Bibliotek)

havde skrevet om mine planer – jeg fandt det derfor ganske nødvendigt, at jeg skrev til ham og Ebbe Munck (se arkiv),⁴⁴⁸ at de aldeles ingen fuldmagt [havde] til at handle på mine vegne. Det skabte jo nogen misstemning, og i det hele var hans gæsteopførsel højst besynderlig. Han har jo ikke hjerne til den rolle, han mener at skulle spille. Det sagde jeg ham. Og han rejste senere på den uhøfligste måde uden at sige farvel. Nå. Det må de jo selv om. Jeg mener med mig selv, at jeg altid handler i overensstemmelse med, hvad jeg mener er rigtigt. Og så kan man jo ikke mere.

Søndag den 19. tog jeg med Hollingworth, Truelsen og en major op til en træningslejr ved Manchester, idet det var meningen, at jeg hurtigst muligt skulle hjem, og at jeg skulle smides ud med faldskærm. Vi kom til skolen om aftenen og fik en pragtfuld modtagelse. Venlige, gode folk. Om mandagen begyndte øvelserne, og det gik vældig godt for mig, sagde de allesammen. Og det synes jeg også selv, og jeg var god nok til at rulle rundt, når jeg skulle lande osv. Men så gik det galt ved øvelsen, hvor jeg

skulle falde og lande stående. Jeg gjorde tingene rigtigt. Og jeg gjorde heller ingen fejl ved landingen, men mit højre ben brækkede på to steder. Det var simpelthen Satans. Der er ikke mere at sige om det. Jeg havde sådan set frem til at komme hjem og være med, og så spoleres det hele. Nå – hospital – benet sat sammen – i plaster og i seng. Dejligt RAF-hospital – navnet kan jeg ikke. Vældig flinke ved Kurt Lie, som jeg kaldte mig. Men det var et frygteligt slag for mig.

Tirsdag fik jeg arrangeret det således, at jeg selv kunne ringe til Gertrud og fortælle det, og det var jo rart. Måtte blive på hospital tirsdag og kørte i almindelig vogn hjem om onsdagen og måtte i seng i et frygteligt humør. Var kun i seng torsdag og fredag. Og så i den tid Peter Freuchen og Ejnar Mikkelsen – der var intet særligt. Jeg sagde blot til dem, at de i et og alt måtte rette sig efter Kauffmann. Ellers ligger der jo et hus. Og der må ingen huse ramle.

Fredag (den 24.) havde Gertrud lunch for Foss (Anker-Petersen præsiderede), og Peter Freuchen og Ejnar Mikkelsen var der også. Det gik vist meget godt og havde ikke megen interesse, så vidt jeg ved. Og så begyndte jeg på kontoret igen – så Gruth om hans rapport (se arkiv) mandag den 27. Og havde ellers alt det sædvanlige arbejde. Tirsdag var jeg til lunch hos grev Reventlow med Warner, Gallop, Foss – vi talte lidt, ikke meget om Rusland (se øvrigt korrespondancen med Grev Reventlow og hans helt igennem løgnagtige fremstilling af sin egen og min stilling). Onsdag talte jeg med Olau Hambro om at få lån på fiskerpengene og fik afslag. Samtale med Spink – se arkiv – Ebbe Muncks beretning, brev fra to landsmænd – telegram om min stilling osv.⁴⁴⁹ Om aftenen vellykket middag for czecker. Torsdag den 30. en hel mængde forskelligt og i denne og følgende dage også en del breve om hele stillingen, som den er – også en samtale med Obl. Mogensen [Hvalkof], som i øvrigt gjorde et bedre indtryk end nogensinde. Korrespondance med Døssing må også erindres. I den senere tid mange samtaler med Dr. Friedberg, som jeg håber kommer til Moskva. Besøg af Winkelhorn og Ole Lund [Lippmann].⁴⁵⁰

Der er egentlig kun en ting at sige, og det er, at anarkist bliver man ikke af dette liv.

Den nye mission skal først træde i virksomhed, når Danmark er befriet, og så skal Danish Military Mission ophæves. Danske har overhovedet intet at gøre med eventuelle militære planer

med Danmark for at befri det. Om Mogensens [Hvalkof] Mission kan få noget med det at gøre, er et åbent spørgsmål – eller rettere: p.t kan den ikke. Jeg håber dette må blive ændret. Om alle dens forhandlinger iøvrigt ved jeg meget lidt – men det er vist meget godt. Men jeg er jo komplet og aldeles udenfor. Nu også med Rusland. Naturligvis havde jeg ret, når jeg for måneder tilbage sagde til Reventlow og Kauffmann, at Amerika og England havde fortalt Rusland alt om deres forhandlinger ang. besættelsen af Danmark.⁴⁵¹ Og i øvrigt det sædvanlige arbejde. Hr. Foss rejste som sagt uden at sige farvel. Og frøken Graa flyttede lidt mere. Og passede arbejdet i huset. Det skal der jo også nogen til. På en lang række områder se arkiv. Der er vrøvl mellem de frivillige ang. missionen. Til dels uberettiget, men galt grebet an. Onsdag den 6. december Rådsmøde – se bladet.⁴⁵² Så er der Gudme. Ja, stakkels Peter – men han levede jo op til sin ide.⁴⁵³ Men Sten – Jytte og Erik Seidenfaden vil have ham til Stockholm, og så er der ikke mere at gøre ved det. Og jeg tænker egentlig hver eneste gang, een forsvinder til andet arbejde – så er vi a' med ham. Nå. Vi får Hørsholt-Hansen i stedet⁴⁵⁴ – og det er jo godt. Samtale med Schmiegelow ang. lån.

Fredag den 9. frokost for nogle fra British Council – og det sædvanlige – Søndag, mandag, tirsdag (d. 12.) intet særligt ud over de sædvanlige ærgrelser. Og forsøger nu at præparere at komme hjem på en anden måde. Men jeg føler mig meget til overs. Haft samtale med Gusev og Tchitchaiev. Ville gerne drøfte War and Workmen-artikel⁴⁵⁵ – men den kendte de ikke. Se rapport.⁴⁵⁶

Fredag den 15. samtale med Warner (og nu har vi altså)

Fredag den 15. december 1944.

Han forklarede situationen med Rusland – som der ikke var meget nyt i. Fortalte hvorfor de ikke ville have mig i radioen – men nu har jeg jo også skrevet, hvad jeg mente burde siges.⁴⁵⁷ Kauffmann havde de accepteret. Men særligt Buhl, om hvem de hørte så meget fortrinligt. Ak, hvilken svindel! Men når de vil snydes, må de jo selv om det – det er blot trist, [at] det går ud over landet. Men jeg kan intet gøre. Jeg siger min mening, hvor jeg kan det uden at gøre skade. Og jeg har ingen forventninger om at vende hjem til nogetsomhelst. Var vel helst fri for det. Middag med Dewing om aftenen. Og krigen går lidt halvsløjt, synes jeg. Det bliver en hård og blodig ende, som er tilbage.

Danmark er glimrende. Men Fog, Poul Sørensen – det er utroligt hårde slag.⁴⁵⁸

Godt nyt fra John. Han er vældig flink, tror jeg, og gør sine ting godt. Ja meget har jeg vel glemt – men så var det vel heller ikke bedre værd –

Lørdag den 16. december 1944

Forskellige samtaler – Terkelsen, fru Cohn, som skal over til manden, Juncker – havde en “talk” fra Blytgen, som handlede om John – vældig pæn – se arkiv.⁴⁵⁹ Og ellers ved jeg såmænd ikke noget – men føler mig noget udenfor. Se Frit Danmark ang. War og Workmen Class. Krigen går jo småt, men så vidt jeg kan skønne umådelig sikkert. Men vejret er jo rædselsfuldt stadig.

Søndag den 17. december 1944

Ordrede en hel del ved min filing om morgenen med fru Palmér og havde ellers en smule ro. Dr. Friedberg og Dr. Hertz om aftenen. Og fik talt det sidst med Friedberg, inden han rejste.

Mandag den 18. december 1944

Besøg af et par A.P. Møller-maskinmestre, hvis båd lige var havareret. Talte om situationen hjemme. Ellers en masse post og arbejde.

Tirsdag den 19. december – tirsdag den 26. december 1944

Således går det med de gode forsætter om at skrive hver dag – men jeg har haft meget travlt og alligevel noget generet af det forbandede ben. Men nu må jeg jo se at få skrevet lidt. Havde tirsdag en samtale med Lindsay Carlow ang. kul. Det er regeringen, som bestemmer. Det vidste man jo nok i forvejen. Men kulforsyningen til et befriet Danmark er et meget alvorligt problem. Jeg synes der må gøres lidt for det – men det bliver nok svært. Kl 3 kom Johs. G. Sørensen fra radioen, og han er jo vældig flink. Og om aftenen havde Stagg samlet Finlay, Sir Neville (Bland), Lie, Prytz, Colban og Gustav Rasmussen (i stedet for grev Reventlow) og mig til diskussion om en Round Table-Club i de skandinaviske lande. Sir Bertram Jones var der også. Colban som jeg sætter meget højt, gav mig to komplimenter. Den ene var mit svar til War and Working-Class-artiklen – det kunne jo være en venlighed – den anden var, at han roste Atlees bemærkninger ved udstillingsåbningen. Han synes, de var meget kloge, og det var jo

en virkelig kompliment. Og jeg sagde ikke et ord – naturligvis.⁴⁶⁰

Onsdag den 20. Lunch med Karsten og en franskmand (professor [blank plads]); Samtale med Spink – lang gennemgang af tingene med Gudme. Sørensen om aftenen. Samtale med Nordentoft – dygtig – men fortæller intet – og jeg er ganske udenfor. Og krigen, krigen! Og Grækenland⁴⁶¹ – det kan tage nogen tid endnu. Og penge har jeg snart ingen af – og så skal man gå tig-gergang igen. Hvor jeg hader det! Men Satans med de tyskere – så stærke de er.⁴⁶² Og alt ens eget bliver så småt mod den og det hjemme. Torsdag middag hos Beck-Friis og en lang række samtaler. Men hvor vi dog savner en regering. Alle kan gøre hvad de vil – og det hele bliver ikke til noget, synes jeg.

Fredag den 22. lunch hos grev Reventlow med Barman – som fortalte interessant fra Moskva. Talte med Lie, hvis svigersøn er dræbt – det vidste jeg ikke. Og afskedsmiddag for Gudme. Og så kom Foss. Hvad han havde bestilt i USA, blev jeg ikke klar over. Han og jeg og også grev Reventlow havde nogle samtaler ang. information af russerne. Se korrespondance – gammel – se Kauffmanns uforståelige telegram ang. hans syn (fra disse dage). Og det hele er noget rod – som alt de diplomater får med at gøre.

Hvad jeg har hævdet hele tiden er, at Døssing burde informere russerne om samtaler og “aftaler” her i London med SHAEF. Det kunne jeg ikke få dem til i august, september. Nu viser det sig, at UK og USA har gjort det. Men vi danske har intet sagt til russerne – det må da være forkert, og det synes grev Reventlow også nu. Jeg har ganske bestemt frarådet, at Foss blev sendt til Rusland, men tilrådet, at grev Reventlow informerede Døssing. Mandag den 25. talte vi 3 med Warner om det – og han fandt det rigtigt. Det er jo ingen opfordring til at styrte sig ind i aftaler men [til at] se, hvad russerne nu siger til det. Og vil de have en aftale med os som med Norge, skal vi jo tage den. Nå – det hele er så fortvivlende elendigt, så det er forfærdeligt. John har vi haft et par breve fra – men ikke siden offensiven begyndte. Lørdag intet særligt. Søndag den 24. ej heller. Kiilerich, Lt. Poul Jensen, Dr. Bentzen, Sørensen og Hollingworth var der om aftenen. Blytgen hører vi intet om. Gudme var der også, men rejste.

Mandag den 25. intet særligt. Dog mødet hos Warner. Og Foss talte jeg faktisk ikke med. Tirsdag den 26. julefest i Huset. *Mødet hos Warner var tirsdag og ikke mandag* – Samtale med Hollingworth. Middag om aftenen med Nordentoft og Wilson. Ak ja, ak ja.

Onsdag den 27. december 1944

En mængde forskelligt arbejde. Uden enhver interesse. Men vil gerne have nogenlunde rent bord.

Torsdag den 28. december – søndag den 31. december 1944

Om Foss, Ebbe Munck osv. se korrespondancen, hvis det har nogen interesse. Men jeg er jo så ganske udenfor alt. Det er en forbandet tilværelse – meget lig den i 1941. Havde torsdag en samtale med Juncker ang. [at] beholde våben eller ikke. Jeg tror ikke man skal afvæbne dem, der har haft våben, men de må under kontrol. Fredag den 29. forskelligt arbejde. Lørdag og søndag talte igen i radio – om Churchills budskab⁴⁶³ vidste jeg intet, før Brinley Thomas og Bob [Robert Jørgensen] ringede. Grev Reventlow vidste ej heller noget. Det er sku' en køn behandling, der gives en. Men det er jo det forbandede ved ingen regering at have. Så vi ligger jo som vi red [=redte?] op til os den 9. april. Fra John meget lidt – han får ikke leave foreløbig. Gertrud tager heldigvis en lille ferie. Hun kan nok trænge til det. Og krigen går jo bedre igen. Men det tager tid.

1945

...jeg ved, hvad jeg ofrede.

1945

Mandag den 1. januar 1945

Længere god samtale med Sørensen ang. samarbejdet. Hørs-holt-Hansen begyndte og vi lagde arbejdet til rette. Ellers en stille dag heldigvis. Hvordan mon det ny år bliver? Blot man dog kunne komme hjem og ikke sidde her med brækket ben.

Tirsdag den 2. januar 1945

Endnu mindre. Og hører jo intet fra britiske autoriteter. Meget betegnende nåede Nordentoft mig ikke – det viser stillingen. Men kan jo ikke undre. Prytz fortalte mig i virkeligheden forleden, at det var Buhl og danske kredse (Kongen?), som havde forhindret mit besøg i Sverige i januar 44. Se arkiv brev til Peter Lind.⁴⁶⁴ Havde forleden besøg af Hans Baach fra UNNRA. Dansk født. Så meget lidt lyst på USAs fremtid. Fik ikke noteret, at Hakon Christiansen var der forleden dag (1/1) og Mogensen i dag. Mogensen, altså Hvalkof, var i meget bedre humør end nogensinde. Medgang forskønner jo. Han kunne ikke sige meget, men han håbede på noget mere militært, og at der skulle blive en virkelig opgave for ham og hans officerer; ja, det ville jo være en god ting om noget sådant skete. Hakon Christiansen skal snart til Sverige og ordne ferispørgsmål for søfolk. Skønt udtrykkelig anmodning derom foreligger fra både officers og søfolks side, holdes jeg ganske udenfor. At de gider. Men jeg følger min regel – intet vrøvl – intet vrøvl, som man kan interessere sig for. Så må jeg lade mig behandle – det er der intet at gøre ved. Hakon Christiansen foreslog, at jeg skulle være Frihedsrådets repræsentant ude, og jeg sagde, at det måtte han gerne arbejde for. Ak! ak!

Onsdag den 3. januar 1945

En hel del korrespondence (se arkiv), som jeg må se at få svaret på – Ebbe Munck, tre landsmænd osv. Men jeg vil hjem i stedet. Benet går det godt med – groede godt sagde lægen. Tchitchaievs

var her til middag – en sød dreng har de og er vældig flinke, synes jeg. Hvordan mon krigen går. Ikke alt for godt. Det kan da ikke være sandt, at amerikanerne ikke vil lade englænderne hjælpe dem – umuligt.

Torsdag den 4. januar 1945

En hel del arbejde – men er noget invalid p.t. Havde samtaler med Wilson og Hollingworth om hjemkomst og samtale med Warner – til hvilket de gav samtykke. Jeg vil arbejde for at komme hurtigt hjem. Ellers ved jeg ikke meget – er ikke alt for tilfreds med det hele. Men hvad – .

John får leave i slutningen af måneden.

Fredag den 5. januar 1945

Havde en lang samtale med Krøyer-Kielberg om mange forskellige spørgsmål. Jeg forklarede mit syn på bevægelsen, og hvorledes vi for enhver pris måtte undgå vrøvl. Kauffmanns stilling allerede i 1942, da jeg var i USA, viste mig ganske tydeligt, hvorledes hans fjendtlige indstilling var – og at jeg kun med den yderste forsigtighed kunne undgå konflikt med legationerne. Denne linje havde jeg fastholdt og ville vedblivende fastholde. Og Krøyer-Kielberg var naturligvis ganske enig heri. Krøyer-Kielberg var også forundret over, så lidt diplomatiske diplomaterne var. Talte om Hørsholt-Hansen og Kiilerich og fik tilslutning til planen om Hørsholt-Hansen,⁴⁶⁵ Anker W. Petersen. (se arkiv); Iversen (se arkiv). Talte om mine egne forhold, hvor Krøyer-Kielberg også mente, man burde indskrænke repræsentationen, men var imod jeg skulle fraflytte lejligheden, hvad jeg havde foreslået. Men jeg tror nu nok, det er det rigtigste at gøre det. Men det bliver svært at ordne. Helst satte jeg mit forbrug voldsomt ned. Men det kan jeg jo ikke her.

Lørdag den 6. januar – fredag den 12. januar 1945

Lørdag og søndag en hel del arbejde og en masse breve. Sørgte for læger m.m. Stagg. Lang samtale med Muus (og kone) ang. stillingen hjemme. Hver er imod, [at] jeg skal hjem – så det bliver vel ikke til noget. Arbejdsudvalg og Rådsmøde. Gundel som sædvanlig tåbelig, skønt jeg søgte at klare sagerne for ham og få så lidt vrøvl som muligt. Havde Prins Peter til middag. Havde en god samtale med orlogskaptajn Mørch, som forklarede stillingen godt.⁴⁶⁶ En god samtale med Hvalkof om at kontakte russerne,

Christmas Møller med Vilhelm Buhl. Christmas Møllers udrejse, der tidsmæssigt faldt sammen med Vilhelm Buhls overtagelse af Statsministerposten, var sket i protest mod regeringens alt for imødekommende samarbejdspolitik. Fra eksilet i London var det svært at følge med i udviklingen hjemme, hvor politikere og Frihedsråd gradvist fandt sammen. I januar 1945 måtte Christmas Møller konstatere, at "Buhl løber med dem allesammen". I februar i Stockholm fik Christmas Møller for alvor kendskab til Buhls stærke stilling. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

hvad jeg tilrådede. Samtale med Robert Jørgensen om BBC, og begyndte at kunne gå. Fra John har vi intet hørt længe, synes vi – og Gertrud ængstelig. Og krigen trækker jo måske ud. Men jeg er i øvrigt så led og ked af det hele. Telegram fra Foss om Rusland. Han skal derover. Det er jo helt vanvittigt.⁴⁶⁷ Men de andre er de stærkeste. Og Buhl løber med dem allesammen. Jeg vil nu trække mig en hel del ud af det hele. Jeg synes, jeg har haft en ærlig vilje til at gøre det rigtige, og jeg synes også, jeg har været den klogeste – se udviklingen navnlig korrespondancen med tre landsmænd. Men det nytter jo ikke. Der er for mange

små mennesker. Og man skal aldrig rejse bort. Jeg ved, hvad jeg ofrede, da jeg gjorde det.

Lørdag den 13. januar 1945

En hel mængde arbejde. Havde Prins Peter til lunch sammen med ledende folk fra Rådet. Prinsen er den bedste, jeg har truffet af Racen! – om aftenen orlogskaptajn Mørch og Jutta Graae. Mørch er den bedste, jeg har set af de militære, vi har haft herovre. Han skulle navnlig have nogle skibe og nogle ministrygere og var påbegyndt forhandlingerne derom. Jeg advarede på ny mod Foss, som jeg ikke mener har format til den position, man giver ham og foreslog, at Døssing kom til Stockholm og jeg også. En hel del oplysninger om hvad der var lavet i Danmark – og det ser jo godt ud.

Søndag den 14. januar 1945

På kontoret og arbejdede. Brev fra Sømanden [Dedichen] (ikke til mig, se arkiv).⁴⁶⁸ Det er jo simpelthen ikke til at forstå, at man har givet Sømanden den position. Politiken, Politiken, Politiken. Radikalismen, radikalismen, radikalismen. Og jeg synes, man må have en nærmere forklaring på henvendelsen ang. den aktive stilling, man nu indtager. Om aftenen var Muus's her – intet af særlig interesse. Om eftermiddagen besøg af *Blanner og Ole Lund [Lippmann]. Ak! -

Mandag den 15. januar 1945

Havde en samtale med Warner. Jeg spurgte om grev Reventlow, Døssing og Kauffmann var informeret om Frihedsrådets og partiernes henvendelse ang. anerkendelse som krigsførende allieret.⁴⁶⁹ Det blev de. Jeg kunne nemlig af de dokumenter, jeg havde modtaget [ikke?] se, om de blev det – og jeg syntes det var ganske nødvendigt, [at] dette skete. Jeg støttede henvendelsen, det jeg kunne. Men var lidt ængstelig for, at russerne ville svare nej. Warner mente, at henvendelsen bare kunne gøre et godt indtryk, ved at alle stod samlet. Jeg fremhævede, at man måtte være meget forsigtig mht, at intet kom frem om, hvem der havde foranlediget denne henvendelse. Jeg gav dernæst en forklaring på hele situationen (se min generelle skrivelse til Frihedsrådet)⁴⁷⁰ med de afvigelser, som var nødvendige. Og fremhævede, hvor nødvendigt, det var, at jeg kom hjem. Warner lovede at støtte det – men jeg er ikke optimist. Den ny norske minister i Stockholm

Esmarch var her – det interessanteste han fortalte var, at der var en vis forbindelse til Falkenhorst⁴⁷¹ om, hvad der skulle gøres ved tilfælde af tysk kollaps.

Tirsdag den 16. januar 1945

Se korrespondance til Frihedsrådet, 3 landsmænd [Kraft, Poul Sørensen og Aksel Møller], Ravn [Frode Jakobsen], Gudme Secher osv. Frokost med Hollingworth om min rejse, intet resultat. Lang samtale med Spink – også om Sømanden [Dedichen]. Hollingworth sagde forresten, at Juncker kun var operationel og Truelsen efterretningsmand (eller omvendt!) – men ingen politisk opgave havde! Kong Haakon havde ønsket at se mig. Som altid meget flink, meget levende – og klog. Han fortalte morsomt om sine ministres utålmodighed over for englænderne – og gav altid det råd at gå langsomt. Det samme jeg jo må gøre i mine mindste forhold. Han syntes lidt opskræmt over forholdene mellem stormagterne. Havde intet positivt – men sagde modigt, at han følte trang til at lette sit hjerte, navnlig ang utålmodigheden. Og så det sædvanlige.

Onsdag den 17. januar 1945

Vicekonsul Jacobsen fortalte om sine lidelser i april med greven. Frokost med Schmiegelow, colonel Rogers, grev Reventlow ang. at skaffe lån til Danmark. Det blev naturligvis ikke til noget positivt – men der er skabt en vist nok god forbindelse. Med Barman havde jeg om aftenen en lang samtale ang. Døssing, og hvorledes vi skulle hjælpe ham. Og nu håber jeg at få noget iværksat her.

Torsdag den 18. januar – søndag den 21. januar 1945

Det var torsdag og ikke onsdag Barman var her. Havde lunch med Chester Beatti og flere ang, hvad man skulle gøre med tyskerne og deres allerede startede forsøg på at begynde forfra. Fredag en lang samtale med Ole Lund om hans forestående rejse.⁴⁷² Bad ham hilse forskellige – fortalte ham min mening – ønskede at holde kontakt – ønskede at komme hjem. Men belært af erfaringen sagde jeg meget bestemt til ham, at han ikke havde fuldmagt fra mig, hvad han forstod. En mængde breve til alle de interessante (se arkiv). Jeg ville gerne have talt med ham endnu en gang, men han kom selvfølgelig ikke. Lørdag og søndag arbejdede. Svart har skrevet, at Island ville tilbyde mig S.K. [=Stor-

kors?]) – jeg har svaret, at jeg var imod dekoration til civile og politikere. Men var rørt over tanken. Og russerne er jo vidunderlige. Krigen gør een i godt humør igen.⁴⁷³ Blytgen kom hjem og fortalte lidt om John.

Mandag den 22. januar 1945

Der er godt nyt – John kommer hjem fredag antagelig – Og Gertrud er i højt humør. Og krigen strålende og vist også god i vest; ellers arbejde.

Tirsdag den 23. januar 1945

Robert Jørgensen var her i går aftes og talte radiotider. Om tirsdagen alt det sædvanlige. Har opgjort bevægelsens økonomiske situation – den er god nok. Har fået næsten bund i min post. Kiilerich her om aftenen til en lang chat!

Onsdag den 24. januar 1945

Havde samtale med Muus – som bad mig sende et frygteligt brev til Atlee fra Buhl, Hedtoft Hansen og Alsing Andersen.⁴⁷⁴ Man må jo håbe for dem, at det aldrig bliver offentliggjort. Men det er jo sådan, at man ikke har lyst til at samarbejde med dem. Ingen støtte til Reventlow – ingen støtte til den danske bevægelse. Kun dem selv. Gud Fader bevares. Samtale med *Stonner (ingeniør) som jeg skaffer pas til Sverige. Han var meget hård i sin bedømmelse af de danske officerer og *andre. Ellers en mængde post. – Skal i aften til middag hos Andreas *Chiken – en dansk-american. Der var Hans Tofte, *Lenny Benzon *Evans.

Torsdag den 25. januar – onsdag den 31. januar 1945

Havde torsdag en interessant samtale med Moltesen og Pinnoch ang. Danmarks køb. UNRRA troede han åbenbart ikke på. Vi måtte placere ordrer nu. Det var ganske nødvendigt. Referat⁴⁷⁵ er givet Reventlow, og vi skal forhandle igen. Og så kom John hjem torsdag og så vældig godt ud. Og det har været en god oplevelse at have ham hjemme. Hans pengesager er i uorden – men jeg kan vel hjælpe ham – den hjælp jeg aldrig fik. Fredag og lørdag John. Var sammen hos Vit – gav en masse oplysninger til forskellige. Og alt det sædvanlige vrøvl om alt. Mange samtaler med grev Reventlow om Døssing og Foss og henvendelse til russerne,⁴⁷⁶ som heller ikke bliver til noget. Planlagde at tage til Stockholm – fik visa denne gang! Lang samtale med Warner

mandag – om Japan, Danmark, kontingent til Tysklands okkupation etc. Ret til at gøre, hvad jeg ville – al support. Wilson senere det samme – største confidence til mig – Får lov til at tage hjem. Hollingworth på lignende måde. Har ikke hørt et ord fra Døssing. Og de andre arbejder jo alt det, de kan. Møde hos grev Reventlow – Papirerne fra Rottbøll (30/1) viser, hvor lidt man har holdt mig underrettet.⁴⁷⁷ Men jeg vil gøre mit arbejde bedst muligt – og så må det gå med resten, som det kan – jeg er led og ked af de mennesker. Dedichen osv. er jo helt fantastisk. Men hvor er mennesker små. Godt at have John hjemme -

Dagbog fra 1. februar 1945

Torsdag den 1. februar – onsdag den 7. februar 1945

Det vil være helt umuligt at skrive en ordentlig dagbog foreløbig. Skrive beretninger til Gertrud og nå det hele er svært nok. Så jeg kan notere ned foreløbig til hjælp for hukommelsen.

Torsdag den 1. Atlee. Kort samtale i London – hilse de 3 socialdemokrater – ganske enig i de fri danskes politik. Og dagen gik, og fik da talt lidt med Gertrud og John. Det var lidt svært at sige farvel. Sovevogn II klasse!

Fredag den 2. Edinburgh – Leuchard. – Ole – *Mastai – på vingerne kl 5¹⁰ – koldt – i Bromma 10^{1/2}. Til Castle Hotel og ringede straks til Døssing og Foss. Gudme ringede, og Seidenfaden og hans kone om aftenen til en snak til kl. 1/2!

Lørdag den 3. Døssing; “Danskeren”, Kruse, Døssing, pressekonference; Turnbull og Ray, Madame Kollontay – og naturligvis Torp-Petersen. Og straks i gang med at telefonere rundt. Vil tage alle måltider her på hotellet, så vidt dette er muligt. Efter middag hos Seidenfaden med Gudme, Ebbe Munck og Outze.

Søndag den 4. Seehusen, Secher, P.M. Daell, Outse. 12 Kruse (til kl.3), Melchior, Grunnet, Heiberg – til middag hos Torp-Petersen alene med Gudme.

Mandag den 5. Bramsnæs er i Stockholm, men vil ikke tale med mig! “Flammen”s og “Citronen”s “fædre” her og klager over mange ting. Otto Christiansen, Karsten Meyer, Holm fra Interparlamentarisk Gruppe – lovet møde fredag. Kontaktudvalget⁴⁷⁸ – tale – Ebbe Munck om aftenen: Flere samtaler med Døssing.

Tirsdag den 6. Ramberg, Lillelund, Gabrielsen, Bülow (be-

sked til H. P. Christensen), fru Fog, Døssing flere gange. S. A. Andersen, Kampmann og Saxild, 1/25 Vougt (besked til Danmark), Sir Victor Mallet; Ole Secher, Grunnet, *Lisken, Outze, Beerman om aftenen; indrettet helt kontor; Gudme, Beerman, Frøken Søderby.

Onsdag den 7. Amer. minister Johnson, *Haustag, prinsesse Ingeborg, Mendelman, Kn. Lauritzen, C. C. Hansen; lunch hos Turnbulls, Foss, Ray, fru Fog m.fl.) Min stemme er ad Helvede til – og mit helbred – men jeg må jo se at klare det. Mange kan have det værre.

Torsdag den 8. februar 1945

Jeg sidder her i Älmhult og venter på Aksel Møller – det er gået galt som så meget andet. Det er Fandens ærgerligt: Der var en del folk på kontoret – altså hotellet i morges – kontorchef Frederiksen – gav besked om mit syn på fremtiden. Den fjollede kommunistfrygt. Torp-Petersen gav jeg besked ang. shipping-ordningen. Han skal tale med *Bachmans – og får vel besked. Nu fik jeg Aksel Møller i telefonen fra Alvesta.⁴⁷⁹ Han var for træt til at komme herved og ville i seng, og så må vi mødes i toget. Så sidder jeg da alene her og tænker på Gertrud og på John. Og kan måske få lidt orden på mine papirer. Af det jeg ikke har fået noteret ned fra de første 5 dages samtaler, bør vist nævnes:

Lie havde over for Døssing nævnt planerne om at gøre mig til minister til Norge (jeg har altid været imod det) – og havde fået den besked, at danske socialdemokrater ikke ønskede det. Det var ganske det samme som med mit navns nævnelser, da Døssing blev minister – oh, hvor er de små. Jeg har meget rådet Døssing til ikke at lade Foss komme til Moskva. Det er jo umuligt at have ham rendende rundt. Arne Sørensen har søgt at komme til Moskva.

Det bør noteres, at jeg bliver genkendt overalt i tog, på hotellet her osv.

Ved kontaktudvalgsmødet: slesvigske spørgsmål – det begynder at knirke som i 1918. De samme politikere (sagde Ernst Petersen) skal vel ikke med, modstandspolitikens modstandere. Heiberg synes min tale var forstemmende! fordi jeg ikke smed alt det gamle overbord.

Jeg har givet Outze mine synspunkter ang. Nationaltidende (som andelsforetagende).

P. M. Daell bekræftede min opfattelse af Priémé.⁴⁸⁰

Fredag den 9. februar – lørdag den 17. februar 1945

Jeg har bedt Gertrud gemme brevene godt, for jeg kan aldeles ikke nå også at skrive en udførlig dagbog. Den 9. mødte jeg Aksel Møller i Alvesta. Lange og indgående samtaler, hvor jeg klarlagde min stilling. Han havde ikke kendt mit memorandum.⁴⁸¹ Møde i Journalistforeningen om aftenen. Har notaterne. 1/212 Jørgen Christiansen.

Den 10. samtale med Døssing (accepteret Buhl – ikke Frihedsråd, men repræsentanter for modstanden flertal! Døssing undervisningsminister. Ingen praktiske spørgsmål at løse). Finn *Laken. Frokost for fremtrædende svenske, Knudtzon, Dr. *Tørning. 6 Cocktail Party for alle arbejdende.⁴⁸² Middag for russere ([blank plads]) og Døssing; la Cour, Wangel.

Den 11. Aksel Møller hele dagen næsten. Han var godt tilfreds. Grunnet om aftenen.

Den 12. Kamppmann, Aksel Møller, Kruse, Aksel Møller og Døssing – mindre godt.⁴⁸³ Hollandske minister Greve W. van Rechteren Linpurg. Afrejste til lejrene [Den danske brigades forlægninger]. Fru Poul Andersen (han mægtig god).

Tirsdag den 13. Lejrene (se arkiv) – godt. Richard Jensen.

Onsdag den 14. middag Göteborg. C. C. Hansen,⁴⁸⁴ Tom, møde om aftenen med Albert Olsen, Pressemøde, Segerstedt.

15. Günther – god samtale – Academicum.⁴⁸⁵

16. Flygtningekontoret. Weiss⁴⁸⁶ om aftenen. Svensk Interparlamentarisk Gruppe – Andersson⁴⁸⁷ overstrømmende.

17. Ernst Petersen – *Pinnoch – Torp-Petersen. Islands minister – og en mængde andre. Om aftenen hos Kruse til en meget lang snak. Han er bedre (og navnlig dygtigere), end de siger. Men jeg har opgivet at skrive noget ned. Jeg må henvise til beretninger og breve, og så er det hele på en måde af liden interesse. Når man tænker på, hvad der foregår i Danmark. Nå – man skal jo gå på jorden, om den end er gloende.

Søndag den 18. februar – torsdag den 22. februar 1945

Ny samtale med Døssing – man han svæver, og man får for lidt ud af det. Politiker er han jo ikke – og hans had til de gamle politikere i Socialdemokratiet er stort. – Had måske ikke – men foragt. Hos Schou⁴⁸⁸ og så deres lister ang. quislinge – eller rettere lidt af det. Det så godt ud. Frokost med [Harald] Bohr, Carl Otto Henriques, Karsten Meyer, Seidenfaden, Outze og Gudme. Meget morsomt og umådelig flinke. Folketingsmand Carl-

Under møderne i Stockholm mødtes Christmas Møller med den centralt placerede journalist Ebbe Munck (i midten) og med politimanden med de mange forbindelser, Max Weiss. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

son, Søndergård. Hvervemøde (talte). Kl. 10 om aftenen hos Torp [-Petersen] – med en mand (H. H.)⁴⁸⁹ fra Danmark.

Mandag den 19. En uendelighed af samtaler. (Rasmussen, Wold,⁴⁹⁰ Dr. Schultzer, Dr. Hertz, Sachs, Seehusen, Sticke, Forchammer osv.). En meget god samtale med madame Kollontay (se beretning).⁴⁹¹ Hos officererne om aftenen; Oscar Hansen.

Tirsdag den 20. Gyldensleth med to folk – penge, våben, Bornholm, 1200 frivillige folk – og intet.

Onsdag den 21. Lang samtale med la Cour – Harald Kjær ang. Gunnar Larsen; Esmarch, Nordens Frihett om aftenen. Frokost i Rigsdagen med Fr. Strøm og Dr. Pauli.

Torsdag den 22. Alle mulige mennesker. Lunch Friheden.⁴⁹² Middag for sabotører, Tom, *Kiding,⁴⁹³ Lillelund.

Fredag den 23. februar 1945

Besøg i Sättra Brunn.⁴⁹⁴ Røde Hær.⁴⁹⁵ Film.⁴⁹⁶ Middag for fru Lippmann. Lang samtale med Døssing, men det bliver der ikke noget ud af. Han forstår det ikke.

Lørdag den 24. februar 1945

En overvældende mængde mennesker her. Kl 1 frokost hos Andrén (Operakälleren) med konservative fæller. Kl 7 Norden-toft ang. mange forskellige spørgsmål.

Søndag den 25. februar 1945

Som sædvanlig op til en halv snes samtaler. Lunch hos Torp Pedersen, særlig af hensyn til Ejnar Hansen. Kl. 6 talte jeg i en fortrolig højreklub.⁴⁹⁷

Mandag den 26. februar 1945

Som sædvanligt ubehagelig samtale med Kelvin Lindemann. Kort samtale med folketingsmand Carlsson. Frokost for Ray. Russisk middag ang. Døssing.

Tirsdag den 27. februar 1945

I Håkunsholmleiren. Samtale med Ravnen [Frode Jakobsen]. fra 3 til 8. Kan ikke sige, det var nogen ubetinget succes. Men jeg har gjort, hvad jeg kunne for at gøre ham og andre frihedskæmpere fornuftige. Fredag i Tirsdagsklubben vistnok meget godt. Ørum ledede det. Der er efter min opfattelse ingen årsag til at skrive langt og indgående om Ravnen. Han og de andre overvurderer sig selv og vil jo udnytte situationen. På sin vis er de ikke et hår bedre end de gamle politikere, som heller ikke forstår ofrets værdi. – Min tanke om at slutte min tilværelse politisk med det arbejde, jeg har gjort i London, bliver mere og mere rod-fæstet. Men nu får vi se.

Onsdag den 28. februar 1945

Folk. Kl 11 besøgte jeg endelig DPT [Dansk Presse Tjeneste] – og det kan jo ikke nægtes, at det er en stor historie, og også lagt godt an, så vidt jeg kan se. Frokost hos Torp-Petersen hos prinsesse Ingeborg, som var umådelig outspoken – men jeg lovede ikke at notere noget som helst ned fra samtalen. Hun var umådelig flink – og ligner Kong Haakon kolossalt.

Folk – Krog Meyer fra Bondestandens Sparekasse var her og hilste fra Himmelstrup. Han er jo på sin vis trofast. Jeg bad ham fortælle tilbage om den aftale, jeg har med hans broder captajn Himmelstrup og sige, at jeg skulle gøre det bedst muligt. Ny samtale med Ravnen, som gik skuffet bort. Men det er ikke min skyld. Frihedsrådet kan ikke lave dets program om uden videre

og uden konference. Der må være orden i tingene. Og jeg kan stadig blive ved med at henvise til mine memoranda. De skal nok holde. Rejste kl. 10 med Outze til Göteborg.

Torsdag den 1. marts – mandag den 12. marts 1945

Kom til Göteborg om morgenen og gik straks i gang med møder og gav forskellige interviews. Kl 12 hos Ludvig Bing. Møde kl 2 – en snævrere kreds, vist nok meget godt. En lang samtale med C. C. Hansen og Tom [Søndergård?] m.fl. Middag hos Segerstedt. Sammen med Toms, C. C. Hansen m.fl. til toget gik – se senere angreb for fuldskab og pigesjov – fuldkommen løgn; men lavet efter recepten: der går aldrig røg osv. (det nazistiske dagblad, se udklip).

Fredag den 2. – Møde med journalister – Sigvald Christensen m. mange flere, bla. Hendil. Lunch hos konsulen – i bil til Lund – møde – te – Møde i Malmø og meget sent i seng. Engelske konsul m.fl.

Lørdag den 3. Talte i Landskrona og Hälsingborg og var om morgenen ude at se Hendils rute – umådelig mange mennesker. Tilbage til Malmø – meget sent. Talte med Ove Martin.

I flyvemaskine over Göteborg til Stockholm. Ray og Turnbull til lunch. *Bemærker[?]. En allersidste samtale med Frøde Jakobsen – som de andre. Middag for fru Poul Andersen, Dahls,⁴⁹⁸ Rosenbergs.

Mandag den 5. En mængde mennesker. Seehusens bryllup, Danske Forening. Kruse til lang snak. Det vigtigste var dog en lang samtale med min ny kommunistiske ven Chr. Petersen [Alfred Jensen] og fru Lis Nielsen [Alvilda Larsen]. De gjorde begge et særdeles glimrende indtryk, og jeg synes de er meget forstandige og moderate. Socialdemokraterne må til at tænke sig godt om.

Tirsdag den 6. En vældig lang dag. En mængde mennesker. DPT frokost. Talte med Allan Vougt og med *Brauke.⁴⁹⁹ Gav Vougt den sædvanlige besked ang. min stilling. Havde sabotør-middag og havde Chr. Petersen [Alfred Jensen] og Lis Nielsen [Alvilda Larsen] til aften og nattesæde. Han er vældig god.

Onsdag den 7. En endnu længere dag. Franske minister her på visit. Interview. Mange mennesker. Lille Academicum (tale). Om natten Nordentoft og Mørch.

Torsdag den 8. Mange mennesker om formiddagen. Fælles samtale Døssing og Chr. Petersen [Alfred Jensen]. Klager over

våben og klikevæsen har jeg i hobetal. Men jeg har fast indtaget det standpunkt ikke at blande mig i for meget – når jeg rejser igen. Taler i Uppsala om aftenen. Møde med Christiansen og Kruse ang. undertegnelse af shipping-pool – se iøvrigt brev til Kruse (arkiv).

Fredag den 9. samtaler med Richard Jensen – med Grunnet og Gudme ang. BBC – med Heiberg, Hurwitz, Lange, Wallenberg og L. [blank plads] til frokost – god samtale. Chr. Petersen og jeg hos Gustav Møller⁵⁰⁰ – også om Aksel Larsen. Talte om aftenen i Dansk-Norsk Juristforening.

Lørdag den 10 lunch hos Madame Kollontay – hos Ray til en meget lang snak. Lykkeberg fra Christiani og Nielsen søgte mig; sagde han skulle ikke hilse, men give Christiani det gode råd at bede om at få anlagt sag imod sig – så han kunne rense sig, om det var muligt.

Søndag den 11. Til ungdomslederkursus – træf om aftenen – hos Kruse hele eftermiddagen og en mængde mennesker som sædvanlig.

Mandag den 12. marts 1945

Det samme og det samme. God samtale med Per Albin Hansson: 1) Korps, 2) Kielerkanal, 3) Hjælp fra Sverige, også 4) materiel hjælp.⁵⁰¹ Heinberg ang. Nødblads⁵⁰² og Kiilerich. Frokost for russere. En række besøg. Alene hos Torp-Petersen om aftenen – Discussion om alle mulige emner. Talte også [med] fru major Gruth.

Tirsdag den 13. marts – fredag den 16. marts 1945

tirsdag den 13: Den sædvanlige bunke. Ray til lunch – Tom m.fl. til morgenmad. Grafström⁵⁰³ ang. våben. Om aftenen aktivt møde med en meget lang discussion. Hurwitz var mildest talt forfærdelig, Heiberg derimod glimrende.

Onsdag den 14: Folk. Økonomisk Institut. Lunch for Sødermann og militære (Wulff og *Norup). Lang samtale med Kampmann, kort (desværre) med Halvorsen. Middag hos Kruse om aftenen (meget flot – og gode gæster).

Torsdag den 15: Masser af mennesker til slut. Frokost hos Torp-Petersen med prinsesse Ingeborg. Hos Seidenfadens om aftenen sammen med en del prominente svenske, Undén, Tingsten osv.

Fredag den 16: Uhyre mange mennesker. Afsluttende samta-

le med Døssing – om russerne kom først osv. Med Munck om våben hos Skiøld og fik vist nok ordnet våben. Talte med Tom og Sabroe (som boede hos mig), Tb [Turnbull], lidt med Foss – umulig og illoyal som altid. Og fløj kl ½8. -

Lørdag den 17. marts – lørdag den 24. marts 1945

Kom til Leuchard flyveplads kl ca. 1-2 om natten. Gertrud ventede i St. Andrews, og det var dejligt at se hende igen. Og høre lidt om John. Havde lørdag og søndag der. Traf n.[norske] ambassadør Andvord, som roste Døssing. Mandag i London og begyndte arbejdet. Der var straks en mængde møder, hvor jeg forklarede situationen. Talte med Warner og måtte jo også tale om Foss' utrolige illoyalitet (se brev til Magisteren [Frode Jacobsen]).⁵⁰⁴ Ebbe Munck forstår jeg unægtelig heller ikke – men jeg vil lade dem optræde lige så illoyalt, som de vil – det er der intet at gøre ved.

Havde en samtale med Juncker – uden enhver interesse. Arbejdsudvalgsmøde. Møde på legationen. Med danske pressefolk, Med Danish Military Mission, samtale med Hollingworth, lunch med Kong Haakon, som var fornærmet over min udtalelse ang. Norge, som ikke havde hjulpet Sverige. God samtale med Vagn Christensen om officerernes stilling. Vil se at udarbejde et forslag. Og iøvrigt alt det sædvanlige – men menneskene bliver mig unægtelig mere og mere modbydelige. Lørdag en række møder – Lie, Benediktsson, Ray om aftenen!!!

Søndag den 25. marts 1945

Talte i BBC om aftenen. Kontor og intet af interesse.

Mandag den 26. marts 1945

Gusev – lang samtale ang. min rejse til Sverige. Samtale med Reventlow – som gør et mere og mere ynkeligt indtryk. Men, [det] skal jo slide ham.

Tirsdag den 27. marts – lørdag den 31. marts 1945

Dewing til middag og forklare ang. Slesvig. Gjorde vist ikke meget indtryk. En hel del samtaler, som ikke havde megen interesse. Grev Reventlow. ang økonomiske forhold sammen med Ahlefeldt og flere. Se materialet. Det hele er jo så nemt og så uendeligt svært.

Onsdag Rådsmøde osv, D.C.-B.C. [Danish Council-British Council] meeting. Jeg afvikler jo i al stilhed.

Torsdag på lignende måde. God samtale med Winkelhorn. Fredag – kontoret hele dagen. Lørdag det samme. Men ret interessant i posten.

Søndag den 1. april – tirsdag den 3. april 1945

Var på kontoret det meste af Påsken. Havde besøg af min *ven Lillelund, som har givet mig den eneste rigtige glæde, da han sagde at jeg var skyld i sabotagen og [i] at de tog fat i ham, Tom osv. Ellers kun vente på at noget skal ske.

– Fredag den 6. april 1945

Om tirsdagen skete intet – hørte ej heller fra John – Onsdag den 4. det sædvanlige arbejde – men lidt efter lidt ebber det ud – og sådan skal det jo også gå. Men det er ikke nemt at sidde udenfor – således føler jeg det. Og det har ingen interesse at skrive om alle disse småting.

Torsdag den 5. og fredag den 6. intet særligt. Johs G. Sørensen og afbud til Juncker – det er jo helt spild at tale med dem. Om aftenen var Hollingworth og Garret hos os. Hollingworth beklagede sig bla. over, at vi (Gertrud og jeg) havde sagt, at englænderne droppede folk, som de ikke havde brug for. At folk ikke kan lade være med at sladre. Det er jo ejendommeligt – men i øvrigt synes jeg jo ikke, at englænderne behandler folk godt. Men man skal blot holde sin mund, indtil man kan tale ordentligt og virkeligt forklare, hvad man mener. For forholdene kan jo ikke skildres så enkelt i sort og hvidt.

Lørdag den 7. april 1945

Nu rejser Kiilerich⁵⁰⁵ (og glad er han) – og det er jo også rart at have så få forpligtelser som muligt. Jeg burde vist have skrevet, at jeg den 26. marts havde en samtale med grev Reventlow og nævnte følgende punkter: 1) Hvis russerne kommer først til Danmark, 2) Slesvig og Kielerkanalen – men ej heller i denne sag er Reventlow klar – Gud Fader bevares. 3) Vareforsyningen, 4) Foss' forskellige henvendelser, og hvor barnagtigt det hele var. Jeg burde måske også have nævnt en samtale med Hvalkof. Han fortalte følgende om alt det pragtfulde arbejde, de udførte – og som jeg intet har med at gøre. Og bevidst holdes jeg ude af de hellige slyngler -

Søndag den 8. april – lørdag den 14. april 1945

Jeg har for nogle dage siden ringet til Hvalkof, om det ikke var på tide at spørge, om noget skulle ske. Han lovede at gøre det. Jeg har intet hørt.

Hvalkof meddelte, at man hjemme var klar til at indkalde 32.000 mand + de 10.000 mand politi, man havde. Krigsfanger drøftede man, barakker til 300.000. 5 km. dyb zone ved grænsen – 2 minestrygere foruden de 4 vi har. Lord Trenchart havde orienteret om flyvning. Skulle have 3.000 mand til ødelæggelse af landminer. Ray og penge i orden. Major Roberts, Muus, Jacobsen – – –

Søndag den 8: Intet – – –

Mandag den 9: Se Frit Danmark – Stagg hjemme om aftenen. Tale til ham for enestående hjælp igennem disse 3 år.

Tirsdag den 10: Den vidunderlige krig. Holdt foredrag for SHAEF. Talte med Spink om deres dårlige underretning (se Ole Lund [Lippmann] i Arkiv, Foss). Talte med Vagn Christensen om krigsbonus til de danske frivillige i engelske styrker.

Onsdag den 11: Alle mulige møder. Utroligt sjoveragtige overfor Blytgen – men dejligt at kunne sige de fyre sin mening. Kedeligt at Krøyer-Kielberg er på den forkerte side. Jeg tror ikke, [at] man kan være helt anstændig og [samtidig være] en god forretningsmand. Eden – se arkiv.⁵⁰⁶ Lunch med Borell og flere ang. vor lille komite (se arkiv).⁵⁰⁷

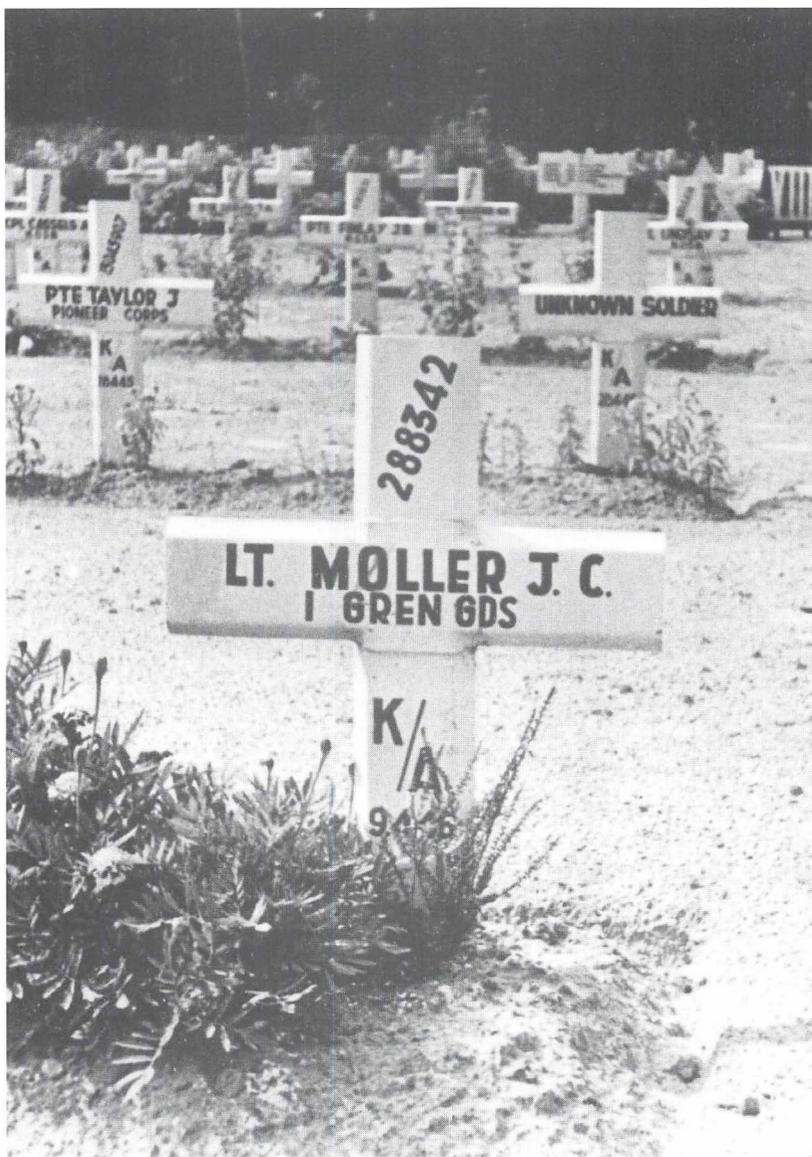
Torsdag den 12: – Roosevelt – en meget, meget stor mand.⁵⁰⁸ Ahlefeldt *smuk tale. Arbejdet afvikles. Et godt lille brev fra John.

Fredag den 13: Arbejdet afvikles – se bla. Foss og grev Reventlow

Lørdag den 14: Arbejdet afvikles.

Søndag den 15. april – tirsdag den 17. april 1945

Søndag kontor og afsted til Newcastle – møde der mandag. Altid trist over sømændenes fjendtlige indstilling, som unægtelig er meget uberettiget. Hjem om natten. Intet af særlig interesse. Reincke på afskedsvisit. Han har hjulpet flinkt. Stadig på afvikling. Tirsdag intet tror jeg – thi det er atter gået galt for mig og nu – hvad nu? –

Lille John var fører af en kampvogn i en opklaringseskadron. 9. april 1945 blev han dræbt ved Fürstenau i Nordvesttyskland. Dødsfaldet var et slag for familien. Her ses Johns kors på soldaterkirkegården. Efter krigen fik familien ændret inskriptionen til J. Christmas Møller, og korset fik tilføjet linjerne: "Kæmp for alt hvad du har kært, dø om så det gælder...". (Foto: Det kongelige Bibliotek)

Onsdag den 18. april – tirsdag den 24 april – onsdag den 2. maj 1945

Jeg kom altså til den 17. april – og så kom fredag den 20. april for Gertrud og mig. Og jeg har tænkt på, om jeg skulle holde op med at skrive dagbog – for jeg kan jo ikke – blottet som jeg er for enhver kunstnerisk evne – skrive det i den form om John, jeg gerne ville – jeg kan ikke give udtryk for den sorg, det savn og den lidelse, det er. Idiotten Hvalkof taler om rene glæder, som er lette at bære – han skulle vide. Nå – men jeg må jo også hellere her fortsætte Gertruds og min skintilværelse. Hver eneste dag er som at være til gravøl – man skal leve – man skal være med – ooh, men lille John, lille John, – elskede, dejlige lille John, hvor vi dog savner dig – hvor vi elsker dig – hvor har du altid været en god dreng. John, det vil blive så svært, så svært at undvære dig. Livet er blevet helt, helt anderledes. Men stærke bliver vi – nu kan intet røre os mere.

Onsdag den 18 april

Dansk-czekisk møde – gik vist meget godt. Arbejdsudvalg med meddelelse om finansudvalgets behandling af Blytgen og hans gage som krigskorrespondent. De var flove – men hvor har krigen intet ændret. Menneskene er lige forfærdelige. Havde Sandbæk til lunch – ham syntes jeg ganske godt om.

Torsdag den 19 april

Lunch Sir Alfred med en amerikaner – *Rom talte og en hel masse afviklingsarbejde.

Fredag den 20 april

Tog som sædvanligt glade kl. 8 og kl. 10 og forhåbningsfulde til kontoret – tænk på krigen og krigens gang. Da Blytgen og Gertrud kom til kontoret, lå der besked om aldeles omgående at ringe hjem og det gjorde Blytgen, og Gertrud var gået op til mig – men noget bange. Det varede så underligt længe, inden Blytgen kom op. Jeg ringede ned efter ham – ja vist – forvirring. Og så begyndte Gertrud og jeg at gå ned ad trappen fra første sal og søge efter Blytgen – bange indtil vished – og Blytgen kunne vi jo straks se det på, op ad trappen til min stue – slemt såret? rystede på hovedet – dræbt – Ja – og så var det altså sket, hvad vi jo havde tænkt på hver dag, hver eneste dag siden D-dag. Og jeg kan ikke skrive, og jeg kan ikke digte – og jeg kan ingenting – og

alting er jo også ødelagt for os to. Jeg ville gerne kunne sætte John et godt minde – men jeg har ingen ord – og det bliver værre og værre. Tænk John døde før Roosevelt, så længe er det siden. Den 9. april en skæbnedag for os... Og dette skrives mere end 3 uger efter.

Og så er der jo ikke mere for os.

Og jeg må have lov til at vente lidt med at skrive.

Efterskrift 29. maj 1946:

Jeg har godt haft i mit øre og for mit øje ordene på side 129 linje 2 f.n. [20.4.45]: “Som sædvanlig glade” – lykkelige over at det så ud til at gå landet så godt og krigen.

Den 5. maj 1945 – fire timer efter den tyske kapitulation i Danmark – nedlagde John Christmas Møller og frue en krans ved Cenotaphen, det britiske mindesmærke for den ukendte soldat. Afspejler de dystre miner, at tankerne gik til “Lille John”? (Foto: Frihedsmuseet)

Dokumenter

Oversigt over de aftrykte dokumenter

Hvor andet ikke er opgivet, befinder akterne sig i Christmas Møllers arkiv, Rigsarkivet i København. De angivne pakkenumre refererer hertil.

1. **Brev fra Christmas Møller til udenrigsminister P. Munch 22.4.1940** (pk. 8)
2. **Brev fra Christmas Møller til udenrigsminister P. Munch 20.6.1940** (pk. 8)
3. **Brev fra Christmas Møller til partifællen Ole Bjørn Kraft 15.10.1940** (pk. 7)
4. **Tale af Christmas Møller holdt i Forum 8.12.1940** (pk. 83)
5. **“Breve fra ensomheden”. Christmas Møllers politiske testamente 10. - 14.2.1941** (pk. 4)
6. **Brev fra Christmas Møller 2.11.1941 til Sir Victor Mallet, engelsk gesandt i Stockholm** (pk. 51)
7. **Brev fra Christmas Møller til Borch Johansen 4.5.1942** (Stockholmsarkivet CLXVII, indgået til Ligaen (den danske efterretningstjeneste), S. 14, RA)
8. **Brev fra Christmas Møller til Borch Johansen 15.5.1942** (Stockholmsarkivet CLXVII, indgået til Ligaen, S 19a, RA)
9. **Memorandum fra Christmas Møller til udenrigsminister Eden 24.6.1942** (dansk og engelsk version i pk. 14 og 42)
10. **Christmas Møllers rapport om sin rejse til England udarbejdet ca. 1.7.1942** (pk. 42)
11. **Brev fra Christmas Møller til Frank Stagg, SOE, 13.7.1942** (pk. 25)
12. **Memorandum af Christmas Møller m.fl. tilsendt Foreign Office 9.8.1942** (pk. 49)
13. **Brev fra Aksel Møller & Poul Sørensen til Christmas Møller 21.8.1942** (pk. 25)

14. **Den såkaldte “Sabotagetale” udsendt over BBC 6.9.1942**
15. **Brev fra Poul Sørensen, Ole Bjørn Kraft og Aksel Møller til Christmas Møller 11.3.1943** (Det svenske udenrigsministeriums arkiv HP 1 ad Politik Allmänd Danmark, XXXIV)
16. **Brev fra Foreign Office 13.4.1943 til Christmas Møller vedr. den danske bevægelse** (pk. 23)
17. **Telegram fra Christmas Møller til Vilhelm Fibiger og Ole Bjørn Kraft 8.6.1943** (pk.22)
18. **Memorandum fra Christmas Møller til Sovjets ambassadør Maisky 28.6.1943** (pk. 21)
19. **Memorandum fra Christmas Møller til Sovjets ambassadør Gusev 26.11.1943** (pk. 16)
20. **Uddrag af brev fra Christmas Møller til Erik Seidenfaden 17.8.1943** (pk. 24)
21. **Referat af Christmas Møllers samtale med Eduard Reventlow 30.8.1943** (pk. 21)
22. **Telegram fra Christmas Møller til socialdemokraten C.V. Bramsnæs 31.8.1943** (pk. 12)
23. **Brev fra Christmas Møller til commander Hollingworth, SOE 4.1.1944** (pk. 18)
24. **Brev fra Christmas Møller til socialdemokraten Hans Hedtoft Hansen 4.1.1944.** (ikke afsendt) (pk. 17)
25. **Brev fra commander Hollingworth, SOE, til Christmas Møller 7.1.1944** (pk. 18)
26. **Brev fra commander Hollingworth, SOE, til Christmas Møller 17.1.1944** (pk. 18)
27. **Brev fra Christmas Møller til commander Hollingworth, SOE, maj 1944** (pk. 17)
28. **Brev fra Christmas Møller til socialdemokraten Hans Hedtoft Hansen 3.7.1944** (pk. 17)
29. **Brev fra Christmas Møller til commander Hollingworth, SOE, 12.9.1944** (pk. 18)
30. **Brev fra socialdemokraterne Vilhelm Buhl, Hans Hedtoft Hansen og Alsing Andersen til Labourlederen, vicepremierminister Clement Attlee 1.12.1944** (pk. 11)
31. **Referat af Christmas Møllers samtale med Sovjets ambassadør, Gusev 13.12.1944** (pk. 16)
32. **Uddrag af Christmas Møllers breve til Gertrud C.M.**

- fra Stockholm februar-marts 1945 3, 4, 8, 9.-10, 11.-15, 17.-18, 19.-20, 21, 24. og 28. februar samt 4. og 9. marts 1945 (arkivet pk. 81)**
33. **Brev fra Aksel Møller til Christmas Møller 5.2.1945 (pk. 81)**
 34. **Brev fra Christmas Møller til Aksel Møller, udateret (pk. 81)**
 35. **Brev fra Hedtoft Hansen til Christmas Møller 6.3.1945 (pk. 17)**
 36. **Brev fra Christmas Møller til Hedtoft Hansen 16.3.1945 (pk. 17 og 27)**
 37. **Christmas Møllers beretninger fra Stockholm til de danske gesandter, 6.2, 24.2. og 31.3. 1945 (pk 51)**
 38. **Christmas Møller rapport om samtale med Warner i Foreign Office 23.3.1945 (pk 26)**
 39. **Christmas Møllers rapport om samtale med Warner 20.4.1945 (pk.26)**

*1. *Brev fra Christmas Møller til udenrigsminister P. Munch 22.4.1940 (afskrift):*

22.4.40

Hr. Udenrigsminister, Dr.phil P. Munch, MF, Christiansborg

Det er som forholdene ligger en nødvendighed for mig at skrive dette brev til Dem.

Anledningen er, at De fortsat i ministermøderne i virkeligheden fuldkommen afviser det forslag, jeg har stillet om, at der skulle sendes Hr. Renthe Fink et dokument fra den danske regerings side, som klart trak linjen op for, hvad vi i henhold til de os forebragte krav er gået ind på, og hvor vi derfor på den anden side er berettiget til og besluttede på at holde. Jeg bemærker, at endnu i dag har ministeriets medlemmer ikke modtaget en afskrift af det dokument, Hr. Renthe Fink overrakte udenrigsministeren den 9. april.

Jeg mener endvidere, at det vil være af afgørende betydning, at vi klart formulerer og stærkt fastholder vor opfattelse, og jeg synes simpelthen, at vi har forpligtelse overfor befolkningen til at gøre det.

Det vil også være nødvendigt, synes det mig, snart at give dansk offentlighed en fyldigere redegørelse end hidtil foreliggende for hele den stilling, vi er i.

Jeg vil gerne give disse mine henstillinger en udførligere begrundelse.

De kender mig [=mit] syn på den skæbnesvangre beslutning, Kongen, De og andre medlemmer af regeringen traf den 9. april om morgenen. De ved, at såvel denne beslutning som de begivenheder omkring i landet, der dels indledede den, dels blev dens umiddelbare konsekvens, har ramt store dele af vort folk på en måde, som aldrig forvindes. Denne Deres viden rokker imidlertid ikke Deres overbevisning om, at en situation, overfor hvilken landet efter den synsmåde, der altid har været Deres, og hvis hævðelse har været det ufravegne hovedformål for Deres deltagelse i indre dansk politik, ville stå værgeløst, er blevet taget på den eneste rigtige måde. I så henseende er logiken på Deres side. Derimod vil De ikke kunne bestride, at selve situationens indtræden er et aldeles afgørende nederlag for Deres vurdering af den sikring, Deres udenrigspolitik og de gennem den opnåede

tyske tilsagn og tilkendegivelser skulle give landet. Ingen fejltagelse i Danmarks historie overgår den, for hvilken De har pådraget Dem hovedansvaret ved til det sidste og med Deres overmægtige personlige autoritet at have forhindret erkendelsen af, at katastrofen rykkede os ind på livet, og dermed også muligheden af overvejelse og beslutning, medens vor vilje endnu var fri.

De véd fra mit første brev til Dem og fra vore samtaler, hvad i hvert fald min begrundelse for desuagtet at gå ind i ministeriet under den tyske besættelse, har været. Men det indtryk har fæstnet sig hos mig, at De fortsætter og agter at fortsætte i det tillidsfuldhedens og passivitetens spor, De (i forholdet til Tyskland) har fulgt gennem årene, og i tilfælde af nye skuffelser simpelthen [vil?] være til rådighed for magten.

Jeg tillader mig derfor at understrege som min opfattelse, at ikke mindst De bør se til, at der ikke sker det danske folk yderligere skade på sjælen, og at omsorgen herfor formentlig også vil tjene landets velfærd iøvrigt.

Jeg personligt ser i virkeligheden kun *det* ene håb for vort folk, at det kan få lov til at begynde helt forfra, når krigen en gang er endt. Men i hvert fald, hvis vi ikke under besættelsen har formået at optræde nationalt værdigt og fast, ser jeg slet ikke, hvorledes der skal blive nogen fremtid.

Og jeg synes, at De, som dog vel for Dem selv erkender Deres nederlag, må tage hensyn til – derom kan De være overbevist – de tanker og anskuelse, der råder i de videste kredse af befolkningen om, at De må indtage en klar og bestemt, så fast og frimodig, men naturligvis korrekt optræden overfor de fremmede magthavere i landet. En sådan indstilling ville være tilkendegivet ved en skrivelse som af mig nævnt til Renthe Fink.

Hvor langt vi kan holde, ved jeg ikke, men både folket og fornuften har efter min opfattelse krav på, at vi viser, hvor vi står.

**2. Uddrag af brev fra Christmas Møller til udenrigsminister P. Munch 20.6.1940 (afskrift):*

Strengt privat 20.6.40

Kjære Hr Udenrigsminister!

....

Da jeg nu skriver til Dem, ville jeg gerne have lov til at fremhæve, idet forhandlingerne i ministermøderne aldrig rigtig bliver forhandlinger om de principielle spørgsmål, at jeg, om jeg havde været til stede, ville have været imod den afgørelse, man traf med hensyn til politimestrene og værnemagten,⁵⁰⁹ da jeg synes, det er overmåde farligt for os, og at jeg ikke nok som kan advare mod den tilbøjelighed, der nu er, til en vis venlighed over for de tyske magthavere. Vi var ved begyndelsen af dette enige i, at vi skulle have et klart og rigtigt forhold til tyskerne, naturligvis, hvor vi også vil gøre hvad vi kunne for at befolkningen intet samkvem havde med dem. Det kan jo da så ikke nytte, at vi nu indtager en anden holdning og foregår befolkningen med et slet eksempel. Jeg ved med mig selv, at der ikke er meget, jeg ikke ville gøre, for at klare mit land igennem disse vanskeligheder, tåle af ydmygelser osv, så jeg er helt overbevist om, at det ikke er betragtninger i den retning, der bevirker, at jeg meget må advare imod en tendens, man nu sporer i retning af at inkludere sig på et venskabeligt forhold. Jeg har mange gange sagt, at jeg synes, at vi skulle føre for [=vor] kamp, som de danske i Nordslesvig gjorde det fra 1864 til 1920. Et forhold De jo kender så godt som nogen, og hvor jeg måske må have lov til at sige, at når jeg altid har følt mig stående i et andet forhold til Dem og RODE og andre radikale, end mange konservative har gjort det, var det måske først og fremmest i en forståelse af de fælles synspunkter, vi havde ang. sønderjydernes kamp, men det er for mig så umådelig vigtigt, at vi nu ikke alene tænker på lige den øjeblikkelige situation, men også ser hele vort arbejde på langt sigt.

med venlig hilsen

*3. *Brev fra Christmas Møller til Ole Bjørn Kraft 15.10.1940 (afskrift):*

Hr Red. Ole Bjørn Kraft, fmd. for Rigsdagens samarbejdsudvalg
15.10.1940

Jeg tillader mig herved at meddele Hr formanden, at jeg nedlægger mit hverv som medlem af partiernes samarbejdsudvalg.

Grunden hertil er formanden bekendt.

Jeg ønsker at tilføje, for at man ikke skal være i tvivl om mit

standpunkt, at jeg er af den opfattelse, at de samarbejdende partier og regeringen under ingen omstændigheder kan bøje sig, såfremt der fra nogen side stilles krav om, at der skal dannes en regering uden tilbørlig hensyntagen til Rigsdagens partier og flertal, eller hvis man fortsætter med at udpege enkelte af det politiske livs mænd som uegnede til at deltage i landets styre.

Jeg ønsker videre at bemærke, da jeg jo nu ikke får nogen direkte indflydelse på det arbejde som udføres i regeringen eller i Samarbejdsudvalget, ja vel ofte end ikke vil have kendskab dertil, at jeg med alle til rådighed stående midler vil modarbejde enhver bestræbelse, som måtte blive udfoldet for at præjudicere landets hele stilling udover besættelsestiden.

Afskrift af dette brev er sendt statsministeren.

Med venlig hilsen
John Christmas Møller

**4. Christmas Møllers såkaldte "Forumtale" holdt på Det konservative Folkepartis møde i Forum 8. december 1940 (Maskinskrevet med håndskrevne rettelser):*

Af CHRISTMAS MØLLERs tale i Forum søndag den 8. december 1940.⁵¹⁰

Otte lange og trange måneder har besættelsen nu varet. Rigsdagen er ved som sædvanlig i december måned at gøre sig færdig med sit efterårsarbejde. Store og vidtrækkende beslutninger har regering og Rigsdag måttet træffe i den tid, der er gået, og der kan vel da være grund til som aldrig før at prøve på at gøre status op.

Vi må i dag, på baggrund af hvad der er sket, som begivenhederne har udviklet sig og med den politik, der er ført, kunne nå til fuld og hel klarhed over, hvilke opgaver der foreligger for os alle, hvorledes vort lands hele stilling er, og hvad der i dag og i den kommende tid er folkets og landets krav til den politik, der skal føres.

+

Når jeg da her i dag skal redegøre for, hvad der efter min opfattelse er det aldeles afgørende i tiden, deler jeg, hvad jeg har at

sige i 3 spørgsmål, med hensyn til hvilke det er nødvendigt at vinde fuld forståelse af, hvorledes stillingen er, eller hvad tiden kræver af os.

De 3 spørgsmål er:

1. Begivenhederne op til og omkring den 9. april,
2. Den økonomiske og erhvervsøkonomiske situation i landet, og
3. Vor retlige stilling indadtil og udadtil;

[overstreget: Forholdet mellem dansk og tysk myndighed og dansk og tysk magt; hvor vi holder og hvad der er den danske linje i dag].

+

Jeg har ikke mange bemærkninger at gøre om begivenhederne op til og omkring den 9. april, egentlig kun een, nemlig den, at med den sidste tids diskussion, således som den også er blevet fremført i nogle aldeles skandaløse piecer, må enhver vel kunne indse, at det er aldeles umuligt at diskutere den 9. april, sålænge *[overstreget: vi har tyskerne stående midt i landet]* [indføjet med håndskrift: indstillingen er som nu]. Der er jo ingen, der kan være i tvivl om de synspunkter, som mine meningsfæller og jeg havde med hensyn til landets forsvar, og som ikke deltes af det overvældende flertal af dette lands befolkning. Der er heller ingen, der kan være i tvivl om, hvorledes den 9. april ramte os, men hvilken mening man nu end har om den beslutning, der blev truffet, så må enhver forstå, at enhver drøftelse om disse begivenheder er håbløst umulig, når man ikke kan udtale sig i frihed, og enhver, der har fulgt blot en lille smule med i, hvad der er skrevet i de før omtalte piecer, i smudsorganet "Fædrelandet" og så fremdeles, ved også at den diskussion der har været ført, ikke på nogen måde varetager og værner danske interesser. De gør det modsatte.

Jeg længes også mod et opgør angående den 9. april, men jeg længes mere mod det, fordi opgøret er udtryk for, at vi atter er frie, end for selve opgørets skyld.

For at befolkningen rigtig skal få forståelsen af, hvad det er, der økonomisk og erhvervsmæssigt er sket med landet, vil det være nødvendigt at drage en sammenligning imellem forholdene i Danmark i sommeren 1939 og forholdene nu.

Sandheden om det Danmark, der var, er jo ikke den, som man fra mange sider hævder, at det var et land i forfald, hvor erhvervslivet var ødelagt, og hvor det gik nedad bakke i så mange henseender. Sandheden er den modsatte, og derfor vil man også lægge mærke til, at når f.eks. en af storingeniørerne fornylig skulle holde et foredrag, så var der ingen forskel på det billede, han tegnede af det danske erhvervssamfund før krigen og det, som alle vi andre i det store og hele angiver. Danmark var før krigen et land, som havde udviklet sit erhvervsliv, således at vi var det land i verden, der havde den største omsætning pr. indbygger [sammenlignet] med andre lande. Vi havde en leveford for den store og almindelige befolkning, bedre end de havde den i andre lande. Og jeg ved naturligvis godt, at man med nogen ret kan sige, at materialismens ånd var for stor, men jeg synes nu ofte, at det er dem, der har det materielt bedst, som har lyst til at forarges over, at den dårligst stillede del af befolkningen vil have det bedre. Vi havde en sociallovgivning, som var bedre end de fleste andre landes. Vi kunne kulturelt og teknisk og videnskabeligt meget vel konkurrere med de andre lande i Europa og i verden. Det Danmark, der var i sommeren 1939, var et land i fremgang og opdrift, af jævnhed og ligelighed, af retfærd og retsind – et land vi alle længes tilbage til.

Jeg glemmer naturligvis ikke, at der var store og betydningsfulde ting, om hvilke vi var uenige; hvad kunne vi overhovedet ikke være uenige om i gamle dage? At vi konservative havde et andet standpunkt med hensyn til forsvaret end den øvrige del af befolkningen, at vi kæmpede om landbrugskrise og arbejdsløshed, ved vi. Alt dette er en sag for sig. Det har intet at gøre med den kendsgerning, at det Danmark, der var, var et velkonsolideret og stærkt samfund.

Hvad er nu grunden til, at det lykkedes i Danmark med dets knap 4 mill. mennesker på knap 800 kvadratmil land at skabe et sådant relativt stærkt samfund? Enhver ved, at det ved flid, dygtighed og energi var lykkedes os at oparbejde et erhvervsliv, således, at Danmark havde den største omsætning pr. indbygger, noget land havde. I 1938 udførte vi for ca. 1.100 mill. kr. landbrugsvarer, 400 mill. kr. industrivarer og 50 mill. kr. andre varer og havde vor fortjeneste på skibsfarten. Denne mægtige produktion og dette mægtige arbejde måtte til, for at vi kunne have den indførsel af råvarer og andre varer til landet, som var nødvendigt for at holde det danske erhvervsliv i gang. Danmarks han-

delsomsætning var altså 1.600 mill. i hver retning, vi solgte til England for mere end halvdelen af alt, hvad vi solgte. Vi havde et overskud i fri valuta fra England til at købe varer for i oversøiske lande. Imellem $\frac{3}{5}$ og $\frac{2}{3}$ af alt hvad vi solgte, solgte vi vest på, og på lignende måde med vore indkøb. Godt $\frac{1}{3}$ af landets handel gik mod syd og øst. Det, der [*overstreget: skete den 9. april, var*] [indføjet i hånden: er sket nu ved krigen, er] intet mindre end en økonomisk revolution for landet, og så længe krigen varer ved, vil vore vilkår være totalt ændrede. $\frac{2}{3}$ af vor handelsomsætning er ændret. Vi fik i gamle dage 4,8 mill. tons kul og koks, dvs. 80% fra England, vi fik de 98% af vor benzin vestfra, vi fik mængder af jern, vi fik mængder af de varer, vi har vænnet os til i det daglige liv (kaffe etc.) vestfra, og det der altså [*overstreget: skete den 9. april var, at der med eet slag blev*] [indføjet: er sket, er at der er] lukket af for alle disse tilførsler. Sandheden om landets stilling er den, at når det alt i alt har kunnet gå så tåleligt [*overstreget: i disse 8 måneder*], når man trods alt ikke har mærket mere til besættelsen, end man har, så er dette et udtryk for, hvor stærkt og godt et samfund det danske var. Jeg glemmer naturligvis ikke dyrtid og arbejdsløshed eller at arbejderne først og fremmest f.eks. gennem arbejdsdeling bærer tidens byrder, men jeg hævder, at det simpelthen er usandhed, når man fra de små landsskadelige bevægelers side skildrer Danmark på den måde, det sker, og jeg mener, det er en ond og skadelig gerning at gøre det.

Fra enkelte andre sider finder man jo også fornøjelse i at gøre det Danmark, der var, til et enkelt partis eller en enkelt retnings Danmark. Man siger agitatorisk, at det er Staunings Danmark, og vi ved jo alle nok, hvorfor det siges, men det Danmark, der var, det var med sine gode og mindre gode sider, ikke en enkelt mands land, det var Staunings som det var I.C. Christensens og Ove Rodes, det var Tietgens, H.N. Andersens og Alexander Foss' Danmark, det var Andelsbevægelsens og det var Kooperationens som det var det private erhvervslivs, det var naturligvis kort udtrykt resultatet af mange samarbejdende kræfter her i landet.

Men for at Danmark altså skulle leve således, som vi nu engang levede, var det nødvendigt at have den omsætning og få disse kolossale tilførsler af varer. [*overstreget: For $\frac{2}{3}$ s vedkommende blev der altså brudt af den 9. april*]. At give regeringen ansvaret for de vanskeligheder, [*overstreget: der opstår herigennem*] [ind-

føjet: der nu findes], er selvsagt fuldstændigt meningsløst og urimeligt og har intet med virkeligheden at gøre. Jeg kunne nævne vare efter vare og vise, hvorledes der er knaphed på indførsel, og hvorledes den danske regering naturligvis er uden skyld i, at varerne ikke kan komme til landet.

I disse 8 måneder har vi utvivlsomt klaret vanskelighederne igennem bedre, end man kunne have ventet det, men det må sikkert også stå klart for alle, at nu, hvor vi nærmer os vinterens hjerte, vokser vanskelighederne. Vore materialer bliver færre, vore forsyninger mindre, og beskæftigelsesproblemet volder store bekymringer.

Med hensyn til den økonomiske udvikling har vi således set, at der siden august 1939 er sket en prisudvikling, således at priserne på de varer, vi udfører, er steget med 73 points, mens vore importvarer er steget med 105. At udviklingen var grellere lige i begyndelsen af perioden, er jo en ringe trøst. Vi ved fra Udenrigsministerens oplysninger i Folketinget, at vi har en samhandel med andre og mindre lande på ca. 150 mill. kr. i det andet halvår af 1940, iflg. hvilke vi får varer 1 til 1 til landet. Vi ved af Nationalbankens regnskab, at vi har et tilgodehavende i udlandet på clearingkonto på ca. 400 mill. kr., og vi ved, at meget store beløb skyldes landet på andre konti. Landets stilling er jo kort udtrykt denne, at vi ved siden af vor almindelige omsætning realiserer af vore formueværdier, og at udviklingen kan kendetegnes ved mere og mere ledig kapital og ubrugte penge og færre og færre varer. Det er ligeledes klart, at prisstigningen under disse forhold truende viser sig, og at erhvervslivet kæmper for ikke at gå i stå.

Det er regeringens store og betydningsfulde opgave, som man skulle tro alle ville hjælpe med til, at prøve på at løse, at klare disse tidens vanskeligheder.

Vi har jo rige erfaringer fra den forrige krig om, at det ikke kan nytte at lade prisstigning og lønstigning løbe om kap, thi det er altid prisstigningen der sejrer.

Det må også være klart for enhver, at den tale, der førtes her, at levedoden skulle ned, og at vi alle skulle have det ringere, kan det ikke nytte ikke at ville tro på, når begivenhederne indtræder.

Alle forstår sikkert de overordentlige vanskeligheder, som der på dette område vel først og fremmest er for Socialdemokratiet og fagforeningsledelsen, og ingen må tro, at vi ikke alle tænker på, hvor hårde og svære vilkårene er for den jævne indkomst,

men det må først og fremmest være opgaven at søge igennem den rigtige økonomiske politik at klare vanskelighederne.

Handelsministeren har jo nu på Rigsdagen fremsat forslag, som giver udvidet magt over for priserne, og handelsministeren vil få sit forslag gennemført. Men naturligvis kan den danske regering og Rigsdag ikke herigennem klare den prisudvikling, som kommer udefra. Det må være opgaven at prøve på at holde priserne på de jævne forbrugsvarer nede, og jeg kan da også pege på, hvorledes det denne gang er lykkedes at holde huslejen i niveau. Det er også lykkedes at få rugbrødet billigere. Det er delvis lykkedes med margarinen, noget med mælken, og det kan jo også fremhæves, hvorledes regeringens indstilling angående landbrugspriserne med forskellig pris i Danmark og i udlandet er en farbar vej.

Hvad kan der nu gøres her overfor; hvilke muligheder har den danske regering og Rigsdag, så indelukket vort land er med hensyn til tilførsler, til at holde beskæftigelsen i gang. Enhver kan jo sige sig selv, at opgaven er uhyre vanskelig. Det er da også meget karakteristisk, at alle de kritikere og genrejsere, som render landet rundt, aldrig nogensinde har haft positiv anvisning at give. Hvilket forslag har de stillet? Gold og ondsindet kritik er det eneste, de kan præstere. Regeringens beskæftigelsesplan er jo nu vedtaget; det gælder da om at sætte arbejde i gang, og det kan ikke siges stærkt nok, at det er en national gerning at sætte så meget arbejde i gang som overhovedet muligt; det er statens og kommunernes pligt, men det er også, hvor den enkelte borger formår det, hans pligt at gøre det.

Jeg skal endelig gøre nogle bemærkninger om vor retlige stilling udadtil og indadtil.

Om forholdet mellem dansk og tysk myndighed og vore forhold udadtil, kan der ikke være nogen tvivl. *[overstreget: Da Danmark den 9. april blev besat, blev der på to måder givet os de højtideligste løfter om landets frihed].*

I general Kaupisch' opråb til den danske befolkning hedder det:

....Disse overenskomster skal sikre, at Kongeriget består videre, at hæren og flåden opretholdes, at det danske folks frihed agtes, og at dette lands fremtidige uafhængighed fuldt ud sikres....

I Renthe-Finks memorandum blev det sagt:

.....Den kongelige danske regering anmodes derfor om med største skynding at træffe alle forholdsregler for at sikre, at de tyske troppers aktion kan ske uden gnidninger og vanskeligheder. I overensstemmelse med den ånd, der altid har rådet i det gode tysk-danske forhold, erklærer Rigsregeringen over for den kongelige danske regering, at Tyskland ikke har til hensigt nu eller i fremtiden at berøre kongeriget Danmarks territoriale integritet og politiske uafhængighed.

[Overstreget: Der er herigennem givet Danmark de højtideligste løfter om, at vi skal få vor frihed og uafhængighed tilbage]. På disse løfter stoler vi selvsagt, ligesom der ingen tvivl skal herske om, at den korrekte optræden, som kongen og regeringen har påbudt os, vil blive øvet.

Den danske politik har da i dag kun een opgave: at klare landet og folket igennem tidens vanskeligheder. Vi skal i enhver henseende have tillid til, at den af folketinget udgående regering vil løse denne opgave, og vi skal have forståelse af, at det måske kan hænde, at den må foretage handlinger, som vi, der er udenfor, ikke fatter og ikke kan bedømme; men klart må det være, at der ikke, så længe besættelsen varer, kan træffes bestemmelse om landets fremtid udover besættelsestiden. Hvilke planer og forslag, der end måtte komme frem, synes det mig givet, at regering og Rigsdag ikke har nogen ret til at afgøre landets fremtids-skæbne udover den dag, freden kommer. *[Overstreget: Det er meget muligt, at Danmark skal have mere økonomisk at gøre med Fastlandseuropa end før, hvordan krigen end ender, men det er givet, at vi først kan træffe vore beslutninger, når vi kan gøre det i frihed].*

Indadtil er det ligeledes klart, hvorledes stillingen er. Det er kongen, regeringen og Rigsdagen, som har den administrative og lovgivende magt i landet, og der kan slet ikke være nogen tvivl om, at konge, regering og Rigsdag står sammen om, hvad der er dansk lov og ret. Den parlamentariske sædvane, som har vundet hævd her i landet igennem årtier, som betyder, at kongen ikke vil danne nogen regering, som ikke er i overensstemmelse med Folketinget, er gældende ret i landet, og statsministeren har ved sin udtalelse forleden i Rigsdagen talt på den samlede regerings vegne. Der er ingen der benægter, at der kan være forhold at ændre og rette i det samfundsliv, vi havde og den forfatning, vi har. Vi

var forøvrigt nogle stykker, som for ikke så forfærdelig længe siden ville have en ny og bedre grundlov. Jeg træffer blandt genrejserne nogle af dem, der forhindrede, at vi fik den. Det betyder ej heller, at former ikke kan ændres, men det betyder ganske klart dette, at udenom den lige og almindelige valgret, udenom folkestyret og udenom at det er *med* folket, der skal regeres, kommer vi ikke og vil vi ikke komme.

Enhver ved, at de latterlige småbevægelser intet kan udrette. Alle ved nu, hvorledes synspunkterne er hos de øverste ansvarlige i landet. Ændring kan da kun ske ved vold, og enhver ved, [*overstreget: at det aldrig kan ske ved*] [indføjet: dertil har] de pågældende bevægelser [*overstreget: 's egen*] [indføjet: ikke] kraft.

Men vi får vel iøvrigt snart lejlighed til at gøre status op også i denne henseende. Der er ikke 3 måneder til de kommunale valg, og det ser jo nu heldigvis ud til, at valgene skal holdes, således som det også er bedst.⁵¹¹ Her er der jo en mulighed for, at de kan vise, hvad de dur til, alle d'Herrer Clausenister, Pürschelister, Wilhelmsenister, Mallingister og hvad de nu iøvrigt hedder.⁵¹² De danske partier vil ikke lægge skjul på den forskellige opfattelse, de har haft og har om kommunale spørgsmål, men de skal sørge for at gøre den kommunale valgdag til en stor-slået, national bekendelse og vise os selv og hele verden, hvor ringe og betydningsløse alle disse bevægelser er.

Under disse forhold – så vanskelige og strenge som jeg her har forsøgt at tegne dem for Dem – har vi på Rigsdagen igennem Samarbejdsudvalget og igennem samlingsregeringen vist den eneste vej for det danske folk – samarbejdet og sammenholdets. Vi glemmer naturligvis ikke, hvad vi var uenige om, og nogle håber måske, at de tider vender tilbage, hvor vi kan kæmpe som vi gjorde det i gamle dage; jeg er nu ikke helt sikker på, at det sker. Men vi har forstået i alle kredse, at det nu først og fremmest gælder om at holde sammen om den positive opgave at klare tidens vanskeligheder igennem. Det bliver sagt, at vi blot holder sammen for at holde sammen. Det er jo fuldkommen urigtigt. De samarbejdende partier samarbejder positivt, således som jeg har vist det. Jeg ved ikke af, at der fra andre sider er stillet forslag eller fremsat planer, som regeringen har afvist.

Men det skal også siges klart og bestemt, at der er nogle enkelte småkredse her i landet med nazisterne i spidsen, som søger at udnytte vort lands ulykke. Jeg har aldrig set ondere og mere gemen politik. Ind imellem får disse kredse jo også tilslutning fra

sider, som man ikke skulle vente det. Det var sikkert ikke urimeligt, om der snart lød et borgerligt ord fra d'Herrers standsfæller.

Og hvad er det så iøvrigt, at disse bevægelser og først og fremmest nazisterne præsterer? Jeg har allerede påvist, at der aldrig har været noget som helst positivt i deres skrift eller tale. Deres hele bevægelse er det tarveligste plagiat af fremmede metoder. Og der er vel aldrig nogensinde set en så gennemført løgnagtighed, som i de danske nazisters presse og propaganda.

Ved siden heraf ser man måske brave folk, men folk som altid har været slette musikanter, dvs. ikke forstået sig på politik, også forsøge at skabe uro i det danske samfund. Over for alt dette vil jeg klart og stærkt hævde det synspunkt, at nu må alle forstå, *at enhver, der ikke er med os, er imod*; enhver, som ikke ud fra sit særlige synspunkt tager stilling i den danske front bag samlingsregeringen og Rigsdagen, er ikke med til at udøve den positive indsats for danskheden, som tiden mere end nogen sinde kræver.

Og endelig må jeg måske nævne, at det er blevet så moderne at tale om, at vi lever i en ny tid, og at der skal ske noget helt nyt. Ingen vil selvsagt bestride, at vi bliver aldrig, hvad vi var før den 9. april; ingen vil benægte, at verden ændres og vi med den. Men jeg vil i høj grad bestride, at det vi oplever i tiden er noget nyt i den forstand, som ordet bruges i agitatorernes mund. Jeg vil tværtimod hævde, at vi alle her i Danmark var ved at udvikle et samfund i den rigtige retning. Havde vi fået lov til i fred og ro at arbejde videre på det indtil da skabte grundlag, nærer jeg ingen tvivl om, at det var lykkedes os at skabe det jævne land med fremdrift og opdrift og retten for den enkelte, som nu passer for os. Der er ingen, der vil nægte at lære af andre, når det er noget godt, men vi skal ikke tro, at det ny er nyt, blot fordi det kalder sig nyt, og vi har lov til stærkt og klart at fremhæve, at vi ikke tror på, at fremmede metoder [*overstreget: som knægter folkets vilje og bryder folkestyret ned*] passer for os. Vi tror, at folkestyret og retten til frit at tænke, tro og tale, retten til i frihed at arbejde for hvad man nu mener er det rigtige, er ubrydeligt sammenhængende med den danske og nordiske ånd, som altid skal præge vort land og folk.

*5. "Breve fra Ensomheden". Christmas Møllers "politiske testamente" ved fratrædelsen 1941 (maskinskrevet):

10-14/2 41

BREVE FRA ENSOMHEDEN

I

Forsøg på at opstille en arbejdsplan.

Som så ofte tidligere mener jeg, tiden er inde til at prøve på i en samlet oversigt at redegøre for de problemer, som ligger for, og som vi skal tage stilling til.

Der er så meget mere grund for mig til at gøre det, som dette bliver en slags politisk testamente angivende, hvor jeg ville sætte ind, om jeg kunne deltage i virkeligt politisk arbejde.

Almindelige bemærkninger.

Det kan jo nu 10 måneder efter besættelsen siges, at nogen fast bestemt og klar linje mht. den politik, som skulle føres, har der ikke været. Jeg forsøgte, som man vil vide, straks i april at få udarbejdet en note til tyskerne om, hvor vi holdt, hvad vi havde lovet, hvor grænsen var, men det er ligeledes bekendt, at jeg intet held havde med mine bestræbelser i den retning. Den danske regering er siden da gledet og gledet. Der ligger ikke heri nogen bebrejdelse mod nogen. Bebrejdelser interesserer mig aldeles ikke. Jeg konstaterer kun et faktum.

Men tiden må nu være inde til, at vi gør en status op for, hvorledes vi skal bære os ad. Jeg regner naturligvis her med et fortsat samarbejde mellem de fem politiske partier, som nu samarbejder – alt andet er utænkeligt – og bryder dette samarbejde sammen, så falder hele det nuværende danske samfunds maskineri tyskerne for fode. Vi holder jo ikke på regering og Rigsdag for nogle ministerposters eller rigsdagsmandaters skyld – men fordi tilstedeværelsen af den nuværende regering og Rigsdag i samarbejde med kongen er et udtryk for det Danmark, som var og det Danmark vi vil have skal komme, omend regering og Rigsdag til den tid får en anden sammensætning.

Vi må dernæst gøre os klart og tilrettelægge alt vort arbejde på det grundlag, at hvad der end sker i verden, skal det danske folk bestå og Danmark indenfor de grænser, som den ny tid må afstikke, i samme henseender være et selvstændigt land som

andre lande. At tro at de små lande fremtidigt får lov til at ligge som små afrustedede, fredelige oaser ville være tåbeligt.

Dernæst må man gøre sig klart, at den hidtil førte eftergivende politik logisk set har til forudsætning, at Tyskland i en nærmere fremtid bryder sammen. Kun i så fald er der fornuft i denne politik; som det danske folk nu engang er, må det ønske, at regeringen klarer stillingen med en så lidt "norsk" behandling af os som muligt. Man må naturligvis ikke være blind for, at denne politik rummer den fare, at hvis Tyskland virkelig bryder sammen om et år eller to, da vil mange radikale og socialdemokrater falde tilbage til den gamle slendrian og påstå, at det var deres kloge politik, som før og efter den 9. april reddede landet fra værre ulykker. Jeg kan da også henvise til, at det stedse har været min mening, at det var bedre at være i Norges end i Danmarks sted. Heroverfor er at sige, at vi andre vel for det første skulle være dygtige nok til at afværge en sådan udvikling og for det andet, at det er helt utroligt, at verdens lande efter krigen skulle få lov til i enhver henseende at passe sig selv og være sig selv nok.

Men hvis Tyskland sejrer eller på den ene eller den anden måde får lov til at bestemme på fastlandet, hvortil Danmark på en måde hører, så er den eftergivende politik kun rigtig til et vist punkt, thi da må konge, land og folk have et folkeligt ståsted til den kamp, som så skal føres som sønderjyderne fra 1864 til 1918-20. Vi har efter min opfattelse ikke handlet rigtigt ved ikke at benytte tiden umiddelbart efter den 9. april til at fastslå vort ståsted, men det drejer det sig ikke om nu. Tyskernes krav er heldigvis nu så store, at der kan siges nej. En omdannelse – som antydet fra tysk side af regeringen må der siges nej til. Det konservative folkeparti kan ikke deltage i en regering, hvis vor formand, som intet har foretaget sig, skal smides ud. Det er meget betænkeligt, at man er så lemfældig mht. tyskerne krav angående den frie meningsudveksling, og det må i hvert fald pålægges Hr. Knutzen⁵¹³ ikke at tale, som han gør, når der ikke kan gives ham svar.

Jeg mener derfor, at tiden er inde til bestemt at sige nej til yderligere tyske krav på dette og andre områder. Man kunne have stået fast på torpedobådene – men man vil vist aldrig stå fast på et sådant enkelt spørgsmål. Derfor er det så meget vigtigere, at man står fast på dette sidstnævnte spørgsmål. Men iøvrigt er det naturligvis meget vigtigt, at skansen, som skal holdes ikke i det ydre kommer til at se ud som kun at være en fast-

holden ved Rigsdagen. Dertil er dens position – takket være også de konservative blade – for lille. Det vil være meget formålstjenligt, om regeringen gav Rigsdagen noget mere at bestille, og at ledelsen af regering og Rigsdag sørgede for, at der blev nogle helst lange forhandlinger i Rigsdagen f.eks. om vareforsyningsloven, skolelove etc. etc.

I øvrigt at give retningslinjer for den politik, som skal føres under besættelsen er meget vanskeligt. At det skorter på samarbejdet er jo givet. Desværre må det siges, at den konservative hovedstadspresse er den værste. Berlingske Tidende har intet at lade Nationaltidende høre og omvendt. Arbejdsgiverforeningens og de Samvirkendes offentlige henvendelse til regeringen⁵¹⁴ er et udtryk for den manglende samarbejdsånd, hvori vi lever. Den allerede førte kronediskussion er ej heller nogen nytte til; det er meget godt, at det er udtryk for, at sådan er nu engang vi danske. Under normale forhold – glimrende. Med tyskerne stående midt i landet, tror jeg befolkningen tager alt sligt som manglende regeringsduelighed og sammenholdsvilje.

Af spørgsmål, jeg her skal nævne, og som ikke vil blive nævnt senere under andre punkter, skal anføres:

Arbejdsløsheden.

Jeg anser det for bydende nødvendigt, at regeringen gør op med sig selv, om den vil ofre 400 millioner kroner på også “unyttige” arbejder eller den ikke vil. Arbejdsløsheden kan simpelt hen ikke afhjælpes, hvis regeringen siger nej til pengene, jvnf. Tyskland; Befolkningen vil ej heller kunne forstå, at landet skal bygge en fuldkommen idiotisk autostrada til i alt 42 mill. kr og ikke kan ofre penge til i deres øjne dog fornuftigere arbejder. Store arbejder som J.Chr. Jensens boligplan bør realiseres. Vi må lave noget, som folket får øje på og glæder sig over.

Administrationen.

Lad mit gamle forslag om, at enhver borger, som skriver til staten eller dens institutioner få at vide, at han får et foreløbigt svar inden 8 dage, hvis han ikke kan få endeligt svar. Det vil gøre en formidabel virkning. Lad os gøre i Varedirektoratet og alle andre steder, hvad vi kan for, at give befolkningen klar besked omgående. Jeg tror, man undervurderer den betydning, noget sådant har.

Videre: Det er måske trist at skulle sige det, thi det er klart, at

det er arbejderklassen og den jævne middelstand i håndværk, handel og den jævne tjenestemandstand, som bærer tidens tunge økonomiske byrde. Men det er alligevel forkert at lave tantiemelov; det er uheldigt ikke at garantere rederne deres skibe. Det er jo så ligegyldigt med den smule penge, og tiden har de folks medarbejderskab behov. Man må på disse som på alle andre områder føre en realistisk og opportunistisk politik. Og staten har brug for at alle disse kredse ikke skumler om "systemets" fejl, men er med i arbejdet for at holde sammen på det danske samfund.

Om alle de konkrete opgaver, som dag ud og dag ind melder sig særlig for landbrugsministeren og handelsministeren, skal jeg slet ikke tale. De giver sig jo i den forstand af sig selv, da *de skal løses i dag*.

Det er derimod muligt at trække nogle hovedlinjer op for det arbejde, som skal og kan gøres i dag for at klare tingene igennem og det arbejde, som må planlægges for det tilfælde, tyskerne sejrer eller får bestemmende indflydelse på fastlandet, eller krigen bliver meget langvarig.

Den danske front.

Hvis krigen går os imod, må man helt nøgternt gøre sig klart, at den slavetilstand, i hvilken landet nu befinder sig, vil blive opretholdt. Tyskernes adfærd i disse 10 måneder er en sådan kæde af løftebrud, en så gennemført løgnagtighed og et sådant bedrageri over for os, at vi ingen illusioner bør gøre os. Blot krigen varer længere, vil stillingen her i landet blive ganske utålelig – jvnf. Knutzens udtalelser, og hverken regering eller Rigsdag vil kunne holde. Allerede nu er tilstandene utålelige. Man mærker det først rigtigt, når man som jeg er udenfor. Og som jeg og meget ringere placeret mht. at få oplysninger end jeg sidder hele befolkningen og ved faktisk intet om, hvad der foregår i Danmark. De sædvanlige meddelelsesmidler er stækkede. Nu hører jeg, at man har standset såvel Socialdemokratiets som [det konservative] Folkepartiets udsendelser af bladuddrag og så fremdeles. Jeg tror ikke vi kan eller skal lave et stort dansk enhedsparti – tiden er ikke moden dertil, og det er vel ej heller af andre grunde tilrådeligt, men jeg foreslår, at de fem samarbejdende partier bygger den danske front op, således at een gang om måneden kunne hver mand, som svor til Danmark og til fronten få besked. Det kunne og burde ordnes politisk og måske også erhvervsmæssigt.

Det er måske lettest at fremstille skematisk:

Ministre og formænd

R i g s d a g e n

Tillidsmænd i hvert amt

Tillidsmænd i hver branche i amtet

Tillidsmænd i hvert sogn

Tillidsmænd i hver branche i sognet

V æ l g e r n e

M e d l e m m e r n e

De store byer må deles i bydele.

Vi må regne med, at den dag kommer, da det ikke er muligt at meddele sig pr. brev eller tryksag; vi er jo i virkeligheden lige ved den. Det er derfor på høje tid at bygge denne organisation op.

Jeg er klar over, at det er et kolossalt arbejde, men det må gøres. Vil de andre partier ikke, så gør vi det for os selv. Det hele må bygges på en centralledelse, som giver parolen om, hvad der *nu* kan siges, hvad folket *nu* skal gøre osv. Bliver Rigsdagen afskaffet, og bliver partierne forbudt, er det næsten vigtigere at have dette apparat. Navne og adresser må bero ikke blot på hovedkontoret og de andres kontorer, men også et par andre og sikre steder.

I det store og hele er det jo kun vor egen organisation [der er] organiseret og aktiviseret, men det kan blive af afgørende betydning, at vi formår at udføre dette arbejde.

Egentlig burde omkostningerne kræves dækkede et par år frem – også det må man tænke på, og det bør ordnes sammen med partiets økonomi.

Vi ville også herigennem som intet andet organ i landet kunne have en underretning om, hvad der sker i landet – noget som jo i så høj grad har været savnet.

Partiets arbejde.

De efterfølgende bemærkninger fremsættes, hvad enten vi formår at udbygge vor organisation, sådan som den ovenfor er skitseret, eller vi ikke formår det.

Kontoret og økonomien.

Hovedkontoret er jo nu ledelsesmæssigt i den bedst mulige orden. Jeg understreger, at det er meget vigtigt, at der gives Poul Sørensen al mulig støtte i hans vanskelige stilling. Partiet er vant til, at forretningsføreren ved fuld besked om alting – og det er en afgjort betingelse for et godt resultat, at dette forhold fortsættes. Hvis alle ministre, formænd og andre sætter ind, må den halve million, vi skal have, kunne sikres i februar måned.

Pressen.

Regelmæssige møder mellem den øverste ledelse dvs. ministre, formænd, Poul Sørensen, Finnemann Bruun, Porst, Herdahl og de københavnske blades folk må holdes – enten eet eller flere, hvis man mener man skal tage de københavnske blade alene. Det var formålstjenligt at få Kristeligt Dagblad og Børsen med i dette arbejde.

Brancherne.

Rigsdagsgruppens folk må fordele opgaverne imellem sig (jvnf. det foregående), 1 eller to eller flere tager sig af jævnlige konferencer med en del af vore folk på de ledende pladser.

Vi skal ikke lave en korporativ forfatning eller stile imod den, men vi skal i fortsættelse af, hvad vi jo med vore erhvervsmøder, fondsmøder, Fossmøder⁵¹⁵ osv. har gjort længe, danne en stab i hver branche (eller flere brancher sammen), som vi holder os underrettede med, så jævnlig vekselvirkning kan skabes.

Fondsmøder skal fortsættes – ligeledes Fossmøder.

Men dernæst skal vi have det således:

Officerer

Westermann, Kraft, Falk Jensen og Raft har til særlig opgave at holde forbindelsen med officerer. Officierer og underofficerer skulle gerne følge med snarest.

Industri

Hendriksen, Hartz og Sven har her den særlige opgave osv.

Handel

Lange, Hendriksen, Priemé, Stein “ “

Detailhandel

Lange og Priemé

Håndværk

Bouet

Tjenestemænd – embedsmænd

Skjerbæk og Malchau

Funktionærer

Aksel Møller og Bouet

Landbrug

a) det større

b) det almindelige

Lærere

Frk Mundt, Vesterager, A. Poulsen og Skjerbæk

Præster og menighedsrådsmedlemmer

Ingeniører

Universitetet og højere skoler

Arbejdere

Søfart

Det hele skal administreres fra hovedkontoret, og det må naturligvis blive Poul Sørensens fornemste opgave at holde sammen på dette arbejde, således at et centralsted altid ved besked; Poul Sørensen må derfor skiftevis deltage i møderne med brancherne – i kredsene giver det sig jo af sig selv.

Hvis vi nu som de første skaber en sådan indre organisation, vil vi få en overordentlig styrke og gøre overmåde megen gavn – ja, i virkeligheden kunne tage ledelsen på en hel række felter. Det vil koste meget arbejde, men det vil også lønne sig, og får vi Aksel Møller fri, vil han i høj grad kunne stå til rådighed netop for denne gerning. En sådan opbygning af arbejdet vil være højest værdifuld, så længe de nuværende forhold råder – den vil

simpelthen være en nødvendighed, hvis vi bliver helt ufri. Og skulle arbejdet være gjort forgæves, så meget desto lykkeligere, og så har vi organisationen til det politiske arbejde, som da skal udføres i landet.

Men jævnsides med dette arbejde må vi også forberede os på tiden efter krigen, om eller når den falder således ud, at vi atter er fri. At tro – som tidligere sagt – at verden vender tilbage til sine gamle folder, således som det i så mange henseender skete efter den store krig i 1914-18, ville være forkert. Verdens lande får ikke samme uafhængige stilling som før. Man må endvidere gøre sig klart, at også uden krigen ville den tekniske og mekaniske udvikling have ført til, at samfundet i mange henseender var blevet omdannet.

Et snævert udvalg i partiet må prøve på, om det kan finde frem til efter hvilke hovedretningslinjer, arbejdet i verden og i landet til den tid vil forme sig.

Man kan også udtrykke det således, at tiden er så stor og revolutionær, at hvad vi skal er i en vis forstand at opbygge, hvorledes, vi mener et idealsamfund må være, hvorledes vi mener vi ville indrette samfundet, om vi havde fuldstændig frie hænder. I praksis vil det naturligvis betyde, at der må tages skyldigt hensyn til, at det nu en gang ikke er et nyt samfund, som skal bygges op, men et bestående, som skal revideres og omformes. Det er jo dernæst klart, at den store ubestemte faktor er, hvilken økonomisk basis vort samfund får under de ændrede forhold – og herom er det næsten umuligt at stille noget op – men alligevel bør forsøget gøres. Jeg tror selvsagt – men det tror vel enhver – at det bliver mange af de tanker og ideer, vi tumlede med før, som må blive retningsgivende, men eet står fast, at med konservatisme i dette ords gamle, traditionelle betydning får dette ny arbejde intet at gøre, hvormed ikke er sagt, at de såkaldte gamle konservative dyder om nation og folk ikke i mange henseender bliver de fremherskende.

Om nogle enkelte spørgsmål kan der dog måske allerede angives et par retningslinjer.

Landets styreform.

Den nuværende tredeling i den udøvende, lovgivende og dømmende magt må selvsagt opretholdes. Som en sidebemærkning anføres det, at der utvivlsomt kræves en afgørende ændring mht. relativiteten mellem, hvad høje embedsmænd (også ministre og

måske ganske særligt dommere) har i løn og hvad betydelige stillinger i det private erhvervsliv indbringer sine mænd.

Om kongedømme eller republik kan jo ikke diskuteres. Der er måske dog grund til at gøre den bemærkning, at den nuværende meget stærke stilling for kongemagten er uløseligt forbundet til den nuværende konges personlige, meget stærke stilling og den glimrende måde på hvilken han har taget begivenhederne efter den 9. april. Det er i samspillet mellem kongen og hans ministre, først og fremmest statsministeren, at styrken ligger, og fordi kongen og folket har haft en fælles linje, hvor meninger og anskuelser er faldet helt sammen. Men derfor er alle de betragtninger, som i den sidste tid har været fremme om, at nu skulle kongemagten som sådan styrkes, uden bund i virkeligheden. Kong Chr. d.X.de har haft den lykke (i ulykken) at få en kæmpemæssig opgave og den lykke at have evner til at løse den. Vor historie er rig på eksempler på, at landet kunne have en konge, som ikke ejede disse evner. Der er heller ingen anledning til at mene, at der af sig selv – uden videre – i den til enhver tid siddende konges omgivelser vil være rådgivere, som havde en sådan forstand på tingene og kendskab til forholdene, at det i sig selv betød et værn for landet. Enhver dansk må bede til, at det bliver vor kongeforundt at føre sin gerning til vejs ende, dvs. til vi atter er fri – men en stor opgave, som åbenbart ingen forsøger at løse, er at forberede kronprinsen på de opgaver, han eventuelt kan komme til at stå overfor.

Tror altså ikke, at de nuværende forhold giver anledning til at forlade den demokratiets vej, som er vor. Dermed er jo ikke sagt, at der ikke kan ske ændringer i den demokratiske styreform.

Det er ligetil, at der kan gøres mange indvendinger mod demokratiet, om at den dygtige ikke når frem, at de bedste folk ikke udpeges, stemmekøbspolitik og meget andet. Men mon de samme indvendinger ikke kan rettes mod alle andre styreformere. Jeg mener det absolut – eller rettere jeg mener, de andre er ringere. Mon diktaturet ikke tager vælgerhensyn? Absolut – jvnf. Hitlers rustningsfabriktale fornylig. Men der er en aldeles afgørende forskel mellem demokrati og diktatur, og det er, at diktaturet i følge sagens natur altid må ende i knebling af ytrings-, tros- og tænkefriheden, og derfor altid ende med åndelig og materiel forsumpning og ødelæggelse. Demokratiet kan vel, hvis en enkelt retning eller klasse på alle områder eller på enkelte bli-

ver for stærke, forfalde til det samme, jvnf. fagforeningerne. Men demokratiet må i det lange løb altid værne og beskytte de fundamentale frihedsgoder for det fri menneske.

Om demokrati eller diktatur kan der da ej heller diskuteres.

En ændring af grundloven vil sikkert være fornøden. Nogle af os forsøgte jo allerede før krigen at skabe landet en ny grundlov. Den, vi arbejdede på, var sikkert ikke i alle henseender ideel. Som forholdene lå, måtte vidtgående hensyn tages til det gennemførlige, som alligevel ikke kunne gennemføres. Og dog vil jeg hævde, at landet havde været bedre tjent med grundlovsforslaget end med den nuværende grundlov, hvor forhandlingerne på Rigsdagen i alt for høj grad minder om ekspeditionskontorets.

Eet ting med *rådgivende* erhvervs- og standsråd ville måske under de nye forhold være bedre; om sidstnævnte organ kunne skabes inden for de til det ene ting valgte repræsentanter lader sig også diskutere. Men eet ting er nok.

Rigsdagens lovgivende, kontrollerende og ministerafgørende indflydelse måtte ikke forringes. Man kan anstille mange betragtninger om, hvorvidt Rigsdagen kun skal give hovedretningslinjerne for lovene, vedtaget t.eks. i enkelte korte resolutioner, eller vedtage selve lovene. Det første var i mange henseender at foretrække – og det kunne intet gøre, at ministrenes ansvar blev større, men forøvrigt tror jeg ikke, at forskellen mellem den ene eller den anden form i praksis var særdeles betydelig. Det kommer her som overalt i livet an på mændene, på personlighederne.

Det aldeles afgørende vil jo være, om den åndelige indstilling bliver en anden og bedre.

Og så kommer vi naturligvis til det aldeles afgørende punkt i hele problemet: hvorledes er vort ideal mht. en nation, med menneskets jordiske tilværelse. Det er jo heller ikke nok at sige, at materialismens ånd har rådet for stærkt, hvor rigtigt dette end måtte være. Det er jo som regel de, der har det bedst i samfundet, som taler højest herom. Jeg forstår dem, der mener, at alene på kristendommens grundlag kan arbejdet gøres og kun derved kan komme den fællesskabets og samfølelsens ånd i folket, som kan bære. Men det ligger udenfor min opgave at gå nærmere ind herpå – ej heller at undersøge, hvorledes også den kristne kirke vel i så fald måtte ændres i så mange henseender. Men jeg forstår altså synspunktet – også om man ville føre det ud i den

konsekvens, at Folkepartiet, ja alle partier måtte bygge på kristendommens grundlag og kun kunne have medarbejderskab af overbevisningstro kristne.

Og selvom vi vil sætte det åndelige først – ja næsten give det en enerådende stilling, så har man dog næppe nogensinde i verdenshistorien set bevægelser af afgørende betydning på det område, hvormed vi her beskæftiger os, som ikke også måtte have en indstilling til, hvorledes dagliglivet i samfundet skulle formes.

På det område, hvor jeg har mulighed for at beskæftige mig med det, må den ny ånd i folket, den ændrede indstilling blive den, at alle virkelig forstår, hvad det vil sige at tilhøre en nation og et folk. At der er noget guddommeligt ved det, at mennesket i hvert fald på sit nuværende stade ikke er international – men national, at vort fædreland ikke er der, hvor man har det godt, men at der i begrebet fædreland ligger noget lige så livsnødvendigt for individet som i de aller simpleste livsfornødenheder – ja, at man vil ofre alt – også føre selv den kummerligste tilværelse, om fædrelandets vel krævede det af en.

Nationens selvstændighed og beståen.

Jeg tror altså ikke, at der bliver givet den lille nation samme frihed som tidligere til at leve sit eget isolerede liv (afrustningsliv). At tro at denne krig skulle ende med, at nu blev der aldrig mere krig i verden er en utopi. Rusland og Asien er for Europa og Amerika (i ganske særlig grad for USA) fremtidsproblemer, som viser hen til hvad her er hævdet. Det går vel også mange således, at den gamle danske drøm (fordi den gav os tryghed), at Tyskland og England skulle mødes i en fælles front mod øst, ville skabe en anden indstilling over for problemet at ofre alt for at bevare selvstændigheden. Vel mener jeg selvsagt, at en forstandig udenrigspolitik må danne baggrund for det værn som opbygges, men i og for sig mener jeg, at principielt må et land i enhver situation forsvare sig eller beslutte sig til at vælge den ene part og håbe på den ene parts sejr. Jeg mente således aldeles ubetinget, at samtlige lande den 1. september⁵¹⁶ burde have erklæret Tyskland krig, fordi enhver kunne sige sig selv, at der ingen menne-skeværdig fremtid blev, om Tyskland sejrede (indtil Tyskland brød sammen efter en sejr). England truede ingen af de mindre nationers selvstændighed som Tyskland, ja var ved at udvikle sig til en virkelig fører for de nationer, som satte selvstændigheden

højest, og England var ved at praktisere sine synspunkter inden for imperiet.

Vi får da næppe lov til selv at bestemme vort forsvars størrelse. Vi får det ikke under nogen tænkelig udgang af magtopgøret. Men den lille nations stærke værnemagt vil aldrig kunne blive nogen trussel mod nogen. Og selvom en nation værner og beskytter sig med andet end våben, vil det alligevel blive en nødvendighed, at vi reviderer hele vort militære apparat. Det må være muligt for det første at opstille hovedsynspunkter angående Danmarks forsvar; ubåde, motortorpedobåde, flyvemaskiner, kanal ved Danmarks sydgrænse, Bornholm, luftværn osv, osv.

Det må dernæst være muligt at opstille teoretisk, hvorledes vi mest forstandigt skal indrette os under de forskellige tænkelige kombinationer. Jeg afviser enhver betragtning om, at dette arbejde er unyttigt eller at en stor del af det er unyttigt. Hvor meget unyttigt arbejde har en konservativ politiker i tyveåret efter 1920 ikke udført! For ikke at tale om tyveåret før! Vi tror på den almindelige værnepligt og dens værdi for nationen. Kan hær, flåde og luftværn ikke absorbere det til rådighed værende mandskab, må andre former findes, men forøvrigt kan man jo ikke forberede sig godt nok.

Norden.

Det forberedende arbejde må gøres for at der kan blive efter krigen den fordomsfri drøftelse mellem de 4 lande (og Island og Færøerne, hvis stilling i riget jo også må ændres efter befolkningens egne ønsker) ang. forsvar og økonomi, kulturelle og sociale forhold osv. Vi har vel alle en følelse af, at vel er vore følelser og vor grundindstilling til Norden ikke den samme som til vort eget fædreland – men vi marcherer i retning af *vort store nordiske fædreland*, fordi vi har samme sind og samme åndelige indstilling. Jeg ved godt, at der kan anstilles umådelig mange betragtninger imod dette – men problemet er, om vi hver for sig kan klare os igennem – om vi ikke har hverandre til støtte. Jeg tror således på, at et aktivt nordisk forsvarsforbund havde hindret overfaldet den 9. april – og måske også overfaldet den 30. november.⁵¹⁷

Ungdommens opdragelse og uddannelse.

Naturligvis tror jeg på hjemmets dominerende og afgørende betydning, og ændring heri kan ikke tænkes – men jeg tror på, at

den udvikling, vi er inde i allerede, mht. at der skal være så lige vilkår som muligt for den unge til at arbejde sig frem, er rigtig. Jeg er derfor en varm tilhænger af den tvungne efterskole, eller hvad man nu vil kalde den, hvor der bliver givet den unge måske ofte fra de fattigste og børnerigeste hjem en mulighed for at præstere et arbejde, således at eventuelle evner kan nyttiggøres videre. Et samfund må have til motto: Ikke alle lige – men lige start (så vidt det er menneskeligt muligt) for alle. Så vil den bedrestillede børn dog alligevel have det mangfoldige gange bedre.

Den sociale lovgivning.

Det må være nok at henvise til den almindelige revision, som må foretages af sociallovgivningen – og det grundige arbejde, som må udføres angående folkeforsikringsprincippet's endelige sejr.

Erhvervslivet og staten.

Vi arbejder her med så mange ubekendte faktorer, at det næsten ikke er muligt at opstille et fremtidsprogram. Et udgangspunkt måtte man vel kunne finde i: ingen arbejdsløshedsunderstøttelse uden arbejde – det er da grænsen mellem dette arbejde og det normale erhvervslivs arbejde, som er så vanskelig at finde. Men skal befolkningen beskæftiges i den kommende tid (altså efter krigen), så må man være helt klar over, at i maskinens og elektricitetens århundrede kan det ikke blive efter den gammeldags, privatkapitalistiske recept, der må handles alene. Hele verden lever af at barbære hverandre, i modsætning til, hvad man populært siger, og det er denne ny indstilling over for tidens problem, man må have.

Også her må man prøve på under de forskellige tænkte kombinationer at opstille forslag om, hvad vi skal gøre.

Jeg tror, man fortsat skal regne med en udvikling, som kræver at flere og flere lever af at producere industrielle varer.

Verden går jo ikke til grunde i dette ragnarok – men der opstår en meget mere krævende verden efter denne. Og også her måtte en "braintrust" kunne opstille et program for de mange tænkte kombinationer.

**6. Brev fra Christmas Møller til den engelske gesandt i Stockholm, Sir Victor Mallet, 2.11.41. ang. kontakt med England (afskrift):*

Brev af 2.11. 1941.

Betragtninger ang. spørgsmålet om at opnå kontakt med engelske ledende kredse.

Udgangspunktet for de efterfølgende betragtninger, som helt står for min egen regning, er, at Danmarks eneste håb er, at England sejrer, og at Danmark burde have forsvaret sig og ikke kapitulert. Havde Danmark ikke kapitulert, ville den lange række af problemer, som vi nu trækkes med, ikke være opstået – men vi ville simpelthen have været i Norges og andre erobrede landes situation. Nu kapitulerede imidlertid landets ansvarlige myndigheder, og Danmark blev besat og ikke erobret. Danmark indtager altså desværre en særstilling. Vi har vor konge, regering og Rigsdag formelt som før. Allerede fra første færd har landets regering krævet en korrekt optræden, som det hedder, af landets borgere. Samtidig er regeringen vejet og vejet for den tyske trussel.

Det kan samtidig konstateres, at tyskerne overhovedet ikke har holdt deres løfter, da de overfaldt Danmark, om ikke at blande sig i Danmarks indre forhold, men at de tværtimod, omend i blidere form, terroriserer Danmark på samme måde, som de gør med andre lande. Der er i midlerne forskel ikke i målet. Danmark skal være slaveland som alle de andre lande. Tyskerne er ligeså fuldt vore fjender, som de er Norges.

Der er altså ingen grund til at handle anderledes end de erobrede landes folk gør og bør gøre, man må blot forstå, at der i vort land er en national ledelse, hvis politik er at få tingene til at glide.

Under disse forhold har jeg længe været optaget af på hvilken måde, jeg og andre kunne skabe kontakt med England og derigennem gøre nytte for hvad der for mig er den fælles sag. Jeg har allerede stillet spørgsmålet een gang, og fået besked om, at det ønskedes også i England; men det kan ikke siges, at jeg har klar besked om, hvordan planen derom skal realiseres. Jeg uddyber derfor mit synspunkt og vil gerne have besked, om min tanke kan realiseres. De to spørgsmål jeg vil have klarlagte er:

1) Give engelske ledende kredse grundig besked om, hvordan

alle forhold virkelig er i Danmark, redegøre for landets officielle politik og for folkets og landets indstilling.

2) Få besked om, hvilke ønsker man fra engelsk side har mht. Danmarks holdning, hvad landet og måske enkelte personer skal foretage.

I den forespørgsel jeg allerede har rettet til den engelske minister i Stockholm, har jeg angivet to måder på hvilke jeg kunne begive mig til England:

a. tage til England for 2 – 3 uger hemmeligt og komme tilbage til Danmark igen.

b. tage derover for at blive til England har sejret.

Jeg har fået meddelelse om, at man foretrækker b; personligt foretrækker jeg absolut a.

Og jeg skal begrunde det.

Hvis jeg tager hemmeligt til England kan jeg – ved siden af at give besked om danske forhold – få oplysninger med hjem om, hvad England venter af os. Jeg kan have besked med tilbage til de rigtigt indstillede personligheder herhjemme. Jeg kan kort sagt gøre nytte på mangfoldige måder. Dertil kommer, at det er meget nødvendigt, at de rigtige personer er i Danmark den dag tyskerne skal ud af landet, og jeg tror f.eks. jeg kan gøre nytte til den tid. Det kan måske ovenikøbet være, at jeg ville gøre den danske engelsk-venlige stemning skade ved at vælge alternativ b, som folk ville få at vide, da de tyske reaktioner måske vil blive forklaret med min rejse.

Jeg er helt klar over, at den af mig foreslåede fremgangsmåde er mere risikabel rent personlig, men det har ingen interesse. Nyttens må være så meget større. Jeg ser ikke ret vel nytten af at være i England måske i halve eller hele år. Dertil kommer endelig, at der jo må være nogle, som hævder standpunktet at gøre så megen modstand som muligt.

Jeg tilråder da absolut at anvende fremgangsmåde a. Hvis ledende engelske kredse så meget stærkt må insistere på, at t.eks. jeg kommer til England og er det om jeg så må sige offentligt, kan dette jo altid lade sig gøre, og så ville jeg også være villig til det. Men det første skridt må være den hemmelige rejse, så besked kan gives i Danmark.

*7. *Brev fra Christmas Møller til Borch Johansen 4.5.1942 (Håndskrevet):*

Stockholm 4.5.42

Kjære B. J.

Vel hertil – håber at komme af sted i aften, men let bliver det åbenbart ikke. Jeg er Dem uhyre taknemmelig for Deres glimrende hjælp. Jeg skal i eftermiddag have en samtale med Captain og vi har allerede sagt ham, at han skal bygge på Dem. Alle andre spiller ingen rolle. *De* er Benjamin.

Om fremgangsmåden i fremtiden ved jeg intet – men jeg skal så snart som muligt søge at få besked til Dem.

For så vidt tror jeg, der er meget at udrette; jeg er naturligvis ængstelig for, at min position ikke er tilstrækkelig god til at jeg kan øve nogen indflydelse. Men nu får vi se.

Min bekymring lige nu er, hvor længe min fraværelse kan holdes skjult i Danmark. Hvis der allerede er noget ude om det – så lad brevene gå af – ellers bestem selv – dog senest fredag.

J. C. M.

*8. *Brev fra Christmas Møller til Borch Johansen 15.5.1942 (Håndskrevet):*

15.5.42

Kjære Benjamin

Jeg kan først skrive nu – og vist kun kort. Turen gik godt – Deres hjælpere fortræffelige. Kom først til London den 14. Modtagelsen hos vore engelske venner har været glimrende. Men man har ikke vidst jeg kom, til trods for den besked jeg gav for mere end 5 måneder siden. Og fra dansk side er intet forberedt. Jeg vil jo først om nogle dage kunne sige mere.

For at forklare Dem vanskeligheden mht. til at være underrettet: den sidste danske avis er fra 3. maj. Kan De og K⁵¹⁹ indrette en ugentlig underretningstjeneste? Jeg kan [=ved?] intet om reaktionen ang. mig selv.

Andet eksempel: Hvad skete i Ministeriet og Rigsdag den 4. maj. *Information er uendelig vigtig.*

Dernæst: er der nogen som forstår det? Vil de rige folk hjemme

f.ex. stille penge – helst mange til disposition – spørg F⁵²⁰ derom. Der er ingen anden besked end ro – sig det til prinserne.

Stemningen her er så god som den kan være. Det har været dejligt at få bekræftet vor egen anskuelse om krigen og fremtiden.

Hils Deres kone og K. mange gange. De er den bedste danske i alt dette.

Deres hengivne

Sign: John Christmas Møller

**9. Christmas Møllers memorandum til udenrigsminister Eden 24.6.1942 (gennemslag):*

Since it means so much to me, I am anxious to state how greatly I appreciate the fact that the Secretary of State for Foreign Affairs has consented to receive me, and that I have an opportunity to put forward some points of view, and especially two wishes which I consider most important:

1. The first invitation to Danish personalities to come over to England to take up work, came to my knowledge on 9th August 1941. The invitation was in the form of a letter from minister Dalton to mr. Hedtoft-Hansen, a former leader of the Socialist party: He was no. 1, I was no. 2, and editor Nic. Blaedel was no. 3. Hedtoft-Hansen and Blaedel did not desire, or for various reasons were unable, to travel. I answered very quickly "yes" but proposed another method of procedure, which London declined. However, I again signified my willingness and made arrangements to come as soon as possible. My journey was first planned for 9th December 1941 – this plan the British turned down. The second, for the 20th January was not feasible owing to winter conditions and ice. The third, for the 30th April (it was not possible earlier owing to ice) was successful. I have referred to my journey at some length in order to make it clear that I replied as soon as I received the invitation, and also that it was not my fault that I was so long in coming.
2. All that I have heard from Denmark since my departure indicates that the news of my going was received with delight.

3. 98% of the Danish people have the right outlook.
4. My work here is to assist:
 - (a) The Danish Council.
 - (b) In information work.
 - (c) Military matters and intelligence work connected therewith.

As regards:

- (a) No remarks are necessary.
- (b) This work does not concern the Danish Council. I know that I can give first-hand information on all matters, especially economic and production problems, and I am anxious to be used as much as possible.
- (c) Neither does this work concern the Danish Council. I am pledged to those at home to answer questions and discuss problems whenever the code word is given. I have, with great care, prepared myself to be useful in these matters, and I trust my services will be called upon.

In order to put (b) and (c) into effect we must have the best contacts possible with Denmark, and these are being negotiated.

My main point is that whatever Britain asks of us for the war effort we Danes must accede to, no matter what sacrifices it entails.

No "Danish Exile Government" should be formed as long as present conditions last, and, even with changed conditions, an "Exile Government" could easily become a subject of ridicule since we, here, are so few in number, etc. This must be borne in mind if ever this matter comes up for discussion, but at the moment I would be against it. On the other hand, it is very desirable that as much support as possible should be given to the Danish Council. Also, Denmark should be mentioned together with the other small countries when British statesmen speak, etc.

I wish to lay stress on yet another point, namely, that if we Danes can ever be of any assistance we would like to be called upon, and I do not consider that any disagreement among our authorities can possibly arise.

One of my wishes is that negotiations with regard to the Faroe Islands, the Danish legation and the Consulate General may be brought to a conclusion which is satisfactory to Denmark and to the minister. This is a matter of considerable importance both for England and for Denmark.

My second desire is that a sum of, say, £ 100.000 from the

Danish credits in England may be placed at the disposal of the Legation for its expenses, and possibly for other purposes later on. It is extremely unpleasant for the legation to look ahead to a time when it has no funds at its disposal. The amount might perhaps be larger and I think it should be possible to overcome any legal difficulties. I attach the greatest importance to this matter being arranged, since the Washington Legation is swimming in money, and no further explanation is necessary to demonstrate that it is a common Danish/British interest that Danish questions should, first and foremost, be decided in London. All the other countries have funds, we have none and this is a great mistake.

Finally, I ought perhaps to mention that if I could make a rapid journey to the Faroe Islands it would be very advantageous; also I would like to make a quick trip to the USA and Canada. I think it would be best if this took place in September, and I can state that I have been asked by the Danes to make this journey to enable me to discuss Danish questions in London from the point of view also of Free Danes outside these islands.

I would also request that consideration may be given as to whether we Danes cannot be allowed to take part in future committees on equal terms with others. It would be of the greatest value if the Danish Council could be allowed to vote at these.

24th June, 1942

*10. *Christmas Møllers rapport om sin rejse til England udarbejdet ca. 1. juli 1942* (Originaleksemplaret formodentlig sendt til Udenrigsminister Eden, rapporten findes i arkivet som maskinskrevet gennemslag):

Beretning om rejse og hvorfor. Udarbejdet ca. 1. juli 42 [tilføjet i håndskrift]

Christmas Møller's report on his decision to travel to England and the reasons why this decision was taken.

The very first communication I received as to whether any Dane would travel to England, i.e. Danes who had a political reputation at home, was a conversation which I had on Saturday 9th

August 1941, with Erik Seidenfaden's wife. Mrs. Seidenfaden had been to Sweden, and during her visit there had talked with Turnbull, who had shown her a letter from minister Dalton to Hedtoft-Hansen. Mrs. Seidenfaden had learnt this letter by heart, and its contents were that Dalton and British government circles very greatly desired that some Danish politicians, etc. should come to England, and, in this connection, there were mentioned (1) Hedtoft-Hansen, (2) Christmas Møller, and (3) Nic. Blaedel. It was, of course, natural that Hedtoft-Hansen was mentioned first. Dalton and Hedtoft-Hansen had a certain, though not perhaps intimate, acquaintanceship, as they had met each other at an international socialist conference very shortly before the outbreak of war. It was also very natural that Hedtoft-Hansen was the first choice, since he belonged to the largest party in the government and the dominating party in the country.

I cannot say that the communication was a great surprise to me or that it contained suggestions which had not already been considered. Ever since 9th April 1940 I had had the same desire as Gudme,⁵²¹ which was very naturally increased after his departure, to endeavour to do some useful work on the right side. This feeling was greatly influenced by the fact that there was very little that one could do at home, as conditions there were in a very definite groove.

As the communication was, in the first instance, to Hedtoft-Hansen and since the Seidenfadens were extremely careful and there was an agreement that Hedtoft-Hansen must not know that I was aware that he had had such a communication, I decided, as soon as I had spoken to my wife on the matter, firstly to discover if Hedtoft-Hansen would entertain the thought and seriously consider leaving, secondly to find out independently if there were a genuine desire to get myself, amongst others, over, and I began to investigate on what basis the project could be carried out.

It was, of course, difficult to go deeply into the matter with Hedtoft-Hansen, as one had to take precautions in view of the facts mentioned above, but the following took place:

Shortly afterwards I had a talk with Hedtoft-Hansen on the matter, when he told me that he had received two communications. The first had frightened him somewhat, as it came through Hakon Mielche⁵²² (who had been on a lecture tour or something similar in Sweden), who suddenly one day in the

Rigsdag's refreshment room, without taking any care or being confidential, asked him if he would go to England. I, myself, have no knowledge of Mielche, but I understand that neither Hedtoft-Hansen or others had any special confidence in him and Hedtoft-Hansen was, therefore, completely justified in being anxious at the communication coming in such a form.

Hedtoft-Hansen's point of view was that, at some time or another, he would like to go to England, and that he had nothing whatever against illegal activity, but he thought that the moment was much too premature, and perhaps many other considerations (Stauning, the party, etc.) influenced him so that at that time he did not wish to go.

At a much later period I had talked with Hedtoft-Hansen on the same matter in the presence of another person. I had at that time decided to travel, and had answered clearly "yes", but considered that it was my duty, owing to the way that the communication through Seidenfaden had come, to find out definitely whether Hedtoft-Hansen would travel or not. I did not dare to tell him that I was about to take my departure because I did not know in the least whether his relations with Stauning were such that he would feel it his duty to inform Stauning. (It must be remembered that my experience was that it was absolutely impossible in Social-democracy to say anything at all to a rank and file social-democrat which Stauning did not get to know immediately). My method of approach to Hedtoft-Hansen was to ask him whether, in the event of the communication from England being really genuine, he would travel. Actually, I did not get any very clear information on this point.

In the weeks following the 9th August 1941 I talked with several people about the communication, in which the emphasis was that Hedtoft-Hansen was definitely placed as Number 1. My wife and I spent the Weekend of 1st September with the Seidenfadens, with whom we discussed the situation, and I also talked it over with three others. As I was unable to make any notes I cannot say on which Sunday it was that I despatched my first letter on this matter, but I suppose that it must have been one Sunday in September or one of the first Sundays in October. I would mention that I wrote in English to minister Mallet, and, for reasons easily understood, sent this communication as from myself. The letter to minister Mallet was as follows: –

“Under present conditions, in which Denmark is almost entirely cut off from the outer world and German pressure upon us becomes more severe every day, it is naturally of very great importance that we should have a connection with London and could get to know what the English point of view is with regard to the attitude to be taken by the Danish people; and likewise of great importance if the Danes, who really know conditions in Denmark, could have the opportunity to explain why we have accepted conditions as we have done.

I can, moreover, inform your Excellency that in the last weeks and by different means it has twice come to my knowledge that certain leading circles in England consider that it would be most beneficial if well known Danish personalities went to England, and that, on the part of the authorities, they would be well received there.

My question to your Excellency now is whether you will advise me on this matter. The information I have received is, in the nature of things, somewhat indefinite and has only been given verbally. Your Excellency will certainly understand that one has some doubts as to the wisdom of leaving, the chief being that one can perhaps be useful here in Denmark, both in the present situation and on the day the Germans leave the country.

I would ask you, therefore, after consultation with your government in London, to let me know if you consider it wise that I, and possibly others of the same mind, try to come to London to explain things, and so that we may find out for certain what is desired of us. It is also of importance that Danish circles in London be prepared for one's arrival and understand that consideration must be given. Owing to its nature, it is not possible for me to confer either with the King or his government upon the matter – one must act on one's own responsibility and therefore your Excellency's counsel would be so valuable to me.

If your Excellency's advice should be in the negative, I do not require any answer.

If your Excellency considers that it is reasonable to make an attempt in this situation, which is so very difficult and unfortunate for my country, as far as I can see there are two possibilities for me: –

- (a) There is a chance that I might secretly leave Denmark, remain for perhaps one week in London, and then secretly

return to Denmark. In this case, as few as possible should know about the matter, and my task would be limited to making reports, receiving information, etc.

- (b) Having started, one must realize that one could not return to Denmark until the day the Germans leave the country, but, in the same way as the representatives of other oppressed peoples, do useful work on the spot. In this case, I must ask your Excellency whether, if I one day appear in the British Legation at Stockholm, I shall have your valuable help to come to London. In such an event, it would not be possible or advisable, in the long run, to keep the fact that I had left Denmark a secret.

That is the situation. Your Excellency will understand that my application arises from my strong desire to benefit my country, and I beg you to give me your frank opinion as to what you think is right.

I have made arrangements that this letter reaches your Excellency safely – one of my good friends will, in a very short time, arrive in Stockholm. He does not know what I have written to your Excellency, but has promised me that he will bring precise information from Mr. Ebbe Munck, “Berlingske Tidende”’s editor in Stockholm, and Mr. Ebbe Munck will shortly approach your Excellency if there should be a message for me.

I do not think I need explain myself more fully. The actual despatch of this letter speaks for itself, for me, and for my intentions.

I am depressed and unhappy at my country’s position. I am full of shame that England, alone, is carrying on the fight for right and justice. I want to prove to you, and to your countrymen in the government, what is really moving in the Danish people. It is from these considerations that my communication is made.”

I did not receive any direct message immediately, but various views were put forward that my presence was desired, and at the end of October I had a conversation with the Swedish minister in Copenhagen (Hamilton) and this took place just at the moment when Hamilton was giving up his position as minister and before he took on his new position as Lord Lieutenant.⁵²³

I informed minister Hamilton of the communication I had received and of the letter which I had sent myself. Moreover, I told him that the communication was very indefinite as it was only verbal. I begged him to do me the service, if he thought it was right, that when he came to Stockholm he would speak with the British minister, Mallet, to find out whether there was any weight behind the wishes expressed in regard to getting me, amongst others, to come to London. A messenger would later come to him from me to find out how the conversation had gone between him and Mallet.

Hamilton promised this, and also considered that it would be correct if I left.

Meanwhile, I had come into close connection with Borch-Johansen, who was carrying out excellent work and whom, I consider to be the best man we have in the organisation.

Besides the first letter to minister Mallet, as soon as it was possible to get information to Stockholm, I sent on 2nd November 1941 (this time in Danish) the following letter to Ebbe Munck so that he might pass it on:

[her følger en oversættelse til engelsk af det i dokument 6 optrykte brev af 2.11. ang. kontakt med England]

After this letter reached Stockholm, I arranged that Borch-Johansen went to Sweden. Borch-Johansen travelled first to Linköping and spoke with Hamilton, who had talked with Mallet. He advised absolutely that I should travel, and said there was great interest in this matter. Thereupon, Borch-Johansen travelled to Stockholm where he spoke with Ebbe Munck, then with Turnbull, and finally also with minister Mallet – this took place at some point outside Stockholm. It was made absolutely clear that it was not desired that I should go secretly to England, and that it was hoped, that the second person would accompany me – preferably a socialist. And Borch-Johansen brought me the following letter og 29th November 1941: –

“British Legation, Stockholm

29th November, 1941.

Dear C. M.

All your letters and messages have been received. Your presence is urgently needed in England.

You are needed, and all the more so now, to help lead those Danes who are free now in their work for the common cause of freedom for our country as well as your own. With conditions in Denmark becoming daily more critical, it is vitally important that at least one well known Danish patriot should come out of Denmark to help lead the Free Danes who are at present in great need of leadership. It has always been felt that you and a leading socialist, whose name has already been put to you, were ideally suited to lead the Danish forces of liberation. At this moment, when the fate of the Stauning government, and even perhaps of the King, is in the balance, there must be a representative body of Danes ready to take over the responsibility of speaking and acting for Denmark in the present great conflict. You are needed to play a most prominent part in the work of liberation.

It is impossible in a short space to go into too many details. It is sufficient to say that your presence in England is desired by His Majesty's Government and also by individual members of the War Cabinet. It would be understood that, from the financial point of view, you and any members of your family who also left Denmark would be properly provided for. You are assured of a warm welcome in England from the government and from many others who appreciate the courage and leadership which you have shown in Denmark, particularly in recent months.

It is wiser for me not to sign my name but you can be sure that I have the authority to make the above statements.⁵²⁴ Come here as soon as you possibly can. If you can bring your Socialist colleague so much the better. Above all come soon."

I received this letter a few days later, and there was no doubt whatsoever that we would travel as soon as we possibly could do so, clear information being given to this effect. I wound up my affairs at the office where I had a little work, and there was an idea that we should be fetched by aeroplane on 9th December 1941. This was actually prepared but the plane did not arrive. The journey was then fixed for 20th January 1942, from Saeby to Goteborg and so to Stockholm.

During the Christmas holidays we asked our son whether he would come with us or not – he wanted to come and promised not to mention a word to anybody. On saturday, 10th January,

my wife and I sent our luggage off to Saeby by agreement with Borch-Johansen, who had arranged everything in Denmark. The winter came, and on 18th January we received information from Borch-Johansen that the vessel could not force its way out of the Limfjord, owing to ice, so that the journey had to be postponed indefinitely. Clear information was then sent to Stockholm that the journey had had to be postponed but that we would come as soon as the ice situation in Denmark permitted. The three following months were iced up. Borch-Johansen was once in Sweden and gave information that we would come as soon as possible and also that I could not get a socialist to come with me. He discussed the journey and how the information should be given.

In the meantime the following occurred:

On the 27th December 1941 two parachutists were dropped at Haslev, which I heard of immediately and which the Danish public was informed of shortly after, since a large reward was offered to anyone who could give information about one of the parachutists, the other having been killed. I spoke to Borch-Johansen about this as he had everything to do with such matters, but did not get into communication with the surviving parachutist. My wife and I had the feeling that the Seidenfadens were in contact with him but we knew nothing for certain.

At the beginning of March the Seidenfadens were in Sweden on their estate – they visited Stockholm at that time and talked with Turnbull. They received confirmation that it was much desired that we should go to England as soon as possible. Another person was in Stockholm with various plans and returned with the message that they did not desire my presence on 1st April as they wanted things to quieten down a little, and our departure was postponed, since we had believed that it *might* have occurred on 1st April – which, however, could not have happened on account of ice. We now fixed our journey for about 1st May.

I tried to leave Denmark for Sweden on the pretext of going to Bornholm, since, on account of ice, the route thereto was now via Sweden. The Germans gave permission to my wife and son but not to me, and the plan was therefore abandoned, which suited me well after the communication that the journey should be postponed a while.

After Seidenfaden returned home from Sweden I received a message from him that he was in contact with a parachutist. The

next thing that happened was that the parachutist came into contact with a man named Drescher,⁵²⁵ who has a close connection with the journalist, Kiilerich, who is my good friend. One day in March Kiilerich asked me if I would like to speak to the parachutist, which I did, and then the parachutist, Kiilerich and Drescher came to my home. I got permission to tell Borch-Johansen about the parachutist's presence in the country and I brought them together, and then Borch-Johansen took over control which had all along been the intention.

Borch-Johansen had a W/T set⁵²⁶ which the parachutist could use, and we began to try to send direct messages to England.

The journey was now fixed for the 30th April, and Borch-Johansen planned everything in Denmark, whilst Consul Christensen in Goteborg and Turnbull in Stockholm planned the remainder.

In the meantime, I heard from Borch-Johansen that three fresh parachutists were coming and that they would be collected by him on the night of 16th/17th April. Borch-Johansen's mission was successful, as he fetched the two parachutists and placed them safely in a flat in Copenhagen. We lived through some tense hours whilst we waited for news as to what had happened to the third man. Borch-Johansen did not know whether he had been dropped at all. His experience proved to have been as follows:

He was dropped and landed in a tree, 7 meters from the ground. He then fell down and fainted, so that Borch-Johansen was not able to find him. Therefore, they left the place and were lodged for the night (16th/17th April) at Kiilerich's. Then the third man turned up. He regained consciousness, borrowed a bicycle and rode to Holbaek. Thence he moved to Copenhagen during Friday and went first to Holger Møller, who would have nothing to do with him. Then he went to his wife, and she and her parents are aware of his presence in Denmark. On Saturday he went to Seidenfaden, who referred him to me and to Kiilerich. Borch-Johansen and I arranged for him to join the others, and then all four parachutists were together in the flat which had been hired by Borch-Johansen. One of the three was quickly moved out to a safe place, the three remaining (including the December parachutist) then lived on together and were at my home along with Kiilerich and Borch-Johansen on Thursday, 23rd April.

Their report, likewise, was that I was wanted in London, and in the days previous to my departure three messages were sent saying that I was coming – one to Stockholm, one to Goteborg and one to London. The last of these was through the W/T set.

In the meantime, without any advance on my part, I had received the following letter from Krøyer-Kielberg:

“The Danish Council

9th December, 1941.

Dear Mr. Christmas Møller,

I feel convinced that it would be of the greatest assistance to the Free Danish movement and strengthen Anglo-Danish relations if a well-known and leading Danish politician, like yourself, who has openly and strongly expressed disapproval of Mr. Sca-venius’ foreign policy, should decide to leave Denmark for the purpose of joining the Danish Council in London.

If the suggestion appeals to you, and if you think you could do so without injuring the position of the King, I can, as President of the Danish Council, assure you that you can rely on a warm and hearty welcome from Danes over here and official British circles alike. Furthermore, I know that suitable work with an assured income would be available for you during your wartime stay in England.

Through the channels by which this letter will reach you, you will be able to obtain information about the travel facilities that would be made available for you, should you decide to accept this invitation.

yours sincerely,
J. Krøyer Kielberg.”

— — — —

The letter was sent on 9th December 1941 and I received it two to three months later. I immediately replied to this letter that I would come as soon as possible. Krøyer Kielberg has since told me that he has never received my reply.

I imagine that I have in this memorandum made it clear what my attitude has been towards my journey, that as soon as I was able to do so I answered “yes”, and that no blame attaches to me that so long a time passed before I left. It is also of importance

for me to emphasize at what point of time I answered, and finally that I in *all* respects prepared myself for the work which I thought would fall upon me.

**11. Brev fra Christmas Møller til Frank Stagg, SOE 13.7.1942 (gennemslag):*

Artillery Mansions,
75, Victoria Street, S.W.1.
July 13th 1942.
Kjære Commander Stagg,

Det er ikke blot i England, jeg bedre kan lide at skrive. Det kunne jeg også, da jeg var i Danmark. Og navnlig har jeg ved visse afgørende punkter i mit liv foretrukket at nedfælde på papiret, hvad der var min mening for der igennem også for mig selv nøje at have til senere brug hvad jeg på det pågældende tidspunkt tænkte, mente og følte og således, at ingen forskydninger senere kunne fortegne billedet.

Jeg kan da, når jeg vil gøre dette her og til Dem, thi ingen er naturligere for mig at gøre det til og ingen her i England har mødt os med en sådan forståelse og hjælpsomhed, som De, ikke lade være at begynde med at sige Dem en meget inderlig tak for alt, hvad De har været for os og for den hjælp, De har ydet os, yder og vil yde os og for al Deres kærlighed for mig og mit land. Uden Deres hjælp ville det have været meget svært for mig alt sammen, ja, næsten uløseligt.

Jeg har fortalt Dem og andre, at der, da opfordringen kom om at tage til England, ingen tvivl var i mit sind om at jeg skulle svare ja og at jeg også meget gerne påtog mig opgaven. Og jeg fik jo på grund af forholdene god tid til at tænke over sagerne og tænke på, hvorledes tingene skulle formes. Af de breve jeg modtog dels fra den engelske gesandt i Stockholm dels fra Hr. Krøyer-Kielberg måtte jeg forstå, at den danske bevægelse var nogenlunde stærk og at den rådede over betydelige midler, men iøvrigt kendte jeg meget lidt til bevægelsen eller intet.

Jeg må her fremhæve, at jeg gjorde min egen stilling til at sige Ja op således, at uanset om jeg kunne udrette meget eller lidt vil-

le jeg tage afsted, og jeg tænkte egentlig slet ikke på den meget betydelige risiko der var for, at tyskerne fangede os på vejen, eller svenskerne. Jeg tænkte ej heller på, at mange utvivlsomt ville sige til mig, at jeg var gal, [at] jeg rejste. Ikke mange mænd i Danmark havde efter andres mening så gode fremtidschancer som jeg, blot, ville de sige, jeg forholdt mig ganske rolig, ventede og så tiden an.

Jeg havde naturligvis mine store bekymringer med John og med min kone. Mindre med min kone for vi har altid været i den samme båd og ingen af os ønsker andet. Og vi var helt enige, men med John drejede det sig jo alligevel om at ændre en stor drengs hele livsbane og måske gøre ham ubodelig skade for hele livet. Dertil havde jeg ingen ret; et barn skal jo leve sit eget liv og forme sin egen tilværelse, når han er ved at blive voksen, uanset forældrenes eller i hvert fald i så høj grad uanset forældrenes som muligt.

Jeg havde egentlig kun eet eneste synspunkt, som var aldeles afgørende for mig. Jeg håbede selvsagt, at jeg kunne gøre nogen nytte, men ganske uanset dette så var det afgørende, at det måtte ikke en gang i historien kunne siges, at den britiske regering og de frie Danske forgæves havde kaldt på, hvad man kaldte danske patrioter, og så var ingen af dem kommet. Jeg kan også sige, at jeg på hele rejsen herover, navnlig på turen fra Danmark til maskinen forlod Stockholm, var helt rolig og havde gjort mine ting op således, at jeg nederdrægtigt nødig ville have, det skulle slå fejl, men slog det fejl og tyskerne tog os, så var det altså skæbnen, og det måtte være klart for enhver, at i hvert fald vi havde haft den rigtige indstilling overfor ønsket.

Jeg kender for lidt til den engelske administration endnu til at jeg tør på nogen måde kritisere den og ej heller kritisere den måde på hvilken man har behandlet mit problem. Skulle jeg sige noget måtte det blive dette, at jeg har et indtryk af, at mange forskellige led går rundt og får gode ideer, søger at føre ideen ud i livet og så lader andre om det og så glemmes ideen, og så sker der ikke mere. Lad mig fra mit eget tilfælde nævne, at jeg altså har fået det ene brev fra Mallet – ellers er det mig, som har skrevet, handlet og kom til Stockholm og der var jeg (vi) i sandhed ikke ventet. Hr Krøyer-Kielberg skrev det brev af 9. dec. og så skete der ikke mere. Jeg svarede, men det svar fik han ikke og han søgte ikke at trænge igennem med sagen videre. Denne fremgangsmåde er uforståelig for mig og jeg noterer kun dette her, til

baggrund for, hvad jeg senere vil skrive. Thi lad mig indføje, at jeg særdeles vel, ja absolut forstår, hvor lille et spørgsmål det danske er for alle her – og at jeg godt kan se, at man ikke kan ofre megen tid på det. Jeg kan derfor også hævde, at jeg inden min afrejse havde gjort mig det hele klart, at selvom min virksomhed i England ganske fejlede og at jeg aldeles ikke kunne udrette noget, ja, gik til grunde i den, så havde det af den førnævnte grund alligevel været rigtigt at rejse. Og endelig må jeg vel nævne, at ud fra mit synspunkt kan man her i England have den mest ubetingede tillid til mig og behøver ikke at holde noget som helst skjult. Jeg har sagt det hvor jeg kom frem, at jeg mener at Danmarks skæbne helt og fuldt afhænger af Englands sejr, og jeg betragtede krav, som Englands militære ledelse måtte stille, som aldeles afgørende for, hvad den frie danske bevægelse kunne foretage sig. Om dette kan der simpelthen ikke være nogen discussion. Jeg har naturligvis tilføjet, at stillede England krav, som vi ikke mente at kunne opfylde, ville vi som frie danske borgere svare nej og eventuelt tage konsekvenserne heraf.

Men nu kaldte man mig altså, og jeg gjorde mig da også mine forestillinger om, hvad jeg skulle udrette og forberedte mig så godt jeg kunne på at løse de opgaver, som jeg formodede måtte blive stillet.

Jeg havde da tænkt mig, at min opgave måtte deles i to – dels min opgave i det danske råd, dels min opgave som hovedrådgiver for de engelske kredse, som havde med Danmark at gøre, militært, politisk, radio, information osv. De to opgaver har intet med hinanden at gøre, men det er naturligvis min opgave at holde den danske bevægelse på linie med opgave nr 2 uden at kunne fortælle den noget (eller meget) om opgave nr 2, da den selv-sagt må foregå i hemmelighed.

Om den første opgave skal jeg ikke her sige noget. Den skal jeg nok løse og behøver ingen hjælp til. Den tager lidt længere tid end beregnet, fordi man unægtelig snakker meget og har en uendelig mængde led sagerne skal igennem. Men det kan man trygt overlade til mig. Det skal jeg nok ordne. Da jeg har ordnet mine personlige pengesager således, at disse ikke er noget problem og ingen vedkommer, jeg understreger blot, at jeg måtte selv ordne dem og at intet – aldeles intet – trods brevene – var arrangeret, kan jeg anføre, da det altså ingen personlig interesse havde og har, at jeg, hvis det var mig, som havde taget dette initiativ, ville have spurgt mig, efter at have set lidt på tingene, hvad behøver

du for at løse den første opgave, som er at have ro, orden osv. i det danske råd, have et ordentligt arbejde og have tryghed omkring legationen og jeg ville have svaret (hvis man ikke ville gå den af mig til Mr. Eden foreslåede vej), som jeg anser for den eneste rimelige), at jeg ønskede, at den danske bevægelse havde £ 10.000 i året 1. juli 42 – 30. juni 43, og at legationen for 1943 havde ca. £ 40.000. Og at dette beløb som lån stilledes til rådighed. Ingen anden dansk eller i den danske bevægelse skulle vide det og når jeg mente, jeg skulle have en sådan position er det naturligvis, fordi jeg betragter mig selv som førstemanden på den fri danske side her, og fordi jeg har ret til at sige, at jeg mere end nogen anden har gjort min skæbne til eet med den danske bevægelses succes. Det er ikke at være storagtig, jeg føler det således, men det er sandhed for mig. Når jeg nævnte dette om pengene, er grunden endvidere den, at – og det ved man vist bedre i England end andetsteds – at det at have pengene er meget vigtigt. Og man burde give mig den styrke, at jeg aldeles ikke behøvede at spørge om penge hos den ene eller den anden. Jeg kan tilføje, at jeg håber, at kunne skaffe alle pengene til den danske bevægelse her og i Danmark ved frivillige bidrag, så jeg slet ikke fik brug for dem, og pengene til legationen vil selvsagt blive betalt den dag krigen var vunden. Så der var meget ringe risiko og jeg kan ikke tro, man ikke havde penge til rådighed til sådant formål. Jeg ville have pengene skulle gå igennem mig, fordi jeg ville have pengene skulle fremtræde som danske penge og også var det, når jeg lånte dem, og jeg ved, at jeg kan lade være at fortælle nogen derom. Mange ville synes, det er meget at stille op, jeg gør det ikke.

Min opgave nr 2 interesserer mig mest. Hvis det var mig der skulle organisere det, ville jeg stille et kontor med en dansk og en engelsk maskinskriverske og stenograf til min rådighed, således at jeg hurtigt kunne få mit manuelle arbejde udført. Jeg ville endvidere sørge for, at alle oplysninger om Danmark, som kom fra hemmelig kilde, blev givet til dette kontor dvs til mig, at jeg blev taget med på råd ang. alt hvad der skulle foretages med Danmark og kunne give mine egne råd. Det skulle være min pligt men også min ret at vide alt, fra dag til dag at blive holdt underrettet og give besked, således at mit lille bureau blev *stedet* hvor der vidstes besked om alt, hvad der var ang. Danmark på alle tænkelige områder. Jeg skulle til enhver tid have som pligt at være helt underrettet og være til rådighed og jeg skulle have

som ret, at man hørte mig, inden man handlede. Det er muligt, at jeg (og mine hjælpere) efter det system, som nu en gang hersker her, kun måtte give besked om noget til eet engelsk kontor og om noget andet til et andet, men jeg burde være *samlingsstedet*, som vidste alt og blev taget med på råd om alt.

Ved at gøre mig til et sådant fast sted havde man også den fordel at få samling på det hele og arbejdet blev overkommeligt for mig. Som jeg har arbejdet i de to måneder, der er gået siden jeg kom, er det næsten uoverkommeligt, selvom jeg også nok skal klare det; jeg render til 3 forskellige steder. Jeg må skrive det meste af mit arbejde i hånden. Og jeg har en følelse af at slå i en sæk uld, når jeg henstiller det ene eller det andet. Lad mig som eksempel nævne kontakten til Danmark, hvor jeg lægger en aldeles afgørende vægt på at få den retableret, jeg ved i virkeligheden intet om, hvad der foretages og jeg ved ikke engang om min besked er givet videre.

Vidste alle med bestemthed, at alt om Danmark skulle passere mit kontor (enten ved at besked blev givet eller jeg blev spurgt), så ville umådelig meget være vundet.

Jeg ved godt, det kan se fordringsfuldt ud – men jeg kan forsikre, at jeg kun har disse ideer for sagens skyld. Nu må jeg selv løbe til BBC, til Terkelsen, til Stone osv, osv, for at bede dem om, de vil tale med mig. Og jeg har ikke lovord nok om de danske der – men naturligvis er dette ikke orden, organisation og fasthed. Jeg kan godt se, at dette smager lidt af en dansk regering (på een måde), men gør det noget?, når det holdes aldeles hemmeligt og jeg selv kun regner mig for det jeg gerne vil være, den engelske regerings hovedrådgiver på alle danske områder. Og endelig – den dag kan jo komme, da vi danske må træde lidt stærkere frem – vel ikke danne regering, men have et udvalg eller hvad man vil kalde det, et råd (måske det danske råd) som skal have også udadtil en række funktioner, er det så ikke godt, at hele systemet er bygget op. Jeg mener det. Det er langt – rimeligvis unyttigt, at jeg har brugt tiden til dette og jeg skulle måske hellere have læst engelsk. Men jeg har gerne for en gangs skyld villet sige min mening helt ud.

Og så, kjære Commander Stagg, min gentagne tak til Dem for alt.

Deres hengivne

*12. Memorandum af Sten Gudme, Eyvind Knauer, Christmas Møller og Sven Tillge-Rasmussen til Foreign Office 9.8.1942 om Det danske Råds arbejde. (Maskinskrevet):

(ikke almindelig kendt, hemmeligt) [tilføjet med CMs håndskrift]

MEMORANDUM

I de danske arbejder mener vi undertegnede Sten Gudme, Eyvind Knauer, J. Christmas Møller og Sven Tillge-Rasmussen at have en særstilling, idet vi sammen med T.M. Terkelsen på en anden måde end andre er gjort bekendt med en del af det ikke almindelig kendte og hemmelige arbejde, som udføres, selvom vi vel ikke alle ved det samme; men den ene kan have mere viden om eet punkt, en anden om et andet osv.

Men vi har en særstilling, og denne særstilling begrundes, at vi giver denne indstilling om situationen, også af den grund, at vi alle er fuldt og helt af den anskuelse, at udgangspunktet for alt dansk arbejde er, at hvad den engelske militære ledelse kræver af Danmark og af os, må vi uden videre acceptere. Alle danske skal udføre dette arbejde, som den militære ledelse mener er nødvendigt for at vinde krigen. At vi tillige meget håber, der bliver brug for dansk aktivitet ude og hjemme er en selvfølge.

Vi danske, der her fra England søger at holde kontakt med landsmænd hjemme gennem radio, flyveblade eller på anden måde, og som skal have kontakt hjemmefra, er i vort arbejde bundet af den officielle engelske parole, som vi forstår indtil videre kræver ro i og om Danmark. Men dette betyder bl.a.:

1.) Tilslutning, i alt fald indtil visse grænser, til samlingsregeringen. Anerkendelse af, at dens hensigter i princippet er de rette.

2.) Ingen omtale af allerede bestående hjemlige kamporganisationer eller opfordring til nydannelser.

3.) Ingen opmuntring til aktiv modstand mod hverken danske nazister eller besættelsehæren, da dette, hvis modstanden bliver betydelig, kan medføre hidkaldelse af stærkere troppeenheder til Danmark.

4.) Ingen direkte opfordring til befolkningen om at forlade landet.

Det er da her vor pligt at gøre opmærksom på, at denne politik ud fra et politisk-psykologisk dansk synspunkt kan give anled-

ning til en række *betænkeligheder*, som også fra et engelsk synspunkt må have interesse.

Vi kan naturligvis nok kritisere visse ministre (Scavenius, Gunnar Larsen), men det kan ikke blive til noget videre, og vi må sidde forholdsvis stille og se på, at regeringen fører en eftergivende politik – som den ikke kunne føre, om befolkningen blev virkelig oplyst. Indrømmelser muliggøres; i jødespørgsmålet har tyskerne f.eks. sat den enkeltvise forfølgelse i system; censuren skærpes etc. Faren er, at befolkningen *sløves* hjemme og måske ikke har den rette forståelse den dag, der skal handles. Vi har ikke mærket tegn derpå endnu – vor forbindelse har jo været yderlig slet – men det kan komme, hvis vi intet foretager os.

Og vi må fremhæve, at det ville være uretfærdigt, om Danmark af den grund blev stillet ringere end de andre besatte lande, både i de ledendes bedømmelse nu, og når krigen er vundet. Thi Danmark (og vi) har kun gjort, hvad den militære ledelse ønskede.

Går man ud fra, at den nuværende regerings bestræbelser for at føre styret videre ikke må modarbejdes, er det på den anden side af betydning, at denne regering står så stærkt som muligt over for tyske krav. Regeringens eneste virkelige stærke kort over for tyskerne er, at den stadig kan fremsætte det alternativ, at hvis den bøjer sig, vil det føre til åben opstand i befolkningen og kaos i produktionen. Regeringens styrke afhænger derfor i afgørende stunder af at have en befolkning på bristepunktet. Dette skulle også være et vægtigt argument for aktivisering af befolkningens sindelag og en aktivering af vort arbejde.

I alle tilfælde gælder det, at såfremt der ikke i befolkningen skabes tro til, at allerede eksisterende organisationer i det åbne eller underjordiske modarbejder Tyskland og nazismen, vil modløsheden let brede sig. Og hvis folk med kendskab til bestående organisationer erfarer, at disse arbejder uden aktiv støtte eller opmuntring udefra, vil de føle, at deres kamp er nytteløs. De vil ikke kunne forstå, hvorfor modstanden ikke kan koordineres.

Enkeltpersoner, enten i forvejen stationeret i Danmark, eller sendt herfra, vil føle modløsheden dobbelt. Man kan næppe forsvare at sende unge mennesker til Danmark, når de kun skal gå ørkesløse omkring, efter at man har udsat dem for livsfare og foregøglet dem opgaver. (Om de muligvis har militære opgaver ved siden af ligger uden for denne bedømmelse).

Det er vist almindeligt anerkendt, at modstanden i Norge i vir-

keligheden for en stor del genskabtes her fra England på et tidspunkt, da modstandsånden faktisk var døet hen. Hvor meget mere nødvendigt er da ikke en positiv politik herfra for Danmarks vedkommende, hvor meget skal organiseres fra nyt?

Såfremt de danske nazister får lov til uhindret at holde deres møder, vise deres mere eller mindre imponerende opbud af frivillige i Frikorps Danmark eller uniformerede unge, så vil denne agitation efterhånden sætte sig spor. I løbet af et år vil vi måske ikke mere kunne hævde, at 98% af befolkningen er imod nazismen. To års unge er nu vokset op under de nuværende tilstande og kender ikke andre. Hvis ikke *vi* kalder på deres kampånd, kan nazismen måske have held, når *den* gør det. Vi gentager, vi har intet tegn set på en sådan fare, but prevention is better than cure.

I en tid, hvor verdenshistoriens største kamp foregår, vil det folk, der kun opfordres til – såvel af sin regering som af sine venner blandt de allierede – at holde ro og orden, enten sløves eller føle sig tiltrukket af den, der lover handling. Hvor mange af de frivillige i frikorpset er ikke lokket dertil, fordi det var det eneste sted, de i en oprørt tid kunne finde udløsning for deres trang til aktivitet? For en ung student, lærling eller arbejder, der utålmodigt betragter sine ørkesløse fremtidsperspektiver behøver impulsen til at lade sig friste ud i handling ingenlunde at betyde, at han har nazistiske tilbøjeligheder. Det kan skyldes en i og for sig sund, ren trang til spænding, afveksling eller endog idealisme. Kræfter er derved udløst hos ham, som *vi* kunne og burde have udnyttet.

Lægmanden i Danmark vil ikke heller kunne forstå, at det ikke netop gælder om at binde så mange tyske soldater og gestapofolk som muligt i Danmark på et tidspunkt, hvor den tyske generalkommando råber på flere mænd. Det vil være vanskeligt at forstå de allieredes inaktivitet overfor Danmark. Landet har trods alt en overordentlig betydningsfuld strategisk stilling, både militærpolitisk og samfærdselsmæssigt set. I det lange løb vil den manglende interesse herfor ikke kunne undgå at virke deprimerende på danskerne, som ikke vil kunne forstå, at deres land og deres eventuelle indsats kan forblive upåagtet. Norges strategiske betydning for Tyskland er i væsentlig grad afhængig af Danmark som gennemgangsland.

Vi håber at få danskerne i Danmark som aktive bidragydere til den allierede sejr, og vi må derfor nødvendigvis allerede nu kalde på deres bistand. For det danske folks moral og hele landets

fremtid vil det være intet mindre end en katastrofe, om det får lov til at gå ud af krigen og den tyske besættelse under de nuværende, trods alt så harmoniske vilkår.

Får den nuværende regering med dens eftergivningspolitik lov at blive siddende, vil den fæstne indtrykket af, at det er en tysk lydregering, og dette indtryk vil blive stående i udlandets øjne. I talrige udtalelser hjemmefra er det imidlertid kommet til orde, at folket ikke viger tilbage for "norske tilstande". Der er mange beviser for at skoledrenge, studenter, lærere og præster og unge arbejdere, der officielt karakteriseres som kommunister, men aldeles ikke er det, er villige til at holde fast ved deres standpunkter og tage straf derfor. Det er ikke deres skyld, at muligheden for at udfolde virkningsfuld heroisme er så begrænset i Danmark.

Vi må derfor henstille til alvorlig overvejelse:

1. Er det i virkelig dansk og britisk interesse at beholde den nuværende regering? En dansk har det efter vor opfattelse altså længe ikke været, men er det ret beset en engelsk? At få Rigsdagen som sådan til en aktion er ikke muligt, jvfr. f.eks. Antikominternpacten. Handling skal komme fra befolkningen, og befolkningen skal få det direkte og indirekte fra os. Når dette spørgsmål er afgjort, skal vi nok finde vejen til at fremkalde den ønskede situation og skabe dansk og tysk nazistisk mistillid til regeringen.
2. Modstanden i Danmark må organiseres herfra og af os, dels kender vi hvad der er af organisationer hjemme, dels kan danske bedst instruere danske, og *vi* kender landet og dets befolkning. Vi kan give anvisninger osv, tror vi selv, bedre end englænderne kan det.
3. I den sidste tid har kontakten hjem været meget slet. Det er aldeles afgørende, at en bedre tilstand etableres.
4. Vi må have i hvert fald een forbindelse i Sverige, som udelukkende har kontakt, oplysning osv. som opgave. Hvorfor har vi f.eks. ikke en mand i Helsingborg, som gennem færgepersonalet modtager besked. Det foreslås i denne forbindelse, at een af os fire undertegnede, formentlig E. Knauer, sendes til Stockholm for at udføre det organiserende arbejde. Vi tror også, at vi må forsøge at få nogle oplysninger over Lissabon.
5. Vore kontaktfolk må have forbindelse med politisk kyndige folk, som kan sende os ugentlige rapporter. Om de indbyrdes

skal vide, at de gør det, må overvejes, men vi foretrækker det. Vi kan meget let angive, hvilke personer man skal henvende sig til.

6. Det må overvejes, om vi ikke nu skal søge at få en ny dansker herover af den type, som kan give regeringen her virkelig og god besked – ligesom også os. I de ni fjerdingår der er gået siden 9. april, er der kun kommet Sten Gudme i maj 1941 og Christmas Møller i maj 1942, som kan regnes til denne type. Vi skulle nu gerne have en socialdemokrat eller fagforeningsmand og en god kendt landmand. Senere skulle vi også gerne have flere, så vi fik de forskellige sider af dansk samfundsliv repræsenteret. Men lad os først se, hvordan det går med de to første og reaktionen hjemme heroverfor. Vi anser det for meget vigtigt, at dette forsøg gøres, selv om vi ikke undervurderer, at vanskelighederne er blevet større.
7. Det skal overvejes, om der skal dannes en nationalkomite; om Det danske Råds arbejdsudvalg (ved supplerung) kan anvendes dertil eller et nyt led på organisationen skal dannes. Foreløbig mener vi, at vi 4 eller 5 (ganske hemmeligt) kan fungere som et udvalg, men dette falder sammen med de ønsker, vi har mht. hvorledes alt arbejde angående Danmark skal organiseres.

Vort ønske med hensyn til den øjeblikkelige organisering af arbejdet er følgende:

Da vi som angivet i indledningen samlet må siges at have i hvert fald nogen føling med alt Danmark vedrørende: legation, Danske Råd, BBC, Mr Barman's dept,⁵²⁷ sømændene og militære spørgsmål, vil det være rigtigt, om vi blev en lille komite (hemmelig), som de afgørende englændere vidste kendte alle danske problemer eller vidste, hvor man straks kunne henvende sig og altså give besked derom.

Den 9. august 1942.

P.S. I tilknytning til ovenstående har Christmas Møller tænkt sig, at hans private bolig skulle være stedet, hvor vi havde kontoret, også fordi der intet mærkeligt er i, at man siger, hvis nogen vil have besked om danske spørgsmål: spørg Christmas Møller. Det er tanken at Christmas Møller og Knauer skulle lede dette. Jævnlig møder skulle afholdes sammen med Mr. Barman til drøftelse af alle spørgsmål og til planlægning af de første ugers arbejde.

I dette kontor kunne og burde man straks få besked, og dette vil være en stor hjælp for den engelske administration. Vi vil naturligvis gerne rådspørges mest muligt – det er jo derfor vi er her – den engelske administration afgør jo selv spørgsmålene suverænt. Det hele kan imidlertid gå meget hurtigere på denne måde.

**13. Anonymt "landsmandsbrev" formodentlig fra Aksel Møller og Poul Sørensen til Christmas Møller 21.8.1942 (modtaget 15.9.1942):⁵²⁸*

d.21.8.1942

Kort efter rejsen må stemningen bedømmes ude i befolkningen som værende overmåde god. De brede lag er helt i orden, [i] de højere lag [er der] nogen diskussion. Der blev lagt stærkt pres på den samlede presse, som holdt ryggen rank, talende tavshed. Kun Venstrepressen var sure med få undtagelser. Statsministeren tog med fast hånd på sagen og havde en linje, som kun kan være tilfredsstillende. Opdagelsen af danske hjælpere giver moralske opstød hist og her, også blandt venner. Mærkesvindelen i Havnegade er et minus i sagen.

Første radiotale og øvrige meddelelser om vort lands stilling og ledende personer blev modtaget med stor tilfredshed og vidnede om, at mottoet for rejsen var som talt ud af hjertet på så godt som hele folket, nemlig at forklare og forsvare vort lands stilling. Man indføjede det som en logisk følge af det grundlag, som vi under hele besættelsen har bygget på, nemlig samlings-tanken, en tanke, som vi her så afgjort mener i fremtiden bør følges og som vi også håber, at venner andre steder stadig er sindet at underbygge mest muligt.

Ængstelse præger vort sind med hensyn til benyttelsen af radioen. Radiotalerne sløver interessen i det brede folk men er mere end stærke nok til at give stof for blegansigternes⁵²⁹ propaganda i alle partier og kredse. Efterhånden kan det indtryk brede sig, at det [de?] ensidigt indgår som et led i et bestemt lands propaganda. Gode venner ville hellere være disse radiotaler foruden.

Ovennævnte opfattelse forstærkes af flyveblade, der fortolkes som opfordring til sabotage.⁵³⁰ Samlingen i befolkningen van-

skelliggøres af diskussionen om flyvebladet og synes uden positiv værdi.

Garnet strammes under disse vilkår, men på en måde så ble-gansigternes politik får større råderum. Selv vor gode mand, statsministeren, er stærkt påvirket deraf, og vil derfor være svagere i fastholdelse af standpunkter, som efter vor mening har langt større værdi.

Morale: Væk fra radioen, personlige flyveblade frabedes.

Vi står stadig urokkelig på musæumsbesøgenes grundlag,⁵³¹ hvor et enigt folk var midlet til at holde den danske front, og vore råd må ses som nødvendige for videreførelsen af denne linje under hensyntagen til stemningen ude i det brede folk.

Ellers højt humør.

“Så er det løb kørt” & løbeturen fra bilen gennem skoven til Viktoriabad.

*14. *Christmas Møllers såkaldte “Sabotagetale” udsendt over BBC 6.9.1942 (afskrift. Optrykt i Frit Danmarks Hvidbog II s. 121):*

Søndag den 6.september/42

Det er med en ganske særlig følelse af alvor og også, hvis jeg må bruge et så stort ord om mig selv, af afgørende betydning (i hvert fald for mig) at jeg i eftermiddag går til mikrofonen for – i de få minutter der er mig beskårne – at tale hjem til landsmænd. Thi lad mig hellere sige det straks, at for mig står det således, at *nu* står også vi ved et vendepunkt, hvor en meget vigtig afgørelse skal træffes, om ikke af folket, så dog af mange hjemme.

Hørte De radioen i torsdags? Først en gengivelse af den britiske liberale luftminister, Sir Archibald Sinclair’s tale, og så den danske statsminister Buhls tale: Det var som ild og vand, nat og dag. Og vi frie danske dømmes ikke, men vi mener at have lov til at sige vor mening og fremføre vore anskuelser. Vi forstår måske endda, at statsministeren taler, som han gør. Vi ved jo hvilke vilkår han og hans har at arbejde under.

Man har her i England en vending, som almindeligvis bruges,

når gæsterne på en restaurant bliver utålmodige, passagererne i en bus, kunderne i en forretning og så fremdeles og de gør vrøv over det ene eller det andet; den lyder i sin enkelthed således: You see, there is a war on. Glem ikke at der er krig. Og disse ord, der gælder både i den mægtige by i verdensriget og i det lille Danmark, kan jeg hente mine bemærkninger fra. You see, there is a war on.

Det er vi alle alt for tilbøjelige til at glemme, thi vi lever som der ingen krig var – men kun en situation med nogle småbesværligheder mht. føde, brændsel og klæder. Nej, der er netop krig – – – og hvilken krig.

Verdenshistoriens største og verdenshistoriens vigtigste. Thi denne krig er ikke en kamp om interesser, men om ideer. Det er afgørelse af, om herrefolksteorien med alle andre som slaver skal herske, eller om det ophøjede standpunkt, det britiske imperium var ved at nå til for alle imperiets folk skal være rådende i verden.

Denne krig er ikke landenes krig, men den er efter min inderste mening krigen mellem godt og ondt, krigen mellem sandhed og ret, mod løgn og uret. Derfor vil De også se, at krigsmålet er et helt andet – ja væsensforskelligt fra krigsmålene i 1864, i 1870-71, ja selv i 1914-18. Det tyske krigsmål nu er udslettelsen af alle andre folk, og derfor vil De også se nogle enkelte i alle små lande, som styrer mod at klare sig selv og vil være med i industrijunkernes kreds.

Men se, mine tilhørere, i en sådan kamp er der intet, som hedder neutralitet. Jeg har altid hadet det ord. Der er noget lunkent over det. Hverken varmt eller koldt. Men lad så være, den gang det var interesser, og ikke ideer, det drejede sig om, kunne der måske være mening i det ord, neutralitet. I dag er der det ikke. Og vi ved jo, at vi danske hjemme hader tyskerne, junkerne, herrefolket, og alt dets væsen ligeså fuldt som alle andre fribårne folk gør det. Vi ved, at vi danske hjemme og ude har samme fælles brændende ønske, at vi så snart som muligt må se Hitlerismen og nazismen blive slået. Og endelig er vi også enige om, at intet offer er vort slægtled for stort for at kommende slægtled kan få lov og ret til at leve under menneskeværdige forhold.

Men – og her bliver altså et nyt men – det kan ikke nytte, at vi kun stiller fordringer til andre. Det er ikke nok, at vi med rette

beundrer det britiske folk og dets heltemod, da det vandt slaget over England, eller at vi mindes de tusinder af dødsofre fra de dage. Det er ikke nok, at vi lovsynger det norske folks heltemodige kamp og beundrer al dets modstand og dets seje kamp mod nazismens voldsmand.

Der kræves *aktiv* gerning og *aktiv* handling af hver enkelt af os!

Danmark ikke, men det danske folk som sådant, er en allieret og af en allierets sind

Og hvad vil det nu sige:

Lad mig først sige hvad det ikke vil sige – nemlig, at Danmark kan få den særstilling, blot at lade andre kæmpe og så vinde frugterne af andres arbejde; det passer ej heller til vor natur og vore ønsker.

Men det vil sige, at vi brændende ønsker de allieredes sejr, ønsker Storbritanniens, USAs, Ruslands og Kinas og alle de små staters sejr, for ellers bliver verden ikke værd at leve i. Vi ved ikke, om der ikke kan blive mange besværligheder og måske nogen uret – javel – men vi ved, at denne sejr er den eneste chance, vi har. Og vi tror på fremtiden med Storbritannien og dets allierede.

Vi er altså ikke neutrale. Man kan overhovedet ikke være neutral mere. Denne gigantiske kamps udfald vedrører os alle. Dig og mig, Danmark, Norge og Sverige. Ingen kan melde sig fra.

Og her er det, at Sir Archibald Sinclair, denne gamle ærkeliberalist har fuldkommen ret. Hele hans tale byggede på denne betragtning, at der kun kan være for og imod. Der er netop i denne situation ingen liberalisme. Vi er ikke neutrale. Vi har som pligt kun at have ét for øje: Hvad skader Tyskland mest, hvad gavner de allieredes, vore allieredes sag. Hvad den britiske, den allierede krigsledelse mener er gavnligt må gøres. Hvad skadeligt må undgås. Og derfor siger jeg hjem, vel vidende hvad jeg gør, hvor bogstaveligt dødens alvorlig situationen er for os alle: Danmark og vi danske må tage vor part af byrden.

Nu er det transporten, det gælder. Luftministeren sagde: Det er grunden til, at jeg taler til jer, som kan blive vore medarbejdere i afskæringen eller standsningen af pulsårene i Tysklands transportsystem. For Aksens transportsystem er lige så skrøbeligt som det menneskelige legeme – når én del beskadiges, går

det ud over det hele. Ødelæggelsen af et lokomotiv i Frankrig medfører komplikationer på den russiske front. Sænkningen af et skib eller en færge immobiliserer tog, der venter på at blive lastet eller losset i havn, og tvinger Hitler til at flytte sin svære trafik fra havet over til overbelastede jernbaner. Skade og forsinkelser, bombemaskiner og partisaner – det er de midler, vi har til med stigende virkning at kvæle og strangulere tyskernes transportorganisation.

Gør jer pligt – gør jert værk.

Ja, lad der blive sandhed i de ord, som vi så mange gange har sunget og som nu har bud til alle. Lad os hver på sin plads følge budet og kaldet i ordene:

KÆMP FOR ALT, HVAD DU HAR KÆRT
DØ OM SÅ DET GÆLDER
DA ER LIVET EJ SÅ SVÆRT
DØDEN IKKE HELLER

**15. Brev fra Poul Sørensen, Ole Bjørn Kraft og Aksel Møller til Christmas Møller 11.3.1943 (håndskrevet original. Det svenske udenrigsministeriums arkiv. Brevet er næppe nået frem til Christmas Møller i London):*

Danmarks Rigsdag Folketinget den 11.3.43.
Christiansborg

Kære Christmas!

En lejlighed, som vi med tak benytter os af, muliggør for os at skrive nogle orienterende linjer om valgsituationen til dig. Sagen ligger rimeligvis temmeligt tåget og uklart for dem, som på så lang afstand skal følge med.

Som du vel husker, var udløbet af Rigsdagens funktionsperiode imødeset med nogen bekymring. Fra vort synspunkt måtte valget holdes som foreskrevet af grundloven, og vi rejste spørgsmål derom gennem 9-mandsudvalget. De nye tyske myndighe-

der – fornemmelig Dr. Best – stillede sig straks på standpunktet, at vi burde afholde valg. Berlins stilling var mere nølende. Her spillede hensynet til det tyske mindretal i Sønderjyll. en afgørende rolle. Mindretallet, som har en hel del af sine mænd ved fronten og rimeligvis også nogle kvinder i arbejde syd for grænsen, ønskede ikke at stille op, men ville på den anden side bevare sin indflydelse. Efter megen spænding enedes man om igennem et kontor under Statsministeriet at give mindretallet en adgang til “at følge med.” Dermed var hindringen for valgets afholdelse ryddet til side, og nu står vi altså over for det.

Vi fører valgkampen således, at den mindst muligt gælder for eller imod Scavenius. Vi tre var sammen med 10 andre i gruppen til det sidste modstandere af novemberopfyldelsen af Ribbentrops krav og har derfor overhovedet intet ønske om at gøre dette valg til spørgsmål om tillid eller mistillid til Sc. [Scavenius]. Valget er et af grundloven nødvendiggjort valg, som alene kan bruges som en bekræftelse på, at danskerne selv efter 3 års besættelse af en diktatorisk indstillet stormagt stadig bekender sig til folkestyre og Norden. Indbyrdes åben strid bliver der ikke lejlighed til. Det kræver naturligvis et uhyre disciplineret vælgerkorps at få det til at følge denne parole. Vi – nejsigere – har siden november skarpt arbejdet på at skabe en ulmende harme mod eftergiveness, og det er lykkedes meget vel. Ved de opstillinger, som nu finder sted, har vi udsigt til at få den faste nej-blok stærkt forøget indenfor rigsdagsgruppen, og ja-sigerne føler sig meget utrygge og usikre.

På den anden side har vor stærke agitation for en hyppigere anvendelse af ordet nej også i valgsituationen skaffet os vanskeligheder. Arne Sørensen optræder som opstillingsberettiget parti med kampen mod Sc. [Scavenius] på sit program. Han fisker i rørte vande og er ikke smålig med sine midler. Rundt omkring hvor hans folk kommer, siges det, at Christmas Møller har lovet at vende hjem “som Arne Sørensens håndgangne mand.” Så har han stillet sig i Østre storkreds, hvor der findes så udmærkede nej-mænd som Westermann og Hedtoft Hansen. Af de indleverede lister med underskrifter om partiet “Dansk Samling”s opstillingsret fremgår det, at det i høj grad er vore folk, han har fået hjælp af. – Men hvis han uimodsagt kan bruge navnet J.C.M., så er det jo ikke til at undre sig over.

Over for disse vanskeligheder, hvis omfang ikke lader sig overse i øjeblikket, sættes en stærk agitation ind. Udadtil er denne en

appel til sammenhold om folkestyre – indadtil er den naturligvis langt mere varieret, men i høj grad bundet af hensynet til samarbejdet, som forhindrer os i et åbent opgør mellem ja og nej indenfor samarbejdspartierne.

Du har sikkert ad enden vej fået en skildring af kampen om ja og nej d. 2.-7. novbr. 42. Den ligger stadig som forklaring på meget af det som sker herhjemme og i dit gamle parti.

Vi har – skønt vi sammen med Amby, Westermann og Victor L. [Larsen] var sindet hin 7. novbr. at udtræde – nu valgt at føre opp. [opposition] mod eftergivenheden *inden for* samarbejdet. Af betydning for os var det nemlig – og er det – at fortsætte din politiske linje: tilnærmelsen til arbejderne. Blot en så beskeden demonstration som at 4 af de 6 ikke ville stemme for bemyndigelsesloven 11/11 42 skabte en stærk mistæksomhed over for os hos dine gl. venner i Socialdemokratiet. Derfor undrer det ikke, at netop Hedtoft o.a. er bange for, at du under valget ville give råd som skabte en forøget tilbøjelighed til at kaste stemmer mod samarbejdet, eller til at blive hjemme. Med rette peger de jo på, at en tilbagegang for de fem samlingspartier kan medføre krav udefra om regeringsforandring – især hvis nazi vokser – og et Arne Sørensen-parti provokerer frem til dåd. *Vi* har ikke nogen frygt for, at du skulle have tabt hovedet – selvom en hel del mennesker her i landet efter at have hørt om sammenkomst med Ax. Larsen har det.

I øvrigt skjules kløerne for tiden i fløjlsporten, men uden at man derfor får større tillid til katten.

Til slut vore bedste hilsener og vore ønsker om et snarligt gensyn med G [Gertrud], din søn og dig selv.

Du har sikkert allerede fået at vide, at dine venner fra Argno⁵³² har det godt, det er muligt, at du endnu ikke ved, at de intet fortryder.

dine hengivne venner

Sign:”Søren”. [pseud. for Poul Sørensen], Kraft. Aksel Møller.

*16. *Brev fra Sir Orme Sargent, Foreign Office, til Christmas Møller 13.4.1943 (Maskinskrevet):*

PERSONAL AND F.O. 13th April 1943
CONFIDENTIAL

Dear Monsieur Møller

Mr. Law much regretted that he was not in a position, before he left for Bermuda, to see you again or to send you his comments on the memorandum which you left with him on the 12th February,⁵³³ in which you embodied an outline of your personal ideas of the future development of the Danish Council. He therefore asked me to let you know the results of our study of your proposals and I am now able to do so.

The main points of your proposals are that the Danish Council should be provided with about £ 100.000 per annum by the British Government in the form of a loan to be repaid after the war, and that with this money it should considerably extend its activities by appointing full-time salaried officials, by taking over certain responsibilities now those of the British Government, mainly in connection with the Danish seamen, by assuming official responsibility for the Danish Legation and by establishing unofficial representation in the Soviet Union and China.

These proposals imply a radical alteration in the position of the Council which would bring it considerably nearer to the status of an Allied Government in exile or the French National Committee, and on that account we doubt if they can be reconciled with what has been agreed upon as the general guiding line for the Free Danish Movement under present circumstances. We know that you agree that while the King of Denmark continues to co-operate with the Danish Government and the Government itself retains its democratic basis (even though that basis has been somewhat weakened in the case of the Scavenius Government) it would be inadvisable for the Free Danish Movement to do anything tending towards setting themselves up as an alternative Government or opposition movement, which, in view of the popularity of King Christian, would be likely to lose the Danish Council the sympathy of Danes at home.

These objections, it seems to us, apply particularly to those of your proposals which concern the Danish Legation and repre-

sensation abroad. If the Danish Council were to assume financial responsibility for the legation and the consulates this would surely imply that the Council was a kind of Government of which the minister was a representative. Apart from the question whether such an arrangement would be acceptable to the Danish minister himself, this would, as I have said above, be in present circumstances undesirable. As regards representation abroad, while it is natural and desirable that the Danish Council should keep in close touch with and co-ordinate the Free Danes in other countries in the free world, the appointment of salaried representatives in Moscow and Chungking, where there are, so far as I know, no existing free Danish organisations, could only be regarded as a political move which would be inappropriate unless the Free Danish Movement were to be granted a greater measure of recognition than it at present enjoys. In addition, you no doubt know that Monsieur Fensmark and Monsieur Kauffmann have both made approaches to the Soviet Government at different times regarding the establishment of relations without concrete result.

As regards your proposal that the Council should assume the responsibility for the Newcastle pool of Danish seamen, we fully appreciate your desire that the Danish Council should be closely associated with this vitally important side of the Danish contribution to the war effort. Since however the Danish ships cannot sail under their own flag,⁵³⁴ I am sure that you will realize that the seamen must continue to be the direct responsibility of the Ministry of War Transport. The Ministry of War Transport value, I know, and will certainly continue to facilitate, the co-operation of the Danish Council and Seamen's Union. For similar reasons, Danish volunteers in the British Armed Forces must remain the responsibility of the British Government Departments concerned, though I need hardly say that they welcome the assistance and co-operation of the Council's recruiting office.

I understand from Mr. Warner that the suggestions in your memorandum are personal proposals only, on which you wanted our views before submitting them to the Danish Council. I am afraid that, as you will see from what I have written above, there are great difficulties about many of them. But if the Danish Council feel that some increase in its funds beyond what can be covered by voluntary subscriptions is required for other purposes,

such as, for instance, some expansion of its salaried staff, and were to approach the Foreign Office officially, its views would, as I hope always, be sympathetically considered.

You also left with Mr. Law on the 12th February another memorandum on the subject of the training of selected Danes here, who would be able to serve as liason officers with any British forces operating in Denmark.⁵³⁵ As you have heard from Mr. Warner, our military authorities are interested in these proposals and we shall give you a definite answer later on.

[sign] Believe me
Yours sincere
O. G. Sargent

*17. *Telegram fra Christmas Møller til Vilhelm Fibiger og Ole Bjørn Kraft 8.6.1943.*⁵³⁶

Reference recent radio transmission friend of Denmark strongly recommended preparations for unprovoked active resistance in Denmark. Also warn towards neutrality complex. Surprised no attempt from you for contact me or movement. Why no money transferred from Denmark. We work here with voluntary contributions only and funds consequently much too limited. Other nations dispose of millions. We need for immediate purpose at least 100.000 £. Be careful when considering the cleverness of present policy. Do not cause immediate unrest but don't misinterpret situation at home. Fighting hard over here to maintain good status for Denmark. Awaiting your communication. Christmas Møller.

*18. *Christmas Møllers memorandum om Danmarks stilling sendt Sovjets ambassadør i London, Ivan Maisky 28.6. 1943 (Gennemslag):*

28th June 1943.

Your Excellency,

First of all I should like to thank Your Excellency for so kind-

ly receiving me, and next, I must apologize because some days have gone by, before I was able to give you this brief outline of Denmark's position.

As the time you will be able to spare for this matter is naturally very limited, I shall make my account as brief as possible, but will put myself at the disposal of you yourself or one of your secretaries in case any further information is wanted.

1. When Denmark, unlike the other small countries, did not defend herself when Germany attacked her on April 9th 1940, the reasons are manifold. Denmark undoubtedly has the most unfortunate geographical position of all those countries, Germany has attacked.

In 1864, Denmark became the first victim of Germany's policy of aggression and the fact that at that time Denmark received no help from any of the Great Powers has unfortunately had a most decisive effect on Danish policy as regards defence and foreign affairs during the 80 years which have gone by since then. The attitude that it was hopeless to try and defend the country, when it stood all alone, gained a firm hold within great sections of the population, especially in Liberal and Socialist circles and at last became to [=so] powerful that Denmark's military preparedness – which was fairly good in 1914 – in 1939-40 was in an extremely bad state. Naturally it cannot be denied, that the fact that the policy of aggression on the part of the fascist states was allowed to achieve results both as regards Abyssinia, Austria and Czechoslovakia without provoking intervention from the Western Powers, further strengthened this attitude within the small Danish nation. It should also be mentioned that in February 1940 very influential British circles stated that no help could be given Denmark in case she was attacked, whereas it was possible to give assistance to Norway.

2. The King and the government then in office therefore decided to give in on the 9th of April 1940, when the Germans attacked Denmark. Only in South Jutland some fighting took place, and here the Danish soldiers fought very well.

3. No real agreement was ever concluded between the German government and Denmark, but the Germans gave their solemn undertaking that Denmark would retain her internal freedom and independence, and that the country had been occupied for purely military reasons.

4. Of course, the Germans have in no respect kept their pro-

mises, but the fact that Denmark still has her King, her Government and Parliament in the country, together with an almost entirely Danish administration naturally tends to give less cause for open conflicts between the Germans and Nationalist Danes than in other countries.

5. This does not mean that Denmark has been treated well, although she has undoubtedly been treated better than any other occupied country.

6. For this very reason Denmark is probably particularly interesting, for it is fully justified to say that the attitude in Denmark is exactly the same as in all other occupied countries.

The Danes hate the Germans and the Nazi system as much as do all the other peoples.

7. For various reasons, some months ago, it became imperative for the Germans to permit general elections to be held in Denmark. The results were as follows:

Parties:	Votes		Seats	
	1939	1943	1939	1943
Social Democrats	729.619	894.777	64	66
Radical Liberals	161.834	175.025	14	13
Conservatives	301.625	421.069	26	31
Liberals	309.355	376.413	30	28
Union of Justice	33.783	31.085	3	2
Danish Unity	8.553	43.257	0	3
Peasants' Party	50.829	24.701	4	2
National Socialists	31.032	43.267	3	3

The Communist Party had been banned. At the elections in 1939 it had 41.000 votes and three seats. The German minority in North Schleswig, which did not take part in the elections this year, had 15.000 votes and one seat in 1939. The elections were not for or against the government but for or against dictatorship, and the Nazis were the only ones who were for dictatorship. The Peasants' Party is probably on the whole rather pro-German, but actually devotes its work to further very strictly limited agricultural interests. The electoral participation was overwhelmingly large, viz: 90%, and it cannot be disputed that these elections proved what we Danes outside Denmark have always claimed: that less than 2% of the population are pro-Nazi.

Thus there can be no doubt as regards the attitude of the people.

8. The official policy in Denmark has been to scrape through with as few difficulties as possible, and when the authorities have given in on several occasions in the face of German demands which were thought outrageous, it is due to the fact that the Germans threatened otherwise to introduce the same conditions in Denmark as existed in the other occupied countries. This is the only reason why the Communist Party was dissolved, why Denmark recalled her diplomatic representative from Moscow, signed the anti-Comintern Pact etc, etc. In this connection it must not be forgotten that Denmark is poorer than most other countries in natural resources. I shall mention only one commodity: coal. Before the war Denmark imported about five million tons of coal from Great Britain and one ton from Germany. Denmark herself has no coal at all, only some peat and very little wood; furthermore the winters are often severe, and it is no overstatement to say that everything might come to a standstill, if Denmark did not get fuel from Germany. So Germany has her hands around Denmark's throat and can strangle the country with a single grip. Every time official Danish quarters have given in to the Germans, it has happened only as a consequence of the most dire threats.

9. Just as the elections showed an overwhelming adherence to allied viewpoints, this goes as well for all prominent Danish circles whether they be industrial, literary or otherwise. The Danish Court, headed by the King, has shown exactly the same attitude and has had no contact whatever with the Germans. Indeed for half a year, from October 1942 to May 1943, the King let the Crown Prince head the government and did not even receive the newly accredited German minister.⁵³⁷ The fact that the queen is born a German princess has probably rather tended to influence her against her former countrymen who treated her new country so badly.

10. Within large sections of the Danish people there is full understanding for the League of Nations policy Russia tried to carry out in the years preceding 1938-39.

The Socialists and the Communists in Denmark naturally fought hard against each other and the struggle was often a bitter one (for they fought for the same section of the electorate) but this struggle must not be taken as an expression of the fee-

lings of the Danish people or the Danish Socialists towards Russia. At that time, unfortunately, we did not know each other well enough, but many understood, rightly, that for centuries Russia had been the only country, who had consistently harboured friendly feelings towards Denmark.

11. The official policy of compromise, as I have outlined it above, is thus due to the reasons I have mentioned. That does not mean that a great deal of work is not carried out against the Germans. Denmark has an underground press with a very wide circulation. Practically every day new acts of sabotage are recorded, especially against enterprises working for the Germans, and during the three years of occupation thousands of Danes have been to prison, are still imprisoned or, as in some cases, have been sent to prisons in Germany. I take the liberty to enclose a few copies of written material about Denmark, which has been published during these years, and would like especially to turn Your Excellency's attention to the pamphlet "Danes stand to for zero", which has been published quite recently.⁵³⁸

In conclusion I want to assert [=assert?] that although the position of Denmark may differ outwardly from that of many other countries, the outlook and frame of mind of the Danes are the same.

It is in these circumstances that the Danes here in Great Britain have formed their Free Danish Movement, and similar organisations and similar work were started in many other countries. The Danish Minister in London, who was dismissed by the German-controlled government in Denmark, is the Honorary President of our movement. The Danish Movement has not been in a position to be recognized as an ally, but The Free Danes have carried out as much work as has been in their power in support of the Allies. I would mention that 800.000 tons of Danish shipping have been or are sailing for the Allies. Our shipping losses have been big and are in proportion to those of other countries. The same is the case as regards the loss of life among our sailors. Danish ships have been sailing all over the world with supplies for the Allies, to Malta, to the Persian Gulf, to Murmansk etc. We have Danish volunteers in the different services, in the armed forces of Great Britain, as well as in those of Canada, Norway, the United States etc, etc.

This is, I believe, as brief a survey, as it is possible to give of the Danish situation. The whole of the population holds the

same attitude as the Allies, and it is a cause of great sorrow and pain to us that we are not unambiguously placed on the side of the Allies.

But as I told Your Excellency, our anxiety to a very great extent concerns Denmark's relationship with Russia. We must assume that the knowledge of Denmark's position is smaller in Russia than [= than] in the countries where we have our ministers, who are dismissed by the German-controlled government, or where there are considerable Danish colonies, and it is therefore of the greatest importance to us to ascertain whether there is any possibility that a few Danes might be given the opportunity of explaining our situation to your authorities, and it is my view that this could perhaps best be achieved if one or two of the more prominent Danes in this country, f.inst. from among our journalists, were permitted to visit Russia, so that they might explain that Denmark harbours no greater wish than that of being allowed to take part in the common work of all non-aggression powers, and that we believe in a policy, in accordance with which great and small countries should work together, and no individual country or group of countries should isolate itself and think only of its own future.

If Your Excellency consider that this question is also of interest to you – for us it is naturally of the greatest importance – I should be very glad if you would call me either personally or through one of your collaborators.

P.S. Under paragraph 11 above I should perhaps have mentioned that this underground work is to a very large extent being carried out by members of the banned Communist Party in collaboration with Conservative students and many other people of varying political views. Before my departure from Denmark about a year ago I myself had a close contact with these circles.

**19. Uddrag af Christmas Møllers memorandum om Danmarks stilling sendt Sovjets nye ambassadør i London, Fedor Gusev 26.11. 1943⁵³⁹*

...

“11. The official policy of compromise was followed, until a new phase began on August 29th this year...

...

16. Denmark is not in a position to declare war on Germany, as a declaration of war on the part of Denmark requires that the King and the parliament act in unison. As the King is imprisoned and parliament cannot meet, a declaration of war cannot be made.

17. This means that Denmark, who has shown by her actions that she wants to become an ally and do the work of an ally, must still remain outside AND

18. it is the desire of the Free Danes that this is taken into account to the largest possible extent, although admittedly Denmark is not at war with Germany, and we wish that Denmark may be treated as if she were an Ally, and that Danes may be given the greatest possible opportunities to take part in the deliberations regarding the present and the immediate future.

*20. *Uddrag af brev fra Christmas Møller til Erik Seidenfaden 17.8.1943. (Gennemslag):*

Kære Erik Seidenfaden 17.august 1943

...

De må jo forstå, at for mig stiller sagerne sig således:

Jeg har jo egentlig kun været konservativ af hensyn til forsvarsspørgsmålet og nationale spørgsmål. I andre henseender var jeg allerede fra mine unge år, hvad man i Danmark ville kalde radikalt indstillet, og min sociale politik kender De. Det var og er min faste overbevisning, at det er en fejl af fuldkommen afgørende karakter, såfremt et land ikke i næsten en hvilken som helst situation vil forsvare sig. Dermed mener jeg naturligvis ikke, at et lille land skal rasle med sablen. Det lille lands bedste værn er det gode hoved, det gerne skulle have, men ofte ikke har. Men for at vende tilbage til forsvarsspørgsmålet og forklare Dem, hvorledes mit syn må siges at gå langt tilbage i tiden, så kan jeg nævne, at jeg deltog i nogle partiformandskonferencer i september 1938 lige før München med Stauning, Munch, Alsing Andersen osv, og jeg stillede egentlig kun eet spørgsmål: om man nu ville forsikre os, at Danmark blev forsvaret og ikke overrumplet, således som "Dommens Dag"⁵⁴⁰ allerede for årtier tilbage havde profeteret. Det samme synspunkt havde jeg, da kri-

gen var brudt ud, og uden at være ubeskedent har jeg vist lov til at sige, at jeg var ophavsmanden til den væsentligste del af æren for, at udtalelsen af 19. januar 1940 blev gennemført.⁵⁴¹ De må jo derfor forstå af mit udgangspunkt, i modsætning til Deres, at det var en fundamental fejl, at vi ikke kæmpede den 9. april, og selvom vi ikke havde kæmpet noget videre den 9. april, så kunne vi dog ved at have ødelagt broer, flyvepladser osv. have hjulpet i kampen mod tyskerne, så vidt vi formåede det. Og her er vi jo netop ved kernen. Havde vi kæmpet den 9. april, var Kongen blevet krigsfange, eller han var flygtet, og så ville vi jo, om jeg så må sige, ganske automatisk have fået de tilstande, som er de eneste værdige under de nuværende forhold. Jeg kan også sige, at jeg var fuldkommen klar over, straks efter at jeg var blevet minister, at det, det gjaldt om, var ikke at komme ind på den farlige glidebane, og i midten af april stillede jeg et positivt forslag i et ministermøde, om at regeringen skulle sende tyskerne en note, i hvilken man skulle meddele tyskerne, at det mindste krav de stillede, som afveg fra deres højtidelige løfter om ingen indblanding, ville blive besvaret med et absolut Nej, ligegyldigt hvor lille kravet var. Man ville derigennem have bundet hænderne på sig selv, og der er situationer i livet, hvor det er overmåde praktisk at binde hænderne på sig selv, således at man ikke har nogen vej tilbage. Det er derfor, jeg heller ikke forstår afgørelsen med anti-Kominternpagten. Det var landets og Staunings store chance for at rehabiliterer landet for den 9. april.

Jeg vil dernæst om mit udgangspunkt gerne have lov til at fremføre, at jeg netop synes, at der er den store forskel mellem denne krig og den forrige, at dengang kunne man virkelig være bekendt at være neutral, fordi krigen, i hvert fald ikke tilsyneladende, og næppe heller reelt, drejede sig om vort lands frihed. Den drejede sig måske om Belgiens, og det kunne jo være galt nok, men den drejede sig ikke om alle de mindre europæiske landes frihed, hvorimod denne krig drejer sig om alle landes frihed, ja, sandheden er vel i virkeligheden den, at selv De Forenede Stater var blevet undertvunget, hvis England havde givet ind. Jeg er med andre ord af den opfattelse, og jeg havde den heldigvis før den 9. april, at vi alle, om jeg så må sige, må have hvad jeg vil kalde en "verdenssamvittighed" og forstå, at det ikke kan nytte at finde sig i uret så det ene sted og så det andet. Det kan måske lyde latterligt for en mand fra en lille nation at tale således, men i den forstand skulle der jo ikke være nogen forskel på,

hvad vi tænker, hvadenten vi tilhører den ene eller den anden nation.

Se, med dette udgangspunkt vil De kunne forstå, at jeg ønsker en så stærk politik ført som overhovedet muligt, og at det i virkeligheden ikke altid har været nemt for mig at opretholde den politik, som på den anden side var så absolut rigtig, nemlig altid at forsvare og forklare forholdene hjemme. Jeg er naturligvis enig med Dem i, hvad De har skrevet om at være med på et tidspunkt hvor tyskerne var slået. Det bedømmer jeg på nøjagtig den samme måde. Det ville sikkert ikke føre til noget for mig her at sige alt for meget om forholdene herovre. Om jeg har gjort nogen nytte, må andre bedømme. Forholdene har efter min egen opfattelse været utroligt vanskelige. På mange måder ligger forholdet jo således, at Danmark ikke kan være med i arbejdet, hvor vi gerne ville det. En meget væsentlig hindring er den, at de mindre allierede lande siger, at det ikke kan nytte at give de Frie Danske samme gode behandling, som man giver de frie regeringer, thi da vil deres hjemmefronter rejse spørgsmålet om, hvorfor de egentlig gør modstand, når man kan få det hele uden at udrette noget, og derfor vil De jo også se, at hverken her i Storbritannien eller i De Forenede Stater får Danmark lov til at være noget videre med. Lad mig i denne forbindelse tilføje, at jeg er uden vidende om, hvad man hjemme tænker om disse forhold, mest tror man måske, at det går som i Amerika, hvor Kauffmann jo har fået en særlig stilling med hensyn til danske fonds og danske midler. Noget tilsvarende er slet ikke tilfældet her, og hverken i De Forenede Stater eller i Storbritannien har danske myndigheder nogetsohmhelst at skulle have sagt over de danske skibe, deres indtægter, assurancesummer osv. For Kauffmann går det, så vidt jeg kan forstå, nogenlunde, fordi han jo har Grønland og de nævnte fonds. De må forstå, at hele den danske bevægelse er løbet og løbes af os selv ved frivilligt indsamlede bidrag, og forholdene er ikke større end at t.eks. jeg alene lever af at gøre gæld. Om der under disse utroligt vanskelige forhold er udrettet noget, må som sagt andre afgøre.

...

Jeg tror, De kan være ganske overbevist om, at vi har ført vor linje i vor forklaring til englænderne, således at vi har fremhævet alt det gode hjemme, alt det vi kunne. Jeg er naturligvis overmåde tilfreds med al mulig kritik og vil jo overhovedet altid gerne høre så meget som muligt. Med hensyn til ansvaret for udsen-

delserne må De jo aldrig glemme, at BBC er en engelsk institution, og hvad den udsender, er naturligvis engelske myndigheders ansvar, dog således at forstå, at de taler, der holdes under navn, som f.eks. mine, naturligvis er under mit fulde ansvar, og jeg kan tilføje, at jeg har aldrig sagt et ord, jeg ikke ville, og jeg har praktisk talt fået lov at sige, hvad jeg ville....

**21. Christmas Møllers referat af samtale med gesandt Eduard Reventlow 30.8.1943 (maskinskrevet):*

30.august 1943

Jeg havde i formiddag en samtale med grev Reventlow om de forskellige spørgsmål, da jeg ikke fik talt alene med ham igår søndag. Jeg understregede, at mit synspunkt i situationen fortsat var følgende: at der naturligvis ikke på nogensomhelst måde måtte være nogen gnidning mellem danske ude; det kunne vi jo simpelthen ikke være bekendt. Mit synspunkt var endvidere, at vi skulle efter begivenhederne i Danmark have så ringe ændring med hensyn til danske ude i formel henseende som muligt; det var jo ikke det, der havde interesse, men jeg håbede, at vi kunne få store reelle ændringer.

Jeg drøftede med ham, om vi i dag i Foreign Office skulle spørge, om de ønskede Bramsnæs og Aksel Olsen herover, men jeg ville gerne gøre det fuldkommen klart for ham, at jeg aldrig ville være nogen personlig hindring, hvis det mentes, at der skulle være ændringer i Rådet og Rådets ledelse. Det kunne godt være, at jeg mente, at det var forkert, at der blev foretaget ændringer, og jeg mente, at jeg havde vist, at jeg kunne lede bevægelsen tilfredsstillende, og jeg synes, at den sidste tids begivenheder også var udtryk herfor, men andre kunne jo have en anden mening. Jeg ville med andre ord ikke på noget tidspunkt have nogensomhelst uro eller uenighed i bevægelsen. Den eneste tilfredsstillelse, jeg havde, var at gøre, hvad jeg selv mente var rigtigt.

Med hensyn til spørgsmålet om minister Kauffmann og hans stilling, sagde jeg, at jeg interesserede mig ikke spor for minister Kauffmann personlig. Han, grev Reventlow, kunne nok forstå, at jeg overhovedet ingen tillid havde til Kauffmann efter den optræ-

den, han havde udvist, men også dette måtte man lade ligge til bedømmelse og afgørelse til andre tider. Jeg ville anse det for en meget stor fejl, hvis hovedstedet for den danske bevægelse ikke var i London, og jeg ville på enhver måde bekæmpe, at Kauffmann fik en stilling, således at han var nogetsomhelst i retning af chef for danske ude. Jeg anså ham for ganske uegnet til noget sådant. Jeg anså det for en stor fejl overfor Danmark, hvis det skete, og jeg mente endelig, hvad jeg lagde en så afgørende vægt på, at vi meget lettere her i England kunne skabe kontakt til Rusland, end man kunne det fra Washington. Denne kontakt anså jeg for meget nødvendig, og vi burde gøre alt, hvad vi kunne, for at få den etableret.

**22. Telegram fra Christmas Møller til nationalbankdirektør C.V. Bramsnæs 31.8.1943. (Afskrift):*

31.8.43

Legationen og det danske råd vil gerne meddele Dem at vi meget gerne ser Dem tage herover hvor Deres ankomst og arbejde vil være til uvurderlig nytte STOP Vi meddeler dette efter nøje overvejelse og undersøgelse STOP Vi kan ikke her bedømme om det er umuligt for Dem at foretage et sådant skridt og kommer De ikke forstår vi (også uden at få svar) at der har været gode grunde herfor STOP. Men De skal vide at De vil være overordentlig velkomne og at vi anser Deres tilstedeværelse her som værende af stor betydning for danske interesser.

**23. Brev fra Christmas Møller til Commander Hollingworth, SOE 4.1.1944 (gennemslag):*

4th January 1944.

Dear Commander Hollingworth,

I am sending you enclosed a letter (plus the usual two copies) to Hedtoft-Hansen, and I should like it forwarded if you approve. I should be glad to hear if you suggest any alterations – also whether you think I should offer him any particular position.

As regards the question of writing to Trade Union people my advice is that I get in touch with certain Norwegians (preferably first of all the Foreign Secretary Lie) and ask them to exert their influence on Swedish and Danish Trade Union circles. I could then simultaneously write to some leading Danish Trade Union people and a few others. I might write to: Eiler Jensen, Aksel Olsen and Laurits Hansen as well as to the Mayors H. P.Sørensen (Copenhagen) and Werner (Odense). This ought to cover quite a wide field.

I acknowledge receipt of your letter with enclosed letter from Bork Andersen.⁵⁴² What shall we do about it? I don't know him – but it is my view that one must never write like that about one's own people. Could you imagine an Englishman write to an American on similar lines?

I cannot but think that you should have Knudtzon over here. For a start I suppose that Captain Ray might have a thorough conversation with him. I hope you realize that I am very anxious to hear if I can be of assistance in any respect.

With kind regards,
Yours sincerely

*24. *Brev fra Christmas Møller til Hedtoft Hansen 4.1.44* (Ikke sendt, maskinskrevet original samt gennemslag. På gennemslaget har Christmas Møller noteret med håndskrift: Brevet ikke afsendt, da engl. ønskede at vente):

4. januar 1944.
Kjære Hedtoft Hansen,

Op til den allersidste tid har jeg indtaget det standpunkt ikke at være den, som tog initiativet til at få forbindelse med ledende kredse hjemme. Jeg har ment, at hvis man hjemme fra ledende side ønskede at komme i forbindelse med mig, måtte det være de pågældende, som tog initiativet, og bortset fra et par enkelte breve vekslede med tidligere meningsfæller i slutningen af sidste år, har jeg ingen forbindelse haft. For en måned siden skrev jeg et langt brev med angivelse af de synspunkter, jeg måtte have, og Du kan jo selv regne ud, hvor Du vil kunne få kendskab til dette.

Jeg har naturligvis haft forbindelse med Danmarks Frihedsråd og enkelte andre, som har holdt mig underrettet.

Men jeg har ikke søgt forbindelse iøvrigt, fordi jeg mente, at hvis Du og andre ønskede forbindelse med mig, måtte I tage initiativet, men det har I som bekendt ikke gjort.

At dette har været mig en skuffelse er klart. Hvilken mening I har om mig og min gerning, ved jeg altså ikke. Jeg tror, jeg trøstigt kan hævde, at jeg har været overmåde loyal mod alle anstændige kræfter i Danmark og i ingen henseende har ladet mig influere af uvedkommende hensyn.

Hvad I inderst inde mener om min sabotage-tale ved jeg egentlig ikke. Men der kan ingen tvivl være om, at sabotagen har gjort Danmark umådelig nytte herude i den frie verden, og at den 29. august var en umådelig lykke for landet.

Andre må jo bedømme arbejdet, som er udført op til nu. Så meget kan jeg sige, at Danmark kunne ikke i 1940 og 1941 og en del af 1942 have undværet det Danske Råd, og landet skylder Krøyer-Kielberg og de andre, som da udførte hovedarbejdet evig tak. Andre må bedømme mit arbejde. Mest nytte gjorde jeg vel med at sige ja til at komme – men nogen nytte har jeg vel også udført – og den danske koloni står samlet og smukt – og med, såvidt jeg kan skønne det, et godt navn hos briterne.

Men det er ikke om tiden før, vi skal tale, men om tiden som kommer.

Danmark er jo nu i den stilling, vi ønsker det skal være. Og tiden nærmer sig, hvor store ting skal ske på det europæiske fastland. Hvor ved ingen – jeg i hvert fald ikke – og afgørelsen er antagelig ikke falden. Alle antager, at vi i løbet af nogle måneder nærmer os klimaks, hvor det vil forme sig således, at der vil blive stillet krav til alle lande og alle folk.

Samtidig med dette foregår der, og vil der foregå, et meget stort arbejde, som tager sigte både på den allernærmeste fremtid og fremtiden iøvrigt.

Under disse forhold vil det have den allermest afgørende betydning for Danmark, at danskheden i London er så stærk og så repræsentativ som muligt, og at vi er så mange danske som muligt, som havde en vis indflydelse hjemme, som kan tale med vægt hjem, med vægt her og give vore råd og også være med i den afgørende fase.

Du ved, jeg tænker i ingen henseende på, at der skal dannes regering. Det har jeg altid været imod. Men jeg vil med dit par-

tis stærke og afgørende stilling hjemme anse det for uhyre betydningsfuldt, om Du forenede dig med os nu. At jeg også gerne ville have en Venstre-landmand (og en radikal med for den sags skyld) tillige er jo klart, men det kan Du måske undersøge.

Som vilkårene har været, tror jeg stillingen er nogenlunde, Legationen og Reventlow har et udmærket forhold til F. O. – sammenholdet mellem de danske er fortrinligt. Kauffmanns stilling i Washington er også god. – Men for Danmark er London jo det vigtigste. Alle de andre lande har deres statsoverhoveder, regeringer, mængder af kyndige. Vi danske har både absolut set og sammenlignende alt alt for lidt.

Jeg har i hvert fald på følelsen, at det også i ledende engelske kredse vil blive anset for heldigt, om den danske repræsentation hjemmefra udvides.

Lad mig være ganske åben over for dig. Jeg ved ikke, om det er Alsing Andersens 2. september skrivelse, som bevirker dette synspunkt. Mig har den skrivelse ikke generet. Jeg har til alle sagt, at den var han såmænd tvungen til at udsende. Men dette standpunkt blev lidt vanskeligere efter at Alsing Andersen selv har sendt sin redegørelse herover. Om det er, fordi man, efter hvad man har hørt, synes jeg repræsenterer for lidt, ved jeg heller ikke. Det er ikke sagt. Men englænderne er jo så høflige.

Men nok om det.

Du kender mig nok til at vide, at jeg ikke skriver til dig, uden jeg mener, det er nødvendigt.

Og jeg mener altså, at Du kan gøre meget mere nytte her, end Du kan hjemme. Du vil være meget velkommen, og vil Du forene dig med det Danske Råd, finder vi sagtens de former, hvorunder det skal foregå, og som kan tilfredsstille dig – men det må Du jo først se på herovre.

Min opfordring til dig er derfor den at komme herover. Da Albert Olsen kom til Sverige, skrev jeg straks til ham om at komme, og jeg håber, det sker. Men vi vil i den sidste fase have brug for alle kræfter, og hvis jeg må sige det, jeg synes også, I har brug for at komme herover.

Tiden er stor, og Danmark er lille, og krigen har gjort Danmark endnu mindre.

Den 29. august hjalp os godt frem – alle kræfter må sættes ind på, at der kan tales med så stærk en dansk røst som muligt. Og, hvad der er endnu vigtigere, de allierede kan forlange, at Dan-

mark har mænd til rådighed, de kan benytte på den måde, de ønsker det, når de afgørende begivenheder indtræffer.

Danmark er jo destoværre ingen allieret, og nu kan vi først blive det, når krigen er vunden i Europa; men vi kan gøre alt det, vi ville gøre, om vi var en allieret. Det er derfor, jeg synes, Du (og altså helst som nævnt to til) skulle komme.

Hellere i dag end i morgen. Der er ingen tid at spilde.

Venlig hilsen til jer alle fire,
din hengivne

*25. *Brev fra Hollingworth, SOE til Christmas Møller 7.1.44.*
(Maskinskrevet):

7th January, 1944.

Dear Mr. Christmas Møller,

Thank you for your letter of 4th January.

Hedtoft Hansen – I am not quite sure whether I made myself properly understood in this matter when I saw you the other day. The position is, that I heard of this new development in regard to Hedtoft Hansen through Mr. Blanner, who is on a visit from Stockholm. Mr. Blanner pointed out to me that as it was not his job to deal with such matters, and as he had only picked it up casually in Stockholm and might also, for all he knew, be incorrect, he would prefer that no action be taken until Mr. Turnbull himself raises the matter. As we consider that the whole question of cooperation with Hedtoft Hansen is of some importance, we have written to Mr. Turnbull for his views. After that the correct way of approach is for us to sound the Foreign Office officially, and you will of course be consulted at every stage. Under the circumstances, therefore, as I only mentioned the matter to you for your advice, it would be preferable if you took no action at this stage to invite Hedtoft Hansen over here. It may well be that the Foreign Office would not sanction his coming over to this country, but of that we are not qualified to speak. In any case, as I have explained above, we cannot approach the Foreign Office on the matter until we have had an official letter from Mr. Turnbull giving his views. I take the liberty, therefore, of returning

your letter to Hedtoft Hansen and have retained one copy for our files. If anything is done in the matter we shall most definitely want your help, I am sure you will understand that action at the moment would be premature until we have received an official intimation from Stockholm that we can put up to the Foreign Office for consideration. Colonel Wilson hopes to meet you again in a few days time, and I suggest the matter be discussed then.

Trade Unions – Thank you for agreeing to meet Major Dawson on this question. The whole question can be discussed at our meeting today.

Bork-Andersen – We entirely agree with your views. It will interest you to know that we asked Stockholm whether Bork-Andersen would also hold the same views in regard to General Goertz. Bork-Andersen replied that he thought still less of general Goertz! We have not yet heard from Captain Ray regarding General Knudtzon, and the whole question as to whether he should come over here or not, now depends on the nature of the directive which we are expecting to receive shortly from the Supreme Allied Command.

(sign.) R Hollingworth

*26. *Brev fra Commander Hollingworth til Christmas Møller 17.1.1944. (Maskinskrevet):*

17th January, 1944.

Dear Mr. Christmas Møller,

I sincerely hope that you will be able to accompany me to our school on Friday, 21st January. The arrangements will be as follows: I will pick you up in a car at the Danish House between 11.30 and 11.45 a.m. and we shall drive direct to the school – one hour's journey. I suggest that we leave again after tea, arriving back at the Danish House at 6 p.m.

If you can decide to make this visit, it would be greatly appreciated if you would give the students a little “pep-talk” and it is requested that the following items be included:

1. "*Security*. Why London is out of bounds. The Germans no doubt have agents in this country, and are keenly anxious to obtain information about British sabotage schools, and about all persons who are being trained to lead and organize underground resistance in the Field. The best places for picking up this information are the pubs in the vicinity of the school, and all places in London where Danes get together. There have been serious leakages to the enemy in the past, and my British friends tell me that it has been impossible to trace the source of these leakages. When the experiment of putting London out of bounds was tried, the leakages ceased. The Security authorities are, therefore, satisfied that this rule – hard as it may seem – is a necessary one for the protection of you and your colleagues, who are risking your lives that the world may be made a secure place to live in.

I can assure you that your friends in the Danish Council are sorry that you are not able to share the welcome which the Danish House and the Danish Club extend to all Danish Volunteers, particularly as it is you fellows who most deserve it. I, myself, feel your absence most keenly, because I, of all the civilian Danes in this country, know most about you and have followed in broad outline the activities of your brave colleagues in the Field with the keenest interest. I can assure you, however, that I am satisfied that the results of this work are a complete justification for any risk incurred."

2. "*Contact with the Danish Council*. I would like you to know, though, that, although you rarely see me the British authorities keep me well informed of the state of affairs on the Danish Front, although, naturally, I do not expect to be given details of military operations. I am happy, however, to be able to help wherever I can, and hardly a day passes but what I am called in for consultation or to help. I am glad that the British military authorities share this confidence in me, but I would like to make it clear that no other members of the Danish Council as such – whether civilian or Forces members – are given any information whatsoever concerning your activities. The British authorities have seen fit to consult me personally on broad outlines, and to bring me into their discussions regarding future plans, and when Denmark is again free, I will make it my personal responsibility to see that all outstanding acts of bravery and organisation amongst the fighters on the Danish Front are made known to the

appropriate Danish authorities, so that credit may be placed and assistance given, wherever it is due.”

3. “*Obedience.* You are all members of His Britannic Majesty’s Forces, and have pledged yourselves to accept any conditions the British military authorities may impose upon you for the duration of the war in Europe. I am a civilian, but from the moment I arrived in this country, I made a vow that whatever the Allied Military Authorities demanded of Denmark, should and must be carried out. When I had my first meeting with Mr. Eden I informed him of this decision, and have since confirmed it in writing. Therefore, in regard to military matters, I am in the same boat as you are. It is not always possible for me to see the sense behind military orders that may be given, but that is for the simple reason that none of us can ever be completely in the picture. In purely political matters I reserve the right to speak as my conscience may dictate, but in military matters I accept without questioning any orders the Allied Command may impose. In your case, where you are all shortly going to face the hazards of war on the underground front, acceptance of this rule is a vital necessity for the whole cause. You may often, both here and in the field, receive an order that to you seems nonsense. When that happens remember that you are not able to see the picture as a whole. There will always be some good reason behind it, but for security reasons you cannot be given more of the picture than is absolutely necessary for the continuance of your own job. One last word on this question of obedience. I am satisfied that everything is being done to make you happy during your stay in this country, and if there is anything that I can do to help, I shall be only too glad to have the opportunity, provided all communications are passed in the proper way through your commanding officer. I am aware, however, that occasionally severe measures have to be taken in cases of lack of discipline, both on and off duty, for security’s sake. Happily, such cases are rare, but where those cases arrive, I will support the British authorities in any measures they deem fit to take. War is a hard game, and we cannot afford to risk the lives of our many brave fighters on the Danish Front for the few irresponsible ones. Therefore, although I keep rather in the background as far as you are concerned, you will find in me a good friend.”

I have stressed the more serious side of things because I feel it is

so important that these hard lessons should be driven home to the boys. I leave it to you to say what you like about the fine work that is being carried out on the Danish Front, how Denmark is now Number One of all Europe in its methods of carrying out sabotage, the effect this is having and will have in the future on Anglo-Danish relations, the present political situation and H.M. King Christian etc.

I hope you do not think it impertinent of me to dictate to you what you should say to the students, but this is a very special occasion and the warnings quoted above will have far greater effect when spoken from your lips than would ever be the case when spoken by a British officer. I suggest that the talk be given to the boys in their own language and afterwards, with your permission, I would like to tell the boys how grateful we are for all the help you are giving us in these difficult days.

[sign.] Yours sincerely
R Hollingworth

*27. *Brev fra Christmas Møller til Hollingworth, SOE dateret maj 1944 (Gennemslag):*

Maj 1944

Kære Commander Hollingworth,

Må jeg for en gangs skyld skrive lidt om mig selv, dels fordi jeg mener, jeg har et forslag, et tilbud at give, dels fordi jeg naturligvis gerne, som D-day nærmer sig, vil have klarhed over, hvorledes mine forhold kommer til at ligge.

De ved, at jeg hjemme søgte at hjælpe den smule, jeg kunne, og at jeg for snart tre år siden sagde Ja til en indbydelse om at komme herover for at hjælpe med i arbejdet Danmark vedrørende. Jeg var uden skyld i, at jeg først nåede over i maj 1942. De ved, at min bevæggrund til at svare Ja til opfordringen først og mest var den, at når Storbritanniens ledere (som havde at gøre med Danmark) ønskede bla. mig over, var der ud fra hele min indstilling kun eet at svare. Jeg havde ikke forventninger af nogen art om hvilken nytte, jeg kunne gøre, og andre må jo bedømme, om jeg har været til nytte. Jeg har gjort mit bedste og altid været

til disposition. De ved også, at jeg straks sagde, at hvad den britiske, den allierede overkommando forlanger militært begrundet, vil jeg blindt adlyde og råde alle danske, civile og militære, til at gøre det samme.

Jeg har i det sidste næsten halvandet år udfoldet store anstrengelser for at danske skulle få med danske forhold at gøre ved invasion og militær besættelse. Hvor meget det bliver til, og hvor langt man er kommet, har jeg ingen klar forestilling om; dette siges ikke som en bebrejdelse; jeg gør ikke krav på noget, men jeg konstaterer facts.

Så langt vi er nået med hensyn til Danmarks almindelige stilling i retning af at blive anerkendt, tror jeg jo ikke, der er meget mere for mig at gøre her.

Dette brevets hovedformål er derfor at gøre Dem ganske klart, at hvis man mener, man kan bruge mig i Danmark og mener, jeg kan gøre nogen nytte der, så er jeg parat til hvilket job, man ønsker, jeg skal tage. Og selv ville jeg, hellere end noget andet, være hjemme i Danmark og hjælpe i arbejdet.

Om der kan blive tale om noget sådant, ved jeg ikke. Jeg vil blot gøre klart, at jeg i enhver henseende står til disposition og føler, at det vil være rigtigt, om man tog en hånd med der.

Dette er da mit tilbud.

Mit ønske ligger forsåvidt også heri. Men kan dette ikke opfyldes, så vil jeg gerne fremhæve, at jeg naturligvis gerne vil hjem til Danmark på så tidligt et tidspunkt som muligt og helst inden invasion og besættelse foregår. Jeg tror også, at jeg kunne gøre nogen nytte der.

venlig hilsen
Deres hengivne

*28. *Brev fra Christmas Møller til Hedtoft Hansen 3.7.1944* (Genemslag):

3. juli 1944.

Kjære Hedtoft Hansen,

Når du denne gang hører fra mig, er det i en særlig anledning,

som kræver svar, og hvor jeg mener, det er rigtigt at bede dig hjælpe os. Jeg har naturligvis også talt med grev Reventlow om sagen. Det er jo først og fremmest til ham, som den officielle minister, at henvendelser rettes om det arbejde, som forestår, når Danmark skal befries, og han har bedt mig sige, at han lægger megen vægt på, at fagforeningernes ledelse får mulighed for at tage stilling til de spørgsmål, som her nævnes.

Vi beder dig derfor om at føre sagen videre til de fagforeningsledere, som bør vide dette. Det drejer sig om forberedelserne til den allierede militære besættelse af Danmark, hvordan den nu end må forme sig. Det ville selvsagt her være meget nyttigt, om der herovre var en ledende fagforeningsmand, som kunne rådgive i alle de spørgsmål arbejderne vedrørende, som kan opstå under den forhåbentlig korte tid, det drejer sig om. Det er vel i og for sig ikke, fordi grev Reventlow og jeg ikke mener, at vi ret nøje ved, hvorledes ønsker vil være, men det er jo klart, at arbejderne hjemme langt ville foretrække, at en af deres egne tillidsmænd deltog i forhandlingerne. Da vi ikke har nogen herovre, og så vidt vi ved ikke nogen ledende fagforeningsmand i Sverige, skriver jeg altså til Dig for at spørge, om der er en mulighed for at få en sådan mand herover, som kan forhandle alle spørgsmål arbejderne vedrørende. Du ved jo bedre end vi, hvem det burde være, og hvem du skal konferere med om sagen.

Vi er sikre på, at repræsentanten vil få en god modtagelse, og at det vil blive påskønnet, at han kommer. Det andet spørgsmål er ikke i stedet for, men ved siden af det første, men navnlig hvis I ikke vil sende en mand over, er det meget vigtigt, at dette spørgsmål løses.

Vi beder dig og dine venner drage omsorg for, at der spredt over landet, navnlig naturligvis flere steder i Jylland og på Sjælland er fagforeningsledere, som straks kan træde hjælpende til under de forhandlinger, som vil være at føre. Det vil jo være af stor værdi, om der straks er ansvarlige ledere, som nyder arbejdernes tillid, som kan deltage i forhandlinger.

Af dette kan intet udledes i retning af, at vi skulle vide noget-somhelst om nogetsomhelst militært. De her fremsatte ønsker om handling er alene et udtryk for den omhyggelige forberedelse, som træffes for alle tænkelige muligheder.

Vi er optimistiske herovre. Hvilken vending i det sidste halvandet år! Og vi er stolte over den danske hjemmefront.

Jeg håber, Du omgående kan give besked, og at Du og dine

venner mener, det er rigtigt, at Grev R. og jeg har taget det standpunkt, at arbejderklassen selv bør være repræsenteret under disse forhandlinger.

venlig hilsen
din hengivne
J. Christmas Møller.

Du kan svare ad samme vej, hvorfra Du modtager brevet.

**29. Brev fra Christmas Møller til Commander Hollingworth, SOE 12.9.1944 (Gennemslag):*

PERSONAL AND CONFIDENTIAL 12th September 1944

Dear Commander Hollingworth,

I feel I want to write a few words to you about the Danish situation and the work I might be able to do in this connection. As you know I feel that my work here in London and in the Danish movement is drawing towards its close, if indeed it is not already ended.

Denmark has achieved the position she can obtain and there is nothing more to do in this respect. I do not of course mean to say that it has come about as a result of my efforts; others must judge about my share in it. First and foremost it is of course thanks to the Danish Home Front and the underground movement, which you and your staff have assisted so splendidly – indeed it could not have been done without “Chiltern Court”.

But the work for Denmark is ended, in the sense I am speaking about here, and we are about to enter a new and decisive, and probably, the last phase.

Just as I hope that it is your impression that I have always wanted to be at disposal for your work, so I would like to be at disposal now.

There are the following tasks:

1. to get to know definitely what they at home expect can be achieved in UNRRA etc.
2. to get to know definitely in what ways Denmark can help f.inst. Norway immediately the German occupation ends and to

ascertain that Danes at home really understand that action must be taken, and taken swiftly and on a large scale.

3. to prepare leading powers at home for the tasks which will have to be solved at the liberation, to make it clear to them, how the free world thinks Denmark ought to act (to make the war with Germany a legal fact, to abolish immediately the ban on Communists, to dissolve the Anti-Comintern Pact, recognize the Greenland Pact, to seek the status of a fully-fledged ally etc, etc.)

4. to be at your disposal and that of your staff so as to smooth the path for proper liason and

5. to assist in securing the best possible Danish resistance at the liberation and to see to it that S.H.A.E.F.s orders are carried out explicitly.

In keeping with my own views I would first and foremost put myself at disposal for the carrying out of tasks No. 4 and 5, which of course I consider the most important ones and which should be solved first. But I also believe that I might be useful both from a Danish and a British point of view with regard to the other points.

I am then at your disposal in every respect. I realize well that it may be difficult to get me into Denmark, but couldn't it be done secretly, either by going directly, by going secretly to Sweden and announcing that I had gone to the United States or perhaps by going to Sweden officially in order to discuss points 1 and 2.

Would you think it over and let me know. I want you to know that wherever I can be of use now, I want to be used.

with kind regards

Yours sincerely

**30 Brev fra Buhl, Hedtoft Hansen og Alsing Andersen til den britiske labourpolitiker og vicestatsminister Clement Attlee 1.12.44 (afskrift):*

Copenhagen, December 1., 1944.

Dear Comrade Attlee,

The bearer of this letter⁵⁴³ is a good friend of ours, even if he

is not a member of our party. When we learned, that he was “crossing”, we asked him to pay you a visit in order to convey to you our most hearty greetings.

We remember with joy and gratitude your visit here before the war, and we have often wished to give you and your comrades a report of the situation, but the special conditions have made a contact impossible. Nevertheless we feel convinced, that you have never been in doubt of our feelings and of our endeavours.

It is not possible in this letter to give you a full report of the development here in Denmark since that tragic day of the 9th. of April 1940, when Denmark was invaded, but we feel, that it is not necessary to enter into details. We have heard reports of your speeches, where our country has also been mentioned, and we thank you for your warm understanding and your sympathy for Denmark’s fight for freedom.

Our friend, who brings you this letter, knows both the “illegal” liberty movement and the endeavours of our party and the other political parties, with which we collaborate on a “legal” basis of resistance. He will be able to explain to you the special conditions here and give you an impression of our line.

We hope, that the day is near, where we again can meet in common work for peace, liberty and socialism, and we beg you to be convinced, that the Danish Labour Movement and the vast majority of the Danish people are thankfull for the courage and the sacrifices which Great Britain and its allies are yealding also for our cause.

Yours fraternally,

V. Buhl	H. Hedtoft-Hansen
Former Prime Minister	Former Chariman of the Social-Democratic Party
Alsing Andersen	
Acting Chairman of the Social-Democratic Party	

*31. *Christmas Møllers referat af samtale med den sovjetiske ambassadør Gusev 13.12.1944. (Maskinskrevet og signeret 13.12.):*

Havde onsdag den 13. december kl. 11 en samtale med ambassadør Gusev, som begyndte med at sige, at jeg ønskede at se ham, mens jeg havde forstået på hans sekretær, at det var Gusev,

der ønskede at se mig angående mit brev om at sende breve til Døssing gennem Foreign Office. Gusev var som sædvanlig overmåde elskværdig; han havde ikke noget imod, at jeg skrev gennem Foreign Office. Det må stå til mig, hvilken vej jeg vil søge at skrive til Døssing.

Jeg kom dernæst ind på artiklen fra "War and the Working Class", hvilken artikel var Gusev fuldstændig ubekendt, hvorfor det jo var en lille smule vanskeligt at forklare ham nærmere, hvorfor den interesserede os så meget. Han sagde iøvrigt, at man ofte i udlandet gjorde den fejl at tro, at artikler i den sovjetrussiske presse var udtryk for regeringens mening, det var de aldeles ikke. Der var jo så mange, der interesserede sig for udenrigspolitiske sager, der var ingeniører, teknikere og videnskabsmænd, og de skrev det ene eller det andet, og det var ikke udtryk for regeringens opfattelse.

Jeg gav ham endelig en længere redegørelse for, hvor udmærket sabotagen og modstanden var i Danmark og omtalte, at Friedberg nu tog over for at være Døssings sekretær.

**32. Uddrag af breve fra Christmas Møllers til Gertrud C.M. fra forhandlingerne i Stockholm februar-marts 1945 (Håndskrevet):*

Castle Hotel 3.februar 1945

..."Flyvningen gik godt – kom hertil kl. ca. 11^{1/2} og havde fået 3 værelser til at modtage folk osv. – det er for flot, så jeg ændrer det snart. Gudme ringede, og han og hr. og fru Seidenfaden kom og sagde goddag, og de to (Gudme og Seidenfaden) sad meget længe og sludrede, og jeg fik en del at vide. Stockholm er værre end Den danske Klub. Foss havde jeg fået opgivet at ringe til – det gjorde jeg – sagde nej tak til hans komme og nej tak til middag i hans hjem lørdag. I seng.

Op og har i dag talt meget længe med Døssing. Det gik godt og skal nok blive ordnet tilfredsstillende. Talte med Torp-Petersen og Kruse – igen med Døssing, – om alt dette dikterer jeg rapporter, som Du får – men jeg kan ikke nå det nu. Pressekonference kl. 3 – Døssing og jeg til Madame Kollontay kl. 4^{1/2}. Ray og Turnbull kl. 5 – spiste lidt mad på hotellet og havde møde hos Seidenfaden med Gudme, Seidenfaden, Ebbe Munck og Outze

– jeg skulle have talt med Ole [Lippmann] – men han aflyste. Så tog jeg det andet. Ved pressesammenkomsten talte jeg med Secher, Beermann, Seehusen osv. – Jeg skal hilse fra alle, Du kender. Der er altså megen snak osv, men arbejdet går vist godt. Og det går godt hjemme. Det er for kort til at danne sig et indtryk. Stockholm gør et *stort indtryk og flot – meget flot. Mængder af sne – hvad generer min fod en hel del – så jeg må lade folk komme til mig så meget som muligt. Men der er intet galt med foden. Her har været en hel del hilsener – fra P.M. Daell, som er flygtet, men dem kan jeg ikke sende – og alt af interesse skal Du få....”

4. februar 1945

Min Gertrud – Nu skal jeg slutte en lang dag – klokken er $\frac{1}{2}2$. Op kl 7 – $\frac{1}{2}9$ Seehusen, $\frac{1}{2}10$ Secher. $\frac{1}{2}11$ P. M. Daell (så lidt medtaget ud), 11 Outze om National Tidende – sig Blytgen, at jeg gav ham min andelsidé, at han sagde, han havde penge – jeg sagde ham, at Blytgen skulle være redaktør (Blytgens bror er i en lejr – jeg ved ikke hvor – men skal få det at vide og skal iøvrigt snart rundt til lejrene). 12 – 3 Kammerherre Kruse og fik det meste gennemgået med ham. Han er bedre end Reventlow – men også langsom. $3\frac{1}{2}$ legationssekretær Melchior fra Helsingfors – optimistisk ang. Finland. Bad om en artikel til Frit Danmark. $3\frac{3}{4}$ En mand (Krebs) fra lejrene ang. besøg der, skal være den 13. og 14. Kl. 4 Grunnet, $\frac{1}{2}6$ Heiberg, $\frac{1}{2}8$ – 12 Gudme og jeg alene hos Torp-Petersens og gennemgik sagerne igen. Jeg kan nok få en besked til Danmark med forespørgsel om forskellige økonomiske [forhold] snart, og det er jo godt. Bramsnæs er her, men tør nok ikke se mig! Det er rædsomt med Friedberg – men du har naturligvis fået ret mht. Foss – “Hvorfor skal Mor altid ha’ ret”. Jeg telefonerede til Døssing derom. Han og de andre har nu opdaget Foss’ blanden sig i sagerne som en utålelighed. Kauffmann har sendt mig følgende telegram: “Extremely happy learn about your arrival Stockholm. Best greetings” !!!!! !!!!!!!.....

Og måtte gå her hjem og dikterede en del til Gudme – som er i sin allerbedste form. Der er en mulighed for, at Aksel Møller (uafhængigt planlagt af min rejse) kommer til Sverige.

Om forholdene hjemme ved jeg ikke mere, end vi ved i London. Jeg skal hilse fra alle disse folk. Riksdagen har bedt om et

Med sit krav om lederskab følte Christmas Møller sig som en ensom mand i dansk politik. Hans mest trofaste støtte havde han i sin kone Gertrud, der var ambitiøs. Med hende drøftede Christmas Møller altid sagerne, før han tog sit standpunkt. Ægteparret stod sammen om den fastlagte politik, og under sine rejser skrev Christmas Møller næsten dagligt hjem for at orientere om den politiske udvikling. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

møde! Mht. friktionen Politikens folk og andre pressefolk har jeg sagt til alle de andre, at de måtte forstå, at Ebbe Munck, Gudme, Seidenfaden nu engang i kraft af arbejdet nød en særlig tillid, og det måtte der tages hensyn til i arbejdet – og det forstår de. Jeg er i morgen indbudt til Dansk Samling-møde med la Cour. Jeg har svaret nej – jeg er imod politiske partidannelser udenfor Danmark. Og nu må jeg slutte for idag.”

Ålmhult, Stora Hotellet 8. februar 1945

“Min Gertrud – nu er der gået en hel uge – og jeg sidder her – hvor jeg var taget ud for at tale med den yngste af de tre landsmænd [Aksel Møller] – men det gik galt – han var taget til en anden by – så jeg må se at få fat i ham en af de første dage. Det er jo ikke nemt – men godt, at han kom over. Jeg tør sige, at hvad der nødvendigvis skulle gøres, er udført mht. Døssing – og i løbet af et par dage vil jeg altså nå at give en fuldstændig besked hjem – så der har jo været godt tempo på – men det har du jo nok set. Planer videre frem har jeg næste uge. Besøg i lejre osv. Og hvad der videre bliver, ved jeg ikke – men der hales jo i mig fra alle leder og kanter – så jeg kan slet ikke sige noget i dag...

...I går lunch hos Turnbull – hos prinsesse Ingeborg, som var meget flink og god indstilling. Kongen har det godt. Hos den amerikanske minister Johnson – meget flink – afleverede rapport til Kauffmann og hjemme om aftenen og diktat. – I dag altså her, det er 8 timer fra Stockholm – og vil se at få sovet lidt.

Indlagte til John. – sig til Blytgen at hans *kalst var blandt, mine papirer som ikke er kommet endnu – så jeg har ikke talt med DPT om det.

Sverige er frygteligt. Lys, varme, overvældende med mad – ingen krig – var jeg så bare i London. Det er to helt forskellige verdener. Du husker Sweetingham⁵⁴⁴ den 18. jeg sender brev og telegram. Jeg har intet fået gjort mht. folk hjemme – det må vente til Aksel Møller.

De danske her er også en hel anden verden. Der bruges vist fantastisk med penge og er utrolig mange ansat. Jeg holder mig meget på afstand af alt det. Jeg vil hverken kritisere eller godkende. Det kan man jo ikke på dette tidspunkt.

Men min beundring for Blytgen bliver næsten grænseløs, og jeg vil nu se at lave en lille beretning til Rådet – den kan det have godt af.

Hakon Christiansen har ringet, men hvem ikke. – Han er nok vred over mit standpkt mht. de søfarende.

For svært det hele....

...vil bede dig bede Hollingworth eller en anden informere dig ang. Muus: Du bør vide besked – og kan du ikke få den, så vær forsigtig. Vi to tror jo aldrig på rygter – men jeg synes meget lidt om det Dedichen-*Muus spil, som er spillet....

9, 10. februar 1945

...Jeg arbejder fra 7 morgen til langt, langt ud på natten – det eneste punkt jeg er ufornuftig – men jeg synes, jeg arbejder godt, og lidt nytte har jeg vist gjort. Jeg har end ikke planer for, hvorledes jeg vil lægge arbejdet [til rette]. Jeg må have den anden uge overstået, før jeg kan sige noget bestemt. Jeg har dig med hele tiden og også med i, hvad jeg skal gøre.

Det er klart, at mine breve her kan ikke blive meget gode – der er jo så meget, jeg ikke kan skrive, når vi endnu ikke er således placerede, at vi har kurérsæk. Nå – men jeg må jo berette.

Stod op fredag i Älmhult og tilbage til Stockholm. Sad i seks timer i toget med Aksel Møller og fik en lang beretning. Han var noget nervøs, og forholdene er meget farlige for dem – derom er der ingen tvivl – det billede, vi havde af de enkelte personers stilling, var fuldkommen rigtigt. Nyt for mig var, at da regering og rigsdag den 29. august 1943 ophørte at fungere, bemyndigede de 4 partier førstemanden [Vilhelm Buhl] til at fungere som chef. Dette forklarer jo en hel del. Rent faktisk er samarbejdet gået på den måde, at 4 socialdemokrater, nemlig den nævnte + Hedtoft, H.C. Hansen + Alsing Andersen (læg mærke til det!), og 4 Konservative: de 3 landsmænd + Fibiger, som Aksel Møller siger er god og bedre end ventet, har handlet sammen. Det er med rette, når vi ude har sagt, at hele folket er med i modstanden, og naturligvis har de glemmt, hvordan de så på sagerne for et – to år siden. Madsituationen er stadig fortrinlig, som han siger: Vi æder og drikker os igennem meget af det.

Naturligvis er de meget optaget af den første regering og dens sammensætning. Jeg har sagt min mening, som du jo kender, men regner iøvrigt ikke [med] at få meget med det at gøre: der er også nok, der vil til. Jeg tager næppe fejl, når jeg siger, at ordening er truffet mellem dem hjemme og Kaufmann. Aksel Møller havde brev til mig (har lagt kopi). Det er jo også tydeligt nok.

Om forhandlingerne med Frihedsrådet intet nyt. Den opfattelse vi havde i London, bekræftes i ét og alt.

Om vore sager – Alle vore sager er opmagasineret – lejligheden er udlejet men på den betingelse, at vi kan få den igen, om vi ønsker den. Så det er jo meget godt. Af de penge i Odense er alle mine forpligtelser afholdt. Priemé – rent clearingmord. Betød intet, men ikke mindre uhyggeligt

Kiilerichs og Borchs familier har det godt. Det telegraferede jeg om.

I Stockholm – og igår en masse breve osv. Om aftenen stort møde med 8-900 med tale om stillingen. Jeg tror, den var god. Lørdag havde vi frokost (herrer) for de svenskere, der fra første færd havde været hjælpere. Statsråd Gustav Möller var med, om eftermiddagen havde jeg en modtagelse af alle de aktivt arbejdende fra kontorerne – som vi jo altid gør det – det var vist aldrig sket før. Om aftenen så jeg den russiske legationsråd og Døssing og nogle andre – Gudme, Outze, Seidenfaden. Russerne er meget flinke.

Og nu må jeg slutte her. Jeg kan aldeles ikke nå det hele, og du må tilgive, at jeg ikke kan skrive mere.

11, 12, 13, 14, 15. februar 1945.

... Må jeg først bede dig gemme disse breve godt, da jeg ikke når at få skrevet dagbog – og kun har, hvad jeg skriver til dig til virkelig støtte for min hukommelse senere. Tak for Blytgens telegram ang. Friedberg – det er en underlig historie. Og fortal Blytgen (og evt. Kiilerich) en lille smule, eller rettere som du vil, af hvad jeg positivt skriver.

Og i det altsammen ved jeg nu 14 dage efter jeg rejste – intet-somhelst om dig og John. Men der må vel komme besked en dag.

Nå, – men jeg må begynde med beretningen. Jeg har jo fortalt dig om min samtale med Aksel Møller og sluttede lørdag den 10. om aftenen.

Søndag den 11. var der et par mennesker – af ingen interesse og i øvrigt var jeg så at sige hele dagen sammen med Aksel Møller. Vi gennemgik tingene på kryds og tværs og, som jeg vist allerede har skrevet, var der ikke meget for mig [af] nyt i det. Det mest positive var, at de fire partier kort efter den 29. august havde udpeget Buhl til at handle på deres vegne. Og det giver ham

naturligvis en særlig stilling. De er umådeligt optagne af den kommende regering, og jeg gav udtryk for min mening, således som du ved, den er, at jeg ville prøve på at placere mig således, at jeg fik størst mulig indflydelse, og at man ikke skulle regne med mig, jeg er så uendelig led ved det hele.

Jeg gav ham forskellige dokumenter at læse – min skrivelse til Frihedsrådet osv. Telegrammet i sin tid om de 3 socialdemokrater og deres stilling kendte kendte han ikke. Ej heller kendte han naturligvis Sømandens [Dedichens] rapporter, og brevet til Atlee var ham ligeledes ubekendt. Derimod har en kreds af officerer henvendt sig og bedt om at få Hans Hedtoft til forsvarsminister! Det er med andre ord hele den gamle komedie om igen. Der er kun et fast standpunkt i denne heksekedel, og det er at gøre mine ting så godt som muligt, og sådan som man mener, det er rigtigt, og det vil jeg blive ved med uanset alt andet. Om jeg (vi) så bliver et i luften frit svævende væsen, får være. Og jeg ved, at du er enig i dette. Jeg spiste både frokost og middag med Aksel Møller – det sørgede fru Fabricius Hansen for. Ebbe Munck var med til middagen – men han interesserer sig ikke for politik.

I det store og hele tror jeg, Aksel Møller var nogenlunde tilfreds. Han ville gerne have haft et tilsagn fra min side at rejse hjem med. Det kunne jeg ikke give ham. Det ville jo også være forkert. Jeg er medlem af Frihedsrådet (hvad han vidste) og må naturligvis handle sammen med det. Og jeg kan også kun gøre nytte og få det hele til at glide, om jeg fortsætter den linje. Jeg svarede på B.s brev, som indlagte kopi⁵⁴⁵ viser.

Jeg tog fra Aksel Møller ved 1/211 tiden, og så havde jeg Secher og Grunnet til en lang snak; jeg må også passe på, at jeg taler med dem alle i det rette omfang, og så var jeg altså så dødræt, at jeg snød dig eller rettere mig selv.

Om mandagen (den 12.) havde jeg om formiddagen en hel række uinteressante mennesker, som kommer og spørger om alt muligt. Og på samme måde som i London går en masse tid hermed. Aflagde dernæst en visit hos den hollandske minister og spiste frokost alene hos ham og gennemgik en hel del sager med ham. Noget var så fortroligt, at jeg måtte love ikke at indfælde det på papiret – og det må jeg jo holde. Og det var såmænd ikke så interessant. Kruse mener, at vort forhold til russerne er godt, og er meget tilfreds dermed. Kruse er jo gesandt, og dermed er en hel del sagt – men han er sikkert både flittig og ganske dygtig

– måske endda meget dygtig. For ham gælder den sædvanlige formel, at man ser sig selv bedst. Med de oplysninger jeg af Ebbe Munck har fået ang. Per Kampmann, må det siges, at hjemmefronten ikke er imod, at Kampmann tager til England-USA til konference ang. luftfart, og med den stilling, der hjemmefra er givet ham (fuldmagt osv.), har man pligt til at sørge for, at han kommer afsted. Jeg lovede altså Kruse, at jeg ville stå bag – Han måtte selv afgøre, om han ville bruge mit navn til de to ministre. Jeg frarådede det til den ene.

Jeg fik ikke skrevet, at jeg havde en samtale med Kampmann om morgenen. Den var ikke lige behagelig.

Så jeg havde haft lange overvejelser om, hvorvidt jeg skulle føre Døssing og Aksel Møller sammen. Jeg endte med, at det var det rigtigste vel vidende, at resultatet måtte blive dårligt. Og det slog til.

Det er ikke muligt for mig, når vi ikke har kurérpost, at sige så meget derom. Det er ikke, fordi det er noget, som kan have den fjerneste interesse for vore venner i Storbritannien. Men jeg kvi-er mig ved det. Men de var langt fra hinanden mht. et samlende syn på, hvad der skal gøres. Og som ofte før må jeg gå imod den, som holder på mig. Hvis der skal være orden i tingene, hvis vi skal komme fornemt igennem de første svære dage og uger (efter befrielsen), må det blive repræsentanter fra de gamle partier, som leder med deres førstemand i spidsen. Det er ganske oplagt. Men så uendelig meget afhænger af, at denne førstemand forstår de hensyn, han skal tage til modstandsbevægelsen, og her kniber det stadig. Om jeg blot kunne tale med begge parter. Og så tror jeg i meget høj grad på, at det gode eksempel ikke at ville “være” noget selv, kan hjælpe.

Nå, samtalen var ikke god. Men jeg tror, jeg sørgede for, at ikke for meget blev slået i stykker (her måtte jeg standse for at gå til møde). Senere: Men Døssing tænker for meget på, hvem der har sendt ham afsted og for lidt på helheden. Herefter spiste jeg til middag med Ninas mand, som var meget lykkelig over at have været med hjemme. Hvad han skal videre frem, ved jeg ikke. Kl 9 sovevogn til Alvesta, hvor jeg kom kl 4 om morgenen, og den dag – den 13. altså – var jeg i aktivitet [til] kl 2 om natten og holdt 4 foredrag. Jeg kørte i bil rundt til 4 af lejrene (dem i det sydlige) og måtte med mit stakkels ben skridte fronten af i sne og is. Jeg gjorde vist en lidt ynkelig figur.

Lejrene er Sofienlund, Rydsbrunn, Ronnebybrunn og endte

med færgen Storebælt i Karlskrona. Der kunne være meget at fortælle om lejrene – men jeg må nøjes med at sige, at de gjorde et aldeles fortrinligt indtryk – ånd, disciplin, barakker – alt var godt. I Karlskrona traf jeg den udsmitte kommunist Richard Jensen, som jeg kendte godt fra ministertiden. Meget ejendommeligt var det naturligvis at være ombord på Storebælt og hilse på kaptajnen og flere af de gamle, vi kendte fra overfarten. Da jeg kom hjem på hotellet, tog tandlæge Winther en maske af mig. Han havde allerede i Danmark skrevet derom; da sagde jeg nej – nu kunne jeg ikke.

Kom i seng kl 2 – op kl 5. Tog til Göteborg, hvor jeg blev ved til kl. 4 om natten – var ude at hilse på Segerstedt – spiste middag med ingeniør C. C. Hansen fra Frederikshavn og sabotører – det foretrak jeg frem for en officiel pressekonference – møde, godt – 1.000 mennesker. En mængde jeg skal hilse fra: Jerichau, Ring osv. Jeg kan ikke huske dem alle. Kaffebord kl 2. Albert Olsen og i seng kl. 4 – fløj til Stockholm den 15. om morgenen. Og så begyndte rumlen her.

Af spørgsmål af særlig interesse her var en god samtale (ret god) med Günther, som startede letfornærmet over, at jeg ikke havde meldt mig straks. Ellers en masse arbejde af den sædvanlige, kedelige art.

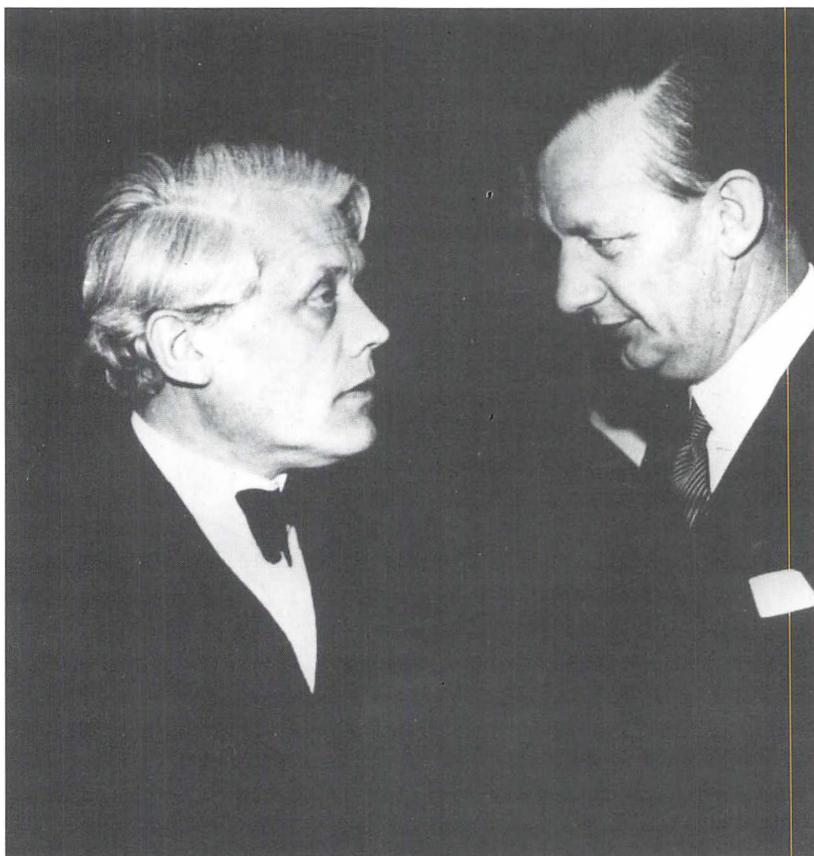
Om aftenen talte jeg i “Academicum”, og det gik godt, sagde de. Men du kan nok tænke dig, jeg er træt. Som jeg skrev, jeg er fornuftig med alt, undtagen med søvn.”

Det er jo ikke til at skrive et åbent brev om alt det jeg tænker og føler. Om savn og længsler. Men du ved, at det er værre (eller rettere bedre) end nogensinde, Gertrud.

Jeg begynder allerede at tænke på min hjemrejse, som jeg vil lægge i begyndelsen af marts – Jeg har jo ordnet Døssing, Aksel Møller – Jeg tror jeg har gjort nytte – jeg er snart færdig med Kruse – og mener jeg har løst min opgave, men jeg mangler det vigtigste – Frihedsrådet – det har ikke ladet høre fra sig – jeg har fået brev – ...

16, 17, 18, februar 1945

...Jeg har indrettet et hel kontor med Gudme, frk. Søderberg og Beermann. Og Gudme hjælper mig storartet. Det meste af dagen sidder jeg her på værelset og taler med folk, og det går jo nok – men jeg vil egentlig gerne afsted hurtigst muligt...

Christmas Møller sammen med E. Torp Petersen, der egentlig var journalist, men var blevet ansat som legationsråd ved gesandtskabet i Stockholm. (Foto: Det kgl. Bibliotek)

...Mit sidste brev endte den 16. om morgenen. Jeg var om morgenen på flygtningekontoret og se dets administration. Forberedte mig og talte kl. 4 i Den Interparlamentariske Gruppe. Talen var god nok, men jeg gjorde ikke megen lykke. *Dom's, Ohlin og Sandler var der, bla. formanden, Kirke- og Skoleminister Andersson, var overstrømmende i sine udtalelser. Bagefter middag i Riksdagen og hjem til møde med Weiss (politimanden), som fortalte en hel del.

Lørdag – mange ligegyldige mennesker. Frokost hos Torp-Petersen med Pinnoch; hos den islandske minister og hos kam-

merherre Kruse (alene) fra kl 6 – 1! Det var langt, men der var en hel del, jeg skulle se igennem. Han er meget lang i det, men ikke uden en vis dygtighed. Og *han* er ganske snu.

Og så i dag søndag. Op som sædvanligt. – Døssing fra ½29 til ½11. Meget langt om alting. Personligt mener jeg, at Døssing ikke altid kan skelne mellem, hvad der er i landets interesse og hvad, der er hans personlige mening, og han klamrer sig til Frihedsrådet, som han ikke ved, hvad er. Og til Foss, som han jo burde vide, hvad er. Foss ser jeg altså praktisk taget ikke. Og det er jo kun godt. Og jeg har jo fortalt dig, hvor klog du er. Fra Døssing ud til oberstløjtnant Nordentoft. Og han og hans folk viste mig noget af, hvad de har lavet med danske quislinge osv. Det så ud til at være et godt og fyldigt materiale. Næsten for meget og for mange.

Kl 1 havde Gudme og jeg Harald Bohr, Karsten Meyer, Carl Otto Henriques, Outze og Seidenfaden til frokost. De var meget flinke. Blev til kl 5. De har jo god tid. Har talt med folketingsmand Carlson, som var meget ret [= “stright”?] og gik lige efter parolen. Så til hvervemøde, hvor generalen⁵⁴⁶ og jeg talte. Og endelig kl 10 til 1 nat alene hos Torp-Petersen sammen med en mand fra Danmark, nemlig Høgsbro Holm: Men det er utroligt hemmeligt og må endelig ikke siges. Han sagde i øvrigt ikke meget af interesse. Ja, så kan jeg ikke mere. Jeg længes hjem. Her er ikke rart at være. Selvom du var her, var her ikke rart. Ingen krig – ikke megen forståelse...

19, 20. februar 1945

...Mandag – der var en masse folk for at tale med mig – og mange forsøger at indblande mig i den lokale strid, som der også er en del af her – men jeg holder mig udenfor...

Var alene til lunch hos Madame Kollontay – hun var meget flink og forsikrede, at russerne ikke ville blande sig i danske forhold. Var ude med Wold og indtale et par ord til en sabotørfilm og talte til de danske officerer om aftenen.

Tirsdag hos den amerikanske legationssekretær Cunningham – flink – og havde en længere samtale med Døssing og Foss. Den gik ikke så godt. De forstår ikke, eller rettere vil ikke forstå, at de skal lade hele Danmark være Kæmpende Danmark. Men mennesker er jo så små. Spiste om aftenen (i aften) middag her med John Ray og Stone alene. Alle fraråder mig at rejse videre eller

blot tage [på] en kort visit [i Danmark]. Så det bliver nok ikke til noget. Jeg talte med Ray om min tilbagerejse, og det kunne jeg nok få i begyndelsen af marts. Og så er der nok ikke andet at gøre. Jeg tror også nok, at jeg har gjort nogen nytte herovre. Men jeg er ikke helt tilfreds med, at Døssing og jeg ikke kan blive helt enige om, hvorledes man skal bære sig ad. Man må jo have en politisk linje, og det har de mennesker ikke.

Senere på aftenen kom en politimand (Kiding, dansk) og Tom Søndergaard – de har lige gjort et udmærket arbejde i Danmark.

Og så vil jeg se at komme i seng. Godnat Gertrud.

21. februar 1945

...Klokken er 1 og jeg er lige kommet hjem fra *fest i "Nordens Frihett". Ellers har jeg været hos Esmarchs, frokost i Riksdagen med 2 socialdemokrater (Fr. Strøm og Pauli) og en hel mængde ligeGYldige mennesker.

Kan du huske i Vendersgade, da vi fik tid til at gennemgå alt sammen. Det er en modbydelig tur og modbydeligt at være her; og finde ud af, hvad de laver, kan jeg ikke. Foss ser jeg aldeles ikke – jeg har en enkelt gang yderligere forklaret ham, at han er en idiot. Og alle (eller næsten alle) tænker på deres egne små interesser, og Kauffmann bærer sig også illoyalt ad her. Men jeg følger kun min egen linje – lave mit arbejde færdigt – med Døssing, og så kan jeg komme af sted i begyndelsen af marts – og det glæder jeg mig til – og rent politisk har jeg gjort nytte ved at fastlægge en linje eller rettere linjen.

Men jeg må have lov at nøjes med dette nu. Jeg må have sovet en lille smule mere.

24. februar 1945

Min Gertrud

Det er fortsat fulkommen tosset – jeg har aldrig været ude for noget lignende – jeg bliver mere og mere stolt over den måde på hvilken vi har indrettet det i London – men der er en hel masse, som jeg ikke kan skrive om, men som jeg må vente til at fortælle til jeg kommer hjem...

Men i dag kom Magisteren, og det betyder, at jeg skal bruge mange, mange timer til at tale med ham, og den første samtale gik godt. Men situationen i en nøddeskal er den, at alle overvur-

derer sig selv og deres egen betydning. Det samarbejde, som er nødvendigt, er der aldeles ikke mellem Kruse og Frihedsrådets repræsentanter osv, osv. Jeg har endnu ikke nået at se Pressetjenesten.

Men det går jo, fordi det skal gå. Jeg føler mig meget stærk. Mine foredrag har (skønt praktisk talt ingen tid til forberedelse) været så gode som nogensinde og min udholdenhed *formin. Men jeg er meget, meget træt – af ikke at have dig at tale tingene igennem med og ikke engang få tid til at skrive ordentligt.

Politisk ligger Danmarks situation jo godt – men enighed til sidst er jo problemet. Men det går vel – eller rettere det skal gå. Blot folk ikke var så egocentriske. Døssing har haft succes i Moskva. Men ikke enhver er det givet at tåle det. Og jeg synes hans forståelse for at holde sammen er for ringe.

Nå, klokken er blevet 2 igen – så jeg må hellere fortælle lidt.

Den 21. havde jeg en mængde mennesker, bla. Harald Kjær – til hvem Gunnar Larsen havde været og fortalt, at han kun havde handlet som han gjorde, fordi det var nødvendigt af hensyn til hans arbejde for dem “til den rigtige side”. Mon den dog skulle gå? Besøg hos minister Esmarch. Frokost i Riksdagen, hvor jeg hilste på Per Albin Hanson med Fr. Strøm og dr. Pauli – møde i Nordens Frihett om aftenen. Nu kan jeg ikke engang huske, om jeg har skrevet det

Den 22. – en uendelighed af mennesker uden særlig interesse. Bladet Friheden havde frokost, hvor jeg talte lidt. Om aftenen nogle sabotører her, bla. Lillemand,⁵⁴⁷ som sprængte Forum i luften. Han gjorde mig en stor glæde ved at fortælle mig, at de betragtede mig som Danmarks første sabotør.

Den 23. var jeg ude at se på militærlejr og tale – Tog frem og tilbage. Torp-Petersen, Gudme, frk. Søderberg var med. Hos madam Kollontay. Røde Hærs modtagelse. Havde fru Ole Lund, Outze, Gudme og Ebbe Munck til middag. Jeg havde lovet Ole L. at invitere hans kone. Så den sabotørfilm, hvor jeg havde indtalt forord, hjem og en lang samtale alene med Ebbe Munck, som tiltrådte stort set mine politiske betragtninger.

Og endelig i dag: møder, møder, møder med alle umulige mennesker. Frokost med nogle højre journalister – Andrén som spurgte til dig, *Kolmadin m.fl. Den lange samtale med Magisteren. Og om aftenen middag hos Nordentoft og Mørch, som har kaldt Jutta Graae hjem, hvad du vist ved. Der var også Foss’, Døssings, Gudme og Ebbe Munck.

Tre af modstandsbevægelsens ministre på vej ned af Christiansborgs trappe i sommeren 1945 (udenrigsminister Christmas Møller, justitsminister Busch-Jensen og minister uden portefølje Frode Jakobsen). I Stockholm var Christmas Møller gået imod Frihedsrådets krav til dannelsen af befrielsesregeringen. Hans egne meldinger var ikke klare. Han stillede sig til rådighed og håbede måske på, at parterne ville kåre ham til statsministerposten, hvis der ikke kunne opnås enighed om en kandidat fra deres egne rækker. (Foto: Det kongelige Bibliotek)

Damerne gik efter middagen, og det blev en sen samtale – nyttig hvis de ville høre efter, hvad jeg råder til politisk.

Ja, og så vil jeg sit [sidst] slutte dette sløje brev. – Jeg er træt – benet går det bedre med – men jeg bevæger mig slet ikke, sne sjap, is er ikke så godt.

Jeg glemte at fortælle, at Thune Jacobsen ringede og bad om en samtale – jeg svarede: Det undrer mig, De ringer. Jeg troede ikke, De ville have gjort det. Hvis Gunnar Larsen havde ringet, ville jeg have svaret nej – mht. Dem vil jeg overveje det til imorgen, men jeg agter at svare nej.

Jeg lægger nu tingene til rette, således at jeg kan rejse hjem ca. den 8. – før kan jeg ikke, da Kruse har lavet et farligt vrøvl om middag med Günther – hvis vi kunne have været her begge to, var det sikkert klogest at blive.

Lidt nytte har jeg vel gjort – men det er en stor synd, jeg ikke kom her for et år siden. Men sådan er det jo – og endelig er man meget optaget hjemme af, at jeg intet administrativt talent har, at jeg er skyld i, at Wright, Thomsen og Kjær arbejdede for Tyskland, og at jeg underskrev 8. julierklæringen. Ak, ja Du – sådan er det...

28. februar 1945

Min Gertrud

Det går stadig skidt med skriveriet og arbejdet – og dyb bekymring, som jeg ikke kan fortælle om i enkeltheder, har jeg nu mht. den nærmeste fremtid. Jeg savner dig uendeligt meget – og havde netop brug for, at vi talte tingene igennem nu.

Den hele hjemlige danske situation kan kort udtrykkes således: “Alle ser sig selv bedst” – eller rettere: *Alle ser kun sig selv*. Naturligvis med hæderlige undtagelser. Jeg synes vi selv. Fortæl dine to gæster, at Outze har gjort det ganske enestående og er et ualmindeligt fint menneske i arbejdet.

Men – Frihedsrådet synes det er dem, der laver det hele og så er sandheden selvsagt, at der er mange forskellige kræfter. Førstemanden [Buhl] og hans tre egne [Hedtoft, H. C. Hansen og Alsing Andersen] og vore tre landsmænd [Kraft, Poul Sørensen og Aksel Møller] synes, det er dem. Foss synes, det er ham. Døssing mener, at Rusland – [synes] det er ham. Sømanden [Dedichen] og Seidenfaden har besked om mere end de fleste og synes, det er dem. Gertrud – det er frygteligt – men det kan vel

klares – men jeg er bange for det skænderi, som vil opstå, når det hele er forbi – og Førstemanden er ikke smidig nok.

Jeg lægger, som du ved, en aldeles afgørende vægt på, at vi kommer ordentligt igennem den første tid – men intrigerne er mange. Det eneste rigtige standpunkt er at sige, at man intet vil selv. Der må dog også være nogen (om blot een), som viser, at de ikke har gjort alt dette for senere at blive til noget.

Altså – jeg er lige så pessimistisk, som jeg var i London – og det er her i Stockholm, det foregår. Det bliver et dårligt brev – for jeg bliver afbrudt hele tiden. Jeg skal rejse til Göteborg, Malmø, Hälsingborg i aften og er her igen søndag. Jeg har lige sendt telegram, at jeg håber at rejse den 15. – Så sent skyldes, at Kruse endeligt ville lave en middag for mig med Günther, og han kunne først den dag – og det kom til at ligge således, at det var umuligt at sige nej, skønt jeg havde bedt om det længe før...

Og så må jeg fortælle lidt. Jeg skrev sidst en hilsen søndag den 25. om morgenen. Havde besøg af en mængde mennesker, lunch hos Torp-Petersen – lang samtale med Kruse og også Hakon Christiansen, som optræder ganske som i London og om aftenen møde med en fortrolig højreforening, hvor møderne ikke bliver refereret – og så langt ville jeg gå.⁵⁴⁸

Mandag – mange mennesker – lunch med Ray og de sædvanlige danske pressefolk – ny samtale med Døssing, som ikke var alt for god og om aftenen til middag her: Døssing, Magister, Foss og Ebbe Munck. Magister gav en to timer lang redegørelse for situationen, som han så den. Mange af mine breve havde han ikke modtaget og jeg ikke hans. – Og den menneskene (ikke mig) (og ikke dig) iboende mistænksomhed bliver jo ikke mindre deraf. Jeg håber en dag at få tid til at nedskrive referatet. Men der er en kolossal overvurdering i det. Og blot Buhl kunne være en smule overlegen.

Tirsdag var jeg i bil til den sidste lejr, Håtunaholm, og talte 40 minutter i fri luft! Dejligt sted. Tilbage og havde frokost for Torp-Petersens. Klokkeren 3 til 8 Magisteren. Om aftenen i “Tirsdagsklubben” – stiftet den 9. april – vist meget godt. Lang samtale med Outze bagefter – og som sædvanlig rædsomt sent i seng...

4. marts 1945

Min Gertrud.

Mit sidste brev til dig var med min hilsen af 28.2. – Om den dag er der ikke meget at fortælle – der var som sædvanlig en hel masse mennesker – Klokkeren 11 var jeg i Dansk Presse Tjeneste og så den virksomhed, som i øvrigt er imponerende stor. Den har et budget på $\frac{1}{4}$ mill. kr. – og den laver en mængde forskelligt arbejde, bla. også et kartotek over danske krigsforbrydere, som den lille Rosenberg fra Odense står for. Jeg kan i og for sig godt forstå, at Sverige trækker. Forbindelsen med Danmark er jo noget helt andet end hjemme i London; og hele apparatet her er kolossalt. Men jo mere jeg ser, jo mere beundrende bliver jeg over for Blytgen, og hvad han med sine små midler har formået. Og i det hele har vi i London jo unægteligt klaret tingene på et ganske andet beskedent grundlag.

Klokkeren 1 var jeg til frokost hos Torp-Petersen med prinsesse Ingeborg alene. Hun ligner kong Haakon kolossalt og taler hele tiden. Så gik det løs med folk igen. Sparekassedirektør Krog Meyer havde en hilsen fra Himmelstrup. Sven har jeg intet hørt til. Jeg havde så Magisteren til møde igen, og jeg tror, jeg skuffer dem en del – men det er der jo intet at gøre ved. Rejste om aftenen til Göteborg i sovevogn (det er det eneste sted, hvor jeg får sovet) – Outze fulgte med rundt. I Göteborg så jeg Flygtningekontoret; talte med rutefolk, spiste frokost hos Bing (ors. Ludvig) sammen med Bendix (papir) og Jerichau og havde så et mindre møde hos Bing af de mest kendte danske. Pressemøde. Modtagelse af folk....

...Om aftenen til middag hos Segerstedt. Ikke særligt spændende – men det var rigtigt at vise ham det hensyn.

I Sovevogn til Malmø. Begyndte dagen kl. 7 med pressesammenkomst. Havde en meget lang samtale med Sigvald Kristensen (soc. pressemand) og andre socialdemokrater. Der er jo en mængde af dem i Malmø, bla. politifolk og navnlig to, som jeg senere kan fortælle om. Jeg har aldrig savnet dig som nu og ganske særligt, at jeg kan fortælle dig så lidt. Der er jo også folk herovre, som aldeles ikke må nævnes.

Dernæst går jo alting meget langsomt lige som i England. Nå, men det var den 2. På hotellet kom nogle folk...

Jeg var dernæst ude at se på en af "ruterne" (Hendils), som det næsten officielt hedder her i Sverige, og det er meget imponerende, hvad man har fået lavet – men også det udgår til

mundtlig meddelelse. Så stor frokost hos den danske konsul – Linds-krog var her, skulle hilse. Med bil til Lund, talte til en stor forsamling – det gik godt. Jeg er selv meget tilfreds med min tale, og jeg synes, at den kan gå – og jeg har ingen tid til at tænke den meget igennem. Om aftenen møde i Malmø – gik godt. Og derefter den uundgåelige souper. Meget sent hjem og sov godt.

En del samtaler – besøgte Dansk Presse Tjenestes kontor der – talte med den britiske konsul – så mere rute og i bil til Landskrona. Modbydelig mægtig frokost. Talte, i bil til Hälsingborg – jeg har glemt at sige, at jeg nede i Skåne var under politibevo-gtning hele tiden – og det kunne jeg jo ikke modsætte mig. Mødet i Hälsingborg var også godt, og skønt jeg tiggede og bad om at komme tilbage til Malmø, måtte jeg spise til klokken 2 – over-dådig flot. Til dette møde havde de arrangeret diskussion – så mødet sluttede først 1/212. Det er navnlig Sydslesvig, folk har på hjernen – og der er en ikke ringe diskussion mellem folk.

I Malmø kl. 3 nat – fik en kort sludder med Ove Martin, som gjorde et aldeles udmærket indtryk. Vi er jo gået tabt [= glip] af meget ved at være i London og ikke hjemme under jorden eller i Sverige. Mange unge, som vi ikke regnede med før okkupatio-nen, er blevet voksne og (med rette) meget bevidste. Mange har udviklet sig vældigt – som Outze. Mange, mange ukendte væl-gere har gjort en indsats og vist et mod, som vil bevirke, at det ikke vil gå så let for rigsdagsmænd som før hen. Feks. kan du glæde Kiilerich med, at foragten for Raft er almindelig i KU-kredsen osv.

Op kl. 6 – og med flyvemaskine – søndag den 4. til Stockholm – der går over Göteborg.

Her på hotellet klokken 11 – lidt arbejde – Klokken 1 frokost for Turnbull, Ray og Gudme. Jeg aftalte, at jeg skulle rejse den 15. – Kammerherren [Kruse] havde jo middagen – og for den sags skyld går tingene på samme måde som i London. Jeg skal således først til lunch hos Sir Victor Mallet onsdag den 7. – så vidt jeg kan se, kan jeg først komme af sted den 16. – jeg skal til Turnbull den dag, men så håber jeg også, det sker. Og jeg har bedt om at få undersøgt, om vi to evt. kunne få lov til at komme hurtigt tilbage hertil. Herpå har jeg dog ikke fået svar endnu.

Jeg havde så en afsluttende samtale med Magisteren eller Raven – han var ikke helt tilfreds med mig – men det er der jo intet at gøre ved. Jeg sagde ham, at de måtte ikke overdrive kravene, og de måtte forstå, at den dag landet er befriet, vender tingene

mægtigt til fordel for de gamle. Desværre – men sådan går det.

Nå der er så mange enkeltheder om det. Om aftenen havde jeg hr. og fru Rosenberg (journalisten fra Odense), som er blevet slet behandlet, til middag og fru Poul Andersen, som jo bor her og Dahls (W C Dahl), som bor her: det var rigtigt både med fru P. A. og Rosenbergs. Og jeg fik hele Rosenbergs lidelseshistorie. Ja, nu må jeg slutte...

9. marts 1945

...Jeg kunne såmænd være blevet her måneder endnu for arbejdets skyld – jeg håber, det kan indrettes således, at jeg er kort i London, og vi så begge kan tage hertil. Krigen nærmer sig jo også sin slutning. Det har også været dårligt med skriveriet – og du får tilgive det – men både tiden og måden, posten går på, er skyld heri. Jeg har til dato kun fået to breve fra dig – det er lidt lidt.

Af ubehagelige ting: Jeg sender hoslagt et udklip af det nazistiske blad fra Göteborg. Det er absolut løgn – naturligvis.⁵⁴⁹ Jeg var efter Segerstedtmiddagen sammen med Tom Søndergaard og hans kone, Outze, C.C. Hansen og Knud Rye, da vi skulle vente på toget. Og der er ikke et sandt ord i fremstillingen – ikke engang var jeg “træt”, som jeg kan blive det med meget arbejde. Jeg er ked af det og af at sende dig det. Men det fremgår jo tydeligt af artiklen, hvad de vil – om de vil bringe det hjemme, ved jeg ikke – men jeg har intet galt gjort.

Det andet er, at der går en stor agitation hjemme mht, at det egentlig var mig, der tiggede og bad T.K. Thomsen om at arbejde for tyskerne – og hvad det skal bruges til, er jo ganske klart – og ligeledes igen om 8. juli erklæringen. Jeg fører det selv frem og synes blot, at hvis man mener, at folk, som har handlet sådan og sådan, ikke kan bruges, så må man blot sige til.

Nå, men hvordan mon det går – og hvad med hensyn til John?...

... Mandag den 5. så jeg som sædvanlig en mængde mennesker, bla. fru Schock, som jeg har hjulpet til noget arbejde i Stockholm. Seehusen blev gift med en vist nok sød dansk pige – han havde bedt mig være forlover sammen med frk Søderberg, og det tog ¼ time.

Kl. 6 var jeg til cocktailparty der – kl 8 talte jeg i Den danske Forening, og fra 10 til 2 nat talte jeg med kammerherre Kruse.

Jeg får ikke set halvdelen af de mennesker, som jeg har anmodning fra. Tirsdag det samme. Havde en længere samtale med Allan Vought, som jeg skal fortælle noget om. Havde en lang samtale med en mand fra Danmark⁵⁵⁰ – om aftenen havde jeg et mindre møde med erhvervsfolk. Det var vist meget vellykket.

Onsdag den 7. Det samme. Den franske minister kom på visit her; lunch hos den engelske minister – han var meget flink. Om aftenen var hr. og fru Hurwitz her til kort middag, og talte om aftenen i Lille Academicum. Og så kom Nordentoft og Mørch og blev længe.

Torsdag den 8. Det sædvanlige og lang samtale med Døssing og manden hjemmefra. Møde med Kruse. I bil til Uppsala – talte – havde Torp-Petersen med – og var hjemme hos ham om aftenen. Der var også Hakon Christiansen – han er som sædvanlig.

Og endelig fredag den 9. Det sædvanlige. Lunch med Lange, Nordisk Fjer og Wallenberg. Talte i Dansk-Norsk Juristforening. Forinden havde jeg middag med Hurwitz' kone og Gudme. Jeg har spurgt, om Hurwitz's ville have mit værelse, som er et dobbeltværelse, og så tager jeg et andet.

Ja, det er jo et meget dårligt referat, men det må det blive. Madam Kollontay har ringet – eller ladet ringe – om jeg ville spise lunch lørdag. Jeg kan kun tage det som et udtryk for, at jeg har gjort nogen nytte. Desuden skal jeg til Ray i morgen, og så er den dag væk – og så synes Ray ovenikøbet, at jeg kommer sent til ham.

Jeg skal ikke selv bedømme mit ophold – men jeg tror, jeg har gjort en del nytte – og det var en stor skam, jeg ikke kom her for et år siden.....

*33. *Brev fra Aksel Møller til Christmas Møller 5.2.1945* (maskinskrevet):⁵⁵¹

5.2.45

Kære Landsmand

Der kunne være meget at skrive om, men nu kan De jo fra bedste kilde få besked om, hvordan forholdene har udviklet sig.

For mig er det magtpåliggende selv at få sagt Dem, at bestræbelserne for at nå frem til fælles mål er godt igang, og vi imødeser den dag, da også De der hjemme kan gøre en indsats til løsning af den kommende tids opgaver. Ingen vil bedre end De kunne være et bindeled mellem de faktorer, der da skal arbejde sammen i ledelsen, og der vil sikkert også melde sig anliggender af ekstraordinær karakter, som De vil have særlig gode betingelser for at tage vare på.

Meget vil stå på spil, om ikke vort folk kan føres samlet ind til den genvundne frihed. Derfor er det nødvendigt, at sammenholdet bevares. I forvisning om, at også vi kan mødes i arbejdet herfor sender jeg de bedste hilsener.

Deres hengivne Landsmand.

*34. *Brev fra Christmas Møllers til Aksel Møller (Udateret kopi):*

Kære landsmand

Jeg takker for Deres brev og jeg er glad ved, at der er en sådan overensstemmelse i opfattelsen hjemme og over, at vor fælles ven har kunnet sige mig, at han ikke havde behøvet at rejse, om han havde kendt mit memorandum: Bemærkninger til Danmarks Frihedsråds skrivelse af december 1944.⁵⁵²

Vær sikker på, at jeg er fuldstændig enig i, at sammenholdet skal bevares og at jeg, hvilken plads jeg end mener at måtte indtage i den første tid, altid vil være til rådighed for, at vi kommer igennem den første svære tid på en for Danmark og det danske folk værdig og smuk måde.

Tak for Deres indsats nu. Danmarks stilling er god i den frie verden.

Deres hengivne
En landsmand

*35. *Brev fra Hedtoft Hansen til Christmas Møller 6.3.1945.* (maskinskrevet, indføjet med CMs håndskrift: modtaget i Stockholm 15.3.45):

København, den 6. marts 1945

Kære ven!

Først velkommen til et nordisk land og tak for den ene hilsen jeg personlig fik fra dig i den lange tid. Du husker måske ikke nu, at det drejede sig om fagforeningernes holdning i tilfælde af eventuel invasion. Som jeg meddelte dig dengang, var dette spørgsmål ordnet, så det kunne klappe, hvis invasionen kom.

Dernæst et par åbenhjertige ting, som udsendingen har tilskyndet mig til at sige dig for at skabe bedst mulig kontakt både politisk og menneskeligt. Det sidste medvirker jeg meget gerne til, da jeg efter referatet af Eders samtale har det indtryk, at afstanden mellem os og manglen på hyppig forbindelse har skabt misforståelser fra din side, som hverken politiske synspunkter eller vor personlige indstilling i øvrigt gør berettiget eller rimelig.

Blot vil jeg indledningsvis betone, at dette mit brev er personligt og skrevet som ven kun skriver til ven.

Min og mine venners holdning til både dagen og morgendagens problemer, vor stilling til Rådet,⁵⁵³ vort arbejde herhjemme i den forløbne tid osv. forudsætter jeg, du kender gennem dine samtaler med udsendingen og springer altså alt det over.

Det har glædet mig *meget* at læse dine bemærkninger til Rådets betænkning angående regering og fremtid.⁵⁵⁴ Dit standpunkt synes mig redeligt og ærefuldt – helt som jeg havde ventet det af dig. Det vil være uhyre vigtigt, ja måske afgørende for en fredelig udvikling, at disse synspunkter fastholdes og gennemføres overfor de folk – der for manges vedkommende helt uberettiget, synes det mig – har *patenteret* ordet: Frihedsbevægelsen. (Som om der ikke var andre, der – i al beskedenhed – har gjort en indsats ved at *blive* på deres poster). Efter mit kendskab til de hjemlige ledere af Fr.bevægelsen vil alle de folk derindenfor, der ikke har personlige politiske aspirationer og ærligt er forblevet Frihedsbevægelsens oprindelige program tro, også være enige med dig. Under alle omstændigheder tør jeg efter mit kendskab til de *menige* folk i Fr.bevægelsens rækker sige, at det overvejende flertal af disse ikke vil følge de ledere, der måtte spekulere på i læ af Fr.bevægelsen at opnå politiske eller personlige særformål og

dermed varigt kompromittere den bevægelse, der har kaldt på så megen idealisme og krævet så store ofre – særlig af de menige folk.

Dernæst er der et par ting, som udsendingen har talt om til mig, og som det er rigtigst at få klarlagt, så du i alle fald ikke på *urigtigt* grundlag føler dig ilde behandlet, hverken af mig eller mine partifæller. Jeg – partiledelsen – eller i alle fald socialdemokrater

- 1) skulle have hindret eller opponeret mod din udnævnelse til dansk gesandt ved den norske londonregering;
- 2) ligeledes skulle de have hindret, at du i 1944 kom til interparlamentarisk møde i Stockholm;
- 3) min gode ven Trygve Lie skal have meddelt dig, at danske socialdemokrater til deres svenske venner har sagt, at du var politisk færdig efter krigen;
- 4) i et telegram fra Erl. Foss til London skal der være sagt noget om, at B [Vilh. Buhl], H.C. [Hansen] og jeg var de eneste politikere, der gjorde en virkelig indsats herhjemme.

Til alt dette skal jeg i korthed oplyse:

1. Ingen af os har – før udsendingen nævnte sagen – nogensinde hørt den tanke nævnt, og har altså ejheller direkte eller indirekte været spurgt derom.
2. Buhl oplyste på udsendingens forespørgsel herom, at den herværende svenske gesandt i 1944 har meddelt ham, at den svenske regering havde afslået indrejsetilladelse, da man på dette tidspunkt fandt et sådant besøg inopportunt, men det er urigtigt, at Buhl er rådspurgt om sagen.
3. Trygve Lies oplysninger må, forsåvidt de skal bero på informationer fra A.A. [Alsing-Andersen], Buhl, H.C. [Hansen] eller mig bero på misforståelser eller fordrejelser.

Du ved, at jeg har haft lejlighed til at tale med en meget lille kreds af mine svenske venner i regeringen. Til dem har jeg på forespørgsel om min personlige mening om dig, din holdning og dit parti i korthed sagt: for det første, at du var min ven, endog min nære ven. Dernæst at jeg mente at kende de nøjere omstændigheder og dine motiver til afrejsen, og at jeg ikke ønskede

at tale åbent om dem før efter krigen. Fremdeles, at Du i England havde gjort Danmark en virkelig tjeneste, fordi der måtte en autoritativ dansk politiker til overfor de allierede at forklare og forsvare Danmarks ganske særegne situation, som meget få forstod. (Det gjaldt forøvrigt til at begynde med også mange kredse i Sverige). Den side af sagen har Du gjort redeligt og fortjenstfuldt. Kritiske bemærkninger har jeg gjort om en del af dine – skal vi sige – medarbejdere. (Jeg foragter en del af de landsmænd, der medens de var herhjemme før 1940 var nærmest krypto-nazister og behandlede bl.a. min anti-nazistiske virksomhed (Internationale – Matteotti-fond, Spanienshjælp osv.)⁵⁵⁵ på linje med “Fædrelandet”,⁵⁵⁶ men som efter afrejsen herfra satte sig til i udlandet at fælde dumme og overlegne domme over mig og mange af mine venner, der er tvunget til tavshed, og som nu gennem år for fleres vedkommende med livet som indsats daglig har fyldt deres plads herhjemme og modstået fristelsen til at tage til udlandet og spille frihedskæmper, helt og martyr. Jeg har aldrig, og vil aldrig bebrejde nogen, at de rejste – end ikke dem, hvis eneste antinazistiske indsats var – afrejsen, – men jeg forbeholder mig, hvis jeg da klarer den så længe, til sin tid at sige enkelte af disse højkæftede udlandshelte med den færdige dom over al “legal» hjemmefront et par åbenhjertige ord. Nå, undskyld dette urimeligt lange indskud, men med dit kendskab til min holdning før 29.8.43, hvor du bedre end andre ved, at loyaliteten overfor mit parti og ønsket om at bevare det samlet udadtil var så afgørende for mig og faktisk gjorde udslaget i mine dispositioner, og nu med dit kendskab til vort arbejde *efter* denne dato, begriber du sikkert mine følelser.)

Nå – videre i teksten mht. hvad jeg personlig har sagt den snævre svenske vennekreds, jeg har talt med: Jeg har måttet betone, at den politik, der blev ført i Danmark indtil 29/8 1943 *ikke* var en socialdemokratisk opfindelse, men en politik som de 5 partier – også de konservative – stod bag. Hvorfor jeg har måttet sige dette, forstår du uden videre, når du betænker, hvordan den – indtil for et halvt års tid siden – nærmest kolde og kritiske stemning (fremkaldt af bestemte danske flygtningekredse) over for alt, der hed dansk Socialdemokrati, faktisk var i Stockholm. I dag er den noget anderledes, fordi folk som Outze, Grunnet, Carlsson og andre, der ved lidt om, hvad der faktisk *er* gjort af os personligt og i læ af det legale apparat, er kommet derover.

Det vil genere mig alvorligt, hvis jeg overfor dig skulle til at

betone, at jeg ikke har sagt noget om, at du efter denne krig “var en død mand i dansk politik” og alle de øvrige amnestuehistorier. – Hvordan sligt opstår, ved jeg ikke, men der har jo i perioden fra 1940 til dato været f.eks. adskillige danske fagforeningsfolk på officielle kongresbesøg i Sverige og lignende, og det er måske ikke usandsynligt, at nogle af disse har sagt kritiske bemærkninger – men det ved jeg intet om. Er det iøvrigt ikke også revnende ligeegyldigt? I et brev derovrefra fortalte man mig for nogle dage siden, at en kendt dansk socialdemokrat i Sverige fornylig skulle have sagt, at “Hedtoft var færdig i dansk politik efter krigen, formentlig fordi han nu så længe og udelukkende har beskæftiget sig med ølbrygning”! Manden, der skal have sagt dette, véd formentlig ikke bedre, og det ville antagelig øge min risiko meget, hvis *han* vidste bedre (og her og derovre gjorde sig interessant med sin viden), men jeg må indrømme, at det er ikke sligt vrøvl, der nu og da holder mig vågen om natten. Jeg (og vi) har faktisk indtil denne stund kunnet undgå arrestationer og deportation bl.a. i læ af, at “man” ikke kendte sandheden om vort arbejde.

4. Endelig om det fjerde punkt: Jeg har, mens Erl. Foss var her i landet, hjulpet ham på de områder, jeg kunne. Hvad han efter sin ankomst til Stockholm har bedrevet, hvilken stilling han i dag indtager, hvad der står i eventuelle telegrammer, han måtte have sendt til London eller andet steds – om alt dette er jeg lykkeligt uvidende. Jeg kan tænke mig, at Ebbe Munck – der på et givet tidspunkt besøgte os – har fortalt ham en del, da han en aften var sammen med os, ligesom han en anden aften var sammen med Ole, Fibiger, Poul og Aksel⁵⁵⁷ og resten af tiden formentlig med dem, der altså iflg. egen opfattelse har patent på ordet: Frihedskæmpere. Jeg kender formentlig ikke E. F. nær så godt som du, men du må tilgive mig, når jeg åbenhjertigt siger dig, at jeg synes, at han er et uendelig rart menneske, men min respekt for hans politiske endsige udenrigspolitiske dømmekraft er – nå, ja ikke nær så stor som min respekt for hans almenmenneskelige egenskaber.

En anden ting må jeg have sagt dig, kammeratligt og åbent og forhåbentlig uden at du føler dig såret derover. – Jeg synes, at du har gjort dine ting i Stockholm aldeles udmærket betragtet fra et dansk synspunkt – dommen fældet på grundlag af, hvad jeg har

læst i aviserne og hørt referere. Særlig allright og nyttigt var – synes jeg – udtalelserne om Sønderjylland. Blot kan jeg ikke forstå, at det er klogt *på forhånd* at fortælle, hvad vi efter krigen skal gøre med vor handelsflåde, at vi skal give de allierede baser, sende folk til Japan osv. Misforstå mig ikke: Du véd, at det for mig er en selvfølge, at Danmark efter krigen skal finde sin plads og betale sin pris for at være med til at genopbygge et demokratisk Europa – jeg vil ikke, at vi skal snyde os fra noget. Men jeg kan ikke forstå, at det er klogt på et tidspunkt, hvor tyskerne dog endnu er grusomme herrer her i landet og altså – foruden at skyde os allesammen – kan sprænge hver havn og hvert skib i luften m.m, at fortælle, hvad vi vil gøre med skibe og havne efter krigen. Det samme gælder lufthavnene osv. Endelig er de allierede jo på en række områder ikke enige, hvad der dog måske giver os muligheder for i en afgørende situation at manøvrere selvstændigt mellem deres interessesfærer – muligheder, som dog ikke på forhånd bør forspildes. Netop når jeg tænker på dit eget ønske mht. din fremtidige placering i overgangstiden, hvad jeg personlig gerne ser, synes det mig rigtigst at råde til varsomhed mht. forpligtende udtalelser.

Nå, det er vist på tide at slutte.

To ord om os selv. Ella og børnene har klaret tiden bravt, selv om det ikke kan nægtes, at Ella er ældet, og nerverne mærket. Hun fødte mig – trods det at jeg ikke bor hjemme – en lille pige den 3. april 1944. Synes du og Gertrud ikke, at det både var smukt og godt gjort? I alle fald tænker vi og har ofte tænkt varmt på jer og om jer, og vi har genkaldt i erindringen de mange strålende timer, vi havde sammen i vor “arbejdsløshedsperiode” – som trods alt var en god tid for os, selv om vi mange gange var bitre. Siden er alt blevet hårdere og farligere, men Gudskelov er der i mellemtiden skabt en samlet national front, så vi trods alt er taknemmelige for at have oplevet alt – både godt og ondt herhjemme.

Forhåbentlig varer det ikke længe, før vi mødes, og forhåbentlig kan vi også gå et stykke vej sammen fremtidig, og forhåbentlig skal vort personlige venskab uanset eventuelle meningsforskelle aldrig ændres.

Modtag de hjerteligste hilsner, også til Gertrud fra Ella og din hengivne

(sign) Hans.

NB. Sender du mig et par ord, hvad jeg er taknemmelig for, beder jeg dig venligst aflevere evt. breve nu og i fremtiden til Allan Vought.

**36. Brev fra Christmas Møllers til Hedtoft Hansen 16.3.1945 (Gennemslag):*

Kære Hedtoft-Hansen! 16.marts 1945

Tak for dit brev af 6.ds, som jeg får lige inden jeg skal rejse.

Jeg tror aldrig jeg har fået svar på brev angående fagforeningerne, men at sagen er i orden, ved jeg. Jeg tror ikke, at udsendingen har været helt heldig med at fortælle om, hvordan jeg ser på tingene. Jeg må tilstå, at jeg har et meget levende indtryk af, at jeg har den næreste kontakt med, hvad der sker hjemme og synes jo også at mit lille memorandum, som du har læst, er vidnesbyrd herom.

Når du skriver og gerne vil have, vi skal tale ligeud om tingene, hvad jeg naturligvis også gerne gør, og du er venlig at sige, du er enig i nævnte synspunkter, vil jeg gerne åbent sige til dig, at jeg synes, I har gjort den fejl, at I er kommet for sent med hensyn til kommunister og Frihedsråd. Vis dem tillid, giv dem måske lidt mere indflydelse end I synes, de skal have, det er det, det gælder om.

Hvis jeg var jer, ville jeg selv sige omtrent det samme, som jeg siger, nemlig: at det naturligvis ikke kan nægtes, at det er modstandsbevægelsen og sabotørerne og frihedsfolkene som politisk sejrede i 1943, og at man ikke kan sige, at de politiske partier stillede mod det resultat. Derefter har de politiske partier i høj grad levet op til den situation, der kom til at foreligge og klart er det jo også, at tingene er meget mere udviklede, og at mange indenfor de gamle partier og mange, hvis arbejde man ikke kender, længe inden 29.aug. har gjort et godt arbejde. Jeg hører til dem, der for alt i verden vil undgå en diskussion om, hvem der har været bedst, jeg synes oprigtigt talt, den er for utiltalende. Men i øvrigt har jeg jo udtalt mig så tydeligt i det nævnte memorandum, at jeg jo ikke har noget at føje til.

Jeg takker dig for din redegørelse for forskellige punkter, som

altså ikke interesserede mig og jeg har aldrig nævnt Trygve Lie i denne forbindelse. Det telegram du omtaler fra Foss havde ikke en sådan vending. Jeg er ikke klar over, hvem du tænker på med din lange parentes om, hvad du kalder mine medarbejdere. Og jeg ved i hvert fald fuldkommen sikkert, at jeg kan stå ved hvert eneste ord, jeg har sagt ude og og⁵⁸ [= ved?] den behandling jeg har givet alle, der er blevet hjemme.

Udtalelsen om, at jeg var en død mand i dansk politik har jeg aldrig hørt, og hvis nogen af jer havde sagt noget sådant, ville jeg også være revnende ligeglad.

Jeg forsvarede, at Buhl talte som han gjorde den 2. sept. 1942 og sagde, at det var han tvungen til, jeg har forsvaret Alsing-Andersens erklæring af 1943 og kan godt fremhæve, at jeg var skyld i, at der ikke blev stor diskussion om det ovre hos os, så jeg forstår slet ikke, hvordan alt sådan noget opstår, mig har det aldrig rørt det fjerneste.

Jeg er enig i din bedømmelse af Erling Foss.

Jeg er ked af den stemning du så åbenbart har overfor Frihedsrådet og frihedskæmperne og jeg vil tale lige så åbent til dig, som du altså har gjort det til mig og sige: bekæmp den følelse. Jeg har vidst at dette ville komme og jeg vil så overordentlig nødtigt have, at det kommer til at præge den første tids forhold. Lad os dog, når vi kan det, stole på at vi har handlet ud fra hæderlige motiver, hvadenten man har gjort det ene eller det andet og forstå dog, at de aktive folk må – og også helst skal – se det således, at deres arbejde er det afgørende. Lad os dog være glade for, at vi har været med til at redde vort fædreland for den forsmædelse, det var godt på vej til.

Med hensyn til din kritik af, hvad jeg har sagt om efterkrigen er det naturligvis noget, der kan overvejes, men jeg synes ikke, du må helt se bort fra, at der skulle føres en politik, hvor vi kan blive anerkendt som allieret, og jeg har for længe siden sagt alt det.

Med hensyn til min egen stilling må du også være fejl underrettet, jeg har intet ønske om nogen placering i overgangstiden og har ikke givet udtryk derfor og andre har jo været lige så varssomme dermed. Som jeg skrev til B for nogen tid siden, at for mit vedkommende var der kun een ting, der stod fast, nemlig den, at jeg ville give støtte til alle bestræbelser, som kunne føre vort land frit og fornemt igennem overgangstiden.

Jeg tror nu, vi er kommet til det punkt, hvor man kan sige, at

jeres ønske eller rettere krav om Buhl faktisk er anerkendt fra alle sider.

Jeg kan ikke indtrængende nok henstille, at I sørger for, at der vises storhed, at man ikke benytter den magtstilling man utvivlsomt har, når befrielsen er ovre, men tager mere hensyn til de aktive kredse, end I mener berettiget.

Jeg har netop nu skrevet et brev til mine 3 landsmænd.⁵⁵⁹ Det vil de jo nok vise jer, hvor jeg giver udtryk for det samme.

Tak for dine personlige ord til mig. Tillykke med jeres datter og med jeres personlige forhold, jeg håber, det må blive til glæde og lykke for jer. Det er tit slemt ikke at være hjemme under disse forhold, men man kan jo ikke både rejse ud og være hjemme.

Jeg håber også, vi må ses snart, og som jeg så mange gange har sagt håber jeg, at fællesskab i denne kamptid må bære langt ud over politiske skillelinjer, men jeg er, ligesom du antagelig ikke er det, pessimist, eller måske rettere du er optimist, hvad du også har grund til.

med venlig hilsen til jer begge

*37. *Christmas Møllers beretning nr. 1 fra Stockholm til de danske gesandter 6.2.1945. (Gennemslag):*

STRENGT FORTROLIGT Stockholm, den 6.februar 1945

Beretning No. 1.

Efter min ankomst til Stockholm fredag den 2. februar sent om aftenen påbegyndte jeg straks lørdag den 3. februar kl 8,30 mine samtaler med Døssing og førte i dagene fra lørdag den 3. til tirsdag den 6. februar meget indgående samtaler med vor minister i Moskva angående den politiske situation og de spørgsmål, som jeg efter aftale med grev Reventlow i ganske særlig grad skulle behandle med ministeren.

(1) DANISH MILITARY MISSION.

Jeg gav Døssing en redegørelse for, hvorledes jeg så på spørgsmålet om, at man så tidligt som muligt skulle have meddelt rus-

serne om nedsættelsen af den militære mission og de aftaler, som var sluttet mellem grev Reventlow og SHAEF, eller vel snarere de samtaler og forhandlinger som var ført mellem grev Reventlow og Danish Military Mission på den ene side og SHAEF på den anden, og hvorledes grev Reventlow også havde ønsket, at man i hvert fald for nogle måneder siden havde givet russerne besked om aftalerne i London. Jeg informerede endvidere Døssing om missionens opgaver og fortalte efter hukommelsen om de telegrammer, som var blevet udvekslet angående denne sag.

Døssing gav mig besked om, hvad han havde hørt herom gennem Foss og måske også direkte fra minister Kauffmann, og forhandlingerne om dette spørgsmål sluttede med, at vi var fuldstændig enige om, at man naturligvis nu måtte være varsom med hensyn til spørgsmålet, da den russiske offensiv jo var af en så overvældende karakter, at en henvendelse nu kunne se ud, som om man kun kom med på grund af russernes enorme fremgang, og vi beklagede begge, at det ikke havde været muligt at informere russerne tidligere.

Jeg sendte den 6. februar Mr. Turnbull i den britiske legation sålydende telegram med anmodning om, at det måtte blive sendt:

REVENTLOW DANISH LEGATION LONDON
REGARDING SHAEF COLON KAUFFMANN HAS ADVISED
DÖSSING BRING UP QUESTION ABOUT DANISH
MILITARY MISSION MORE CASUALLY TO RUSSIANS
AND ASK IF THEY WANT ANY FURTHER INFORMATION
S OR DETAILS STOP I THINK YOU AGREE
CHRISTMAS MÖLLER

(2) FRIHEDSRÅDET OG POLITIKERNE.

Minister Døssing og jeg drøftede derefter henvendelsen fra Frihedsrådet og politikerne, formidlet gennem englænderne til Døssing, Kauffmann og Reventlow.

Minister Døssing meddelte mig, at han havde modtaget henvendelsen samme morgen som han skulle forlade Moskva om eftermiddagen for sit besøg i Stockholm, at han skyndsomst havde oversat henvendelsen og afleveret den til en personlig ven i det russiske udenrigsministerium, men således at han ville komme tilbage til den officielle overrækkelse.

Minister Døssing var af den opfattelse, at henvendelsen var, for at sige det med et mildt ord, meget problematisk, og minister

Døssing understregede, at den virkning, som man i Foreign Office lagde en særlig vægt på, nemlig konstateringen af enigheden mellem de gamle politikere og Frihedsrådet ikke interesserede russerne det mindste, men tværtimod måske kunne have den modsatte virkning.

Døssing måtte mene, det var en fejl, at man ikke i forvejen havde ventileret spørgsmålet i Moskva, Washington og London for derigennem at få at vide, om man kunne anbefale at gå den tilsigtede vej. Døssing havde betænkeligheder angående sagen derigennem, at den kunne bringe kongens person i fare, og når det heroverfor blev gjort gældende, at hvis tyskerne virkelig foretog sig noget imod kongen, ville det være en mægtig styrkelse af hele stillingen, så mente Døssing, at på en sådan måde kunne man naturligvis ikke behandle kongen.

Døssing måtte gøre opmærksom på, at russerne absolut kun opfattede ham som det kæmpende Danmarks repræsentant, at russerne, hvis de fik at vide, at et medlem af Scavenius-regeringen (Jørgen Jørgensen) var med, ville de blive meget opbragte. Døssing var i det hele taget meget betænkelig ved sagen. Døssing mente – på lignende måde som vi jo i øvrigt mente det i London – at Danmark allerede havde opnået den position det kunne, og at man kunne være bange for, at denne henvendelse af russerne ville blive benyttet til at gøre skellet større mellem Frihedsrådet og de gamle politikere. (I parentes må jeg bemærke, at jeg fra anden side er blevet underrettet om, at ambassadør Winant har givet udtryk for, at han ikke mente, at henvendelsen var særlig forstandig, og at der ikke var nogen grund til nu at rette en sådan). Døssing måtte derfor behandle sagen med en meget større forsigtighed, end det var nødvendigt at gøre det i London og Washington.

Døssing og jeg blev enige om at sende følgende telegram til grev Reventlow:

REVENTLOW DANISH LEGATION LONDON
REGARDING MESSAGE FROM FREEDOMCOUNCIL
AND POLITICIANS COLON DÖSSING RECEIVED MES-
SAGE ABOUT DENMARKS POSITION MORNING AS HE
SHOULD LEAVE SAME AFTERNOON STOP DÖSSING
GAVE TRANSLATION TO RUSSIAN FRIEND WHO IS AN
OFFICIAL RUSSIAN FOREIGN OFFICE STOP DÖSSING
REGRETS THAT YOU KAUFFMANN WERE NOT
INFORMED BEFOREHAND AND ASKED FOR ADVICE

STOP SAME HESITATION AS YOU AND I STOP DÖSSING AFRAID SOVIET SHOULD NOW USE OPPORTUNITY DEEPEN CONTRASTS HOMEWARDS STOP DÖSSING IN FAVOUR FRIENDLY REPLY KEEPING WAY OPEN STOP DÖSSING WILL INFORM YOU AND KAUFFMANN AFTER HIS RETURN AND APPLICATION OFFICIALLY TRANSMITTED CHRISTMAS MÖLLER

Jeg regner med, at grev Reventlow sender besked videre til minister Kauffmann.

Det er måske rimeligt her at gøre den bemærkning i denne meget fortrolige indberetning, at der efter Dössings redegørelse altså er en udtalt forskel mellem forholdene i London og Washington og forholdene i Moskva. London og Washington vil i høj grad interessere sig for den fremskaffede enighed. Moskva interesserer sig ikke herfor, men interesserer sig kun for Frihedsrådet og dem, der har ført den aktive kamp.

(3) SAMTALE MED AMBASSADØR, MADAME KOLLONTAY.

Lørdag den 3. februar modtog Mme Kollontay minister Dössing og mig. Samtalen var overordentlig hjertelig. Det var ganske øjensynligt, at Madame satte stor pris på minister Dössing, og at hun meget gerne ville hjælpe ham i hans arbejde alt det, hun kunne. Mme Kollontay havde også nogle venlige ord til mig både før og efter samtalen angående Danmarks stilling og den modstand der var gjort, og efter en længere samtale sagde Mme Kollontay, hvilket det øjensynligt var hende meget magtpåliggende at få klart og tydeligt frem, at det efter russisk opfattelse var meget vigtigt, at Danmark forstod, at Rusland ikke ville forstå, hvis Danmarks første regering ikke var et meget stærkt udtryk for modstandsbevægelsen i Danmark. Mme Kollontay nævnte naturligvis ikke personer, ej heller at Rusland ville blande sig i spørgsmålet, men udtalte sig dog så skarpt, at hun mente, den russiske opfattelse var, at der måtte et flertal for modstandsbevægelsen i den kommende regering. Jeg søgte naturligvis at give udtryk for mit syn på stillingen hjemme og sagde, at Madame kunne være overbevist om, at den første danske regering ville få en sammensætning, som jeg var overbevist om ville give udtryk for det samlede danske folks modstandsvilje.

(4) SAMTALE MED MINISTER SIR VICTOR MALLET.

Sir Victor modtog mig tirsdag den 6. februar, og der fremkom ikke under den timelange samtale udtalelser, som kan have særlig interesse for vore ministre. Minister Mallet forklarede, at Foreign Office var stemt for positive svar på politikernes og Frihedsrådets henvendelse, at State Department havde vist en vis betænkelighed, nærmest med hensyn til kongen, og lovede mig beredvilligt at tale med den russiske minister, hvis jeg skulle ønske, at han talte med hende angående situationen.

Jeg berørte iøvrigt næsten alle spørgsmål overfor ham, og ministeren understregede Danmarks gode position.

Kopi af denne skrivelse sendes til Danmarks ministre i London, Moskva, Washington og Stockholm.

Christmas Møllers beretning nr. 2 fra Stockholm til de danske gesandter 24.2.1945. (Gennemslag):

STRENGT FORTROLIGT Stockholm, den 24. februar 1945.

Beretning nr. 2.

I tiden fra den 6. til den 24. februar har jeg ført en lang række forhandlinger, ikke blot fortsat med minister Døssing, men også – uden at jeg tror, det vil være formålstjenligt at nævne navne – med repræsentanter for den danske hjemmefront, og jeg skal her prøve på at give et kort referat af disse forhandlinger, men ifølge sagens natur kan dette kun blive meget summarisk.

1. Danish Military Mission.

Minister Døssing er enig i det råd minister Kauffmann har givet angående spørgsmålet om at fortælle russerne om Danish Military Mission, og da jeg ikke har hørt fra grev Reventlow, går jeg ud fra, at han også er enig.

2. Frihedsrådets og politikernes henvendelse til de tre stormagter.

I denne sag er der jo idag sket dette, at amerikanerne har afle-

veret svar til Herr Erling Foss og Herr Ebbe Munck, som de, der overleverede henvendelsen, og amerikanerne går ud fra, efter hvad der blev mig meddelt, at de to herrer sendte svaret videre til Frihedsrådet og de politiske ledere. Det er jo ikke min opgave her at give noget udtryk for en vurdering af svaret, som utvivlsomt skal opfattes som ganske overordentlig venligt, men på den anden side er det, såvidt vi kan forstå det her, også et udtryk for de betragtninger jeg nævnedede i min første beretning. Såvidt jeg ved, er man her uden underretning om, hvorledes forholdet angående henvendelsen ligger i London. Det er minister Døssings hensigt, når han meget snart kommer tilbage til Moskva at drøfte sagen med russerne og overlevere henvendelsen officielt. Men det skulle synes fuldkommen klart, at russerne svarer på en noget lignende måde, og det kan jo i hvert fald kun blive et fortrøligt svar til afsenderne.

3. Situationen hjemme.

Jeg kan ikke sige, at jeg har noget at berette om situationen hjemme, udover hvad man ved om, hvor ganske overordentlig hårdt det går til, og hvor tapper hele befolkningen er. Jeg kan henvise til Foss telegram til Døssing af 5. november pkt E, som fuldkommen rigtigt angiver stillingen, ja, det kunne vist oven i købet siges stærkere, nemlig at Buhl har fået en fuldmagt fra de politiske partier til at handle. Og jeg kan endvidere bekræfte, at også de andre punkter dækker meningen hos nævnte førstemand og dem han arbejder nærmest sammen med. Det for mig eneste nye heri, var fuldmagten.

4. Spørgsmål til hjemmefronten.

Det må måske her være mig tilladt at begynde med at fremhæve, at jeg med hjemmefronten mener hele hjemmefronten, samarbejdet som er i stand på så mange måder gennem Frihedsrådet og de gamle politikere. Jeg må måske endvidere have lov til at fremhæve, at jeg overalt gør den betragtning gældende, at det kæmpende Danmark idag er hele Danmark, og at jeg derigennem gør gældende, at der i virkeligheden nu er en ensartet stilling for vore ministre i udlandet. Jeg tør måske ikke sige, at alle er enige i denne betragtning og minister Døssing mener jo, at han har en særstilling, og det er også klart, at han har det i for-

hold til de af kongen udnævnte ministre, men det jeg altså hævder, er, at Døssing blev udpeget af Danmarks Frihedsråd til at repræsentere [det] kæmpende Danmark og at [det] kæmpende Danmark idag er hele Danmark både det nye og det gamle. Personlig tror jeg, at dette er den eneste rigtige måde at tage tingene på, men vil naturligvis gerne høre, om man har bemærkninger at gøre hertil. Jeg synes, det er den eneste måde, på hvilken vi kan fæstne den enhedsfront, som efterhånden er bygget op.

Jeg beklager, at det selv i en sådan fortrolig beretning ikke er muligt for mig at give navnene med hvem jeg har talt eller navne på de personer, jeg har benyttet som mellemmand til dette, men dette vil utvivlsomt være forkert, og jeg vil helst gøre det på den måde, at jeg kun siger, at mit indtryk er, at man fra begge sider i den danske hjemmefront er enig i de synspunkter jeg heroverfor gør gældende, idet det naturligvis, hvor det drejer sig om mere praktiske foranstaltninger, mere er de gamle end de nye, som har givet besked.

På grundlag af det jeg allerede har fået besked om, kan jeg meddele, at man er helt enig i Shipping-poolens tiltrædelse på ganske samme måde, som de allierede nationer har gjort det. Man er enig i den betragtning, at man skal give de søfarende en fair og rundelig behandling.

Grev Reventlow har meddelt mig, at der er opnået enighed mellem de danske parter i (London) England angående meddelelse, der skulle gives hjem om forberedelserne angående de praktiske foranstaltninger, og dette vil nu ske – går jeg ud fra – gennem kammerherre Kruse.

Med hensyn til grænsespørgsmålet er man hjemme fra de gamles side fuldstændig enige i de synspunkter der er gjort gældende imod en grænseflytning. Der er, som man vil vide, forskellige rørelser fremme, men jeg har lov til at sige, at meget stærke kræfter indenfor frihedsbevægelsen ser på samme måde på sagen.

Med hensyn til Japan er man enig i den stilling, at der skal erklæres Japan krig.

Der er fuldkommen enighed om, at signalet fra den allierede side vil blive adlydt, men man beder naturligvis om, at den nøjeste forsigtighed udvises, således at man ikke får en Warschau situation⁵⁶⁰ i Danmark.

Med hensyn til dansk deltagelse i okkupationen af Tyskland er man vist ikke helt enig, men tænker sig om.

Og med hensyn til den omtalte deklaration overvejes dette på grundlag af de meddelelser, der er fremkommet fra London og fra Washington. Med hensyn til praktiske, økonomiske spørgsmål er man fuldstændig enig i, at der skal gøres, hvad der overhovedet kan for at have kul og koks parat. Med hensyn til køb og bestilling af andre varer, navnlig hvor dette gælder maskiner og spørgsmålet om at få eksperter ud af Danmark til at rådgive vore ministre ude, anså man dette for meget vanskeligt og vil vise den yderste forsigtighed.

Der kan jo slet ikke være tvivl om, at Danmarks økonomiske politik af dem, der får ledelsen vil blive ført med yderste forsigtighed med hensyn til at sætte sig i gæld.

Med hensyn til valutaspørgsmålet var der nogle steder lidt uenighed om ikke en ændring af kronen måtte til, for at skabe bedre eksportmuligheder, men det er ganske sikkert ikke noget aktuelt spørgsmål, før Danmark er frit, og der er aldeles ingen tvivl om, at Bramsnæs er fuldstændig enig i det synspunkt at fastholde kronen, og at vi ude meget indtrængende må henstille, at ingen ændring sker.

Jeg kan iøvrigt ikke sige, at mine forhandlinger her om er fuldstændig afsluttede. Jeg savner svar fra en side og skal også føre samtaler, som måske kan give anledning til anden underretning.

5. Samtaler med fremmede ministre.

Samtalen med udenrigsminister Günther foregik, før han havde holdt sin så vel modtagne tale i Rigsdagen angående tyskerens bestialskehed i Norge. Af samtalen er der egentlig kun een ting, der har interesse, nemlig, at jeg tror, jeg efter den har lov til at sige, at det, som nogle måske engang har frygtet med hensyn til vanskeligheder for retten for de danske politikorps til at forlade Sverige, når kaldet lød, ikke vil opstå. Jeg fik naturligvis ikke i nogen henseende – og havde heller ikke nogen bemyndigelse til at bede om – løfte om noget sådant, men udtalelserne var meget skarpe og præcise.

Jeg har foruden hos Madame Kollontay, som jeg har talt med igen, aflagt visit hos den amerikanske minister, den norske, den kinesiske, den hollandske, den franske, den belgiske og den islandske minister og har også været i forbindelse med den Czechoslovakiske. Man har et meget stærkt indtryk af, hvor udmærket Danmarks stilling er og hvor værdsat den kamp, der nu føres,

er. Ganske særligt kan der være grund til at fremhæve den store venlighed, jeg mødte hos den amerikanske minister.

Med md. Kollontay og adskillige af russerne har jeg også haft forskellige samtaler og har ikke så forfærdelig meget at knytte til, hvad jeg allerede har sagt, og jeg bygger jo også i så henseende på de informationer, jeg har modtaget fra minister Døssing. Jeg fremhævede meget stærkt over for madame, at hun jo måtte forstå Danmarks meget vanskelige stilling i den første tid, da hverken Rusland eller de Forenede Stater var med i krigen og mener selv, jeg har mødt en forståelse for den politiske betragtning, jeg gjorde gældende angående Danmark og udviklingen.

6. *Danske i Sverige.*

Det kan jo ikke være min opgave overfor De Herrer ministre at give meddelelse om samtaler med kammerherren Kruse og arbejdet og planer man har med at gøre. Dette må jeg naturligvis overlade kammerherren selv.

Det danske arbejde i Sverige er overvældende stort. Jeg finder det ikke formålstjenligt at komme ind på enkeltheder, men skal kun nævne, at efter det, naturligvis kun flygtige, indtryk jeg kan have fået fra et kort besøg, synes det, at opgaverne er løst godt, og navnlig vil enhver dansk være glad over at se det glimrende arbejde, der er udført i lejrene og de virkelig dygtige soldater Danmark har fået.

For en ordens skyld ønsker jeg at gøre den bemærkning, at mit indtryk af Herr Ebbe Muncks og hans medarbejders arbejde bekræfter, hvad jeg altid har ment om det, men heller ikke her vil jeg – af gode grunde – komme ind på enkeltheder.

Christmas Møllers beretning nr. 3 fra Stockholm til de danske gesandter 31.3.1945 (Gennemslag):

STRENGT
FORTROLIGT

London, den 31. marts 1945.

Beretning nr. 3.

I tilslutning til de to beretninger, som jeg har sendt de fire

Herrer ministre fra mit ophold i Sverige, er det måske rigtigst, at jeg prøver på at summere op de spørgsmål, der endvidere kunne være tale om at give besked om, og jeg mener det herunder rigtigst også at optage nogle af de spørgsmål, som i ganske særlig grad, tror jeg, interesserer.

HJEMMEFRONTEN

Som man vil vide, har det stedse været min mening, at det gjaldt i så stærk en grad som muligt at gøre hjemmefronten til eet og ikke have nogensomhelst splittelse, i hvert fald ikke udadtil, og den linje fastholdt jeg naturligvis også i de råd, som jeg tillod mig at give hjem. Medens jeg var i Stockholm, blev der jo sendt henvendelse i hvert fald til grev Reventlow fra d'Herrer Foss og Munck, måske også til ministrene Døssing og Kauffmann; for en ordens skyld bemærker jeg, at jeg var uden kendskab til denne, og at jeg ville have frarådet en sådan henvendelse, hvis man havde spurgt mig til råds, idet jeg mente, man måtte gøre den første henvendelse færdig først,⁵⁶¹ og jeg er i det hele taget af den mening, at henvendelser om anerkendelse på den ene eller den anden måde, ikke har så særlig megen betydning. Det politiske mål er jo nået. Over for Foreign Office har jeg på spørgsmål udtalt, at jeg naturligvis ikke ville fraråde Foreign Office at støtte henvendelse nr.2, når Foreign Office allerede havde gjort det.

Som jeg jo allerede har antydnet, var der mellem minister Døssing og mig en forskel i opfattelse angående begreberne Danmark og Kæmpende Danmark, idet jeg jo siger, at de i dag er eet, men denne forskel i opfattelse er vist ikke af nogen særlig stor betydning. Forøvrigt tror jeg, at der næppe kan være nogen tvivl om, at man vil blive enige på hjemmefronten, og med god vilje fra begge sider, er jeg overbevist om, at dette vil ske.

SVERIGES HOLDNING.

Jeg havde samtaler med såvel statsministeren, udenrigsministeren som med adskillige af de andre ministre, og man kan utvivlsomt summere Sveriges holdning op således: Sverige vil under ingen omstændigheder i krig med Tyskland og vil fastholde denne stilling meget strengt.

Hvis man derefter spørger, om Sverige eventuelt vil hjælpe Norge og Danmark, må svaret på det tidspunkt, jeg var i Sverige (men tiden ruller jo rask), være, at Sverige også her ville være meget forsigtig, men den situation kunne naturligvis indtræde,

hvor Sverige – navnlig hvis det skete efter anmodning fra kompetente myndigheder i Norge og Danmark, hvortil måtte regnes den norske konge, den norske regering, den norske hjemmefront, den danske konge, politikerne omkring Buhl og eventuelt også Frihedsrådet – ville gøre det synspunkt gældende, at krigen var forbi i Norge og Danmark, at det kun var bander og soldater uden ledelse, som kæmpede og hærgede og plyndrede, og at man af rent humanitære grunde måtte hjælpe.

Med hensyn til spørgsmålet om de danske troppers mulighed for at komme hjem og deltage i befrielsen af Danmark, ville Sverige på nærværende tidspunkt utvivlsomt hjælpe alt det, det formår.

Jeg drøftede naturligvis også spørgsmålet, hvor langt Sverige kunne hjælpe Danmark med varer, og ganske særligt med de strengt nødvendige varer, vi nærmest straks skulle have, smørelolie osv. Det er jo bekendt, at minister Kruse har en kredit i Sverige til at købe varer for og allerede i stor udstrækning har brugt den til at købe nødvendigt træ; dog, store mangler vil indtræde, og problemet er altså, om vi kunne låne nogle af Sveriges oplagrede varer; med “vi” mener jeg naturligvis såvel Norge som Danmark. Jeg må fremhæve, at der sikkert vil blive en svag mulighed for noget sådant, men noget løfte fik jeg, som jo ikke har noget mandat, naturligvis ikke.

KIELERKANALEN OG SLESVIG.

Jeg har søgt, hvor jeg kom frem, både i Sverige og her at skaffe mig så megen oplysning som muligt, om hvilke drøftelser der har været angående Kielerkanalen og eventuelt en international kanalzone. Det er vist nogenlunde givet, at spørgsmålet ikke har været drøftet ved Krimkonferencen.⁵⁶² Derimod er der en mulighed for, at spørgsmålet har være behandlet i den allierede europæiske komité,⁵⁶³ men noget sikkert herom ved jeg ikke. Personligt søger jeg altid at fremhæve, at jeg ikke kan se Kielerkanalens militære betydning, hvis man holder Tyskland afrustet, og endvidere hvis man vil have en kanalzone, at den da bør gå til den danske grænse, og Danmark ikke bør have noget af Sydslesvig tilbage. Jeg ved, at jeg fra forskellig side er blevet bebrejdet, at jeg ofte har nævnt det slesvigske spørgsmål og så skarpt har udtrykt min anskuelse, og vil gerne her fremhæve, at når jeg har gjort det og vil fortsætte med at gøre det, er årsagen hertil den, at jeg for det første mener, at mit standpunkt er rigtigt og til Danmarks

gavn og for det andet er overbevist om, at så at sige alt hvad der har indflydelse i Danmark er af samme mening, og for det tredje med en ikke ringe uro har konstateret den agitation, som fra fuldkommen uansvarlige kredse er sat i gang overfor betydningsfulde enkeltpersoner. Den eneste måde, jeg har til at råbe vagt i gevær, er den at udtale mig offentligt, således som jeg har gjort i Sverige, hvilket jeg altså har anset for min pligt.

DANMARK VED BEFRIELSEN.

For en ordens skyld er det vist rigtigt, at jeg nævner, at jeg overfor de ansvarlige personligheder, jeg har talt med, den russiske legation i Stockholm, den russiske ambassadør her, Mr. Warner i Foreign Office osv. stærkt har understreget, at den danske indstilling naturligvis ville være den, at hvis russerne kom først til Danmark, ville danske myndigheder, dansk militær, [den] danske undergrundsbevægelse modtage russerne på nøjagtig samme måde, som det var aftalt med SHAEF, og ville ønske at alt kunne foregå på ganske samme linje, som var aftalt mellem grev Reventlow og SHAEF, og Danish Military Mission og SHAEFs Mission to Denmark.

VARER TIL DANMARK.

Medens jeg var i Stockholm, kom der, hvad der jo vil være d'Herrer ministre bekendt, besked om, hvilke varer, man ganske særligt skulle tage fat på at søge at skaffe, og hele dette arbejde behøver jeg jo ikke at nævne nærmere. Det går jo gennem de tre eller fire legationer. Jeg må dog måske blot lige have lov til at nævne, at jeg meget stærkt har anbefalet, hvor jeg kom frem, at legationen i Stockholm blev gjort til centralstedet, fordi den vidste mest om forholdene hjemme i Danmark og burde vide alt om, hvad der foretages andre steder i verden.

**38. Christmas Møllers referat af samtale med Mr. Warner, fredag den 23.3.1945. (Maskinskrevet):*

Jeg havde fredag den 23. marts fra kl. 12 til 1 en samtale med Mr. Warner, Foreign Office, hvem jeg først gav lidt af en redegørelse angående stillingen hjemme, forklarede ham hvor der

måske kunne være en smule besvær mellem de såkaldte gamle politikere og Danmarks Frihedsråd og gav i så nænsomme vendinger som muligt en forklaring på situationen, således som jeg ser den. Det var jo nødvendigt for mig at meddele, at jeg ikke kendte noget til Foss' og Ebbe Muncks telegram til Reventlow af 8. marts,⁵⁶⁴ og at jeg måtte mene, at man først måtte vide, hvorledes Buhl og de gamle politikere så på det, og at jeg ikke af telegrammet kunne se, hvorledes sagen var blevet forhandlet. Warner meddelte mig, at man allerede havde handlet, da man naturligvis måtte tro, at jeg kendte telegrammet, da jeg var i Stockholm på det pågældende tidspunkt, og under de omstændigheder sagde jeg, at medens jeg egentlig ikke syntes, det var meget nødvendigt og ingen videre nytte til, mente jeg ikke, man skulle lave noget om med hensyn til den handlemåde, man havde vist.

Warner meddelte mig endvidere, at der fra Frihedsrådet var kommet et telegram direkte til Døssing, hvor man bad ham om at handle angående de planer, der var med hensyn til San Francisco Konferencen, og jeg måtte jo også her meddele Warner, at jeg ikke kendte noget til det, og da han meget venligt spurgte, om jeg mente, han skulle standse telegrammet til Døssing, sagde jeg, at jeg ikke mente, jeg på nogen måde ville blande mig i dette. Jeg anede ikke, hvad der forelå.

Selvom dette naturligvis ikke var nogen særlig god indledning til en drøftelse af det aldeles glimrende forhold, som hersker mellem Frihedsrådet og dets såkaldte repræsentanter i Stockholm og mig, fremhævede jeg meget stærkt, at jeg nærede ingen tvivl om, at det nok skulle lykkes at klare tingene igennem, uden at der blev noget besvær i Danmark, og at jeg endvidere havde givet det råd hjem og også i Stockholm, at man ved dannelsen af det kommende ministerium skulle tage et vidtgående hensyn både til Døssing og til Kauffmann henholdsvis som undervisnings- og udenrigsminister, da det jo sikkert ville passe deres lande, men at vi i London, hvad enten det gjaldt britiske eller danske kredse, var så overlegne, at den slags ting ikke interesserede os.

Jeg meddelte endvidere Warner, at jeg havde drøftet både med Kruse og Døssing spørgsmålet om, hvorledes man skulle handle, hvis russerne kom først til Danmark, og at jeg naturligvis havde givet det råd, at vi ville modtage russerne på ganske samme måde, som vi ville modtage de vestlige allierede, og jeg havde

meget indtrængende bedt Døssing og Kruse om at tale om tingene, inden Døssing forlod Stockholm.

Med hensyn til det slesvigske spørgsmål fremhævede jeg meget stærkt mit synspunkt om ikke under nogen omstændigheder at få mere af Slesvig til Danmark, og at det danske folk ville være derimod, og jeg gav Warner et brev til udenrigsminister Eden, i hvilket jeg bad om en samtale, hvor jeg gerne vil give udtryk for det samme. Jeg sagde, at jeg havde forgæves søgt at få at vide, hvad planerne var med hensyn til Kielerkanalen, men at det ikke havde været muligt for mig at få andet at vide, end at spørgsmålet ikke havde været drøftet i Yalta, men at der naturligvis kunne opstå et problem for os, for det tilfælde at Kielerkanalzonen skulle internationaliseres. Skulle den det, måtte Danmark meget ønske, at Kielerkanalzonen gik op til den nuværende grænse, og hvis man forlangte, at Danmark skulle administrere denne zone, måtte administrationen være fuldstændig uafhængig af dansk administration og overhovedet ikke blandes sammen med denne, og endvidere ville vi undgå en sådan administrationsopgave så længe som muligt, men Danmark var naturligvis ikke i en sådan situation, at det kunne skyde forpligtelser fra sig.

Jeg nævnte endelig varespørgsmålet og dets uhyre vigtighed, og bad om, at grev Reventlow og jeg måtte få en samtale angående de forskellige spørgsmål.

J.C.M.

*39. *Christmas Møllers referat af samtale med Warner, fredag den 20. april 1945*⁵⁶⁵

Grev Reventlow og jeg havde fredag den 20. april kl. 4 – 5 en samtale med Mr. Warner i Foreign Office. Mr. Warner meddelte os, at Foreign Office fra Døssing havde modtaget følgende:

“M. Doessing has made a written communication to the Soviet Government in the following terms:

“As Soviet Government will be aware, there is in existence an agreement between Anglo-American High Command (SHAEP)

and the leaders of the Danish armed forces regarding the situation which would arise if troops of the Western Powers moved into Denmark.

The Danish Freedom Council has asked me to propose to the Soviet government that a corresponding agreement be signed with the Soviet High Command. I am aware that a demarche in this sense has already been made to the Soviet legation in Stockholm.

A Danish military mission consisting largely of civilians is established in London as a link in this Anglo-Danish agreement. It seems to me, that such a link could be dispensed with in [= and?] that work could be done by liason officers of the Freedom Council in Stockholm.”

H. M. [His Majesty's] Embassy at Moscow has been instructed to point out that the first paragraph of M. Doessing's Communication is inaccurate. There is no such "agreement" between SHAEF and the authorities in Denmark. The document to which it was agreed that M. Doessing should refer in speaking to the Soviet authorities, was a directive issued to the Supreme Commander on civil affairs in Denmark. H.M.Embassy has been requested to correct this error.

M. Foss at Stockholm has stated, that he is not aware that any demarche has been made to the Soviet Legation as suggested in the second paragraph of M. Doessing's communication to the Soviet Government.”

De sidste to paragraffer af ovenstående er Foreign Office's bemærkninger til Døssings telegram.

Det var Foreign Office's hensigt at foreslå Amerika og Rusland, at man skulle svare som følger:

“The governments of the Soviet Union and the United States of America and Great Britain regard the people of Denmark as allies in the fight against the forces of aggression. The Danish people's active struggle against Hitler Germany is regarded by them as a valuable contribution to the common cause. For the present they recognize the Danish Freedom Council as leaders in Denmark's fight against Nazi Germany until the King of Denmark can freely form a government.”

Grev Reventlow ville egentlig nogenlunde straks tiltræde dette, men jeg gjorde under samtalen meget stærkt følgende synspunkt gældende: at jeg naturligvis var enig med Warner i, at der ikke var nogen overenskomst mellem SHAEF og Danish armed forces, men at jeg på den anden side meget godt forstod, hvorfra denne misforståelse stammede, og at det, man havde henstillet til Døssing jo var at informere russerne om, at man ønskede noget lignende gennemført med Rusland, som man nu havde her i London imellem SHAEF og danske, først og fremmest den danske legation. Jeg måtte også mene, at det var forkert af Døssing kun at tale om "liason officers for Freedom Council in Stockholm", hvad jeg slet ikke vidste, hvad var. Der forelå efter min opfattelse to henvendelser. Den ene var den fælles henvendelse fra Frihedsrådet og politikerne omkring årsskiftet, hvilken henvendelse jo endnu ikke var blevet besvaret; den anden var det telegram, som Foss og Ebbe Munck uden mit vidende under mit ophold i Stockholm havde sendt til grev Reventlow, og som havde følgende ordlyd:

"Following for Reventlow from Foss and Munck.

Doessing intends to leave for Moscow on march 8th. He and I have talked with Cumming⁵⁶⁶ after having received American reply. Doessing will try to coordinate Russian reply with American interim acknowledgement although he takes it for granted that the reply will be adressed to the Freedom Council alone as Soviet Union has not recognized the old political leaders.

We have had a visit here from two leading members of the Freedom Council representing Ringen and the Communist Party respectively. We are able to give first hand information regarding the position of the Freedom Council at home which is very strong and stronger than ever before. The people obey its orders and in all questions of contact with German civil administration will follow line of conduct indicated by the Council.

The Freedom Council has an extensive head organisation with committees formed from among the best qualified people for different purposes. One has prepared complete code of laws for dealing with the situation during post-war period according to the Council's plan. Detailed plans are made for internment of Quislings in order to avoid bloodshed and plans exist for special tribunals to deal with them. The military resistance organisation is under the command of a committee under the Freedom

Council with a member of the same as president and three Chiefs of Staff of the army, navy and police together with allied liason officer and home liason officers for each half part of Denmark as members. Subcommittees are organized inside the country holding underground army completely under control for the coming struggle which is already partly started by extensive railway sabotage in Jutland.

This military organisation is based upon following terms which were agreed upon verbally with general Staff of the army and navy at the end of 1943. This agreement was put on paper and signed in 1944.

“The Freedom Council is recognized as leading the fight against Germany until the King can freely form a government.”

Psychologically it would be the right moment now if the allies would declare a joint official recognition of what is already recognized at home. It would be valuable to Denmark if the Allies in a joint publication could use the following sentence:”We recognize Danish Freedom Council as leading in Denmark’s fight against Nazi Germany until the King of Denmark can freely form a government.”

Hvis man nu svarede, således som H.M.regering havde tænkt sig at svare, ville politikerne føle det ikke som et svar på deres henvendelse, men alene som et svar på Frihedsrådets ensidige henvendelse. Jeg måtte derfor meget henstille, at jeg igennem de fortløbende kanaler fik lov til at spørge, om politikerne kendte det telegram, Foss og Ebbe Munck havde sendt, og hvorledes deres synspunkt var på den engelske regerings forslag. Grev Reventlow ændrede dette forslag derhen, at han syntes, det ikke var godt, at jeg kom med dette spørgsmål, men at han henstillede, at det blev den engelske regering, som stillede dette spørgsmål til politikerne, eller rettere til Buhl. Dette accepterede jeg, idet jeg dog gjorde den bemærkning, at jeg måtte forlange meddelt, at jeg ikke havde deltaget i henvendelsen fra Stockholm. Warner som oprindeligt meget stærkt havde stået på sit forslag, forstod mine argumenter og syntes, det var fuldstændigt rigtigt, at man måtte høre, hvad politikerne sagde, og det var det, der blev vedtaget.

Noter

1. Talen er optrykt som dokument nr. 14.
2. Således havde Christmas Møller år forinden arbejdet med sagen, da det i 1944 endeligt lykkedes at få en dansk repræsentant til Moskva. Og på et tidspunkt, hvor de danske aktier stod lavt i den allierede lejr, og nordmændene var langt fremme med en ny atlanterhavspolitik, bidrog Christmas Møllers mange kontakter med nordmændene til, at den danske suverænitæt over de nordatlantiske områder ikke blev bragt i tvivl.
3. Jørgen Hæstrup: "Table Top" i Jyske Samlinger Ny rk. 5. s. 371 og 176.
4. Omtalt i brev fra Christmas Møller til Eyvind Knauer 12.6.1944. Arkivet pk. 19.
5. Dagbogen 30.8.1842, 6.1.1945, 2.2.1944, 27.2.1945, 9.7. og 6.8.1942.
6. Wilhelm Christmas-Møller: Christmas I (1933) s. 56.
7. Et hovedsynspunkt hos Wilhelm Christmas-Møller, se f.eks. bd. I s. 135.
8. Christmas Møllers memorandum til regeringen 29.4.1940 refereret hos Henrik S. Nissen: 1940 (1971) s. 38.
9. Se f.eks. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie bd. 13 s. 207 og Wilhelm Christmas-Møller op. cit. II s. 127. Også da regeringen skulle informere sine gesandtskaber om den nye politik, var Christmas Møller i opposition. Ministrene fandt imidlertid Christmas Møllers argumentation billig og møntet på et kommende partipolitisk opgør. (Se brevveksling maj 1940 med Stauning, Munch og Bertel Dahlgaard. Arkivet pk. 7, 8 og 9).
10. Oluf Pedersen: Den politiske modstand under besættelsen (1946) s. 37.
11. Dagbogen 29.1.1941.
12. Nevøen, Wilhelm Christmas-Møller, navngiver Christmas Møllers karakteristiske, personlige attitude "Jeanne d'Arc-sindet". Op. cit. II s. 167.
13. Dokument nr. 4.
14. Se f.eks. brev til P. Munch 20.6.1940 (optrykt som dokument nr. 2).
15. "Breve fra ensomheden" optrykt som dokument nr. 5.
16. Brev til Fibiger 29.1. og 10.3.1941. Arkivet pk. 7.
17. Dagbogen 16. og 25.10.1941. Christmas Møllers tale på Gl. Hel-

- lerup Gymnasium optrykt i den Parlamentariske Kommissions beretning IV s. 144ff.
18. Wilhelm Christmas-Møller beretter, at Christmas Møller fik dette ry, fordi han en gang havde glemt sin mappe i undergrundsbanen. Mappen indeholdt dog kun en madpakke! Ovennævnte værk II s. 325 note 135.
 19. Det såkaldte "detonator-concept", se David Stafford: Britain and European Resistance (1980) s. 28ff.
 20. Forløbet omkring invitationerne gennemgås i forordet til Hæstrups "Londonbreve".
 21. P-planen gik ud på, at militære ventegrupper skulle ligge underdrejet og først træde i funktion i en slutkamp, ligesom de også skulle opretholde ro og orden.
 22. De frie Danskes love i arkivet pk. 49.
 23. Om rådets organisation, se E. Blytgen Petersen: Det danske Råd i London (i Vilhelm LaCour: Danmark under besættelsen III (1946) s. 539ff).
 24. Frank Esmann Jensen: Da fornuften sejrede (1972) s. 130, hvor Christmas Møller nævnes sammen med Gudme, Tillge og Knauer som tilhørende en mere "radikal" gruppe i Det danske Råd. Også kommunisterne Leif Gundel, D. V. Aagaard og Børge Møller kan formodentlig regnes til denne fløj.
 25. Dagbogen 12.5.1943.
 26. Ud over Hedtoft forsøgte Christmas Møller i løbet af Londonopholdet at få en række socialdemokrater over: H. C. Hansen, nationalbankdirektør C. V. Bramsnæs, historikeren Albert Olsen, partisekretær Oluf Carlsson, fagforeningslederne Aksel Olsen og Emil Nissen, og journalisten Harry Agerbak. Sidstnævnte kom rent faktisk til London, men havde ikke mandat hjemmefra til at danne politisk ledelse.
 27. Se dokument nr. 13.
 28. I alt indsamlede den frie danske bevægelse 147.000 £, heraf blev de 92.000 indsamlet af danskere i Storbritannien. Blytgen-Petersen: De frie danske i London (1977) s. 211.
 29. Se Terkel M. Terkelsen: Fra pålidelig kilde (1977) s. 101.
 30. Wilhelm Christmas-Møller argumenterer for, at disse synspunkter allerede var til stede i 1940. Op. cit. bd. I s. 161.
 31. Wilhelm Christmas-Møller op. cit. II s. 249.
 32. Disse arkivalier er i efteråret 1992 afleveret til Rigsarkivet af Wilhelm Christmas-Møller og er venligst stillet til rådighed for denne udgivelse.
 33. Wilhelm Christmas-Møller er den første, der mere systematisk har anvendt dagbogen, ellers har de fleste skribenter trukket på de sporadiske udpluk, som har været offentliggjort af Jørgen Hæstrup og Emil Blytgen Petersen.
 34. Greve Bent Holstein, der havde en fortid som MF for de kon-

- servative, hvorfra han blev ekskluderet i 1922. I 30'erne og under besættelsen havde Holstein flirtet med nazisterne.
35. Straffelovstillæget af 18. januar, den såkaldte "Lex-Ørum", der skærpede straffen for at modarbejde besættelsesmagten.
 36. Henry Hansen var indehaver af vekselererfirmaet H. C. Møller, Christmas Møllers fars gamle firma.
 37. C. O. Henriques var jøde og formand for det Mosaiske Troesamfund.
 38. Selv efter det var lykkedes at tvinge Christmas Møller ud af politik, fortsatte den såkaldte "Nytårskrise". Renthe Fink søgte at presse en regeringsændring igennem, men krisen drev over i starten af februar.
 39. Efter det såkaldte "spadeslag" i Haderslev 8. december 1940 havde besættelsesmagten krævet tiltalefrafald for de arresterede nazister, hvad justitsministeren, Harald Petersen, modsatte sig.
 40. H.C. Petersen fra den konservative partiorganisation.
 41. Axel B. Lange havde været blandt Christmas Møllers modstandere i grundlovssagen i 1939.
 42. Forsvarsminister Brorsen havde 22.1. meddelt, at besættelsesmagten krævede 12 danske torpedobåde udleveret. Det lykkedes at forhandle tallet ned til 8, uden bevæbning.
 43. Aalborghallen var brændt som følge af uforsigtighed fra de indkvarterede tyske soldaters side.
 44. Disse regeringsrygter belyses nærmere i Gunnar Larsens dagbogsnotater optrykt i Den parlamentariske Kommissions beretning IV s. 116.
 45. Den hentydes til de tyske løfter 9. april om at respektere dansk selvbestemmelse i indre forhold.
 46. Peter de Hemmer Gudmes antinazistiske foredragsvirksomhed.
 47. Gertrud C. M's søster.
 48. Christmas Møllers søn John, der var elev på kostskolen, Herlufsholm.
 49. Den formelle begrundelse for kravet om Hedtoft Hansens fjernelse var, at han gennem den socialdemokratiske informationscentral, HIPA, var ansvarlig for, at der herfra var udsendt svensk pressemateriale, som besættelsesmagten anså for tysk-fjendtlig propaganda.
 50. Pga. vedtagelsen om at udlevere torpedobådene (Se afsnittet om marinens forhold i LaCour: Danmark under besættelsen I s. 406).
 51. Hovedorganisationernes **Informations og Propaganda Afdeling**. Socialdemokratisk antikommunistisk (og antinazistisk) agitationsorganisation nedlagt 1.10.1941.
 52. Den konservative Victor Pürschel havde været Christmas Møllers rival til lederposten i partiet, derfor animositeten i formuleringerne.

53. Derfor måtte danskerne opgive at hæve kronen i 1941, men næste år lykkedes det (se C.V. Bramsnæs' afsnit i Brøndsted og Gedde: De fem lange år III s. 1033).
54. Normalt havde Foss-møderne til formål at indsamle penge til partiet, hvor Einar P. Foss var hovedkasserer.
55. Måske hentydes der til overvejelserne i dokumentet "Breve fra ensomheden" optrykt som dokument nr. 5.
56. 25-året for Det konservative Folkepartis første landsråd 22. februar.
57. Den århusianske sagfører, Henning Hasle, havde efter grundlovsafstemningen i 1939 afløst Christmas Møller som rigsdagsgruppens formand. Men Christmas Møller stod internt i opposition til Hasle, og meget tyder på, at han mente, Hasle svigtede en underforstået aftale om atter at give posten tilbage. Se Wilhelm Christmas-Møller: Op. cit. II s. 116.
58. To folketingsmedlemmer forlod Frits Clausens DNSAP og repræsenterede fremover et nyt parti, Dansk Folkeparti.
59. H. C. Møllers 2. hustru.
60. Herlufsholm, Johns skole.
61. "Hørere" var Herlufsholms betegnelse for de lærere eller ældre elever, der overhørte de unge i timerne.
62. Der hentydes til Den Interparlamentariske Union, hvor forskellige landes parlamentarikere besøgte hinanden.
63. Christmas Møller skulle skrive et afsnit om næringslivet i et samleværk, "Dagens Danmark", som Rantzau ville udgive i Sverige (Brev fra Rantzau til Christmas Møller 12.2.1942, arkivet pk. 9). Bogen udkom aldrig.
64. Der refereres til nummerpladen – vognen var indregistreret i København.
65. Staunings tale 8. marts i Studenterforeningen, hvor han fremhævede, at Danmark måtte finde sin plads i det nye Europa. Optrykt i uddrag i Niels Alkil: Besættelsestidens fakta I s. 179.
66. Christmas Møller havde forgæves forsøgt at få Fibiger til at foretage reservationer over for Staunings tale i Studenterforeningen, så det blev markeret, at de konservative ikke var indforståede. Brev til Fibiger 10.3.1941. Arkivet pk. 7.
67. Formodentlig stortingspræsident C.J. Hambros "I saw it happen in Norway", som det 1941 blev forbudt at indføre til Danmark.
68. Jugoslaviens tiltrædelse af tremagtspagten 25. marts udløste et kup i Beograd, hvor en mere engelskvenlig regering kom til magten.
69. Kehren i Eritrea og Harrar, Abbesiniens næststørste by, blev erobret af briterne 27. og 25. marts.
70. Den tyske presseråd Gustav Meissner fandt Kristeligt Dagblads redaktør "sportsligt interesseret i at pleje negative tendenser mod Tyskland" (Brev til Pressebureauet 31.3.41. i Udenrigsministeri-

ets arkiv 111 N 3 pk. 2), hvorfor han burde fjernes. Sagen endte foreløbig med, at Helweg-L. kunne fortsætte på bladet, blot han ikke skrev lederne. Først ved årets udgang forlod Helweg-L. Kristeligt Dagblad. (Se Laurids Bindsløv Frederiksen: *Pressen under besættelsen* (1960) s. 157).

71. Formodentlig Aa. J. Lassen som tyskerne i april 1940 havde ført til Tyskland, fordi han havde smuglet propagandamateriale over grænsen. Efter pres fra den danske regering var han atter blevet udleveret på den betingelse, at han ikke kom på fri fod. 26.3.41 blev han anbragt i Vestre Fængsel.
72. Tyskland indledte deres angreb mod de to stater 6. april.
73. Iflg. Sten Gudme drøftede man fremtidsmulighederne for en underjordisk presse. Gudmes beretning, RA.
74. Den danske gesandt i Washington, Henrik Kauffmann, havde 9. april undertegnet en overenskomst, der gav USA ret til at oprette militære baser på Grønland.
75. Christmas Møllers meddelelse om sin advokatvirksomhed, som Sagførerrådet fandt var en krænkelse af de liberale erhvervs konkurrenceetiske regler (se dagbogen 7.-9. maj).
76. Efter Christmas Møllers død var der en vis frygt blandt konservative for, hvilke afsløringer udgivelsen af Bogen om Christmas Møller ville bringe for dagen. Striden med Sagførerrådet indgik i diskussionen, og dagbladet Information optrykte den nævnte skrivelse 19.11.1948.
77. Besættelsesmagten havde været utilfreds med justitsministerens håndtering af de nazistiske demonstrationer, og da det kom til sammenstød mellem tyske og danske tilskuere grundlovsdag i forbindelse med en fodboldkamp mellem et dansk hold og "Admira" fra Wien, benyttede tyskerne lejligheden til at kræve Harald Petersen fjernet.
78. Tyskland angreb Sovjetunionen 22. juni.
79. Efter Tysklands angreb på Sovjetunionen udsendte udenrigsminister Erik Scavenius 26. juni en erklæring, hvor Danmark udtrykte sin solidaritet med Nazityskland, der kæmpede for at "bevare en samfundsordning i overensstemmelse med europæisk kultur". Sovjet betegnedes derimod som "en magt, som i en årække har betydet en trussel mod de nordiske staters velfærd og trivsel".
80. Formodentlig den senere rektor for Herlufsholm, historikeren Poul Kierkegaard, der var en af Christmas Møller-familiens personlige venner.
81. Gunnar Larsen ønskede at skabe en konkurrent til Frikorps Danmark for at vise, at der var danske, der ville bekæmpe kommunismen, blot det ikke knyttedes sammen med nationalsocialismen (P. Munchs erindringer VII s. 170).

82. Gunnar Seidenfaden, sekretær i Udenrigsministeriets økonomisk-politiske afdeling.
83. Scavenius havde enrådigt beordret oplæsning i radioen af regeringens erklæring om, at oberstløjtnant Kryssing fra 5. artilleri-afdel. i Holbæk skulle lede Frikorps Danmark sammen med kaptajn Thor Jørgensen. (Se Parl. komm. V s. 56 samt P. Munchs erindringer VII s. 171).
84. Regeringen havde 3. juli anmodet den amerikanske regering om at hjemkalde alle konsulære tjenestemænd.
85. Der hentydes til Frikorps Danmark.
86. Her havde den tyske legationsråd Gustav Meissner budt velkommen, og Kryssing havde udtalt, at det var *med regeringens billigelse*, at han havde overtaget ledelsen.
87. Se f.eks. Henrik S. Nissen 1940 (1971) s. 68.
88. Episoden, kaldet den skjulte ministerkrise, er omtalt i P. Munchs erindringer VII s. 181.
89. H. P. Sørensen havde 13.6. afvist at bringe 3 artikler af Harald Bergsted i Socialdemokraten. Sørensen stod fast trods tyske forlangender – det var presseordningens grundlæggende princip, at besættelsesmagten ikke blandede sig i det redaktionelle. 27.8. forlod han redaktørposten, og i oktober måtte han gå som formand for Pressenævnet.
90. I august måtte Hedtoft og H.C. Hansen forlade deres sidste tillidsposter (bortset fra folketingsmedlemskabet) og måtte fremover kun tale i deres valgkredse.
91. Formodentlig planerne om at udsende tidsskriftet “Fremtiden”, der skulle føre åben debat om rent danske problemer, hvad aprilordningen jo formelt tillod. I redaktionsstaben sad bl.a. Thomas Døssing, Ole Kiilerich, Mogens Fog, Ellen Hørup. Se arkivet pk. 42. Tidsskriftet blev dog aldrig til noget, da man vanskeligt kunne undgå også at omtale besættelsesmagten, og da deltagerne ville eksponere sig i en grad, der ville umuliggøre senere illegalt arbejde. I stedet gik man senere på året i gang med det illegale Frit Danmark. Dagbogen nævner, at Christmas Møller i januar 1942 mødte Aksel Larsen hos Fog og planlagde bladarbejdet. Se Hans Snitker: Det illegale Frit Danmark (1977) s. 16f.
92. Den konservative redaktør Adolph (“Alf”) Svensson frygtede, at evt. uro kunne true hans livsværk: den konservative højskole på Hindsgaul. Se Wilhelm Christmas-Møller: Christmas II s. 158f.
93. Muligvis den sønderjyske konservative politiker, rektor H. P. Hansen.
94. Christmas Møller havde talt med Erik Seidenfadens kone, Jytte, der mundtligt overbragte et engelsk forslag om, at en dansker kom til England. Hermed startede forberedelserne til Christmas Møllers Englandsrejse.

95. Arne Sørensen var blevet idømt 60 dages hæfte for at have udgivet Wilhelm la Cours pjeces "Om at sige ja og nej".
96. Det var Gertrud C. M.'s fødselsdag.
97. Den såkaldte Atlanterhavserklæring, hvor de to allierede afstod fra territoriale krigsmål og erklærede at ville respektere folkenes selvbestemmelsesret.
98. Tyskerne havde forlangt en dansk protest mod den amerikanske besættelse af Island, hvad regeringen havde afvist. Man kunne ikke protestere på en anden stats vegne. Men de tyske myndigheder og udenrigsminister Scavenius havde forhandlet en erklæring, som skulle oplæses af statsminister Stauning. Dette skete 22. august fra Folketingets talerstol trods modstand i Nimandsudvalget.
99. Statsministeren havde 17.8. udtalt til Aftenbladet, at det dansk-tyske forhold var godt, og at den offentlige mening havde ændret sig efter det tyske angreb på Sovjetunionen. (P. Munchs erindringer I, note 211 s. 434).
100. Et ekko af diskussionen i Nimandsudvalget, hvor man lagde vægt på, at det ene land ikke kunne protestere på det andet lands vegne.
101. Arkivet pk. 4.
102. Ritmester Lunding og løjtnant Sven Truelsen (Wilhelm Christmas-Møller: Op. cit. II s. 166).
103. Partiets modstand mod formueafgiften behandles kort hos Wilhelm Christmas-Møller op. cit. bd. II s. 162.
104. Nærmere herom hos Oluf Pedersen: Den politiske modstand under besættelsen (1946) s. 100.
105. I Norge havde tyskerne bekæmpet den såkaldte "mælkestrejke" ved at indføre undtagelsestilstand, hvorunder LO-juristen Viggo Hansteen og fagforeningslederen Rolf Wickstrøm blev skudt ved standret.
106. Bedømt tidsmæssigt *kan* der være tale om Christmas Møllers brev til den engelske Stockholmgesandt, Victor Mallet, men afsendelsen af brevet skete først 8.10. I brevet opstiller Christmas Møller to muligheder (at aflægge kort besøg i England eller at blive der krigen ud), hvor Møller på dette tidspunkt foretrækker det sidste. (H. C. Bjerg: Ligaen I (1985) s. 174).
107. Det konservative folketingsmedlem Poul Drachmann var død 25. september.
108. Bibliotekskonsulent Jørgen Bankes plan om at oprette "Dansk Studiering", forløber for "Ringene". Se Steen M. Andersen: Modstandsorganisationen Ringene (1984) s. 10f.
109. Christmas Møller udsendte en erklæring 14.10., hvor han imødegik de cirkulerende rygter om, at han ikke fra begyndelsen skulle have været imod Mønt- og Toldunionen, Arkivet pk. 65. Omtalt hos Wilhelm Christmas-Møller op. cit. I s. 141.

110. Formodentlig hentyder Christmas Møller til sin samtale med den afgående svenske gesandt i København, Hamilton, som skulle referere videre til den engelske gesandt i Stockholm, Victor Mallet, til hvem Christmas Møller sendte sit brev 8.10.
111. Kaj Munk havde ved flere lejligheder været i konflikt med censuren, og Nationaltidende havde netop fået forbud mod at bringe hans prædikener. Den tyskvenlige del af pressen havde kritiseret slotspræst Oscar Geismars prædiken ved Rigsdagens åbningsgudstjeneste. Udenrigsministeriet besværede sig herom i brev til Kirkeministeriet 10.10. og – måske som et resultat af Christmas Møllers råd – i et *skriftligt* memorandum 18.10. Se E.T. Jacobsen: Som om intet var hændt. Den danske folkekirke under besættelsen (1991) s. 80f.
112. Renthe-Finks klage til udenrigsministeren samt et referat af Christmas Møllers tale på Gl. Hellerup Gymnasium optrykt i Parl. Komm. IV s. 144ff.
113. Nærmere herom hos Steen M. Andersen op. cit. s. 13.
114. Sagen omtalt i den Parl. Komm. IV 1948 s. 451.
115. Hvad der mere præcist ligger i sætningen er ikke klart, men Christmas Møller havde inviteret flere af sine bekendte til et Ringen-møde på Jørgen Bankes arbejdsplads, Bibliotekstilsynet, 13.11. (Steen M. Andersen op.cit. s. 14). Også planerne om Englandsrejsen modnedes i denne periode. 2.11. havde Christmas Møller på ny sendt brev til den engelske Stockholmgesandt (optrykt som dokument nr. 6). Af to muligheder (besøge eller forblive i England) foretrak Møller nu det første.
116. Måske Borch Johansen. Denne samtale har sandsynligvis foranlediget Christmas Møllers tredje brev til Mallet 24.11. (H. C. Bjerg op. cit. s. 174, brevet citeres i Hæstrup: Table Top. Jyske Samlinger V 4 1961 s. 365).
117. Efter at Hedtoft var tvunget bort fra alle hverv undtagen folketingsmedlemskabet, var han blevet direktør for Kooperationens bryggeri, "Stjernen". Hedtoft var som bekendt også blevet inviteret til London.
118. Antikominternpagten var i 1936 indgået mellem Tyskland og Japan. Den forpligtede til fælles bekæmpelse af kommunismen. Tyskerne krævede 20. november 1941, at Danmark gik med i pagten. Dette skete, men med en hemmelig tillægserklæring, der begrænsede de danske forpligtelser. Offentligheden opfattede Antikominternpagten som et skridt væk fra neutraliteten og som en tilnærmelse til Tysklands krigsmål.
119. De fire danske forbehold, som det tyske udenrigsministerium ikke ville give anerkendelse som en del af traktatforholdet. I stedet måtte den danske regering nøjes med at have dem med i en ensidig tillægserklæring, som ikke måtte offentliggøres.

120. Christmas Møller flyttede fra Nybrogade 26 til Peder Skramsgade 1.
121. For ikke at fremprovokere vanskeligheder med besættelsesmagten undgik regeringen at udnævne jøder til højere poster. Muligvis hentydes der til cand.mag. Georg Rosenmeier, der var lektor på Ordrup Gymnasium.
122. Den danske gesandt i London Eduard Reventlow var (i modsætning til Washingtongesandten Henrik Kauffmann) 9. april 1940 forblevet på posten som regeringens repræsentant. Men efter tilslutningen til Antikominternpagten nægtede Reventlow fremover at modtage ordrer fra det besatte København, hvorfor han fik sin afsked.
123. I denne periode arbejdedes med planer om at Christmas Møller skulle afhentes med fly eller skulle udrejse via en fingeret Bornholmertur. Selv foreslog Christmas Møller, at han kunne indgå i en planlagt flyafhentning af faldskærmsagenten Thomas Sneum. Se f.eks. Hæstrups afhandling "Table Top" i Jyske Samlinger Ny rk. 5. s. 365.
124. John var blevet spurgt, om han ville deltage i udrejsen til London.
125. Den danske tilslutning til Antikominternpagten havde fået Reventlow til 1.12.1941 at bryde med København. Regeringen søgte at undgå et definitivt brud – sendte telegrammer og lod kongen udtale sig i en erklæring, men enden blev, at Reventlow afskedigedes i marts 1942.
126. "Trollebal" er Herlufsholms fornemste fest, der afholdes hvert år 14. januar, datoen for skolens grundlægger, Herluf Trolles fødselsdag.
127. Biskoppens taler cirkulerede i afskrift. I 1944 blev de udgivet i den illegale pamflet "Kirke i Kamp".
128. Nationaltidendes redaktør, Aage Schoch, der var i besættelsesmagtens søgelys pga. sine antityske artikler. Efter gentagne tyske klager måtte han i februar 1942 trække sig tilbage.
129. Nimandsudvalget tilsluttede sig ideen om revaluering 22. januar i et forsøg på at dæmpe de voldsomme prisstigninger. Oluf Pedersen op. cit. s. 101.
130. Tyskerne ønskede deres motorveje, de såkaldte autostradaer, ført til Danmark over den nye fugleflugtslinie, hvorfra en sådan "hærvej" skulle videreføres til Helsingør. Det var tanken at lede trafikken uden om København via en ringvej.
131. Christensen beretter i sine erindringer, at Christmas Møller her gav en oversigt over situationen og bagefter udtalte nogle mystiske ord om, at han snart ville foretage sig noget, de tilstedeværende måske ikke ville synes om (Chr. R. Christensen: Erindringer fra krigsårene (1975) s. 65).
132. Anvendelsen af ordet "småpilleri" har måske skullet kamouflere vigtigheden af forbindelsen til Fog. Her mødtes Christmas Møl-

- ler nemlig med den efterlyste kommunistleder, Aksel Larsen.
133. Her tænkes formentlig på Quislings stort iscenesatte udnævnelse til ministerpræsident 1. februar. Men samtiden var også optaget af tyskernes grusomme repressalier mod befolkningen på Lofoten efter en engelsk Commandoaktion kort før nytår.
 134. Formålet med bombeeksplosionen tolkedes hos politikerne som et forsøg på at omgå regeringens uniformsforbud. (P. Munchs erindringer 1939-42 I s. 282). Når "systemet" ikke kunne opretholde den offentlige ro, ville DNSAP profilere sig ved at demonstrere handlekraft.
 135. Forfatteren C.E. Soyas humoristiske fortælling, "En gæst", om en ørentvist som er ved at æde en dansk familie ud af huset. Kun ved at slå den ihjel genoprettes familiens tilværelse.
 136. Se P. Munchs erindringer VII s. 272.
 137. Ved siden af sine politiske hverv som rådmand i Gentofte kommunalbestyrelse og medlem af den konservative hovedbestyrelse var Knud Bindeslev chef i Landmandsbankens afdeling på Kgs. Nytorv.
 138. Den britiske fæstningsby, Singapore, kapitulerede 15.2., efter at japanske tropper havde angrebet den fra fastlandssiden.
 139. Historikeren Vilhelm laCours piecer og foredrag havde vakt opsigt, og han havde afsonet en dom i efteråret 1941. I februar 1942 blev han på ny arresteret, men denne gang skulle sagen for tysk krigsret. Det offentlige røre herover var så stærkt, at sagen kom tilbage til dansk jurisdiktion, og i juni idømte Højesteret ham 7 måneders fængsel.
 140. Mødets nærmere indhold fremgår ikke af dagbogen, men i denne periode forberedtes det illegale Frit Danmark, i hvilken forbindelse Christmas Møller mødtes med Ole Kiilerich og den efterlyste Børge Houmann. Houmann har i erindringsbogen "Kommunist under besættelsen" (1990) beskrevet et møde, som dog dateres til slutningen af januar (s. 158f).
 141. Som et led i flugtplanerne havde familien søgt at komme ud af landet med et påskud om at ville rejse til Bornholm, hvortil man pga. isforholdene en overgang måtte tage via Sverige, men kun Christmas Møllers hustru og søn kunne få den ønskede udrejsetilladelse.
 142. Bogen "Ord til eftertanke", hvor Christmas Møllers tidligere rival fra folketingsgruppen, Victor Pürschel, kritiserede regeringens svage linje over for besættelsesmagten.
 143. Udenrigsministeriets telegram 7.3. om de to diplomaters afsked er optrykt i den Parl. Komm. V s. 179.
 144. Bl.a. havde Christmas Møller som medstifter af Frit Danmark skrevet programartiklen til det første nummer, som udkom 22. april. Christmas Møller ville ikke desavouere samarbejdspolitikken totalt ved bladsamarbejdet med kommunisterne, blot presse

- regeringen til i højere grad at stå fast på sin politik. Derfor kritiserede han et kommunistisk indlæg i bladet, hvor Scavenius karakteriseredes som landsforræder (Snitker op. cit. s. 21).
145. De norske biskopper havde nedlagt deres embeder 24.2., men det norske Kirkeministerium anfægtede gyldigheden af deres begrundelse som værende i strid med de faktiske forhold, og ministeriet hævdede, at ærkebiskoppens optræden var i strid med en biskops høje og ansvarsfulde gerning.
 146. Det var Udenrigsministeriet, der havde bedt politiet skride ind. Sagen omtalt i Erik Thostrup Jacobsen: "Som om intet var hændt. Den danske folkekirke under besættelsen" (Odense 1991) s. 58 og i note 22 s. 311.
 147. Venstre havde i foråret 1941 betinget sig, at understøttelserne blev nedsat, hvis partiet fortsat skulle støtte regeringssamarbejdet. Det nedsatte folketingsudvalg havde netop 27. feb. 1942 afgivet sin betænkning herom (Se Johs. Kjærboel: Socialpolitikken under krigen, i Hartvig Frisch: Danmark besat og befriet II (1947) s. 139f).
 148. Christmas Møller undlader her at nævne, at de tre faldskærmsfolk Rottbøll, Johannesen og Mikkelsen også deltog i middagen.
 149. Regeringen havde beordret amtmænd og politimestre til at indkalde egnens fremtrædende borgere til møder, hvor myndighederne bad dem udvise forståelse for samarbejdslinjens nødvendighed. (Parl. Komm. V s. 89).
 150. Der hentydes til den antibrandesianske kulturkritiker, Harald Niensens bog, "Europas fremtid" (Kbh. 1942), der var præget af antisemitisme.
 151. Optrykt i den Parl. Komm. IV s. 154.
 152. Sejltilladelse.
 153. Formentlig tænkes der på episoden, hvor 11 norske blokadebrydere 1. april havde forsøgt at sejle fra Göteborg til England. Kun 2 nåede gennem de tyske spærringer, resten blev sænket eller vendte om.
 154. Albert E. Christensen, engelsk konsul i Göteborg, stod i forbindelse med SOE.
 155. Gesandten, Victor Mallet, var bortrejst. I stedet tog legationssekretæren, Pollock sig af de nyankomne. (Ebbe Muncks erindringer, Døren til den frie verden (1967) s. 73).
 156. Ronald Turnbull var SOEs repræsentant i Stockholm.
 157. Den fhv. norske statsminister fra partiet Venstre, J. L. Mowinkel, der en måned senere forlod posten som konsultativ statsråd i Londonregeringen.
 158. WPF var PWEs hovedkvarter, hvor flere danske arbejdede med flyveblade, "sort" propaganda m.m.
 159. Ikke det illegale Frit Danmark, men Londonbladet af samme navn, som redigeredes af Blytgen Petersen.

160. "Denmark – Hitler's Model Protectorate" udgivet i London i 1942.
161. BBCs oversøiske udsendelser i modsætning til European Service og den hjemlige radio, Home Service.
162. Under flugten mod nord havde Stortinget 9. april 1940 gjort holdt på Elverum højskole og vedtaget en fuldmagt, der bemyndigede regeringen til også på stortingets vegne at træffe afgørelser ang. Norges sikkerhed, indtil tinget atter kunne samles.
163. Tryggve Lies udnævnelse til norsk udenrigsminister 19.11.1940 markerede et brud med den traditionelle neutralitetspolitik. Lie mente USA, Storbritannien og Norge i fællesskab skulle have ansvaret for forsvaret af Nordatlanten, hvad der indebar, at disse magter skulle have baser på Grønland, Færøerne og Island. Nordmændene støttede derfor den islandske og færøske selvstændighedstrang i disse år.
164. Africa House, Kingsway var hjemsted for Det danske Råd fra foråret 1942 til august, hvor man flyttede til 67 Pont Street – samme gade som den danske legation.
165. Londonbladet Frit Danmark.
166. Ingeniør Kaj Mygind, kompagnon i Peter Linds firma og ledende personlighed i den danske Londonkoloni, var død af hjerteslag 19.9.1941.
167. Christmas Møller arbejdede for at få briterne til at stille de indefrosne midler til rådighed for arbejdet i Det danske Råd. Han opstillede et budget på ca. 100.000 £ og var ikke blind for den politiske indflydelse, der ville følge med pengene. Hvis Rådet fik disse penge, ville det nemlig finansiere Reventlows danske legation (som p.t. fik sine penge fra Kauffmann) samt åbne repræsentationer i Sovjet og Kina. Forslaget ville bringe Rådet nærmere en status som eksilregering eller nationalkomité, hvad briterne var imod (jfr. Brev 13.4.43 fra Sargent med FOs synspunkter, dokument nr. 16. Se også Frank Esmann Jensen: Da fornuften sejrede s. 97f).
168. Memo af 4.6. Arkivet pk. 18. Her mente Christmas Møller, at søfolkene ikke var omfattet af straffelovstillægget af 18. januar ("Lex Ørum"), der gjorde det ulovligt at handle "på en bestemt måde i forhold til udenlandske militære styrker, der efter overenskomst med den danske regering befinder sig her i landet" (optrykt i Frit Danmarks Hvidbog I s. 257). Straffelovstillægget havde ved sin fremkomst vakt opmærksomhed i London. Således overvejede de britiske statsborgere at trække sig ud af Det danske Råd, da de ikke løb samme risiko for strafforfølgelse som de danske medlemmer.
169. "Lille John" var i januar 1940 blevet sendt på et halvt års ophold på den engelske kostskole "Bromsgrove", som Herlufsholm havde gode forbindelser til. Pga. Danmarks besættelse var det van-

- skeligt at komme hjem, og den kun 16-årige skoledreng var en tid strandet i Lissabon. Omkring 1. november 1940 genforenedes han langt om længe med sine forældre.
170. Lægen, Carl Johan Bruhn, var chef for det første af SOEs faldskærmshold. Sammen med telegrafisten Mogens Hammer blev han 27.12.1941 nedkastet ved Haslev, hvor han blev dræbt i faldet.
 171. Gennem hele krigen søgte i alt ca. 100 fiskekuttere til England, hvor de fortsatte fiskeriet fra havne i Whitehaven, Fleetwood, Buckie og Cardif.
 172. Kaptajn W.M. Iversen var medlem af Det danske Råd og rekrutterede unge danske til engelsk krigstjeneste. De øvrige rådsmedlemmer opfattede Iversen som Rådets rekrutteringsofficer, men da Iversen i hemmelighed også rekrutterede til SOE, var hans loyalitet i højere grad bundet til de engelske myndigheder. Dette skabte friktioner mellem ham og Rådet, og i 1943 kom det til et brud, hvorefter Iversen blev tjenestegørende i den britiske hær.
 173. Ingeniør Helge Ingerslev, der var bestyrelsesmedlem i Den danske Klub.
 174. Arkivet pk. 42. Optrykt som dokument nr. 9.
 175. Selvom Christmas Møller efter eget udsagn var dårlig til engelsk, præges sproget i dagbogen hurtigt af anglocismer. Han fastlagde sit engelskkursus til 2.-11. juli.
 176. Efter Tobruks fald 21. juni var den tyske general Rommels styrker gået ind i Ægypten, hvor briterne barrikaderede sig ved El Alamein.
 177. BBCs hovedkvarter, hvor også Foreign Office' propagandaafdeling, PID, havde til huse.
 178. Chokket over Tobruks fald og Rommels fremrykning mod El Alamein fik 2.7. underhuset til at foreslå et mistillidsvotum til krigskabinetet, men Churchill red stormen af.
 179. Se artiklen "Den berygtede juli-erklæring" i Londonbladet Frit Danmark 21.7.1942. Artiklen var nr. 9 i Christmas Møllers serie "Danmark under den anden verdenskrig". Karakteristisk for Christmas Møllers linje forklarede og forsvarede han her regeringen, og stik imod dagbogens udsagn om hans egentlige holdning *forsvarer* han i den offentlige artikel sin beslutning om *at forblive* som minister.
 180. Arkivet pk. 25, se dokument nr. 11.
 181. Brev af 19.7. optrykt i Londonbreve s. 48. De tre mænd, der nedkastedes 31.7., var P. Nielsen, H.P. Hansen og K.E. Pedersen (Se: Faldskærmsfolk, Årsskrift for Frihedsmuseets venner, 1986).
 182. Rådet arbejdede for, at marinen kunne bemane en korvet udelukkende med dansk besætning, men briterne foretrak, at søfol-

- kene forblev på handelsskibene. (Brev fra Warner til Christmas Møller 27.8.42. Arkivet pk. 26).
183. Det danske Råds nye domicil i Pont Street.
 184. Christmas Møller sendte 28.7. Warner et forklarende bilag (Arkivet pk. 26) til en opstilling, som han havde overrakt Warner den 25.7. Opstillingen, der viser størrelsen af de danske tilgodehavender, som Møller ønskede frigivet til brug for Det danske Råd, er refereret hos Frank Esmann Jensen: Da fornuften sejrede (1972) s. 67, hvor også FOs holdning til spørgsmålet behandles.
 185. Den danske flyverløjtnant Thomas Sneum var i 1941 fløjet til England i en sportsmaskine. Herfra blev han sendt retur som repræsentant for efterretningsvæsenet, SIS, der lå i strid med SOE. Sneum blev offer for denne rivalisering, så da han atter returnerede til England, blev han fængslet. Christmas Møller fik ham løsladt, og efter yderligere internering kom Sneum til det norske flyvevåben, hvor han gjorde tjeneste resten af krigen.
 186. I anledning af kong Haakons 70-årsdag deltog over 400 danske i en procession i Hyde Park, og en delegation fra Det danske Råd overrakte 5.000 £ til nordmændene.
 187. Angiveligt skulle Gustav Rasmussen i april 1940 have været stemt for, at legationen brød med København, men generalkonsul Rottbøll havde "hårdt og brutalt" trukket ham ad "grevens vej", så han ligesom den øvrige legation i de første år forholdt sig køligt til de frie danskes bevægelse. E. Blytgen-Petersen: Frie danske i London (1977) s. 82.
 188. Efter 9. april var mange danske skibe overgået til allieret tjeneste. Mandskaberne indgik i en "pool" – en pulje – dvs. et kontor der foretog fordelingen af arbejdskraft til skibene.
 189. Optrykt som dokument nr. 12. Omtales nærmere i Hæstrups artikel "Table Top". Bidrag til den danske sabotages historie. Jyske samlinger ny rk. V, 1959/61. Også Charles Hambro og Warner fik memoet 1.9. og 24.9. Dette forslag om at alt skulle samles om hans person, vendte Christmas Møller i dagbogen tilbage til, men hos englænderne faldt det ikke i god jord (se Esmann Jensen op. cit. s. 130f).
 190. Optrykt i Londonbreve s. 51.
 191. "Lille John" fyldte 18 år 7.10. Charles Hambro foreslog, at han søgte ind til the Buffs, men var også villig til at bruge sin indflydelse til at få John optaget i Grenadier Guards, selvom han ikke havde den fornødne højde. Andre tilbød at skaffe John ind i efterretningstjenesten. Selv var den unge Christmas Møller indstillet på en gang "at komme ud at slås", men helst ikke i the Buffs og egentlig foretrak han at blive pilot. Som bekendt endte overvejelserne med garden. Breve fra Hambro (17.7.), Stagg (26.9.) og "Lille John" (23.5. og 23.8.) i Arkivet pk. 16 og 25 samt supplementarkivet.

192. Christmas Møller havde besøgt øerne i 1939.
193. Nordmanden ville ikke anerkende den lokale danske myndighedsperson, Amtmand Hilbert.
194. Auxilliary Territorial Service – kvindelig hjælpetjeneste inden for hæren.
195. Formodentlig frøken Inger Scavenius, der var sekretær i Det danske Råd.
196. Lejligheden i Thourney Court.
197. Brev om Færøerne af 26.8.1942. Arkivet pk. 26.
198. Formodentlig artiklen “Dänemark und sein Nachbar” i arkivet pk. 21, tilsendt redaktøren af Die Zeitung, J. H. Lothar.
199. Brevet til Arne Sørensen optrykt i Hæstrup: “Londonbreve” s. 62.
200. Formentlig sigter Christmas Møller til en radiotale, han holdt til Norge 13. juli (omtalt i Frit Danmark 23.7.1942).
201. De frie Danske årsmøde. Referat i Frit Danmark 10.9.1942.
202. Den berømte “sabotagetale” (optrykt som dokument nr. 14).
203. Pseudonym for de danskere der var under uddannelse til faldskærmsfolk.
204. Formentlig hentydes til flyvebladet, Vi Vil Vinde, som Gudme redigerede for PWE.
205. Et ekko af diskussionen efter Christmas Møllers sabotagetale, hvor han havde taget udgangspunkt i en tale af Sir Archibald Sinclair, der havde understreget nødvendigheden af jernbanesabotage i det besatte Europa. Men Danmark var som bekendt et særtilfælde, og briterne ønskede endnu ikke, at BBC skulle opmuntre til sabotage, hvis det vanskeliggjorde regeringens position.
206. Generalkonsul Rottbøll havde i 1942 først ikke ønsket sæde i Rådet, hvorfor søfolkene var imod det senere opståede ønske om at optage ham midt i en valgperiode – den såkaldte “cooptering”. Kopi af brev fra Børge Møller til Reventlow 19.10.1942. Arkivet pk. 22.
207. “Lille John” fyldte 18 år 7.10., men var altså endnu for ung til at blive soldat.
208. I Danmark var den såkaldte telegramkrise i udvikling efter at Hitler havde hjemkaldt gesandten og general Lüdke pga. Kongens korte takketelegram efter fødselsdagen 26. september. Den nye øverstkommanderende general von Hanneken, ankom 2. oktober og måneden efter afløste Werner Best gesandten, Renthe Fink som rigsbefuldmægtiget.
209. Arkivet pk. 11. For Christmas Møller var det naturligt, at han som leder af den danske bevægelse fik kendskab til alt – også SOEs hemmelige arbejde. Denne indstilling havde fået SOE til at advare sine ansatte mod at optage forbindelse med Christmas Møller. Christmas Møller søgte at skabe kommunikation (og dermed et tillidsforhold) ved at ansætte Borch Johansen, der var

- kommet til London. En metode der viste sig at fungere over for Ebbe Munck o.a., men Borch J. hævdede ikke pengene og forekom uanfægtet i senere breve. Korrespondance i Arkivet pk. 12.
210. Arkivet pk. 31.
 211. Af frygt for spioner skulle alle nyankomne gennemgå "Patriotic School", før de kunne lukkes ud i det engelske samfund.
 212. SOEs organisation i Danmark lå i ruiner, efter at telegrafisten Paul Johannesen og faldskærmschefen Chr. Michael Rottbøll var dræbt 5. og 26. sept.
 213. Borch Johansen havde sammen med Mogens Hammer padlet over Øresund i kajak!
 214. Kong Christians sygdom efter et rideuheld 19. okt. 1942.
 215. Arkivet pk. 14. Erling Foss sendte ugerapporter om den politiske udvikling i Danmark til London. Mange af disse rapporter ligger i Christmas Møllers arkiv. uddrag er optrykt i Erling Foss: Fra passiv til aktiv modstand (1946).
 216. Warners negative indtryk af Christmas Møller fremgår af den samtidige rapport han sendte til Washington i anledning af Christmas Møllers USA-rejse. Esmann Jensen op. cit. s. 68ff.
 217. Gunnar Larsen var som minister for offentlige arbejder en af regeringens mest tilpasningsvillige medlemmer. Ved siden af denne linje, der i offentligheden opfattedes som tyskvenlig, havde Gunnar Larsen forbindelser til mange sider. Bl.a. arbejdede han for det britiske Secret Service.
 218. FOs referat af samtalen omtales s. 73 hos Esmann Jensen, der fejldaterer samtalen til 4.11.
 219. Christmas Møller havde besluttet at ophøre med at tale regelmæssigt i BBC, men ville fortsat tale lejlighedsvist. Brev til Robert Jørgensen 28.10.1942. Arkivet pk. 18.
 220. Ulæseligt navn på flyvepladsen.
 221. Christmas Møller havde kritiseret kredsen omkring A. P. Møller, der i 1940 havde arbejdet for en upolitisk regering. Det måtte brede kredse føle var at udnytte Danmarks "fornedrelsestilstand" til opnåelse af egne politiske mål. Frit Danmark 27.8.1942.
 222. "Little Norway" var en træningslejr i Canada, hvor norsk mandskab uddannedes til tjeneste i luftvåbnet.
 223. Christmas Møllers rejseplan 19.11.-7.12. samt breve til Gertrud C. M. skrevet under USA-opholdet i suppleringsarkivet.
 224. Forudsætningen for Christmas Møllers rejse havde jo været at han fra London skulle *lede* de frie danske, men Foss og Munck følte sig ikke underlagt andre. I sit brev rekapitulerede Munck forløbet omkring invitationerne og erklærede, at han ikke ville skrive regelmæssigt. Christmas Møller formulerede først et skarpt svar, men valgte siden at foreslå, at Munck knyttedes til ham ved et ansættelsesforhold, hvor Munck blev betalt for ugentlige rapporter. Udkast og svar i arkivet pk. 22.

225. Arkivet pk. 51.
226. UNs erklæring af 17. december 1942, der fordømte nazismens "koldblodige udryddelsespolitik" over for jøderne (Se f.eks. W. Laqueur: *The Terrible Secret* (1980) s. 223).
227. Efter den såkaldte "Telegramkrise" var udenrigsminister Erik Scavenius 8.11. tillige blevet statsminister, hvilket Christmas Møller havde fået underretning om i USA.
228. Den tekniske term for den økonomiske reorganisering efter krigen.
229. Pk. 14. Se også Esmann Jensen s. 73-74. Christmas Møller konkluderede, at der ikke var muligheder for et dansk arbejde i USA, og at ledelsen af bevægelsen derfor skulle koncentreres i London.
230. Her tænkes på RAFs bombardement af skibsværftet B & W 27.1.1943.
231. Christmas Møllers forslag om udvidelse af Det danske Råds aktiviteter og beføjelser. Omtalt hos Frank Esmann Jensen s. 97f.
232. I pk. 26. Med forslaget om "Liason" sigtede Christmas Møller på den fremtidige befrielsessituation, hvor de landsatte allierede styrker skulle sættes i forbindelse med pålidelige danske. Christmas Møller søgte også her at give Danmark en plads i det allierede arbejde, men hvad han ikke vidste, var at den allierede overkommando selv arbejdede med dette sørgsmål.
233. Et af Det danske Råds underudvalg.
234. Christmas Møller ledede mødet, der fandt sted i det danske hus. Referat i *Frit Danmark* 12.2.1943.
235. England var en stormagt i stadig svækkelse og søgte derfor støtte for sin indflydelse. Derfor opererede man på dette tidlige tidspunkt i krigen med tanken om baser og med grupperinger af mindre, pro-britiske lande, der skulle modvirke indflydelsen fra kontinentets dominerende stormagt, Sovjetstaten. Efter Teheran-konferencen i nov. 43 bestræbte briterne sig i stedet på at sikre sin indflydelse ved direkte aftaler med modparten, som det siden skete i Jalta.
236. Ud over indtægterne fra medlemskontingent, blad- og piecesalg, fik den danske bevægelse også tilskud fra covenantydere. Det var mere velstående medlemmer, der kunne opnå skattefrihed for deres bidrag ved at oprette en juridisk pagt (covenant), hvor de forpligtede sig til over en årrække at donere et fast beløb til bevægelsen.
237. Aht. Sveriges neutralitet og for ikke at besværliggøre fremtidige rejser ønskede Foreign Office ingen offentlighed omkring Kiilerichs ankomst til London. Derfor måtte Christmas Møller aflyse en allerede planlagt pressekonference.
238. Cooptering = optagelse af medlemmer i Det danske Råd midt i valgperioden.
239. Artiklerne "Danske i USA", "NADAs virksomhed" samt "I hær

- og luftstyrke” (i Londonbladet Frit Danmark 29.1., 19.2. og 5.3. 1943), understregede, at danskerne i USA (hvis antal var større end Londondanskerne, og som kunne få bedre information) havde fundet det naturligt at slutte op bag deres gesandt og ville ikke (som Londondanskerne) lave et selvstændigt råd. Redaktøren havde fjernet enkelte passager inden trykningen, idet man fandt omtalen af Kauffmann panegyrisk, og mente der var tale om “et spark” til grev Reventlow. Brev fra Gustav Rasmussen til Christmas Møller 24.2., arkivet pk. 31. Artiklerne blev 19.3. imødegået i et åbent brev til Bang Jensen af Erik Hertel fra arbejdsudvalget. Han fremhævede Rådets arbejde og understregede, at Christmas Møller var den fri danske bevægelses naturlige leder.
240. Søfolkene træksedler var under normale forhold udtryk for den del af hyren, som blev fratrukket lønnen og sendt til familierne i land. Da verdenskrigen havde afbrudt forbindelsen til Danmark, modtog familierne understøttelse fra Staten, rederne eller forbundet. Men det understregedes, at der var tale om et lån, som søfolkene skulle betale tilbage efter krigen. Søfolkene opfordredes derfor til at spare op af deres sparsomme hyrer, hvad de var utilfredse med.
241. Referat i Frit Danmark 5.3.1943.
242. Hertuginde af Kent deltog i en reception i Det danske Hus. Referat i Frit Danmark 12.3.1943.
243. Begge breve omhandlede samarbejdsproblemer. Christmas Møller kritiserede Reventlow for at ville føre en tilbagetrukket tilværelse, hvorimod Møller selv repræsenterede en *holdning*, og ville sætte de danske i arbejde. Den nyankomne Borch Johansen holdt sig efter SOEs råd på afstand af Christmas Møller. (Breve i arkivet pk. 29 og 12).
244. Som Rådets rekrutteringsofficer.
245. 3.3. havde arbejdsudvalget fremlagt et “arbejds- og kampprogram”, der skærpede linjen: Man ville ikke længere forsvare den danske regering. Man ville opmuntre hjemmefronten i kampen mod nazismen, tyskerne og regeringens eftergivenesspolitik, og man ville påtage sig det moralske og politiske ansvar over for den britiske regering (Arkivet pk. 16 under Gundel).
246. Arkivet pk. 51.
247. Sneum var efter Christmas Møllers første henvendelser blevet løsladt fra fængslet, men blev fortsat holdt isoleret, formelt fordi han mentes at besidde en fortrolig viden. Men nu lykkedes det Christmas Møller at få ham fri.
248. Kauffmann meddelte, at han fandt det “utilrådeligt”, at det danske bidrag til Folkeforbundet blev betalt af udenlandsdanskerne. (Brev af 25.2. Arkivet pk. 31). Dette kom Christmas Møller på tværs. Det var en del af hans eksilpolitiske program, at Danmark

- skulle være med i så meget som muligt på den internationale scene, hvorfor kontingentet burde betales. Men Reventlow havde ikke pengene, og Rådet havde ikke kompetencen, for til Christmas Møllers fortrydelse opfattede Folkeforbundet Rådet som en privatorganisation, fra hvilke man kunne modtage gaver, men som ikke kunne optræde på medlemsnationernes vegne. Derimod havde Kauffmann både pengene og kompetencen, men gesandten i USA (der selv stod uden for Folkeforbundet) ville altså ikke betale.
249. Rådets Rekrutteringskontor skaffede folk til tjeneste i de engelske styrker (også til SOE), og dets leder W.M. Iversen blev lønnet af War Office. Christmas Møller ønskede dansk finansiering, hvilket Iversen modsatte sig – angiveligt af sikkerhedsmæssige årsager. Ændringen blev dog gennemført, men ikke uden sværdslag, og kontoret fik ny leder, Christmas Møllers hidtidige sekretær, Eivind Knaur.
 250. Rigsdagsudvalget 23. marts, hvor Christmas Møller drog Dansk Samling ind i de stuerenes kreds ved at anbefale at stemme på et af de “seks danske partier”.
 251. Redaktøren af partiets pressetjeneste, den konservative general-korrespondance, C.F.W. Herdahl, havde udsendt kritik af venstrelederen, der ved Scavenius’ tiltræden som statsminister havde forladt sin ministerpost, hvad der iflg. Herdahl ikke var nogen svækkelse af regeringen – tværtimod. Knud Kristensens anfægtelser deltes kun af en “ganske lille klike af folket” (her citeret efter Jyllands Posten 10.1.43). Nu tog venstrepressen til genmæle, og både Fibiger og Kraft måtte beklage artiklen.
 252. Blytgen Petersen havde sendt resultatet af det danske valg til den dansk-amerikanske bevægelse, NADA, med den tolkning, at den store konservative fremgang bl.a. skyldtes Christmas Møllers tilstedeværelse i London. Kauffmann telegraferede tilbage, at det var unødvendigt at sende valgtallene, som allerede forelå i USA, og at Londondanskernes optimistiske tolkning af valget var forkert.
 253. Bl.a. gik det Christmas Møller på tværs, at Kauffmann havde søgt at få Reventlow til at ændre Møllers radioagitation. Christmas Møllers tolkning af rigsdagsudvalget som et nederlag for Scavenius var Kauffmann imod, da det kunne genere politikerne. (Telegram fra Kauffmann til Reventlow i arkivet pk. 29). Også FO arbejdede med sagen og søgte at bringe Reventlow frem som mægler i striden (se Esmann Jensen s. 83ff).
 254. Referat i Frit Danmark 16.4.1943, hvor Rådets 9. april-udtalelse også gengives.
 255. Rådets resolution i anledning af årsdagen for 9. april. Arkivet pk. 26 og 49.
 256. Dagbogens argumentation sigter formodentlig til den ovenfor

- omtalte strid om Danmarks medlemsbidrag til Folkeforbundet.
257. De ville ikke melde sig til militærtjeneste.
 258. 6. maj havde de allierede i Tunesien indledt en offensiv, der resulterede i, at tyskerne og italienerne 13. maj måtte opgive deres sidste bastion på det afrikanske kontinent.
 259. Kongen talte i radioen, da han havde genoptaget sine funktioner efter sit rideuheld. I talen kritiserede han det sabotagearbejde, som Christmas Møller støttede, som "forkastelige handlinger", hvorved nogle tilsidesatte det hensyn, ansvarsbevidste danske skyldte deres fædreland.
 260. Rodney Gallop var ansat i FO men talte ofte i BBCs danske udsendelser under betegnelsen "En ven af Danmark", og hans tale "It doesn't even pay" opfordrer danskerne til ved sabotage klarere at vise, hvor de står. Ellers ville de blive ilde stedt efter krigen. Arkivet pk. 15.
 261. Se noten til 6. september 1942.
 262. Air Force.
 263. Canadian Airforce.
 264. "The Buffs" var det regiment, hvor de fleste danske soldater indrulleredes. Her var den danske konge æresoberst.
 265. Betegnelser for de kvindelige hjælpekorps ved henholdsvis hæren, luftvåbnet og marinen. Initialerne står for: Auxilliary Territorial Service, Women's Auxilliary Air Force og Women's Royal Naval Service.
 266. Referat i Frit Danmark 4.6.1943.
 267. ØKs "America" blev torpederet 21. april under konvojsejlads i Nordatlanten. Se Chr. Tortzen: Søfolk og skibe 1939-45 bd. III (1981-85) s. 303.
 268. Hele sætningen svært læselig.
 269. Flyveofficeren S. Christoffersen, der få måneder senere mistede livet under færdiggørelsen af sin uddannelse til pilot.
 270. Referat af grundlovsmødet i Frit Danmark 11.6.1943.
 271. Optrykt som dokument nr. 17.
 272. I august 1943 indførtes industriel registrering af statsborgere fra Danmark, Jugoslavien og Grækenland, så de i lighed med andre landes statsborgere kunne stå til rådighed for evt. krigstjeneste eller arbejde i krigsindustrien. En sådan registrering var både et engelsk og et dansk ønske. Rådet mente, danskere havde *moralsk* værnepligt. En central registrering ville endvidere give mulighed for at få flere medlemmer. Meddelelse herom rundsendt til rådsmedlemmerne 4.3.1943 (arkivet pk. 49).
 273. Kiilerich (der var færøsk gift) havde ledsaget Reventlow til Færøerne, men ekspeditionen blev ramt af sygdom. Reventlow måtte afbryde turen pga. influenza, og Kiilerich fik bortopereret en nyre, hvorfor han måtte udskyde hjemturen.
 274. Svenskernes konjunkturbestemte udenrigspolitik havde belastet

- forholdet til Norge. I 1940 var Sveriges gesandt i Oslo, Beck-Friis, ikke fulgt med regeringen i eksil, men blev i stedet svensk repræsentant i Lissabon, uden han dog havde bedt kong Haakon om afsked. Først i sensommeren 1943 flyttede han til London og genoptog i praksis gesandtfunktionen. Tilsvarende havde svenskerne ikke villet acceptere, at Norges repræsentant i Stockholm fik rang af gesandt. Det skete først ved årsskiftet 1943-44.
275. Arne Helvard blev skudt ned over Tyskland med sit bombefly.
276. Arkivet pk. 21, optrykt som dokument nr. 18.
277. Arkivet pk. 29. Warner havde udtalt, at radioen burde begrænse sig til at referere sabotageaktioner i andre lande, men undgå direkte at opfordre til sabotage (hvad der jo ellers var Christmas Møllers politiske linje, men da Reventlow ikke havde forhåndsortorienteret Christmas Møller om samtalen, stod synspunktet uimodsagt). Da Reventlow siden sendte et referat af en samtale med Hollingworth, som var positiv over for sabotage mod det danske transportvæsen, var Christmas Møller utilfreds med at være holdt udenfor, men kunne ikke undlade triumferende at udpege forskellen i de to mænds holdninger (brev til Reventlow 24.7.43 pk. 29).
278. Initiativet var et forsøg på at hævde sig over for Kauffmann. Slutningspassusen i dokumentet, som blev vedtaget som Rådets fortlørlige resolution, lød: "Det pålægges endvidere Rådets ledelse at sætte sig i forbindelse med andre frie danske organisationer og søge deres tilslutning til, at Rådet kan handle på alle frie danskes vegne ..." Da Kauffmann blev bekendt med dette dokument, som ikke var blevet sendt til ham men kun til den danske organisation i USA, NADA, øgedes samarbejdsvanskelighederne mellem de to mænd. Terkel M. Terkelsen: Fra pålidelig kilde s. 110).
279. Allied Circle drev oplysende virksomhed og optog kun medlemmer fra United Nations. Formand var oberst G. R. Crossfield. Organisationens vedtægter i arkivet pk. 51.
280. På Sicilien havde amerikanerne indtaget hovedbyen, Palermo, 22. juli, mens britiske tropper efter lang tids pres mod Carania på øens østkyst først 5. august kunne indtage byen. På østfronten havde russerne indledt en storoffensiv ved Donezområdet.
281. Også omtalt hos Frank Esmann Jensen s. 89.
282. 18. juli havde Rodney Gallop talt om den skærpede kamp, og at det ville blive nødvendigt for danskerne at dræbe tyskere. Robert Jørgensen: London Kalder (1945) s. 142.
283. Warners overvejelser mundede ud i, at han frarådede Christmas Møller at tage til Stockholm. Brev fra Warner 17.8.1943. Arkivet pk. 26.
284. Se noten til 5. juli.
285. Efter et møde med den italienske konge var Mussolini 25. juli

- blevet arresteret, og selvom landet forblev krigsførende, søgte den nye leder, Badoglio, ind på en kurs, der kunne bringe Italien ud af krigen.
286. Formentlig Rådets udtalelse af 21. juli, hvor det erklærede at ville 1) styrke hjemmefronten 2) advare ledende danske hjemme mod eftergivenhed 3) advare specielt mod fæstningsbyggeri og krigsproduktion 4) få de britiske myndigheder til at forklare dette hjem (bl.a. i arkivets pk. 31).
 287. Da man frygtede, at Færøernes afbrudte forbindelser til København kunne medføre flertal for selvstændighedspartiet, Folket flokken, ved de forestående valg, skulle amtmanden, Aage Hilbert fremsætte en erklæring, der også skulle i BBC, om at færingerne efter krigen kunne vælge selvstændigheden, dersom de ønskede det (forslaget i arkivet pk. 17). Christmas Møller havde skrevet til det færøske landstingsmedlem i København, Poul S. Nicklassen, for at han med Nimandsudvalgets velsignelse kunne fremsætte en autoritativ dansk erklæring af lignende karakter. Arkivet pk. 22.
 288. Allierede luftangreb havde lagt store dele af byen øde, og overlevende søgte i stort tal bort fra byen, deriblandt mange danske Tysklandsarbejdere, der nu vendte hjem.
 289. Se noten til 28. juli.
 290. Der refereres til uenigheden om, hvem der skulle have ledelsen af den frie danske bevægelse. Rådet havde 2.8. udsendt sin udtalelse af 21.7. (se noten til 26.7.) til de frie danske rundt om i verden. Kauffmann, der ikke var informeret, følte sig ført bag lyset og bad danskerne ude vente med at svare Rådet. Han fandt at Londondanskerne ved en sådan cirkularskrivelse havde tiltaget sig en uretmæssig central placering. Men Rådet fastholdt at det havde ret til at orientere alle om sine synspunkter. (Telegramudvekslingen, der kom til at strække sig over de næste måneder, i arkivet pk. 31 og 49).
 291. Brevet drejede sig om efterkrigsordningen af Tyskland, hvor de allierede overvejede at bryde landet op i enkeltstater. Her var Christmas Møller uenig og gik imod, at Sydslesvig fik suveræniteten. Brev af 12.8. arkivet pk. 25.
 292. Christmas Møllers taler og artikler fra Londontiden i arkivet pk. 4-5.
 293. Regeringen havde 21.8. søgt at dæmpe augustrøret ved en erklæring imod sabotage og demonstrationer (optrykt i Oluf Pedersen: Den politiske modstand under besættelsen (1946) s. 153f).
 294. Der var valt til lagtinget 24.8.
 295. Samtalen omtales hos Esmann Jensen s. 132, hvor datoen fejlagtigt angives til 31.8., men både Christmas Møller, Reventlow og Warner opgiver 30.8.
 296. Efter 29. august havde Kauffmann forsøgt at få de vestallierede

- til at udsende en erklæring, der hilste Dannebrog velkommen ved siden af de allierede flag. Forslaget fremhævede Kauffmanns egen position, men strandede da briter og amerikanere ikke kunne enes om, hvor ledelsen af den danske bevægelse skulle ligge. Se Esmann Jensen s. 136ff.
297. Dette fandt Christmas Møller var en krænkelse af en aftale, hvorefter Kauffmann skulle være det centrale danske led på den amerikansk dominerede halvkugle, og Londondanskerne skulle dominere i Europa. Al indbyrdes kommunikation skulle ske via Kauffmann og Christmas Møller (brev fra Christmas Møller til Re-ventlow 30.8.43, arkivet pk. 29).
 298. Ritmester Rantzau havde udsendt en erklæring om Knauers angiveligt ringe evner som officer, som Rantzau kendte fra den finske vinterkrig, hvor han havde været stabschef og således Knauers overordnede. Efter højlydte stridigheder havde Knauer i maj afløst Iversen som leder af Rådets rekrutteringskontor og var i denne forbindelse steget i militær rang. Formålet med den igangværende kampagne var at få Knauer fjernet igen, men Christmas Møller udsendte 16.9.1943 en erklæring, der støttede Knauer. Arkivet pk. 19.
 299. Referat i Frit Danmark 3. og 10.9.1943.
 300. Pk. 18 og 19. Christmas Møller hævdede at striden bundede i personlig uvilje og misundelse over, at Knauer var blevet forfremmet uden om sine tidligere chefer. Christmas Møllers håndskrevne notat fra mødet i pk. 19.
 301. På mødet i FO 30.8. havde danskerne foreslået, at Bramsnæs blev inviteret til London, men han afslog.
 302. Den italienske fascistleder var siden sin arrestation 25. juli blevet holdt i fangenskab på et bjerghotel, hvorfra han blev befriet 12. september og fløjet til Hitlers hovedkvarter i Østpreussen.
 303. Omtalt hos Esmann Jensen s. 144.
 304. Bag de udenrigsministerielle kulisser stod kampen om en stor-magtserklæring om Danmarks position over for de allierede. FO fandt, at Kauffmann med sit forslag stillede sig selv for meget i centrum. Derfor ønskede briterne at fremhæve Londondanskerne, og FO arbejdede for dansk repræsentation ved de allieredes komiteer, men ideen strandede pga. modstand fra nordmændene. Esmann Jensen s. 134ff.
 305. Dagen markeredes bl.a. af danske frivillige i parade foran det danske hus, som også fik besøg af kong Håkon. Se Frit Danmark 1.10.1943.
 306. Valg til Det danske Råd.
 307. Her havde tyskerne som bekendt iværksat aktionen mod jøderne natten til 2. oktober 1943.
 308. Frit Danmark 15.10.1943.
 309. Nationalbankdirektør C.V. Bramsnæs og højesteretspræsident

- Troels G. Jørgensen havde været fortalere for dannelse af en ny regering efter Scavenius' afgang 29. august.
310. I dagbogen er navnet på efterretningsofficeren, Volmer Gyth, konsekvent stavet med tysk ü, hvilket her er rettet af udgiveren. Men det fremgår af arkivet, at Christmas Møller må have været bekendt med den korrekte stavemåde, så måske har den tilsyneladende bevidst fejlagtige bogstavering skullet antyde, at Christmas Møller ikke fandt Gyth tilstrækkelig national?
 311. Kauffmann havde 22.9. rundsendt et cirkulære på 16 sider + bilag til de danske i den frie verden, hvor han konkluderede, at situationen efter 29. august ikke havde gjort det betimeligt at oprette en fri dansk regering. Arkivet pk. 31.
 312. Den danske Charge D'affaire i Teheran, E.C.A. Fensmark, havde forsøgt at genetablere forholdet til Sovjetunionen, som danskerne havde afbrudt i juni 1941. Initiativet faldt helt i tråd med Christmas Møllers generelle politik om, at danskerne burde få samme forhold til den allierede i øst som til de vestallierede. Men til Christmas Møllers forførelse modarbejdede Kauffmann Fensmarks initiativ.
 313. Kaptajn Friedrich Matzen, S/S "Kingman", havde reddet 36 norske søfolk i Atlanterhavet.
 314. Betaling for de danske skibe der sejlede i allieret tjeneste.
 315. Gunnar Engberg var præst ved Kastelskirken og tidl. generalsekretær i KFUM.
 316. Det danske Råds militærudvalg søgte at skabe sig en plads i invasionsforberedelserne, men alt planlægningsarbejdet udførtes af de allierede militære myndigheder.
 317. Se Hæstrup: Hemmelig Alliance (1958) bd. I s. 86.
 318. Steen Gudme var i første omgang blevet standset i Skotland på vejen til Stockholm, hvor han skulle tilknyttes legationen. En måned senere lykkedes turen dog.
 319. Chefen for Udenrigsministeriets politisk-juridiske afdeling, Franz Hvass besøgte 16.-29. oktober gesandtskaberne i de neutrale europæiske lande Schweiz, Spanien og Portugal for at orientere om situationen efter 29. august. Det var disse samtaler Lissabongesandten, Høegh-Guldberg, nu kunne referere.
 320. Den danske hær og officerer i Sverige skulle underordne sig den allierede kommando, hvad man i første omgang kviede sig ved (se Roslyng-Jensen: Værnenes politik – politikernes værn (1980) s. 187. og Hæstrup: Hemmelig Alliance II s. 86, hvor den erklæring, Gyth udså, er optrykt).
 321. Christmas Møller indskærpede, at danskerne måtte gøre alt militært, som briterne ønskede (brev 12.12. pk. 16).
 322. Gyth skrev, at han var enig, men bad Christmas Møller blande sig udenom. (Brevet af 14.12. mærket: "med vilje ikke besvaret i arkivet pk. 16).

323. Der refereres til Alsing Andersens berygtede cirkulære fra 2. sept. 1943, der blev udsendt til Socialdemokratiets tillidsmænd. Cirkulæret beklagede regeringens afgang, der udelukkende skyldtes "kommunistiske og chauvinistiske kredse". Gallops omtalte tale mod Alsing Andersens cirkulære ligger ikke i Christmas Møllers arkiv.
324. Fra december 1943 krævede besættelsesmagten, at aviserne optog tyske artikler. Læseren kunne dog stadig skelne mellem det redaktionelle stof og tvangsstoffet ved manchetter som "gennem Ritzaus bureau har vi modtaget ..." Dette system havde BBC netop berettet om i udsendelsen 14. december. (Laurids Bindsløv Frederiksen: *Pressen under besættelsen* (1960) s. 389).
325. Muligvis havde Christmas Møller ment at finde forståelse hos Hollingworth for sin gamle ide med at få Hans Hedtoft til London. I hvert fald fremsatte Møller dette forslag skriftligt kort efter samtalen med Hollingworth (se dokument nr. 23).
326. Ole Bjørn Kraft var 30. december 1943 blevet udsat for et tysk skudattentat i sin bolig, men overlevede.
327. Til Christmas Møllers store skuffelse ville socialdemokraterne heller ikke efter regeringens afgang sende en repræsentant til London. Denne afvisning var blevet gentaget i december (brev fra Ebbe Munck til Christmas Møller 17.12.1943. (Arkivet pk. 22).
328. Præsten Kaj Munk var blevet skudt 4.1.1944, hvad der havde vakt stor uro i offentligheden.
329. Eden skulle tale 12.1. i Anglo-Danish Society.
330. Sovjet krævede grænserevision, så grænsen blev trukket, som foreslået i forhandlingerne efter 1. verdenskrig (den såkaldte "Curzonlinje"). Dette ville den polske regering i London ikke gå med til. Netop her ved nytårstid dannede polske eksilkommunister i Moskva et nationalt råd, som Stalin kunne have i baghånden, hvis Londonpolakkerne ikke ville indordne sig. En sådan magtpolitik varslede ilde for andre mindre stater, der havde udeståender med Sovjet.
331. Direktør Christiani havde fremsat forslaget over for Best, og drøftet det med ca. 25 fremtrædende svenske, men blandt de danske politikere ansås ideen for dødfødt, da den klart var en hjælp til de trængte tyske stridskræfter (P. Munchs erindringer VIII s. 243). Det er ikke usandsynligt, at det er en tilsvarende vurdering, der ligger bag dagbogens opfattelse, at missionen ske-te på vegne af Best.
332. Selvom Christmas Møller var blevet inviteret til Stockholm af den svenske interparlamentariske gruppe, ville regeringen ikke udstede det nødvendige visum, hvilket Christmas Møller en overgang troede skyldtes et dansk ønske.
333. Danmark kunne ikke blive egentlig allieret, men samtalen indgik

- i det forløb, der 17.1. fik Warner til at foreslå amerikanerne, at Danmark fik status som "associeret" i forhold til de allierede. Frank Esmann Jensen s. 145ff.
334. Optrykt i Frit Danmarks hvidbog II s. 454.
335. Christmas Møllers "pep-talk" til mandskabet (som var forfattet af SOE!) er optrykt som dokument nr. 26.
336. Kaj Winkelhorn var af dansk afstamning og major i den amerikanske hemmelige tjeneste, OSS. Netop her i januar sammen-smeltedes OSS med SOE, og Winkelhorn blev den amerikanske chef i den danske sektion. Briterne havde flere års erfaring med arbejdet og fik derfor i praksis ledelsen.
337. Christmas Møller refererer til de radikale historikers værk om besættelsesårene, Danmark under Verdenskrig og Besættelse, som han vidste allerede var under planlægning. Christmas Møller ønskede ikke at medvirke her, men foretrak at støtte Dansk Samlings historiker, Vilhelm LaCour: Danmark under Besættelsen. (Arkivet pk. 13 u. LaCour).
338. Der hentydes til den svenske konge, Gustav den V, og til den finske præsident, Kyösti Kallio.
339. I sin beretning anfører Borch Johansen dog, at uoverensstemmelsen var affødt af, at han havde trodset SOE ved at efterkomme en anmodning fra general Cornwall om at fremlægge planer, der var mere aktivistiske, end hvad der var SOEs linje. Da Cornwall gik af, kom Borch Johansen i unåde. (Rigsarkivets håndskriftsamling IV T 38A).
340. Formodentlig hentydes der til rivaliseringen mellem hæren og den jyske modstandsledelse ang. inddelingen i militærregioner og evt. udløsning fra London.
341. Kriminalbetjent Roland Olsen havde stået i forbindelse med SOE, modstandsbevægelsen og efterretningsfolkene, inden han i oktober 43 var kommet til England, hvor han begyndte uddannelsen til faldskærmsmand i SOE.
342. Christmas Møller bad om en kassekredit på 50.000 £, men da ideen ikke fik støtte fra Reventlow og Krøyer-Kielberg, måtte han alligevel sige nej tak til at låne pengene (korrespondance med statsminister Nygaardsvold i arkivet pk. 22).
343. Borch Johansen gjorde resten af krigen tjeneste i den britiske hær som major.
344. Jørgen Dalhoff var dansk forretningsmand i Sverige. SOE betalte Dalhoff et større beløb (35.450 kr.), men pengene skulle udbetales gennem Christmas Møller. Hvad der ligger bag, er ikke nærmere oplyst.
345. Talen optrykt i Frit Danmarks Hvidbog II s. 126.
346. SOEs hovedkvarter.
347. Det var Lies telefoniske svar på et brev fra Christmas Møller 28.2. (arkivet pk. 20). Her havde Møller medsendt det forslag

- om at skrive til Hedtoft, som Hollingworth i januar havde rådet Christmas Møller fra (se dokument nr. 25).
348. Korrespondance om Danmarks status i arkivet pk. 29. Kauffmann var ikke begejstret for ideen og slet ikke for ordet "associeret", der ledte tankerne hen på andre lande end dem, Danmark ønskede sig sammenlignet med. Derfor søgte parterne at finde en bedre ordlyd. Bl.a. fremsendte Christmas Møller 18.3. et forslag til indholdet af erklæring, hvor stormagterne udtrykte deres tilfredshed med, at det danske folk havde samme ideer og mål som de allierede. Om spørgsmålets videre behandling se Frank Es-mann Jensen s. 150ff.
 349. Det til Rådets ledelse udsendte referat i arkivets pk. 49.
 350. Hakon D. Skaftede fungerede som kurér mellem Ebbe Munck i Stockholm og politikerne i København.
 351. Hakon D. Skaftede havde rapporteret om sine samtaler i København med Hans Hedtoft og Kraft. Efter 29. august lagde politikerne vægt på at opretholde dansk kontrol med administrationen, politiet og de øvrige institutioner. Man ville derfor ikke sende en socialdemokrat til London, men gerne i forbindelse med "ansvarlige kredse" i London og Washington, blot måtte en sådan kontakt ske direkte, og ikke gennem illegale kredse. Ved det sidste har Christmas Møller lavet understregninger på brevet af 4.1. i arkivets pk. 24. Se også Hæstrup: Hemmelig Alliance I s. 60f.
 352. Den planlagte stormagtserklæring. Kauffmann havde tidligere været imod en erklæring om dansk "associering" til de allierede. Nu havde Warner i Foreign Office foreslået den stærkere formulering, at Danmark stod "side om side" med de allierede, og at den danske konge skulle godkende initiativet, inden erklæringsforslaget gik til Moskva. Kauffmann var fortsat imod, da både han og det amerikanske udenrigsministerium frygtede, at forslaget kunne bane vej for en dansk eksilregering med base i London.
 353. Det var Warner, der insisterede på, at kongen skulle spørges.
 354. Frit Danmark 14.4.44. Efter samarbejdspolitikens fald 29. aug. var Danmark kommet mere ind i varmen hos de mindre allierede, og nordmændene havde indbudt til et fælles dansk-norsk 9. april-møde.
 355. 10. april var det anden påskedag.
 356. Det drejede sig om britiske officerer, der skulle tage sig af de allierede styrkers forhold til de lokale myndigheder i Danmark og Norge efter invasionen. Se korrespondance med major R. L. Grant, Civil Affairs Centre februar 1944. (Arkivet pk. 16).
 357. Vilhelm la Cour havde 14.2.1944 bedt Christmas Møller bidrage med et kapitel om de danske i Storbritannien. Formålet var at skabe en "hurtig og *effektiv* modvægt mod den glorificering af systemet Munch-Scavenius, som forberedes (under redaktion af

- Munch-Friis)". Christmas Møller havde dog for travlt til selv at skrive, men fik sine medarbejdere i London til at bidrage til værket om Danmark under besættelsen. Korrespondance i arkivet pk. 13).
358. Muligvis refereres der til de direktiver, der løbende tilgik BBC, hvor Hørsholt-Hansen arbejdede.
 359. Der var indført skærpede sikkerhedsbestemmelser pga. den forestående invasion.
 360. Der afholdtes folkeafstemning på Island 20.-23. maj om løsrivelsen fra Danmark.
 361. Her tænkes på diplomaten Peter Skov, der på eget initiativ søgte at genetablere forholdet til Sovjetunionen. Denne sag kom til at optage sindene frem til Sovjetunionens anerkendelse 10. juli af en repræsentant for det kæmpende Danmark. Posten i Moskva tilfaldt dog ikke Skov, men biblioteksdirektør Thomas Døssing.
 362. Der hentydes til den planlagte stormagtserklæring om Danmarks status i forhold til de allierede og til den danske militærmission, der skulle knyttes til den allierede invasionsstyrke, SHAEF.
 363. Finske politikere havde forhandlet i Moskva, men de russiske fredskrav blev 18. april afvist af den finske rigsdag, og krigen blussede atter op.
 364. Forfatteren Kelvin Lindemann havde skrevet et filmmanuskript, som han ønskede Christmas Møllers hjælp til at realisere (korrespondance i arkivet pk. 20).
 365. V. artiklerne gjaldt de skibe, der skulle deltage i invasionen. Nu overgik administrationen af skibene til Ministry of War Transport, og artiklerne forpligtede søfolkene til bl.a. at forblive i ansættelsesforholdet ud over kontraktperioden. Oprindeligt havde artiklerne ikke rettet sig mod udenlandske skibe, hvad der havde affødt surhed blandt de danske søfolk over ikke at blive regnet for gode nok. (Se Tortzen op. cit. IV s. 396-99).
 366. Optrykt som dokument nr. 27.
 367. Kong Christian X havde 5. maj fremsat en udtalelse om, at han ikke kunne godkende Altingets beslutning om at ophæve forbindelsen med Danmark og indføre republikken. En udtalelse der ikke kunne undgå at påvirke folkeafstemningen senere i maj.
 368. Der tænkes på den planlagte stormagtserklæring om Danmarks status, hvor stormagterne erklærede, at den danske nation havde placeret sig "side om side med de forenede nationer". Kongen havde dog først været imod, man havde skiftet synspunkt efter henvendelse fra Buhlkredden. Se Hæstrup: Hemmelig Alliance (1959) bd. I s. 220.
 369. Se forrige note.
 370. Man frygtede, at den danske konge evt. ville tage afstand fra stormagtserklæring, hvis han ikke var forhåndsorienteret.
 371. Reventlow memorandum af 8.5. er refereret hos Hæstrup op. cit. s. 214.

372. Efter krigen fik Stagg dannebrogordenen (Reginald Spink: 40 år efter (1983) s. 61).
373. SHAEF havde 11. maj over BBC offentliggjort en erklæring om, at der var oprettet afdelinger, der skulle varetage den civile administration (benævnt G-5), når de forskellige europæiske lande var blevet befriet af de allierede kamptropper. I denne forbindelse nævnes det udtrykkeligt, at SHAEF betragtede Danmark som allieret, selvom det hverken var i krig med Tyskland eller var associeret med de allierede. Se Aage Trommer: Danmark mellem øst og vest (1972) s. 47.
374. Bl.a. brev fra Frode Jakobsen 27.4., som foreslog, at de allierede ensidigt gav anerkendelse til Frihedsrådet som modvægt til den skjulte propaganda fra politikerne, som reelt var modstandere af kampen – et synspunkt der gik imod Christmas Møllers bestræbelser på at samle parterne. (Londonbreve s. 168).
375. Reventlows memorandum omtalt ovenfor i noten til 8.5.
376. De allierede havde 18. maj indtaget ruinerne af klosteret Monte Cassino og dermed taget et vigtigt skridt på vejen mod Rom, som de nåede 4. juni.
377. Christmas Møller havde for en periode af 4 måneder på privat basis ansat fagøkonomen Kay Heckscher til at udarbejde rapporter om de vestallieredes økonomiske planer og om de andre småstaters (Norge, Holland og Belgiens) genovertagelse af administrationen m.m. Se Heckschers “Essay on the Plans for an International Monetay System” i arkivets pk. 52.
378. Den danske konge var *fortrolig* blevet konsulteret, før vestmagterne henvendte sig i Moskva for at få Sovjet med i tremagtserklæringsforslaget om, at det danske folk havde placeret sig side om side med UN. 23. maj havde CBS imidlertid orienteret sine lyttere om initiativet *inklusive* kongens rolle (Esmann Jensen s. 161). Da russerne afslog at deltage i den foreslåede tremagtserklæring, henvendte Foreign Office sig på ny og spurgte om beviser for en ændret dansk holdning ville få dem til at skifte mening. Men russerne sagde atter nej. Da briterne i juni ville gøre et tredje forsøg, sagde amerikanerne fra. Se f.eks. Aage Trommer: Jernbanesabotagen i Danmark (1971) s. 202.
379. En folkeafstemning skulle bekræfte Altingets beslutning om at opsigte unionen med Danmark.
380. I det store apparat, der forberedte invasionen var de ud over “SHAEF mission to Denmark” (der bestod af allierede officerer) også “Danish military Mission to SHAEF”, hvis chef var oberst V. L. Hvalkof, og hvor Gustav Rasmussen blev chef for den civile afdeling. “Danish Country Unit” oprettedes i juni 1944 under SHAEFs G-5 Division. Se “History of the Danish Mission”, War Office 202/816, Rigsarkivets Danicasamling, samt Roslyng-Jensen op.cit. s. 283.

381. Her fik de allierede 31. maj et afgørende gennembrud ved Almontone, så de kunne trænge frem mod Rom.
382. Sovjetunionen havde erklæret sig villig til at modtage en dansk repræsentant og havde ingen indvendinger mod Peter Skov. Men der opstod diskussion blandt danskerne om hans egnethed, hvorfor Frihedsrådet udpegede Døssing.
383. Referat i arkivet pk. 20.
384. Brev af 9.6., hvor Christmas Møller ikke anvender Døssings navn, skønt dagbogen antyder, at han kendte det. Arkivet pk. 16.
385. Notits om stiftelsen i Frit Danmark 16.6.1944. Også her var Christmas Møller dog på kant med gesandten, der havde frarådet ideen med en dansk-tjekkoslovakisk komité (brev fra Reventlow til Christmas Møller 17.2.44. Arkivet pk. 29).
386. Uenigheden var fremkommet under de såkaldte "Stockholmsamtaler", hvor SOE ønskede den danske modstandsbevægelses enkelte enheder underlagt direkte allieret kommando udenom Frihedsrådet, mens Frihedsrådet ville bevare ledelsen af sabotagegrupperne. Christmas Møller indskærpede i brev til Frode Jakobsen 26.6., at det var nødvendigt at indordne sig under den allierede overkommando (Londonbreve s. 174). Diskussionen mandede ud i den såkaldte operationsordre nummer 1 af 14.6.44. Se Hæstrup: Hemmelig Alliance I s. 179.
387. De såkaldte "V-1 bomber", som Tyskland netop havde taget i anvendelse 13. juni. De affyredes fra ramper i Nordfrankrig.
388. Forslaget til den officielle erklæring om Thomas Døssings udnævnelse som Frihedsrådets repræsentant i Moskva var modtaget i London 17. juni, og gav anledning til hektisk aktivitet for at opnå ændringer i ordlyden, så missionen i højere grad kom til at repræsentere *hede* Danmark og ikke blot modstandsbevægelsen.
389. Næsten færdiguddannet som faldskærmsmand var Roland Olsen faldet i unåde og blev interneret. Nu fik Christmas Møller ham anbragt i det danske hus, hvor han ordnede arkiv og post, indtil han senere gled ind i arbejdet med at forberede invasionen i Danish Military Mission to SHAEF (Roland Olsens beretning, RA).
390. DPT havde 26.6. indstillet leveringen af nyheder til BBC i protest mod, at BBC kun bragte så få danske oplysninger.
391. Den franske by udgjorde et trafikknudepunkt umiddelbart syd for den engelske landgangssektor. Her kæmpede briterne mod hård tysk modstand, og byen kunne først indtages 9. juli.
392. Brevet af 14.6.44 optrykt i Londonbreve s. 182.
393. Der refereres til den københavnske folkestrejke, der tog sin begyndelse, da besættelsesmagten indførte spærretid 25. juni, og sluttede mandag den 3. juli.
394. En tidligere nazist, nu angrende krigsfange. Breve i arkivet pk. 13.
395. Et norsk initiativ fra den norske minister Christoffer Furst

- Smith, der foreslog en komité til at fastholde verdens opmærksomhed på Tysklands gerninger og den varige tyske fare. Brev fra Christmas Møller til Rådets arbejdsudvalg 2.10.44. Arkivet pk. 50.
396. Folkestrejken blev en kraftprøve mellem Frihedsråd og politikere. 3. juli var parterne enige om at afblæse strejken. Der *havde* altså været føling mellem Råd og politikere, inden sidstnævnte over radioen (som Christmas Møller kunne aflytte i London) opfordrede til at genoptage arbejdet.
397. G-5 var SHAEFs afdeling for "Civil Affairs" – invasionsstyrkens håndtering af ikke-militære forhold.
398. Der nedsattes en komité, hvor arbejdet foregik på fransk. Se lægget "Comité International pour l'étude des Questions Européennes" i arkivet pk. 52, samt korrespondance med komiteens formand, belgieren Robert Borell. Arkivet pk. 12.
399. Frihedsrådet havde i april bedt om allieret anerkendelse som den eneste institution, der kunne repræsentere Danmark. En sådan desavouering af kongen og politikerne ønskede briterne ikke at foretage. I stedet oplæste de vestallierede udenrigsministre 12.7. erklæringer, der balancerede i støtten til de danske grupperinger. Samtidig hermed anerkendte Sovjetunionen ensidigt Thomas Døssing som *Frihedsrådets* gesandt. Se Erik Thostrup Jacobsen: *Foden i Døren* (1984) kap. 2. om det politiske spil omkring Døssings udnævnelse.
400. Efter pres fra Foreign Office havde Reventlow i eget og i Christmas Møllers navn foreslået moderationer af den dansk-sovjetiske erklæring om udnævnelsen af Døssing. Dette var sket, uden Christmas Møllers vidende. Se Erik Tholstrup Jacobsen op. cit. s. 32.
401. Der hentydes formentlig til de politiske interesser, der omgærdede Døssings mission.
402. Da Christmas Møllers navn gled ud af erklæringsteksten, lod Frihedsrådet erklæringen ledsage af sin egen kommentar, der fremhævede Christmas Møllers position. Også en af Kauffmann foreslået kommentar om, at udnævnelsen skete uden hensyn til den sovjetiske fremgang på Finlandsfronten, gled ud af erklæringen.
403. Foranlediget af SHAEFs erklæring om, at Danmark ved en evt. invasion skulle behandles som venligtsindet nation, søgte de vestallierede at få et lignende udsagn fra Sovjet, men forgæves.
404. Kauffmann søgte forgæves at få Døssing til Washington for at præparere den ukonventionelle gesandt vedr. synet på Sovjetunionen.
405. Departementschef Ejnar Cohen var af jødisk afstamning og var derfor flygtet til Sverige. Herfra tog han til Washington og London, hvor han fungerede som økonomisk rådgiver ved gesandtskaberne.

406. Det mislykkede bombeattentat mod Hitler 20. juli 1944.
407. "Mogensen" = W. L. Hvalkof blev chef for den danske militærmission, medens Christmas Møllers chefkandidat, Gustav Rasmussen, blev leder af afdelingen for Civile Anliggender – Missionens "G-5".
408. W.L. Hvalkof.
409. Ebbe Munck var i England fra 3.8. til 9.9.1944. Se Døren til den frie verden (1967) s. 171-193.
410. Frit Danmark gengav 4.8.1944 Christmas Møllers udtalelse ved mødet.
411. Christmas Møller overværede den walisiske lokalfest, Eisteddfod, hvor der var offentlige konkurrencer i dans, sang, recitation m.m. Brevveksling med Welsh University Union i arkivet pk. 52.
412. United Nations Relief and Rehabilitation Administration, der skulle bistå med genopbygningen i de befriede områder.
413. Christmas Møller fremsendte kopier af korrespondancen med Kauffmann og søgte herved at få Munck på sin side i striden med Washingtonesandten, idet han understregede, at det, når Kauffmann engang skulle fremlægge sine kopier, ville fremgå, hvor stor Christmas Møllers fortjeneste var. Arkivet pk. 22.
414. Paris blev befriet 24.8., Rumænien havde 23.8. forladt alliancen med Hitler og krævede, at de tyske tropper forlod landet. Efter tyske angreb erklærede Rumænien 25.8. Tyskland krig. På den franske middelhavskyst havde de allierede 15.8. etableret et brohoved, hvorefter de hastigt rykkede frem og indtog Marseilles 28.8.
415. De frie Danske holdt årsmøde i det danske hus, se Frit Danmark 1.9.1944.
416. Referat i arkivet pk. 51. Der tænkes på de forskellige scenarier ved krigens udgang, som opregnes under 3.9. SHAEF's planlægning arbejdede med disse spørgsmål, men som det ses, søgte den evigt rastløse Christmas Møller også at placere Danmark i dette arbejde.
417. Referat i arkivet pk. 51.
418. Omtalt under 19.6.
419. Brevet optrykt som dokument nr. 29.
420. Gustav Rasmussens fortrolige arbejde i den danske mission til SHAEF.
421. Formodentlig den sønderjyske modstandsleder, farvemester Jacob Jacobsen, kaldet Farver, der i slutningen af 1944 var kommet til London, hvor han arbejdede for SOE.
422. Gustav Rasmussen fremsendte et forslag 12.9. (pk. 31). Om erklæringsarbejdet i øvrigt, se nedenfor.
423. Om Færøernes fremtidige tilknytning til Danmark.
424. Udkast til en proklamation, der skulle oplæses ved befrielsen og markere Danmarks stilling, blev forhandlet under Kauffmanns

- Londonbesøg. Arkivet pk. 30. Teksterne blev sendt til Danmark i februar 1945, så de kunne indgå i forberedelserne. (Brev til Christmas Møller fra Reventlow 28.2. med kopi af telegram 12.2. Arkivet pk. 31). I statsminister Buhls trontale efter befrielsen genfindes disse udenrigspolitiske markeringer.
425. Christmas Møller var nu medlem af Frihedsrådet, der havde telegraferet herom, og Wilson anbefalede, at han rejste hjem under SOEs auspecier, men Christmas Møller måtte kun tale med SOE og FO herom. (Brev af 23.9.44 i arkivet pk. 26. Se også Esmann Jensen s. 108).
 426. Frit Danmark 29.9.1944.
 427. Den mislykkede operation ved Arnhem, hvor de nedkastede faldskærmstropper ikke formåede at holde broen ved Arnhem og 26. september måtte trække sig tilbage fra nordsiden af Rhinfloden.
 428. Om rejseplanerne, hvorom Christmas Møller lovede at holde fortrolighed. brev 25.9. arkivet pk. 26.
 429. 9. august 1941, da Christmas Møller ikke turde betro sig til sin dagbog om planerne om at tage til England.
 430. Der refereres til planerne om at fusionere de nationale luftfartsselskaber til det senere SAS.
 431. Det såkaldte "Kongens Budskab". Om tilblivelsen heraf, se Erik Thostrup Jacobsen: Foden i Døren (1984) s. 41ff.
 432. Politikerne havde først sendt et svar, som briterne ønskede ændret. Christmas Møller fik dette dokument tilsendt 31.10.44. Arkivet pk. 18.
 433. Pk. 30. (Kongens planlagte udtalelse om Danmarks stilling).
 434. To medlemmer af Frihedsrådet, redaktør Aage Schoch og professor Mogens Fog, blev arresterede henholdsvis 2.9. og 14.10. Begge blev anbragt i Shell-huset, hvorfra de undslap ved bombardementet 21.3.1945.
 435. Referat i Frit Danmark 27.10.1944.
 436. Dansk Samlings leder, Arne Sørensen, havde uden aftale med Frihedsrådet sendt Robert Stærmosen til London, hvad der skabte en vis uoverensstemmelse og fik Frihedsrådet til at afsværge enhver forbindelse med Stærmoses aktiviteter. Hæstrup (Hemmelig Alliance (1958) bd. II s. 236) sammenkæder rejsen med Dansk Samlings Sydslesvigpolitik, der afveg fra Frihedsrådets og også fra Christmas Møllers.
 437. Ved de frie danske ekstraordinære møder i det danske hus hvor også Stefan Hurwits talte. Se Frit Danmark 3.11.1944.
 438. Warners referat optrykt hos Esmann Jensen s. 109ff.
 439. Det var tanken, at lægen Richard Friedberg skulle supplere den uregerlige Thomas Døssing i Moskva, men først skulle Friedberg til Washington for at præpareres af Kauffmann.
 440. F. L. Smiths repræsentant i London, direktør Max Jensen, havde

- henstillet, at Frit Danmark indstillede angrebene på firmaets tidligere leder, Gunnar Larsen.
441. Christmas Møller havde drøftet spørgsmålet om New Zealand som mål for danske udvandrede efter krigen med højkommisæreren, W.J. Jordan (Brev 9.6.44, arkivet pk. 18). En fristende spekulation trænger sig også på: om dagbogens udbrud afspejler, at Christmas Møller så sig som en ny D. G. Monrad, om hvem der under besættelsen var opstået fornyet interesse pga. en doktor-disputats.
 442. Christmas Møller var blevet orienteret om forhandlingerne i København, hvor interessen samlede sig om den kommende regering. Til Christmas Møllers fortrydelse diskuterede man navne og ministerposter. Buhl var på tale som statsminister og Kauffmann som udenrigsminister. (Se Hæstrup: Hemmelig Alliance II s. 253).
 443. Christmas Møller ønskede kronekursen fastholdt på 19,34 over for pundet. Da man kunne frygte, at tyskerne under tilbagetog ville søge at skabe kaos og måske ville ødelægge seddelpressen, mente Christmas Møller videre, at de allierede måtte have sedler parat til at sætte i cirkulation (referat i arkivet pk. 30). Måske Christmas Møller her trak på sin erfaring fra Sønderjylland, hvor pengevæsenet var brud sammen ved slutningen af 1. verdenskrig.
 444. Vicepremierministeren havde talt ved åbningen af den danske udstilling 16. november.
 445. Erling Foss besøgte England og USA fra 13.11. til 30.12. 1944. Se erindringsbogen: På eget ansvar (1958) s. 196-235.
 446. Det danske Råds udstilling, "Fighting Denmark", der frem til 16. dec. kunne beses i den Kgl. Porcelænsfabriks lokaler, blev åbnet af vicepremierministeren, Clement Attlee. Se Frit Danmark 17.11.1944.
 447. Som det fremgår nedenfor, brækkede Christmas Møller sin ankel under den faldskærmstræning, han havde påbegyndt som led i bestræbelserne for at vende hjem.
 448. Muncks rapport om sit Danmarksbesøg samt Christmas Møllers brev til Ebbe Munck 4.12. i arkivet pk. 22. Munck var uforstående over for kritikken. Christmas Møller havde lovet kun at tale med SOE om rejseplanerne. Det forklarer måske hans vredeudbrud over at konstatere, at alle i den danske bevægelse pludseligt kendte dem.
 449. Om benbruddet og de deraf følgende vanskeligheder med at rejse. Se Hæstrup: Londonbreve s. 219.
 450. Ole Lippmann var Muus' afløser som SOEs chef i Danmark.
 451. Synspunktet er karakteristisk for Christmas Møllers stadige ønske om mere åbenhed over for Sovjet, men er ikke korrekt. De vestallierede havde opgivet en tremagtserklæring sommeren 1944. I forbindelse med invasionsplanlægningen havde SHAEF

- ensidigt fremsat udtalelsen om, at de agtede at behandle Danmark som allieret. Men foranlediget af Norges aftale med russerne om evt. okkupation af Nordnorge tog man netop på denne tid spørgsmålet op igen om at få en aftale med russerne om muligheden af Sovjettropper på dansk jord, hvilket medførte en række forviklinger. Se Erik Thostrup Jacobsen (1984) s. 78ff.
452. Rådets udtalelse gengivet i Frit Danmark 8.12.1944.
 453. Bladmanden Peter de Hemmer Gudme var blevet arresteret og torteret i Shell-huset, hvor han tog sit liv 30.11.1944.
 454. Under Blytgen Petersens fravær som krigskorrespondent havde Gudme fungeret som redaktør af Frit Danmark og (sammen med Sven Ebbesen) leder af Informationskontoret. Nu tog Hørsholt-Hansen over.
 455. Artiklen "De herskende kredsers politik i Danmark under krigen" i tidsskriftet "The War and the Working Class" er trykt på dansk i Aage Trommer: Danmark mellem øst og vest, s. 57. Artiklen kritiserede bl.a. det danske Råd for ensidigt at repræsentere de gamle, systemtro kræfter.
 456. Referat af Christmas Møllers samtale med Gusev 13.12. i arkivet pk. 16. Optrykt som dokument nr. 31.
 457. Både Christmas Møllers svar og den russiske artikel blev offentliggjort side om side i Londonbladet Frit Danmark 15.12.1944. Christmas Møllers artikel er optrykt i Brønsted og Gedde: De fem lange år (Kbh. 1945-47) bd. II s. 886.
 458. Poul Sørensen var blevet arresteret 15. november under en razzia mod det konservative hovedkvarter, hvorunder Ole Bjørn Kraft såredes af et strejfskud.
 459. Blytgen Petersen havde som krigskorrespondent i det befriede Europa talt med "Lille John", hvis regiment befandt sig i Bruxelles. Brev af 8.12.1944. Arkivet pk. 12.
 460. For danskerne havde Atlees uforpligtende ros nemlig været en skuffelse. Han havde blot stillet allieret imødekommenhed i udsigt, den dag formelle danske institutioner (konge, regering og rigsdag) i frihed kunne anmode om optagelse i UN. Men de forjættede ord om øjeblikkelig anerkendelse som allieret var udeblevet. Talen optrykt i Frit Danmarks Hvidbog bd. II s. 460.
 461. I Grækenland var borgerkrigen brudt ud 3. december. Britiske tropper deltog i bekæmpelsen af den kommunistisk ledede modstandsbevægelse, og 25. december ankom Churchill og Eden til Athen i et forsøg på at få kontrol med situationen.
 462. Tyskerne havde indledt deres overraskende offensiv i Ardennerne 16. december.
 463. Premierministerens nytårshilsen til den danske modstandsbevægelse, som blev udsendt over BBC nytårsaften, var kommet til verden ved forslag fra Foss under hans samtale med Eden og

- reelt formuleret af Terkel M. Terkelsen. Se begges erindringsbøger s. 208f og 122f.
464. Arkivet pk. 20. Om Christmas Møllers fremleje af herskabslejligheden i Thorney Court, som han tilbød, som han fraflytte.
 465. Hørsholt Hansen skulle midlertidigt overtage redaktionen af bladet Frit Danmark, medens den ordinære redaktør, Blytgen Petersen besøgte kontinentet.
 466. Efterretningsmanden P.A. Mørch besøgte London i starten af februar og aflagde rapport ved hjemkomsten til Stockholm. Se H. C. Bjerg op. cit. II s. 207.
 467. Da det trak ud med Richard Friedberg, var tanken at Foss kunne bistå Thomas Døssing i Moskva. Foss kom dog aldrig af sted.
 468. "Sømanden" var dæknavn for forretningsmanden Herman Dedichen, som sad i dagbladet Politikens bestyrelse – derfor dagbogens udbrud om radikalisme. Dedichen sendte rapporter om udviklingen i forholdet mellem Frihedsråd og politikere til SOE i London, ikke alene til Christmas Møller.
 469. Se Hæstrup: Hemmelig Alliance II s. 249.
 470. Christmas Møllers bemærkninger til Frihedsrådets såkaldte "eksposé" i Hæstrup op. cit. s. 250.
 471. General Nicolaus von Falkenhorst var den militære øverstkommanderende i Norge.
 472. Ole Lippmann skulle tilbage til Danmark for at afløse Flemming B. Muus som SOEs ledende repræsentant.
 473. Russerne havde indledt en storoffensiv, hvorunder de var trængt ind i Østpreussen, og 22. januar nåede de floden Oder.
 474. Optrykt som dokument nr. 30. Christmas Møller fandt det urimeligt, at han skulle aflevere brevet. Så egentlig havde han foretrukket, at Muus selv videreekspererede det, men det ville sikkert blive misforstået, hvis Møller var skyld i, at brevet ikke nåede "kammerat Attlee". Brev til Muus 25.1.1945, arkivet pk. 50 (fejlagtigt placeret under Kaj Munk).
 475. Referat i arkivet pk. 31.
 476. Om en sovjetisk tilkendegivelse af, om Den røde Hær agtede at optræde ligesom SHAEF i tilfælde af, at der optrådte russiske tropper på dansk jord.
 477. Man forhandlede på denne tid efterkrigsbestemmelser for danske skibe og søfarende. Arkivet pk. 23.
 478. Kontaktudvalget i Sverige bestod af repræsentanter fra de største illegale grupper og organisationer. Udvalgets opgave bestod i at bistå med at koordinere arbejdet og informere offentligheden.
 479. Det var aftalt at Christmas Møller og Axel Møller skulle mødes i stationsbyen Älmhult i Småland men Axel M. var kørt for langt.
 480. Opfattelsen af, at der var tale om et "clearingmord", da det konservative folketingsmedlem, grosserer William Priemé, 24.1.1945 var blevet skudt foran sit kontor i det indre København.

481. Formodentlig Christmas Møllers bemærkninger til Frihedsrådets såkaldte exposé (udførligt citeret i Hæstrup: Hemmelig Alliance bd. II s. 250).
482. Her var Christmas Møller vært. Gæsteliste i arkivet pk. 52.
483. Se uddraget fra brev 11.-15. feb. 1945 fra Christmas Møller til Gertrud C.M. optrykt i dokument nr. 32.
484. Fra Frederikshavn.
485. Forening for flygtede danske akademikere.
486. Politimanden Max W.
487. Formanden for den svenske interparlamentariske gruppe, Folkepartiets leder G. Andersson (i Rasjön), der var minister i den svenske samlingsregering.
488. Iflg. brev til Gertrud var det hos E. M. Nordentoft.
489. Høgbro Holm (Brev til Gertrud 24.2. Suppleringsarkivet).
490. Filmproducenten Knud Wold.
491. Optrykt i dokument nr. 37.
492. Gæsteliste i arkivet pk. 52.
493. Sabotøren Tom Søndergaard samt en dansk politimand (brev til Gertrud 24.2. Suppleringsarkivet).
494. En af den danske brigades forlægninger.
495. Christmas Møller var hos Madame Kollontay til Den røde Hærs reception. (Brev til Gertrud 24.2. Suppleringsarkivet).
496. Christmas Møller så Knud Wolds sabotørfilm, som Christmas Møller havde indtalt prologen til. (Brev til Gertrud 24.2. Suppleringsarkivet).
497. Et uformelt møde i Stockholm-Högern. Invitation fra Ragnar Ekman i arkivet pk. 27.
498. W. C. Dahl.
499. Lader sig kun identificere som en mand, der var kommet fra Danmark. (Brev til Gertrud C. M. af 9.3. Suppleringsarkivet).
500. Formodentlig den svenske socialminister Gustav Möller.
501. Der tænkes på 1) indsættelse af det danske militære korps (brigaden), der var dannet i Sverige, 2) tankerne om en fremtidig internationalisering af Kielerkanalen, 3) evt. indsættelse af svenske styrker, 4) materiel hjælp fra Sverige (se Christmas Møllers beretning nr. 3 optrykt i dokument nr. 37).
502. Aage Heinberg ønskede at overtale legationen til at forberede trykning af et nødblad, der kunne være den kommende regerings talerør til befolkningen, hvis befrielsen udviklede sig til en kaossituation, hvor aviser og radio var sat ud af kraft.
503. Den svenske kaptajn Anders Grafström, der stod i forbindelse med Ebbe Munck og bl.a. havde hjulpet danskerne med at skaffe våben.
504. Hæstrup: Londonbreve s. 240, hvor al den korrespondance, der ligger i Christmas Møllers arkiv med Frode Jakobsen er optrykt.
505. Ole Kiilerich rejste til Stockholm med det almindelige svenske

- rutefly, der af sikkerhedsgrunde fløj nord om Trondhjem. I erindringsbogen: Ubetalelige Danmark (1985) s. 77 undrer Kiilerich sig over, at Christmas Møller ikke gjorde det samme, når han så gerne ville hjem. Da Christmas Møller rejste hjem en måned senere, skete det i et britisk fly chartret af Regionald Spink fra SOE.
506. Christmas Møller foreslog, at briterne hædrede SOEs Frank Stagg, der havde været en god støtte gennem hele eksilperioden. (Brev til Eden 11.4.1945. Arkivet pk. 14).
 507. International Committee for Study of European Questions.
 508. Den amerikanske præsident døde 12. april.
 509. I et cirkulære af 16.4. indskærpede Rigspolitichefen samarbejdets nødvendighed over for landets politimestre.
 510. Talen er maskinskrevet med håndskrevne rettelser. Det er ikke klarlagt, om der er tale om en afskrift (og de udstregede passager følgelig er blevet udtalt i Forum, men ikke ønskedes refereret), eller om der er tale om det manuskript, Christmas Møller læste op af i Forum (og de udstregede passager fortiet).
 511. De kommunale valg blev dog udskudt og først afholdt i maj 1943.
 512. Tilhængere af DNSAPs fører Frits Clausen, af den frafaldne konservative Victor Pürschel, den frafaldne nazist Wilfred Petersen, og præsten Anders Malling, der havde brudt med DNSAP i 1936. Det bemærkes, at Christmas Møller ikke nævner Dansk Samling, som samtiden oftest inkluderede i gruppen af systemfjendtlige højrepartier.
 513. DSBs generaldirektør, der var formand for Dansk-Tysk Forening.
 514. DsF og DA havde 29.1.1941 udsendt en fælles henvendelse til statsminister Stauning med en opfordring til regeringen om at sætte offentlige arbejder i gang.
 515. Formodentlig sigtes der til partiets indsamlingsmøder arrangeret af hovedkassereren, Einar P. Foss.
 516. 1. sept. 1939 da Tyskland startede krigen ved at invadere Polen.
 517. Ruslands angreb på Finland i 1939, der indledte vinterkrigen.
 518. Formodentlig Ronald Turnbull.
 519. Formodentlig Ole Kiilerich.
 520. Måske sigtes der til Erling Foss, hvis bror, Einar P. Foss som kasserer i Det konservative Folkeparti havde gode forbindelser til kredse, der var villige til at finansiere politiske aktiviteter.
 521. Journalisten Sten Gudme, der 7.5.1941 via Sverige var rejst til England.
 522. Rejsejournalisten Hakon Mielche, der under krigen gennemførte flere foredragsrejser i det neutrale Sverige.
 523. Landshøvding.
 524. Skrivelsen var forfattet af SOEs repræsentant i Stockholm,

- Ronald Turnbull, men Christmas Møller troede, at den anonyme afsender var gesandten, Mallet eller en endnu højere placeret repræsentant for de britiske myndigheder.
525. Civilingeniøren Fritz Drescher, der fungerede som kontaktperson til vigtige dele af modstandsbevægelsen: til de illegale blade Danske Tidende og Information, til politikgården, ligesom han var mellemmand, da Gunnar Larsen udbetalte et større pengebeløb til SOEs faldskærmsfolk.
 536. Telegrafisternes radiosendere ("Wireless Telegraf").
 527. Journalisten Thomas Barman var ansat i Politival Intelligence Department i det engelske udenrigsministerium.
 528. Christmas Møller troede først, at det anonyme brev var fra Hedtoft Hansen, men af en påskrift på originalen fremgår det, at Borch Johansen påpegede, at afsenderen måtte være Poul Sørensen og Aksel Møller, hvilket disse da heller ikke modsagde, da Christmas Møller senere medregnede brevet i "landsmændenes" korrespondance (Londonbreve s. 98). Afslutningspassagen har sandsynligvis skullet tjene som afsenderidentifikation, men den præcise betydning lader sig ikke opklare.
 529. Formentlig et nedsættende udtryk om de politikere, der var tilhængere af større tilpasning til besættelsesmagts ønsker.
 530. Formentlig sigtes der til flyvebladet "Hilsen fra England" 1942 nr. 1, hvoraf der 19.8. på en række steder i landet blev fundet i alt 5-10.000 eksemplarer. Flyvebladet indeholdt på den ene side bl.a. en hilsen til studentermødet i Gerlev, som parallelliseredes med det 19. århundredes folkemøder, der med grundloven i 1849 havde medført en ændring af det politiske system. Foldede man flyvebladet helt ud, kunne man på hele den anden side (tabloidformat) læse artiklen, "Christmas Møller om sit arbejde for et frit Danmark", der advarede mod eftergivenhed og opfordrede til, "at der på enhver måde ydes modstand mod tyskerne". Tidligere på måneden (4.8.) havde et andet flyveblad, "Vi danske" nr. 10, orienteret om Christmas Møllers besøg hos Sovjetgesandten (se dagbogen 2.6.) og Danmarks "tåbelige udenrigspolitik": Med Scavenius var landet ophørt med at have en udenrigsminister og havde i stedet "en venligt sindet formidler af de tyske krav". (Udenrigsministeriets arkiv 84 D 1a pk. II).
 531. Måske en hentydning til sammenligningen med sønderjydernes kamp 1864-1920.
 532. Besætningen på skonnerten "Argo", der var idømt fængselsstraffe for bistanden til Christmas Møllers udrejse.
 533. Det omfangsrige forslag fyldte 23 sider og var en videreudbygning af Christmas Møllers tidligere forslag. (FOs indholdsreferat findes hos Esmann Jensen s. 98ff). Som Sargents svar viser, kolliderede Christmas Møllers forslag imidlertid med FOs politik, der i vid udstrækning tog hensyn til de danske samarbejdspolitikere.

534. Først Juledag 1943 fik skibene lov at sejle under Dannebrog. Denne ændring var dog rent symbolsk og berørte ikke skibenes legale status eller øvrige betingelser, hvorunder de sejlede.
535. I arkivet pk. 26.
536. Telegrammet blev afsendt, mens Fibiger og Kraft var til Interparlamentarisk møde i Stockholm. Ebbe Munck gav Kraft et mundtligt (men ukorrekt) referat af telegrammet. Efter hjemkomsten til Danmark skulle "de tre landsmænd" (Kraft, Poul Sørensen og Møller) angiveligt have sendt svar via svenske diplomater. Svaret nåede aldrig Christmas Møller, der gentog sit telegram 27. juni.
537. I virkeligheden den periode hvor kongen var svækket efter sit ridedeheld. Efter krisen foranlediget af kongens svar på Hitlers fødselsdagstelegram, havde Rigsføreren forbudt den nye tyske repræsentant, Werner Best, at optage forbindelse med den danske monark.
538. Piecen, der var forfattet af den engelske journalist Eric Dancy på baggrund af oplysninger fra Danmark, havde et forord af Christmas Møller.
539. Regeringens afgang 29. august 1943 ændrede Danmarks formelle position, og Christmas Møller sendte 26.11.1943 Sovjets nye Londonambassadør et memorandum, der i store dele var identisk med ovenstående, men som opdaterede situationen. Da store dele af dette nye memorandum var gentagelser fra det forrige, medtager dokumentuddraget kun de indføjede ændringer.
540. Den tyske emigrantforfatter Joachim Joestens bog fra 1939 "Denmarks Day of Doom", der postulerede Danmarks totale afhængighed af Tyskland og forudsagde en udvikling svarende til den, der indtraf 9. april 1940.
541. Her tilkendegav Folketinget, at Danmark agtede at opretholde neutraliteten, og om fornødent ville bringe de midler, man rådede over, til anvendelse for at nå dette mål.
542. Premierløjtnant P. Bork-Andersens udtalelse af 7.12.43, hvor gen. Knudtzon kritiseres for ikke at have forberedt et forsvar af hærens forlægninger 29. august og for ikke at have sikret materiellet mod tysk beslaglæggelse.
543. Flemming Muus, der netop var returneret til England ved årsskiftet. Også Christmas Møller synes at have været inde i billedet som overbringer, men han fandt det urimeligt at aflevere et så "tåbeligt og dårligt brev" – "Man skulle tro, det var nazisterne, der havde lavet et falsum". Brev til Muus 28.1.1945. Arkivet pk. 50 (fejlagtigt!) under Kaj Munk.
544. Christmas Møllers husbestyrerinde i London.
545. Formodentlig et brev til Blytgen Petersen. Brevet er ikke vedlagt i arkivet.

546. Generalmajor Kristian Knudtzon, der var chef for den danske brigade.
547. Formodentlig Jens Lillelund, der som medlem af "Tom" Søndergaards gruppe havde deltaget i Forumaktionen 24. august 1943.
548. Bemærkningen kan forstås som udtryk for Christmas Møllers uvilje mod logementaltitet.
549. Bladets fremstilling af at der var foregået udskejelser under Christmas Møllers rejse til Göteborg.
550. Formodentlig kommunisten Alfred Jensen.
551. (Omtalt i Christmas Møllers brev til Gertrud C.M. 9.-10.2. – se dokument 32).
552. Om denne skrivelse se Hemmelig Alliance II s. 250.
553. Her refereres formentlig til Danmarks Frihedsråd.
554. Christmas Møllers kommentarer til Frihedsrådets Exposé (se Hemmelig Alliance II s. 250).
555. Hedtofts arbejde i den socialdemokratiske Internationale, hjælpearbejdet til flygtede antinazister og det humanitære hjælpearbejde til den spanske republik.
556. De danske nazisters dagblad.
557. De konservative ledere Kraft, Fibiger, Sørensen og Møller.
558. Christmas Møllers gentagelse.
559. Londonbreve s. 247.
560. Her tænkes på Warszawaopstanden, hvor den polske modstandsbevægelses forsøg på selv at befri landets hovedstad var druknet i blod i august 1944.
561. Under de indviklede forhandlinger om Frihedsrådets og politikernes fælles henvendelse til de allierede om dansk status som allieret havde forhandlerne forsøgt at få Sovjet med i en stormagtserklæring ved at foreslå en ny ordlyd. Dette opfattede Christmas Møller som et nyt forslag fremsat bag hans ryg. Se f.eks. E.T. Jacobsen: Foden i døren (1984) s. 68ff.
562. Jaltakonferencen, hvor de tre store allieredes ledere fra 4. til 12. februar 1945 mødtes i Jalta på Krimhalvøen ved Sortehavet.
563. Formentlig hentydes til European Advisory Committee, hvor de allieredes repræsentanter søgte at rede trådene ud i de spørgsmål, man ikke havde aftaler om.
564. Se note 561.
565. Samme dag som Christmas Møller om formiddagen havde modtaget nyheden om "Lille Johns" død!
566. Hugh Cumming, der var på besøg i Stockholm, var leder af State Departments afdeling for Nordeuropa.

Personindex

Udvælgelseskriteriet for optagelse i indexet har været navneforekomsternes hyppighed og personernes betydning. Derfor vil man ikke genfinde alle dagbogens navne i indexet. En del omtalte personer – især fra Londonperioden – har det ikke været muligt nærmere at identificere. Engangsomtalte bipersoner er identificeret i en forklarende note inde i teksten.

For dagbogens vedkommende henvises til indføjringsdato for dokumentafsnittets henvises til dokumentnummer samt sidetal.

- Aagaard, C.E.**, presseattaché ved det danske gesandtskab, medlem af Det danske Råd og af dets informationsudvalg. **1943:** 13.7.
- Aagaard, D. Vilhelm**, red. af sømændenes blad, "Kurér", Newcastle. Kommunist, i Det danske Råd **1943:** 29.1.
- Agerbak, Harry**, socialdemokrat, journalist, til London **1943**, ansat i PID, i **1944** leder af den amerikanske nyhedstjeneste til Danmark, ABSIE, i Det danske Råds informationsudvalg. **1943:** 15.12.
- Ahlefeld-Laurvig, P.**, gesandt **1921-37.** **1945:** 27.3, 12.4.
- Alexander, A.V.**, britisk marineminister. **1943:** 15.2.
- Amby, Kristen, MF**, (kons.). **1941:** 11.1, 31.1, 17.2, 18.3, 26.3, 24.4, 20.6, 18.9. **Dok.** 15 s. 386.
- Ammundsen, Esther**, læge. **1941:** 27.11.
- Andersen, Alsing**, forsvarsmi-
- nister **1940**, formand for den socialdemokratiske rigsdagsgroupe **1940-42**, finansminister i Buhlregeringen. **1941:** 11.1, **1943:** 15.12, **1944:** 1.1, **1945:** 24.1. **Dok.** 20 s. 395, **Dok.** 24 s. 402, **Dok.** 30 s. 411, **Dok.** 32 s. 417, **Dok.** 36 s. 440.
- Andersen, P. Bork.** premierløjtnant. **1944:** 20.2, 9.3. **Dok.** 23 s. 400, **Dok.** 25 s. 404.
- Andersen, Poul**, bankdirektør. **1941:** 26.1, 31.1, 4.2, 7.2, 12.2, 11.10.
- Andersen, Holger**, cand. teol, ML (kons). **1943:** 12.4.
- Andvord, Rolf**, Norges gesandt i London. **1945:** 17.3.
- Anker-Petersen, Karl Gustav**, direktør, 1. fmd. f. Det danske Råd. **1942:** 10.6, 7.10, **1943:** 15.2, 23.2, 14.4, 19.5, 17.8, **1944:** 17.10.
- Astrup, Poul**, læge, fhv. fmd. f. Studentersamfundet. **1941:** 30.11.

- Attlee, Clement R**, Labours leder, vicepremierminister. 1942: 16.10, 1943: 9.2, 1945: 24.1, 1.2. **Dok. 30** s. 411, **Dok. 32** s. 419.
- Bang, Hans**, direktør, Danske Export Slagterier, London. 1942: 20.7.
- Banke, Jørgen**, bibliotekskonsulent, medlem af Dansk Samling, medstifter af Ringen. 1941: 7.10, 31.10.
- Bannister, Estrid**, journalist, medlem af Det danske Råd 1940-42. 1943: 22.3.
- Barman, Thomas**, diplomatisk korrespondent, PID, FO. 1942: 7.5 10.6, 23.7, 9.8, 11.8, 3.10f, 1944: 22.12, 1945: 17.1f. **Dok. 12** s. 379.
- Bech, Emil**, direktør Kgl. dansk Porcelain, medlem af Det danske Råds arbejdsudvalg. 1942: 2.9.
- Bech, Marius**, skibsmægler, Manchester, medlem af Det danske Råd. 1943: 30.3.
- Beck-Friis, Johan**, baron, svensk gesandt hos Norges eksilregering. 1943: 19.6, 1944: 3.8, 21.12.
- Bell, Ronald P**, Royal Institute of International Affairs, Oxford. 1942: 25.6.
- Bendix, Oscar**, kontorchef i Hambros Bank, i ledelsen for Scandinavian Benevolent Society. 1943: 10.6.
- Benediktsson, Petur**, Islands gesandt i London indtil 1944. 1943: 13.2, 19.8, 1944: 14.1, 1945: 24.3.
- Bennett, Jeremy**, BBCs danske afd. 1944: 23.6.
- Berg, Hans**, norsk legationsråd. 1943: 16.3.
- Berle, Adolf A**, viceudenrigsminister i USAs State Dept. 1938-44. 1942: 16.11, 9.12.
- Best, Werner**, Rigsbefuldmægtiget. **Dok. 15** s. 385.
- Bindslev, Alfred**, skoleborgmester, MF (kons). 1941: 31.1, 24.9, 1942: 9.3, 1943: 21.3.
- Bishop, Frank C**, britisk konsul i Malmø. 1943: 18.10.
- Bjarkov, H.L.V.** officer. 1944 13.11.
- Bjøl, Erling**, tilknyttet Dansk Pressetjeneste, i 1944 til London, ansat i BBC. 1944: 22.4.
- Bland, Sir Neville**, Storbritanniens ambassadør hos den hollandske eksilregering. 1943: 1.4.
- Blytgen-Petersen, Emil**, Nationaltidendes korrespondent, kommentator på BBC, redaktør af Det danske Råds ugeavis "Frit Danmark", medl. af Det danske Råd, fmd. for informationsudvalget. 1942: 17.6, 29.6, 1944: 24.3, 8.6, 1945: 21.1, 11.4, 18.4, 20.4. **Dok. 32** s. 414ff.
- Blædel, Nicolaj**, udenrigsredaktør på Berlingske Tidende. 1941: 9.4, 8.9, 30.10, 7.11. **Dok. 9** s. 358, **Dok. 10** s. 361.
- Boheman, Erik**, direktør i det svenske udenrigsministerium. 1942: 22.10, 16.11.
- Bohr, Niels**, fysiker. 1942: 11.6, 1943: 4.10, 7.10, 21.10, 15.11.
- Bonnesen, Merete**, 1941: 9.3, 9.4, 30.10.
- Borch Johansen, Eigil** se Johansen
- Bording, Kristen**, landbrugsni-

- nister (Soc.dem). 1941: 30.1, 12.2, 31.3, 2.7, 24.7, 22.8f.
- Borel, Robert B**, Dr, sekr. for International Committee for the Study of European Questions. 1944: 13.11.
- Bramsnæs, C.V**, socialdemokrat, nationalbankdir. 1943: 9.10, 1945: 5.2, 21.2. **Dok. 21** s. 398, **Dok. 22** s. 399, **Dok. 32** s. 414, **Dok. 37** s. 448.
- Broberg**, kaptajn, SOE. 1942: 25.7.
- Brockenhuis-Schack, Henrik**, greve, Store Nordiske. 1942: 6.6.
- Brøholm Jensen**, skibskaptajn, "Africa" 1942: 4.6.
- Brorsen, Søren**, forsvarsminister 1940-43, (Venstre). 1941: 5.2, 21.2, 22.8.
- Bruhn, Carl Johan**, læge, SOEs første faldskærmschef. 1942: 6.6.
- Bruun, C.J**, fabrikant, London. 1943: 3.12.
- Buhl, Vilhelm**, finansminister 1940-42, statsminister 1942 og 45. 1941: 30.1, 22.8, 30.11, 1942: 21.3f, 1943: 15.12, 1944: 8.5, 13.9, 5.10, 18.10, 15.12, 1945: 2.1, 6.1, 24.1. **Dok. 13** s. 380, **Dok. 14** s. 381, **Dok. 30** s. 411, **Dok. 32** s. 417, 427, **Dok. 35** s. 435, **Dok. 36** s. 440, **Dok. 37** s. 446, **Dok. 38** s. 453, **Dok. 39** s. 457.
- Busch-Jensen, Niels**, overretssagfører, medlem af Ringen, justitsminister i befrielsesregeringen. 1941: 15.4.
- Butler, P.A**, Under State Secretary i Foreign Office. 1943: 8.2.
- Bøgholm, Karl**, redaktør, MF (kons). 1943: 21.3.
- Børresen, Jørgen**, tysk soldat. 1944: 3.7, 7.10.
- Calder, Ritchie**, engelsk journalist, Daily Herald. 1942: 24.6.
- Carlow, Lindsay**, dir. Glasgow. 1943: 10.2, 1944: 19.12.
- Carstensen, Svend**, redaktør, korrespondent New York Times. 1941: 25.2.
- Carter, E.J**, kaptajn, War Office. 1943: 23.3, 20.4.
- Christensen, Albert**, britisk konsul i Göteborg. 1942: 2.5. **Dok. 10** s. 368.
- Christensen, Chr. R**, MF (kons), Christmas Møllers stedfortræder. 1941: 11.1, 1.3, 18.9, 1942: 30.1.
- Christensen, Jørgen**, ingeniør Odense. 1941: 11.1, 12.2, 23.8.
- Christensen, Ludvig**, fhv. minister (Soc.dem). 1941: 3.2.
- Christensen, Vagn**, i 1939 leder af DDLs afd i London. Derpå kaptajnløjtnant i RAF 1945: 17.3, 10.4.
- Christian X**. 1941: 22.8, 25.9, 7.10, 10.11, 1942: 22.10, 5.12, 1943: 15.5, 1944: 6.5, 8.5, 9.6, 21.6. **Dok. 5** s. 350, **Dok. 10** s. 363, **Dok. 16** s. 387, **Dok. 18** s. 390, **Dok. 19** s. 395, **Dok. 26** s. 407, **Dok. 37** s. 445.
- Christiani, Rudolf**, entreprenør, MF (Venstre). 1944: 6.1, 1945: 10.3.
- Christiansen, Hakon**, direktør ØK. 1944: 14.5, 26.5, 15.8, 1945: 2.1, 8.3. **Dok. 32** s. 417, 428.

- Churchill, Winston S**, premierminister. 1941: 14.8, 1943: 18.12, 1944: 31.10, 29.12.
- Clausen, Frits**, leder af DNSAP. 1941: 1.3, 1942: 6.2. Dok. 4 s. 340.
- Cohn, Einar**, departementschef i Statistisk Departement. 1944: 2.4, 11.7, 15.8f, 4.9.
- Colban, Erik**, Norges ambassadør i London. 1944: 8.6, 19.12.
- Coote, E.O**, counsellor, Foreign Office. 1942: 31.7.
- Cour, Vilhelm Ia**, historiker, medlem af Dansk Samling. 1941: 18.8, 1942: 20.2ff, 22.4. Dok. 32 s. 416.
- Cripps, Sir Stafford**, britisk minister for flyproduktion. 1942: 23.6.
- Daell, P.M**, grosserer. 1941: 2.7, 1945: 8.2. Dok. 32 s. 414.
- Dahlerup-Petersen, Johanne**, ML (Kons). 1941: 24.1, 10.3, 22.3, 17.9.
- Dalhoff, Jørgen**, ingeniør. 1944: 6.11.
- Dalton, Hugh**, labour, minister for Economic Warfare 1940-42, Board of Trade, politisk chef for SOE 1940-42. 1943: 9.6. Dok. 9 s. 358, Dok. 10 s. 361,
- Dedichen, Herman**, "Sømanden", i dagbladet Politikens bestyrelse. 1941: 9.3, 9.4, 30.8f, 12.9, 30.10, 1945: 14.1. Dok. 32 s. 419, 427.
- Dessau, Einar**, direktør, Tusborg. 1941: 10.2.
- Dewing, R.H**, general i SHAEFs danske sektion. 1944: 7.10f, 15.12, 1945: 27.3.
- Dohm, S.A**, dir., næstfmd. i den danske klub, i Det danske Råd, fmd. for Arbejdsudvalget 1940-41. 1942: 16.10, 1943: 23.2.
- Dowson, Sir Oscar**, Home Office. 1943: 28.5.
- Drachmann, Poul**, MF (kons). 1941: 29.9, 6.10.
- Draeger, Hans**, dir. i det tyske propagandaministerium, 1941: 12.2.
- Duvier (egtl. Dyvier), E.**, direktør. 1942: 28.9, 1943: 30.6.
- Døssing, Thomas**, biblioteksdirektør, medstifter af Frit Danmark, Frihedsrådets gesandt i Moskva 1944. 1941: 30.11, 1944: 21.6, 6.7ff, 17.7, 6.11, 22.12, 1945: 13.1, 15.1, 17.1, 25.1, 8.2, 10.2, 18.2, 23.2, 16.3. Dok. 31 s. 413, Dok. 32 s. 413ff, Dok. 37 s. 441ff, Dok. 38 s. 453, Dok. 39 s. 455.
- Ebbesen, Sven**, Berlingske Tidendes korrespondent indtil 9.4. 1940, i BBCs aflytnings-tjeneste 1940-41, medarbejder ved Frit Danmark, leder af Det danske Råds informationskontor, sekretær for Informationsudvalget. 1942: 8.6.
- Eden, Anthony**, engelsk udenrigsminister. 1942: 24.6, 9.8, 31.8, 28.10, 1943: 24.1, 23.9, 29.11, 1944: 12.1, 10.7, 31.10, 1945: 11.4. Dok. 9 s. 358, Dok. 10 s. 360, Dok. 11 s. 373, Dok. 26 s. 406, Dok. 38 s. 454.
- Eisenhower, Dwight D**, øverstkommanderende for SHAEF. 1944. 9.6.

- Enander, Bo**, fil. lic, red. Bonniers Forlag. 1942: 16.6.
- Eriksen, Erik**, MF (Venstre). 1941: 21.2, 23.7.
- Eskelund, Karl**, leder af Udenrigsministeriets Pressebureau. 1941: 22.4, 6.7, 1942: 6.2, 16.2.
- Esmarch, August**, norsk gesandt på Færøerne, fra 1945 i Stockholm. 1945: 15.1, 21.2. **Dok. 32** s. 425.
- Evans, Arthur**, oberst, MP. 1944: 8.2.
- Felix**, luxemburgsk prins 1943: 21.6.
- Fensmark, A.C.**, dansk charge d'affaire, Teheran. 1942: 25.7, 1943: 15.11. **Dok. 16** s. 388.
- Fibiger, Vilhelm**, kirkeminister 1940-42 (kons), formand for Det konservative Folkeparti 1939. 1941: 11.1, 24.1, 25.1, 29.1, 30.1, 31.1, 1.2, 3.2, 4.2, 5.2, 8.2, 11.2, 12.2, 14.2, 15.2, 17.2, 18.2, 20.2, 21.2, 23.2, 27.2, 3.3, 8.3, 11.3, 15.3, 22.3, 31.3, 2.4, 3.4, 7.4, 8.4, 12.4, 14.4, 22.4, 28.4, 5.5, 10.5, 7.6, 13.6, 23.6, 27.6, 8.7f, 21.7, 24.7f, 29.7, 31.7, 5.8ff, 15.8f, 19.8f, 22.8f, 29.8, 1.9, 4.9, 9.9, 12.9, 18.9, 20.9, 24.9ff, 3.10ff, 14.10f, 17.10f, 4.11ff, 9.11f, 1942: 6.1f, 25.2f, 5.3f, 1.4f. **Dok. 17** s. 389, **Dok. 32** s. 417. **Dok. 35** s. 437.
- Lord Finlay**, viscount, Ministry of Economic Warfare, præs. for Knights of the Round Table. 1943: 1.4.
- Finnemann Bruun, Erik**, sekretær for kons. rigsdagsgruppe. 1941: 11.1, 30.1, 1.2, 27.2, 22.3, 28.6, 5.7, 4.8, 16.8, 9.9, 13.9, 18.9, 20.9. **Dok. 5** s. 347.
- Fog, Mogens**, "Orange", professor, dr. med., medlem af Frihedsrådet. 1941: 30.11, 1942: 22.4, 1944: 18.10, 15.12.
- Fontenay, Fr. le Sage de**, dansk gesandt, Reykjavik. 1944: 17.4, 8.5.
- Forbes, T.H.L.**, 1943: 17.4, 30.5, 1944: 21.3.
- Foss, Einar P.**, kasserer i Det kons. Folkeparti. 1941: 11.1, 24.1, 25.1, 28.1, 29.1, 1.2, 4.2, 5.2, 8.2, 11.2, 12.2, 15.2, 19.2, 21.2, 25.2, 27.2, 6.3, 8.3, 12.3, 22.3, 24.3, 25.3, 31.3, 3.4, 8.4, 5.5, 4.6, 21.8, 4.9, 9.9, 12.9, 20.9, 12.10, 1942: 21.1, 1943: 12.4. **Dok. 5** s. 347.
- Foss, Erling**, "Justitsråden", "Videnskabsmand", medl. af Frihedsrådet, senere dets repræsentant i Stockholm. 1941: 17.2, 26.2, 6.3, 18.4, 6.10, 1942: 22.10, 7.12, 1943: 12.4, 1944: 28.1, 15.11ff, 22.12, 1945: 6.1f, 25.1, 8.2, 16.3, 19.3. **Dok. 32** s. 413ff. **Dok. 35** s. 435, 437, **Dok. 36** s. 440, **Dok. 37** s. 442, **Dok. 38** s. 453, **Dok. 39** s. 455ff.
- Fredericia, L.S.**, dr. med., rådgiver ved SHAEF planlægningen. 1944: 8.7, 14.9.
- Frederik**, kronprins. 1944: 19.6, 10.7. **Dok. 18** s. 392.
- Frederiksen, Poul**, direktør, Bristol, medl. af Det danske Råd 1943. 1942: 30.7, 1944: 1.3, 15.9.
- Freuchen, Peter**, grønlandsfarer. 1944: 21.11.

- Friedberg, Richard**, Dr. med. 1944: 4.11, 10.11f. **Dok. 32** s. 414.
- Frihagen, Anders**, norsk forsyningsminister 1942-45. 1943: 12.5.
- Friis, Aage**, historiker. 1944: 24.1.
- Friis-Hansen, O.**, rektor, Herlufsholm. 1941: 7.9, 28.9.
- Frijs, Helle Krag-Juel-Vind**, grevinde. 1942: 15.10.
- Frisch, Hartvig**, MF (soc. dem). 1941: 11.1, 3.2, 27.3, 31.3, 28.5, 4.7, 21.7.
- Gallop, Rodney**, Foreign Office. 1942: 24.6, 16.9, 1943: 15.5, 19.5, 13.6, 15.12.
- Gamborg, Leif**, jurist. 1941: 30.1.
- Garret, Alistair**, kaptajn i SOEs danske afd. fra 1943, skotte. 1944: 28.1, 26.3, 7.7.
- Gaythorne-Hardy, G.M.**, Research Department, Foreign Office. 1942: 8.5.
- Geismar, Oscar**, præst. 1941: 14.10.
- Glahn, Thorkild**, præst. 1941: 20.6.
- Goebbels, Joseph**, tysk propagandaminister. 1941: 9.3.
- Gordon, Claesen**, Cluny Castle, Aberdeen, Præsident for Scandinavian-British Club. 1943: 8.5, 9.11.
- Gram, Harald**, norsk diplomat. 1943: 2.3.
- Grasset, A.E.**, generalløjtnant, chef for Civil Affairs Division. 1944: 22.2.
- Grau, Peter**, sønderjysk politiker (kons). 1941: 7.8, 19.9.
- Grieg, Nordahl**, norsk forfatter. 1943: 23.6, 25.9.
- Grunnet, Niels**, chefredaktør, Radioavisen. 1941: 11.1, 29.8, 1945: 9.3. **Dok. 32** s. 414, **Dok. 35** s. 436.
- Gruth, Edmund**, major. 1944: 30.9, 27.11.
- Gronning, Laurids**, MF (kons). 1941: 4.9.
- Graae, Anna**, 1942: 15.5, 1943: 28.1.
- Graae, Jutta**, 1944: 10.11, 1.12.
- Gudme, Ivar**, 1941: 1.2, 24.4.
- Gudme, Peter de Hemmer**, cand.teol, journalist, modstandsmand. 1941: 28.3, 12.8, 1942: 6.1, 1944: 6.12.
- Gudme, Steen**, "Stone", Journalist på Politiken, til England 1941, medl. af Det danske Råd, ansat i PWE, medarbejder ved Frit Danmark og ved Rådets informationskontor. 1941: 6.3, 9.3, 30.3, 9.4, 24.4, 22.5, 1942: 6.5, 28.8, 10.12, 1943: 9.4, 30.9, 17.10, 22.11, 26.11f, 15.12f, 27.12, 1944: 1.10, 22.12, 1945: 9.3. **Dok. 10** s. 361, **Dok. 12** s. 375, **Dok. 32** s. 413ff.
- Gundel, Leif**, sekretær i Det danske Råd, speaker BBC, kommunist. 1942: 8.8, 1945: 6.1.
- Gusev, Fedor**, Sovjets ambassadør i London 1943. 1943: 9.12, 22.11, 1944: 30.3, 20.4, 6.5, 9.6, 7.7, 14.7f, 12.12, 1945: 26.3. **Dok. 19** s. 394, **Dok. 31** s. 412.
- Günther, Christian**, Sveriges udenrigsminister. 1945: 15.2. **Dok. 32** s. 421, 427f, **Dok. 37** s. 448.
- Gyth, Volmer**, oberst. 1943: 15.11, 18.11, 10.12f, 1944: 28.1, 5.4, 2.5, 9.6, 9.7, 10.11.

- Gørtz, Ebbe**, hærchef. 1941: 29.1, 7.8, 23.8, 1944: 28.1. Dok. 25 s. 404.
- Haig, Anthony**, counsellor, Foreign Office. 1944: 7.7, 26.9.
- Halley, J**, britisk diplomat. 1942: 1.9, 1943: 5.2.
- Hambro, Sir Charles**, bankier, tilknyttet Ministry of Economic Warfare, Chef for SOE 1942-43. 1942: 10.5, 22.7, 31.7, 15.9, 10.10, 15.10.
- Hambro, C. J**, Norges stortingspræsident. 1942: 18.5, 1943: 6.9, 1944: 10.9.
- Hambro, Olaf**, direktør, Hambros Bank. 1942: 30.6, 1944: 29.11.
- Hammarling, Vilgot**, svensk presseattaché. 1942: 16.6.
- Hammer, Mogens**, Faldskærmsagent. 1942: 20.5, 31.8, 1944: 21.1.
- Hansen, H. C**, MF (soc.dem). 1941: 5.2, 7.2, 12.2, 27.3, 22.7, 24.7. Dok. 32 s. 417, Dok. 35 s. 435.
- Hansen, H. P**, MF (soc.dem). 1942: 21.3.
- Hansen, Hans Hedtoft**, MF, fmd. f. Socialdemokratiet 1939-41. 1941: 24.1, 29.1, 30.1, 5.2, 7.2, 12.2, 15.3, 27.3, 21.6, 4.7, 22.7, 24.7, 19.11, 1944: 1.1, 24.2, 1945: 24.1. Dok. 9 s. 358, Dok. 10 s. 361, Dok. 15 s. 385, Dok. 24 s. 400, Dok. 25 s. 403, Dok. 28 s. 408, Dok. 30 s. 411, Dok. 32 s. 417. Dok. 35 s. 434, Dok. 36 s. 439.
- Hansen, John**, Iowa, præs. NADA (National America Denmark Association). 1942: 22.11f.
- Hansen, Laurits**, fmd. for DsF, socialminister 1942. 1941: 31.1, 26.9. Dok. 23 s. 400.
- Hansson, Per Albin**, svensk statsminister. 1945: 12.3. Dok. 32 s. 425.
- Hartel, A. C**, proprietær, MF (Bondepartiet). 1941: 30.1, 31.1.
- Hartmann, Poul**, norsk finansminister. 1942: 22.6, 1943: 13.1, 23.6, 28.10, 3.12.
- Hartz, Gustav**, direktør, Industrirådet. 1941: 29.9, 6.10. Dok. 5 s. 347.
- Hasle, Henning**, MF, fmd. for kons. rigsdagsgruppe 1939, minister u. portefølje 1940. 1941: 17.2, 20.2, 1944: 10.1.
- Haverlee, Arnold**, dansk-amerikansk journalist. 1943: 17.6.
- Heckscher, Kay**, cand. polit. 1944: 22.5, 1.6, 13.11.
- Hedegaard**, bankdirektør. 1941: 26.1, 31.1, 1942: 21.1.
- Hedtoft Hansen**, se Hansen
- Heiberg, Edvard**, i kontaktudvalget i Stockholm, kommunist. 1945: 8.2, 13.3. Dok. 32 s. 414.
- Heinberg, Aage**, redaktør af "Friheden", Stockholm. 1945: 12.3.
- Hejret, Josef**, tjekkisk chefredaktør. 1944: 9.3.
- Helk, Jørgen**, kaptajn. 1941: 30.1, 20.2.
- Helvard, Arne**, flyverofficer. 1942: 31.7ff, 1943: 8.1, 21.6.
- Helweg-Larsen, Gunnar**, redaktør Kristeligt Dagblad. 1941: 22.2, 28.3, 4.4, 24.9, 2.11, 30.11.
- Hendil, Leif B**, redaktør, leder af Dansk-Svensk Flygtningetjeneste. 1945: 2.3f. Dok. 32 s. 429.

- Hendriksen, Halfdan**, handelsminister okt. 1940, ML (kons). **1941:** 11.1, 24.1, 25.1, 29.1, 30.1, 8.2, 22.3, 7.4, 12.4, 28.4, 5.5, 2.7, 8.7, 20.7, 22.8, 4.9, 12.10, 18.10, 10.11, **1942:** 9.3, 21.3. **Dok. 4** s. 338, **Dok. 5** s. 347.
- Henriques, Carl Otto**, vekseleerer. **1941:** 24.1, 25.1, 27.1, 30.1, 31.1, 3.2, 12.2, 26.2, 14.5.
- Herbert, Frank**, direktør Danish Bacon Company. **1943:** 3.8, **1944:** 10.5.
- Herdahl, C. F. W.**, red. af partiets nyhedstjeneste, Den konservative Generalkorrespondance. **1941:** 29.1, 30.1, 31.1, 15.2, 17.2, 20.2, 27.2, 8.3, 18.3, 2.4, 5.4, 12.4, 15.4, 19.4, 1.5, 10.5, 11.6, 28.6, 5.7, 23.7, 4.8, 7.8, 20.8, 13.9, 18.9, 24.9, 4.10, **1942:** 9.2, **1943:** 21.3. **Dok. 5** s. 347
- Hersholt, Jean**, skuespiller, leder af den danske bevægelse i USA. **1942:** 28.11.
- Hertel, Erik**, direktør, med i Det danske Råds arbejdsudvalg og informationsudvalg. **1942:** 10.6.
- Hilbert, Aage**, amtmand, Thorshavn. **1942:** 31.7, 17.8f, 20.8, 15.10, **1943:** 25.2, 4.7, 30.7f, **1944:** 18.9.
- Himmelstrup, Otto**, MF (Venstre). **1941:** 30.1, 5.11, **1942:** 22.1.
- Himmelstrup, E**, kaptajn. **1942:** 19.9.
- Hindsgaul, Lisbeth**, ML (kons). **1941:** 7.2, 18.2, 25.3, 12.6, 18.9.
- Hitler, Adolf**, Tysklands Rigs-kansler og partifører. **1941:** 26.6. **Dok. 5** s. 350
- Hjermind, Poul**, lrs., MF i 1943 (Kons). **1941:** 13.2, 1.5.
- Hoffmeyer, Skat**, biskop, Århus. **1941:** 30.1.
- Holck, Erik Fl. v.**, faldskærms-officer. **1943:** 15.9, **1944:** 1.5, 2.8, 24.8, 19.9.
- Holstein, Bent**, greve, fhv. MF (kons). **1941:** 18.1.
- Holt, R. V.**, admiral. **1944:** 14.10, 27.10.
- Hollingworth, Ralph**, kommandør, leder af SOEs danske afdeling. **1942:** 20.5, 19.6, 23.6, 18.7, 23.7, 11.8, 31.8, 3.9, 7.10, 12.10f, **1943:** 29.1, 9.2, 23.2, 19.6, 1.9, 3.12, **1944:** 1.1, 21.1, 5.2, 9.6, 29.3, 2.5, 10.5, 19.6, 3.7, 7.7, 31.7, 25.8, 3.9, 11.9, 16.10, 3.11, 19.11, **1945:** 4.1, 16.1, 6.4. **Dok. 23** s. 399, **Dok. 25** s. 403, **Dok. 26** s. 404, **Dok. 27** s. 407, **Dok. 29** s. 410.
- Huitfeldt, Adam Moltke**, legationssekretær i Helsinki til 1944, derpå Washington. **1944:** 14.9.
- Hull, Cordell**, USAs udenrigsminister. **1944:** 8.5.
- Hurcomb, Cyril**, britisk minister for krigstransport. **1944:** 2.5.
- Hurwitz, Stephan**, juraprofessor, leder af gesandtskabets flygningekontor i Stockholm. I 1944 til London som medlem af den danske militærmission til SHAEF. **1944:** 16.10f, 2.11, **1945:** 13.3. **Dok. 32** s. 432.
- Husom**, eng. kaptajn, sikkerhedsofficer, Færøerne. **1943:** 14.7.
- Hvalkof, V. L.**, "Mogensen", Oberstltm, chef for mil. missi-

- on to SHAEF. **1944:** 5.2, 16.2f, 2.3, 22.4, 9.6, 9.7, 13.7f, 4.9, 27.9, 5.10, 1.12, **1945:** 2.1, 6.1, 7.4f, 20.4.
- Hvass, Frants**, chef for politisk-juridisk afd. i udenrigsministeriet. **1943:** 8.12.
- Høegh-Guldberg, Fritz**, legationssekretær, Lissabon. **1943:** 8.12, 14.12.
- Højberg-Christensen, A.C.**, undervisningsinspektør, undervisningsminister **1942.** **1941:** 30.11.
- Hørsholt-Hansen, Holger**, til London 1943, journalist United Press, redaktør af Frit Danmark i 1945, medarbejder ved BBC og ved PWEs "sorte" propandaudsendelser, kommentator BBC. **1943:** 28.8, **1944:** 17.4, **1945:** 1.1.
- Haakon VII**, norsk konge. **1942:** 17.5, 20.5, 26.5, 8.6f, 3.8, 15.10, **1943:** 17.6, 18.10, **1944:** 28.1, 11.8, **1945:** 16.1, 19.3.
- Ibsen, Finn**, faldskærmsagent. **1943:** 10.5.
- Ihlen, Niels**, norsk konsultssekretær, Thorshavn. **1942:** 18.8.
- Ingeborg**, prinsesse. **1945:** 28.2. **Dok. 32** s. 416, 429.
- Inverforth, Lord P. C.**, minister for Economic Warfare. **1943:** 4.3, 13.4.
- Iversen, Werner Michael**, tidl. plantagebestyrer, kaptajn, tog i 1940 initiativ til den danske frivilligbevægelse, medlem af Det danske Råd, leder af dets rekrutteringskontor indtil 1943. **1942:** 23.6, **1943:** 6.2, 9.2, **1943:** 8.3, 15.3, 20.3, 29.4, 19.5, 1.6.
- Jaen**, hollandsk prins. **1944:** 19.9.
- Jacobsen, Eigil Thune**, justitsminister. **1941:** 8.7, 21.7, 24.9, **1942:** 7.1, 6.2, 20.2, 8.4, **1944:** 31.10. **Dok. 32** s. 427.
- Jacobsen, Hans Thyge**, præst. MF (kons). **1943.** **1941:** 13.2, 6.3, 18.3, 13.4, 20.6.
- Jacobsen, Jacob**, "Farver", farvermester, medl. af Dansk Samling, leder af modstandsarbejdet i Sønderjylland jan.-maj 1944, derpå medarbejder i SOE i London. **1944:** 13.9.
- Jakobsen, Frode**, "Ravnen", "Magisteren", stifter af Ringen, Medlem af Frihedsrådet. **1941:** 25.11, **1944:** 10.5, **1945:** 27.2f, 4.3. **Dok. 32** s. 424, 428, 430.
- Jegstrup, J.H.** officer. **1944:** 13.11.
- Jensen, Alfred**, "Chr. Petersen", kommunist, medl. af Frihedsrådet. **1945:** 5.3f.
- Jensen, Ernst Viggo**, præst v. danske kirke i London, medlem af Det danske Råd. **1942** 25.5, **1943:** 28.1.
- Jensen, Max**, direktør F.L. Smith i London. **1942:** 24.10, **1944:** 4.11.
- Jensen, Poul Bang**, lrs., legationsråd i Washington. **1942:** 13.5, **1943:** 23.2, **1944:** 9.6.
- Jensen, Richard**, kommunist, fmd. for søfyrbøderne. **1945:** 13.2, 9.3. **Dok. 32** s. 421.
- Jensen, Viggo**, dansk konsul i Belgien. **1944:** 7.10, 14.10.
- Jerichow, Herbert**, direktør De forenede Bryggerier. **1941:** 10.2, 19.2, 22.2, 28.3. **Dok. 32** s. 421.
- Jessen, Franz von**, journalist. **1941:** 2.11.

- Johansen, Eigil Borch**, "Her-
tug Benjamin", "Hertugen",
forretningsfører, løjtnant i
SOE. **1941:** 26.2, 29.3, **1942:**
9.3, 22.4, 29.4, 16.6, 10.10,
13.10f, 17.10, 27.10, **1943:**
23.2, 6.3, 20.3, 11.4, 19.4,
29.4, 23.7, **1944:** 28.1, 10.2.
Dok. 7 s. 357, Dok. 8 s. 357f,
Dok. 10 s. 365, Dok. 32 s.
418.
- Johansen, Poul Vejbye**, BBC, i
Det danske Råds informa-
tionsudvalg, chef for den skan-
dinaviske afdeling i den ameri-
kanske radiotjeneste, ABSIE.
1942: 1.8, 28.8, 4.9.
- Johnson, Hershell**, USAs
gesandt i Stockholm. **1945:**
7.2. **Dok. 32 s. 416.**
- Juncker, Flemming**, godsejer,
modstandsmand, fra maj 1944
medarbejder i SOE, London.
1944: 28.1, 23.5, 2.6, 9.6,
16.7, 29.7, 5.9, 15.9, 28.12,
1945: 16.1, 5.4.
- "Justitsråd", se Erling Foss.
- Jørgensen, Jørgen (Ullerup)**,
ML, fmd. for den konservative
landstingsgruppe. **1941:** 30.1,
13.2, 27.2, 1.3, 13.3, 28.3,
7.4, 29.4, 11.6, 17.6, 2.7,
1.10.
- Jørgensen, Jørgen (Lejre)**,
undervisningsminister, 1942-
43 indenrigsminister, (rad.).
1941: 22.8, 30.10, 20.11 (om
antikominternpagten). **Dok.**
37 s. 443.
- Jørgensen, Robert, "Bob"**,
leder af de danske udsendelser
i BBC, medlem af Det danske
Råd og af dets arbejdsudvalg.
1942: 28.5, 17.9, **1943:** 5.3,
10.12, **1945:** 23.1.
- Jørgensen, Troels G**, højeste-
retspræsident. **1943:** 6.10.
- Kampmann, Per**, direktør.
1945: 6.2. **Dok. 32 s. 420.**
- Kanstein, Paul**, SS-Brigaden-
fører. **1941:** 12.2, **1942:** 16.2.
- Karsten, H.T**, ingeniør, United
Baltic Corporation, i Det dan-
ske Råd, fmd. for Finansud-
valget. **1943:** 1.1, **1944:** 15.8.
- Kaupisch, Leonard von**, tysk
general. **Dok. 4 s. 338.**
- Kauffmann, Henrik**, dansk
gesandt i Washington. **1941:**
25.4, **1942:** 8.3, 12.10, 15.11f,
19.11, 9.12, 28.12, **1943:**
29.3, 17.5, 21.6, 4.8f, 24.8,
30.8, 24.9, **1944:** 15.3, 22.3,
28.3, 1.4, 15.4f, 24.4f, 2.5,
8.5, 9.6, 7.7f, 24.8f, 29.8, 7.9,
13.11, 18.11, 1.12, 15.12,
22.12, **1945:** 5.1, 15.1. **Dok.**
16 s. 388, **Dok. 20 s. 397,**
Dok. 24 s. 402, Dok. 32 s.
414, **Dok. 37 s. 442, Dok. 38**
s. 453.
- Keilhau, Vilhelm**, norsk profes-
sor. **1943:** 28.4.
- Kennedy-Purvis, Charles**,
Deputy First Sea Lord. **1942:**
17.9.
- Kier, Olaf**, ingeniør, medlem af
Det danske Råd. **1942:** 30.8.
- Kier, Otto**, entreprenør, ML
(kons). **1941:** 6.2, 19.2, 28.2,
13.6, 27.6, 20.8f, 18.9.
- Kiilerich, Ole**, journalist, med-
stifter af det illegale Frit Dan-
mark, medl. af Det Danske
Råd **1943.** **1941:** 1.2, 6.2,
15.2, 26.2, 9.3, 13.4, 24.4,
15.6, 7.7, 26.7, 19.8, 30.11,
1942: 3.4, 22.4, **1943:** 10.2f,
13.3, 16.6, 28.7, 24.9, 17.10,
12.11, 24.12, **1944:** 22.4,

- 25.4, 9.9, 1945: 7.4. **Dok. 10** s. 368, **Dok. 32** s. 418, 430.
- King, E.L.S.**, viceadmiral. 1943: 9.2, 1944: 17.4.
- King-Hall, Stephen**, Commander, MP. 1943: 28.6.
- Kjær, Olov**, ingeniør. 1942: 29.5, 1943: 19.3.
- Kjærbøl, Johs**, arbejds- og socialminister, (soc.dem). 1941: 30.1, 3.2, 31.3, 17.4f, 22.8, 3.10, 1942: 8.4.
- Kleffens, E.N. van**, Hollands udenrigsminister. 1943: 23.4, 1944: 29.6, 5.10.
- Knauer, Eyvind**, "Knudsen", major, Christmas Møllers sekretær 1942-43, leder af rekrutteringskontoret 1943 - maj 44, derefter officer i "The Buffs". 1942: 1.8f, 21.9, 2.11, 6.11, 1943: 28.1, 5.2, 8.2, 19.3, 12.4, 18.4, 15.9, 24.9, 22.11, 1944: 1.10. **Dok. 12** s. 375.
- "**Knudsen**", dæknavn for Ejvind Knauer.
- Knudsen, Helge**, journalist. 1941: 9.4.
- Knudtzon, Kristian**, chef for den danske brigade. 1945: 10.2. **Dok. 23** s. 400, **Dok. 25** s. 404.
- Knuth, Eggert**, greve, legationssekretær. 1943: 27.1, 1.4.
- Knutzen, Peter**, generaldir. DSB, fmd. for Dansk-Tysk Forening. 1941: 29.1, 30.1, 21.2, 4.4. **Dok. 5** s. 343f.
- Koch, Halvor**, "Hal", Professor, Dr. theol, fmd. for Dansk Ungdomssamvirke. 1941: 20.6, 30.11.
- Kohl, Louis von**, embedsmand, tilknyttet Rigspolitichefens sikkerhedspoliti. 1941: 24.1.
- Kollontay, Alexandra**, Sovjets gesandt i Stockholm. 1945: 19.2, 10.3. **Dok. 32** s. 413, 423, 432, **Dok. 37** s. 444, 448.
- Korsgaard, M. C.**, proprietær, MF (kons). 1941: 11.1, 29.1, 6.2, 13.2, 20.2, 26.2, 28.2, 6.3, 14.3, 25.3, 2.4, 27.6, 22.7, 4.9, 31.10.
- Krabbe, Henning**, cand. mag, speaker i BBC, fmd. for Det danske Råds mødeudvalg. 1944: 12.2.
- Kraft, Ole Bjørn**, MF (kons), fmd. for rigsdagsgruppen, medl. af Nimandsudvalget. 1941: 11.1, 24.1, 25.1, 29.1, 30.1, 31.1, 5.2, 8.2, 15.2, 17.2, 26.2, 4.3, 8.3, 15.3, 22.3, 2.4, 3.4, 7.4, 12.4, 24.4, 28.4, 5.5, 20.5, 11.6, 23.6, 26.6f, 2.7f, 8.7f, 21.7, 5.8, 7.8, 20.8, 23.8, 4.9, 10.9, 15.9, 20.9, 24.9, 6.10, 28.10, 5.11, 13.12, 1942: 10.2, 25.2f, 22.3, 1943: 21.3, 1944: 1,1. **Dok. 3** s. 332, **Dok. 5** s. 347, **Dok. 15** s. 384, **Dok. 17** s. 389, **Dok. 35** s. 437.
- Krag, Oluf**, MF (Venstre). 1941: 31.1, 14.9, 6.10.
- Krarup, Johs**, ML (kons). 1941: 29.1, 18.9.
- Kristensen, Harry**, skibsproviantdirektør, Cardiff, i Det danske Råd. 1942: 28.7, 1943: 28.12.
- Kristensen, Knud**, fmd. for Venstre, MF, indenrigsminister 1940-42. 1941: 29.1, 30.1, 21.2, 2.7, 23.7, 22.8, 14.9, 16.12, 1942: 6.2.
- Kristiansen, Erling**, legationsassistent, Washington. 1944: 14.9, 25.9.
- Kruse, J. C. W.**, Danmarks ge-

- sandt i Stockholm. 1945: 17.2, 8.3. **Dok. 32** s. 413, 419, **Dok. 37** s. 447ff, **Dok. 38** s. 453.
- Kryssing, C.P.**, oberstløjtnant, chef for Frikorps Danmark. 1941: 6.7.
- Krøyer-Kielberg, Ferdinand Michael**, direktør, præsident for Anglo-Danish Society, præsident for Det danske Råd. 1942: 14.5, 30.6, 14.7, 21.7, 31.7, 11.8, 28.9, 1943: 28.1, 23.2, 5.3, 16.3f, 13.4f, 21.4, 4.7, 29.11, 1944: 16.2, 24.4, 31.10, 18.11, 1945: 5.1, 11.4. **Dok. 10** s. 369, **Dok. 11** s. 370f, **Dok. 24** s. 401.
- Lange, Aksel B, ML** (kons), fmd. for landstingsgruppen. 1941: 11.1, 29.1, 12.2, 21.2, 8.3, 7.4, 28.4, 1943: 12.4. **Dok. 5** s. 348.
- Larsen, Alvilda, "Lis Nielsen"**, medlem af DKPs centralkomite, i kontaktudvalget i Stockholm. 1945: 5.3f.
- Larsen, Chr**, direktør United Baltic Corporation (ØK) London, medlem af Det danske Råd i 1940. 1942: 19.9, 1943: 10.5, 11.11.
- Larsen, Florian**, flyverofficer. 1944: 13.11.
- Larsen, Gunnar**, minister for offentlige arbejder 1940-43. 1941: 31.1, 1.7ff, 10.11, 1942: 7.1, 19.1, 24.10, 1944: 16.10, 18.10, 31.10, 4.11. **Dok. 12** s. 376, **Dok. 32** s. 425, 427.
- Larsen, Holger**, redaktør, MF. (soc.dem). 1941: 3.2.
- Larsen, K. Olesen**, præst. 1941: 17.2.
- Larsen, S.P.**, MF. (Venstre). 1941: 21.2.
- Larsen, Victor**, bestyrelsesfmd., Lolland-Falster Stiftstidende. 1941: 8.2. **Dok. 15** s. 386.
- Lauritzen, Knud**, skibsreder. 1941: 12.9, 16.10.
- Law, Richard**, understatssekretær i Foreign Office. 1944: 28.3. **Dok. 16** s. 387.
- Leathers, Lord**, Minister of War Transport. 1942: 22.5, 2.11.
- Lehmann, Johannes, Dr.** 1941: 29.1, 7.8, 6.10, 3.10, 1942: 19.1, 8.3.
- Leith-Ross, Sir Frederick**, Board of Trade, UNs Relief & rehabilitation administration. 1943: 29.6, 1944: 11.7.
- Lembcke, Preben**, kommandørkapt, flåde- og flyattaché ved den danske legation, 1941-42 i SOE, derpå atter attaché, i Det danske Råds militærudvalg. 1943: 11.3, 22.3, 13.4, 4.9, 1944: 17.1, 28.9.
- Lie, Tryggve**, Norges udenrigsminister. 1942: 18.5, 8.6, 29.6, 31.7, 22.10, 1943: 29.1, 21.4, 21.6, 26.7, 24.9, 1.10, 10.11, 1944: 22.1, 16.2, 24.2, 15.4, 9.8, 22.12, 1945: 8.2, 24.3. **Dok. 35** s. 435, **Dok. 36** s. 440.
- Lillelund, Jens**, direktør, medstifter af Holger Danske. 1945: 1.4.
- Lind, Peter**, ingeniør, forretningsmand, i Det danske Råd. 1942: 15.5, 24.5, 1944: 5.7.
- Lindemann, Kelvin**, forfatter. 1944: 25.4, 1945: 26.2.
- Lippmann, Ole, "Lund"**, chef for SOE i Danmark 1945. 1944: 30.11, 1945: 14.1, 18.1. **Dok. 32** s. 413.

- Lisle, Clifton**, oberst, USA, chef for Danish Country Unit, SHAEF. 1944: 27.5, 2.6, 9.6, 20.6, 1.7, 10.7.
- Litvinov, Maxim**, Sovjets ambassadør i Washington. 1942: 11.12.
- “**Lund, Ole**” se Ole Lippmann.
- Lunding, H.M.**, ritmester, oberst i efterretningstjenesten. 1941: 14.5, 6.9, 1942: 3.4.
- Lunøe, C.F.**, ingeniør, medlem af Det danske Råds arbejdsudvalg. 1943: 23.2.
- Løppenthin, Fritz**, assurance-dir. 1941: 27.1, 4.2, 12.9.
- “**Magister**”, se Frode Jakobsen.
- Maisky, Ivan**, Sovjets ambassadør i London. 1942: 2.6, 1943: 9.2, 17.6. **Dok. 18** s. 389.
- Mallet, Sir Victor**, Englands gesandt i Stockholm. 1942: 4.5, 1945: 6.2. **Dok. 6** s. 355, **Dok. 10** s. 362, **Dok. 11** s. 371, **Dok. 37** s. 445.
- Margrethe**, prinsesse af Bourbon de Parma. 1945: 21.3.
- Martinsen, Ove**, journalist. 1941: 19.1, 29.3, 20.4, 15.6, 6.7, 7.8, 10.9. **Dok. 32** s. 430.
- Mason**, engelsk konsul på Færøerne. 1942: 14.8ff, 20.8.
- Mazaryk, Jan**, Tjekkoslaviets udenrigsminister og vicestatsminister, medstifter af Dansk-Tjekkoslaviisk selskab i London. 1942: 15.9, 1943: 22.6, 1944: 5.4.
- Meissner, Gustav**, tysk presseattaché i Kbh. 1941: 30.1.
- Merry, A.F.**, kaptajn, PWE. 1942: 1.8.
- Mikkelsen, Ejnar**, Grønlandsfarer: 1944: 21.11.
- Millar**, paymaster, captain. 1942: 18.7.
- Moe, Finn**, leder af norsk radio. 1942: 7.11.
- “**Mogensen**” se Hvalkof.
- Mohr, Otto C.**, direktør i Udenrigsministeriet 1938, gesandt i Berlin 1941. 1941: 8.7, 1944: 10.1.
- Moltesen, H.**, ingeniør, Glasgow. 1943: 9.1.
- Moltesen, P.A.**, statskonsulent, landbrugsattaché, medl. af Det danske Råd udpeget af Reventlow. 1943: 25.1, 21.4, 1945: 25.1.
- Morgenstjerne, Vilhelm**, Norges ambassadør i Washington. 1942: 10.12, 1944: 3.5.
- Munch, Peter**, udenrigsminister 1929-40, (rad. V.). 1941: 15.3, 8.7f. **Dok. 1**: s. 330, **Dok. 2** s. 331f, **Dok. 20** s. 395.
- Munck, Ebbe**, “Skipperen”, Berlingske Tidendes korrespondent i Stockholm, kontaktmand mellem danske hjemmefront og de allierede. 1942: 5.5, 7.12, 1944: 7.8f, 17.8f, 4.9, 18.11, 1945: 16.3, 19.3. **Dok. 10** s. 364, **Dok. 32** s. 413ff, **Dok. 35** s. 437, **Dok. 37** s. 446, 449ff, **Dok. 38** s. 453, **Dok. 39** s. 456ff.
- Mundt, Gerda**, ML (kons), 1941: 11.1, 5.2, 27.2. **Dok. 5** s. 348.
- Munk, Kaj**, præst, forfatter. 1941: 14.10, 1942: 24.3, 9.4f, 1944: 5.1.
- Mussolini, Benito**. Italiens ministerpræsident og fører, 1943: 12.9.
- Muus, Flemming B.**, SOEs leder i Danmark 1943-44. 1945: 6.1, 24.1.
- Møller, Arnold Peter**, skibsreder. 1941: 15.12, 1942: 14.2, 1944: 25.7.

- Møller, Adam**, løjtnant, fmd. for KU i Kbh. 1941: 4.3, 24.9.
- Møller, Aksel**, MF (kons). 1941: 11.1, 4.2, 9.3, 19.3, 31.3, 11.6, 27.6, 1.10, 1945: 8.2f, 11.2. **Dok. 5** s. 348, **Dok. 13** s. 380, **Dok. 15** s. 384, **Dok. 32** s. 414ff, **Dok. 33** s. 432, **Dok. 34** s. 433, **Dok. 35** s. 437.
- Møller, Børge**, forretningsfører i de danske sømandsorganisationer i Newcastle, medlem af Det danske Råd, kommunist. 1942: 30.6, 7.8, 17.9.
- Møller, Gertrud Christmas**. 1941: 11.1, 25.1, 31.1, 3.2, 4.2, 27.6, 20.8, 29.9, 1942: 2.5, 13.8, 5.11, 24.12, 1943: 24.7, 14.8, 1944: 29.1, 6.9, 2.10, 30.12, 1945: 17.3, 20.4. **Dok. 11** s. 371, **Dok. 32** s. 413ff, **Dok. 35** s. 438.
- Møller, Hartvig**, rektor, Gl. Hellerup Gymnasium. 1941: 16.10.
- Møller, John Christmas**, "Lille John". 1941: 3.2, 8.2, 22.2, 22.3f, 3.4, 5.4, 22.5, 21.6, 9.8, 14.9, 1942: 15.3f, 2.5, 19.5, 13.8, 15.9, 5.10f, 5.11, 1943: 20.3, 17.6, 21.6f, 3.7, 10.7, 29.7, 25.9, 15.11ff, 1944: 24.2, 20.4, 30.4, 8.5, 6.6ff, 1.7, 14.9, 18.9, 6.11, 1945: 25.1, 20.4. **Dok. 11** s. 371, **Dok. 32** s. 416.
- Møller, Mærsk McKinney**, skibsreder. 1942: 17.11.
- Møller, Poul**, KU. 1941: 21.2, 26.2, 9.3, 16.12.
- Møller, Vagn**, ingeniør F L Smith. 1941: 16.9.
- Mørch, P.A.**, kommandør. 1945: 6.1f. **Dok. 32** s. 425, 432.
- Newsome, Noel F**, direktør for BBCs europæiske udsendelser. 1942: 8.10. **Dok. 32** s. 425, 432.
- Nicklassen, Poul S**, færøsk politiker, ML. 1943: 28.7.
- Nordentoft, E. M.**, chef for militærets efterretningstjeneste. 1944: 2.5, 20.12, 1945: 2.1. **Dok. 32** s. 425, 432.
- Nordentoft, Knud**, lrs, nazist. 1941: 17.2.
- Nygaardsvold, Johan**, Norges statsminister. 1943: 24.9, 1944: 16.2, 3.8.
- Olav**, Norges kronprins. 1943: 23.9.
- Olsen, Aksel**, formand for Dansk Arbejdsmandsforbund, socialdemokrat. 1941: 27.3. **Dok. 21** s. 398, **Dok. 23** s. 400.
- Olsen, Albert**, historiker, socialdemokrat. 1941: 21.6, 1945: 13.2. **Dok. 24** s. 402, **Dok. 32** s. 421.
- Olsen, Roland**, kriminalassistent. 1944: 29.1, 23.6.
- "Orange", se Fog, Mogens.
- Ording, Arne**, norsk professor. 1943: 15.11.
- Outze, Børge**, journalist, leder af det illegale nyhedsbureau "Information". 1945: 8.2. **Dok. 32** s. 413ff, **Dok. 35** s. 436
- Palmér, Paul**, korrespondent til danske aviser indtil 9.4. 1940, derpå ved BBC, medstifter af Frit Danmark, medlem af Informationsudvalget. 1943: 7.12.
- Palmér, Ragna**, sekretær for Christmas Møller fra 1.11.

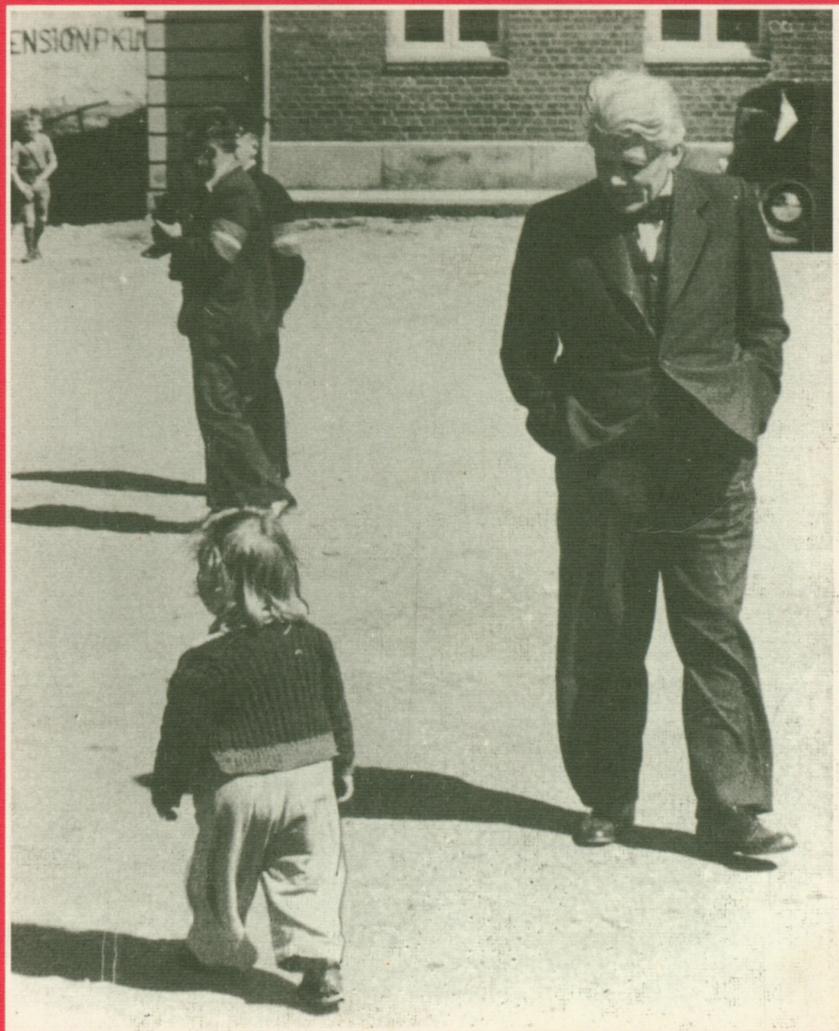
- 1943, ansat i BBC, medlem af Informationsudvalget. **1942:** 24.6, **1943:** 9.9.
- Pedersen, H.P.**, konsul Glasgow, medlem af finansudvalget. **1943:** 19.1, 12.10.
- Perch, P.H.A.**, løjtnant. **1943:** 10.11, 12.11, 14.11.
- Peter**, græsk prins, ærespræs. for frie danske i Mellemøsten. **1945:** 6.1f.
- Petersen, A.W.**, i Det danske Råds finansudvalg. **1943:** 18.12.
- Petersen, Johanne Dahlerup**, se Dahlerup-Petersen, J.
- Petersen, Ernst**, lrs. Odense, medl. af Kontaktudvalget i Stockholm. **1945:** 8.2.
- Petersen, H.C.**, kontorchef i den konservative partiorganisation. **1941:** 29.1, 21.7, **1942:** 2.4.
- Petersen, Harald**, justitsminister. **1941:** 30.1. 11.6f.
- Petersen, Sverre**, norsk professor. **1943:** 25.9.
- Petre**, se Turville-Petre.
- Piper, Otto**, grosserer. **1941:** 27.2.
- Popp-Madsen, Carl**, nazist, Dr. jur, ekspeditionsskretær i Justitsministeriet. **1941:** 30.1, 31.1
- Priemé, William**, grosserer, MF (kons). **1941:** 28.10, **1945:** 8.2. **Dok. 5** s. 348, **Dok. 32** s. 418.
- Prior, W.W.**, hærchef. **1941:** 7.8, 6.11.
- Prytz, Bjørn**, Sveriges gesandt i London. **1942:** 1.6, **1943:** 23.7, **1944:** 5.1, 24.1, **1945:** 2.1.
- Pürchel, Victor**, generalauditor, leder af partiet Dansk Samvirke. **1941:** 12.2. **Dok. 4** s. 340.
- Raft, Carsten, MF** (kons). **1942:** 2.4. **Dok. 5** s. 347, **Dok. 32** s. 430.
- Ramberg, K.R.** officer, **1944:** 13.11.
- Rantzau, J.H.**, ritmester. **1941:** 27.2, 1.4, **1943:** 31.8.
- Rasmussen, Gustav**, legationssekr. ved gesandtskabet i London, medl. af Arbejdsudvalget udpeget af Reventlow. **1942:** 3.8, **1943:** 12.3, **1944:** 9.7, 25.8, 5.9, 13.9, 15.9, 2.11.
- “**Ravn**”/”**Ravnen**”, se Frode Jakobsen.
- Ray, John A.**, løjtnant SOE. **1943:** 2.9, 23.9, 8.10, 23.10, 23.11, 26.11, **1945:** 10.3. **Dok. 23** s. 400, **Dok. 25** s. 404, **Dok. 32** s. 413ff.
- Reincke, H.A.**, forretningsmand, Berkshire. **1943:** 17.6, **1945:** 16.4.
- Reitzel, C.**, finansmand. **1944:** 7.6, 27.6.
- Renthe-Fink, Cecil von**, tysk gesandt i København. **1941:** 24.1, 12.2, 4.7, 11.11, 16.12. **Dok. 1:** s. 330, **Dok. 4** s. 338f.
- Reventlow, Eduard**, gesandt, ærespræs. for De frie Danske. **1941:** 30.11, 13.12, **1942:** 7.1ff, 8.3, 13.5, 19.5, 1.7, 6.7, 8.8, 12.10, 15.10, **1943:** 15.1, 25.1, 15.2, 24.2, 5.3, 8.3f, 18.3, 22.3, 13.4, 21.4, 11.5, 19.5, 4.7, 23.7, 28.7, 24.8, 24.9, 22.11, 20.12, **1944:** 10.1, 24.1, 29.1, 9.2f, 16.2, 11.3, 2.5, 8.5, 21.6, 26.6, 7.7f, 23.7, 24.8, 30.8, 5.10, 6.11, 27.11, 1.12, 22.12, 29.12, **1945:** 15.1, 17.1, 25.1, 26.3f, 7.4. **Dok. 18** s. 393, **Dok. 21** s. 398, **Dok. 24** s. 402, **Dok. 28** s. 409, **Dok. 32** s. 414,

- Dok. 37** s. 441ff, **Dok. 38** s. 453, **Dok. 39** s. 454ff.
- Ribbentrop, Joachim von**, Tysklands udenrigsminister. 1941: 14.2.
- Riiser-Larsen, Hj**, chef for Norges luftvåben. 1943: 20.12.
- Rohde, Gabrielle**, i Det danske Råds finansudvalg. 1942: 15.6, 24.6, 1944: 2.5.
- Roosevelt, Franklin Delano**, USAs præsident. 1941: 14.8, 12.9, 1945: 12.4.
- Rosenmeier**. 1941: 25.1, 4.4, 30.11.
- Rothe, Oluf**, præst, Kbh. 1941: 19.8.
- Rothstein**, red. ved TASS, præsident for de udenlandske Londonjournalisters sammenlutning. 1943: 8.12, 1944: 21.2.
- Rottbøll, C**, generalkonsul. 1942: 21.9, 15.10, 1943: 11.11, 1944: 7.7, 1945: 30.1.
- Rytter, Svenning**, ML (Venstre). 1941: 30.1.
- Salomonsen, H. V**, 1942: 23.1, 22.4.
- Sandbæk, Harald**, brigadepræst. 1945: 18.4.
- Sargent, Sir Orme**, deputy undersecretary, Foreign Office. 1942: 4.6, 1943: 4.5. **Dok. 16** s. 387.
- Saxild, Anne**, sekretær i Danske Råd i London 1944. 1944: 3.3, 10.4, 25.4.
- Scavenius, Erik**, udenrigsminister 1940-43, statsminister 1942-43. 1941: 10.1, 24.1, 1.2, 6.2, 7.2, 21.6, 26.6, 3.7, 6.7, 8.7, 14.7, 9.9, 3.10, 3.11, 11.11, 16.12, 1942: 3.1. **Dok. 10** s. 369, **Dok. 12** s. 376, **Dok. 15** s. 385.
- Scavenius, Inger**, Christmas Møllers sekretær 1942. 1943: 25.5.
- Schack, Tage**, præst. 1941: 18.6.
- Schacke, Erik**, dansk konsul i Edinburg, medl. af Det danske Råd. 1942: 24.10.
- Schalburg, Ernst**, flyverofficer, sekretær i Det danske Råds Rekrutteringskontor. 1943: 16.3, 8.9, 1944: 9.2, 27.5.
- Schaumann, M. C**, fabrikant, ML (kons). 1941: 27.1, 7.2, 18.2, 22.2, 24.3, 12.6.
- Schmidt**, departementchef i norsk forsyningsministerium. 1944: 4.7.
- Schmidt, Valdemar**, skipper, Kolding. 1942: 30.4ff.
- Schmiegelow, Gordon**, direktør. 1944: 4.6, 8.12, 1945: 17.1.
- Schoch, Aage**, redaktør af Nationaltidende, medlem af Frihedsrådet. 1941: 11.1, 18.3, 1942: 22.1.
- Secher, Knud**, Rigsdagsmedarbejder for Fyens Stiftstidende. 1941: 18.2, 20.2, 21.2, 18.3, 2.4, 21.5, 7.7, 23.8. **Dok. 32** s. 419.
- Seehusen, Svenn**, redaktør af "Danskeren", medl. af Kontakudvalget i Stockholm. 1945: 4.2. **Dok. 32** s. 414, 431.
- Segerstedt, Torgny**, Redaktør af Göteborgs Handels- och Sjöfartstidn. 1945: 1.3. **Dok. 32** s. 421, 429.
- Seidenfaden, Erik**, redaktør,

- leder af Dansk Presse Tjeneste i Stockholm. **1941:** 9.3, 30.3, 9.4, 30.8f, 12.9, 23.9, 30.10, **1945:** 15.3. **Dok. 10** s. 367, **Dok. 20** s. 395, **Dok. 32** s. 413.
- Seidenfaden, Gunnar**, Udenrigsministeriet. **1941:** 9.3. 2.7.
- Seidenfaden, Jytte. Dok. 10** s. 361, **Dok. 32** s. 413.
- Selborne, Lord**, Minister for Economic Warfare. **1942:** 16.10, 24.10, **1943:** 4.5, **1944:** 28.3.
- Sichel, Ebba**, medl. af Det danske Råds "dameudvalg". **1943:** 30.4.
- Sichel, Ernst**, **1943:** 30.4.
- Sinclair, Sir Archibald**, luftfartsminister. **Dok. 14** s. 381.
- Sindballe, Kristian**, professor, **1941:** 3.2.
- Skaftø, Hakon D**, kurér. **1944:** 2.4, 4.4.
- Skjöld, Pär Edvin**, svensk forsvarsminister. **1945:** 16.3.
- Skjærbæk, Oluf J, ML** (kons). **1941:** 29.1, 17.4, 20.9. **Dok. 5** s. 348.
- Skobelev**, sovjetisk diplomat. **1944:** 29.5.
- Skov, Peter**, (tidligere Schou), diplomat. **1944:** 20.4, 6.5, 8.5, 29.5.
- Skylstad**, direktør i Norges udenrigsministerium. **1944:** 16.1.
- Slavik, Juraj**, tjekkisk undervisningsminister. **1944:** 9.3.
- Sneum, Thomas**, kvartermester, agent for SIS, flyver hos frie norske. **1942:** 31.7, 6.8, 16.9, 26.10, **1943:** 20.2, 17.3, 20.3, 9.4, 20.4, 10.5, 27.7.
- Soloveytchik, George**, sovjetisk journalist. **1942:** 3.6, **1943:** 26.4.
- Spaak, Paul-Henri**, Belgiens udenrigsminister. **1944:** 11.4.
- Spink, Reginald**, medarbejder i SOEs danske afdeling, arbejdede for PWE 1943-44, atter til SOE 1.1. **1945:** 8.5, **1945:** 16.1, 10.4.
- Sporborg**, SOE, Hambros højre hånd. **1942:** 24.10.
- Stagg, Frank N**, commander i SOEs dansk-norske afd. **1940:** 1942: 16.5, 6.7, 20.7, 2.11, **1943:** 11.1, **1944:** 9.4, **1945:** 9.4. **Dok. 11** s. 370.
- Stamm, Ivan**, politidir., Kbh. **1941:** 11.6.
- Stauning, Thorvald**, statsminister. **1941:** 9.1, 10.1, 29.1, 30.1, 31.1, 7.2, 12.2, 9.3, 15.3, 2.4, 3.7, 8.7, 21.7, 24.7f, 20.8, 22.8, 10.11, 13.12, **1942:** 21.3, 1.4, 3.5. **Dok. 4** s. 336, **Dok. 10** s. 362, **Dok. 20** s. 395.
- Stefanson, Stefan**, norsk politiker, Arbejderpartiet. **1943:** 15.10.
- Steglich-Petersen, Kr**, hrs. **1941:** 24.2.
- Stein, Hendrik**, redaktør, ML (kons). **1941:** 9.2, 31.7, **1942:** 18.1. **Dok. 5** s. 348.
- Steincke, K.K**, fhv. justitsminister (soc.dem). **1941:** 30.1.
- Stenderup**, konsul, Kolding. **1941:** 6.2, 13.3.
- Stensballe, J.P**, driftsbestyrer, Odense, ML (Venstre). **1941:** 27.9.
- Strandgaard**, vekselerer. **1941:** 25.1, 29.1, 1.2, 3.2, 5.2, 9.2, 29.3, 31.3.
- Styhr, Knud**, kontorchef. Udenrigsministeriet. **1942:** 7.1.
- Stærmose, Robert**, højskoleforstander, M.F. (Dansk Samling). **1944:** 18.10f, 7.11.

- Svart, Anker**, litteraturstuderende, speaker ved BBC, Christmas Møllers assistent, medlem af Informationsudvalget. **1942:** 9.8, **1943:** 19.6, **1945:** 18.1.
- Sven, C.J.F.** MF (kons). **1941:** 11.1. **Dok. 5** s. 347.
- Svenningsen, Nils**, direktør i Udenrigsministeriet. **1941:** 12.2, **1944:** 10.1, 5.2, 16.10.
- Svensson, Alf (Adolph)**, redaktør, MF (kons). **1941:** 27.3, 31.7, 1.9, **1942:** 21.1, 4.3, 9.3. "**Sømanden**", se Herman Dedichen.
- Sørensen, A.V.**, gartner, medlem af Danske Råd. **1943:** 9.2, **1945:** 1.1.
- Sørensen, Arne**, Dansk Samlings formand, medlem af Frihedsrådet. **1941:** 20.2, 13.8, 18.8, **1942:** 3.3, **1945:** 8.2. **Dok. 15** s. 385.
- Sørensen, H.P.**, red. af Socialdemokraten, fmd. for Pressenævnet. **1941:** 21.6, 22.7, 24.7, 1.11. **Dok. 23** s. 400.
- Sørensen, J.C.**, næstformand for Det konservative Folkeparti. **1941:** 12.2, 31.3, 1.4, 30.8.
- Sørensen, Johs. G.**, journalist ved radioavisen, speaker i BBC december 1944, medlem af Det danske Råd. **1944:** 19.12.
- Sørensen, Poul**, MF, generalsekretær i Det konservative Folkeparti. **1941:** 11.1, 25.1, 28.1, 5.2, 30.1, 1.2, 5.2, 8.2, 11.2, 12.2, 15.2, 18.2, 26.2, 27.2, 3.3, 6.3, 9.3, 12.3, 26.3, 29.3, 3.4, 8.4, 12.4, 21.4, 5.5, 10.5, 20.5, 7.6, 28.6, 5.7, 8.7, 21.7, 23.7f, 31.7, 4.8, 7.8, 16.8, 21.8, 1.9, 8.9f, 13.9, 15.9, 18.9, 20.9, 22.9, 24.9, 1.10f, 12.10, 14.10f, **1944:** 15.12. **Dok. 5** s. 347, **Dok. 13** s. 380, **Dok. 15** s. 384, **Dok. 35** s. 437.
- Taylor, R.L.**, SOEs danske afdeling. **1944:** 4.4.
- Tchitchaiev, Ivan**, sovjetisk diplomat. **1944:** 21.2, 12.12, **1945:** 3.1.
- Terkelsen, Terkel M.**, Berlingske Tidendes korrespondent, ved BBCs aflytningstjeneste 1940, leder af PWEs danske afdeling, medlem af Det danske Råd, radiokommentator. **1942:** 30.6, 28.8, 2.9, **1943:** 8.7, 14.11f, 15.12, 29.12, **1944:** 25.4, 8.5. **Dok. 12** s. 375.
- Ternov**, sovjetisk diplomat. **1944:** 24.4.
- Thomas, Brinley**, PWE. **1942:** 1.8, 12.10, 24.10, 2.11, **1943:** 23.7, 25.7, 24.11f, 15.12, 29.12.
- Thomsen, Chr. Refslund**, amtmand. **1941:** 1.9.
- Thomsen, T.K.**, entreprenør, formand for Dansk Arbejdsgiverforening. **1941:** 6.2, 6.3, 12.9. **Dok. 32** s. 427, 431.
- Thorvaldsson, Stephan**, Islands gesandt i London fra 1944. **1944:** 9.6, 17.8.
- Threlfall, H.M.**, major, SOE. **1943:** 15.9.
- Hans Thyge**. Se Jacobsen, Hans Thyge
- Thyssen, P. Schjørring**, lrs. **1941:** 8.4, 12.4, 15.4ff, 1.5, 18.5, 7.6, 16.9.
- Tillge-Rasmussen, Sven**,

- cand. polit, "Politiken"s Londonkorrespondent, engageret i sort propaganda, BBC-kommentator, medlem af Det danske Råd, attaché ved legationen 1943. 1942: 9.8, 1943: 7.4, 24.8, 21.9. **Dok. 12** s. 375.
- Tingsten, Herbert**, professor, kulturskribent. 1945: 15.3.
- Torp, Oscar**, Norges forsvarsminister. 1943: 6.2.
- Torp-Petersen, E**, journalist, legationsråd i Stockholm. 1943: 17.9, 1944: 26.3, 1945: 8.2. **Dok. 32** s. 413ff.
- Truelsen, Sven**, lrs., major i efterretningstjenesten, tilknyttet SOE i London 1944. 1941: 14.5, 25.7, 6.9, 1944: 25.6, 11.7, 16.7, 5.9, 15.9, 19.11, 1945: 16.1.
- Turnbull, Ronald**, SOEs repræsentant i Stockholm. 1942: 4.5, 16.6, 19.6, 1943: 24.1, 3.12. **Dok. 10** s. 361, **Dok. 25** s. 403, **Dok. 32** s. 413ff, **Dok. 37** s. 442.
- Turville-Petre, G**, Oxford. 1942: 10.8, 13.8f.
- Undén, Östen**, medlem af Sveriges udenrigspolitiske nævn. 1945: 15.3.
- Utheim, Trygve**, norsk fylkesmand. 1942: 8.8, 1944: 8.1.
- Vansittart, Lord**, vicefmd. for International Committee for the Study of European Questions. 1944: 11.7.
- Varley, J.W.**, SOE. 1943: 29.11, 29.12, 1944: 1.1, 12.1, 5.4, 24.7, 4.8, 17.8.
- Vedel, Aage**, viceadmiral, chef for flåden. 1944: 8.5.
- Vibe-Hastrup**, sagfører. 1941: 29.4ff.
- Vigen, Anders**, redaktør, Berlingske Tidende. 1941: 28.1, 31.1, 1.2, 4.2, 16.2, 17.2, 19.2, 5.3, 7.3, 17.3, 22.3, 29.3, 3.4, 9.4, 14.5, 20.5, 14.6, 3.9, 1942: 29.4.
- Vit, Karel**, flyveofficer, sekretær for Dansk-tjekkisk Selskab. 1944: 18.3.
- Vought, Allan**, redaktør af "Arbetet", Malmø. Medlem af Riksdagen for Socialdemokratiet. 1941: 29.3, 1945: 6.3. **Dok. 32** s. 432, **Dok. 35** s. 439.
- Wallenberg, Raoul**, svensk diplomat. 1945: 9.3.
- Warner, C.F.A.**, leder af Northern Department, FO. 1942: 4.6, 25.7, 31.7, 31.8, 24.9, 7.10, 15.10, 23.10, 1943: 4.2f, 23.7, 30.7, 30.8, 1.12, 1944: 10.1, 27.1, 4.4, 17.4, 24.5, 10.7, 31.10, 15.12, 25.12, 1945: 4.1, 15.1, 29.1, 19.3. **Dok. 16** s. 388, **Dok. 37** s. 452f, **Dok. 39** s. 454.
- Wassard, Mathias**, afd.chef i Udenrigsministeriet. 1941: 12.2, 2.4.
- Weir, Sir Cecil M.** 1942: 16.10, 1943: 26.5, 1944: 24.4.
- Wells, H.G.**, amerikansk diplomat. 1943: 7.10.
- Wendelboe, Per**, norsk konsul i Thorshavn. 1942: 18.8, 1943: 25.2.
- Wilcke, J**, departementschef i landbrugsministeriet, flygtede i 1944 til Sverige. 1941: 26.4, 22.8, 1944: 17.10.
- Wilson**, oberst, leder af SOEs skandinaviske afdeling. 1943:

John Christmas Møller var politiker indtil marv og ben. Han levede for politik, og han sled sit liv op på politik. Han var en frontfigur i dansk politisk og parlamentarisk virke i 1930'erne og 40'erne, en karismatisk førerskikkelse, der prægede sit parti og en hel generation af konservative, og som under krigen blev et nationalt samlingspunkt for et andet Danmark end det, der samarbejdede med tyskerne.

Christmas begyndte at føre dagbog i 1941, da han efter tysk krav blev presset til at forlade Rigsdagspolitikken. Og han fortsatte under hele krigen, indtil sønnens død i april 1945 gjorde skriveriet meningsløst. Dagbøgerne er forbløffende åbenhjertige og repræsenterer en hovedkilde til Christmas Møllers indre liv og komplicerede personlighed. Samtidig udgør de en central dokumentation til belysning af Christmas' omfattende virke som leder af den "frie danske" bevægelse i England 1942-45. Selv oplevede han ofte sin tid i exilet som en fiasko, en dom eftertiden i vidt omfang har taget til sig. Men dagbøgerne giver et nyt og langt bredere grundlag for en vurdering af Christmas Møllers rolle under besættelsen, i udformningen af modstandsbevægelsens udenrigspolitik og i det utrættelige arbejde for at få placeret Danmark i den allierede lejr.